

DJELATNOST ZAVNOBiH-a IZMEĐU PRVOG I DRUGOG ZASJEDANJA

35.

Zdena., 3. juli 1944.

PROGLAS IZVRISNOG ODBORA NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA BOSNE I HERCEGOVINE – NARODIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Približava se završetak džinovske borbe za slobodu svijeta. Na fašističku Njemačku udaraju veliki Saveznici sa zapada, juga i istoka; pod moćnim udarcima njihovih armija raspada se Hitlerova »neosvojiva tvrđava«. Pod udarcima anglo-američke vojske posrnuo je »atlantski bedem«, a Crvena armija kao nezadrživa bujica ide prema Poljskoj i Istočnoj Pruskoj. Izjalovila se i posljednja Hitlerova nada da će se spasiti katastrofe, da će se izvući iz rata bez kapitulacije. Pobjedonosne savezničke vojske idu nezadrživo prema jazbini fašističke zvijeri da joj zadaju posljednji, smrtonosni udarac.

Naša junačka Narodno-oslobodilačka vojska, uprkos svim pokušajima neprijatelja da je uništi, jača je nego ikada. Pod mudrim rukovodstvom mašala Tita on zadaje svakodnevno sve teže udarce fašističkom okupatoru i domaćim izdajnicima. Svojom besprimjernom borbom ona je pronijela slavu naših naroda po čitavom slobodoljubivom svijetu, podigla ugled naše domovine na dosad nepoznatu visinu i učinila od porobljene i osramoćene stare Jugoslavije poštovanog i uglednog saborca u krugu Ujedinjenih nacija. Ona već danas ratuje kao priznata saveznička vojska bok o bok sa našim velikim Saveznicima, a sutra će se on naći neposredno na bojnom polju s bratskom Crvenom armijom i anglo-američkom vojskom pri posljednjem jurišu na fašističku Njemačku.

Sviće veliki, sunčani dan slobode našoj napaćenoj Bosni i Hercegovini. Ona ga nije čekala skrštenih ruku. Ona je uložila mnogo napora i dala ogromne žrtve, ne žaleći ni krv svoje djece ni svoga dobra, da taj dan što prije dođe i da ga dočekamo svijetla obraza i ponosna čela.

Već u ljeto 1941 godine zapucale su u Bosni i Hercegovini osvetničke partizanske puške i odonda nisu umukle ni jedan dan. Na poziv Komunističke partije Jugoslavije, organizatora narodno-oslobodilačke borbe svih naroda Jugoslavije, ustali su narodi Bosne i Hercegovine da brane svoj opstanak, svoju čast i svoju budućnost. U toku ustanka okupljali su se oko zastave narodno-oslobodilačkog pokreta u sve većem broju demokratski i rodoljubivi elementi, tako da je Bosna i Hercegovina u toku oslobodi-

lačkog rata dobila svoje novo demokratsko vodstvo. Prvi put u istoriji našli su se pod jednom zastavom i Srbi, i Muslimani i Hrvati Bosne i Hercegovine da zajedničkom oružanom borbom protiv okupatora i domaćih izdajnika izvojuju slobodu i zbratimljenu Bosnu i Hercegovinu. Pod zastavom narodno-oslobodilačkog pokreta oni su stvorili partizanske odrede, brigade, divizije, i korpuse Narodno-oslobodilačke vojske, izgrađivali narodno-oslobodilačke odbore kao organe nove demokratske vlasti.

Na Prvom zasjedanju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, u novembru 1943 godine, to novo demokratsko vodstvo donijelo je odluku od istorijskog značaja. Na osnovu prava na samoodređenje, koje su narodi Bosne i Hercegovine svojom nadčovječanskom borbom izvojevali, oni su preko svojih istinskih pretstavnika kazali da Bosna i Hercegovina nije ničija prćija, već zajednička i nedjeljiva domovina Srba, Muslimana i Hrvata, koja hoće da se kao ravnopravan član ujedini sa ostalim bratskim narodima Jugoslavije u veliku, zajedničku domovinu svih naroda Jugoslavije.

U odlukama Drugog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje su donijeli pretstavnici svih naroda Jugoslavije, prihvaćena je ta demokratska volja naroda Bosne i Hercegovine, i ona je proglašena ravnopravnom federalnom jedinicom u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Na svom Drugom zasjedanju, 30 juna i 1 jula 1944 godine,¹⁾ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine udarilo je temelje federalne Bosne i Hercegovine u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Ono se pretvorilo u prvi narodni parlament koji je iz svoje sredine izabrao svoje najviše državne organe, čija je dužnost da rukovode izgradnjom bosansko-hercegovačke državnosti.

Iz velikog oslobodilačkog pokreta naroda Bosne i Hercegovine, kao sastavnog dijela narodno-oslobodilačkog pokreta svih naroda Jugoslavije, nikla je ne samo vojska, već i organi narodne vlasti koji se razviše u organe nove državne vlasti federalne Bosne i Hercegovine. Ona je zasnovana na ravnopravnosti njenih naroda, na načelima demokratskim i slobodarskim. Prvi put narodi Bosne i Hercegovine dobili su državnu vlast koja je doista njihova, koja neće biti narodu maćeha, koja će mu pomagati da u ravnopravnosti, slobodi i miru što prije izgradi život dostojan j čovjeka.

Odlukama Drugog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine sahranjuje se vjekovna teška prošlost naroda Bosne i Hercegovine i otvaraju se pred njima sjajni vidici sreće i budućnosti. One, kao bojni poklič, zovu sve čestite sinove i kćeri Bosne i Hercegovine u borbu za što brže istjerivanje okupatora iz naše zemlje, u borbu protiv reakcionera sviju dlaka koji stalno pokušavaju da osujete veliku narodnu pobjedu.

Narodno-oslobodilački pokret Bosne i Hercegovine, okupivši u svoje redove osim komunista i druge demokratske i patriotske snage, izvojevao je krupne pobjede. On je ustao svom snagom protiv raspirivanja šoviniističke mržnje koju je posticao okupator preko svojih ustaških i četničkih sluga. Blagodareći njegovoj upornoj borbi, danas se iskiva oružano brat-

stvo Srba, Muslimana i Hrvata Bosne i Hercegovine, zaloga naše bolje budućnosti. Njegovim naporima izgrađivana je narodna vlast i oružana snaga naše zemlje, čuvar velikih tekovina naše borbe. Kruna njegovih pobjeda jeste federalna Bosna i Hercegovina koja svim svojim narodima osigurava srećnu budućnost. Znajući da je visoka demokratska svijest naroda i čvrstina njegove organizacije najjače oružje za očuvanje i učvršćivanje tekovina narodne borbe, pretstavnici Komunističke partije, Ujedinjenog saveza antifašističke omladine, Antifašističkog fronta žena, Hrvatske Seljačke Stranke i vanstranački demokrati i patrioti iz redova Srba, Muslimana i Hrvata odlučili su na Zemaljskoj konferenciji narodno-oslobodilačkog pokreta za Bosnu i Hercegovinu dana 3 jula 1944 godine, da još jače učvrste narodno-oslobodilački pokret Bosne i Hercegovine. U tom cilju oni su obrazovali posebno jedinstveno narodno političko vodstvo – Izvršni odbor narodno-oslobodilačkog pokreta Bosne i Hercegovine, čiji je glavni zadatak: okupljanje još širih demokratskih i patriotskih snaga Bosne i Hercegovine, proširivanje i učvršćivanje organizacija narodno-oslobodilačkog pokreta, radi istjerivanja okupatora iz naše zemlje, uništenja domaćih izdajnika i izgradnja federalne Bosne i Hercegovine u okviru demokratske federativne Jugoslavije.

SRBI,

Tri godine vi prednjačite u junačkoj borbi naroda Bosne i Hercegovine, dajući primjer Muslimanima i Hrvatima kako se bori za čast i slobodu. Vi ste u toj borbi nosili i još uvijek nosite glavni teret borbe protiv okupatora i izdajnika naše zemlje. Vi ste u njoj pokazali ne samo veliko junaštvo i samoprijegor, već i visoku demokratsku svijest. Vi ste bili prvoborci u stvaranju organa nove narodne demokratske vlasti. Draža Mihailović pokušao je da Srbe Bosne i Hercegovine skrene s puta svete borbe za nacionalnu čast i budućnost i da ih povede putem služenja okupatoru i nacionalne izdaje. On nije uspio da vas zbuni svojom vikom o »spasavanju srpstva«. Pravi srpski patrioti okupljali su se oko zastave narodno-oslobodilačkog pokreta, u redovima naše slavne vojske, u kojoj su lili svoju krv za istinske i trajne interese srpskog naroda. Ti interesi biće u federalnoj Bosni i Hercegovini isto onako zaštićeni kao i interesi vaše srpske braće u federalnoj Srbiji. Bliži se čas naše pobjede. Napregnite sve svoje snage za posljednje borbe. Iščupajte ispod uticaja srpskih reakcionera i one zavedene ljude koji još vjeruju izdajniku Draži Mihailoviću.

MUSLIMANI,

U početku narodnog ustanka u redove narodno-oslobodilačkog pokreta i partizanskih odreda stupili su vaši najsvjesniji i najdalekovidniji sinovi. Oni se nisu dali zbuniti fašističkom i ustaškom propagandom. Oni su znali da »novi poredak« donosi Muslimanima nesreću i stradanja, rop-

stvo i istrebljenje, i da Muslimanima nema drugog spasenja osim oružane borbe protiv fašističkog okupatora i njegovih pomagača. Ta istina sve je snažnije krčila sebi put u muslimanske mase. U redove Narodno-oslobodilačke vojske nisu stupali više samo (pojedinci, već na stotine novih boraca. Od prve muslimanske četice u Istočnoj Bosni preko Ramske brigade do muslimanske divizije u Cazinskoj Krajini – to je put porasta oružanih muslimanskih snaga u sklopu Narodno-oslobodilačke vojske. Ali ima još dosta Muslimana koji stoje po strani od našeg pokreta, koji slušaju glas muslimanskih reacionera, koji ih, radi svojih sebičnih interesa, hoće da zadrže od borbe. Ima još dosta Muslimana koji svojom službom u takozvanoj »Plavoj diviziji« ubijaju srpsku i muslimansku braću, sramote muslimansko ime. Čas Hitlerove propasti je blizu. Napregnite sve svoje snage da dovedete pod zastavu narodno-oslobodilačkog pokreta i one koji se još kolebaju i one koji se s puškom u ruci nalaze u neprijateljskim redovima, a koji se nisu uprljali zločinstvima. Federalna Bosna i Hercegovina ostvariće vaše pravedne težnje za ravnopravnošću, slobodom i blagostanjem.

HRVATI,

Izdajnik hrvatskog naroda Pavelić i njegove ustaške bande bacile su ljagu na hrvatsko ime. Oni su htjeli da čitav hrvatski narod pretvore u krvnika srpskog naroda. Hrvatski izrod Pavelić bacio je na hiljade hrvatskih mladića na Istočni front, u borbu protiv vaše slovenske braće Rusa. On je pomagao fašističkim okupatorima da osramote i opljačkaju Hrvatsku. Tu ljagu i sramotu spiraju danas sa imena hrvatskog naroda junačke divizije i korpusi Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske, koja u sastavu Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije bije sveti boj za slobodu svih naših naroda. Eto vam primjera za kojim treba da se povedete. Tim putem već su pošli Hrvati Istočne Bosne koji su još u jesen prošle godine stvorili prvu bosansku hrvatsku brigadu Odbacujte od sebe ustaške zlikovce. Prezrite reacionere iz Mačekove okoline koji vam govore da čekate. Pođite putem borbene i demokratske Hrvatske Seljačke Stranke koja je odbacila reacionere i krenula stopama Braće Radića. Ustajte u borbu, svrstavajte se u redove narodno-oslobodilačkog pokreta. Ne dozvolite da vas čas oslobođenja koji je blizu dočeka u tako nezavidnom položaju. Samo se borbom i krvlju spira sramota sa svog imena, samo se borbom i krvlju stiće sloboda. U federalnoj Bosni i Hercegovini, zajedničkoj domovini Srba, Muslimana i Hrvata, Hrvati će biti ravnopravni sa svojom srpskom i muslimanskom braćom. Oni će imati sve mogućnosti za nacionalni razvitak kao i njihova hrvatska braća u federalnoj Hrvatskoj.

OMLADINO BOSNE I HERCEGOVINE,

Tri godine oslobodilačkog rata ti si išla u prvim redovima, ne žaleći ni svoje krvi ni svojih života za slobodu i bolju budućnost naše domovine. Ti si bila prvoborac oružanog bratstva naših naroda. Nepregledan je niz

grobova mladih ljudi Bosne i Hercegovine kojim je obilježen tvoj slavni put. Oni te zovu da ih osvetiš, oni te zovu da mladom naraštaju izvojuješ srećnu budućnost radi koje su pali najbolji sinovi i kćeri Bosne i Hercegovine. Na oružje, omladino! Okupljaj u svoje redove nove borce. Spašavaj od sramote one mlade ljude koji još stoje po strani, jer će biti najveća sramota za mladića i djevojku dočekati veliki praznik slobode skrštenih ruku

MAJKJE I SESTRE,

Neizmijerna su stradanja i neizrecive patnje koje ste vi podnijele za ove tri teške, krvave ali i slavne godine. Nebrojena su zgarišta po Bosni i Hercegovini, velik je broj siročadi koja se potuca od nemila do nedraga. Ali žene Bosne i Hercegovine nisu samo jadikovale nad popaljenim domovima i svježim grobovima, već su se i borile. One su pokazale divne primjere junaštva i političke zrelosti. One su time izvojevale svoju ravnopravnost s muškarcem. One će to pravo u našoj novoj domovini i uživati. One će biti slobodni građanin koji će pomoći da se što prije zacijele rane koje su nam nanijeli osvajači i naši izdajnici. Majke! Opremajte svoje sinove u vojsku i blagoslovite ih za svetu borbu koja se približava svom pobjedonosnom kraju. Neka njihove mišice ubrzaju našu pobjedu i skrate stradanja naše napaćene domovine.

NARODI BOSNE I HERCEGOVINE

Fašistička Njemačka je na izdisaju. Napregnimo sve svoje snage za posljednju, odlučujuću bitku. Dajmo što više novih boraca u Narodno-oslobodilačku vojsku i partizanske odrede. Učvršćujmo državnu vlast u federalnoj Bosni i Hercegovini. Naprijed u borbu ujedinjeni sa ostalim narodima Jugoslavije koje pobjedi i ljepšoj budućnosti u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji vodi svojom čvrstom rukom vođ naših naroda i vojskovođa naše junačke vojske maršal Tito.

Živjelo borbena jedinstvo svih naroda Jugoslavije!

Živjelo oružano bratstvo Srba, Muslimana i Hrvata Bosne i Hercegovine!

Živjela slobodna i demokratska Bosna i Hercegovina!

Živjelo Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine!

Živjelo Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije!

Živjela narodna vlada Jugoslavije na čelu sa maršalom Titom!

Živjela naša junačka Narodno-oslobodilačka vojska!

Živjeli naši saveznici Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika!
Smrt i prokletstvo njemačkim okupatorima i ustaško-četničkim
izdajnicima!

IZVRŠNI ODBOR NARODNO-OSLOBODILAČKOG POKRETA BOSNE I
HERCEGOVINE

Sekretar: Pretsjednik:
ĐURO PUCAR-STARI (Komunistička partija) DR VOJISLAV KECMA-
NOVIĆ (van stranaka)

Potpretsjednici:
pukovnik SULEJMAN FILIPOVIĆ (van stranaka)
JAKOV GRGURIC (Hrvatska Seljačka Stranka)

Članovi: RODOLJUB ČOLAKOVIĆ (Komunistička partija), NOVAK
MASTILOVIĆ (van stranaka), AVDO HUMO (Komunistička partija), FLO-
R1JAN SUČIĆ (Hrvatska Seljačka Stranka), TOŠO VUJASINOVIC (Ko-
munistička partija), MUHAMED SUDŽUKA (van stranaka), BOGOMIR
BRAJKOVIĆ (Hrvatska Seljačka Stranka), VLADO ŠEGRT, general-ma-
jor NOV, OSMAN KARABEGOVIĆ (Komunistička partija), DUSANKA
KOVAČEVIĆ (Antifašistički front žena), MURATBEG ZAIMOVIC (van
stranaka), DUŠAN IVEZIĆ (van stranaka), ANTE BABIC (van stranaka),
dr. HAMDIJA ČEMERLIĆ (van stranaka), STEVO POPOVIC (Komunistič-
ka partija), JURE MIKULIĆ (Hrvatska Seljačka Stranka), KURT HUS-
NIJA (van stranaka), BATAK HASAN (van stranaka), KOŠTA BOSNIĆ
(Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije), DIZDAR SULEJ-
MAN (van stranaka), MILE PERKOVIĆ (Ujedinjeni savez antifašističke
omladine Jugoslavije), ZEHRA MUIDOVIĆ (Antifašistički front žena),
VID NJEŽIĆ (van stranaka), SOJA ČOPIĆ (Antifašistički front žena).

VII, K 1968, br. reg. 1/2, štampani proglas, ćirilica.
AIRP, S., mf. – 191/76–78.

) Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a održano je 30. juna, 1. i 2. jula 1944.
godine u Sanskom Mostu.

36.

[Grdanovci],¹⁾ 6. juli 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. Vojislav Kecmanović, Muhamed Su-
džuka, pukovnik .Sulejman Filipović, Bogomir Brajković, Novak Masti-
lović, Dr. Jakov Grgurić, Rodoljub Čolaković, Avdo Humo, Đuro Pucar,
Hasan Brkić, Husnija Kurt, Muratbeg Zaimović, Dr. Hamdija Čemerlić,
Pašaga Mandžić i Osman Karabegović.

Dnevni red sjednice:

- 1) Stvaranje odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a
- 2) Naimenovanje Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.
- 3) Izrada projekata, odluka i uputstava koja su predviđena u odlukama II zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.
- 4) Odlazak delegacije za Istočnu Bosnu
- 5) Stvaranje Zemaljskog odbora Crvenog krsta
- 6) Razno.

Pretsjednik otvara sjednicu u 9^h.

Ad 1) Odlučeno je da se pri Pretsjedništvu formiraju za sada slijedeća odjeljenja:

- I. Odjeljenje za narodnu privredu
- II. Odjeljenje za narodnu prosvjetu
- III. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje
- IV. Odjeljenje za obnovu
- V. Odjeljenje za pravosuđe
- VI. Odjeljenje za ishranu.

i Za načelnika Odjeljenja za narodnu privredu izabran je drug Dr. Hamdija Cemerlić, član Pretsjedništva ZAVNOBiH-a;

Za načelnika Odjeljenja za prosvjetu izabran je drug Anto Babić, član Pretsjedništva ZAVNOBiH-a;

Za načelnika Odjeljenja za narodno zdravlje i socijalno staranje izabran je drug Dr. Vaso Butozan, član Pretsjedništva ZAVNOBiH-a.

Za načelnika Odjeljenja za obnovu izabran je drug Pašaga Mandžić, član Pretsjedništva ZAVNOBiH-a;

Za načelnika Odjeljenja za pravosuđe izabran je drug Bogomir Brajković, član Pretsjedništva ZAVNOBiH-a;

Ad 2) Na sjednici je jednoglasno donesena odluka da u Zemaljsku komisiju za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača uđu slijedeći drugovi: Pretsjednik Dr. Dragoslav Ljubibratić, Savo Savić, sveštenik iz Šekovića, Novak Mastilović, sveštenik iz Gacka, Husnija Kurt, irektor gimnazije iz Mostara, Đuro Pucar, radnik iz Grahova, Dr. Jakov rrgurić, advokat iz Livna, Dr. Danica Perović, ljekar iz Banjaluke, Miha-0 Bjelakovi'ć, komandant Romanijskog partizanskog odreda, Mujo Ho-žić seljak iz Šatorovića, Branko Simić, seljak iz sela Bukovice, Vaso 'rikić, radnik iz Drvara, Dušan Grk, seljak iz Hercegovine, Jure Mikulić, •govac iz Bugojna, Sulejman Dizdar, Direktor banke iz Livna i Asim .lihodžić, advokat iz Banja Luke.

Stavljeno je u dužnost Dr. Jakovu Grguriću da sa prisutnim članovima komisije izradi Pravilnik i uputstva za organe Zemaljske komisije na terenu²⁾ kako bi se što hitnije pristupilo ovom poslu.

Ad 3) Odlučeno je, da Zakonodavni odbor pri Pretsjedništvu kao i pojedina odjeljenja pristupe izradi slijedećih projekata:

Pravilnika za rad Zakonodavnog Odbora,³⁾ detaljna uputstva za rad i ustrojstvo narodno-oslobodilačkih odbora⁴⁾ i pravilnik o ustrojstvu sudova.⁵⁾

Ad 4) Odlučeno je, da uže Pretsjedništvo odredi delegaciju koja bi u pogodnom času mogla da se prebaci u Istočnu Bosnu i da na konferenciji članova ZAVNOBiH-a iz Istočne Bosne izloži rad i zaključke II zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.⁶⁾

Ad 5) Pretsjedništvo uvida potrebu što hitnijeg izbora Zemaljskog odbora Crvenog Krsta. Odlučeno je da uže Pretsjedništvo dadne inicijativu za stvaranje zemaljskog odbora Crvenog Krsta kao i za stvaranje nižih organizacija Crvenog krsta na terenu.

Ad 6) Pretresano je pitanje zbrinjavanja civilnog stanovništva koje je stradalo za vrijeme neprijateljskih ofanziva u srezovima Glamoč i Kupres. Odlučeno je, da se obrazuje Komisija koja će to pitanje pretresti sa Oblasnim narodno-oslobodilačkim odborom za Bosansku Krajinu i predložiti preduzimanje najcjelishodnijih mjera. U komisiju su ušli drugovi: Đuro Pucar, Osman Karabegović, Dušan Ivezić i Dr. Hamdija Cemerlić.

Sjednica je završena u 13^h.

ABiH, ZAVNOBiH. kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a 1/380—381.

Mjesto održavanja sjednice Predsjedništva navedeno prema: H. Cemerlić, »Rad Pretsjedništva ZAVNOBiH-a na organizaciji i izgradnji narodne vlasti u Bosni i Hercegovini«, Istorijsko-pravni zbornik, Sarajevo, 1950, sv. 3—4, str. 160.

²⁾ V. dok. br. 42.

³⁾ V. dok. br. 160.

⁴⁾ V. dok. br. 161.

⁵⁾ V. dok. br. 111.

V. dok. br. 37.

[Sanicaj, 12. juli 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE UŽEG PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. V. Kecmanović, A. Humoć Pucar i Dr. J. Grgurić i H. Brkić. ... za

Sjednica se održala povodom odlaska druga Pašage jvfandžica u Istočnu Bosnu. S obzirom na poteškoće prebacivanja odlučeno je

ovom prilikom ne upućuje delegacija Pretsjedništva u Istočnu Bosnu, već se stavilo u dužnost drugu Pašagi Mandžiću, da u sporazumu sa članovima Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Istočnu Bosnu sazove konferenciju na kojoj bi se izabrao i popunio Oblasni narodno-oslobodilački odbor. Dosadašnji Oblagni narodno-oslobodilački odbor koji je svojevremeno stvoren sa osnovnim zadatkom da sazove širu konferenciju delegata narodno-oslobodilačkih odbora Istočne Bosne do danas nije mogao izvršiti taj zadatak uslijed čestih neprijateljskih upada na oslobođenu teritoriju.

Drugom Manžiću stavljeno je u dužnost da preko narodno-oslobodilačkih odbora pomogne što širem popularisanju i pravilnom objašnjavanju odluka II zasjedanja ZAVNOBiH-a. Po dolasku u Istočnu Bosnu da odmah obavjesti Pretsjedništvo o mogućnostima prebacivanja nekih njegovih članova i da preduzme sve da bi se obezbijedila stalna veza između Pretsjedništva i Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Istočnu Bosnu I

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a 1/449.

38.

12. juli 1944.

**ODJEL NARODNE PROSVJETE ZAVNOH-a OBAVJEŠTAVA ODJELJENJE
ZA NARODNU PROSVJETU ZAVNOBiH-a DA CE SE OKO 20. AVGUSTA
1944. GODINE ODRŽATI SAVJETOVANJE PROSVJETNIH RADNIKA
HRVATSKE I POZIVA DA ZAVNOBiH UPUTI SVOJE IZASLANIKE¹⁾**

'Ovaj odio će, oko 20 augusta o. g., držati savjetovanje, na kojem će prisustvovati prosvjetni radnici iz većeg dijela Hrvatske. Na savjetovanju će se pretresati važna prosvjetna pitanja, između ostalog i pitanje nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole. Da bi nam rad bio potpuniji i rezultati bolji, željeli bismo da bi i vaši predstavnici učestvovali na toj konferenciji. To bi bilo korisno zbog koordinacije prosvjetnoga rada u Federativnoj Jugoslaviji i zbog međusobnog upoznavanja.

Molimo stoga da nam pošaljete izaslanike koji su dobro upoznati s vašim dosadašnjim radom i namjerama za budućnost. Bilo bi nužno da ponese i vašeg materijala kao što su nastavni planovi i programi, udžbenici, dosadašnja prosvjetna izdanja itd. Tako ćemo uspostaviti dobre veze za buduću međusobnu saradnju i temelje boljoj prosvjeti u našim zemljama kao i' u zajedničkoj domovini.

Odjel narodne prosvjete:
B.² Sučević

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjelu narodne prosvjete ZAVNOH-a pod br. 259 od 12. VII 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 115 od 1. X 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/68-69.
(Pečat sa natpisom: Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske.)

Dopis je greškom bio dostavljen Okružnom NOO Moslavina koji ga je zatim 7. VIII 1944. proslijedio ZAVNOBiH-u.
2) Branko.

39.

[Sanica], 18. juli 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici sazvanoj povodom odlaska drugova Rodoljuba Čolakovića i Sulejmana Filipovića prisustvovali su: Dr V. Kecmanović, Đ. Pucar, Dr. J. Grgurić,¹⁾ B. Brajković,²⁾ Dr. V. Butozan,³⁾ H. Brkić, R. Colaković.
Raspravljena su slijedeća pitanja:

1) Učvršćenje veza između Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Prefsjedništva Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

2) Nabavka sanitetskog i ostalog materijala za potrebe naroda.

Odlučeno je, da se uputi predstavka Nacionalnom komitetu u kojoj će se izložiti naše potrebe u najneophodnijem sanitetskom materijalu, pogonskom gorivu, i najnužnijem građevinskom materijalu.

Stavljeno je u dužnost pukovniku Filipoviću i Rodoljubu Colakoviću da kao članovi Prefsjedništva i usmeno obrazlože Nacionalnom komitetu naše potrebe.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP. S. ,mf. ZAVNOBiH-a, 1/382.

¹⁾ Jakov.
²⁾ Bogomir.
³⁾ Vaso.

40.

[Sanica], 19. juli 1944.

IZVJEŠTAJ PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a NACIONALNOM KOMITETU OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE O STANJU ISHRANE STANOVNIŠTVA U BOSANSKOJ KRAJINI

Prefsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Bosne i Hercegovine uputilo je svojevremeno Nacionalnom Komitetu Oslobođenja Jugoslavije izvještaj o stanju ishrane na teritoriji Bo-

sanske Klrajine.¹⁾ U tom izvještaju podvučena je pojava krajnje oskudice, životnih namirnica kao i sve veća pojava gladi. Iznijeti su i statistički podaci o broju gladnih po pojedinim srezovima. U istom izvještaju naglašeno je da će problem ishrane biti do nove žetve sve veći jer sve većem broju lica izmiču rezerve hrane. Navedena su i sretstva kojima se rješava pitanje ishrane kao i sretstva kojima bi se moglo ovo pitanje donekle ublažiti. Pretsjedništvo je među tim sretstvima vidjelo i novčanu pomoć, jer se novcem mogla kupiti izvjesna količina žita koju bi teško mogli pribaviti putem dobrovoljnih priloga ili rekvizicije.

Danas se pitanje ishrane u Bosanskoj Krajini još nije bitno poboljšalo. Istina, u nekim srezovima već je počela žetva, ali oni najpasivniji krajevi moraju da čekaju do žetve mjesec pa i više dana. Posljednji napadi Nijemaca na našu slobodnu teritoriju još su više otežali pitanje ishrane. Podaci kojima raspolažemo pokazuju nam da su ponovo teško stradali drvarski, ključki, glamočki i jajački srez. U tim srezovima oskudica u hrani i pojava gladi sada kulminiraju i one nisu ublažene ni dospjevanjem zelenja ni mužom mlijeka.

Oblasni NO za Bosansku Krajinu zajedno sa okružnim i sreskim NOO preduzeo je niz akcija za rješavanje pitanja ishrane naroda u pasivnim, opustošenim i opljačkanim krajevima. Osim pomoći unutar pojedinih srezova i okruga (dobrovoljni priloz, NOF-ov, itd.) prevedeno je u većem opsegu prebacivanje gladnog stanovništva u plodnije krajeve. Naročito je prebacivano stanovništvo glamočkog sreza i kupreškog za Podgrmeč i Kozaru. Sad, kako je otpočela žetva, pored omladinskih radnih brigada prebacuje se veći broj stanovništva u ravnije srezove kao radna snaga za obavljanje žetve. Sve su to mjere koje ublažuju teško stanje ishrane ali ga ne rješavaju tako da je ono baš sada na kritičnoj tački. Osim toga na ovom terenu koji oskudjeva hranom nalaze se stalno naše veće jedinice, koje su, bar u mesu. upućene na skućene mogućnosti ovoga kraja.

Prema prikupljenim podacima, uprkos svih mjera, još se vrlo oštro postavlja pitanje ishrane 10.000 ljudi u najpasivnijim srezovima i to:

Kupreški	2.500
Glamočki	800
Drvarski	1.000
Livanjski	2.000
Ključ, Mrkonjić i Jajce	3.700

Svega 10.000

koja još- mjesec dana nemaju sretstva za ishranu. Ishrana ovih lica bila bi obezbeđena ako bi imali na raspolaganju novčanih sredstava kojima bi, u krajevima gdje je žetva već prispjela, mogli da kupimo žita ili pomenute srejove pomognemo izravno novcem. Računajući na svako lice pola kilograma žita dnevno kroz mjesec dana i uzimajući cijenu žita sa 150 dinara po kilogramu, mi bi mogli da riješimo pitanje ishrane naroda u Bosanskoj Krajini do nove žetve sa sumom od 22,500.000 kuna. Ali bi

Nacionalni komitet od svojih sretstava mogao da odvoji jedan dio ove sume, to bi bio najefikasniji način rješenja problema ishrane do nove žetve.

Pored pitanja ishrane stanovništva pred Zemaljsko Antifašističko Vijeće kao i sve narodno-oslobodilačke skupštine Bosne i Hercegovine, u ovom konkretnom slučaju [u] Bosanskoj Krajini, praktično se postavilo pitanje podizanja popaljenih sela. Pitanje obnove popaljenih sela je tim teže što je u posljednjim napadima neprijatelja uništeno mnogo sela u koja se slegao narod iz ranije popaljenih naselja i što su izgorila naselja koja su već bila primitivno i privremeno obnovljena (slučaj Janja, Ribnika i t. d.).

U rješavanju ovog ipitanja najveća je prepreka nestašica najnužnijeg alata i eksera. Dok se alata još i može naći, oskudica eksera čini da se pitanje izgradnje novih drvenih kuća ne može praktično da krene sa mrtve tačke. Mi molimo Nacionalni Komitet da prouči ovo pitanje i da pogleda mogućnosti nabavke eksera kojih, prema procjeni stručnjaka, treba oko 30 kilograma za svaku novu kuću.

Sekretar²⁾

Predsjednik³⁾

Napomena: Tražen i pogonski materijal.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 4265/b. kopija.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 79.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/114-115.

¹⁾ v. dok. br. 13.

²⁾ Hasan Brkić.

³⁾ Dr Vojislav Kecmanović.

41.

[Sanica], 23. juli 1944.

PREDSEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a UPUĆUJE OBLASNI NOO ZA BOSANSKU KRAJINU NA KOJI NAČIN TREBA ORGANIZOVATI STALNU BRIGU I POMOĆ RATNIM VOJNIM INVALIDIMA

Pred nas se postavlja kao jedan od važnih i hitnih zadataka rješavanje pitanja ratnih invalida. To nije samo moralna obaveza prema borcima za slobodu i bolju budućnost našeg naroda, već ovo pitanje ima i političko značenje. Kako ćemo riješiti pitanje naših invalida, koliko ćemo uspjeti da im obezbjedimo sve potrebne uslove za život i razvijemo njihove sposobnosti da učestvuju u društvenom životu, tako će narod i ocjenjivati rad organa vlasti u rješavanju ovog veoma osjetljivog pitanja.

Dorata Jugoslavija bila je primjer jedne zemlje, u kojoj se maćuhinski odnosilo prema ratnim invalidima. Mi stvaramo novu Jugoslaviju, koja bez ikakvog pretjerivanja počiva na krvi i kostima najboljih naših sinova i kćeri te naš odnos prema invalidima mora da se zasnuje na našoj najvišoj moralnoj obavezi prema svima onima koji su dali svoje živote u borbi za oslobođenje naših naroda.

Brigu o ratnim invalidima treba da vodi naša narodna vlast. U svom svestranom staranju o invalidima i njihovim porodicama još u toku borbe dokazaće naša vlast da se neće i ne može ponoviti nebriga prošlih režima prema invalidima i da će se ovo pitanje rješavati kako to zaslužuju naši prvoborci.

Uzimajući u obzir naše današnje mogućnosti i uslove rata mi moramo preduzeti slijedeće mjere:

- 1) Sprovesti evidenciju odnosno popis ratnih invalida,
- 2) utvrditi u čemu se sastoji njihova invalidnost,
- 3) obezbjediti stalnu pomoć invalidima prema stanju njihove invalidnosti i ekonomskim prilikama svakog invalida; organizovati, prema mogućnosti, invalidske domove za najteže invalide i one koji nemaju svojih kuća ili su im kuće u ugroženom području;
- 4) omogućiti ratnim invalidima kojima je potrebna specijalna lje-karska ili ortopedska pomoć da tu pomoć dobiju u bolnicama u zemlji ili van nje,
- 5) rasporediti na rad i dužnosti sve one invalide koji su za rad i vršenje dužnosti sposobni, vodeći računa pri tom o njihovoj ocjeni kao i o ocjeni stručnjaka;
- 6) sprovesti izbor okružnih odbora za ratne invalide kao i [za] oblasni odbor za ratne invalide Bosanske Krajine.

U cilju sprovođenja u život postavljenih mjera treba da se preduzme:

U Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno staranje pri Oblasnom NOO-u postaviće se referent za invalide koji će stalno voditi brigu o pravilnom rješavanju svih pitanja u vezi sa životom i potrebama ratnih invalida. Pošto su naši invalidi rasuti po čitavoj našoj oslobođenoj teritoriji, te zbog toga referent za invalide pri Oblasnom odboru neće moći izravno da organizuje rad u svom pravcu, potrebno je da se pri okružnim > narodno-oslobodilačkim odborima također uspostave referenti za invalide, ili ako to nije moguće sprovesti, da se jedan od odbornika odredi koji će se tim pitanjem stalno baviti.

Referent za invalide pri Oblasnom odboru u rješavanju raznih pitanja ratnih invalida sarađivaće sa referentom za ratne invalide pri Komandi korpusne vojne oblasti. Po potrebi Oblasni odbor će obrazovati 'specijalne stručne komisije čiji će zadatak biti ustanovljenje u čemu se sastoji invalidnost pojedinih drugova kao i to kojim drugovima je potrebna hitna lje-karska i ortopedska pomoć; pri određivanju komisije treba da se to odluči sa sanitetom Korpusa.

Evidenciju invalida, odnosno popis, treba provesti hitno prema priloženom formularu broj 1.¹⁾ Ovaj popis izvršice oblasni referent za ratne invalide preko narodno-oslobodilačkih odbora kojima će uputiti gore pomenuti formular. Po mogućnosti potrebno je pribaviti podatke i o onim ratnim invalidima koji se nalaze u vojsci ili u pojedinim komandama ili ustanovama korpusne vojne oblasti.

Prilikom popisivanja potrebno je da se utvrdi u čemu se sastoji invalidnost pojedinih drugova. Taj posao treba da izvrši komisija koju će obrazovati Oblasni narodno-oslobodilački odbor, ili po njegovom predlogu okružni narodno-oslobodilački odbor. Komisija će biti sastavljena od 2 ljekara, jednog invalida i jednog člana odbora. Ove će komisije, prilikom svoga rada, voditi protokol, sastavljen prema formularu broj 2.²⁾ Komisija će svakom pregledanom invalidu predati privremeno invalidsko uvjerenje sastavljeno prema priloženom formularu broj 3.³⁾ Ovaj pregled vezan je sa teškoćama i dužim rokom, te nije potrebno za njega vezati preduzimanje ostalih predloženih mjera.

Našim ratnim invalidima treba omogućiti, gdje god je to moguće, da učestvuju u radu bilo u narodno-oslobodilačkim odborima, bilo u njihovim ustanovama. Ne treba naročito isticati, da su upravo ti invalidi na djelu dokazali svoju privrženost oslobodilačkoj borbi. Predmet našega staranja treba da bude i to, da se omogući dalji pravilan razvoj i osposobljavanje invalida. Prema njihovoj sposobnosti i stepenu invalidnosti potrebno je da se šalju na sve vrste stručnih kurseva koje organizira narodna vlast. Treba se također pozabaviti pitanjem da se omogući invalidima izučavanje raznih zanata, što će im omogućiti da korisno djeluju i rade u društvu.

Što se tiče organizacije pružanja stalne pomoći ratnim invalidima, narodno-oslobodilački odbori dužni su osigurati sve ono što je potrebno za život naših invalida. Današnje ekonomske i ratne prilike ne dozvoljavaju nam da do kraja ispunimo naše obaveze prema invalidima, ali to ne znači da nećemo sve preduzeti da i pod današnjim uslovima do krajnje mjere olakšamo život naših invalida. Pomoć treba obezbijediti tako, da se ona pruža po planu i redovno, a ne samo onda kad sami invalidi intervenišu, ili ako dospiju u tako teško stanje da drugi moraju intervenisati po tom pitanju. Pri davanju pomoći mi ćemo se rukovoditi o stepenu invalidnosti i ekonomskom stanju svakog invalida, u čemu će nas stalno pomagati sama invalidska organizacija. U slučajevima kada intendanture naših vojnih štabova raspolažu sredstvima namjenjenim za pomoć invalidima, oblasni referent za invalide će nastojati da se ta pomoć pravilno raspodjeli.

Teže invalide kojima je potrebna ljebarska pomoć i osobna njega, kao i one koji nemaju svojih kuća, treba smjestiti u invalidski dom. Odmah moramo podvući da mi nemamo namjere da izvršimo koncentraciju velikog broja invalida, već samo one kojima je boravak u domu neophodan. Oblasni odbor proučiće ovu predloženu mjeru i izvjestiće o mogućnostima njenog sprovođenja. Treba pri tom uzeti u razmatranje i to,

da se uspostave manji domovi na najsigurnijim područjima naše oslobođene teritorije.

Referent za ratne invalide sastaviće poseban spisak onih invalida kojima je potrebna naročita ljekarska ili ortopedska pomoć u zemlji ili van nje i pobrinuće se da se .ova pomoć obezbijedi.

U cilju što potpunijeg i lakšeg rješavanja invalidskog pitanja potrebno je da se stvori invalidska organizacija koju će oličavati okružni odbori ratnih invalida kao i Oblasni odbor ratnih invalida za Bosansku Krajinu. Izbor ovih odbora treba hitno sprovesti jer će nam mnogo pomoći pri sprovođenju svih ovih mjera. Oblasni referent za ratne invalide u svemu će saradivati sa Oblasnim odborom ratnih invalida.

Ovaj zadatak je prešan i njegovom rješavanju treba pristupiti bez ikakvog odlaganja. O svim predloženim mjerama i o toku rada izvještavaćete naše Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje.

Sekretar:
H. Brkić, s. r.

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović, s. r.

(M. P.)⁴⁾

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 5310, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 84 od 23. jula 1944.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a IV/116–117.

- 1) Navedeni formular nije pronađen.
-) Isto.
- 3) Isto.
- 4) Stavljena samo oznaka za pečat.

42.

[Sanica], 25. juli 1944.

PROJEKT UPUTSTAVA ZEMALJSKE KOMISIJE ZAVNOBiH-a ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA, O RADU ORGANA KOMISIJE, ORGANIZACIJI SLUŽBE PRI NOO I NAČINU PRIKUPLJANJA PODATAKA I DOKAZNOG MATERIJALA¹⁾

I. Na Moskovskoj konferenciji ministara vanjskih poslova Velike Britanije, Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Država Amerike, koja je održana 19–30. X 1943. godine donesena je Deklaracija o odgovornosti Hitlerovaca za počinjena zvjerstva u toku rata u svim zemljama koje je okupirala fašistička Njemačka. Ta je Deklaracija potvrđena na Teheranskoj konferenciji, te je tako postala osnovnim međunarodnim zakonom, na osnovu kojeg će odgovarati ratni zločinci po završetku rata.

Odgovornost za zločine ne odnosi se samo na njemačku vojsku i nacističke političke i državne funkcionere, koji su odgovorni za učinjena njemačka zvjerstva, ubistva i istrebljenje civilnog stanovništva okupiranih zemalja, već ona obuhvata i sve saveznike i ortake fašističke Njemačke u ratu, kao i kvislinge i pomagače koji su u svojim zemljama, u službi osvajača, vršili zločinstva nad vlastitim narodom. Saveznici su se obavezali da će goniti zločince do kraja svijeta i predati u ruke oslobođenih zemalja i slobodnih vlada koje budu stvorene, s tim da im narod sudi na mjestima gdje su zločin izvršili.

Odluka o kažnjavanju ratnih zločinaca treba da u korjenu istrijebi sav onaj ološ, koji je poslije prošlog rata ostao nekažnjen, a suđenje zločincima ovog rata biće u isto vrijeme strašna opomena budućim zavojevacima koji pokušaju da naruše mir, slobodu i nezavisnost bilo kojeg naroda. Fašistički osvajači na našoj zemlji i njihovi pomagači izvršili su strahovita zvjerstva, ubistva [i] masovna istrebljenja naroda, oni su pljačkali privredna bogatstva i imovinu našeg naroda, uništavali su naše najdragocjenije kulturne tekovine i vrijednosti. Jugoslavija, posebno Bosna i Hercegovina, spada u red onih zemalja, koje su u najvećoj mjeri osjetile okrutnost i pustošenje fašističkih okupatora. Pretsjedništvo Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije 30. novembra 1943. godine donijelo je odluku o uspostavljanju Državne komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, a Nacionalni Komitet Oslobođenja Jugoslavije na svojoj sjednici od 6. maja 1944. godine donio je Pravilnik o radu državne komisije. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine na svom drugom zasjedanju od 30. VI–2. VII. 1944 godine donijelo je Odluku o uspostavi bosansko-hercegovačke zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača. Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a imenovalo je članove komisije koji danas rade na prikupljanju materijala o zločincima i šteti koje su pretrpjeli naši narodi. Ova komisija ima da izvrši jedan od najznačajnijih naših zadataka. Desetina hiljada ljudi, žena i djece pali su kod svojih domova kao žrtve fašističkog terora. Naši najbolji sinovi danas čame po fašističkim logorima i hapsanama. Neizreciva je materijalna šteta koja je nanešena našem narodu. Uništeni su čitavi krajevi. Danas mnoga naša sela i gradovi postala su ruševine.

Rad Zemaljske komisije za naše narode je od velike važnosti i značaja, jer se radi o poginulim, ubijenim i o ogromnoj šteti koju smo pretrpjeli u toku rata, pa se zbog toga stavlja u zadatak da svi oni organi, koji budu vodili i ispitivali slučajeve odgovornosti, moraju pri radu biti pravedni i objektivni. Sabrani dokazi i dokazni materijal, na temelju kojih će se utvrditi odgovornost počinitelja i njihovih saučesnika, u koliko budu objektivniji i realniji, u toliko će nadležni sudovi donositi lakše odgovarajuće presude.

II. U cilju prikupljanja podataka i dokaza o zločinima okupatora i pomagača, Zemaljska komisija formira svoje organe pri oblasnim i okružnim NOO-ima. Organe komisije sačinjavaju najmanje tri člana, od kojih po mogućnosti jedan treba biti pravnik, a ostali čestiti i nepristrasni ljudi

iz onog kraja gdje dotični organ komisije radi. Za svoj rad organi odgovaraju Zemaljskoj komisiji.

III. U cilju što pravilnijeg i bržeg izvršavanja svog zadatka, opštinski N.O.O. određuje prema veličini svoje teritorije i broju slučajeva potreban broj lica, čijim će radom rukovoditi jedan od odbornika, koji su dužni, da, prema uputama i nalogima organa Zemaljske komisije dotičnog okruga, prikupljaju podatke o svim zločinima od okupatora i njegovih pomagača na području svoje opštine. Opštinski N.O.O. dužan je da odmah nakon imenovanja gornjih lica obavijesti organe Zemaljske komisije pri Okružnom N.O.O.-u;

IV. Opštinski N.O.O.-i preko lica u tu svrhu određenih, vodiče postupak, izvide i istrage, a organi Zemaljske komisije vršiće nadzor nad tim radom, davati im potrebna uputstva, savjete, pružati pomoć i koordinirati rad pojedinih opština. Iz prikupljenog materijala izrađivače se odgovarajući pregledi na osnovu formulara koji je izradila Zemaljska komisija.

Gradski N.O.O.-i na području pojedinih okruga postupiće isto kao i opštinski N.O.O.-i.

V. Organi opštinskih i gradskih N.O.O.-a kao i organi Zemaljske komisije prikupljaće podatke o UBISTVIMA, TJELESNIM POVREDAMA, ZLOSTAVLJANJIMA, INTERNIRANJIMA, OSUDAMA, HAPŠENJIMA, SILOVANJIMA, PALJEVINAMA, PLJAČKI, BOMBARDOVANJU MIRNOG STANOVNIŠTVA SA CILJEM ISTREBLJENJA, NABAVKE SREDSTAVA ZA IZVRŠENJE ZLOČINA, ISELJAVANJU ILI PRESELJAVANJU MIRNOG STANOVNIŠTVA, ODUZIMANJU ILI UNIŠTENJU ILI OŠTEĆENJU PRIVATNE IMOVINE, NARODNE ILI DRŽAVNE I OSTALIH DOBARA: (Kao kulturnih djela, istorijskih spomenika i drugo) kao i svim ostalim djelima, kojima su zlostavljani pojedinci ili narod, uništavana ili oštećena imovina i druga dobra, ili kojim se moglo postići izvršenje ma kog od takovih ili sličnih djela.

VI. Podaci i dokazni materijal prikupljaće se kao o izvršiocima ili njihovim saučesnicima, iskazi svjedoka i svih bez obzira na doba starosti, koja mogu pružiti ma kakve dokaze i podatke o zločinu, zločincu ili načinu izvršenja djela: isprave i dokumenti ma kakove vrste bili (službeni akti, pisma, letači, plakati, knjige i novine itd.) bilo od koga da su izdane (od okupatora i njihovih slugu, organa narodne vlasti, vojnih ili privatnih lica) i bez obzira na to [u] kojoj su formi izdati; fotografski snimci predmeta zločina, mjesta i tragova zločina, sredstava kojima je zločin izvršen ili izvršioca zločina bez obzira na to ko je fotografisanje izvršio: pregledi i uviđaji na objektima zločina i sredstvima njihovog izvršenja, stručna mišljenja o načinu izvršenja zločina, kao i sva ostala sredstva i predmeti koji mogu poslužiti utvrđivanju zločina, mjestu i vremenu njegovog izvršavanja, utvrđenju ličnosti zločinca i njegovog posljednjeg boravka, kao i o načinu i sredstvima izvršenja zločina.

VIII. Svi organi narodne vlasti i sva lica kod kojih se nalazi ma kakav materijal dokazni, ili ako znaju gdje se takav materijal nalazi,

dužni su ga odmah dostaviti ili izvjestiti o njemu organe Zemaljske komisije ili samu komisiju, s potrebnim objašnjenjem o porijeklu dokumenata i oznaku na koji se način odnosi ili kojeg vršioca, kako je dokument pribavljen, a ako ga ne dostavlja komisiji ili njenim organima, onda naznačit kod koga se dokument nalazi.

IX. Svi organi vlasti, svako lice vojno i svaki građanin dužni su na zahtjev Zemaljske komisije, njenih organa i *organa* narodne vlasti koji rade na ispitivanju zločina, davati iskaze, i sva obavještenja i pružati im u radu, i bez posebnih zahtjeva, svaku potrebnu pomoć.

X. U slučajevima masovnih ubijanja, pljačkanja i interniranja, gdje je teško svjedocima ustanoviti počinioca i odrediti broj zlačinaca ili vrstu i veličinu štete, taj posao obaviće se putem anketa. Anketama će rukovoditi organi komisije na područjima gdje se ankete sprovode.

XI. Organi Zemaljske komisije kao i organi narodne vlasti koji će prikupljati podatke i dokaze, dužni su taj posao vršiti nepristrasno, po najboljem znanju i savjesti.

XII. Radi prikupljanja podataka i materijalne štete koju su okupatori i njegovi pomagači nanijeli našem narodu, opštinski i gradski N.O.O. će preko svojih organa uporedo sa radom na ustanovljenju zločina prema licima, vršiti i utvrđivanje materijalne štete, ali u posebnim spiskovima, koji su u tu svrhu izrađeni. Pri tom treba nastojati da se ustanovi barem približno stvarna šteta izvršena u vrijednosti predratnog dinara. U slučajevima gdje organi koji prikupljaju podatke nisu u stanju da sami procijene štetu poslužiće se vještacima, koji će, po svom najboljem znanju i savjesti, dati u zapisnik izjavu o vrijednosti predmeta koji procjenjuju.

XIII. Ovim uputstvima prilažu se obrasci²⁾ zapisnika za vođenje izviđa odnosno istraga, kako bi opštinski i gradski organi što lakše i brže stvar dovršili. Postupak počinje sa saslušanjem počinioca. No kako će sada biti vrlo rijetki slučajevi da počinioc bude uhvaćen ili da se sam prijavi, počinjaće postupak saslušanjem svjedoka. U slučajevima gdje su zločine počinili ne pojedinci nego neprijateljska vojska, odnosno gdje se određeni počinioc ne može odrediti, treba nastojati da se u zapisnik uvede koja vojska (da li Nijemci, Talijani, ustaše ili četnici) koja vojnička jedinica i pod čijom komandom, kao i kada je zločin izvršila. Svjedoke i vještake treba prije saslušanja upozoriti na dužnost iskazivanja istine, da ne smiju ništa zatajiti niti nadodati, jer će za netačan iskaz krivično odgovarati. Svjedoci treba da potpišu* zapisnik, a ako ne znaju pisati treba da stave prstoznak, što ovjerava organ koji vodi istragu.

Organi Zemaljske komisije na terenu naročito su dužni da pomognu organe narodne vlasti u pravilnom vođenju postupka istrage i izviđa kao i pravilno vođenje zapisnika.

XIV. Organi Zemaljske komisije sa prikupljenim i sređenim materijalom i podatke redovno će slati Zemaljskoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.

XV. Zapisnike o izvidima zločina napraviće u dva primjerka od kojih će jedan zadržati za sebe istražna komisija, a drugi će poslati okružnom organu komisije.

XVI. Osoblje koje vrši izvide, načiniti će registar za svoje rejon u koji će za svaki pojedini slučaj unositi ovo: ime i prezime, dan kada je istraga vođena i ukupna materijalna šteta.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 3919/b, koncept.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/118–120.

Projekt uputstava je razmatran i u cijelosti usvojen na sjednici Predsjedništva ZAVNOBiH-a održanoj 28. jula 1944. godine. V. dok. br. 43.
-) Navedeni obrasci nisu pronađeni.

43.

fSanica], 28. juli 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Na sjednici su bili prisutni: Dr. V. Kecmanović, D. Pucar, Dr. J. Grgurić, B. Brajković, Dr. V. Butozan i H. Brkić.

Dnevni red sjednice:

1) Izrada uputstava za rad Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.

2) Izrada uputstava o organizaciji odjeljenja kod nižih narodnooslobodilačkih odbora.

3) Izbor delegata na pravnički kongres u Hrvatskoj.

Ad 1) Po predloženom projektu upustava¹⁾ za rad organa Zemaljske komisije vodila se diskusija. Na projekat nisu stavljene principijelne primjedbe. Dr. V. Kecmanović predlaže da se traži od Nacionalnog komiteta da Vrhovni štab NOV i POJ izda naređenje svim operativnim jedinicama u tom smislu, što bi one sve zapljene dokumenata koje imaju vrijednost za našu Zemaljsku komisiju uputile Zemaljskoj komisiji ili njenim organima na terenu. To bi naročito vrijedilo za one jedinice, koje privremeno operišu na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Dr: Vaso Butozan predlaže da se u uputstvima predvide dužnosti organa Zemaljske komisije u slučajevima ulaska naših jedinica u gradove kada oni moraju da se postaraju da pronađu i sačuvaju službenu arhivu kako državnih tako i vojnih nadležstava i ustanova, koja pretstavlja dragocjen i bogat izvor podataka i dokumenata.

Predložena uputstva prihvaćena su u cjelosti s tim, da se uporedo ispitaju zločini prema licima i prema imovini.

Odlučeno je da se [za] oblasnog organa Zemaljske komisije za Bos. Krajinu postavi drug Božo Cikota a detaljna uputstva za rad i organizaciju daće mu drug Dr. J. Grgurić.

Kako za duže vrijeme neće biti moguće pribaviti preko organa Zemaljske komisije podatke o materijalnoj šteti, odlučeno je da Odjeljenje za obnovu izda potrebne formulare na osnovu kojih će se u najgrubljim crtama prikupiti približni podaci o šteti.

Ad 3) Odlučeno je da se na kongres pravnika Hrvatske upute drugovi: H. Brkić, Asim Alihodžić, Božo Cikota, Bogomir Brajković i Dr. Jakov Grgurić ukoliko mu to bude zdravlje dozvolilo.

Ad. 2) Diskusija po drugoj tački odložena je za jednu od idućih sjednica.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a 1/383.

1) V. dok. br. 42.

44.

[Sanica], 5. avgust 1944.

ODJELJENJE ZA EKONOMSKU OBNOVU ZAVNOBiH-a UPUĆUJE OBLASNI NOO ZA ISTOČNU BOSNU KAKO TREBA POPUNJAVATI PRILOŽENI FORMULAR ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA O IMOVINI KOJU SU OPLJAČKALI OKUPATOR I DOMAĆI IZDAJNICI

Dostavljamo Vam formular¹⁾ za prikupljanje podataka o opljačkanoj stoci, poljoprivrednom inventaru i zgradama, koje su izvršili okupator i narodni izdajnici u toku Narodno-oslobodilačkog rata.

Podatke trebaju prikupiti općinski NOO preko svojih organa. Statistička jedinica je selo, čije se ime unosi u rubriku 2. Ako jedna općina nema podataka za sva sela, onda na kraju formulara naznačiti broj takvih sela. Uz naziv sela treba unijeti posebno broj potpuno i posebno broj djelomično uništenih zgrada.

U rubriku 3 unijeti broj domaćinstava koja sada postoje u selu.

»%> un.« u rubrikama 4 i 5 znači postotak uništenja zgrada. Ako je jedna zgrada potpuno uništena unijeti 100, ako je upola uništena 50 i t. d.

U rubrikama 5 unijeti ukupnu vrijednost svih oštećenih, opljačkanih i uništenih predmeta kućanstva, kao namještaj i dr.

Slovo »k« u rubrikama 7–17 znači broj komada (plugova, kola, goveda i td.).

U rubrikama 11 unijeti sav poljoprivredni alat i sprave koje nisu obuhvaćene rubrikama 7–10.

Pod rubrikama 12 unijeti i saonice.

U rubrikama 14 spadaju i magarci i mazge.

U rubrikama 15 unijeti volove, krave i junad.

U rubrikama 16 unijeti ovce i koze.

Vrijednost stoke i predmeta unositi u dinarima prema cijenama u drugom polugodištu 1939 godine. Prilikom procjene treba biti veoma obazriv. Ne smije se dozvoliti da se u procjenu unose pretjerane vrijednosti. Mora se paziti da se vrijednost ne unosi saimo prema novčanim izdatcima koje je domaćin imao. Na pr. u vrijednost kuće treba uračunati i vrijednost materijala kojeg je vlasnik sam pribavio kao i vlastite nadnice.

Formulare treba ispunjavati čisto ne ispravljajući brojeve nego pišući ih nanovo ako se desila pogreška.

Jedan primjerak ovoga spiska treba općinski NOO zadržati za sebe.

Podatke treba najhitnije prikupiti jer će nam oni poslužiti kao baza za obnovu seljačke privrede.

Načelnik:

Pašaga Mandžić-Murat, v. r.

M. P.²⁾

VII, K. 1967, br. reg. 18/1–3, neovjereni prapis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u pod br. 5 od 5. avgusta 1944. godine.)

AIRP, S., mf. 237/455–456.

¹⁾ Vidi prilog.

²⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

[Sanica], 6. avgust 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDsjedništVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. V. Kecmanović, A. Humo, D. Pucar, Dr V. Butozan, M. Sudžuka, M. Zaimović³⁾ i H. Brkić.

Dnevni red sjednice:

1) Konferencija delegata okružnih i sreskih narodno-oslobodilačkih odbora Bosanske Krajine.

2) Odlazak delegata na kongres pravnika u Hrvatsku.

3) Naimenovanje Zemaljskog odbora Crvenog krsta za Bosnu i Hercegovinu.

Ad 1.) Odlučeno je da se predloži Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru da se pored ostalih pitanja na konferenciji rasprave i slijedeća pitanja: učvršćenje i dalja izgradnja narodno-oslobodilačkih odbora u Bosanskoj Krajini; o vršidbi i ishrani vojske kao i o stvaranju rezervi; o organizaciji rada Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača. Na konferenciju u ime Pretsjedništva poći će drug Dr. Hamdija Cemerlić, Dr. V. Butozan i H. Brkić.

Ad 2.) Ranija odluka promjenjena je utoliko što će na kongres pravnika Hrvatske poći drugovi, B Brajković, E. Badnjević²⁾ i B. Cikota.

Ad 3.) Imenovan je slijedeći Zemaljski odbor Crvenog krsta za Bosnu i Hercegovinu:

Pretsjednik Savo Savić iz Šekovića, prvi potpretsjednik Dr. Luka Šimović, drugi potpretsjednik Dr. Mehmed Tatlić, sekretar Dr. Danica Perović. U odbor su ušli slijedeći članovi: Vejnović Mile, seljak iz Rujiške, Asim Cemerlić iz Srebrenice, Ing. Bjelica Janko iz Mostara, Oljača Ruža iz Banje Luke, Tošo Tošković seljak iz Popova, Zora Nikolić iz Bijeljine. Odbor će dati inicijativu za stvaranje nižih organizacija Crvenog krsta. Pretsjedništvo će obavjestiti imenovane o izboru i nastojanje da sekretarijat odbora što prije otpočne sa radom.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/384.

Muratbeg.

²⁾ Ešref.

7. avgust 1944.

ZASTAVNIK ŽARKO ŠIPKA SAOPŠTAVA PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a
PODATKE O SVOM RADU U ZADRUŽNIM ORGANIZACIJAMA PRIJE RATA

U vezi Vašeg raspisa¹⁾ po kome tražite podatke o narodnim borcima koji su za vrijeme Jugoslavije bili zadružni službenici ili organizatori te kako se ja nalazim na terenu, dajem vam moje podatke ovim putem.

U borbu sam stupio 8 marta 1942. g. u Kozari. Prije toga bio zam zatočen u Ust.[aškom] logoru St.[ara] Gradiška. Od školske spreme imam 4 raz.[reda] gimnazije i malu maturu. Po završetku škole 1930. g. stupio sam kao vježbenik u Srp.[sku] zemlj.[oradničku] kred.[itnu] zadrugu i od 1932 g. pa do 1941 g. bio samo poslovođa i blagajnik iste neprekidno, 1936. g. osnovao sam žitarsku zadrugu u Bos. Gradiški te sam uz pomoć Države i članova zadruge sagradio žitni magazin gdje se može smjestiti 50 vagona žita. Od 1936 pa do 1941 isto tako bio sam poslovođa i ove zadruge. Napominjem da su prostorije Kreditne i Zitarske zadruge bile u jednom krugu gdje [je] bio i zadružni dom sa drugim nusprostorijama u Bos. Gradiški. U 1938. g. osnovao sam Zemlj.[oradničku] nab.[avljačku] zadrugu u selu Vrbaškoj srez Bos. Gradiška, a pomagao sam osnivanje još nekoliko nabavljačkih zadruga u srezu Bos. Gradiška. Isto tako bio sam osnivač Nab.[avljačke] zadruge drž.[avnih] služb.[enika] u Bos. Gradiški gdje sam bio član Nadzornog odbora.

Napominjem Vam da su članovi zadruge Kreditne i Zitarske u Bos. Gradiški bili sa terena cijelog sreza Bos. Gradiškog i bilo je učlanjeno oko 500 članova i bila su učlanjene u Savezu srp.[skih] zemlj.[oradničkih] zadruga u Sarajevu.

Danas se nalazim na službi u Novoformiranoj Diviziji u Centralnoj Bosni.

Želio bi da se opet posvetim službi na zadružnom polju i na izgradnji naše nove Otadžbine.

Uz drugarski pozdrav

Zastavnik,
Žarko Šipka

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 117 od 14. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/191–192.

¹⁾ Navedeni raspis nije pronađen.

f

45.

[Sanica], 16. avgust 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a TRAŽI OD OBLAS-
NOG NOO ZA BOSANSKU KRAJINU PODATKE O GRANAMA PRIVREDE
PRI NOO, PODATKE O OSOBLJU KOJE RADI U RESORU PRIVREDE, KAO
I O STANJU ZANATA U OBLASTI

Umoljavate se, da dostavite ovom Odjeljenju popis grana privrede pri osnovanim Odborima kao i osoblja, koje radi na privredi u tim odborima.

1) Podjelu službe u privrednom Odjelu u Oblasnom Odboru sa imenima osoblja kao i njihovim kvalifikacijama.

2) Koji su Okružni Odbori organizovani, te koje privredno stručno osoblje radi u privrednim Otsjecima tih Okružnih Odbora sa naznakom njihovih kvalifikacija.

3) Koji su sreski Odbori organizovani u pojedinim Okružnim Odborima sa naznakom privrednih Otsjeka i osoblja u tim sreskim Odborima.

4) U koliko ste u stanju isto izvjestite u kojim Opštinskim Odborima je do sada organizovan rad na privredi i kako. Po ovom pitanju možete nas izvještavati povremeno, prema tome kako dobijate podatke.

Nadalje nas izvjestite o stanju zanata u vašoj Oblasti i to: o stanju radionica, kvalifikovanog osoblja, alata, sirovina i ostalog materijala potrebnog za rad. Ima se razraditi plan prema kojem bi se prema potrebama Vaš teritorij postepeno popunjavao radionicama.

NAČELNIK:
Dr. Čemerlić¹⁾

MR BiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod
br. 15.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, V/24.

¹⁾ Hamdija.

48.

[Sanica), 18. avgust 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. V. Kecmanović, Dr. J. Grgurić, A. Humo, Dr. V. Butozan, Dr. H. Čemerlić, Ing. Uglješa Danilović, prof. A. Babić i H. Brkić

Dnevni red sjednice:

- 1) Prijedlog o organizaciji odjeljenja javne uprave pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a i narodno-oslobodilačkim odborima.
- 2) Prijedlog za organizaciju Odjeljenja za ishranu.
- 3) Razno.

Ad 1.) Odlučeno je da se pored postojećih odjeljenja pri Pretsjedništvu formiraju još dva odjeljenja i to: Upravno i finansijsko odjeljenje, tako da će sada pri Pretsjedništvu biti 8 odjeljenja.

U pogledu unutrašnje organizacije pojedinih odjeljenja odlučeno je slijedeće: prijedlog za organizaciju odjeljenja za narodnu privredu bio je slijedeći: Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo, Otsjek za šumarstvo i rudarstvo, Otsjek za industriju i zanate, Otsjek za trgovinu i kredit, Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj.

Dr. Vaso Butozan predlaže da se u Odjeljenju za narodnu privredu stvori poseban otsjek za veterinu. Svoj prijedlog obrazlaže time što smatra da je potrebno organizovati veterinarsku službu posebno od stočarstva. Veterinarska služba kao takva ima svoje posebne probleme koje će uspješno riješavati u koliko bude posebno organizovana. Neke moderne države koje su pravilno ocjenile značaj veterinarske službe već su pristupile njenoj organizaciji kao posebnoj grani uprave. Stočarstvo je tijesno vezano sa veterinarskom službom, ali ono kao privredna grana nužno ne traži da se sjedini s veterinarskom službom. Potrebu stvaranja posebnog otsjeka za veterinarsku službu obrazlaže i time što smatra da naša posljednjata veterina imaće pred sobom tako ozbiljne probleme da će ih moći uspješno riješavati ukoliko bude dobro organizovana, smišljeno razvijena i vođena. Također predlaže da se što hitnije pronade veterinar koji bi već odsada počeo da radi na organizaciji veterinarske službe.

Prijedlog dr Vase Butozana je usvojen.

Odlučeno je da se zasad pri Odjeljenju za narodnu privredu stvore slijedeći otsjeci: Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo, Veterinarski otsjek, Otsjek za šumarstvo i rudarstvo, Otsjek za industriju i zanate, Otsjek za trgovinu i kredit, i Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj.

U pogledu Odjeljenja za narodno zdravlje i socijalno staranje odlučeno je, da se pristupi stvaranju Otsjeka za narodno zdravlje i Otsjeka za socijalno staranje. Dr. Vaso Butozan predlaže da za pravilan rad i organizaciju poslova u okviru ovog Odjeljenja, nužno treba pronaći dva ljekara i apotekara. U pogledu ovog prijedloga odlučeno je da se na ovoj sjednici ne raspravljaju personalna pitanja, već je stavljeno u dužnost svim načelnicima odjeljenja, da za jednu od idućih sjednica stave prijedlog za popunjavanje njihovih odjeljenja najpotrebnijim stručnjacima.

Odlučeno je da se u Odjeljenju za narodnu prosvjetu stvore: Otsjek za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve, Otsjek za srednju nastavu, Otsjek za narodno prosvjećivanje i Otsjek za nauku i umjetnost.

Diskusija o unutrašnjoj organizaciji ostalih odjeljenja odložena je zbog odsutnosti načelnika odjeljenja.

Ad. 2) Pitanje stvaranja organa javne uprave kod nižih narodno-oslobodilačkih odbora kao i pitanje stvaranja organa za ishranu¹⁾ pri narodno-oslobodilačkim odborima, odloženo je da se raspravi na sjednici Pretsjedništva koja će se održati 23. augusta o. g. s tim, da se na tu sjednicu pozovu svi članovi Pretsjedništva koji se nalaze u Bosanskoj Krajini. Da bi se svi članovi Pretsjedništva upoznali sa pitanjima o kojima će se raspravljati na sjednici, odlučeno je, da im se predlože usmene upute na proučavanje.

Ad. 3) Raspravljalo se pitanje smještaja civilnih ranjenika u vojnim bolnicama u vezi sa slučajevima u kojima su vojni ljekari isključivali civilne bolesnike iz vojnih bolnica. Stavljeno je u dužnost Dr. Vasi Butozanu da se po tome sporazumi sa šefom saniteta V Korpusa, kao i da tom prilikom raspravi pitanje mogućnosti prebacivanja u inozemstvo invalida kojima je potrebno specijalno liječenje, kao i oboljele djece.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/385–386.

Tekst treba da glasi:... organa uprave za ishranu ...

49.

[Vis], 19 avgust 1944.

POVJERENIŠTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA NKOJ-a DOSTAVIJA ODJELJENJU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE ZAVNOBiH-a UPUTE ZA ORGANIZACIJU I RAD ORGANA UNUTRAŠNJE UPRAVE PRI NOO-ima

U demokratskoj federativnoj Jugoslaviji sva vlast pripada narodno-oslobodilačkim odborima, koji su nastali kao organi Narodno-oslobodilačke borbe i razvili se u organe istinske narodne vlasti istorijskom nužnošću i voljom samoga naroda u toku oslobodilačkog rata i koji predstavljaju osnovne organe državne vlasti.

U okviru odbora treba da se nalaze i organi unutrašnje uprave, koji za ovaj rad odgovaraju narodno-oslobodilačkom odboru i Odelenju za unutrašnje poslove pri Pretsedništvu nacionalnog veća. Budući, da će se poslovi unutrašnje uprave sve više proširivati i da će njihov delokrug, naročito završetkom rata, imati vrlo osetljivih zadataka (dužnosti), nužno bi bilo da još sada na čelu upravnih odjela unutrašnje uprave, dolaze najodaniji i. u borbi prekaljeni odbornici.

U dužrtost upravnih organa spada:

1. borba protiv kriminala.
2. izgradnja narodne milicije.
3. prikupljanje materijala i podataka o ratnim zločincima,

312:

4. zaštita javnog reda i mira, gde spada:
  - a) zaštita imovine
  - b) zaštita lične bezbednosti
  - c) opšti policijski propisi
  - d) kretanje stanovništva
5. pitanje opšte državne administracije, gde spada:
  - a) statistika (stanovništva i stranaca)
  - b) način funkcionisanja Nar.[odno] osl.[obodilačkih] odbora.

Radi uspešnije borbe protiv kriminala upravni organi imaju na raspoloženju: »Narodnu miliciju«. Njena brojnost zavisi od prostranstva sela, općine, sreza (kotara) i okruga. »Narodnu miliciju« treba vojnički organizovati i obučavati (naročito u pravcu pristojnog ophođenja prema narodu), gde još ne postoje, za istu osnovati specijalne škole. Pri odabiranju kadra za »Narodnu miliciju« rukovoditi se time da u istu ulaze odani i bezporočni ljudi. Samo sa ovakvim karakternim osobinama ljudstvo »Narodne milicije« biće u očima naroda garantija njegove imovine i lične bezbednosti. Tamo gde su posade K[oman]-de mesta i područja veće može se sporazumno sa istima jedan deo njihovog ljudstva staviti na raspoloženje nar.fodno] osl.[obodilačkom] odboru (za službu kod upravnog organa). Upravni organ odbora radi po uputstvima i naređenjima istoga, isleđuje i kažnjava učinioce dela samo za istupe, a za prestupe i zločine sudi i kažnjava krivični sud. U koliko su istupi kao i druga krivična dela uperena protiv vojske, delo će progoniti i suditi OZN-a, odnosno Vojni sudovi. Treba nastojati da aparat unutrašnje uprave bude na pomoći otketu za zaštitu naroda. Ako se u nekom mestu (selu ili opštini) ne nalazi aparat OZN-e, onda će »Narodna milicija«, po direktivama upravnog organa, prikupljati podatke i slati ih u najbliže sedište pretstavnik OZN-e.

Upravni organi će pored gore navedenih dužnosti voditi brigu o pravilnoj upotrebi radne snage. Ovo se postiže u nastojanju:

- a) da se radna snaga pravilno raspoređuje, rukovodeći se važnošću zadatka;
- b) da ustanove, a naročito pojedinci, ne iskorišćavaju i zamaraju radnu snagu.

II

Po prijemu ovoga akta nastojte da nam što prije pošaljete podatke o tome:

- 1) šta ste do sada uradili na formiranju organa unutrašnje uprave.
- 2) kako je sprovedena organizacija unutrašnje uprave kod svih nižih organa državne vlasti i kakva je njihova nadležnost. U vezi sa ovim, mogli bi nam u prepisu dostaviti sve načelne raspise i upute, koje ste radeći na formiranju i učvršćenju unutrašnje uprave, izdali.

3) Broj nar.[odno] osl.fobodilačkih] odbora na slobodnoj teritoriji, naglašujući pored svakog do kog stepena su se isti afirmirali kao narodna vlast.

Poverenik:
Vlada Zečević

ABiH, ZAVNOBiH, original, ćirilica.
(Spis je zaveden u Povereništvu za unutrašnje poslove NKOJ-a pod br. 1, a u predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 302 od 14. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/308–309.

50.

[Vis], 19. avgust 1944.

ZAPISNIK KONFERENCIJE ODRŽANE U POVJERENIŠTVU ZA PRIVREDU
NKOJ-a POVODOM NEKIH AKTUELNIH FINANSIJSKIH PITANJA U
FEDERALNIM JEDINICAMA

i Prisutni: potpredsjednik NKOJ-a Kardelj Edvard. Povjerenik za financije Serneck ing. Dušan, Povjerenik za privredu general-lajtnant Milutinović Ivan, Povjerenik za obnovu pukovnik Vujasinović Tošo, general-lajtnant Bilas Milovan, Petrović Nikola, major Goranović Maksim, Srzentić Voja i Rihtman Zvone v. d. Odjelnog za finansije predstojnika ZAVNOH-a.

Na konferenciji je zaključeno odnosno prihvaćeno kako slijedi:

Platežni bon za Hrvatsku

Bonovi se izdaju za svaku federalnu jedinicu zasebno na osnovu odluke NKOJ-a a po prijedlogu odnosnih federalnih jedinica koje bonovima samostalno rukuju. Bon za Hrvatsku imaće lice isto kao i bonovi za sve druge jedinice dok će naleđe biti podjeljeno u dvije polovice koje će nositi odgovarajući tekst napisan ćirilicom. Po dužini naličja biti će otiskana riječ »Hrvatska« a ispod nje natpis »Pretsjedništvo ZAVNOH-a« čime je naglašen federativni karakter bona. Budući da Hrvatska još nema svog državnog grba bonovi će nositi samo zajednički grb na licu bona. Za Hrvatsku šatmpaju se bonovi u ovim odrescima i količinama:

po 50 kuna	komada	5,000.000	Kuna	250,000.000
po' 109 "		5,000,000		500,000.000
po 500 "		2,000.000		1.000,000.000
po 1000 "		2,000.000		2.000,000.000
po 5000 "		300.000		1.500,000.000
	komada	14,300.000	Kuna	5.250,000.000

S obzirom na konkretne potrebe Hrvatske daće se štampanju bonova za Hrvatsku po mogućnosti prednost kako bi ti bonovi što prije mogli biti pušteni u promet.

Bonovi će se puštati u promet na osnovi pariteta sa kunom i samo za efektivne potrebe vojnog i državnog rukovodstva te socijalne potrebe partizanskih familija. Puštanje izvršiće se sukcesivno u ograničenim količinama a nastojanje ZAVNOH-a treba da je usmjereno na to da podesnim mjerama osigura što ranije učvršćenje bona i dizanje njegovog kursa prema kuni.

S obzirom na to da će bon poslužiti kao plaćevno sredstvo u prelaznoj etapi do formiranja novog državnog novca pa stoga upravljanje bonom u toj etapi stvarno doprinosi stvaranju uslova za donošenje odluke o stabilizaciji novca naročito u pogledu odnosa naprama valutama koje danas cirkuliraju na našem državnom području. Usvaja se kao zajednička direktiva da upravljanje bonom bude vršeno na način da se kuna, Nedićev dinar, lira itd. mogu što prije potpuno prepustiti punoj devalvaciji. Zato treba u podesnom času ostvariti i kontrolu trgovine i cijena da bi se bonu što više stabilizovala vrijednost i otkaćilo ga od valute na koju glasi.

Usvojena je nadalje direktiva da bonovi jedne jedinice važe kao zakonsko sredstvo plaćanja samo na području te jedinice te da se suzbija prenošenje i cirkulacija bonova jedne jedinice na području druge. Da bi se to polučilo civilne će vlasti u pograničnim oblastima sporazumno vršiti međusobnu razmjenu potrebnih količina bonova, vodeći računa o ekonomskim uslovima kako oni budu ostvareni u tim krajevima. To važi naročito u odnosu Hrvatska–Slovenija. Ali smatra se potrebnim, da se 1 za pogranično područje Hrvatska–Bosna obrazuje posebna mješovita komisija radi usklađivanja ekonomskih odnosa u tom području sa potrebama naroda u ovim federalnim jedinicama to tim više što će bonovi obiju jedinica glasiti na istu valutu t.j. kunu.

FINANCIJSKA AUTONOMIJA FEDERALNIH JEDINICA

Usvojeno je da je financijska autonomija federalnih jedinica jedno od osnovnih načela federativnog uređenja Jugoslavije. Opseg i principi financijske autonomije federalne jedinice treba da budu predmetom studija posebne komisije koju treba postaviti u saradnji svih federalnih jedinica. Ta komisija sastaviće predloge na osnovu kojih će AVNOJ i NKOJ moći donijeti odnosne Odluke.

BANKE

S obzirom na predstojeće oslobođenje značajnih dijelova zemlje pa i cijele domovine usvaja se predlog ZAVNOH-a da se u odnosu prema bankama postupi na slijedeći način:

- a) uvođenje 8-dnevnog bankovnog praznika odmah po oslobođenju gradova,
- b) uvođenje komesara u svim zavodima,
- c) uvođenje sekvestra u zavodima koji u većini pripadaju stranom neprijateljskom kapitalu,
- d) obrazovanje nove zemaljske banke koja će preuzeti filijale neprijateljskih banaka na teritoriju odnosno jedinice te provesti njihovu likvidaciju.

U općoj perspektivi usvaja se direktiva da treba nastojati da se oštrica inflacije okrene prema privatnim bankama na način da se time umanjí njihov ekonomski značaj. Usvaja se princip o porezovanju, devalvacijom odnosno valorizacijom polučenih dobitaka, te princip jednokratnog poreza na imovinu. Ove mjere treba da po svojim ekonomskim posljedicama dovedu privatne banke u ovisnost od države čime će se osigurati neposredna i puna kontrola države nad kreditnim sistemom zemlje.

U vezi sa gornjim osnovnim pogledima usvaja se da finansijski odnosi s inostranstvom ne mogu biti smatrani autonomnim predmetom federalnih jedinica nego su pridržani isključivo centralnoj državnoj upravi. ZAVNOH-u se preporuča da što prije ostvari naumijeno formiranje jedne Zemaljske banke.

RAZNA PITANJA

U toku diskusije dotaknuta su razna pitanja kao što su:

Pitanje novca i emisionog instituta, pitanje međunarodnog monetarnog fonda, pitanje inostranih pomoćnih institucija, pitanje načina distribucije pomoći, pitanje izdavanja poštanskih maraka, pitanje studija poreza i ostalih državnih prihoda, pitanje kontrole trgovine i suzbijanja špekulacije, pitanje studija državnog računovodstva i sistematizacije finansijske administracije, pa se usvaja da Nacionalni komitet preuzme inicijativu za saziv jedne konferencije finansijskih privrednih stručnjaka iz svih federalnih jedinica da bi se gornja a i ostala finansijska i privredna pitanja koja su u neposrednoj mogućnosti konkretno postavljaju¹⁾ opsežno i iscrpivo ispitala i donijele odgovarajuće rezolucije o riješenju tih pitanja.

U koliko se pred pojedine federalne jedinice već sada postavljaju izvjesni finansijski i privredni problemi, skreće im se pažnja na potrebu da pri riješavanju tih problema drže u vidu princip državnog kontinuiteta kao jedan od osnovnih principa naše sadanje opće političke linije.

Dušan Sernec²⁾

I. Milutinovic³⁾

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/249 – 250.

¹⁾ Rečenica bi trebalo da glasi: »... da bi se gornja a i ostala finansijska i privredna pitanja koja se u neposrednoj budućnosti konkretno postavljaju ...«

²⁾ Potpis stavljen samo pisaćom mašinom.

³⁾ Isto.

[Sanica], 22. avgust 1944.

ODJELJENJE ZA EKONOMSKU OBNOVU ZAVNOBiH-a TRAŽI DA ODJELJENJE ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU PROUČI MOGUĆNOST UREĐENJA GRUPNIH ZANATSKIH RADIONA I DRUGIH OBJEKATA ZA PROIZVODNJU GRAĐEVINSKOG MATERIJALA

Izrada planova za ekonomsku obnovu zemlje mora se forsirano vršiti. Ti zadaci zahtjevaju već sada intenzivan rad u tom pravcu. U tom cilju ovo Odjeljenje traži od naslova da odmah pristupi proučavanju:

1. Uređenja na za to pogodnim mjestima mreže grupnih radiona, u kojima bi se izrađivali stanoviti predmeti i popravci, a u cilju što brže i što hitnije obnove zgrada i drugih objekata. Ove grupne radione sastojale bi se iz bravarske, kovačke, limarske i stolarske radione, a bile bi instalirane na mjestima, koja bi bila najpogodnija za jedan kompleks sela, na zgodnijim komunikacijama, gdje se može vršiti kamionski saobraćaj i gdje postoje odgovarajuće prostorije. Gdje nema takvih prostorija, podigle bi se drvene barake. Postavljanje ovakvih radiona ne bi bilo potrebno ondje, gdje bi se stanovništvo moglo služiti postojećim radionama industrijskih preduzeća (rudnici, pilane i si.) ili gdje postoje privatne radionice. Treba odrediti mjesta i broj ovakvih grupnih radiona, a ovo će Odjeljenje nabaviti potrebne strojeve, alat i sirovine, te instalirati radione a zatim isto predati Ob.[lasnom] N.O.O. na upravljanje kako u komercijalnom tako i u tehničkom pogledu.

2. Mogućnosti aktiviranja postojećih pilana i povećanja njihove proizvodnje, jer će za obnovu sela i gradova trebati ogromne količine rezane građe. Utvrditi u saradnji sa tamošnjim privrednim odjeljenjem koje su mjere potrebne da bi se pilane mogle aktivirati, odnosno kapacitet povećati, kako bi ovo Odjeljenje moglo sa svoje strane pristupiti realiziranju potrebnih mjera, naročito u pogledu nabave strojeva, alata, rezervnih djelova i sirovina te stručnih lica.

3. To odjeljenje trebalo bi već sada u saradnji sa privrednim odjeljenjem pristupiti aktiviranju postojećih i podizanju manjih krečana, gdje za to postoje mogućnosti, početi palenje kreča i isti zatapati, jer je i kreč građevni materijal, kojeg će obnova trebati u velikim količinama.

4. Treba u saradnji sa privrednim odjeljenjem ispitati mogućnost, već sada, podizanja manjih poljskih ciglana, gdje zato postoje pogodne sirovine i gdje ne postoje već ciglane.

Za sve ove uređaje treba izraditi jednu preglednu kartu te Oblasti i u istu nanjeti sve postojeće kao i predviđene radione, pilane, krečane i ciglane.

Takvu kartu sa predlozima i mišljenjem, te kapacitetom postojećih i predviđenih spomenutih uređaja, treba dostaviti ovom Odjeljenju.

Načelnik:
Pašaga Mandžić, v. r.

M. P.1)

VII., K. 1967, br. reg. 19/1–3, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pod br. 5 od 22. avgusta. 1944. godine.)
AIRP, S., mf. 237/457.

1) Stavljena samo oznaka za pečat.

52.

[Sanica], 25. avgust 1944.

ZAPISNIK O PRIJEMU NOVCA OD ĐURE PUCARA STAROG ZA
FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a

Danas sam primio od druga Dure Pucara-Starog dva velika paketa novca, u kojima sam našao:

113 paketića	a	100.000 Kuna	(100x1.000)	. . . . .	11,300.000.–	Kuna
41 komad	a	1.000 "	"	"	41.000.–	"
21 paketić	a	50.000 "	(100x500)	. . . . .	1,050.000.–	"
134 paketića	a	10.000 "	(100x100)	. . . . .	1,340.000.–	"
29 "	a	5.000 "	(100x50)	. . . . .	145.000.–	"
74 • "	a	1.000 "	(100x10)	"	74.000.–	"
49 komada	a	1.000 Dinara	"	"	49.000.–	Dinara
UKUPNO KUNA – DINARA					13,999.000.–	

Slovima: trinaestmiliona devetstotina devedesetdevet hiljada Kuna-Dinara.

Sve paketiće nisam brojao, nego sam provjerio: 35 paketića po 100.000 (100x1000), 10 paketića po 50.000 (100x500), 10 paketića po 10.000 (100x100) i 6 paketića po 5.000 (100x50) pa sam našao da su ispravno pakovani. Paketiće po 1000 (10x10) nisam brojao niti provjeravao.

Drag.fomir] Krndija¹)

Osim gore navedene sume primio sam od druga Pucara još 25.000 (dvadesetpethiljada) Dolara u novčanicama:

318:

100 komada a 100 Dolara	10.000.— Dolara
500 " a 20 "	10.000.— "
500 " a 10.	5.000.—

SVEGA: 25.000.— Dolara

Drag.fomir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/284.

) Načelnik Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a.

53.

Crkvice, 26. avgust 1944.

IZVJEŠTAJ PRIVREMENOG OBLASNOG NOO ZA HERCEGOVINU PRED-
SJDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O POLITIČKOJ SITUACIJI U OBLASTI
I RADU ODBORA

Obzirom da od početka aprila o. g. nijesmo bili u mogućnosti zbog neredovnih i otežanih veza da podnesemo izvještaj, (izuzev usmenog izvještaja koji su podnijeli članovi ovoga odbora prilikom II zasjedanja ZAVNOBiH-a) to koristimo ovu priliku, da vam iscrpnije iznesemo naš rad za ovaj duži period od aprila o. g. do danas i da vam ocrtamo glavne linije političkih prilika u Hercegovini.

I. POLITIČKA SITUACIJA.

Osnovni politički problem naše oblasti je okupljanje svih rodoljubivih snaga u Narodno-osl.[obodilački] front i ostvarivanje odnosno produbljanje bratstva i borbenog jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana. Narodna vlast posvećuje najveće staranje i glavne napore u tome pravcu, pa je imala i vidnih uspjeha. Mada je djelokrug rada NOO-a još uvijek dosta ograničen, njihov autoritet je znatno porastao. Uspjesi naše narodno-osl.[obodilačke] borbe uopšte, a posebno sporazum Tito—Subašić, kojim su priznate njezine dosadašnje tekovine, zatim odluke II zasjedanja ZAVNOBiH-a kojima su položeni temelji državnosti Bosne i Hercegovine, sve veća saveznička pomoć u oružju i drugom materijalu, sve to čini, da narod zaista gleda u NOO-ima novu državnu vlast i ulaženje u te odbore postaje predmet sve većeg takmičenja. Čak i na teritoriji koju kontroliše neprijatelj, odnosno u okupiranim gradovima, članovi NOO-a uživaju autoritet stvarnih državnih organa, jer upoređeni sa podrivnim

ustaškim vlastima, demoralisanim okupatorima i razgolićenim i prezrenim četničkim komandama, pretstavljaju novu državu na pomolu i imaju za sobom sve dosadašnje uspjehe naše narodno-oslobodilačke borbe. Na taj način su naši NOO-i već samim objektivnim okolnostima izdignuti na viši stepen, što mi u političkom radu koristimo i učvršćujemo.

Pri ovakvoj situaciji izgleda na prvi pogled neshvatljivo, da su četnička uporišta u našoj oblasti još dosta jaka i da oni još imaju uticaja u narodu. Međutim, dugotrajna četnička tiranija, ubijstva, mučenja, zatvori, internacije, pljačke, paljevine i svakovrsna zvjerstva ostavili su dubok jaz u narodu. Četničke vođe su s planom išli za tim, da u svoje zločine upletu i kompromituju što više četnika i da im na taj način onemoguću izmirenje i povratak u narodne redove. S druge strane to ih je sve jače vezivalo sa okupatorima i sada ne vide drugi izlaz, nego da sa njima dijele sudbinu do kraja. Stoga je politički rad među njima vrlo težak, ubjeđivanje nema mnogo efekta pa ni samo iskustvo koje im pružaju događaji, jer njihovo sadašnje držanje nije toliko posljedica nesvjesnosti, koliko bezizlaznosti njihovog položaja i straha zbog počinjenih nedjela. Vojničko razbijanje njihovih uporišta, kao što se sada radi u Srbiji, oslobodilo bi četnički nastrojene elemente iz ove bolesne atmosfere kao jedna spasonska operacija i nastali bi potrebni uslovi ozdravljenja, koji bi se onda politički iskoristili. Ali s obzirom na veće kretanje okupatorskih trupa u našoj oblasti naročito u posljednje vrijeme, same jedinice naše XXIX divizije nisu dovoljne za izvršenje ovoga zadatka, a nemaju ni artiljerije, koja bi za to bila potrebna. Međutim, je naročito Bileća postala četničko stjecište i uporište i ishodna tačka ne samo za banditske upade na našu teritoriju već i za podržavanje atmosfere izdajničke zaslijepljenosti u okolnom narodu, a ona bi se bez artiljerije teško mogla zauzeti.

Ipak je naša divizija u posljednje vrijeme imala velikih uspjeha. Početkom maja povedena je opšta ofanziva četnika i okupatora, koja je prethodno na njihov način politički pripremana. Kroz narod su proturani glasovi da će partizani biti protjerani iz Hercegovine, i da će četnici konačno i definitivno pobijediti i zagospodariti. Ma koliko da je narod na osnovu iskustva bio nepovjerljiv prema četničkim lažima, ipak su ovi glasovi unosili nespokojsvo. U ovoj ofanzivi četničke bande uspjele su da prođu kroz neke naše krajeve, gdje su popalili izvjestan broj kuća u nekoliko sela i otjerali prilično stoke. Ali veći dio naroda bio se sa stokom povukao iza naših jedinica. Ofanziva je razbijena, četnicima i okupatorima nanesen su znatni gubici i izbjegli narod vratio se svojim domovima. Moral naših masa ostao je na visini, a četničke paljevine i pljačke izazvale su opštu osudu i ogorčenje, čak i među pojedinim četničkim nastrojanim porodicama. To je politički iskorišćeno, održan je niz zborova, organizovano je smještanje pogorelaca, a bilo je i mjestimičnih prelsza četnika na našu stranu.

Druga ofanziva protiv naših jedinica povedena je u prošlom mjesecu i u njoj su pretežno učestvovala okupatorske trupe uz saradnju četnika.

Ona je bila brižljivo i planski pripremljena i sračunata na potpuno razbijanje naših jedinica. Raspored naših snaga opet je nametao povlačenje naroda iz pojedinih krajeva. Zbjegovi su organizovani po srezovima pod rukovodstvom NOO-a. Članovi odbora bili su zajedno s narodom u zbjegovima, a članovi ovog odbora obilazili su zbjegove i davali potrebna uputstva. I ova ofanziva je sjajnim naletom naših jedinica razbijena i neprijatelj je pretrpio velike gubitke. Narod se vratio svojim domovima sa uvjerenjem o nepobjedivosti naših hrabrih boraca i sa pojačanim i učvršćenim povjerenjem u svoju novu narodnu vlast. A četnički elementi opet su klonuli i uvukli se u se, a bilo je i novih prelaženja na našu stranu.

Iskustvo ovih dviju ofanziva potvrđuje, da bi sa vojničkim razbijanjem četničkih uporišta nastala nova situacija, koja bi stvorila uslove za potpuno i završno moralno-političko jedinstvo naroda i okupljanje svih narodnih snaga u redove narodno-oslobodilačkog pokreta. Istina, među četnicima ima elemenata, koji se u svom držanju rukovode špekulisanjem, da će tako sigurnije sačuvati živote i dočekati oslobođenje, a da će poslije sve biti zaboravljeno, te da će i oni jednako uživati plodove pobjede kao i oni koji su se za nju borili. Ovo naročito važi za »škripare«, to jest za one koji se kriju po škripovima od naših jedinica i koji su u stvari pod uticajem četnika, ma da ne idu ni u njihove redove. Ali razbijanjem četničkih uporišta bio bi i ovakav stav onemogućen, pošto se i on sada održava uslijed nezdrave atmosfere koju je unijela četnička izdaja.

Mi smo u cijelom političkom radu vodili borbu protiv ovakvog stava pomenutih elemenata, raskrinkavali ga pred narodom i upozoravali špekulante i »škripare« na nedogledne posljedice njihovog držanja, pozivajući ih, da makar i sada u posljednjem času prihvate narodnu borbu i podijele napore i žrtve zajedno sa onima, koji ih već preko tri godine nose na svojim plećima. Ali pokazalo se, da nije dovoljan sam propagandni rad na ubjeđivanju, jer je blagost našeg postupka često puta shvaćana kao potkrepljenje njihovog vjerovanja da će i kad dođe oslobođenje sve biti zaboravljeno i da će oni jednako kao i ostali dijeliti njegove plodove. To je nametalo potrebu da NOO-i nastupe prema ovim elementima ne samo kao političko-propagandna tijela, nego i kao organi nove državne vlasti i da postupanje prema njima poostre. Stavljeno im je pred oči, da oni moraju poštovati i izvršavati direktive i naređenja nove narodne vlasti jednako kao i svi ostali i da će svako izbjegavanje opštih dužnosti i narušavanje ustanovljenog reda biti strogo kažnjavano, pa se tako i postupa. Ma da je ovo dalo povoljnih rezultata, ipak će se ova pojava moći u korjenu uništiti tek sa konačnim razbijanjem četničkih uporišta.

Što se tiče stava hrvatskih i muslimanskih masa, može se konstatovati, da su i one sa sve većim uspjesima naše narodno-oslobodilačke borbe i savezničkim pobjedama stekle nova iskustva i počele se trijezniti od zabluda, pa je ustaški uticaj na njih znatno opao.

To se naročito sve više ispoljava kod Muslimana. Tu ne mislimo samo na napredne Muslimane Mostara, koji su od početka muslimanska

avangarda u rodoljublju i borbenosti. U raznim krajevima Hercegovine bilo je do sada među Muslimanima dosta bojažljivih i kolebljivih simpatizera narodno-oslobodilačkog pokreta, ali je na tome i ostajalo. Sada se zapaža aktivnije istupanje i prilaženje u naše redove. Tako je u Dubravama (srez Stolac) ovih dana formiran jedan nov muslimanski bataljon, koji je stavljen pod komandu XIII brigade naše divizije.¹⁾ Muslimani u Konjicu pa i u drugim srezovima, pod uticajem muslimanske reakcije, još uvijek ostaju u miliciji i drže stav iščekivanja, ali ne istupaju protiv nas. Čak i Muslimani iz Fazlagića Kule, koji su bili većinom ustaški nastrojani, izbjegavaju stupanje u borbu protiv naših jedinica, a skoro su odbili ustaška odlikovanja, koja su im bila ponuđena. Ipak se još ne može govoriti o omasovljenju narodno-oslobodilačkog pokreta među Muslimanima u Hercegovini.

Hrvatske mase u Hercegovini daleko zaostaju za Hrvatima u Dalmaciji i Hrvatskoj. Razočarenje u Pavelića i ustaše bacilo ih je natrag u Vlačeku, koji nastupa kao hrvatska rezerva kad padnu ustaše. Ali prikriveno izdajničko držanje Mačekovo, kojega su napustile hrvatske mase u Dalmaciji i Hrvatskoj, sve manje zadovoljava i naše Hrvate. Najsvjesniji i najhrabriji Hrvati, u srezu Ljubuški, formirali su jedan partizanski bataljon, koji potpomaže borbu naših jedinica. U nekim mjestima zapadne Hercegovine formirani su među Hrvatima NOO-i i jedan novo-formirani opštinski NOO tražio je vezu sa nama. Ove pojave nagovještavaju buđenje hrvatskih masa u našoj oblasti, koje ćemo dalje jačati i razvijati.

Mi smo preduzeli mjere, da iz gradova izvučemo izvjestan broj vidljivih ljudi, naročito Hrvata i Muslimana, jer bi to bilo vrlo potrebno baš sada, kada se sprovodi organizacija narodno-oslobodilačkog fronta, a pretstoji i saziv oblasne konferencije za izbor oblasne skupštine i oblasnog odbora. Mislimo, da bi i izlazak tih ljudi na oslobođenu teritoriju poslužio opštem jačanju i proširenju narodno-oslobodilačkog pokreta u Hercegovini i masovnom sjedinjavanju njezinih naroda u oružanom bratstvu i završnom borbenom poletu ka nacionalnom oslobođenju.

Kroz tri godine narodno-oslobodilačke borbe i u Hercegovini je narodno-oslobodilački front svih poštenih rodoljuba postao živa stvarnost. On danas može da se oslanja ne samo na rodoljube u našoj vojsci i na dužnostima u pozadini, na teritoriji koju mi kontrolišemo, nego i na mnoge istaknute rodoljube u krajevima pod četničkom Tiranijom, koji bi u danom momentu istupili otvoreno i svojim stavom dali primjer masama oko sebe. To još više važi za rodoljube u okupiranim gradovima, čija se aktivnost sada na odobravanje ograničava i na tajno propagiranje, kao i na davanje i skupljanje materijalne pomoći. Među tim rodoljubima ima i Srba i Hrvata i Muslimana, od kojih su mnogi pripadali raznim bivšim političkim strankama, ali su kroz iskustvo naše trogodišnje borbe došli na liniju narodno-oslobodilačkog pokreta i spremni su da mu služe. Oni su svjesni, da to isključuje njihov stranački nastup, jer su i sami na djelu vidjeli, da njihove stranke kao cjeline nisu pomagale narodno-oslobodilački pokret, već da su, naprotiv, njihova vodstva većinom otišla na stranu narodnih neprijatelja i izdajnika. Sve to svjedoči, da je i u našoj

oblasti narodno-oslobodilački front ipostao politička stvarnost i da pruža sve potrebne elemente da se i organizaciono oformi. Stoga je pristupljeno obrazovanju opštinskih, sreskih i okružnih odbora toga fronta.

Ovakve političke prilike daju sliku, kako se u našoj oblasti politički postavlja pitanje mobilizacije novih boraca u našu vojsku. Sve postojeće mogućnosti korišćene su i koriste se neprestano, pa su i postignuti značajni uspjesi. Održavanje II omladinskog kongresa²⁾ dalo je potsticaj za akciju formiranja jedne nove omladinske brigade i ta akcija dala je do sada jedan omladinski bataljon. Već je spomenuto, da je u Dubravama obrazovan jedan muslimanski bataljon i priliv novih boraca se nastavlja, kao i da je u Ljubuškom formiran jedan hrvatski partizanski bataljon. Svaki vojni i politički uspjeh iskorišćavan je za privlačenje manjih četničkih i »škriparskih« grupa i pojedinaca, pa se to i dalje stalno radi. Ali masovno mobilisanje preostalih boraca zavisi od vojničkog razbijanja četničkih uporišta i konačnog preloma u raspoloženju muslimanskih i hrvatskih masa, kako je to naprijed izloženo.

II. ORGANIZACIONO STANJE.

Ovaj odbor kao jedan od svojih najosnovnijih zadataka smatrao je dalje organizovanje, jačanje i produbljanje narodne vlasti. Od posljednjeg našeg izvještaja ZAVNOBiH-u podnesenim pod br. 61 – 4. aprila 1944 g.³⁾ može se konstatovati da se narodna vlast u Hercegovini, na teritoriji koju stalno kontrolišemo, znatno uzdigla i proširila u svome radu i da je ojačala svoj uticaj u narodu. Naši NOO-i nijesu više isključive političko-borbeni organi, već sve više poprimaju i po formi i po sadržini ulogu istinskih organa, prave narodne, državne vlasti. Naročito se to može reći za nekoliko opština, gdje se naša vlast proširila i stabilizirala kao: Plana i Divin u srezu Bilečkom, Dabar u srezu Stolačkom, Popovo Polje u srezu Ljubinjskom, Zovi Do—Lukavac u srezu Nevesinjskom i Dulići u srezu Gatačkom. Ovi opštinski NOO-i kao i njihovi nadležni sreski NOO-i razvili su djelatnost po svima sektorima rada, koji spadaju u djelokrug nove državne vlasti. U tom radu učinili su znatan korak unaprijed, tako da narodne mase ne gledaju u njima isključive političke rukovodioce, već sve više pretstavnike naših državnih ustanova. Radi toga se nametnula potreba, da je ne samo u okviru Obl.fasnog] NOO-a već i kod pomenutih sreskih i opštinskih NOO-a, kao razvijenijih, izvršena podjela rada i obrazovani otsjeci: ekonomski, kulturno-prosvjetni, zdravstveno-socijalni i propagandni.

Usljed prisustva jakih okupatorskih snaga i četničko-ustaških formacija, koje štite prilaz morskoj obali i glavnim komunikacijama kroz Hercegovinu, naše vojne jedinice nijesu mogle preduzeti dalje oslobađanje teritorija, izuzev kratkotrajnog dubljega upada tu i tamo. Zbog toga, prirodno, ni narodna vlast nije mogla jače proširiti svoj uticaj na veliki dio neoslobođene Hercegovine, niti se moglo izvršiti veće obrazovanje novih NOO-a. Sem manjih izuzetaka ostalo se pri starom t. j. pri

onom što smo iznijeli u našem ovogodišnjem aprilskom izvještaju. Danas na teritoriji cijele Hercegovine imamo organizovanih: 7 sreskih NOO-a, 19 opštinskih i oko 200 seoskih NOO-a. Pored toga imamo i 4 gradska NOO-a, ali strogo ilegalna, jer svi gradovi u Hercegovini nalaze se u okupatorskim rukama.

Naprotiv, imoramo podvući, da se stanje na terenu Trebinjskog i Konjičkog sreza u posljednje vrijeme znatno pogoršalo zbog prisustva jakih neprijateljskih snaga i strahovite reakcije domaćih izroda, tako da se rad tamošnjih NOO-a sveo skoro na *minimum*, prilagođavajući se novim ilegalnim uslovima.

Neprijatelj je od posljednjeg našeg izvještaja vrlo često uznemiravao našu slobodnu teritoriju, a naročito svojom majskom i julskom ofanzivom, a pored toga nekoliko članova Oblasnog NOO-a otišlo je na II zasjedanje ZAVNOBiH-a, te se pod takvim okolnostima nije moglo ostvariti održavanje oblasne konferencije i biranje Oblasnog NOO-a za Hercegovinu. Po završenoj julskoj ofanzivi Oblasni NOO bio je donio odluku da oblasnu konferenciju i izbor Oblasnog NOO-a izvrši najzad na dan 28-VIII-o.g.⁴) Preduzeli smo i izvršili skoro sve potrebne pripreme za izbor skupštine, odnosno odbora. Ali nas je i ovoga puta omela neprijateljska ofanziva na teritoriju susjedne Crne Gore, koja je još u toku, a s druge strane jači prepadi neprijateljskih snaga na našu oslobođenu teritoriju i očekivani prolaz većih okupatorskih snaga kroz Hercegovinu. Zbog ranijih ofanziva, kao i zbog češćih prepada bili smo primorani da u dva maha napustimo hercegovačku teritoriju (sjedište Divin-Fatnica) i da se sklonimo u selo Crkvice na samoj crnogorskoj granici, gdje se i sada nalazimo. Po svojoj prilici da ćemo i dalje morati ostati u ovom crnogorskom pograničnom selu sve dok vojna situacija, odlaskom većeg dijela okupatorskih trupa, ne dozvoli zauzeće bar jednog hercegovačkog grada gdje bi se smjestili. Tako smo eto bili prisiljeni da to goruće pitanje stalno odgađamo. Sadašnji Privremeni oblasni NOO morao je silom prilika da nastavi sa radom. Da bi ojačao svoj uticaj u masama, a s druge strane razvio što veću aktivnost, na svojoj sjednici od 25-VII-o. g. Oblasni NOO donio je odluku, da u njegov sastav uđu svi članovi AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, koji se sada nalaze na radu u Hercegovini. Ovako proširen oblasni NOO, sazvaće hitno oblasnu konferenciju čim se ukaže povoljnija situacija, pošto su inače učinjene skoro sve pripreme za njeno održavanje. Preduzete su mjere da ona dobije što svečaniji i masovniji karakter i da bude smotra i manifestacija naše svijesti, borbene volje i naših snaga. U samom odboru moralo je doći do još jedne značajne promjene. Dosadašnji sekretar inž. drug Simo Babić premješten je za šefa ekonomskom otdjelu pri komandi XXIX divizijske oblasti, a na njegovo mjesto jednodušno je izabran drug Čedo Kapar član ZAVNOBiH-a.

Skoro će godinu dana od kako je ponovo izabrana narodna vlast u Hercegovini. Radi toga je bilo potrebno izvršiti izbore u onim opštinama, gdje je to dozvoljavala vojna situacija. Do sada smo izvršili izbore u nekoliko opština ovih srezova: Gacko, Nevesinje, Bileća, Stolac i Ljubinje. Biranje je vršeno za seoske i opštinske NOO-e, a na opštinskim izbornim

zborovima birani su pored toga i delegati za sreske, okružne i oblasne skupštine. Na čitavom nizu zborova i konferencija objašnjen je prethodno značaj sadašnjih izbora i izvršeno njihovo najšire popularisanje. Za same izbore vladalo je jače interesovanje. Na biralište je istupio znatan broj glasača. Ovoga puta zapaženo je veće prisustvo žena i omladine, što ranije nije bio slučaj, te su u sastav svih odbora, počev od seoskih, sada ušle žene i omladinci. Očekuje se opravdano da će ovo proširivanje naših odbora imati povoljnog odraza na njihov dalji uspješan rad.

U ranijim odborima, zbog tadašnje nestabilne situacije, biranim često na brzu ruku, bilo je više slučajeva kolebljivosti i nečoraslosti kod pojedinih odbornika. Bio je takođe poneki slučaj, da su se u naše odbore uvukli i nama nenaklonjeni elementi. Kod ovih izbora otklonjeni su ti zapaženi nedostaci i odlučno se istupilo protiv svih kolebljivaca i nesposobnjaka, a naročito protivu nepouzdanih ljudi. U nove odbore ušli su nama duboko odani i popularni ljudi, koji su do sada dali punog dokaza svoje nepokolebljivosti u ovoj borbi.

U Hercegovini imali smo do sada organizovane samo sreske NOO-e i niže NOO-e. Kako je oslobođena teritorija raštrkana, a veze zaobilazne, to je rad preko sreskih NOO-a bio znatno otežan i usporen. Mnoge odredbe i uputstva od strane Oblasnog NOO-a stizala su udaljenijim srezovima sa većim zakašnjenjem, a tako isto izvještaji ovih srezova dolazili su kasne do Oblasnog NOO-a. Osjećala se stoga neodložna potreba, da se srezovi južne Hercegovine: Trebinje, Ljubinje i Stolac zajednički grupišu i stave pod nadležnost okružnog NOO-a za južnu Hercegovinu. Tako isto srezove sjeverne Hercegovine: Bileća, Nevesinje i Gacko treba odvojeno grupisati i staviti pod nadležnost okružnog NOO-a za sjevernu Hercegovinu. Kako do sada nije postojao ni jedan; ni drugi okružni NOO, a radi lakšega, efikasnijeg, rada nametalo se neodložno njihovo formiranje, to je Obl.[asni] NOO donio odluku da se ovih dana organizuju oba ta odbora i već se pristupilo izvođenju toga zaključka. Srez Konjic do daljeg stavićemo pod našu direktnu nadležnost.

Izbori za opštinske i seoske NOO-e biće uskoro završeni, pa će se odmah pristupiti biranju sreskih, okružni i oblasnih skupština. Zbog toga bi nam bilo potrebno, da nam se hitno dostavi uputstvo za izbor ovih skupština i viših odbora, koji iz njih proizilaze.

III. RAD POJEDINIH OTSJJEKA

Radi bolje preglednosti u daljem našem izlaganju daćemo izvještaj po pojedinim otsjecima:

1) *Ekonomski otsjek.* a) Ishrana naše vojske.

Iako je Hercegovina bila poznata kao naročito siromašna i pasivna oblast, ipak je ona bila u stanju da sa naporom ishrani svoju brojnu vojsku zahvaljujući prošlogodišnjoj boljoj žetvi. Može se mirne duše reći da Hercegovina do sada ipak nije dozvolila da joj vojska oskudijeva u hrani.

[

Za proteklih nekoliko mjeseci naša divizija vodila je česte i teške borbe, suzbijajući pri tome i dvije zamašne jake neprijateljske ofanzive. Neprijatelju je bila jasna uska povezanost našeg naroda i njegove vojske, koju on izdržava o svome »kruhu i ruhu«, pa je stoga nastojao svim silama, da nas fizički istrijebi najsvirepijim načinom, a naročito da našu oslobođenu teritoriju materijalno uništi. Naš narod je tačno prozreo te paklene namjere okupatora i domaćih izroda i u toliko je s jedne strane rasla njegova mržnja prema neprijatelju, a s druge strane, sve je više jačala povezanost i jednodušnost našega fronta i njegove pozadine. Zbog herojskih uspješnih borbi zadnjih dana narod je duboko odan i blagodar an svojoj jedinjoj, istinskoj zaštitnici, narodnoj vojsci i spreman je danas više nego ikada, da za potrebe fronta žrtvuje sve što treba, mada je u teškim okolnostima zbog velike dosadašnje iscrpljenosti, a naročito zbog slabe ovogodišnje žetve u žitu.

Fakat je da su pretežno nekoliko opština nosile do sada cijeli teret ishrane na svojim leđima (Dabar, Divin, Plana, Lukavac) i da su u velikoj mjeri već iscrpljene. Zato je dalju ishranu naše vojske zbog slabe ovogodišnje žetve, nemoguće više svaljivati na ove naše opštine, koje čine gro oslobođene teritorije. Da bi se dobila približna slika iscrpljenosti po-inenutih opština navešćemo podatke u glavnim životnim namirnicama, koje su opštine Dabar i Divin dale do 1-VII-o. g. za vojsku, bilo na dobroljnoj bazi, ili putem rekvizicije.

Opština Dabar dala je: oko 20 vagona mesa, oko 31 vagon žita i oko 14 vagona raznog povrća.

Opština Divin dala je: oko 9 1/2 vagona mesa, oko 10 vagona žita i oko 8 vagona povrća.

Naprotiv opštine, koje su u blizini samih gradova i komunikacija i u kojima je četnički uticaj još veoma jak, sačuvale su svoje rezerve u hrani i stoci. Zato će se morati nastojati da se u buduće težište ishrane prenese što više na ove još neiscrpljene opštine.

Koliko je Hercegovina iscrpljena i koliko su dale za vojsku samo 9 opština pojedinih srezova, koje danas djelimično kontrolišemo i za koje smo mogli prikupiti podatke, najrječitije govore slijedeći podaci:

Bileća (tri opštine) dala je do 1-V o. g.: oko 33 vagona mesa, 33 vagona žita i 32 vagona povrća.

Stolac (dvije opštine) dao je do 1-V o. g.: oko 34 vagona mesa, 42 vagona žita i 25 vagona povrća.

Ljubinj (jedna opština) dalo je do 1-V o. g.: 4 vagona mesa, 4-1/2 vagona žita i 3-1/2 vagona povrća.

Nevesinje (dvije opštine) dalo je do 1-V o. g.: 14 vagona mesa, 14 vagona žita i oko 15 vagona povrća.

Gacko (jedna opština) dalo je do 1-V o. g.: 22 vagona mesa 13-1/2 vagona žita i 10 vagona povrća.

Svega: 107 vagona mesa, 106 vagona žita i 85 vagona povrća.

Dalja ishrana naše vojske za oskudnu Hercegovinu svakako je problem od prvoklasne važnosti, a ujedno je i izrazito političko pitanje. Da bi

se tom osjetljivom i važnom problemu prišlo kako treba i dalja ekonomska politika vodila na bazi što pravilnijeg razreza i opterećenja, Obi.[asni] NOO predložio je još prije 3 mjeseca Štabu XXIX divizije i Komandi divizijske oblasti, da se početkom svakog mjeseca sazove šira konferencija, koja bi se pozabavila detaljnije problemom snabdijevanja naše vojske. Toj konferenciji pored pretstavnika Obl.[asnog] NOO-a i svih sreskih NOO-a treba da prisustvuju još i pretstavnici štaba divizije i svih vojno-pozadinskih ustanova. Ta konferencija treba da prouči ekonomsku moć svih krajeva i da na temelju toga učini odgovarajući razrez. Ovaj predlog je usvojen i po njemu se već postupa počev od 1. juna o. g. Rezultati ove konferencije pokazali su se kao vrlo korisni po ispravno vođenje ekonomske službe i politike.

Ozbirom na slabu žetvu pristupilo se smanjenju obroka vojnim jedinicama i to: 1 kg. mesa i 1/2 kg. žita ili brašna po vojniku. Kad prispije ovogodišnje povrće smanjiće se u odgovarajućoj mjeri obrok mesa, a na mjesto toga dati povrće.

Na teritoriji koju kontrolišemo ima znatne površine napuštene muslimanske-hrvatske i ustaške zemlje. Da bi se ta zemlja što bolje obradila i dala što većeg prinosa, data je privatnicima na ovogodišnju obradu, a samo jednim manjim dijelom obrađena je u korist NOF-a zbog specijalnih prilika kod nas u Hercegovini.

Da bi se opravdani i uobičajeni dio prihoda sa ove zemlje koristio za ishranu vojske Obl.fasni] NOO donio je na svojoj sjednici od 25. VII o. g. odluku, da se pola prihoda u žitu, povrću i sijenu, sa napuštene zemlje, ima predati na zahtjev vojnim jedinicama. Da bi se utvrdila količina, koja se ima staviti na raspoloženje za ishranu vojske naređen je NOO-ima komisijski popis. Ovim prihodom olakšaće se takođe, donekle, dalje snabdijevanje naše vojske.

Kod vršenja rekvizicije sve se više zavodi red, te su pojave netačnosti i nezadovoljstva sve rjeđe. Da bi se u tome važnom poslu unio određen plan i dobila što tačnija slika ekonomske moći pojedinih sela i opština, poslije nove žetve, ovih dana preduzeli smo tačan popis glavnih životnih namirnica i stoke. Po završenom popisu naredićemo preciznije uputstvo za vršenje rekvizicije, koje će pojedina domaćinstva progresivno opterećivati prema imovnom stanju i prema broju čeljadi.

Pri vršenju rekvizicije sada se nailazi na punu podršku vojno-pozadinskih vlasti, koje su posljednjih mjeseci organizovane i sve bolje funkcionišu i ta saradnja daje već sve vidnije i bolje rezultate.

b) Prehrana stanovništva.

Zbog većeg zadržavanja naših vojnih snaga u izvjesnim krajevima nastala je jača iscrpljenost pojedinih srezova. Zbog toga je bilo oskudice u velikoj mjeri, naročito u srezu Gatačkom i jednom dijelu Bilečkog sreza. Prolječnih mjeseci sve je više rastao broj sirotinje u pomenutim srezovima. Prijetila je jaka glad dobrom dijelu puke sirotinje. Moralo se toj sirotinji ukazati hitnu i najnužniju pomoć. U tom smislu skrenuta je pažnja NOO-ima, te su pojedini NOO-i i razvili potrebnu aktivnost pot-

pomognuti u tome humanom radu od strane naših masovnih antifašističkih organizacija, AFŽ-a i USAOJ-a. Skupljani su dobrovoljni prilozi i na taj način pomagana brojna naša sirotinja da ne skapa od gladi. Zbog slabe žetve predviđamo da ćemo imati ubrzo teškoća oko ishrane dobrog dijela siromašnog stanovništva u južnoj Hercegovini.

v) Već je 2–3 mjeseca da i Hercegovačka divizija dobiva pomoć ne samo u naoružanju, već i u hrani i odjelu od naših Saveznika iz Italije, pa i od Sovjetskog Saveza. Pomoć je ranije bila neznatna, ali je baš ovih dana ta pomoć nešto obilatija, tako da će i to olakšati dalje snabdijevanje naše vojske od naroda. Dosadašnje količine hrane dobijene od Saveznika bile su samo tolike, da su mogle zadovoljiti znatnim dijelom potrebe naših bolnica. Za ishranu vojske dolaze u obzir vrlo male količine, tako da gro tereta oko ishrane ima da i dalje snosi narod odnosno siromašna Hercegovina.

Takođe ni gornjeg odijela naše vojne jedinice nisu dobile u dovoljnoj količini, već će i to dobrim dijelom padati i dalje na teret naroda, mada je i on može se, mirne duše, reći dobro ogolio. Stoga bi bilo potrebno da se za vojne potrebe poveća saveznička pomoć u hrani i odijelu, kako bi se u što većoj mjeri rasteretila već znatno iscrpljena oslobođena teritorija u Hercegovini.

Saveznička pomoć u oružju i municiji bila je znatnija posljednjih dana, ali obzirom na veliki svakodnevni utrošak, kao i na stalni priliv novih boraca, i ta pomoć trebala bi da se pojača, jer je nedovoljna.

Štab XXIX divizije bio je tek sada u mogućnosti da odvoji nešto hrane i odijela kao pomoć samim NOO-ima od količina koje su dobacili Saveznici. Premda je to neznatna pomoć, vrlo se povoljno komentariše u samom narodu i imaće velikog političkog značaja, baš obzirom na suzbijanje četničkih laži u pogledu savezničke pomoći.

g) U toku majske i julske ovogodišnje ofanzive okupator i četnički izrodi, uspjeli su da izvrše izvjesne prodore na našu slobodnu teritoriju i da opljačkaju i popale desetak sela. Neprijatelji su nastojali da tako unište našu ekonomsku podlogu i da nas onda lakše dotuku i odvoje od naroda. Zahvaljujući našim herojskim brigadama, daleko premoćnijem neprijatelju to nije pošlo za rukom. Postradalim selima ukazana je najpotrebija pomoć i preduzete su dalje mjere, da im se pomaže u izgradnji jednog dijela neophodno potrebnih kuća i staja:

d) Poljoprivreda.

Proljetna kampanja za sjetvu izvršena je u punom obimu sa parolom da se obradi svaki komadić ziratnog zemljišta. U tu svrhu obrazovane su poljoprivredne komisije pri svim sreskim i opštinskim NOO-ima. Kampanja je imala željenog uspjeha, jer se skoro sve obradilo.

Ali, odmah po obradi i zasijavanju nastala je dugotrajna suša, koja je trajala skoro tri mjeseca, tj. od sredine marta pa sve do početka juna. Ova prolječna suša imala je vrlo nepovoljnih posljedica na usjeve. Naročito su stradala bijela žita (pšenica, raž, ječam, i zob) u južnoj Hercegovini, tako da se o ovogodišnjoj žetvi i njenom prinosu teško može i govoriti.

Srećom početkom juna pala je kiša i spasila je usjeve u sjevernoj Hercegovini, jer ih je još zatekla u razvoju. Prema tome žetva u žitu je u južnoj Hercegovini veoma slaba, odnosno nikakva, dok je u sjevernoj Hercegovini dosta dobra. U toku ljetnih mjeseci padale su česte i obilate kiše, te su usjevi kukuruza i povrća dobri, pa se očekuje bolja žetva u kukuruзу i povrću u cijeloj Hercegovini, koja će dobrim dijelom nadoknaditi veliki manjak u žitu.

U južnoj Hercegovini zbog veoma slabe žetve primjećuje se već sada jača oskudica u brdskim selima, koja inače zasijavaju manje količine kukuruza. Naprotiv sela duž naših krašnih polja: Popovo, Dabar i Fatnica, ispomoćice odnosno izbaviti iz kritičnog položaja pretstojeća dobra žetva kukuruza, ali koja će se obaviti tek koncem septembra ili prvom polovinom oktobra.

Uapšte uzev žetveni prinos strnih žita u Hercegovini je slab, daleko ispod prosječnoga, dok će žetva kukuruza i povrća (krompira kao jednog od najglavnijih), kako smo već to istakli, u znatnoj mjeri popraviti loše stanje u žitu. Iz svega da se izvesti zaključak, da Hercegovina u nastaloj žetvenoj godini stoji pred mnogo težim problemom ishrane svoje vojske i stanovništva, nego što je bila do sada, zahvaljujući prošlogodišnjoj rodnoj godini, koja je bila svakako za posljednju deceniju jedna od najrodnijih u Hercegovini. Usljed toga Hercegovina je mogla samo da bez većih teškoća ishrani sebe i svoju vojsku do sada.

Pri obradi zemlje, kao i pri sadašnjem sabiranju prispjele žetve NOO-i razvili su potrebnu aktivnost organizujući taj rad uz pomoć poljoprivrednih komisija kako treba. Pri izvršavanju zamašnjih poljoprivrednih radova veliku korist ukazivale su NOO-ima omladinske radne čete, koje su organizovane u dobrom dijelu naših sela. Žetvena kampanja teče organizovano i dobro. Za sabiranje kukuruzne žetve učiniće se takođe potrebne pripreme.

Pri svim poljoprivrednim radovima vodilo se i vodi strogog računa o ukazivanju blagovremene pomoći porodicama naših poginulih boraca i o drugim inokosnim i siromašnijim familijama.

2) *Kulturno-prosvjetni odsjek.*

Nestabilizirana vojna situacija u Hercegovini najviše je pogodovala otvaranju tečajeva za nepismene. Analfabetski tečajevi obrazovani su skoro po svima srezovima, koje kontrolišemo, negdje više negdje manje. Naročito znatan broj tečajeva radi već nekoliko mjeseci na terenu Bilećkog i Stolačkog sreza. Sami tečajevi uspješno djeluju i dosta dobro su posjećeni. Kroz tečajeve prošao je dobar broj djece i odraslih, koji su se naučili Osnovnoj pismenosti. Tečajevi nisu mogli u potpunosti da odgovore, jer se osjeća nedostatak stručnih snaga, a prvenstveno školskog pribora.

Na ovom dijelu Bilećkog i Stolačkog sreza, koji je već odavno i stalno pod našom kontrolom, namjeravamo da u toku septembra otvorimo osnovne škole. Međutim postojeće školske zgrade jako su ruinirane,

te će ih prethodno trebati opraviti i osposobiti za rad. U jedinicama naše XXIX divizije nalazi se nekoliko učitelja. Preduzeli smo već mjere, da ih oslobodimo vojne dužnosti i upotrebimo po srezovima za organizovanje i kontrolu osnovne nastave. Takođe namjeravamo da, odmah po otvaranju nekoliko škola, organizujemo niži pedagoški kurs na kome bi osposobili izvjestan broj pismenijih drugova i drugarica za rukovodioce analfabet-skih tečajeva.

Po većim selima daju se s vremena na vrijeme razne kulturno-pro-svjetne priredbe. Ima već i manjih početničkih diletantskih družina. Pri Štabu XXIX divizije prije nekoliko mjeseci formirana je kulturno-umjet-nička sekcija, koja po kvalitetu svoga osoblja i programa kojega prika-zuje stoji na zavidnoj visini. Ona je stalno u pokretu dajući vrlo uspjele priredbe po vojnim jedinicama, kao i po selima. Nastojaćemo, da čim se vojna situacija poboljša, odnosno čim koji grad oslobodimo, da pri do-tičnom sreskom NOO-u formiramo kulturno-umjetničku sekciju.

U prilogu dostavljamo vam spisak učitelja, profesora i ostalih struč-njaka,³⁾ koji se nalaze na oslobođenom dijelu Hercegovine t. j. u našim redovima, dok za ostale stručnjake, koji su po neoslobođenim gradovima nismo mogli prikupiti tražene podatke.

3) *Zdravstveno-socijalni ostsjek.*

Moramo odmah naglasiti, da ni pri Obi. NOO-u, kao ni pri osta-lim NOO-ima nemamo ni jednog ljekara, pa ni ostalog stručnog sanitet-skog osoblja. U koliko ih pak imamo nalaze se pri brigadnim i divizijskoj bolnici. Time smo na polju narodnog zdravlja upućeni isključivo na pomoć našeg vojnog saniteta,

U pojedinim našim gradovima, a naročito u Mostaru, ima ljekara i drugog stručnog sanitetskog osoblja. Pisali smo u nekoliko mahova našim simpatizerima među njima, da bi izašli na oslobođenu teritoriju, ali do sada bez rezultata.

Sve što smo mogli uraditi na očuvanju narodnog zdravlja to je, da obavještavamo narodne mase kako da se čuva od zaraznih bolesti. U tu svrhu izdali smo nekoliko letaka i organizovali smo sa uspjehom u maju o. g. nedelju čistoće. Pored toga pri svima NOO-ima obrazovali smo zdravstvene sekcije u koju su ušli po jedan odbornik, kao i po jedan pretstav-nik odnosno pretstavnica AFŽ-a i USAOJ-a.

Pokretnih zdravstvenih ekipa nemamo, a tako isto ni ambulanata. Sa stručnim sanitetskim osobljem ne raspolažemo za sada. U koliko ima toga osoblja to je pri vojnim jedinicama. Takođe pri civilnim vlastima ne raspolažemo ni sa partizanskim buradima,⁶⁾ suhim komorama i kupatilima. Kod dezinfekcije koristimo se sa buradima najbližih vojnih jedinica. Am-bulante-postoje samo u gradovima koje drži okupator, a za vreme Jugo-slavije bilo* je ukupno 19 ambulanata u srezovima Gacko, Nevesinje, Bi-leća, Stolac, Ljubinje i Trebinje.

O svima slučajevima zaraznog i drugog sumnjivog oboljenja izvje-štavamo redovno vojne sanitete. Sanitetski referenti pri našim brigadama

vrše po potrebi ambulantni pregled civilnog stanovništva iz obližnjih sela, gdje brigada bivakuje i ukazuje im potrebnu ljekarsku pomoć uz davanje lijekova.

Imamo u projektu, čim izađe jedan od pozvanih ljekara, da organizujemo niži zdravstveni kurs. U koliko pak ni jedan ljekar uskoro ne izađe bićemo primorani da tražimo otvaranje kursa pri jednoj od naših vojnih bolnica.

Ne posjedujemo, zbog pomanjkanja stručnog osoblja po srezovima, tačan pregled zaraznih oboljenja, već možemo samo da navedemo opšte podatke.

Zimus je bilo nekoliko slučajeva pjegavca, ali je zaraza odmah u početku uz saradnju vojnog saniteta brzo lokalizovana i ugušena. Trbušnog tifusa bilo je tu i tamo u ponekim selima. Ovih dana ne javlja se o novim oboljenjima. Kako je nastalo ljeto i pogodnost širenja zaraze trbušnim tifusom izdali smo ponovo letak odnosno uputstvo za njegovu predodhranu i suzbijanje. Veneričnih bolesti po izvještajima sreskih NOO-a nemamo. Nije se moglo nigdje zapaziti masovnijeg oboljenja a možda da je bilo koji slučaj oboljenja, koji se drži u najvećoj tajnosti. Malaričnih oboljenja ima u južnoj Hercegovini (Stolac, Ljubinje) pa čak i oko Nevesinja i Gacka, vjerovatno zbog kišnog ljeta. Poslali smo odmah u dotična sela potrebne količine kinina sa uputstvom, koji smo dobili od saveznika.

Nekih masovnih oboljenja na nezaraznim bolestima nije bilo u znatnoj mjeri. Tako isto nije bilo avitaminoznih oboljenja u većem obimu. Opšte zdravstveno stanje u Hercegovini, sem gradova, u periodu od marta do avgusta o. g. može se slobodno reći da je bilo veoma povoljno, bolje izgleda nego ranije, vjerovatno zato što smo imali veoma sušno, sunčano proljeće.

U toku proteklih mjeseci primili smo od Saveznika raznog sanitetskog materijala i lijekova, tako da sada u tome pogledu ne oskudijevamo kao ranije. Upozoreni su svi NOO-i na redovno slanje izvještaja o zdravstvenome stanju, a naročito im je skrenuta pažnja da svaki slučaj zaraze i sumnjivog oboljenja prijave dalje. U buduće u svakom našem izvještaju osvrnućemo se u glavnim potezima na zdravstveno stanje u Hercegovini.

Primili smo uputstvo za liječenje šuge kod stoke.⁷⁾ Kod konja bilo je slučajeva šuge u manjoj mjeri, dok je kod koza zaraza bila uzela znatno većeg maha. Uputstvo smo odmah umnožili i razaslali NOO-ima, te su im korisno poslužila pri suzbijanju ove zaraze.

O ispomaganju odnosno socijalnom staranju za sirotinju i druge prostradale obitelji naglasili smo ranije u izvještaju po ekonomskom otsjeku.

4) *Propagandni otsjek.*

Zbog velikog značaja agitacije i propagande obrazovali smo i ovaj otsjek pri svim višim odborima. Propagandni otsjek pri Obi. NOO-u trudio se svim silama i pri skromnim tehničkim sredstvima da u narodne mase što češće i što više ubaci raznih aktuelnih publikacija i letaka.

Dobiveni propagandni materijal od viših foruma rasturali smo po svima NOO-ima, gdje se pažljivo i sistematski prorađivao.

Počev od 31-V o. g. pokrenuli smo političko-informativni list pod naslovom »Hercegovački Vjesnik«, koji izlazi svakih 7 dana u 400–560 primjeraka. Prije toga izdavali smo »Bilten« i radio vijesti. »Vjesnik« je prodro duboko u mase, rado se čita i mnogo je tražen. Inače smo u toku proteklih nekoliko mjeseci izdali veći broj letaka čisto političke prirode, namijenjenih raskrinkavanju četničkog izdajničkog rada, jer je četništvo po svome obimu i značaju najbolnije pitanje današnje Hercegovine. U letcima obraćena je velika pažnja daljem produblivanju i jačanju bratstva i borbenog jedinstva među narodima Hercegovine, a to je isto podvlačeno na svim zborovima i konferencijama.

Pored toga propagandni otsjek izdao je ovih dana brošuru »Putem slave« od druga Milenka Šotre, koja je umnožena u 300 primjeraka. Od posljednjih naših publikacija i letaka šaljem vam po 1 primjerak na uvid.

U propagandne svrhe vrlo korisno djeluje pomenuta kulturno-umjetnička sekcija naše divizije čije su priredbe u masama veoma omiljene i jako posjećene,

Članovi Obi. NOO-a obilaze češće teren i tako na licu mjesta kontrolišu rad nižih odbora, dajući im potrebna uputstva i podršku u radu. Prilikom ovih obilazaka održavaju se konferencije i zborovi, na kojima se narod upoznaje o aktuelnim događajima iz spoljne i unutrašnje politike. U posljednje vrijeme održali smo niz uspješnih zborova na kojima je narodu objašnjen značaj sporazuma Tito–Subašić, kao i suština istorijskih odluka II zasjedanja ZAVNOBiH-a. Popularisanje ovih odluka nastavljamo.

»Vjesnik« je naš čisto informativni list ograničenog formata, pa se sve više osjeća potreba za jednim većim političkim listom u kome bi se obrađivali svi aktuelni politički problemi, kao i sva pitanja i zadaci privredne, prosvjetne, zdravstvene, socijalne i druge stručne prirode. Ali pokretanje ovoga lista pri našim ograničenim uslovima je neizvodljivo, prije nego bi dobili kakvu štampariju. Zato se osjeća velika i neodložna potreba za jednom štamparijom, jer će samo tada naš propagandni rad dobiti potreban zamah i puni obim. Ako štampariju ne dobijemo bićemo ipak primorani da i sa ovim skromnim tehničkim sretstvima i pored oskudice u papiru pokrenemo ovaj list velikog formata. Njegovo što skorije izlaženje u toliko se više nameće, što se baš sada nalazimo u toku stvaranja organizacija Narodno-oslobodilačke fronte, te bi ovaj list trebao da bude njen idejno-politički organ.

5) *Ostali poslovi.*

U pogledu organizovanja reda i bezbjednosti saraduje se najtješnje sa vojno-požadinskim vlastima. Po selima u tu svrhu organizovane su seoske straže. Pri vršenju obavještajne službe ukazuje se svestrana pomoć vjono-požadinskim organima. Zavedena je kontrola kretanja pojedinaca izdavanjem propusnica. Radi pravilnog odvijanja upravne službe organi-

zovane su veze i kurirska služba dobro funkcioniše. Na oživljavanju saobraćaja i trgovine nismo mogli mnogo uraditi i pored naših napora u tome pravcu, a najviše radi toga što sve gradove drži okupator i domaći izrodi. Zbog toga je svaki jači kontakt sa gradom otežan za naše ljude. Pokušavali smo uspostavu povremenih pazarišta na pojedinim pogodnim mjestima, ali bez nekog značajnijega uspjeha. Industrijskih, rudarskih i drugih većih privrednih preduzeća nije bilo na oslobođenoj teritoriji. Potrebna administracija ustrojena je pri svima NOO-ima, a naročito pri višima. Prikupili smo statističke podatke, koji su od nas zatraženi u martu o. g. radiogramom od strane Nacionalnog komiteta. Dostavljamo ih zajedno sa ovim izvještajem,⁸⁾ jer ranije nismo imali mogućnosti. Na organizaciji sudstva još nijesmo radili, sem što se manji i neodložniji sporovi riješavaju kod NOO-a. Primijećeno je ipak, da je sporova malo i da se narod nerado parniči. Nekih znatnih novčanih sretstava nismo imali. Ukoliko smo nešto dobrovoljnih priloga prikupili, to smo utrošili za najnužnije kancelarijske potrebe. Prije nekoliko dana primili smo od Štaba XXIX divizije 10.000.—lira i to je naša današnja gotovina u kasi.

Z A K L J U Č A K

Po svim izloženim sektorima našega rada stoje još krupna pitanja i zadaci pred nama. Svjesni smo toga, zato ćemo nastojati naš rad ne samo da proširimo, nego i produbimo i da na liniji narodno-oslobodilačke borbe okupimo sve naše narode, a prvenstveno one koji se još kolebaju ili su zalutali, a nijesu se ogriješili o osnovne narodne interese.

Na kraju našeg izvještaja moramo istaći slabe odnosno rijetke veze sa ZAVNOBiH-om, kao i primanje sa velikim zakašnjenjem svih publikacija i izvještaja naših centralnih ustanova, što uveliko otežava naš rad. Ukoliko bi se tu sa strane Pretsjedništva ZAVNOBiH-a moglo nešto poboljšati, bilo bi ne samo poželjno, već za nas i od neprocjenjive koristi, jer smo ovako mjesecima ostavljeni, u ovim danima od dalekosežnog značaja, bez potrebnih direktiva od našeg Zemaljskog i Centralnog rukovodstva.

Za Sekretara:
Ing. Janko M. Bjelica

(Pečat)

Pretsjednik:
Novak Mastilović

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12044/52, original, ćirilica.
(Spis je zaveden u Oblasnom NOO za Hercegovinu pod br. 221, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 145 od 26. VIII 1944.)
(Pečat Oblasnog NOO za Hercegovinu.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/60—70.

¹⁾ Odnosi se na 29. hercegovačku udarnu diviziju.

²⁾ Odnosi se na Drugi kongres USAOJ-a koji je održan 2, 3. i 4. maja 1944. godine u Drvaru.

- s) V. dok. br. 19.
4) Oblasna NO skupština za Hercegovinu i Oblasni NOO kao njen izvršni organ izabrani su na skupštini predstavnika NO odbora iz Hercegovine koja je održana 17. i 18. septembra 1944. godine u Gacku.
5) Navedeni spisak nije pronađen.
6) Popularni naziv za limeno bure u kome se vršilo raskuživanje (parenje) odjeće.
7) Navedeno uputstvo nije pronađeno.
8) Navedeni statistički podaci nisu pronađeni.

54.

[Sanica], 26. avgust 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a TRAŽI OD OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU PODATKE O POTREBAMA CIVILNOG STANOVNIŠTVA U HRANI, ODJECL, OBUCL, LIJEKOVIMA I DRUGOM MATERIJALU

U vezi sa utvrđivanjem potreba za prehranu, odjeću i obuću, potrebno je da hitno pošaljete Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a slijedeće podatke:

1. Broj civilnog stanovništva vašeg područja, kojemu je potrebna najhitnija pomoć u hrani sve do žetve 1945. godine. Tu treba imati u vidu i neoslobođenu teritoriju za koju također aproksimativno odrediti kolike će biti potrebe stanovništva na neoslobođenoj teritoriji, naročito po gradovima.
2. Broj civilnog stanovništva na vašem području, kojemu je potrebna najhitnija pomoć u odjeći i obući, navodeći pri tome koliko od tog broja otpada na djecu do 14 godina.
3. Broj bolesnih lica među civilnim stanovništvom vašeg područja, kao i najpotrebniji sanitetski materijal i lijekovi koji su potrebni za normalizaciju sanitetske službe. Naročito označite da li na vašoj teritoriji ima endem.[ijskog] sifilisa, malarije, tifusa i koje druge epidemične bolesti.
4. Pregled najnužnijih alata za obućarske, šnajderske i ostale obrtničke radionice koje sada u toku rata rade ili ste u mogućnosti da ih uspostavite. U prvom redu dolaze šivaće mašine, mašine za obuću i čarape, obućarski alat, šnajderski, stolarski kao i najpotrebniji alati za mehaničke radionice.
5. Razne artikle koji su potrebni narodu a ne mogu se dobiti u zemlji kao što su na pr.: sapun, ekseri za gradnju kuća, stakla za prozore, turpije, lim za posuđe, kalaj za posuđe, pisaće mašine, pisaći pribor itd. Broj artikala i količinu iz ove grupe vi ćete iznijeti onako, kako je potrebno za čitavu vašu oblast.

6. Potrebnu količinu sjemenja za jesenju sjetvu. Ove podatke treba utvrditi putem stručnih lica.

7. Potrebne količine veterinarskih lijekova.

Po traženim podacima hitno nas izvjestite.

Sekretar:¹⁾

Pretsjednik:²⁾

VII, K. 1967, br. reg. 20/1–3, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 104 od 26. VIII 1944. godine.)

ŽIRP, S., mf. 237/458.

¹⁾ Hasan Brkić.

²⁾ Dr. Vojislav Kecmanović.

55.

[Jajce], 27. avgust 1944

NASTAVNI PROGRAM JEDNOMJESEČNOG KURSA ZA ČUVARE SUMA¹⁾

I. MATEMATIKA I GEOMETRIJA

Na kursu će se predavati slijedeći predmeti:

- 1.) Mjere za dužine, površine, obujam i težine (domaće i strane).
- 2.) Četiri osnovne računске operacije, decimalni račun, razlomci, (kvadriranje i kubiranje, procentualni račun).
- 3.) Definicija tačke, pravca, krivulje, ugla, kruga i vrste pravca, krivulja uglova.
- 4.) Definicija i izračunavanje površine kvadrata, pravougona, trokuta, trapeza, mnogougona, kruga, kružnog vijenca.
- 5.) Definicija i izračunavanje volumena tijela i to: prizme, piramide, valjka, čunja, krnjeg čunja i paraboloida.

H. DENDROMETRIJA

- 1.) Kubiranje pojedinih stabala: ležećih sa vrhom, ležećih bez vrha i stojećih stabala.
- 2.) Kubiranje granja, panjeva i korjena (ksilometar).
- 3.) Proračunavanje starosti stabala.
- 4.) Prirast visine, debljine, mase ležećih i stojećih stabala i izračunavanje. Tekući, prosječni i procentualni prirast.
- 5.) Izračunavanje prečnika stabla po obsegu iz tablica i računski.

- 6.) Izračunavanje volumena trupca po tablicama i računski.
- 7.) Izračunavanje drvne mase stabla po tablicama.
- 8.) Izračunavanje kore po tablicama i računski.
- Ü.) Obličnibroj.
- 10.) Pad promjer po stablu.
- 11.) Izračunavanje mase letvenjaka po tablicama.
- 12.) Izračunavanje mase jamskog drveta po tablicama.
- 13.) Kubiranje tesane i pilane građe računski i po tablicama.
- 14.) Prostorni i kubni metar.
- 15.) Panjevina, letve, bandere, vinogradsko kolje, telegrafski stupovi, vrbove šibe, motke i stožine (izračunavanje drvne mase.)
- 16.) Izračunavanje visine stojećih stabala okularno i pomoću visomjera.
- 17.) Klupa, čekić, kolobroj i metar.

III. EKSPLOATACIJA

- 1.) Sječa drveta, izrada i premjer.
- 2.) Sjekira, žaga i klin.
- 3.) Izvlačenje drveta.
- 4.) Izrada ogrevnog drveta (cjepanica oblica).
- 5.) Izbježive i neizbježive štete.
- 6.) Opisati i iznijeti svrhu riža, čekrka, šumskih željeznica, štajboka i žičara.
- 7.) Eksploatacija u ravnici i brdovitom terenu (zimsko i ljetna sječa).
- 8.) Čista sječa i preborna.
- 9.) Izrada i palenje ćumura.
- 10.) Duge i danarice.
- 11.) Pragovi, šindra, celuloza.
- 12.) Parenje drveta i sušenje.
- 13.) Šiška, tanin, ruj.
- 14.) Šumski plodovi, sjemenje.
- 15.) Brst, stelja, okresivanje i prevršavanje.
- 16.) Smolarenje, trska i fašine.
- 17.) Borovnica, gljive i ljekovito bilje.
- 18.) Pilane.
- 19.) Destilacija drveta.

IV. BOTANIKA

- 1.) Anatomija (ćelija, ćelična tkiva, provodna tkiva, temeljna tkiva, kožno tkivo¹ – pore i stome).
- 2.) Morfologija (korjen, stablo drvenaste i zeljaste biljke, pupovi vijugavke, vitice, trnje, bodlje, vriježe, podanci gomolji, lukovica, cvijet, plod, sjeme, otpadanje sjemena, branje i klijanje).

- 3.) fiziologija (biljna hrana, asimilacija, disanje, transpiracija, klijanje, rastezanje, toplina, svjetlo, vlaga, otrovi, razmnožavanje biljaka, rano tjeranje mladica, rasplodivanje sjemenom i ophodnja).
- 4.) Sistematika (glavne vrste šumskog drveta i grmlja).

V. PODIZANJE SA GAJENJEM I UREĐENJE ŠUMA

- 1.) Podizanje šuma prirodnim putem (preborna, apodna, čista i resurekciona sječa).
- 2.) Podizanje umjetnim putem (sjetva, sadnja, reznice, žilje i vriježe).
- 3.) Šumski rasadnici.
- 4.) Sakupljanje sjemena, spremanje i ispitivanje sjemena.
- 5.) Čiste i mješovite šume.
- 6.) Visoke, srednje i niske šume, te šikare.
- 7.) Šume po vlasništvu.
- 8.) Šumsko poljsko gospodarenje.
- 9.) Obrast, sklop.
- 10.) Pošumljavanje krša, goleti i bujičnih terena.
- 11.) Vlaga i šuma (vododerine, bujice, podvezivanje i isparavanje, relativna i apsolutna vlaga).
- 12.) Temperatura i šuma (Majerovi pojasevi).
- 13.) Mehaničko djelovanje šume na terenu.
- 14.) Hemijsko djelovanje šume na terenu.
- 15.) Zaštitne, privremeno zaštitne šume.
- 16.) Podkornjaci i ostali glavni šumski kukci.
- 17.) Biljne bolesti, gljive, lišajevi i mahovine.
- 18.) Sastojine, odjeljenja, otsjeci, prošeci granice i t, d.
- 19.) Ophodnja i turnus.

VI. LOVSTVO

- .. 1.) Lovni sistem kod nas.
- 2.) Štetna i korisna divljač.
- 3.) Uređenje lovišta.
- 4.) Lovni zakon, lovostaja, lovni prestupi i lovokradice.
- 5.) Šteta i koristi od lova.
- 6.) Lovno oruđe i rukovanje.

VII. ČUVANJE ŠUMA

- 1.) Čovjek kao neprijatelj šuma.
- 2.) Šumski požari.
- 3.) Pustošenje i haraćenje šuma.
- 4.) Krčenje šuma.

- 5.) Koze i čuvanje šuma.
- 6.) Vjetrobrani.
- 7.) Šumski red.
- 8.) Oštećivanje stabala.
- 9.) Uzurpacije.
- 10.) Vjetrolomi, kalamiteri, snjegolomi, izvale, kitine.
- 11.) Sakupljanje šušnja i okresivanje.
- 32.) Šverc i šumske krađe.
- 13.) Sječa u zaštitnim šumama.
- 14.) Obilazak terena.
- 15.) Održavanje znakova.

VIII. ADMINISTRACIJA

- 1.) Izvještaj.
- 2.) Šumske prijave.
- 3.) Brojne knjige, doznake i premjer.
- 4.) Merematni registar.
- 5.) Platni spisak radnika.
- 6.) Službena knjiga.

IX. POLITIČKO OBRAZOVANJE

- 1.) Nacionalno pitanje.
- 2.) Organizacija narodne vlasti.
- 3.) Odluke AVNOJ-a.
- 4.) Odluke ZAVNOBiH-a.
- 5.) Razvitak N.O.V. (Tito)

X. VOJNIČKO OBRAZOVANJE, rukovanje oružjem i vježbe.

Odredbe šumarskog zakona u pogledu čuvanja i zaštite šuma iznositi će svaki predavač slušačima prigodom održavanja i predavanja gornjih predmeta.

M. P.2)

Odobrava:

Načelnik Priv.[rednog] Odjeljenja
ZAVNOBiH-a
Dr. Cemergić, s. r.

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 2865, neovjereni prepis.

) Program je izrađen u Otsjeku za šumarstvo i rudarstvo Odjeljenja za narodnu privredu ZAVNOBiH-a i Otsjeku za šumarstvo i rudarstvo pri Oblastnom NOO za Bosansku krajinu (vidi o tome dok. br. 105). Program je prilog uz dok. br. 105.

) Stavljena samo oznaka za pečat.

[Sanica], 29. avgust 1944.

ODJELJENJE ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u TRAZI OD
OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU PODATKE O POTREBAMA CIVIL-
NOG STANOVNIŠTVA U HRANI, ODJECI I OBUCI, KAO I POTREBAMA
PODRUČJA OBLASTI U SJEMENU ZA JESENJU SJETVU

Ovom Odjeljenju hitno su potrebni slijedeći podaci:

- 1) Broj civilnog stanovništva vašeg područja, kojem je potrebna najhitnija pomoć u hrani sve do žetve 1945 godine.
- 2) Broj civilnog stanovništva vašeg područja, kojem je potrebna najhitnija pomoć u odjeci i obući, ukupan broj odjeće i obuće, posebno za ženske, posebno za muške, te posebno koliko otpada na djecu ispod 14 godina.
- 3) Potrebnu količinu sjemena za jesenju sjetvu, ukupno za vaše područje i po vrstama. Pri tome vodite računa, da je sjeme iz udaljenih van-evrapskih krajeva i tražite samo ono što klimatski i terenski može da se upotrebi za vaše područje. Ovi podaci moraju biti utvrđeni od stručnjaka (agronoma). Podatke prikupiti za čitavu teritoriju pojedinog sreza bez obzira da li je čitav teritorij sreza oslobođen.

Podaci moraju biti savjesno prikupljeni i moraju odgovarati stvarnim potrebama. Naslov treba što hitnije prikupiti podatke jer što budu brže podaci dostavljeni, tim će se brže moći organizirati pomenuta pomoć.

M. P.1)

Načelnik:

Pašaga Mandžić Murat, v. r.

VII, K. 1967, br. reg. 21/1–3, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u pod br. Ob-7.)

AIRP, S., mf. 237/457.

'i Stavljena samo oznaka za pečat.

[Sanica, kraj avgusta 1944.]

ORGANIZACIJA MJESNIH ORGANA DRŽAVNE VLASTI [PROJEKT ZAKONODAVNOG ODBORA ZAVNOBiH-a PREDLOŽEN PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE]²⁾

I.

ORGANIZACIJA I IZBOR NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Clan 1.

U federalnoj Bosni i Hercegovini narodnu vlast pretstavljaju ovi narodno-oslobodilački odbori i narodno oslobodilačke skupštine:

1. Seoski i gradski narodno-oslobodilački odbor;
2. Opštinski narodno-oslobodilački odbor;
3. Sreska narodno-oslobodilačka skupština;
4. Okružna narodno-oslobodilačka skupština;
5. Oblasna narodno-oslobodilačka skupština;
6. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Clan 2.

Seoski narodno-oslobodilački odbor pretstavlja državnu vlast u selu. Ovaj odbor se sastoji od 5–7 članova koje narod neposredno na osnovu lista bira na svojoj skupštini označivši na listi pretsjednika i sekretara. Ako se selo sastoji iz više zaselaka, treba iz svakog zaseoka birati po jednog odbornika.

Clan 3.

Gradski narodno-oslobodilački odbor pretstavlja državnu vlast u gradu. Ovaj odbor sastoji se od... članova koje narod neposredno bira na osnovu lista označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

IX gradovima koji čine zasebne opštine gradski narodno-oslobodilački odbor je u isto vrijeme i opštinski narodno-oslobodilački odbor.

U većim gradovima kao gradski organ narodne vlasti bira se gradska narodno-oslobodilačka skupština. U gradovima do 40.000 stanovnika biraju građani listama na svakih 1.000 stanovnika po jednog člana narodno-oslobodilačke skupštine, a u gradovima preko 40.000 stanovnika na svakih daljnjih 2.000 po jednog člana narodno-oslobodilačke skupštine. Na listama se mora označiti pretsjednik, 2 potpretsjednika i sekretar. Step en ovih gradskih skupština određuje Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine posebnom odlukom i prema ovom stepenu bira se odgovarajući narodno-oslobodilački odbor.

U većim industrijskim naseljima mogu se osnivati posebni narodno-oslobodilački odbori za ova naselja. Ovi odbori vrše prvostepenu državnu vlast u dotičnim naseljima.

Član 4.

Opštinski narodno-oslobodilački odbor predstavlja državnu vlast u opštini. Ovaj odbor sastoji se od 10–15 članova koje narod na osnovu lista neposredno bira. Na listama se mora označiti pretsjednik, potpretsjednik i sekretar.

Član 5.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština predstavlja narodnu vlast u srezu. Članove za sresku narodno-oslobodilačku skupštinu biraju opštinski zborovi i izašilju opštinski narodno-oslobodilački odbori. U opštinama do 5.000 stanovnika bira opštinski zbor na svakih 1.000 stanovnika (jedne opštine) po jednog člana sreske narodno oslobodilačke skupštine, a u opštinama preko 5.000 stanovnika na svakih daljnjih 2.000 stanovnika po jednog člana sreske narodno-oslobodilačke skupštine. Izbor se vrši listama i može se spojiti s opštinskim izborima. Svaki opštinski narodno-oslobodilački odbor dotičnog sresa izašilje po dva člana u sresku narodno-oslobodilačku skupštinu.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine sreski narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni organ. Skupština bira listama 12–15 članova u svoj narodno-oslobodilački odbor označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Član 6.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština predstavlja državnu vlast u okrugu. Članove za ove skupštine izašilju iz svoje sredine opštinski narodno oslobodilački odbori i sreske narodno-oslobodilačke skupštine dotičnog okruga. Svaki opštinski narodno-oslobodilački odbor izašilje iz svoje sredine po dva člana, a svaka sreska narodno-oslobodilačka skupština po 5 članova u okružnu narodno-oslobodilačku skupštinu.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine okružni narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni organ. Ova narodno-oslobodilačka skupština bira od 12–15 članova označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Član 7.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština predstavlja državnu vlast u oblasti. Članove za ovu narodno-oslobodilačku skupštinu izašilju iz svoje sredine sreske i okružne narodno-oslobodilačke skupštine. Svaka narodno-oslobodilačka skupština izašilje po . . . a svaka okružna narodno-oslobodilačka skupština po . . . članova.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine oblasni narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni organ. Ovaj odbor sastoji se od . . . članova koje bira skupština listama označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara (i za svaku granu uprave po jednog načelnika odjeljenja).

Član 8.

Ovaj način biranja odbornika narodno-oslobodilačkih odbora i članova narodno-oslobodilačkih skupština važi privremeno do donošenja novog izbornog reda.

Clan 9.

Razgraničenje područja pojedinih opština, srezova, okruga i oblasti određuje Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne, i Hercegovine (čl. 8) vodeći pri tome računa o ekonomskim, geografskim i saobraćajnim prilikama kao i tome da se razgraničenjem ovih područja obezbjedi maksimalno učešće naroda u vlasti i njegova kontrola nad njom.

Clan 10.

Svaki građanin i građanka su dužni primiti se izbora za odbornika odnosno člana narodno-oslobodilačke skupštine. Samo u opravdanim slučajevima može se uvažiti isprika.

Ako u toku izborne periode odstupi ili umre jedan ili više odbornika ili članova narodno-oslobodilačke skupštine, vrše se dopunski izbori za njihova mjesta na način kako je propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Clan 11.

Birači mogu opozvati odbornika ili člana narodno-oslobodilačke skupštine. Ako je jedna četvrtina birača jednog sela, opštine ili sreza nezadovoljna radom odbornika mogu zahtijevati otpust ovog odbornika odnosno člana narodno-oslobodilačke skupštine. Dopunski izbori se vrše na način kako je to propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Isto tako ako je jedna četvrtina birača jednog sela, opštine ili sreza nezadovoljna radom odbornika odnosno članova narodno-oslobodilačke skupštine, mogu zahtijevati otpust cijelog odbora odnosno onog dijela narodno-oslobodilačke skupštine koji su oni birali. Naknadni izbori se vrše odmah na način kako je propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Niži narodno-oslobodilački odbor, odnosno niža narodno-oslobodilačka skupština može opozvati svoje pretstavnike (izaslanike) iz viših narodno-oslobodilačkih skupština. Ako je jedna četvrtina odbornika nižeg narodno-oslobodilačkog odbora, odnosno članova skupštine niže narodno-oslobodilačke skupštine nezadovoljna radom svojih pretstavnika (izaslanika) mogu tražiti njihov otpust. (Zahtjev za njihov otpust podnose nezadovoljni birači pismeno uz obrazloženje višoj narodno-oslobodilačkoj skupštini koja odlučuje o valjanosti razloga i danu naknadnih izbora).

UNUTARNJI SASTAV I RAD ORGANA DRŽAVNE VLASTI

Clan 12.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština kao organ državne vlasti /provodi zakone, odluke i naredbe na svom području preko oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora i svih njegovih odjeljenja.

I. PRIVREDNO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo;
2. Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj;
3. Otsjek za trgovinu, industriju i zanat;
4. Otsjek za šume i rude;
5. Veterinarski otsjek.

II. ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za narodno zdravlje;
2. Otsjek za socijalno staranje.

III. PROSVJETNO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve;
2. Otsjek za srednju nastavu;
3. Otsjek za kulturno-prosvjetni rad.

IV. ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE.

V. UPRAVNO ODJELJENJE.

VI. FINACIJSKO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:.

1. Otsjek za blagajnu;
2. Otsjek za knjigovodstvo.

VII. ODJELJENJE ZA ISHRANU.

VIII. ODJELJENJE ZA OBNOVU.

Na čelu odjeljenja nalazi se načelnik, koji rukovodi cjelokupnim radom u duhu direktiva oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora, kojemu je za rad odjeljenja odgovoran. Načelnika odjeljenja postavlja Oblasni narodno-oslobodilački odbor iz svoje sredine.

Na čelu odsjeka stoje šefovi odsjeka, koji su u svome radu odgovorni načelniku odjeljenja odnosno Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru.

Član 13.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština kao organ državne vlasti provodi zakone, odluke i naredbe viših organa državne vlasti na svom

području kao i svoje odluke i naredbe, preko Okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i svih njegovih odsjeka:

I. PRIVREDNI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za zemljoradnju i stočarstvo;
2. Odjeljak za građevinarstvo;
3. Odjeljak za trgovinu, industriju i zanat.

II. OTSJEK ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA

1. Odjeljak za narodno zdravlje;
2. Odjeljak za socijalno staranje

III. PROSVJETNI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za nastavu i analfabetske tečajeve;
2. Odjeljak za srednju nastavu;
3. Odjeljak za narodno prosvjeđivanje.

IV. UPRAVNI OTSJEK

V. FINANCIJSKI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za blagajnu;
2. Odjeljak za knjigovodstvo.

VI. OTSJEK ZA ISHRANU.

Na čelu odsjeka nalazi se šef odsjeka, koji rukovodi cjelokupnim radom odsjeka i odgovoran je za svoj rad Okružnom narodno-oslobodilačkom odboru. Šefa odsjeka postavlja iz svoje sredine Okružni narodno-oslobodilački odbor.

Član 14.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština kao organ državne vlasti provodi zakone, odluke i naredbe viših organa državne vlasti na svome području, kao i svoje odluke i naredbe preko sreskog narodno-oslobodilačkog odbora i ovih njegovih odjeljaka:

I. PRIVREDNI ODJELJAK SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za zemljoradnju i stočarstvo;
2. Referent za građevinarstvo i saobraćaj;
3. Referent za trgovinu, industriju i zanate;
4. Referent za šume;
5. Referent za veterinu.

II. ODJELJAK ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za narodno zdravlje i socijalno staranje.

III. ODJELJAK ZA NARODNU PROSVJETU SA SLIJEDEĆIM
REFERENTIMA:

1. Referent za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve;
2. Referent za narodno prosvjećivanje.

IV. UPRAVNI ODJELJAK.

V. FINANCIJSKI ODJELJAK SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za blagajnu;
2. Referent za knjigovodstvo.

Na čelu svakog odjeljka stoji šef odjeljka iz sreskog narodno-oslobodilačkog odbora. Šefovi odjeljaka u svome radu odgovorni su sreskom narodno-oslobodilačkom odboru.

Clan 15.

Opštinski narodno-oslobodilački odbori vrše funkciju državne vlasti kao cjeline i preko svojih organa uprave.

Clan 16.

Seoski narodno-oslobodilački odbori vrše funkcije državne vlasti kao cjelina i preko svojih organa.

Clan 17.

Odnos skupština i njihovih odbora?

Nadležnost skupštine je ova:

1. Osigurava zaštitu državnog poretka;
2. Osigurava prava građana;
3. Rukovodi unapređenjem ekonomskih, zdravstvenih i socijalnih prilika na svom području;
4. Vršiti izbor narodno-oslobodilačkog odbora kao izvršnog i naredbodavnog organa dotične skupštine na svom području;

5. Smjenjuje narodno-oslobodilačke odbore ili pojedine njihove članove;

6. Donosi naredbe i odluke za svoje područje;

7. Daje opšte smjernice za rad svoga narodno-oslobodilačkog odbora;

8. Donosi svoj budžet;

9. Riješava žalbe protiv odluka narodno-oslobodilačkog odbora kao izvršnog i naredbodavnog organa u slučaju povrede zakona i interesa građana.

U nadležnost narodno-oslobodilačkog odbora kao izvršnog i naredbodavnog organa skupštine spada sva ostala djelatnost koja nije izričito pridržana skupštini. Nadležnost narodno-oslobodilačkih odbora je ova:

1. Imenuje načelnika odjeljenja pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru, šefove odjeljaka pri sreskom narodno-oslobodilačkom odboru.

2. Riješava žalbe protiv odluka i riješenja nižih narodno-oslobodilačkih odbora.

3. Daje smjernice za rad pojedinih odjeljenja, odnosno odsjeka i odjeljaka na osnovu opštih uputa koje je izdala skupština.

4. Rukovodi radom nižih odbora i poziva ih na odgovornost.

5. Saziva po potrebi savjetovanje nižih odbora.

6. Vršiti kontrolu nad radom odjeljenja odnosno odsjeka i odjeljaka.

7. Daje inicijativu za sazivanje narodnih zborova radi pretresanja pojedinih važnih pitanja.

NACIN RADA NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA I NARODNO-OSLOBODILAČKIH SKUPŠTINA

Član 18.

Narodno-oslobodilački odbor pretstavlja jedinstveno radno tijelo. Cjelokupni rad i sve odluke proističu iz zajedničkih pretresanja i izraz su shvatanja dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora.

Član 19.

Narodno-oslobodilački odbori održavaju redovne i vanredne sjednice. Redovne sjednice održavaju se najmanje jedanput nedeljno. Vanredne sjednice održavaju se prema potrebi i na zahtjev najmanje jedne četvrtine odbornika.

Sve odluke na sjednicama narodno-oslobodilačkih odbora donose se relativnom većinom glasova.

Kratak pregled toka sjednice kao i odluke koje su donesene na sjednici unose se u knjigu zapisnika sjednice narodno-oslobodilačkog odbora.

Član 20.

Sastanci, sreskih, okružnih i oblasnih narodno-oslobodilačkih skupština mogu biti redovni i vanredni. Redovni sastanci sreskih narodno-oslo-

bodilačkih skupština održavaju se najmanje jedanput u mjesec dana, okružnih jedanput u dva mjeseca, a oblasnih jedanput u tri mjeseca.

Clan 21.

Sastancima narodno-oslobodilačkih skupština rukovodi pretsjednik narodno-oslobodilačkog odbora odnosno njegov zamjenik.

Clan 22.

Vanredne sastanke narodno-oslobodilačkih skupština saziva narodno-oslobodilački odbor po ukazanoj potrebi ili na zahtjev jedne četvrtine članova skupštine. U ovom drugom slučaju skupština se sazivlje u roku od 15 dana po primljenom predlogu.

Clan 23.

Odluku o sazivu skupštine narodno-oslobodilački odbor dostavlja članovima narodno-oslobodilačke skupštine najmanje 8 dana prije održavanja sastanka. Odluka o sazivu skupštine sadrži dnevni red koji će se pretrirati na sastanku narodno-oslobodilačke skupštine.

Clan 24.

Na sastancima narodno-oslobodilačkih skupština bira se zapisničar, koji vodi zapisnik o toku zasjedanja i o odlukama koje su na sastanku donesene.

Zapisnik o sastanku narodno-oslobodilačkih skupština potpisuje pretsjedavajući i zapisničar.

Clan 25.

Skupština je sposobna za rad ako je prisutna natpolovična većina članova. Odluke se donose većinom prisutnih članova narodno-oslobodilačke skupštine.

U slučaju podjednake podjele glasova predlog o kome se odlučuje smatra se odbačenim.

Clan 26.

Odluke narodno-oslobodilačke skupštine obavezne su za narodno-oslobodilački odbor i on ih u svom radu sprovodi u život.

ODGOVORNOST NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA NARODU

Clan 27.

Narodno-oslobodilački odbori kao organi državne vlasti odgovaraju narodu kome pripada sva vlast. Ta odgovornost se temelji na izbornosti svih organa.

Clan 28.

Narod ostvaruje svoje pravo kontrole nad radom narodno-oslobodilačkih odbora putem zborova birača i sastanaka. Seoski, opštinski i gradski narodno-oslobodilački odbori sazivaju najmanje jedanput mjesečno zborove birača na kojima polažu račun o svome radu.

Gradski narodno-oslobodilački odbori mogu zborove i sastanke održavati i po gradskim četvrtima.

Na ovim zborovima narodno-oslobodilački odbori izvještavaju narod o svom radu i planovima svoje djelatnosti po svim važnijim pitanjima.

Osim ovih redovnih zborova mogu se sazivati i izvanredni zborovi birača po pojedinim važnim neodgovdivim pitanjima. U gradovima mogu se održavati sastanci sa građanstvom po staležima i strukama radi raspravljanja pojedinih staleških i stručnih pitanja.

Narod ima pravo da u svako doba opozove pojedine članove narodno-oslobodilačkih odbora pa i cijeli narodno-oslobodilački odbor koji je on izabrao.

Postupak opozivanja propisan je u čl. ...

ODNOS NIŽIH I VIŠIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Clan 29.

Niži narodno-oslobodilački odbori su podređeni višim narodno-oslobodilačkim odborima odnosno ZAVNOBiH-u i odgovaraju im za svoj rad. Oni su obavezni raditi u smislu zakona, naredaba i odluka viših narodno-oslobodilačkih odbora, odnosno ZAVNOBiH-a. Niži narodno-oslobodilački odbori ne mogu odlučivati o zakonitosti naredaba i odluka viših narodno-oslobodilačkih odbora.

Clan 30.

Niži narodno-oslobodilački odbori imaju pravo žalbe protiv rješenja viših narodno-oslobodilačkih odbora. Žalba ne odgađa izvršenje.

Clan 31.

Viši narodno-oslobodilački odbor kontrolira rad i poslovanje nižeg narodno-oslobodilačkog odbora. Za vršenje kontrole potrebno je službeno ovlaštenje. O izvršenju kontrole podnosi se pismeni izvještaj.

Clan 32.

Seoski narodno-oslobodilački odbor šalje opštinskom, a opštinski sreskom izvještaj o svom radu svakih 15 dana prilažući dnevni red sjednica i važne zaključke.

Isto tako sreski, okružni i oblasni narodno-oslobodilački odbori šalju mjesečne i polugodišnje izvještaje višem narodno-oslobodilačkom odboru odnosno ZAVNOBiH-u o svim važnim problemima sa svog područja kao 1 dnevni red i važne zaključke svih sjednica narodno-oslobodilačkih odbora i odnosnih skupština. Ovim izvještajima se prilažu izvještaji pojedinih odjeljenja i otsjeka o njihovom radu.

Viši narodno-oslobodilački odbor proučava izvještaje nižeg narodno-oslobodilačkog odbora te redovno odgovara na te izvještaje ukazujući na pogreške i dajući upute za rad.

ŽALBE

Ako su nekom odlukom ili riješenjem povrijeđena lična sloboda ili imovinski interesi pojedinaca treba strankama ako zatraže izdati o tom pismenu odluku sa obrazloženjem.

Pismena odluka sa obrazloženjem izdaće se stranci i onda kad ona izjavi da će se žaliti protiv redovne radne obaveze ili koje druge redovne dužnosti, koje su u današnjim prilikama obvezatne za svo stanovništvo, te zatraži o tome pismenu odluku.

Clan 34.

Stranke se mogu žaliti protiv svake odluke narodno-oslobodilačkog odbora kojom su povrijeđena njezina prava i interesi. Rok žalbe je 8 dana po primitku odluke.

Žalba se izjavljuje pismeno ili usmeno u zapisnik kod dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora čija se odluka napada.

Clan 35.

Narodno-oslobodilački odbor može primiti žalbu i nakon roka od 8 dana, ako je taj rok prekoračen iz opravdanih razloga. Žalbu riješava neposredno viši narodno-oslobodilački odbor kojemu će niži narodno-oslobodilački odbor koji je napadnutu odluku donio žalbu sa odnosnim spisom na rješenje otpremiti.

Izjava žalbe ne zadržaje izvršenje odluke, osim ako bi kasnije bilo nemoguće uspostaviti pređašnje stanje. Kod odašiljanja žalbe na više rješenja treba na spisu naznačiti da li je izvršenje odgođeno ili ne.

Clan 36.

U postupku sa žalbom viši narodno-oslobodilački odbor može:

1. da žalbu uvaži, odluku ukine, te spis vrati istom narodno-oslobodilačkom odboru koji je odluku donio te ponovno spornu stvar pretrese i riješi u smislu uputa koje mu je viši narodno-oslobodilački odbor dao ili
2. da žalbu uvaži, odluku nižeg narodno-oslobodilačkog odbora preinači te o spornoj stvari sam donese rješenje sa obrazloženjem.

KOMISIJE

Clan 37.

U cilju što bržeg i uspješnijeg izvršenja izvjesnog zadatka narodno-oslobodilački odbor može za pomoć odnosnom odjeljenju, otsjeku ili odjeljku obrazovati specijalnu komisiju od 3 do 5 članova. Karakter te komisije je savjetodavan i pomoćan, a komisija odgovara načelniku odjeljenja ili šefu otsjeka odnosno odjeljka kod kojeg je obrazovana. Komisija može biti obrazovana za pomoć većeg broja odjeljenja otsjeka odnosno odjeljaka kod pojedinih nižih narodno-oslobodilačkih odbora, a također i za izvjesne organizacione ili disciplinske zadatke pa u tom slučaju stoji

onda pod neposrednom kontrolom pretsjednika odnosno narodno-oslobodilačkog odbora.

Clan 38.

O izvršenom zadatku komisija je dužna da podnese izvještaj o radu načelniku odjeljenja ili šefu otdjeka odnosno odjeljka ili samome pretsjedniku dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora. Ako rad traje duže vremena izvještaj se podnosi svakih 15 dana.

Clan 39.

PREKRŠAJI U SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

Radi održanja određenog reda kako u službenim odnosima tako i u vršenju poslova članovi narodno-oslobodilačkih odbora i namještenici odgovaraju za prekršaje u službenoj dužnosti.

Pitanje odgovornosti i postupka za prekršaj u službenoj dužnosti prapisaće se posebnom odlukom.

Clan 40.

ADMINISTRACIJA

Svaki narodno-oslobodilački odbor dužan je da ima urednu administraciju. U tu svrhu potrebno je:

1. Voditi dnevnik primljene i odaslane pošte, kako za narodno-oslobodilački odbor kao cjelinu, tako i za svako odjeljenje, otdjek odnosno odjeljak kod viših narodno-oslobodilačkih odbora, dočim je kod nižih narodno-oslobodilačkih odbora, opštinskih, gradskih i seoskih dovoljan jedan dnevnik;

2. Voditi djelovodnik u kome se po rednom broju, datumu i predmetu zavode primljeni i odaslani spisi dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora;

3. Urediti arhivu odnosno spremanje i čuvanje riješenih spisa. U tom cilju je potrebno kod svih odluka i rješenja koja se odašilju van ureda sačiniti kopiju odnosno kod neznatnih predmeta zabilješku o rješenju koja ostaje u arhivi dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora;

4. Voditi zapisničku knjigu u koju se unose zapisnici sastanaka, sjednica i savjetovanja koje organizira dotični narodno-oslobodilački odbor;

5. Voditi dnevnik primitaka i izdataka materijalnih dobara;

6. Voditi blagajnički dnevnik o primitcima i izdadcima gotovog novca. Za svaku primljenu odnosno izdatu svotu novca treba izdati odnosno pri-

miti ispravnu priznanicu, koja služi kao beleg za odnosnu stavku u novčanoj knjizi. Ostale propise o finansijskom poslovanju i vođenju knjiga propisaće Finansijsko odjeljenje zasebnim Pravilnikom.

Clan 41.

U pismenom saobraćaju nižih narodno-oslobodilačkih odbora sa višim te u međusobnom saobraćaju viših narodno-oslobodilačkih odbora poslate spise treba uvijek adresirati na dotični narodno-oslobodilački odbor a ispod toga dodati, za koje odjeljenje, otsjek ili odjeljak. Na primjer (Sreskom narodno-oslobodilačkom odboru – za Prosvjetni odjeljak).

Ovaj propis ne odnosi se na pisma privatnih stranaka, koje one upućuju narodno-oslobodilačkim odborima.

Clan 42.

Sve akte potpisuje pretsjednik odnosno potpretsjednik i sekretar, a kod viših narodno-oslobodilačkih odbora akte odjeljenja, otsjeka odnosno odjeljka potpisuje pretsjednik i dotični načelnik odjeljenja odnosno šef otsjeka ili odjeljka. Na svim aktima treba staviti štambilj odnosno narodno-oslobodilačkog odbora.

Clan 43.

Uredovno vrijeme određuje odbor i ono mora biti naznačeno na vratima ureda, da bi se stranke znale ravnati.

Clan 44.

Odbornici i stručni referenti moraju nastojati da što brže i potpunije riješavaju zahtjeve stranaka da ih ne odbijaju i nepotrebno u uredu zadržavaju.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 111/20–29.

¹⁾ Dokumentat nije datiran. Provjerom u Zapisniku sjednice Predsjedništva održane 6. jula 1944. godine (v. dok. br. 36), kao i konsultovanjem sa dr Hamdijom Cemerlićem, koji je kao član Zakonodavnog odbora radio na izradi ovog prvobitnog projekta, utvrđeno je da se njegovoj izradi pristupilo još jula mjeseca 1944. godine. Budući da je donekle izmijenjeni tekst ovog oprojekta razmatran na sjednici Predsjedništva održanoj 23. septembra 1944. godine (Zapisnik ove sjednice nije pronađen), može se pretpostaviti da je Projekt bio izrađen koncem avgusta 1944. godine.

²⁾ Donekle izmijenjeni tekst ovog prvobitnog Projekta uputio je ponovo Zakonodavni odbor kao »Projekt pravilnika o ustrojstvu i radu narodno oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština« (nije pronađen) Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje. Pored ostalih, vjerovatno manjih izmjena u tekstu pojedinih članova, prvobitni Projekt je imao 44 člana, a »Projekt pravilnika« koji je razmatran na sjednicama Predsjedništva imao je 42 člana, što se vidi iz zapisnika sjednice Predsjedništva održane 5. i 6. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 85). Tekst usvojenog Pravilnika objavljen je pod brojem 161.

[Sanica, kraj avgusta 1944.]

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a IZDAJE PRAVILNIK O RUKOVANJU
POTVRDAMA O OTKUPU HRANE ZA VOJSKU I GRAĐANSKO
STANOVNIŠTVO

Clan 1.

Potvrde imaju karakter državnih i vrednosnih papira i s njima se mora pažljivo i savjesno postupati. Svaka potvrda ima broj, koji odgovara broju na kuponu.

Clan 2.

Pri svakom narodno-oslobodilačkom odboru koji dobije izvjestan broj potvrda mora se odrediti jedan član odbora, koji će ih primiti na revers i dalje predavati na isti način. On je odgovoran za njih. Komisija kada ide da vrši otkup prima potvrde na revers u kome moraju biti navedeni brojevi potvrda. Revers potpisuju sva tri člana komisije. Po završetku otkupa komisija će predati kupone nadležnom narodno-oslobodilačkom odboru zajedno sa ostatkom neiskorištenih potvrda i prima svoj revers.

Clan 3.

Prilikom ispunjavanja potvrda mora se paziti da svi podaci budu tačni i istiniti, da budu čitljivo ispisani. Na kuponu moraju se navesti isti podaci koji i u potvrdi, jer će se na osnovu njih vršiti upis u knjigu o otkupu hrane. U slučaju da se prilikom ispunjavanja napravi neka greška, takva potvrda ne smije se iskinuti i baciti, nego se preko nje prevuče kosa crta iz lijevog donjeg ugla prema desnom gornjem i napiše »stornirano«. Takva se potvrda preda nadležnom narodno-oslobodilačkom odboru zajedno sa kuponom.

Podaci o težini moraju biti stvarni. Vrijednost otkupljene hrane treba komisija da utvrdi sporazumno sa vlasnikom na osnovu lokalnih tržišnih cijena. Ako se ne mogu sporazumiti ostaviće tu rubriku praznu pa će vrijednost odrediti i upisati sam narodnooslobodilački odbor na čijem se teritoriju vrši otkup. U takvim slučajevima komisija će predati vlasniku drugu potvrdu na kojoj će biti označena samo težina odnosno količina i na kojoj će gore ispod broja napisati »privremena«. Takva oznaka mora se napisati i na kuponu, napisaće na poleđini takve potvrde »Vrijednost odredio narodno-oslobodilački odbor«, staviti žig i potpis pretsjednika i sekretara a zatim vlasniku predati potvrdu i od njega oduzeti »privremenu«. »Privremene« potvrde zajedno s kuponima moraju se poslati nadležnom Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru.

Clan 4.

Svi ku/poni moraju se odmah poslati nadležnom Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru, koji će voditi knjigu o otkupu hrane (Obrazac broj 4.¹) Pravilnika o organizaciji finansijske službe²).Oblasni narodno-

oslobodilački odbori će svakog desetog u mjesecu slati izvještaj Financijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a o izvršenom otkupu hrane u toku prethodnog mjeseca. Izvještaj treba da bude sastavljen po srezovima, okruzima i oblastima, tj. da sadrži zbirne podatke koliko je otkupljeno hrane, (pšenice, ječma, kukuruza itd.) i u kojoj vrijednosti u svakom srezu, okrugu i oblasti.

Clan 5.

Ovaj Pravilnik stupa odmah na snagu.

Sekretar:

Pretsjednik:

ABiH – ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S, mf. ZAVNOBiH-a, III/714–715.

*) Navedeni obrazac nije pronađen.

2) V. dok. br. 62.

59.

[Vis], 1. septembar 1944.

POVJERENIŠTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA NKOJ-a DOSTAVLJA
ODJELJENJU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE ZAVNOBiH-a PRIVREMENA
UPUTSTVA O NADLEŽNOSTI, NAČINU ORGANIZACIJE I FUNKCIONISA-
NJA SLUŽBE UNUTRAŠNJIH POSLOVA PRI NOO

Svojim aktom od 19. avgusta 1944. godine¹⁾ dotakli smo se osnovnih dužnosti upravnih organa.

Danas vam dostavljamo privremena uputstva o nadležnosti, organizaciji i načinu funkcionisanja narodno-oslobodilačkih odbora i narodne vlasti uopšte u unutrašnjim poslovima. Osnovni princip *da svaka federalna jedinica, u okviru Federativne Jugoslavije, samostalno izgrađuje svoju državnu vlast, važi i u pitanju unutrašnjih poslova*. Državna vlast se gradi od seoskih, preko sreskih (kotarskih) i okružnih narodno-oslobodilačkih odbora, do Zemaljskih veća svake federalne jedinice, pa uz izvesne modifikacije i do AVNOJ-a, kao najviših državnih organa, i istim se putem vraća do najnižih narodno-oslobodilačkih odbora kao osnovne državne narodne vlasti.

Kroz tri godine krvave borbe protiv okupatora i njegovih pomagača, narod je u narodno-oslobodilačkim odborima, uočio organa koji je u svakom momentu znao odgovoriti svome zadatku. I ne samo u pitanjima borbe protiv okupatora, nego i u drugim, svakodnevnim narodnim pitanjima, narodno-oslobodilački odbori su se toliko prekalili i u tolikoj meri srasli sa narodom i njegovim potrebama, da su se razvili u organe istinske demokratske narodne vlasti, u čijem okviru će se razvijati najveći deo državne delatnosti. Da bi što uspešnije odgovorili svojim teškim i mnogobrojnim zadacima u toku trajanja rata, narodno-oslobodilački od-

bori na oslobođenoj teritoriji, treba u svom okviru, da razviju i sektor unutrašnjih poslova, kako bi ova, važna grana državne delatnosti, imala i sutra, kada će odbori vršiti državnu vlast u celoj zemlji, što dublji koren i oslonac u narodu.

Nastojte da ova uputstva saobrazite vašim prilikama i potrebama, ne gubeći iz vida *da je pitanje unutrašnjih poslova u osnovi stvar federalnih jedinica*. Ova uputstva imaju za cilj da kod toga pomognu izmenu iskustava iz zemalja različitog razvitka. Mi vas molimo da nas izveštavate kako će se na praksi odraziti primena ovih uputa, kao i da nam iznesete svoje predloge o tome, radi unošenja potrebnih izmena.

N A D L E Ž N O S T

Upravni organ rukovodi onim državnim poslovima, koji se po sličnosti predmeta ne mogu uzeti da dolaze u nadležnost kog drugog Povereništva – Odeljenja pri Pretsedništvu zemaljskog veća, odnosno Odeljenja dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora. Na primer: stara se o javnom poretku i miru, o državnoj, ličnoj i imovnoj bezbednosti građana; vodi pregled državljanstva i zavičajnosti; izgrađuje narodnu miliciju (stara se o njenom stručnom i vojničkom obrazovanju) i vodi sve unutrašnje poslove u koliko neki od njih nisu pridodati drugom kom Povereništvu – Odeljenju (*sve navedeno u principu je nadležnost federalnih jedinica*).

ORGANIZACIJA (kod Zemaljskih veća)

a) **UPRAVNO ODELENJE**. U delokrug ovog Odeljenja spadaju svi poslovi oko uspostave i pravilnog rada upravnih organa u narodno-oslobodilačkim odborima: ono sprema pravilnike i načelna uputstva, bavi se uvođenjem zakona i drugih propisa, koji se tiču rada upravnih organa u narodno-oslobodilačkim odborima, vodi brigu o usavršavanju struke, vodi spisak državljana i unosi sve promene u vezi sa promenom zavičajnosti i promenom porodičnog imena; vodi spisak lica koja rade po upravnom sektoru u narodno-oslobodilačkim odborima (unoseći potrebne podatke, karakteristike i eventualne promene u svakom organu); vrši nadzor nad radom upravnih organa u narodno-oslobodilačkim odborima i od istih prima izveštaje. Vremenom će se rad ovog Odeljenja toliko razgranati, da će se u njegovom okviru izdiferencirati više oteka (Personalni, Pravni, Otek računovodstva, Otek za građanska stanja i drugi).

b) **ODELENJE NARODNE MILICIJE**. U delokrug ovog Odeljenja spada: zaštita-lične i imovne bezbednosti, održavanje mira i reda, suzbijanje hajdučije, čuvanje državne imovine i njenih ustanova, suzbijanje skitnje i kriminaliteta, uopšte, ono suzbija pravljenje i proturanje lažnih novčanica i lažnog kovanog novca, vodi evidenciju ovih slučajeva i samih falsifikatom, stara se o preduzimanju mera bezbednosti u pozorištima, bioskopima i na drugim javnim mestima, preduzima mere za zaštitu javnog mo-

rala, vodi nadzor nad osuđencima i licima sklonim izvršenju krivičnih dela i predaje ih nadležnoj vlasti, vrši službu povodom samoubistava i naprasnih smrti, pronalazak nestalih i identifikovanje leševa nepoznatih lica, vodi kontrolu nad redovnim otvaranjem i zatvaranjem javnih radnji i lokala, suzbija ilegalnu trgovinu i zelenaštvo, trgovinu otrovima, eksplozivnim i zapaljivim materijalom, vrši službu kod zatvora i pritvora, progoni i hvata zločince, bori se protiv tajne prostitucije, preterane upotrebe alkohola i nedopuštenih narkotičnih sredstava, kontroliše mere i tegove, vrši veštačenje rukopisa, hladnog i vatrenog oružja (i drugih predmeta kojima je izvršeno krivično delo), vrši tehničke uviđaje u vezi sa ubistvima i drugim krivičnim delima, vodi registar osuđenih lica, stara se o bezbednosti javnog saobraćaja na ulicama, putevima i drugim javnim mestima, vrši kontrolu izvršenja saobraćajnih propisa itd. Delokrug ovog Odelenja biće razgranat i izdvojiti će se u Oseke: kriminalne, tehničke i saobraćajne milicije. Upravno Odelenje i Odelenje narodne milicije čine jedno Odelenje kod narodno-oslobodilačkih odbora

NAČIN FUNKCIONISANJA NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA U UNUTRAŠNJIM POSLOVIMA

Na čelu pojedinih Odelenja u Povereništvu (ili onog pri Pretsedništvu nacionalnog veća), treba da stoje načelnici Odelenja, koji su odgovorni Povereniku, odnosno Pretsedništvu veća, za sve poslove svoga odelenja. Oni se staraju o zakonitosti, brzini i skladnosti rada u Odelenju. Svako Odelenje ima svoju odvojenu pisarnu, na čijem čelu stoji upravitelj, koji raspoređuje posao službenicima pisarne i odgovoran je za rad načelniku Odelenja.

U svom aktu od 19. VIII. 1944. g. mi smo vam naveli sledeće: »U okviru narodno-oslobodilačkih odbora treba da se nalaze i organi unutrašnje uprave, tj. i organi koji rade po unutrašnjim poslovima, koji za svoj rad odgovaraju narodno-oslobodilačkom odboru i Odelenju za unutrašnje poslove pri Pretsedništvu nacionalnog veća«. Iz ovog se jasno vidi da upravni organ ne pretstavlja neku posebnu, samostalnu državnu vlast, odvojenu od narodno-oslobodilačkih odbora. Upravni organ je organ narodno-oslobodilačkog odbora kome odgovara za svoj rad. U okviru sreskog (kotarskog) i okružnog narodno-oslobodilačkog odbora, treba da se nalazi Osek, odnosno Odelenje, za unutrašnje poslove, čiji je šef organ odbora. Šef Oseka unutrašnjih poslova pomenutih odbora ne može naređivati izvršenje ma kakvih mera sa kojima se nije saglasio odbor, odnosno njegovi izvršni organi (pretsednik i sekretar narodno-oslobodilačkog odbora). Tek onda, kada se oni saglase sa predloženim merama, šef Oseka unutrašnjih poslova preduzima i naređuje, u ime odbora, njihovo izvršenje. Narodna milicija je organ šefa Oseka unutrašnjih poslova, a on je organ narodno-oslobodilačkog odbora. Dok je bivša žandarmerija bila jedna vrsta stalne stajace vojske i stajala pod kontrolom sreskih načelnika, dotle je narodna milicija izborna i stoji pod kontrolom organa narodne

vlasti. Ona (narodna milicija) ne uspostavlja se više od okužnih narodno-oslobodilačkih odbora. Opšta pismena naređenja (naređenja od opšte važnosti) šefa Otseka unutrašnjih poslova, pored njega, potpisuju predsjednik i sekretar narodno-oslobodilačkog odbora (ili drugi za to ovlašteni, člani odbora) i tek tada su pravno važeća.

Šef Otseka unutrašnjih poslova mora naročito voditi brigu o tome, da se pri dovođenju, preslušavanju stranaka i njihovom predavanju sudovima ili drugim državnim organima, njegovi organi lepo ophode, i da dužnost obavljaju bez ikakvog uzbuđenja, zamerki ili žučnih prepirki sa strankom. Za greške koje bi u ovom pogledu napravili vojnici iz narodne milicije ili njen komandni kadar, odgovoran je pred narodno-oslobodilačkim odborom šef Otseka unutrašnjih poslova dotičnog odbora, ali je pred njim za istu stvar odgovoran komandir narodne milicije, koji treba da je u potpunosti upoznat sa pravilnim vršenjem službe narodne milicije i da je u gornjem duhu vaspitava. Narodnu miliciju treba vaspitavati tako da pri vršenju dužnosti ima pravilan i pristojan odnos prema svima strankama, bez obzira da li iste dolaze kod upravnih organa po pozivu ili se privode kao osumnjičene. Držanje narodne milicije prema narodu treba da bude takvo, da narodne mase, dužnosti narodne milicije shvate kao svoje dužnosti. Svojim držanjem i pravilnim vršenjem dužnosti narodna milicija treba da zadobije ljubav naroda i tada će narod istoj prokazivati i predavati falsifikatore, zelenaše, prekršitelje saobraćajnih propisa i ubice, jednom rečju, narodna milicija treba da zadobije simpatije naroda u tolikoj meri, da narodne mase postanu njen saradnik i aktivni izvršilac odluka vlasti.

(Pečat) Poverenik:
Vlado Zečević

ABiH, ZAVNOBiH, original, ćirilica.
(Spis je zaveden u Povjereništvu unutrašnjih poslova NKOJ pod br. 2, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 134. od 9. X 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/310–312.
(Pečat Povjereništva unutrašnjih poslova NKOJ-a).

*) V. dok. br. 49.

60.

[Vis], 1. septembar 1944.

POVJERENIŠTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA NKOJ DOSTAVLJA ODJELJE-
NJU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE ZAVNOBiH-a OBJAŠNJENJE UPUTSTVA
OD 19. „AVGUSTA 1944. GODINE O ORGANIZACIJI I RADU ORGANA
UNUTRAŠNJIH POSLOVA PRI NOO

1. Pošto nismo imali mogućnosti da naš raspis od 1 septembra 1944 godine¹⁾, prevedemo na nacionalne jezike federalnih jedinica, to vas molimo, da to vi učinite, ukoliko za to postoji potreba, i u koliko bi se prevodom olakšala upotreba istoga.

356:

2. Našem aktu od 19. VIII 1944 dajemo sledeće objašnjenje:²⁾

a) reči pod tačkom 3 pom.[enutog] akta (prikupljanje materijala i podataka o ratnim zločinima), treba razumeti tako, da to nije nadležnost, nego uzgredna dužnost upravnih organa, koji će prikupljeni materijal upućivati organima zemaljskih komisija za utvrđivanje zločina, koji se nalaze kod svih narodno-oslobodilačkih odbora.

b) tačku 5 pod a): statistika stanovništva i stranaca – treba razumeti više kao dužnost vođenja evidencije o stanovništvu i strancima (i to onoliko koliko je potrebno jednom upravnom organu) a ne kao osnivanje statističkog ureda u Otketu unutrašnjih poslova.

c) tačku pod b): način funkcionisanja narodno-oslobodilačkih odbora, treba razumeti kao dužnost upravnih organa da sarađuju pri izgradnji narodne vlasti (kod izbora stručnih referenata i stručnog personala uopšte) pri razvoju i usklađivanju rada u pojedinim otketima narodno-oslobodilačkih odbora itd.

d) staranje o pravilnoj upotrebi radne snage spada u nadležnost upravnih organa jedino u slučajevima izvanrednih okolnosti (poplave, požari i drugih elementarnih nepogoda), a u drugim okolnostima pod privredne resore, odnosno pod Povereništvo socijalne politike.

Preostalom delu teksta pom.[enutog] akta nepotreban je ma kakav komentar, ovo tim pre što je u potpunosti obuhvaćen raspisom od 1. septembra 1944 g.

Poverenik:
Vlado Zečević

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Povjereništvu unutrašnjih poslova NKOJ pod br. 3, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 303 od 14. XII 1944 godine.)
AIRP, S, mf. ZAVNOBiH-a, III/313–314.
(Pečat Povjereništvu unutrašnjih poslova NKOJ.)

¹⁾ V. dok. br. 59.

²⁾ V. dok. br. 49.

CI.

[Sanica], 3. septembar 1944.

ODLUKA PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a O STVARANJU ORGANA JAVNE UPRAVE

Pri Preditsjedništvu Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine formiraju se privremeno sledeća odjelenja:

I. Odjelenje za narodnu privredu sa sledećim otketima:

1. Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo;
2. Otsjek za šumarstvo i rudarstvo;

3. Otsjek za industriju i zanate;
  4. Otsjek za trgovinu i kredit;
  5. Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj;
  6. Otsjek za veterinu.
- II. Odjelenje za narodno zdravlje i socijalno staranje sa sledećim otsjecima:
1. Otsjek za narodno zdravlje;
  2. Otsjek za socijalno staranje.
- III. Odjelenje za prosvjetu sa sledećim otsjecima:
1. Otsjek za osnovnu nastavu;
  2. Otsjek za srednju nastavu;
  3. Otsjek za narodno prosvjećivanje;
  4. Otsjek za nauku i umjetnost.
- Pri odjelenju za prosvjetu stvoriće se Prosvjetni savjet.
- IV. Odjelenje za pravosuđe.
- V. Upravno odjelenje.
- VI. Finansijsko odjelenje sa sledećim otsjecima:
1. Otsjek za neposredne poreze;
  2. Otsjek za takse;
  3. Otsjek za budžet.
- VII. Odjelenje za ishranu.
- VIII. Odjelenja za obnovu.
- IX. Odjelenje za informacije.
- Na čelu svakog odjela stoji načelnik odjelenja koji rukovodi cjelokupnim radom i odgovara Pretsjedništvu za rad odjelenja.
- Na čelu otsjeka stoje šefovi otsjeka, koji su u svom radu odgovorni načelnik odjelenja.

II.

Pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima formiraju se privremeno sledeća odjelenja:

- I. Privredno odjelenje sa sledećim otsjecima:
  1. Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo;
  2. Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj;
  3. Otsjek za trgovinu, industriju i zanate;
  4. Otsjek za šume i rude;
  5. Veterinarski otsjek.
- II. Odjelenje za narodno zdravlje i socijalno staranje sa sledećim otsjecima:
  1. Otsjek za narodno zdravlje;
  2. Otsjek za socijalno staranje.
- III. Prosvjetno odjelenje sa sledećim otsjecima:
  - 1* Otsjek za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve;
  2. Otsjek za srednju nastavu;
  3. Otsjek za kulturno prosvjetni rad.

- IV. Odjelenje za pravosuđe.
- V. Upravno odjelenje.
- VI. Financijsko odjelenje.
- VII. Odjelenje za ishranu.
- VIII. Odjelenje za obnovu.

Na čelu odjelenja nalazi se načelnik, koji rukovodi cjelokupnim radom u duhu direktiva oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora, kojemu je za rad odjelenja odgovoran. Načelnika odjelenja postavlja oblasni narodno-oslobodilački odbor iz svoje sredine.

Na čelu otsjeka stoje šefovi otsjeka, koji su u svome radu odgovorni načelniku odjelenja, odnosno oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru.

III.

Pri okružnim narodno-oslobodilačkim odborima formiraju se privremeno sledeći otsjeci:

I. Privredni otsjek sa sledećim odjeljcima:

- 1. Odjeljak za zemljoradnju i stočarstvo;
- 2. Odjeljak za građevinarstvo;
- 3. Odjeljak za trgovinu, zadrugarstvo, industriju i zanat.

II. Otsjek za narodno zdravlje i socijalno staranje sa sledećim odjeljcima:

- 1. Odjeljak za narodno zdravlje;
- 2. Odjeljak za socijalno staranje.

III. Prosvjetni otsjek za sledećim odjeljcima:

- 1. Odjeljak za nastavu i analfabetske tečajeve;
- 2. Odjeljak za srednju nastavu;
- 3. Odjeljak za narodno prosvjeđivanje.

IV. Upravni otsjek.

V. Financijski otsjek.

VI. Otsjek za ishranu.

Na čelu otsjeka nalazi se šef otsjeka, koji rukovodi cjelokupnim radom otsjeka i odgovoran je za svoj rad okružnom narodno-oslobodilačkom odboru. Šefa otsjeka postavlja iz svoje sredine okružni narodno-oslobodilački odbor.

IV.

Pri sreskim narodno-oslobodilačkim odborima formiraju se privremeno sledeći odjeljci:

I. Privredni odjeljak sa sledećim referentima:

- 1. Referent za zemljoradnju i stočarstvo ;
- 2. Referent za građevinarstvo i saobraćaj;
- 3. Referent za trgovinu, industriju i zanate;

4. Referent za šume;
5. Referent za veterinu.

II. Odjeljak za narodno zdravlje i socijalno staranje sa sledećim referentima:

1. Referent za narodno zdravlje i socijalno staranje.

III. Odjeljak za narodnu prosvjetu sa sledećim referentima:

1. Referent za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve;
2. Referent za narodno prosvjeđivanje.

IV. Upravni odjeljak.

V. Financijski odjeljak.

VI. Komisija za ishranu.

Na čelu svakog odjeljka stoji šef odjeljka iz sreskog narodno-oslobodilačkog odbora. Šefovi odjeljaka u svome radu odgovorni su sreskom narodno-oslobodilačkom odboru.

V.

Kod opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora formiraju se sekcije za pojedine grane javne uprave. Na čelu sekcije nalazi se član opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora, koji je odgovoran odboru za rad u sekciji.

VI.

Posebnim Pravilnicima razradiće se organizacija i poslovanje svake grane javne uprave.

Sekretar,
H. Brkić

Pretsjednik
Dr. Kecmanović

(Pečat)

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14148/53, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/142-144.
(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

62.

[Sanica], 3. septembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a PRAVILNIK O ORGANIZACIJI FINANSIJSKE SLUŽBE FEDERALNE BOSNE I HERCEGOVINE NA ODOBRENJE I OBRAZLAŽE PREDLOŽENU ORGANIZACIJU FINANSIJSKE SLUŽBE

Priloženi Pravilnik o finansijskoj službi¹⁾ izrađen je tako, da posluži najhitnijim potrebama državnim i samoupravnim i da stvori uslove potrebne za povezivanje sadašnjih organa narodne vlasti sa postojećim

finansijskim aparatom na okupiranom teritoriju. Postepeno on će se mijenjati i dopunjavati putem okružnica i naredaba kako se ukaže potreba za tim prilikom zavođenja državnih poreza, prireza, taksa itd. dok ne nastane potreba da se zamijeni uredbom. To će biti u oslobođenoj -Jugoslaviji kada Bosna i Hercegovina budu mogle imati svoju vladu. Tada će se moći organizaciji finansijske službe dati potpuni oblik.

Prilikom sastavljanja pravilnika rukovodio sam se principom štednje radne snage i zato će tri referenta (za poreze, prireze, takse, knjigovodstvo i blagajnu) svuda vršiti jedno lice. Za sada će to biti dovoljno. Načelnici odjeljenja pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima dobiće upute da pronađu ljude sa stručnom spremom za tu dužnost. Po potrebi mogu se za taj posao upotrebiti stručnjaci, koji se nalaze na okupiranom području i koji iz raznih razloga ne žele ili ne mogu da dođu na oslobođeni teritorij.

Šema organizacije postavljena je na bazi poreskog i uopšte finansijskog sistema kakav je izrađen u bivšoj Jugoslaviji i koji je sa izvjesnim izmjenama i sada na snazi. Smatrao sam da je takva šema najpogodnija, pošto se događaji razvijaju tako brzo da nećemo imati vremena da izgradimo novi poreski i finansijski sistem prilagođen sadašnjim potrebama naših naroda i karakteru narodne vlasti. Zbog toga su u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a predviđeni svi odsjeci koji su potrebni da se prihvati i stavi pod kontrolu narodne vlasti sve finansijske ustanove na neoslobođenom dijelu zemlje počevši od poreskih uprava do finansijskih direkcija i filijala novčanične banke (Hrv.[atske] drž.[avne] banke) i banke za hipotekarni kredit (Državne vjeresijske banke).

Veliku pažnju trebaće posvetiti izboru stručnog osoblja za referente i šefove finansijskih odjeljaka pri sreskim narodno-oslobodilačkim odborima, pošto ti odjeljci treba da uklope u svoju organizaciju poreske uprave. Gdjegod to bude moguće, poslije oslobođenja zemlje šefovi finansijskih odjeljaka preuzeće odmah dužnosti šefova poreskih uprava, u koliko imaju za to potrebnu stručnu spremu. U protivnom vršiće kontrolu nad njima. Idealno bi bilo kada bi naši finansijski odjeljci imali dovoljno stručnog osoblja da poslije oslobođenja jednostavno preuzmu poslove poreskih uprava. U većini slučajeva povezivanje tih dvaju organa izvršiće se tako, da će se poreska uprava pretvoriti, sa izvjesnim najnužnijim izmjenama, u finansijski odjeljak sreskog narodno-oslobodilačkog odbora.

Viši finansijski organi na neoslobođenom području na pr. finansijske direkcije u Sarajevu i Banjoj Luci, carinarnice, monopol.[ske] ustanove itd. biće stavljene pod kontrolu određenog odsjeka ovog odjeljenja.

Finansijska odjeljenja pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima i finansijski odsjeci pri okružnim narodno-oslobodilačkim odborima biće poslije oslobođenja organi samouprave dok se ne izvrši reforma poreskog i finansijskog sistema.

U članu 10. navedeni su svi prihodi koji su nekad postojali u Jugoslaviji i to u opštim linijama. Danas na oslobođenom teritoriju narodna vlast nije zavela nikakovih poreza, prireza ni takse. Mišljenja sam da bi trebalo dozvoliti opštinama. na čijem se teritoriju održavaju sajmovi da

naplaćuju pijačne takse, da se narod privikne na plaćanje dažbina. Osim toga, trebalo bi i drugim samoupravnim organima omogućiti da dođu do izvjesnih prihoda za svoj rad, pa sam preko oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora zatražio mišljenje i predloge po tom pitanju tako, da mog-nem izraditi potrebne predloge zakona i uredaba.

Na taj način moći će narodno-oslobodilački odbori da uredi svoje finansije putem budžeta.

Za Načelnika:
Drag.[omir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 1).
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/212–219.

) Vidi prilog.

Prilog

P R A V I L N I K

O ORGANIZACIJI FINANSISKE SLUŽBE FEDERALNE BOSNE I HERCEGOVINE

Clan 1.

Pri Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Bo-sne i Hercegovine osniva se Finansisko odjeljenje sa slijedećim otsjecima:

- a) administrativni;
- b) blagajnički;
- c) za knjigovodstvo;
- d) budžetski;
- e) za neposredne poreze;
- f) za posredne poreze, prireze, i takse;
- g) za prihode od državnih preduzeća;
- h) za katastar;
- i) za penzije;
- j) za banke, devize i valute;
- k) za kontrolu prihoda i rashoda;
- l) za monopol i carine.

Za prikupljanje prihoda od monopola i carina formiraće se posebni organi u sporazumu sa Nacionalnim Komitetom Oslobođenja Jugoslavije.

Za sada, dok se ne razvije rad, Odjeljenje će imati samo tri refe-renta: za poreze, prireze i takse, za knjigovodstvo i za blagajnu. Na čelu Odjeljenja je načelnik koji je odgovoran za pravilan rad Odjeljenja i ima da izvrši sve što je potrebno za organizaciju finansiske službe kako držav-ne tako i samoupravne kao i da poveže organe narodne vlasti sa posto-

ječim državnim finansiskim ustanovama u okupiranim krajevima, kada se zemlja potpuno oslobodi od okupatora.

Clan 2.

Pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima osnivaju se finansiska odjeljenja sa slijedećim odsjecima:

- a) za državne i samoupravne poreze, prireze i takse;
- b) za blagajnu;
- c) za knjigovodstvo.

Dok se ne razviju poslovi odjeljenje će imati samo tri referenta: za poreze, prireze i takse, za blagajnu i knjigovodstvo. Na čelu odjeljenja je načelnik.

Clan 3.

Pri okružnim narodno-oslobodilačkim odborima formiraće se unutar odjeljenja za narodnu privredu finansiski odsjek, koji će imati tri referenta: za samoupravne poreze, prireze i takse, za blagajnu i knjigovodstvo. Na čelu odsjeka je šef.

Clan 4.

Pri sreskim narodno-oslobodilačkim odborima osnivaju se finansiski odjeljci sa slijedećim referentima:

- a) za državne i samoupravne poreze, prireze i takse;
- b) za knjigovodstvo;
- c) za blagajnu.

Na čelu odjeljka je šef.

Clan 5.

Svaki opštinski narodno-oslobodilački odbor treba da ima svoju blagajnu i knjigovodstvo iz kojih će se moći u svako doba vidjeti kretanje opštinskih prihoda i rashoda.

Clan 6.

Dužnosti načelnika Finansiskog odjeljenja ZAVNOBiH-a i oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora jesu:

- a) da organiziraju službu u svojim odjeljenjima tako, da bude osiguran tačan pregled prihoda i rashoda kako države tako i samouprave;
- b) da svakih 10 dana izvrše pregled blagajničkih i drugih knjiga i da nađeno stanje ustanove zapisnički;
- c) da svaki mjesec podnose izvještaje o kretanju prihoda i rashoda i to Finansisko odjeljenje ZAVNOBiH-a Pretsjedništvu, a finansiska odjeljenja oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora Finansiskom odjeljenju ZAVNOBiH-a;
- d) da vode administraciju odjeljenja.

Clan 7.

Dužnosti referenata za blagajnu kod ZAVNOBiH-a i narodno-oslobodilačkih odbora jesu:

a) da vrše savjesno naplate i isplate državnog i samoupravnog novca;

b) da uredno vode blagajnički dnevnik i arhivu u kojoj će se čuvati blagajnički dokumenti;

Sve naplate i isplate moraju se zavesti u blagajnički dnevnik isti dan kad su izvršene.

Oni su odgovorni za primljeni novac.

Član 8.

Dužnosti referenata za knjigovodstvo kod ZAVNOBiH-a i narodno-oslobodilačkih odbora jesu:

a) da vode knjige prihoda i rashoda i to posebno za državne a posebno za samoupravne prihode i rashode;

b) da vode knjige prihoda i rashoda Narodno-oslobodilačkog fonda;

c) da vode druge knjige koje će se pokazati potrebnim zbog zavođenja raznih poreza, prireza, taksa itd., kao i zbog povećanja rashoda kako države tako i samouprava.

Kako će izgledati te knjige i kako će se voditi, propisaće Finansisko odjeljenje ZAVNOBiH-a blagovremeno. Upis u knjigu prihoda i rashoda vrši se samo na osnovu dokumenata. Na dokumentima se mora zabilježiti strana knjige na kojoj je dotična suma zapisana i broj stavke.

Osim toga referenti za knjigovodstvo pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima vodiće knjige o otkupu hrane za vojsku i građansko stanovništvo (obrazac br. 2)¹⁾ koje će sadržati sve podatke koji se nalaze u potvrdi o otkupu hrane.

Referent za knjigovodstvo pri Finansiskom odjeljenju ZAVNOBiH-a vodiće također knjigu o otkupu hrane ali sa zbirnim podacima po srezovima, okruzima i oblastima (obrazac broj 3).²⁾

Oblasni narodno-oslobodilački odbori će svakog desetog u mjesecu slati izvještaje Finansiskom odjeljenju ZAVNOBiH-a o otkupu hrane u toku prošlog mjeseca (čl. 4. Pravilnika o rukovanju potvrdama o otkupu hrane).³⁾

Referent za knjigovodstvo pri ZAVNOBiH-u vodiće još i knjigu državnih dugova (Obrazac br. 4),⁴⁾ u koju će se unositi svi državni dugovi izraženi u novcu nastali ma po kom osnovu.

Član 9.

Dužnosti referenta za poreze, prireze i takse u Finansiskom odjeljenju ZAVNOBiH-a jesu: da izrađuje zakonske predloge o zavođenju poreza, prireza i taksa, kako državnih tako i samoupravnih, pregleda predloge narodno-oslobodilačkih odbora po istom predmetu i stara se o njihovoj naplati.

Dužnosti referenata za poreze, prireze i takse pri narodno-oslobodilačkim odborima jesu da izrađuju predloge za uvođenje samoupravnih prireza i taksa i vode brigu o njihovoj naplati, kao i o naplati državnih poreza, prireza i taksa kada budu zavedeni.

Clan 10.

Prihodi države potiču od:

- a) poreza neposrednih i posrednih;
- b) prireza;
- c) taksa;
- d) od državnih preduzeća;
- e) monopola;
- f) carine;
- g) zajmova;
- h) konfiskacije neprijateljske imovine;
- i) dobrovoljnih priloga (Narodno-oslobodilački fond).

Clan 11.

Prihodi samouprava potiču od:

- a) od poreza koje država otstupi samoupravama;
- b) prireza na postojeće državne poreze;
- c) taksa;
- d) samoupravnih preduzeća;
- e) zajmova;
- f) dobrovoljnih priloga.

Knjigovodstva treba da vode posebnu knjigu za svaku vrstu prihoda na propisanom formularu.

Posebno se moraju voditi knjige za državne prihode, a posebno za samoupravne. I jedne i druge prihode prikupljaju organi narodno-oslobodilačkih odbora.

Clan 12.

Državni rashodi mogu biti:

- a) lični;
- b) materijalni.

U lične rashode spadaju: pomoći, putni troškovi i drugi koji budu odobreni zakonskim uredbama i odlukama ZAVNOBiH-a.

U materijalne spadaju svi izdaci kojima se ide za tim da se omogući pravilan rad državnih ustanova i preduzeća.

I lični i materijalni rashodi mogu se vršiti samo na osnovu odobrenja Pretsjedništva ZAVNOBiH-a. Detaljni propisi biće izdani kasnije.

Clan 13.

Samoupravni rashodi mogu biti:

- a) lični,
- b) materijalni.

U lične spadaju, pomoći, putni troškovi i drugi koji budu odobreni zakonima i uredbama ZAVNOBiH-a i odlukama narodno-oslobodilačkih odbora.

U materijalne spadaju svi izdaci kojima se ide za tim da se omogući pravilan rad samoupravnih ustanova i preduzeća.

I lične i materijalne rashode odobravaju prije isplata narodno-oslobodilački odbori na svojim redovnim sjednicama.

Kao kod prihoda, tako i kod rashoda, moraju se voditi posebne knjige za državne, a posebne za samoupravne rashode.

Clan 14.

Za svaki izdatak iz državne blagajne mora se sastaviti nalog za isplatu (obrazac br. I)⁵⁾ koji potpisuje pretsjednik i sekretar ZAVNOBiH-a.

Naloge za isplatu izdataka samouprava potpisuju pretsjednici i sekretari narodno-oslobodilačkih odbora.

Clan 15.

Svi prihodi i rashodi moraju biti predviđeni u budžetu. Budžetska godina počinje prvog januara, a završava se 30. decembra.

Prihodi moraju biti grupisani po partijama i pozicijama, na pr.

Prihodi od poreza

- a) " " neposrednih
- b) " " posrednih
- c) " " prireza
- d) " " taksa, itd.

prema klasifikaciji u tački 9.⁶⁾ Ali i tu se mora izvršiti dalja podjela na stavke na pr.:

Prihodi od neposrednih poreza:

- a) zemljarina...
- b) kućarina...
- d) porez na rentu itd.

Isto vrijedi i za rashode koji se dijele u dvije partije: u lične i materijalne. Lični se dijele u: pomoći, putni troškovi itd. Isto tako materijalni: popravci, kupovine kancelarijskog materijala itd.

Procjena prihoda mora biti što stvarnija tako, da pokrije rashode. Ravnoteža budžeta treba da bude rukovodeći princip kod sastavljanja predloga budžeta.

(Oblasni narodno-oslobodilački odbori treba da pošalju svoje budžete na pregled i odobrenje ZAVNOBiH-a najkasnije)⁷⁾..⁸⁾

Clan 16.

Budžetske predloge oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora pregledaće i odobravati Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a, budžetske predloge okruž-

mh NOO-a nadležni oblasni, sreskih okružni i opštinskih sreski narodno-oslobodilački odbori. Poslije odobrenja, narodno-oslobodilački odbori iznose predloge budžeta pred skupštinu koja ih pretresa, po potrebi mijenja i odobrava.

Cilj pregleda predloga budžeta od strane viših foruma nije da se krnji pravo samouprava da samostalno odlučuju o svojim prihodima, nego da im se pomogne uravnotežiti budžet i da se spriječi pretjerano opterećenje građana dažbinama.

U slučaju da skupština poveća rashode u predlogu budžeta odobrenog od višeg foruma, treba da pronađe i odgovarajuće prihode radi uravnoteženja.

Odobreni budžet ne smije se više mijenjati bez pristanka skupštine.

Prenošenje kredita sa jedne partije na drugu nije dozvoljeno bez odobrenja skupštine odnosno zasjedanja ZAVNOBiH-a.

Prenošenje kredita sa jedne pozicije na drugu, odobrava Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a.

Clan 17.

Sav državni novac čuva se u blagajni Finansiskog odjeljenja ZAVNOBiH-a. Narodno-oslobodilački odbori mogu u svojim blagajnama imati slijedeće sume državnog novca: [^]

a) oblasni NOO-i do 10 miliona kuna ili dinara	/
b) okružni " " 5 » » » j,	/
i c) sreski " " 3 » » » »	

Veće sume mogu držati samo po odobrenju ZAVNOBiH-a. ¹

Sav novac preko tih suima dužni su poslati nadležnom višem NOO-u> odnosno Finansiskom odjeljenju ZAVNOBiH-a, poštom ili po naročito«¹ kuriru. Ovaj se propis ne odnosi na novac samouprava.

Clan 18.

Zamjenu kuna ili dinara za stranu valutu mogu NOO-i vršiti samo po kursovima odobrenim od strane Finansiskog odjeljenja ZAVNOBiH-a, koje ce od vremena do vremena izraditi tablicu kurseva prema kretanju kurseva u Zagrebu ili u inostranstvu. Dok ne dobiju tablice NOO-i mogu zamjenu vršiti po slobodnoj pogodbi. Strana valuta čuva se isključivo u blagajni Finansiskog odjeljenja ZAVNOBiH-a.

Kada NOO-ima bude potrebna strana valuta treba da na vrijeme zatraže istu od Finansiskog odjeljenja ZAVNOBiH-a i da navedu tačno za šta im treba.

[^] ATJ?@X, i z e m o ž e kupovati i prodavati samo Finansisko odjeljenje ZAVNOBiH-a.

Clan 19.

Obveznice Zajma narodnog oslobođenja koje će se uskoro raspisati, jesu državni vrednostni papiri i isplata kamata kao i kasnija njihova amortizacija mora da se vrši savjesno i bez zastoja.

Načelnici odjeljenja i šefovi ostsjeka i odjeljaka dužni su da na vrijeme osiguraju za to potrebnu sumu novaca. Isplata kamata može se vršiti kod svakog kotarskog odnosno sreskog pa. i apštinskog narodno-oslobodilačkog odbora. Ovi posljednji su dužni svakog prvog sreskom, sreski svakog petog oblasnom, a oblasni Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a svakog petnaestog slati izvještaj o izvršenoj isplati kamata i amortiziranih obveznica zajedno sa isplaćenim kuponima i obveznicama.

Član 20.

Ovaj pravilnik stupa na snagu odmah.
Sekretar:

Predsjednik:

- Navedeni obrazac nije pronađen.
2) Navedeni obrazac nije pronađen.
3) V. dok. br. 58.
4) Navedeni obrazac nije pronađen.
5) Navedeni obrazac nije pronađen.
6) Odnosi se vjerovatno na član 10. ovog Pravilnika.
7) Na originalu rečenica nedovršena.
8) Tekst u zagradi na originalu je precrtan.

63.

[Vis], 4. septembar (1944)

NACIONALNI KOMITET OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE TRAŽI OD [PRED-SJEDNIŠTVA] ZAVNOBiH-a PODATKE O BROJU STANOVNIKA, POTREBAMA STANOVNIŠTVA U HRANI, ODJECI I OBUĆI, KAO I PODATKE O STANJU ŽETVE I STOKE NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE

Šaljite brzojavom sledeće podatke:¹⁾

- 1) Broj stanovnika vašeg područja.
- 2) Broj osoba vašeg područja, kojima će biti potrebna pomoć u hrani do nove žetve, odeći i obući.
- 3) Procjenu žetve u procentima prema prosječnoj predratnoj žetvi 1 to posebno [za žitarice], krompir i pasulj.
- 4) Koliko se smanjio broj stoke u procentima prema kvadratnom stanju i to posebno za konje, goveda, ovce, koze, svinje. Ove podatke navedite za oslobođenu i neoslobođenu teritoriju.

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/34—5, retro, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRE, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

¹⁾ Predsjedništvo ZAVNOBiH-a dostavilo je NKOJ tražene podatke radiogramom 6. septembra 1944. godine. (V. dok. br. 64.)

368:

51.

[Sanica], 6. septembar (1944)

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a SAOPŠTAVA NACIONALNOM KOMITETU OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE PODATKE O BROJU STANOVNIKA, POTREBAMA STANOVNIŠTVA U HRANI, ODJECI I OBUCI, KAO I PODATKE O STANJU ŽETVE I STOKE NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE¹⁾

Šaljemo vam sledeće podatke:

1) Broj stanovnika na našem području iznosi milion i devetsto hiljada.

2) Potrebna je pomoć u hrani do nove žetve za šest stotina žezdeset hiljada lica.

3) Potrebna je pomoć u odjeći i obući za milion sedamsto i deset hiljada ljudi.

4) Žetveni prinos u ovoj godini, prema predratnom prinosu, smanjio se za žitarice 35 procenata, za krompir 25 procenata, za pasulj 20 procenata.

5) Broj stoke smanjio se prema predratnom stanju, konji za 63 procenta, ovce za 75 procenata, koze za 74 procenta, svinje za 73 procenta.

Ovo su apromaksitivni podatci za oslobođenu i neoslobođenu teritoriju.

Pretsjedništvo
ZAVNOBiH-a /

VII, Depše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/120–5 i 7/121–5, vers'o, dešifrovani radiogram, rukôpis, ćirilica.

AIRP, S., kserografisani dokument, nije inventarisan.

¹⁾ Obavještenje je odgovor na depešu NKOJ od 4. septembra 1944. godine. (V. dok. br. 63.).

65.

[Sanica], 9. septembar 1944.

IZVJEŠTAJ FINANSIJSKOG ODJELJENJA ZAVNOBiH-a PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O STANJU DRŽAVNE BLAGAJNE OD 25. AVGUSTA DO 8. SEPTEMBRA 1944. GODINE

Ovom odjeljenju čast je podnijeti slijedeći izvještaj o stanju državne blagajne:

Dne 25. VIII. 1944., kada je počelo sa radom, ovo odjeljenje je dobilo od:

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
NKOJ	13,950.000	49.000	25.000	—
Druga sekretara				
•ZAVNOBiH-a	185.000	—		
Svega:	14,135.000	49.000	25.000	

Od toga je izdano:

Oblasnom NOO-u za B. Krajinu .			7,000.000	
Za kupovinu eksera za pilanu .			10.300	
Za potrebe kolektiva ZAVNOBiH-a			400.000	
štamparije			25.000	
U zamenu za 18.000 Lira drugu Sudžuki .			180.000	
U zamenu za 1 Dolar drugu ing. Tolnauer ¹⁾			3.000	
Poslato u ZAVNOH po drugu Papiću				5.000
Svega:			7,618.300	5.000

Dne 8. septembra o. g. stigla je prva partija Kuna-Dinara u zamjenu za Dolare poslane po drugu Papiću u ZAVNOH i to:

4,998.000 10.000

Prema tome je stanje državne blagajne bilo 8. septembra 1944. god.:

Kuna	Dinara	Dolara	Lira
11,514.000	149.000	20.000	18.000

Za načelnika:
Krndija²⁾

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14353/52, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 3.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/155.

- 1). Karlo.
2) Dragomir.

66.

fSanica], 11. septembar 1944.

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA ODJELJENJA ZA PROSVJETU ZAVNOBiH-a
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O RADU I USLOVIMA ZA RAD UČI-
TELJSKOG TEČAJA PRI OBLASNOM NOO ZA BOSANSKU KRAJINU

Dana 6, 7 i 8 ovog mjeseca pregledao sam rad Učiteljskog tečaja pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Bosansku Krajinu kao i uslove pod kojima tečaj radi, te sam ustanovio slijedeće:

370:

Prostorije za stanovanje nikako ne odgovaraju uslovima. Drugovi tečajci spavaju u školskom hodniku gdje je zbog polupanog stakla na prozorima jaka promaha. Za drugarice uslovi su još gori. One su smještene na tavanu škole; krov je jako oštećen i na mnogo mjesta otvoren tako da ne samo prokisuje nego i jaka promaha ozbiljno dovodi u pitanje zdravlje učenica. Postoji opasnost da bi zbog hladnoće i mokrine mogle nastupiti bolesti koje bi omele čitav rad.

Snabdijevanje tečaja je neuredno. Opštinski odbor ne vodi dovoljno brigu da se hrana uopšte dostavi ili da se dostavi na vrijeme. Zeleno povrće ne nabavlja se skoro nikako. Pitanje meljave žita i pečenja hljeba nije uređeno, tako da rukovodeći nastavnici na to troše mnogo vremena od čega nastaje šteta za samu nastavu.

Učesnici i učesnice slabo su odjeveni; mnogima od njih hitno je potrebna odjeća kao i veći broj pokrivača.

Sama nastava mnogo trpi zbog oskudice u pisaćem priboru naročito papiru. Treba obezbijediti jednu količinu pisaćeg materijala da bi se ta teškoća uklonila barem za jedan izvjestan period vremena, ako ne već do kraja trajanja nastave.

Snabdijevanje u pogledu svakidašnjih, ličnih potreba, također predstavlja teškoće čije bi pravilno rješenje mnogo olakšalo cjelokupan rad.

Za uspješan rad tečaja, uz materijalne uslove, potrebna je osnovni škola sa sva tri školska stupnja kao vježbaonica. U mjestu gdje/tečaj radi postoji osnovna škola samo sa prvim stupnjem, tako da nema mogućnosti za praktično vježbanje u drugom i trećem stupnju. /

Da bi se osigurala vježbaonica za sva tri stupnja, da bi se omogućio bolji smještaj učenika, da bi se obezbjedilo što urednije snabdijevanje hranom, odjećom i ostalim materijalnim potrebama, potrebno bi bilo da se tečaj odmah premjesti u neko mjesto, gdje će biti moguće udovoljiti svim gornjim uslovima.

Imajući u vidu sve što je gore izloženo predlažem:

1. Da Predsjedništvo poduzme potrebne mjere da se učiteljski tečaj premjesti u Sanski Most ili u koje drugo mjesto gdje će biti obezbijedena vježbaonica i odgovarajući uslovi za stanovanje.

2. Da se materijalno snabdijevanje osigura barem za 10 dana unaprijed.

3. Da se od materijala, naročito odjevnih predmeta, koji će se dobiti u oslobođenim gradovima, odvoji potrebna količina za potrebe tečaja.

4. Da Prefsjedništvo iz svojih sredstava odobri svotu novaca za podmirenje ličnih potreba nastavnika i učenika tečaja.

Smatram da sve navedene teškoće treba što hitnije ukloniti. Time će se ne samo omogućiti nesmetan rad nego će se kod mladih učiteljskih kandidata učvrstiti uvjerenje da narodne vlasti zaista vode o njima brigu i time već sada pokazuju koliku važnost pridaju pozivu kojem će se oni uskoro posvetiti.

Načelnik:

A. Babić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/56.

[Sanica], 11. septembar 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA OBLASNI NOO ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU UČITELJSKOG TEČAJA PRI NAVEDENOM ODBORU I PREDLAŽE MJERE ZA POBOLJŠANJE USLOVA RADA TEČAJA

Dana 6, 7, 8 o. mj. načelnik Prosvjetnog Odjeljenja Pretsjedništva ZAVNOBiH-a posjetio je učiteljski tečaj pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Bosansku Krajinu i ustanovio slijedeće:¹⁾

1) Prostorije za stanovanje nikako ne odgovaraju uslovima. Tečajci spavaju u školskom hodniku, gdje je zbog polomljenog stakla na prozorima jaka promaja. Za drugarice uslovi su još gori. One su smještene na tavanu škole; krov je jako oštećen i na mnogim mjestima jako otvoren, tako da ne samo prokisuje nego i jaka promaja ozbiljno dovodi u pitanje zdravlje učenica. Postoji opasnost da bi zbog hladnoće i vlage mogle nastupiti bolesti koje bi omele čitav rad tečaja.

2) Snabdijevanje tečaja je neredovno. Opštinski odbor ne vodi dovoljno brige da se hrana uopšte dostavi ili da se dostavi na vrijeme. Zeleno povrće ne nabavlja se skoro nikako. Pitanje meljave i pečenja hljeba nije uređeno, tako da rukovodeći nastavnici izgube mnogo vremena na tim poslovima, od čega trpi samo nastava.

3) Učenici i učenice slabo su odjeveni i mnogima od njih hitno je potrebna odjeća kao i veći broj pokrivača. Sama nastava mnogo trpi od oskudice u pisaćem priboru naročito u papiru. Treba obezbijediti jednu količinu pisaćeg materijala, da bi se ta poteškoća uklonila barem za jedan izvjestan period vremena, ako ne već do kraja trajanja nastave. Snabdijevanje u pogledu svakidašnjih ličnih potreba također predstavlja teškoće, čije bi pravilno rješenje mnogo olakšalo cjelokupni rad.

4) Po mišljenju načelnika Prosvjetnog odjeljenja za uspješan rad tečaja, uz materijalne uslove, potrebna je osnovna škola sa sva tri školska stupnja kao vježbaonica. U mjestu gdje tečaj radi postoji osnovna škola samo sa prvim stupnjem, tako da nema mogućnosti za praktično vježbanje u drugom i trećem stupnju.

Da bi se sve ove teškoće uklonile predlažemo da se učini slijedeće:

1) da se preduzmu potrebne mjere da se učiteljski tečaj premjesti u Sanski Most ili koje drugo mjesto gdje će biti obezbjeđena vježbaonica i odgovarajući uslovi za stanovanje.

2) da se materijalno snabdijevanje osigura barem za 10 dana unaprijed.

3) da se od materijalnih, naročito odjevnih predmeta koji će se moći nabaviti u oslobođenim gisdoviima odvoji potrebna količina za potrebe tečaja.

Pretsjedništvo je donijelo odluku na osnovu koje stavlja na raspoloženje Prosvjetnom Odjeljenju pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru pola miliona kuna (500.000) s tim da se iz te svote podmiruju po-

trebe tečaja. Po prijemu ove svote potrebno je, da se odmah stavi na raspoloženje upravi tečaja određena suma novaca za podmirenje svakodnevnih ličnih potreba kako nastavnika tako i kursista.

Smatramo da interes ove važne prosvjetne ustanove traži da se sve navedene teškoće što hitnije uklone. Time će se ne samo omogućiti nesmetan rad, nego će se kod mlađih učiteljskih kandidata učvrstiti uvjerenje da mi zaista o njima vodimo brigu i da pridajemo veliku važnost njihovom pozivu.

O svemu što ste preduzeli po prednjem obavijestite nas.

Sekretar:

Pretsjednik:

[Paraf: Dr. Vojislav Kecmanović]

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12042/52, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 123 od 11. IX 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/159–160.

Vidi izvještaj načelnika Odjeljenja za prosvjetu ZAVNOBiH-a pod br. 66.

68.

[Sanica], 11. septembar 1944.

PROJEKAT ORGANIZACIJE I ZADATAKA ODJELJENJA ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u¹⁾

A. Osnovne linije rada i organizacije odjeljenja.

I. Izrađivanje plana za obnavljanje u ratu postradale privrede i stvaranje prvih temelja za njenu daljnu rekonstrukciju.

Da bi se izradio plan obnove, potrebno je utvrditi sadašnje stanje naše privrede. U tu svrhu potrebno je: .

1. Prikupiti podatke o stanju naše privrede prije rata.
2. Prikupiti podatke o šteti, koja je našoj privredi nanešena u toku narodno-oslobodilačkog rata.
3. Ustanoviti potrebe za racionalnu obnovu.

II. Ustanovivši plan, obim i način obnove, odjeljenje će da pristupi organizaciji pomoći za obnavljanje.

Da bi se mogla organizirati pomoć, potrebno je proučiti vrela, iz kojih ova pomoć može doći, a to su:

1. Naša sopstvena sredstva.
2. Pomoć od savezničkih organizacija.
3. Pomoć od savezničkih zemalja.
4. Ratna otšteta.

III. Ovaj rad odjeljenje neće moći izvršiti samo, za to će biti potrebna što tješnja saradnja ostalih privrednih odjeljenja. Tu saradnju koordiniraće odjeljenje za obnovu i to tako da će:

1. Svako privredno odjeljenje izraditi plan obnove privrednih grana svog resora.
2. Podnositi pregled svojih potreba.
3. Podnositi pregled svojih mogućnosti za pružanje pomoći obnovi cjelokupne privrede.
4. Odjeljenje za obnovu posebno će koordinirati [rad] na organizaciji statističke službe, koja će biti usredotočena u odjeljenju za obnovu i stajće na raspolaganju svakom odjeljenju.

IV. Obnova zemlje je naš najhitniji i najpreči zadatak. Ona je uslov za normaliziranje cjelokupnog života naše zemlje. Zato će interesima obnove zemlje, kao cjeline, biti podređena djelatnost svih privrednih grana. U tu svrhu odjeljenje za obnovu treba da ima pregled i mogućnost da utiče na cjelokupnu zemaljsku proizvodnju, raspodjelu dobara, na zemaljski uvoz i izvoz, na mobilizaciju i raspodjelu radne snage.

1. Odjeljenje će nastojati, da se u okviru obnove što prije podigne proizvodni kapacitet privrede i da taj kapacitet bude korišten prvenstveno za obnovu zemlje i najpreče potrebe stanovništva.
2. U pogledu raspodjele dobara odjeljenje će imati pregled i mogućnost uticanja na distribuciju dobara po prioritetu potreba pojedinih privrednih grana i krajeva.
3. U pogledu izvoza, odjeljenje će imati pregled i uticaj na obim i strukturu izvoza, vodeći računa o tome, da izvoz pruži sredstva za obnovu i da od toga ne trpi obnova.
4. Obim i struktura uvoza mora biti takva, da prvenstveno služi obnovi zemlje i snabdjevanju stanovništva najnužnijim potrebštinama.
5. Odjeljenje za obnovu mora imati pregled i mogućnost uticaja na mobilizaciju i raspored cjelokupne radne snage kako kvalifikovane, tako i nekvalifikovane. U tom pogledu, ovo odjeljenje će najtješnje saradivati sa ostalim odjeljenjima, vodeći računa da radna snaga bude pravilno raspoređena i upotrebljena. Isto tako ovo odjeljenje će voditi računa o podmirivanju životnih potreba radne snage angažovane na obnovi zemlje.

V. Koristeći se sredstvima savezničkih organizacija i savezničkih zemalja "to korišćenje treba da bude, što svrsishodnije i da služi isključivo obnovi zemlje i podmiranju najprečih potreba stanovništva, ukoliko se ne mogu podmiriti sopstvenim sredstvima. Svako neracionalno korišćenje ovih sredstava, dovodi nas u nepotrebnu zavisnost inostranstva.

Neophodna pomoć od savezničkih organizacija i savezničkih zemalja, potrebna nam je za:

1. Snabdjevanje vojske ratnim materijalom i opremom, kao i hranom, ukoliko ne budu dostajala vlastita sredstva.

2. Snabdjevanje stanovništva najnužnijim potrebštinama, odjećom, obućom i hranom, ukoliko ne budu dostajala sopstvena sredstva.

3. Organizaciju zdravstvene službe u materijalu i stručnom osoblju.

4. Obnovu privrede u sirovinama, mašinama, alatu, poljoprivrednom oruđu, stoci, sjemenju, vještačkom gnojivu itd.

VI. Odjeljenje treba da nastoji, da se što potpunije utvrdi veličina štete, koju je našoj zemlji nanio okupator i njegove sluge u toku narodno-oslobodilačkog rata.

Na osnovu utvrđenih potreba za obnovu zemlje, odjeljenje će nastojati, da naša zemlja s naslova ratne oštete dobije ona sredstva, koja su neophodno potrebna za obnovu naše zemlje, a koja se neće moći pribaviti iz vlastitih sredstava. Po ovom pitanju odjeljenje će najtješnje saradivati sa ostalim odjeljenjima vodeći računa o prioritetu pojedinih potreba za obnovu zemlje, imajući u vidu obnovu zemlje kao cjeline.

VII. Za ostvarenje, naprijed izloženih zadataka, koji stoje pred odjeljenjem za obnovu, potrebno je za prvo vrijeme rad čitavog odjeljenja podijeliti po otcjecima i za svaki otcjek angažovati stručna lica. To je potrebno radi koordiniranja rada sa ostalim odjeljenjima, izrade plana i izvođenja prvih radova na obnovi.

U tom smislu u odjeljenju za obnovu osnivaju se slijedeći otcjeci.²⁾

1. Otcjek za poljoprivredu i stočarstvo.
2. Otcjek za saobraćaj.
3. Otcjek za ishranu.
4. Otcjek za rude.
5. Otcjek za šume.
6. Otcjek za industriju i zanate.
7. Otcjek za trgovinu i zadrugarstvo.
8. Tehnički otcjek.
9. Otcjek za zdravlje.
10. Otcjek za raspodjelu radne snage.
11. Otcjek za vezu sa savezničkim organizacijama.
12. Otcjek za statistiku.

Dužnost, svakog pojedinog otcjeka je razvijanje aktivnosti u svrhu obnove dotične privredne grane. Svaki otcjek održava najuži kontakt sa odnosnim privrednim i ostalim odjeljenjima u okviru naprijed izloženih zadataka, kako u pogledu izrade tako i u pogledu sprovođenja plana obnove.

Otcjeci rade u najtješnjoj međusobnoj saradnji. Veza između njih mora biti neposrednija, nego između pojedinih odjeljenja. U tom cilju će načelnik odjeljenja održavati periodične konferencije sa šefovima otcjeka

tako, da će svaki otsjek imati uvid u rad ostalih otsjeka i da će čitavo odjeljenje dejstvovati kao jedna cjelina.

VIII. Pri oblasnim odborima osnivaju se odjeljenja za obnovu. Obim i raspodjela ovog odjeljenja, biće saobraženi obimu i raspodjeli privrednih odjeljenja Oblasnog odbora.

B. Konkretno linije obnove.

I. Bez obnove *saobraćaja* nemoguće je vršiti obnovu drugih privrednih grana, a naročito industrije. O stanju i kapacitetu *saobraćaja* ovisi i intenzitet obnove drugih grana privrede. U tu svrhu potrebno je:

1. Najhitnija obnova željezničkih linija, makar se moralo u prvi mah pristupiti i izvjesnim privremenim radovima.

2. Najhitniji popravci postojećeg voznog parka i nabava novog voznog parka, u čemu smo upućeni gotovo isključivo na inostranstvo.

3. Odeljenje za *saobraćaj*³⁾ izradiće plan za najhitniju obnovu željezničkog *saobraćaja* i u sporazumu sa Odjeljenjem za obnovu pristupiti obnovi željezničkog *saobraćaja* i nabavci potrebnog materijala i uređaja.

4. Izvršiti obnovu cesta, u prvom redu u onim krajevima, gdje nema željezničkog *saobraćaja*, radi što bržeg uspostavljanja automobilskog *saobraćaja*. Tamo gdje hi radovi na obnovi ometali *saobraćaj* za dulje vrijeme, treba izraditi provizorne objekte.

5. Da bi se omogućio što bolji *saobraćaj*, naročito u krajevima gdje ne postoje željezničke linije i da bi se rasteretio željeznički *saobraćaj*, odjeljenje za obnovu nabaviće dovoljan broj automobila, kako za prevoz robe tako i za prevoz putnika. U tu svrhu, Odjeljenje za *saobraćaj*, u saradnji sa Odjeljenjem za obnovu, izradiće plan raspodjele automobila na pojedine sektore i plan automobilskih linija, te uopšte organizaciju automobilskog *saobraćaja*.

6. Telefonsko-telegrafska mreža mora se što prije u potpunosti obnoviti, pa će Odjeljenje za obnovu ukazati punu pomoć u obnovu ove mreže.

7. Pojedina odjeljenja pružaće pomoć za obnovu *saobraćaja* u radnoj snazi ili materijalu, gdje zato bude mogućnosti, o čemu treba da vodi računa i Odjeljenje za obnovu.

Odjeljenje za obnovu u saradnji sa odjeljenjem za *saobraćaj* određiće prevozni prioritet za pojedine vrste robe.

II. Za nesmetano odvijanje željezničkog *saobraćaja* kao i za rad industrija i električnih centara potrebne su dovoljne količine ugljena. Zbog toga je pitanje proizvodnje ugljena, odnosno obnove ugljenokopa, jedno od osnovnih pitanja obnove. U tu svrhu biće potrebno:

1. U neoštećenim ugljenokopima odmah preduzeti sve mjere za hitno povećanje proizvodnje.

2. Djelimično oštećene ugljenokope obnoviti na taj način, da se što prije postigne što veća proizvodnja, a zatim postepeno prelaziti na etapu definitivne obnove.

3. Potpuno oštećene ugljenokope treba u najkraćem roku osposobiti za stanovitu proizvodnju, makar i rovnog uglja, a zatim paralelno vršiti obnovu i podizati proizvodnju.

4. Odjeljenje za rudarstvo⁴⁾ izradiće hitan plan za etapu privremene obnove, kao i plan za etapu definitivne obnove, gdje prilike budu iziskivale da se obnova vrši u dvije etape.

Obnova ugljenokopa treba se u početku orijentisati u *pravcu što brže i što veće proizvodnje*.

5. Distribuciju ugljena vršiće Odjeljenje za obnovu u saradnji sa Odjeljenjem za rudarstvo, ukoliko proizvodnja odnosno potražnja postavi ovaj problem.

III. Pošto je za ugljenokope jedna od najvažnijih sirovina jamsko drvo, bez čega je nemoguć rad na proizvodnji ugljena, to će odjeljenje za šumarstvo morati osigurati pojedinim ugljenokopima potrebne količine jamskog drveta.

U tom pogledu odjeljenje za šume treba da izradi plan, po kojem će biti osigurane ugljenokopima dovoljne i pravovremene količine jamskog drveta i balvana, i to tako da sektori sječe budu što bliži ugljenokopima radi brže dostave i rasterećenja saobraćaja. To isto važi i za pilane tako, da kapacitet pilana bude potpuno iskorišćen, jer će potražnja građevnog drveta biti vrlo velika.

IV. Problem ishrane, kako stanovništva u izvjesnim krajevima, tako i industrijskog radništva, Odjeljenje za obnovu rješavaće u najtješnjoj saradnji sa Odjeljenjem za ishranu, a prema ukazanim potrebama. Odjeljenje za ishranu treba proučiti, koji krajevi mogu imati višak, a u koje će trebati uvoziti hranu.

Da se podigne proizvodni efekat radnika u saobraćaju i industriji jedan od glavnih uslova je dovoljno i pravovremeno snabdjevanje hranom, odjećom i obućom.

V. Jedan od najvažnijih zadataka odjeljenja za obnovu jeste obnova sela i gradova. U tu svrhu Odjeljenje za obnovu:

1. Proučiti pitanje podizanja baraka za privremeni smještaj.

2. Pripremiti planove, koji bi arhitektonski i urbanistički riješili pitanje sukcesivne obnove gradova i sela.

3. Proučiti mjere, kojim bi se moglo utjecati na organizovanu i plansku izgradnju kuća i naselja.

4. Pošto masovnost obnove sela i gradova traži ogromne količine građevnog drveta biće potrebno što prije aktivizirati obustavljene pilane i podići njihovu proizvodnju.

5. Aktivizirati postojeće ciglane do punog kapaciteta i podizati manje ciglane, gdje zato postoje uslovi.

6. Urediti veći broj radiona sa modernim instalacijama u svim krajevima, gdje za to postoje potrebe.

7. Omogućiti popravke i izradu raznih predmeta za privatne potrebe u radionama industrijskih "preduzeća.

8. Pri svakoj pilani urediti stolarske radione, koje bi izrađivale tipizirane prozore, vrata i slično.

9. Uvesti kontrolu nad prodajom građevnog materijala, kako bi se osigurala pravilna raspodjela (građevno drvo, crijep, cement, cigla, željezo i drugo). Brinuti se za hitno i pravovremeno transportovanje građevnog materijala, potrebnog za obnovu gradova i sela.

VI. Industriji i zanatskim radnjama, čiji su proizvodi potrebni za obnovu, ukazaće se puna pomoć za njihovu obnovu i podizanje proizvodnje, ali će se zato zavesti kontrola rada. U tom cilju Odjeljenje za industriju i zanate izradiće plan za hitnu obnovu dotične industrije i zanatskih radiona kao i za transformiranje izvjesnih industrijskih preduzeća na produkciju proizvoda za obnovu i artikala za široku potrošnju, nastojeći svesti fabričaku na određeni broj modela. Ovo je potrebno radi povećanja proizvodnje.- Isto tako, potreban je plan o kontroli proizvodnje i investicija, jer se inače može dogoditi, da tvornice ne proizvode odmah ono, što široki slojevi najviše trebaju. Tu u prvom redu dolazi:

1. Industrija sredstava za ishranu, obuće, odjeće i slično.

2. Industrija građevinskog materijala kao pilane, ciglane krečane, kamenolomi i slično.

Odjeljenje za obnovu nastojaće da zanatske radione, koje će raditi za obnovu budu snabdjevene potrebnim alatom, strojevima i sirovinama te radnom snagom, ali će odjeljenje zato voditi kontrolu nad raspodjelom izrađivanja tj. da izrađevine budu u prvom redu namijenjene obnovi.

VII. U pogledu zdravstvene obnove, sigurno je, da ćemo u velikoj mjeri biti upućeni na inostranstvo, kako u pogledu lijekova i higijenskih uređaja, tako i u pogledu sanitarne službe. Zbog toga Odjeljenje za narodno zdravlje predložiće Odjeljenju za obnovu plan obnove narodnog zdravlja sa trebovanjem u lijekovima, potrebnim tehničkim sredstvima i tehničkim gradnjama, kao i sve potrebno za hitnu organizaciju sanitarne službe.

VIII. Za obnovu poljoprivrede i stočarstva odnosno odjeljenje") izradiće plan, jkao i potrebe u sirovinama, mašinama, alatu, poljoprivrednom oružju, stoci, sjemenju i vještačkom gnojivu i slično. Odjeljenje za obnovu svojim nastojanjem osiguraće sva sredstva potrebna za racionalnu obnovu poljoprivrede i stočarstva.

IX. U pogledu obnove trgovine, Odjeljenja za obnovu ukazaće punu pomoć i u prvom redu onim trgovinama, koje se bave prodajom robe potrebne za obnovu zemlje (građevinski materijal, poljoprivredni alat, strojevi, sirovine i drugo), kao i za široku potrošnju stanovništva. U tom pravcu Odjeljenje za obnovu utićaće kako na proizvodnju u zemlji, tako i na uvoz iz inostranstva.

U pogledu zadrugarstva Odjeljenje za obnovu pružaće ovim ustanovama svoju punu pomoć, kao i pomoć za njihov daljni razvoj. Zadruga će putem odnosnog odjeljenja dostaviti planove svojih trebovanja, mogućnosti uvlačenja širih slojeva stanovništva u zadruga, mogućnosti osnivanja novih zadruga i slično. Ah u prvom redu zadruga moraju pokazivati svoju vlastitu inicijativu.

Isto tako zadruga će pomagati Odjeljenju za obnovu pri podjeli hrane, odjeće i obuće.

X. O racionalnoj raspodjeli radne snage, kao i o smišljenoj organizaciji pribavljanja radne snage ovisi u velikoj mjeri i uspjeh obnove zemlje. Zbog toga odjeljenje za obnovu mora imati pregled o zaposlenosti radnika u čitavoj zemlji, mora imati pregled fluktuacije radnika, kao i uticaj na izgrađivanje što većeg i što boljeg kadra kvalifikovanih radnika. Isto tako Odjeljenje za obnovu vodiće računa o životnim uslovima radnika naročito u privrednim preduzećima, jer kod povoljnih uslova stanovanja, ishrane i drugog može se spriječiti neracionalna fluktuacija odnosno vršiti racionalna raspodjela radne snage.

Zbog toga sva odjeljenja dostavljajuće Odjeljenju za obnovu periodično:

1. Stanje kvalifikovane i nekvalifikovane radne snage.
2. Potrebe u kvalifikovanoj i nekvalifikovanoj radnoj snazi.
3. Fluktuaciju radne snage i uzroke.
4. Radne učinke – da li zadovoljavaju ili ne i razloge zato.
5. Planove za izgrađivanje kadrova kvalifikovanih radnika (naučnici, stručni kursevi i slično).

XI. Primanje sredstava za obnovu zemlje, koja budu pristizala od savezničkih organizacija ili iz naslova ratne štete, zahtjeva posebnu organizaciju. Zbog toga ovo odjeljenje, preko otsjeka za vezu sa savezničkim organizacijama, biće u stalnoj vezi sa savezničkim misijama radi davanja potrebnih informacija, te organiziranja prijema, istovara, transporta i magaziniranja robe. Za ovakav rad otsjek mora imati dovoljan broj komercijalnih stručnjaka. U tu svrhu biće potrebno da otsjek u saradnji sa odjeljenjem za saobraćaj izradi plan:

1. O najzgodnijim lukama, u koje treba da pristize prekomorska roba za Bosnu i Hercegovinu.
2. O mogućnostima i načinu najbržeg istovara i najprikladnijeg magaziniranja u lukama.

3. O mogućnostima i načinu maksimalnog prevoza iz luka u unutrašnjost.

4. O mogućnostima i načinu najprikladnijeg istovara, pretovara i magazmiranja u unutrašnjosti, vodeći računa o dispozicijama pojedinih odjeljenja.

XII. Da bi se imao sistematski pregled nad cjelokupnom privredom i ostalim stanjem naše zemlje, a radi izrade planova za obnovu, radi realizacije planova i radi potreba stanovništva uopšte, te uvida u cjelokupan život i razvitak naše zemlje, potrebno je cjelokupnu statistiku usredsrediti na jedno mjesto. Na taj način olakšaće se korištenje potrebnih podataka ne samo Odjeljenju za obnovu, nego i svim odjeljenjima, kojima će ova statistika stajati na raspolaganju. Ovaj rad prikupljanja svih statističkih podataka i sistematskog sređivanja istih vršiće odsjek za statistiku, koji će imati funkciju statističkog ureda cijele zemlje. Statistički odsjek prikupljaće i sređivati i podatke o privrednom i ostalom stanju, kako drugih jedinica naše države tako i drugih država

XIII. Koje će radove na obnovi zemlje izvoditi odjeljenje za obnovu neposredno i posredno, a koja pojedina odjeljenja, ovisiće o karakteru samih radova, kao i o mogućnostima pojedinih odjeljenja. Ovakva pitanja konkretno će se raspravljati između Odjeljenja za obnovu i pojedinih odjeljenja kod zajedničkog proučavanja podnešenog plana.

XIV. Svako privredno odjeljenje dostavljaće Odjeljenju za obnovu periodične kratke izvještaje o toku važnijih radova na obnovi i eventualnim smetnjama u radu, a za svaku industriju periodične izvještaje o proizvodnji, otpremi i eventualnim smetnjama.

XV. Odjeljenje za obnovu rukovodiće se u svom radu uputstvima i direktivama Povjereništva za ekonomsku obnovu, kome je odjeljenje, neposredno podređeno.

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u pod 11. od 12. septembra 1944.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/41-48.

Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u dostavilo je projekat Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dopisom br. Ob. 11/44 od 12. septembra 1944. godine, koji glasi:

»Dostavlja se u prilogu projekat Zadataka Odjeljenja za obnovu s molbom, da se isti nakon eventualnih izmjena odobri, kako bi se mogao poslati Povjereništvu za ekonomsku obnovu radi konačne redakcije i odobrenja.

Za načelnika
Ugljen.«

²⁾ Konkretniji prijedlog organizacije Odjeljenja za ekonomsku obnovu dat je u dokumentu br. 86, a predlog konačne organizacije u Nacrtu pravilnika o djelokrugu i organizaciji Odjeljenja za ekonomsku obnovu od 28. X 1944. godine. (V. dok. br. 123.)

³⁾ Odnosi se na Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj u Odjeljenju za narodnu privredu. Odjeljenje za saobraćaj i poštu obrazovano je na sjednici Predsjedništva održanoj 10. oktobra 1944. godine. (V. dok. br. 93.)

⁴⁾ Odnosi se na Otsjek za šumarstvo i rudarstvo u Odjeljenju za narodnu privredu. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo obrazovano je na sjednici Predsjedništva održanoj 10. oktobra 1944. godine. (V. dok. br. 93.)

⁵⁾ Odnosi se na Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo u Odjeljenju za narodnu privredu. Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo obrazovano je na sjednici Predsjedništva održanoj 10. oktobra 1944. godine. (V. dok. broj 93.)

69.

[Sanica], 15. septembar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a
OBLASNOM NOO-u ZA BOSANSKU KRAJINU ZA ORGANIZOVANJE
JESENJE SJETVE ZITARICA

Obzirom na neposredno nastupajuće vrijeme za jesensku obradu i sjetvu zemljišta, dužnost je tog Odbora, da na terenu Oblasti Bos. Krajine, dovrši sve prethodne radove, da bi se taj posao obrade i sjetve zemljišta mogao pravovremeno i uspješno da obavi.

U tom smislu potrebno je da se učini i slijedeće:

1) Radi vjerovatnoće lošeg vremena i drugih nepovoljnih okolnosti, koje bi se mogle da dese, za obradu zemljišta neće biti mnogo vremena na raspolaganju, pa iz tog razloga mora se ovaj posao da organizuje tako, da se zaprežna stoka iz krajeva, gdje se ne siju u jesen usjevi prebaci u one, gdje se na istoj oskudjeva za jesenje oranje.

2) Nedostatak plugova koji se osjeća kod obrade zemljišta, u mnogim slučajevima ne dolazi od toga što faktično nema plugova, već radi toga, što plugovi nisu u ispravnom stanju. Naročito se osjeća oskudica na lemešima, jer se isti najviše i najbrže na plugovima troše. Radi toga je potrebno, da se plugovi sa pokvarenim ili manjkavim lemešima upotpune popravivši stare ili iskovavši nove lemeše. U mjestima koje je naša vojska nedavno oslobodila nalazi se dosta plosnog željeza, starih traverza i šasija od automobila od čega sve mogu da se iskuju novi lemeši za plugove.

3) Radi pojave ove godine velikog %o zaraze na žitaricama, a naročito na pšenici, bolesti glavnice ili tvrde snijeti, što je uzrokovalo ogroman gubitak priroda pšenice na terenu Oblasti Bosanske Krajine, to smatrajte kao vrlo važan posao, da se ove godine pšenica sva, a naročito ona na kojoj se je pojavila ta bolest, pravilno aezinfikuje – zagasi pred sjetvu. U novooslobođenim gradovima, ako se nađe sredstava za dezinfekciju

pšenice, imaju se ista da otkupe ili rekviriraju za potrebe sjetve. Ako se ne nađe tih sredstava u dovoljnoj količini i ako se ranije nije uspjelo da ih se nabavi iz gradova koji se nalaze pod neprijateljskom kontrolom, to se gašenje ima da izvrši pomoću kreča. Gašenje sjemena pomoću kreča* ili plavog kamena mora se pravilno da izvrši, da se gašenjem ne bi slučajno uništila klijavost ili da se ne bi previše blagim otopinama pokazao neuspješan efekat. Radi toga najpodesniji bi bio način zagašivanja pšenice i ostalih žitarica pomoću prašaka za dezinfekciju-zagašivanje – kao što su npr. prašci poznati pod imenom »Abavit«, Ceretan »Porzol« i dr., jer se pomoću istih zagašivanje brzo i jednostavno obavlja i ne postoji opasnost, da će se pogriješiti u koncentraciji rastopine kao kod prvih načina.

4) Također mora se nastojati, da se odabere i sakupi dovoljna količina dobrog sjemena i da se istim podmire oni težaci, koji istoga nemaju. Pošto će se plod ove godine posijanog sjemena žeti u potpunoj slobodi na godinu, važno je da se istog posije u što većoj količini. Sjeme bi se moglo posuditi odnosno zamijeniti u vojnim magacinima, ako ga se nije moglo do sada nakupiti, uz pretpostavku, da sjeme iz magacina bude odgovaralo za tu svrhu.

5) Budući da je ovogodišnji prirod kukuruza prilično podbacio, smatrajte kao osobito važno, da se pored pšenice posije što više i ozimog ječma, jer će isti biti u stvari prva hrana od novog žita slijedeće godine.

Preko okružnih i sreskih, a ovi preko opštinskih i seoskih narodno-oslobodilačkih odbora organizujte pravovremeno izvršenje ovoga naročito značajnog i aktuelnog posla. Okružni i sreski odbori mogli bi u tom cilju pri opštinskim odborima da formiraju sjetvene komisije, koje bi se isključivo bavile pitanjima oko obrade i sjetve zemljišta.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12048/52, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/161–162.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 43 od 15. IX 1944., a u Oblasnom NOO za Bosansku krajinu pod br. 420 od 30. IX 1944. godine.

70.

[Sanica], 15. septembar (1944)

POZDRAVNI TELEGRAM PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a VRHOVNOM
KOMANDANTU NOV I PO MARSALU TTTU POVODOM SUSRETA JEDINICA NOV SA JEDINICAMA CRVENE ARMIIJE

Susret naše hrabre vojske u Negotinu sa prethodnicima spasiteljice čovječanstva, slavne Crvene armije.¹⁾ slavimo danas kao veliki praznik naših naroda.

Čestitamo taj veliki praznik, u prvome redu, Tebi našem prvoborcu, tvome štabu, svim oficirima, političkim radnicima i vojnicima naše junacke vojske.

Molimo te da izručiš naše pozdrave pobjedničkoj Crvenoj armiji i njenom vrhovnom komandantu maršalu Sovjetskog Saveza, Staljinu.

Neka je vječna slava i hvala svim palim junacima i junacima naše vojske i Crvene Armije na djelu našeg spasenja i oslobođenja.

Pretsjedništvo
ZAVNOBiH-a

VII, depeša V korpusa, K. 461 A, br. reg. 1/5–5, verso, dešifrovani radiogram, rukopis ćirilica.
AIRP, S., kserografisari dokument, nije inventarisan.

*) Do susreta dijelova 23. i 25. divizije NOVJ sa trupama Crvene armije došlo je 13. septembra 1944. godine u rejonu sela Klokočevca i Radujevca kod Negotina.

71.

[Vis], 16. septembar 1944.

UPUTE POVJERENIŠTVA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU NKOJ [PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a] ZA ORGANIZACIJU INDUSTRIJSKIH I TRGOVINSKIH PREDUZEĆA POSLIJE OSLOBOĐENJA ZEMLJE SA ŠEMOM ORGANIZACIJE POVJERENIŠTVA

Brzi razvoj događaja na frontovima otvara perspektivu skorog' istrebljivanja okupatora iz naše zemlje. Oslobođenje naše zemlje od okupatora ne srne da zatekne organe naše narodne državne vlasti nespremne. Pred njima će u tom trenutku stajati veliki novi zadatci, neuporedivo veći i zamašniji nego ranije. To važi za sve organe državne vlasti od Predsedništva zemaljskih veća do opštinskih i seoskih NOO. Treba preduzeti sve mere da, posle istrebljenja okupatora i krupnih promena koje će u tome slediti, industrija i zanatstvo ne bi zamrli, već naprotiv, ne samo radili dosadašnjim kapacitetom nego i povećali i proširili svoju delatnost svuda gde je to moguće. To isto važi i za trgovinu o kojoj će se niže podrobnije govoriti.

Ne čekajući uputstva odozgo, od ovog Povereništva, Predsedništva zemaljskih veća preduzeće preko svog Odeljenja za industriju i trgovinu, a u koliko ovo ne bude postojalo, preko svog Odelelja za privredu, sve potrebne mere da bi se obezbedio rad trgovine i industrije potpuno i nesmetano. U tom poslu treba ispoljiti puno inicijative, snalažljivosti i energije.

Posle rata imaćemo sledeće vrste preduzeća: državna, konfiskovana, sekvestrirana i privatna.

Državna preduzeća biće rukovođena od nadležnih odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća. Ta odeljenja imenovaće upravu za svako državno preduzeće, sastavljenu od drugova odanih N. O. borbi, i od stručnjaka sporazumno sa sreskim i okružnim NOO-ima, na čijem se terenu dotično preduzeće nalazi. Preduzeća od manjeg značaja treba predati na upravu pojedinim NOO-ima.

U cilju što uspešnijeg rukovođenja državnim imanjima, stvoriće se kod svih Pretsedništava Zemaljskih Veća *Uprave za državna, konfiskovana i sekvestrirana imanja*, kao neposredna poslovna ustanova.

Sa konfiskovanim preduzećima upravljache se na isti način kao i sa državnim, samo s razlikom što će se u izveštajima Nacionalnom Komitetu posebno navoditi.

Sekvestriranim imanjima državnih neprijatelja i stranaca iz neprijateljskih zemalja neposredno će rukovoditi sekvestri, ali kontrola rada i preduzeća spada također pod nadležna odeljenja Pretsedništva Zemaljskih veća. I o ovim preduzećima treba voditi posebnu evidenciju i posebno ih prikazivati u izveštajima Nacionalnom Komitetu.

Nad privatnim preduzećima vršiče nadležna odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća preko svojih potčinjenih organa pri oblasnim, okružnim i sreskim NOO nadzor i paziće da njihov rad bude u skladu sa naredenjima i propisima viših državnih organa, kao i sa interesima naroda i narodne privrede. Ali ta odeljenja će se isto tako starati da pomognu privatnim preduzećima kod savlađivanja raznih poteškoća, kako bi ova mogla raditi punim kapacitetom. U slučaju nedostataka sirovine ili goriva mogu nadležna odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća sama ili na predlog nižih organa doneti odluku o obustavi rada pojedinih preduzeća ako će se time omogućiti nesmetani rad onih preduzeća čiji je rad važniji za snabdevanje stanovništva itd.

Kod većih i važnijih preduzeća imenovaće nadležna odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća svoje delegate, sa zadatkom da ovi koordiniraju rad preduzeća sa interesima državne i narodne privrede.

Posle oslobođenja pašće pod upravu državnih organa pojedinih zemalja i priličan broj krupnih preduzeća. Tim preduzećima treba posvetiti veliku pažnju. Ali to ne znači da treba i za trenutak zapostaviti srednja, manja i najmanja preduzeća, privatna i državna. U uslovima kakvi će kod nas vladati posle rata, srednja i mala zanatska preduzeća dobiće vrlo veliki značaj i to kako za snabdevanje samog stanovništva tako i za obnovu naše zemlje i naše privrede.

Uvek treba imati na umu da krupni i složeni zadaci koji će stajati pred organima naše narodne državne vlasti u oblasti industrije i trgovine ne mogu da se rešavaju birokratskim administrativnim merama i pismenim uputstvima. Potrebno je živo, konkretno i praktično rukovoditi radom industrije, trgovine i zanatstva, proučavati iskustva pojedinih preduzeća, i prenositi ih na druga itd. Odeljenja za trgovinu i industriju već su do

sada prikupljala podatke o stanju pojedinih preduzeća. To nije bilo uvek lako u uslovima okupacije. Posle istrebljivanja okupatora trebaće odmah prikupiti tačne podatke o stanju pojedinih preduzeća i o zalihama sirovina sa kojima raspolažu. Te podatke treba najhitnije dostaviti ovom Povereništvu, prema stručno razrađenim uputstvima koja ste dobili.¹⁾

Sto se tiče zaliha sirovina koje će se nalaziti kod pojedinih preduzeća ili trgovina, treba o njima voditi tačnu evidenciju i ako se ukaže potreba treba ih blokirati – delimično ili potpuno – i dodeljivati preduzećima kojima je to potrebno i koja ih mogu celishodnije iskoristiti. Treba preduzeti oštre mere prema svim pokušajima prikrivanja sirovina, ili njihove prodaje na crnoj berzi. To isto važi za eventualne slučajeve prikrivanja mašina i njihovih delova te njihovog otuđivanja štetnog po opšte interese. Kod dodeljivanja sirovina i goriva i stavljanja u pogon pojedinih preduzeća treba uvek davati prednost onima koja su od najvećeg značaja za privrednu obnovu i snabdevanje stanovništva i uspostavljanje saobraćaja.

Preduzeća koja se bave proizvodnjom luksuzne robe treba odmah preorijentirati na proizvodnju artikala za široku masovnu potrošnju, sve dotle dok ne prestanu potrebe za tim proizvodima, – a onda mogu nastaviti svoj rad – proizvodnju luksuzne robe.

Zbog velikog značaja koji će imati zanatstvo u zadovoljavanju svakodnevnih potreba stanovništva treba, pored pomoći koja će mu se ukazivati, svim snagama nastojati da se stvaraju proizvođačke i zanatlijske zadruge. Time će se istovremeno obezbediti bolje iskorištavanje alata i mašina postojećih zanatskih radionica, prostorija, goriva itd. Inventar i alati konfiskovanih zanatlijskih radnji mogu se predavati ovakvim zadrugama.

I u trgovini naići će državni organi odmah posle oslobođenja na niz problema čijem rešenju će se morati odmah pristupiti. Rešavanje ovih problema otežavaće okolnost da u našoj zemlji ima veliki broj trgovačkih radnji (u bivšoj Jugoslaviji 150.000) i da će potražnja biti daleko veća od raspoložive robe. Za to će biti potrebno strogo i pravedno racioniranje potrošnje, maksimiranje cena, suzbijanje crne berze i špekulacije. Svemu tome treba dodati teškoće monetarne prirode. To znači da će organi narodne državne vlasti morati da vode strogu kontrolu nad trgovinom i nad trgovačkim radnjama.

Odmah posle oslobođenja pojedinih gradova treba da se otvore sve trgovačke radnje i prodavaonice i da nastave svoj rad po cenama i uz ograničenja koja su do tada važila – davanje dozvole od strane organa državne narodne vlasti. Što se tiče ograničavanja prodaje pojedinih artikala, organi državne narodne vlasti mogu prema nahođenju da zadrže postojeća ograničenja ili da neka ukinu i uvedu nova. Što se tiče trgovina sa životnim namirnicama, uvešće se u većini slučajeva sistem karata shodno uputstvima Povereništva za ishranu.

Sve trgovačke radnje moraju u najkraćem roku podneti tačan spisak sve robe sa naznakom količina i cena, te predati ih organima narodne državne vlasti. Nadležna odelenja dostaviće što je moguće brže ove spisakove Povereništvu za industriju i trgovinu.

Pri suzbijanju špekulacije, nabijanja cena i crne berze organi narodne i državne vlasti treba da se oslanjaju na široke narodne slojeve i masovne narodno-oslobodilačke organizacije.

Mora se voditi računa da se sa zalihama sekvestriranih i konfiskovanih radnji štedljivo postupa i ne rasproda odmah sve u dotičnom mestu, već da se roba pravedno raspodeli vodeći kod toga računa o potrebama svih krajeva, naročito o najviše nastradalim krajevima naše domovine. Bilo bi nepravedno, pa je zato nedopušteno da se sva roba zateknuta u velikim gradovima, rasproda samo u tim gradovima, a da se ne vodi računa o onim krajevima koji su teško stradali i podneli velike žrtve u ovom ratu. Sve zalihe sekvestriranih i konfiskovanih radnji treba također odmah popisati i spisak dostaviti ovom Povereništvu.

Nadležna odeljenja treba da daju podsticaja za rad i osnivanje nabavlačko-potrošačkih zadruga u gradovima i industrijskim centrima.

U nadležnost ovog Povereništva i njegovih potčinjenih organa u pojedinim zemljama Jugoslavije spadaju potrošačko-nabavlačke zadruge za gradsko stanovništvo i radništvo industrijskih centara. Nabavlačko-potrošačke zadruge po selima spadaju u nadležnost Povereništva za poljoprivredu.

Poverenik za industriju i
trgovinu

Pečat:2)

Nacionalni komitet oslobođenja
Jugoslavije
Povereništvo za narodnu privredu.

ABiH, ZAVNOBiH-a, neovjereni prepis.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/382-388.

*) Navedena uputstva nisu pronađena.

§) Natpis pečata stavljen pisačom mašinom.

P R I L O G

SEMA ORGANIZACIJE POVERENIŠTVA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU

Na čelu Povereništva industrije i trgovine stoji poverenik.

Poverenik ima pomoćnika.

Povereništvo se deli na odeljenja i to:

- I. Opšte odeljenje
- II. Odeljenje za unutrašnju trgovinu
- III. Odeljenje za spoljnu trgovinu
- IV. Odeljenje za industriju i zanatstvo.

Na čelu odeljenja stoje načelnici; odeljenja se dele na oteke; njima na čelu stoje šefovi. Za pojedine grane i pitanja postoje u osecima referenti sa odgovarajućom stručnom spremom.

I. OPŠTE ODELENJE

U nadležnost opšteg odeljenja spada:

- 1) Raspored i evidencija celokupnog osoblja koje radi u Povereništvu i u preduzećima i ustanovama kojima upravlja Povereništvo za industriju i trgovinu,
- 2) Svi administrativni poslovi koji se odnose na celokupno povereništvo; upravljanje arhivom, inventarom, vođenje statistike nabavki i računovodstvo svih potreba Povereništva.
- 3) Koordinacija rada federativnih jedinica u stručnoj nižoj i srednjoj nastavi i tečajevima, kao i u izradi stručnog nastavnog plana
- 4) Registracija patenata.

Opšte odeljenje deli se na sledeće oteke:

- 1) Kabinet Poverenika
- 2) Personalni otsek
- 3) Otsek za računovodstvo i administraciju sa sledećim referentima:
  - a) Referent za računovodstvo
  - b) Referent za administraciju i arhivu
  - c) Referent za statistiku
  - d) Referent za patente
- 4) Otsek za stručnu nastavu.

II. ODELENJE ZA INDUSTRIJU I ZANATSTVO

U nadležnost odeljenja za industriju i zanatstvo spada;

- 1) Briga za unapređivanje svih grana industrije i zanatstva,
- 2) Kontrola rada nad krupnim industrijskim preduzećima koja ne spadaju u nadležnost federalnih jedinica.
- 3) Spremanje i predlaganje zakona od opšteg značaja za industriju i zanatstvo.

Odeljenje za industriju i zanatstvo deli se na sledeće oteke:

- 1) Otsek za tešku industriju (električna energija, metalurgija, kombinati itd.). Broj referenata određiće se prema potrebi.
- 2) Laka industrija (industrija prehrane, tekstilna, kože, hemijska itd.). Broj referenata određiće se prema potrebi.
- 3) Otsek za zanatstvo.

III. ODELENJE ZA UNUTRAŠNJU TRGOVINU

U nadležnost odeljenja za unutrašnju trgovinu spada:

- 1) Briga o unapređenju svih grana unutrašnje trgovine i nabavljačko-potrošačkog zadrugarstva u gradovima i industrijskim centrima.
- 2) Spremanje i predlaganje zakona od opšteg značaja za unutrašnju trgovinu i koordinaciju rada federalnih jedinica kod izrade propisa za osnivanje i rad trgovačkih radnji.
- 3) Određivanje politike cena u zemlji.
- 4) Kontrola mera i dragocenih metala.

Odeljenje za unutrašnju trgovinu ima sledeće otkseke:

- 1) Otksek za trgovinu, trgovačke radnje i gradske zadruge.
- 2) Otksek za cene i kontrolu trgovine.
- 3) Otksek za privatno bankarstvo i osiguravajuća društva.

IV. ODELENJE ZA SPOLJNU TRGOVINU

I

U nadležnost odeljenja za spoljnu trgovinu spada:

- 1) Briga za unapređivanje trgovinskih veza sa inostranstvom.
- 2) Upravljanje i kontrola spoljne trgovine (uvoza i izvoza).
- 3) Zaključivanje međunarodnih trgovačkih ugovora i saradnje sa Povereništvom finansija u pitanjima carinske politike.

Odeljenje za spoljnu trgovinu deli se na sledeće otkseke:

- 1) Otksek 'za uvoznu trgovinu, sa potrebnim brojem referenata,
- 2) Otksek za izvoznu trgovinu sa potrebnim brojem referenata,
- 3) Otksek za trgovinske sporazume sa potrebnim brojem referenata.

ZAVOD ZA UNUTRAŠNJU I SPOLJNU TRGOVINU

Povereništvo za industriju i trgovinu osnovaće Zavod za unutrašnju i spoljnu trgovinu. Ovaj zavod biće poslovna ustanova Povereništva za industriju i trgovinu. Njegovo osnivanje nameće se iz sledećih razloga:

a) Međunarodna trgovina posle rata koja će, kao što se već sada nazire biti u svim zemljama pod direktnom kontrolom pojedinih država ili monopolskih društava, stvara potrebu da i naša država ima u rukama jednu poslovnu ustanovu preko koje će ostvarivati čvrsto rukovođenje a u nekim važnijim artiklima i potpuni monopol spoljne trgovine. Isto tako i obnova naše zemlje stvara potrebu za pojedinim planskim rukovođenjem naše spoljne trgovine. To ne isključuje učešće u spoljnoj trgovini pojedinih privatnih i uvozničkih firmi, samo što će njihovo poslovanje biti pod kontrolom države i to kako u pogledu vrste robe, tako i u pogledu cena i distribucije.

b) Situacija u kojoj će se naša zemlja naći poslije oslobođenja (naročito obzirom na privrednu obnovu i prehranu) također nameće [potrebu] državnog monopola za izvozne artikle. Preko ovog zavoda vršiće se spoljna i unutrašnja trgovina i sa svim državnim monopolskim artiklima. Ovaj zavod preuzeće imovinu i poslove svih sličnih preduzeća koja će zateći.

Pri svakoj federalnoj jedinici osnovaće se Zavod sa istim zadatkom. Njegovim radom rukovodiće neposredno Pretsedništva zemaljskih veća preko nadležnih odeljenja, a kontrolu i koordinaciju rada ovih zavoda pri pojedinim federalnim jedinicama vršiće Povereništvo za industriju i trgovinu. Izvoz i uvoz kao i sve trgovinske poslovne i političke veze sa inostranstvom vršiće isključivo Zavod za unutrašnju i spoljnu trgovinu Povereništva za industriju i trgovinu Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije.

Pečat¹⁾

Nacionalni Komitet Oslobođenja Jugoslavije
Povereništvo za narodnu privredu.

¹⁾ Natpis pečata stavljen pisaćom mašinom.

72.

[Sanica], 17. septembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PRED-
SJDNIŠTVU ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ INŽENJERA FRANJIČA O PRE-
GLEDU RUDNIKA LJUBIJA I TRAZI UPUTE ZA IZGRADNJU RUDNIKA
I ORGANIZACIJU UPRAVE U RUDNIKU

U prilogu se dostavlja izvještaj ing. Franjića¹⁾ o pregledu rudnika Ljubije i poduzetim mjerama na uspostavi rada za obnovu rudnika.²⁾ Ovo Odjeljenje poduzelo je potrebne mjere za najneophodnije radove na rudniku Ljubija. Za daljnju izgradnju molimo, da nam se dadu upute, da li s obzirom na vojnu situaciju možemo pristupiti definitivnom osposobljavanju rudnika za proizvodnju i otpremu rudače. Isto tako molimo upute u pogledu uprave rudnika, te da li ga možemo staviti privremeno pod neposrednu upravu odjeljenja za narodnu privredu pri Oblasnom NOO za Bosansku Krajinu, budući da pri tom odjeljenju nije predviđen odsjek za rudarstvo.

I ovom prilikom su uništene i odnešene velike vrijednosti, bez kojih se ne može raditi na obnovi, pa je za obnovu i privredu nastala ogromna šteta. Molimo, da se ponovo poduzmu najenergičnije mjere da se u buduće

što je više moguće zaštititi sva državna imovina, kako bi se moglo odmah pristupiti radu na obnovi i privredi.

Načelnik:
Dr. Cemerlić:

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12055/52, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 46, a zaprimljen u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 145 od 14. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/163–165.

¹⁾ Vjekoslav.

²⁾ Vidi prilog.

P r i l o g

P R I L O G

Izveštaj inženjera Vjekoslava Franjića o pregledu rudnika i rudničkih postrojenja u Ljubiji.¹⁾

Dne 9. IX. upućen sam kamionom u Ljubiju i Prijedor radi pregleda rudnika željezne rudače u Ljubiji i eventualnog uspostavljanja rada na obnovi.

Radi kvara kamiona na cesti blizu Prevalja i slabe veze, stigao sam istom 10. IX. oko 3 sata p. p. u Ljubiju. Na putu iz Starog Majdana u Ljubiju prošao sam kroz Staru Rijeku u kojoj se [u] brdu Kozin i Bjeljevac nalazi novo otvoreni rudnik, a koji je vezan novom žičanom željeznicom učinka 1.000 tona na 8 sati. Pogonska stanica u Staroj Rijeci je onesposobljena kao i utovarni bunker, koji je nov napravljen u 1942. godini. Isto tako porušeno je vučno uže, pa vagoneti još vise na nosećem užetu.

Prilikom ulaska u Ljubiju cestom, koja se iz Stare Rijeke spušta u Ljubiju vidi se na prvi pogled, da je kolonija rušena zadnjih dana. Okupator je u koloniji u Radničkom domu imao eksploziv i municiju, pa je na polasku digao u zrak uslijed čega su mnoge kuće stradale (krov i prozori uništeni). Narod je morao iz tih kuća iseliti. Isto tako dignuta je u zrak vila na cesti za Ljubiju Islam i popaljene su kasina, kao i još jedna stambena zgrada. To sve se je dogodilo 7. IX pri povlačenju Nijemaca. U Ljubiji ima 24 zidane kuće za stanovanje sa 125 stanova i 9 baraka sa oko 50 stanova, te jedna bolnica. Od toga je 11 kuća i baraka neispravno. Fale prozori, a krovovi su djelomično uništeni. Obitelji su se privremeno smjestile u druge stanove i potapale se s drugim obiteljima. Određeno je, da građevinski promet zdravi crijep skupi i s njim pokrije praznine na krovovima, koliko se stigne, a ostali krovovi, da se pokriju krovnom ljepenkom. Osim toga građevinski promet ima pristupiti gradnji mosta preko Sane, čišćenju i uređenju kolonije, radionica i cijelog reona rudnika. Za

uredno izvršenje toga zadatka zadužen je upravnik toga prometa Knežević Rade.

U strojnom prometu je stanje kako slijedi:

1) *Ložiona.*

a) stanje ispravnih lokomotiva za saobraćaj na uskotračnoj pruzi je 4. Još se može jedna lokomotiva popraviti i to u roku od mjesec dana, kad se prikupi raznešeni alat. Imaju još dvije lokomotive, koje zahtijevaju veći popravak, koji se može popraviti u većim radionicama u Zagrebu, Brodu ili Sarajevu. 2. Diesellokom.[otive] po 20 t.[ona] nove i ispravne.

b) stanje alata: odneseni su po narodu samo iz te radione 3 komada škribova (šraubštok), raznih turpija 80 komada, ključeva za matice 40–50 komada, kliješta 12 komada, nožna brusilica, crijeva za pranje kotla 118 m dugih, 2 komada, gumena crijeva od aparata za autogeno zavarivanje po 4 m duga, 2 komada, kožni remen, bdjele kovine 40–50 kg. i još mnogo drugog sitnog alata. Osim toga proliveno je strojnog ulja oko 200 kg. i cilindarskog ulja 220 kg. Odnešeno je 180 kg. tovatne masti. To je bila zadnja zaliha maziva u ložioni. Treba preduzeti energične mjere, da se ovakovi slučajevi ne ponavljaju, jer su od neopisive štete za obnovu i privredu u zemlji.

2) *Radionice kovačke, bravarske i ljevaonice.*

U tim radionicama je također raznešen alat kompletan za 18 majstora i mnogi sitni pribor, a strojevi su djelomično već prije onesposobljeni. Stigao je novi veliki kovački čekić na električni pogon. Imaju još nekoji strojevi, te je određeno, da se dovedu u red i kompletiraju.

Bilo bi veoma potrebno, da se ta radiona upotpuni sa strojevima, alatom i majstorima iz Hašana, gdje je ovakova radiona sada tamo nepotrebna. Ljubija se nalazi na pruzi i cesti, pa je u nju lako dovesti i odvesti predmete za popravak. Osim toga tamo se nalazi ispravna ljevaonica, u kojoj može rad odmah otpočeti. Naređeno je, da se ljevar Poljaković, koji sada nema sredstava ni uslova za uspješan rad u Hašanima premjesti u Ljubiju. Za odgovornog upravnika određen je Masari Adolf. Ima dovoljan broj stručnjaka.

3) *Radiona stolarska i tesarska.*

Te radione su u dobrom stanju, samo ih treba upotpuniti alatom i potrebnim sredstvima za proizvodnju. U tu grupu spada gater od 850 mm od koga manjkaju nekoji dijelovi, koji se nalaze u Palanci i Halilovcima (na putu između Ljubije i Palanke). Naređeno je, da se ti dijelovi dopreme u Ljubiju i gater dovede u ispravno stanje, te osposobi za rad. Za pogon gatera ima neka lokomobila u Kozarcu i određeno je, da se poduzmu koraci za prevoz iste u Ljubiju za pogon gatera.

4) Električna centrala.

Ona se nalazi u posve uništenom stanju i ne može se popraviti. Zgrada je prilično očuvana, te se može popraviti. Za osvjetljenje po noći i pogon manjih strojeva po danu, određeno je da se postavi jedna turbina na vodu, koja bi pogonila generator, koji se sada nalazi u Palanci. Određeno je, da se taj generator kao i električni tokarski stroj premjesti u Ljubiju i stavi u pogon.

5) Rudnička željeznica 19 kim duga od Ljubije do Prijedora je prilično u redu. Imaju za sada potrebna prevozna sredstva i naređeno je, da se ostali prevozni park za rudaču, teret i osoblje dovede u red. Rudničkom željeznicom upravlja Blažević Zvonimir. Most preko Sane je porušen. Pristupilo se popravku mosta.

Na samom rudniku će se moći otpočeti odmah s radom na utovaru rudače u prvim danima oslobođenja i to do 300 tona dnevno, moći će se kroz prvih 6 mjeseci izvoz popeti na 1.100 tona. Za sada ima na lageru 26.000 tona limonita i oko 210.000 tona siderita, koji se može odmah izvoziti za naše talionice u koliko budu trebale.

Uprava rudnika u Ljubiji otvorila je i rudnik dobrog mrkog uglja u Palančiču na cesti Prijedor—Bos. Dubica, 8 kim udaljeno od Prijedora. Za sada je vađeno oko 10 tona uglja dnevno. Određeno je, da se forsira s radom i pripreme radilišta za vađenje 100 tona uglja dnevno, za kratko vrijeme ima izgleda da će se u tome uspjeti. Poduzete su mjere, da se odmah vrše istraživanja, da li bi se na bazi tog uglja mogla podići električna centrala za Ljubiju i Prijedor kao i elektrifikaciju šireg područja. Tim radovima upravlja ing. Vinarž Ivan, a pomaže mu Zakušek Alojz sa svršenom rudarskom školom. Ukoliko ne bude odmah dovoljno sredstava za prevoz uglja, ugalj će se lagerovati, a zimus će se naći sredstava za prevoz i narod će se moći opskrbiti sa svojim sredstvima, jer prevoz relativno nije težak pošto je pri ruci dobra cesta.

Materijalmagazin je u redu. Postoji popis materijala, koji se sada u njemu nalazi. Komanda mjesta postavila je stražu i materijal se izdaje za vojne potrebe po naređenju. Prilaže se popis materijala.²⁾ Na rudniku su ostali činovnici, predradnici i stručni radnici sa svojim obiteljima. Određeno je zaposlenje svih prema sposobnostima. Za opskrbu istih preuzeo je brigu Oblasni odbor i komanda mjesta. U Prijedoru je bio drug Simo Komlenić, načelnik odjeljenja za narodnu privredu pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru, koji je preuzeo na sebe dužnost uređenja svih pitanja u radu rudnika Ljubije. Rudnikom će privremeno upravljati ing. Sandalj Vukašin a pomaže mu ing. Šehić Ibrahim. Sekretar rudnika je Džankić Hasan. Za ostale službenike je određeno, da se zaposle prema svojim sposobnostima.

Ing. Franjić

¹⁾ Uz izvještaj je priložen spisak kvalifikovanih predradnika i činovnika u rudniku Ljubija. Priloženi spiskovi se ne objavljuju u ovom Zborniku.

²⁾ Popis materijala nalazi se priložen uz izvještaj.

[Sanica], 20. septembar 1944.

ZAPISNIK O PRIMOPREDAJI NOVCA IZMEĐU AVGUSTINA PAPIĆA
I DRAGOMIRA KRNDIJE, NAČELNIKA FINANSIJSKOG ODJELJENJA
ZAVNOBiH-a

Danas sam primio od druga Papića Avgustina dva paketa novčanica kao drugu partiju a konto zamjene 5.000 dolara preko ZAVNOH-a. U paketima sam našao:

novčanica po 1.000 kuna	6.886 komada	.	.	.	6.886.000.— Kuna
" 500 "	1.400 "	"	.	.	700.000.— "
" 100 "	4.000 "	.	.	.	400.000.— "
				Svega:	7,986.000.— "

Slovima: Sedammilionadevetstotinaosamdesetšesthiljada Kuna.

Izvjestan broj novčanica po 1000 i 500 kuna su pohabane. U manjem paketu, po izvavi druga Papića, bilo je 3,000.000 kuna, a u većem 5,000.000, svega 8 miliona. Manjak od 14.000 kuna misli drug Papić da je nastao na taj način da je neki od domobrana, koji su ga pratili od Une do sela Ruiške¹⁾ izvukao tih 14.000 iz kutije. To objašnjenje je vrlo vjerovatno, jer sam manjak konstatovao kod jednog paketa od 100X1000, koji je bio na dnu kutije, a dno je bilo poderano baš na tom mjestu, gdje je taj paket ležao. Traka na paketu je bila poderana. Osim toga je još jedan paket bio rasut. Kutija je bila vezana kanapom, a krajevi kanapa zalijepljeni za kutiju tako da se jasno vidjelo da kutija nije otvarana. Prema izvavi druga Papića kutija je bila zapakovana u ZAVNOH-u.

A. Papić,

Drag.[omir] Kmdija

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/263.

1) Pogrešno napisano, treba Rujiška. Odnosi se na selo Velika Rujiška.

[Vis], 22. septembar 1944

POVJERENIŠTVO POLJOPRIVREDE NKOJ-a DOSTAVLJA ODJELJENJU
ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a UPUTE ZA ORGANIZACIJU PO-
LJOPRIVREDE POSLIJE OSLOBOĐENJA ZEMLJE, KAO I ŠEMU ORGANI-
ZACIJE POVJERENIŠTVA POLJOPRIVREDE

Dostavljamo Vam šemu organizacije Povjereništva poljoprivrede¹⁾ kao i upute²⁾ po kojima treba raditi pri oslobođenju naše domovine.

Želimo Vas upozoriti na nekoliko pitanja:

- 1) Semu organizacije dostavljamo da vidite kako smo stvar organizaciono postavili, a nikako da je ma u kom obliku objavljujete ili puštate u promet. Našu šemu ne morate striktno sprovoditi kod Vas, već je prilagodite vašim prilikama.
- 2) Uputstva su data u glavnim linijama i na vama je da ih konkretno izvedete.
- 3) Pri postavljanju uprave na državnim, sekvestriranim i napuštenim poljoprivrednim imanjima treba voditi računa o tome da u uprave ulaze predstavnici radnih jedinica koje rade na tim imanjima, stručnjaci i predstavnici državnih organa.

Poverenik za poljoprivredu
zamenik
I. Milutinović³⁾

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 135 od 9. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/423–432.

(Pečat Povjereništva poljoprivrede NKOJ-a.)

¹⁾ Vidi prilog 2.

²⁾ Vidi prilog 1.

³⁾ Ivan.

P R I L O G 1.

22. septembar 1944.

UPUTE POVJERENIŠTVA POLJOPRIVREDE NKOJ ZA ORGANIZACIJU
POLJOPRIVREDE POSLIJE OSLOBOĐENJA ZEMLJE

Već u prvim danima posle oslobođenja državni organi narodne vlasti naći će se pred mnogobrojnim pitanjima poljoprivredne proizvodnje i sela koja će trebati rešavati. To važi za sve organe državne vlasti od Predsedništava zemaljskih veća do seoskih NOO. Kao i kod ostalih privrednih grana, tako i kod poljoprivrede, najvažniji zadatak jeste da se u punom opsegu poljoprivredna proizvodnja održi i poveća i da se spreče sve eventualne pojave uništavanja, u ma kakvom obliku, poljoprivrednih dobara: stambenih i gospodarskih zgrada, poljoprivrednog inventara, stoke, proizvoda i ostalog. U tom pravcu treba usmeriti sav rad organa državne narodne vlasti i čitavu organizaciju njihove poljoprivredne službe, uključivši tu raspored i rad stručnog osoblja: agronoma, veterinara, šumara itd.

U poljoprivredi kao i u industriji i trgovini, posle rata pojaviće se od prilike ovakva imanja: ranija državna, konfiskovana, sekvestrirana i iprivatna (seljačka, crkvena itd.). Postupak sa ovim imanjima je isti kao i kod ostalih privrednih grana. Naime, državna poljoprivredna imanja biće rukovođena od nadležnih organa, tj. od odeljenja Pretsedništava zemaljskih veća. Ta odeljenja imenovaće odmah u početku upravu uz svako državno poljoprivredno imanje, sastavljenu od drugova odanih NO borbi, i od stručnjaka sporazumno sa sreskim i okružnim NOO, na čijem se terenu dotično imanje nalazi. Poljoprivredno imanje od manjeg značaja treba predati na upravljanje pojedinim NOO.

Sa konfiskovanim poljoprivrednim imanjima upravljače se na isti način kao sa državnim, samo s razlikom što će se o njima voditi posebna evidencija i što će se u izveštajima Nacionalnom komitetu posebno navoditi.

Sekvestriranim poljoprivrednim imanjima državnih neprijatelja nad kojima još nije izrečena presuda i stranaca iz neprijateljskih zemalja neposredno će rukovoditi sekvestri, ali kontrola rada na imanju spada takođe pod nadležnost odeljenja Pretsedništava zemaljskih veća. I o ovim poljoprivrednim imanjima treba voditi posebnu evidenciju i posebno ih prikazivati Nacionalnom komitetu u izveštajima.

U svima krajevima zemlje ima poljoprivrednih imanja potpuno napuštenih i opustošenih, čiji vlasnici nisu u životu, ili se više neće vratiti na imanje, ili će eventualno kasnije doći njihovi naslednici. Takođe i sva ova imanja spadaju pod nadležnost odeljenja Pretsedništava zemaljskih veća i njihovi niži organi posvetiće najveću pažnju i pružiti pomoć u granicama mogućnosti, i seljačkim gospodarstvima da ona u punom opsegu [nastave] svoju proizvodnju, a gde je to moguće i da je povećaju.

Kao i u toku rata, tako i sada u jeku borbi i odmah po oslobođenju cele zemlje ili pojedinih krajeva, jedan od najhitnijih zadataka Pretsedništava zemaljskih veća i njihovih organa NOO, uključivši tu i organe poljoprivredne službe, biće vođenje kampanje i preduzimanje konkretnih mera da se u jesen ove godine, gde to prilike dozvoljavaju, i u proleće naredne godine zasiju sve površine obradive zemlje u svim krajevima demokratske federativne Jugoslavije. U krajevima gde su u toku rata potpuno ili najvećim delom uništeni poljoprivredni inventar i radna stoka i gde nema ko da obrađuje zemlju, koristiti kao i do sada zajedničku obradu, zajednički rad radnih brigada i druge načine. Treba imati u vidu da će nam biti vrlo potrebne sve količine raznih poljoprivrednih proizvoda koji se proizvode ili se mogu proizvoditi u našoj zemlji.

Već u prvim danima posle oslobođenja postaviće se potrebe i izvesne agrarne preorjentacije, kako u vezi sa izmenjenim prilikama i potrebama u zemlji, tako verovatno i u vezi sa prilikama na međunarodnom tržištu. U toku ovog rata poljoprivreda u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji je mnogo nastradala. Naročito je propao poljoprivredni inventar i ogromno se smanjio broj stoke. Da bi bar donekle nadoknadili gubitke u stoci, a naročito kod rešavanja pitanja prehrane, a kasnije svakako i našeg izvoza, nameće nam se potreba planskog podizanja, u velikim raz-

merama i brzim tempom, svinjarstva u žitorodnim krajevima, a u narednoj sezoni i proširenja zasejane površine pod uljanim biljkama. I za jedno i za drugo postoje povoljni uslovi samo ih treba umeti iskoristiti. Na taj način povećali bismo proizvodnju masti i ulja koji su jedna od glavnih namirnica za ishranu vojske i naroda. To bi nam omogućilo da smanjimo klanje goveda i ovaca čije obnavljanje ne može da se izvede tako brzo kao kod svinja ili pernate živine.

Jedna od prvih i vrlo krupnih mera koje će biti neophodno potrebne da bi se bar donekle mogla obnoviti poljoprivreda u svim krajevima dem.[okratske] fed.[erativne] Jugoslavije jeste da se onim krajevima i mestima gde je u toku rata stoka potpuno i u velikoj meri stradala pruži pomoć u stoci. Stoka će se nabaviti bilo u inostranstvu, bilo iz onih krajeva gde je stoka manje nastradala. U prvom redu dolazi: a) priplodna stoka (bikovi, nerasti, pastuvi, ovnovi), ili pomoć preko stanica za veštačko oplođavanje; b) volovi i konji za vuču i konji za tovar; c) muzna stoka (krave i ovce) i svinje za meso i mast. U Primorju pak, mazge i magarci. Obzirom na biološke razlike i na aklimatizaciju, ovo pomeranje stoke zahteva da se izvodi pod kontrolom agronoma i veterinaru iz poljoprivrednih stanica. Isto tako treba pružiti pomoć u semenu.

Našu poljoprivrednu proizvodnju nećemo moći povećati ako odmah ne pristupimo, pored ostalog, i obnavljanju: seoskih stanbenih zgrada, raznih gospodarskih zgrada na poljoprivrednim imanjima, poljoprivrednog inventara, prvenstveno poljoprivrednih mašina, sprava, alata, zaprežne opreme, kola. Biće potrebno preduzeti čitav niz mera pri rešavanju toga pitanja. Na prvom mestu trebaće stvoriti i osposobiti zanatske radionice za oporavku i izradu poljoprivrednog alata, a i nekih sprava. Na drugom mestu, staviti što pre u pogon postojeće fabrike poljoprivrednih mašina, sprava i alata. Takođe treba staviti u pogon razne veterinarske zavode koji proizvode cepiva i lekove za stoku, i racionalno upotrebljavati veterinarske lekove i cepiva koji će se eventualno pronaći kod oslobođenja gradova. Ali time pitanje opet neće biti rešeno. Biće nam potrebno da dobijemo iz inostranstva, bilo kao pomoć od saveznika, bilo od ratnog plena ili kupovine: poljoprivredne sprave, mašine i alate, veterinarske serume i lekove, pribor za veterinarske zavode i ambulante, preparate za zaštitu bilja od bolesti, štetočina i epidemija, veštačko đubrivo za povećanje prinosa sa zemlje, priplodnu i radnu stoku, seme i razne potrebe za poljoprivredu i seljačko domaćinstvo. Stoga je potrebno što pre, prema uputstvima, prikupiti podatke o onome što je uništeno i Povereništvu poljoprivrede podneti predloge o stvarnim potrebama.

Ipak za uspešnije izvođenje gore postavljenih zadataka za postavljanje zdravih osnova budućem radu za unapređenje poljoprivrede i poboljšanje života na selu, nužno je naročito se još više osvrnuti na pitanje zadugarstva-i pitanje organizacije poljoprivredne službe, u okviru poljoprivrednih stanica. Čitav rad na unapređivanju poljoprivrede i poboljšanja života na selu treba uglavnom da dođe do izražaja preko poljoprivrednih stanica i preko poljoprivrednih zadruga.

POLJOPRIVREDNE STANICE

Čitava poljoprivredna služba, prvenstveno stručni i praktični rad na terenu agronoma i veterinara, da ne bude administrativno kancelarijska nego stručna i povezana sa radom na terenu, poljoprivrednim imanjima i da najbolje odgovara stvarnim potrebama poljoprivredne proizvodnje i zemljoposeda. Najniža jedinica od koje treba da otpočne organizacija poljoprivredne službe jeste selo ili opština i to u okviru nadležnosti i teritorije seoskog ili opštinskog NOO. Središte toga rada treba da bude *poljoprivredna stanica*, a ne kancelarija administrativne ustanove. Ovakve stanice bi postojale ne samo kod seoskih i opštinskih NOO nego i kod sreskih, okružnih, oblasnih NOO, kao i Pretsedništava zemaljskih veća (poljoprivrednih, odn.[osno] privrednih odeljenja). Poljoprivredne stanice treba da postanu žarište i neophodne institucije u svakom kraju dem.[okratske] fed.[erativne] Jugoslavije odakle će se odvijati sav stručni rad na unapređivanju poljoprivrede, najtešnje povezan sa svakidašnjim potrebama poljoprivrede i sela.

Za prvo vreme stručni veterinarski poljoprivredni rad u seoskim i opštinskim poljoprivrednim stanicama vršili bi uz punu stručnu pomoć viših organa (sreskih ili okružnih NOO) oni koji imaju nižu poljoprivrednu školu ili višegodišnju praksu, na pr. u rasadnicima, stočnim stanicama, ergelama, itd. Svakako, jedan od važnih i hitnih zadataka biće i organizovanje kurseva ili tečajeva u poljoprivrednim stanicama za osposobljavanje tog nižeg stručnog kadra, a takođe i najširih masa seljaka – proizvođača. Kod okružnih ili oblasnih NOO radili bi kao stručni organi najkvalifikovaniji sa fakultetskom i sa srednjom spremom: agronomi, veterinari, šumari, takođe u okviru poljoprivrednih stanica. Ovde u radu agronoma, ukoliko to prilike dozvoljavaju treba izvršiti izvesnu specijalizaciju u poslu. Tako bi u izrazito stočarskim krajevima jedan agronom radio u čitavom okrugu ili oblasti samo kao stočarski stručnjak, pomažući stručno i one koji rade u sreskim, opštinskim i seoskim poljoprivrednim stanicama. U izrazito voćarskim krajevima drugi bi radio samo po grani voćarstva itd.

Poljoprivredne stanice ne mogu se zamisliti bez poljoprivrednih imanja. U sastav poljoprivrednih stanica ulaze (prilagođeno konkretnim prilikama):

- 1) poljoprivredni vrtovi u kojima bi se vršila probna zasejavanja novih poljoprivrednih kultura ili ispitivala ili usavršavala svojstva raznih kultura, zatim dejstvo veštačkih đubriva, itd.
- 2) Rasadnik za voće, vinovu lozu, šumsko bilje, povrće itd.
- 3) Stanica za priplodnu stoku za potrebe dotičnog mesta.
- 4) Veterinarska ambulanta za pregled bolesne stoke i za preduzimanje mera za suzbijanje stočnih bolesti i epidemija.
- 5) Selekcione i enološke stanice, agrobotanički zavod itd.
- 6) Poljoprivredne i zadružne škole i tečajevi za stvaranje i osposobljavanje stručnog kadra, za Usavršavanje i stručno podizanje širokih

masa proizvođača, a prema nastavnom planu koji bi se prilagođavao konkretnim prilikama na terenu.

7) Poljoprivredna izložba, stalna, povremena ili pokretna, koja bi imala poučni karakter i potsticala proizvođače na utakmicu itd.

Osnivanje zadruga i podizanje zadrugarstva

Ni jedan NOO ne bi trebalo da bude bez svoje poljoprivredne stanice, ali je isto tako dužnost NOO u selima da daju potstrek za osnivanje raznih poljoprivrednih zadruga i da rade na podizanju zadrugarstva, tako da u najskorijem vremenu ne bude ni jednog sela u dem.[okratskoj] fed.ferativnoj] Jugoslaviji gde ne bi postojale zadruge. Što se tiče zadruga koje su postojale u Jugoslaviji pre rata, pa su prestale da rade ili su i dalje radile pod okupatorom, kod njihovog eventualnog obnavljanja glavno je da te zadruge moraju liuoti u svojini upravan^a ijuđo koji i. Isu neprijatelji NO borbe. Taj kriterijum važi i pri osnivanju novih zadruga. Kod osnivanja i vođenja zadruga treba nastojati da u punoj meri dođe do izražaja demokratizam koji pružaju zadrugama pravila zadruge bile one tipa Rajfajzna ili Šulce-Deliča itd. Zatim, nastojati da se osnivaju specijalizovane zadruge prema glavnoj vrsti posla. To su 3 glavne vrste zadruga: kreditne, nabavljačko-potrošačke i proizvođačke.

Glavni instrumenat, a možda i jedini za rešavanje poljoprivrednog kredita, treba da budu kreditne zadruge. Otuda i potreba da u svakom selu bude kreditna zadruga.

Preko nabavljačko-potrošačkih zadruga će zadrugari kupovati ono što im treba i prodavati svoje vlastite proizvode. Nabavljačko-potrošačke zadruge će olakšavati rad organima i poslovnim ustanovama raznih Povereništava Nacionalnog komiteta i federalnih jedinica.

Pre rata su u Jugoslaviji postojale razne vrste poljoprivrednih proizvođačkih zadruga: vinarske, mlekarske, ribarske, pčelarske, mašinske (tj. za nabavku a negde i zajedničku upotrebu raznih poljoprivrednih mašina, sprava i alata), zatim električne (tj. za sprovođenje elektrifikacije sela) itd. Sve ove vrste proizvođačkih zadruga, kao i druge ovde ne spomenute, trebaće forsirati. Odmah u prvim danima posle oslobođenja, obzirom na veliku oskudicu u radnoj stoci i poljoprivrednim mašinama biće vrlo potrebne poljoprivredne mašinske zadruge za zajedničku nabavku i upotrebu poljoprivrednih mašina i sprava.

Poljoprivredne zadruge svih vrsta su ekonomske organizacije i one su prvenstveno ustanove za samopomoć. Dužnost je organa državne narodne vlasti da pomognu osnivanje i olakšaju rad tih zadruga i da vrše nad njima nadzor, ali ni u kom slučaju ne treba shvatiti i smatrati zadruge kao službene organe i podređene NOO i uopšte organima državne narodne vlasti. Isto tako, ne treba upasti u drugu grešku da se osnivanje zadruge izvodi tako "da to izgleda kao dekretiranje ili nametanje od strane NOO ili pojedinih njegovih organa. Ne treba zaboraviti da su zadruge poslovna ekonomska tela koja su odgovorna za uspeh i za ispravno poslovanje. Potrebno je da u svakom selu postoje poljoprivredne zadruge, ali ako bi

ostale samo na papiru ili imale neispravnosti u poslovanju ili bile neaktivne, onda je mnogo bolje da ih nema. Zadruga vredi osnivati samo tamo gde su zadrugari uvereni u njihovu korisnost i potrebu. Znači, treba putem propagande i putem konkretnih rezultata već osnovanih zadruga, uticati na buduće zadrugare i pripremiti ih da pravilno shvate ulogu zadruga.

Poverenik za poljoprivredu
zamenik
I. Milutinović

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Pečat Povereništva poljoprivrede NKOJ.)

Prilog 2.

[22. septembar 1944]

NADLEŽNOST I ŠEMA ORGANIZACIJE POVERENISTVA POLJOPRIVREDE NKOJ

U nadležnost Povereništva poljoprivrede spada:

1) Rad na unapređenju svih grana poljoprivrede (ratarstvo, povrtlarstvo, livadarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, stočarstvo, mlekarsstvo, živinarstvo, pčelarstvo, svilarstvo, ribarstvo).

2) Upravljanje ustanovama i imanjima koja služe unapređivanju poljoprivrede a potpadaju pod nadležnost Povereništva poljoprivrede (državna poljoprivredna imanja, ogledne, selekzione, kontrolne, enološke stanice, instituti za proučavanje zaštite bilja i stoke od bolesti i štetočina). Ovaj rad će se sprovesti u okviru *Glavne poljoprivredne stanice* i preko organa Povereništva i federalnih jedinica.

3) Izrada uputstava za rad inženjera agronoma, veterinara i ostalog poljoprivrednog stručnog osoblja, kao i za organizaciju poljoprivredne službe.

4) Izrada i koordinacija nastavnog plana za stručne i zadružne srednje i niže poljoprivredne škole i tečajeve.

5) Nabavka i odobravanje nabavki iz inostranstva raznih sredstava za unapređivanje poljoprivrede (priplodna stoka, seme, veterinarski serum i lekovi, veštačko đubrivo, poljoprivredne sprave i mašine, itd.).

6) Provođenje i koordinacija rada na unutrašnjoj kolonizaciji poljoprivrednih imanja i upravljanje državnim poljoprivrednim imanjima.

7) Nadzor i potpomaganje zadrugarstva i drugih poljoprivrednih organizacija koje rade na unapređivanju poljoprivrede i poboljšanju života na selu.

8) Proučavanje našeg zemljoposeda i života na selu i preduzimanje mera za poboljšanje uslova života i rada na selu i na zemljoposedi.

9) Saradnja sa nadležnim Povereništvima po pitanjima melioracije zemljišta komasacije, obnove sela i gospodarskih zadruga, itd.

10) Regulisanje pitanja poljoprivrednog kredita i preduzimanje agrarnih političkih mera radi unapređenja poljoprivrede i podizanja sela.

11) Izdavanje opštih veterinarskih propisa i upravljanje Glavnim veterinarskim zavodom, koji će izrađivati serume i lekove za stoku.

12) Rad na obnovi i podizanju poljoprivredne proizvodnje u krajevima koji su naročito stradali u ovom ratu.

ŠEMA ORGANIZACIJA POVERENIŠTVA POLJOPRIVREDE

Na čelu Povereništva poljoprivrede stoji POVERENIK.

Poverenik ima POMOĆNIKA.

Povereništvo se deli na ODELJENJA, i to:

- I. Opšte odeljenje
- II. Odeljenje za biljnu proizvodnju
- III. Odeljenje za stočarstvo i veterinarstvo
- IV. Odeljenje za agrarnu politiku.

Na čelu odeljenja stoje NAČELNICI; odeljenja se dele na OTSEKE, a ovima na čelu stoje ŠEFOVI. Za pojedine grane i pitanja postoje u osecima REFERENTI sa odgovarajućom stručnom spremom.

I. OPŠTE ODELJENJE

U nadležnost Opšteg odeljenja spada:

1) Raspored i evidencija celokupnog osoblja koje radi u Povereništvu i u preduzećima i ustanovama kojima upravlja Povereništvo poljoprivrede.

2) Svi administrativni poslovi koji se odnose na celokupno Povereništvo; upravljanje arhivom, inventarom, vođenje statistike i nabavki i računovodstvo svih potreba Povereništva.

3) Koordinacija rada federalnih jedinica u stručnoj, nižoj i srednjoj nastavi, u tečajevima kao i u izradi stručnog nastavnog plana.

II. ODELJENJE ZA BILJNU PROIZVODNJU

U nadležnost Odeljenja za biljnu proizvodnju spada, ukoliko se odnosi na biljnu proizvodnju, ono što je navedeno u nadležnost Povereništva poljoprivrede pod tačkama: 1, 2, 4, 9, 12.

Odeljenje za biljnu proizvodnju deli se na otseke:

1) Otsek za ratarsku proizvodnju sa referentima za pojedine grane ratarstva, za poljoprivredne stanice i zaštitu bilja od bolesti i štetočina.

2) Otok za voćarstvo i vinogradarstvo sa 3 referenta: za vinarstvo, za voćarstvo i za vinogradarstvo.

3) Otok za poljoprivredne mašine i alate.

III. ODELJENJE ZA STOČARSTVO I VETERINARSTVO

U nadležnost Odeljenja za stočarstvo i veterinarstvo spada, ukoliko se odnosi na stočarstvo i veterinarstvo, eno što je navedeno u nadležnost Povereništva poljoprivrede pod tačkama: 1, 2, 3, 5, 11, 12.

Odeljenje za stočarstvo i veterinarstvo deli se na sledeće otseke:

1) Otok za stočarstvo sa referentima za razne grane stočarstva, ribarstva i pčelarstva.

2) Otok za veterinarstvo sa referentima.

3) Glavni veterinarski zavod koji bi se brinuo za snabdevanje zemlje eepivima, lekovima i drugim potrebama za veterinarstvo. Zavod bi organizovao vlastitu proizvodnju, koordinirao rad sličnih zavoda u federalnim jedinicama. Preko njega bi išao uvoz svih veterinarskih potreba.

IV. ODELJENJE ZA AGRARNU POLITIKU

U nadležnost odeljenja za agrarnu politiku apada, ukoliko se odnosi na agrarnu politiku, ono što je navedeno u nadležnost Povereništva poljoprivrede u tačkama: 6, 7, 8, 9, 10, 12.

Odeljenje za agrarnu politiku deli se na sledeće otseke:

1) Otok za kolonizaciju i privredna dobra.

2) Otok za poljoprivrednu industriju.

3) Otok za zadrugarstvo i za poljoprivredne organizacije.

4) Otok za seljačko gospodarstvo.

V. GLAVNA POLJOPRIVREDNA STANICA

Pod direktnom upravom Povereništva poljoprivrede nalaziće se Glavna poljoprivredna stanica (a u federalnim jedinicama počev od seoskog NOO pa do Pretsedništva antifašističkih veća takođe je potrebno organizovati poljoprivredne stanice).

U Glavnoj poljoprivrednoj stanici treba da se objedini sav naučno-stručni rad na ispitivanju i unapređivanju svih grana poljoprivrede i da se potpuno poveže sa praktičnim radom organa poljoprivredne struke i poljoprivrednih ustanova na selu. Kroz taj rad treba da se ispolji ne samo upravljanje organa državne narodne vlasti nad organizacijom poljoprivredne službe i nad radom na unapređivanju poljoprivrede, nego i najtešnja povezanost sa praktičnim radom stručnjaka i naučno-stručnih usta-

nova, a za potrebe poljoprivrede i sela. Glavna poljoprivredna stanica treba da bude u malome odraz svega stručnog rada u poljoprivredi i slika stanja poljoprivrede. Glavna poljoprivredna stanica pored instituta, laboratorija itd., treba da ima i veće poljoprivredno imanje. Ona treba da objedinjava sve ustanove i sve vrste poslova koji su nužni i ulaze u okvir naučno-stručnog i praktičnog rada kod unapređivanja poljoprivredne proizvodnje.

U okviru rada Glavne poljoprivredne stanice spada:

- 1) Da ispituje najpovoljnije uslove kako biološke tako i klimatsko-terenske za uspevanje raznih vrsti ratarskih biljaka, voća, vinograda itd.
- 2) Rad na selekciji bilja i vršenje oglada sa raznim poljoprivrednim biljkama na imanju stanice ili na drugim mestima.
- 3) Rad na selekciji stoke kao i ispitivanje svih uslova potrebnih za unapređivanje i podizanje stočarstva.
- 4) Rad na ispitivanju stočnih bolesti i zaraza.
- 5) Rad na ispitivanju i suzbijanju raznih biljnih bolesti i štetočina. Rad neće biti laboratorijski nego i terenski.
- 6) Da ispituje i utvrđuje najpogodnije načine za prerađivanje i iskorišćavanje raznih poljoprivrednih sirovina, kako ratarskih i voćarsko-vinogradarskih, tako i stočarskih i ostalih, te je stoga potrebno da taj rad bude usko povezan sa praktičnim radom u raznim granama poljoprivredne industrije.
- 7) Da saraduje sa poljoprivrednim, veterinarskim, šumarskim i drugim fakultetima kao i drugim važnim naučnim ustanovama u cilju uspešnijeg i boljeg izvršenja postavljenih zadataka.
- 8) Da bude u stalnom kontaktu i najuže povezana sa poljoprivrednim stanicama u federalnim jedinicama radi koordinacije rada i međusobnog dopunjavanja.
- 9) Da bi ostvarila što širi kontakt sa poljoprivrednicima, Glavna poljoprivredna stanica u saradnji sa poljoprivrednim ustanovama organizovaće: poljoprivredne muzeje, poljoprivredne izložbe u mestima i pokretne, stručna predavanja, stručne ekskurzije.

75.

[Vis], 27. septembar (1944)

NACIONALNI KOMITET [OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE] OBAVJEŠTAVA [PREDSJEDNIŠTVO] ZAVNOBiH O NADLEŽNOSTI PROGlašAVANJA RATNIH ZLOČINACA I DAJE UPUTE ZA RAD ZEMALJSKE KOMISIJE

Pravo proglašavanja ratnim zločincima pripadma centralnoj državnoj komisiji. Vi treba da što brže [i] solidnije prikupite sav dokazni materijal i podnesete konkretne predloge. U tom smislu treba iskoristiti sve

402:

vojne i druge arhive zarobljenih neprijateljskih] dokumenata. Vrlo je važno da se dobro dokumentovane liste ratnih zločinaca što prije prikupe i dostave. Pred inostranstvom može istupiti samo jedna komisija. Sve treba što prije i što solidnije spremiti.

Nacionalni komitet

VII, depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 4/6-1, retro, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

76.

[Sanica], 28. septembar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a OBLASNOM
NOO ZA ISTOČNU BOSNU O ORGANIZACIJI PRIVREDNOG ODJELJENJA
PRI OBLASNOM ODBORU

Prema odluci Pretsjedništva Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja za Bosnu i Hercegovinu o organizaciji naše upravne vlasti,¹⁾ potrebno je osnovati posebno Privredno odjeljenje pri tom Oblasnom N. O. odboru. To odjeljenje sastojće se iz ovih odsjeka:

- I. Poljoprivreda i stočarstvo,
- II. Šumarstvo i rudarstvo,
- III. Trgovina, industrija i zanati,
- IV. Građevinarstvo i saobraćaj.

Na čelu Privrednog odjeljenja Oblasni N. O. odbor ima da izabere iz svoje sredine načelnika, koji rukovodi radom odjeljenja, a za svoj rad odgovara odboru. U ove odsjeke treba postaviti prema mogućnostima iskusne stručne referente. Dužnost načelnika je da sa svojim stručnim referentima organizuje odjeljenje, popuni ga sa stručnim osobljem i pređe odmah na konkretan rad prema mogućnostima i prilikama u vašem kraju.

I. Referent za poljoprivredu i stočarstvo imao bi dužnosti'

1.) da organizuje poljoprivredne odjele pri okružnim i sreskim N. O. odborima, a ovi opštinski poljoprivredne komisije,

2) da organizuje izvršenje pojedinih poljoprivrednih poslova koji mu se daju u dužnost od strane Oblasnog N. O. odbora, odnosno od načelnika odjeljenja, kao i svih onih poslova koji se pokazuju kao specifični na terenu oblasti.

3) da unapređuje poljoprivrednu proizvodnju na terenu oblasti.

4) da daje direktive okružnim i sreskim poljoprivrednim referentima po pojedinim poljoprivrednim poslovima,

5) preko sreskih, odnosno okružnih referenata, organizuje čuvanje voćnih i lozних rasadnika, rad u istima, te uspostavu novih,

6) da organizuje rad oko zaštite bilja odnosno žitarica,

7) da u krajevima, gdje nema dovoljna količina trijera, uspostavi trijerske stanice,

8) da organizuje zaštitu žitarica od bolesti (zagašivanje protiv tvrde snijeti i si.),

9) proučiti mogućnosti za zaštitu stoke od zaraznih bolesti (u tome cilju kad prilike budu dozvoljavale formirati poseban veterinarski odjel u Privrednom odjeljenju),

10) organizovati otvaranje i održavanje poljoprivrednih kurseva (voćarskih, pčelarskih itd.),

11) da još pri sadašnjim uslovima podiže i unapređuje stočarstvo,

12) da organizuje zaštitu ribarstva (zabrana ubijanja ribe eksplozivima i si. sredstvima, zabrana lova za vrijeme mrijesta, i ispod propisane veličine),

13) ukratko Poljoprivredni odjel imao bi da proučava sve mogućnosti unapređenja poljoprivrede uopšte i da izvršuje te poslove danas, i da priprema sve što je potrebno za taj posao uz uslove mirnog rada odmah nakon oslobođenja.

II. Referent za šumarstvo imao bi zadatke:

1) da organizuje zaštitu šuma na taj način, što će prikupiti podatke o šumarima i mjestima, koji se mogu upotrebiti u našoj službi i postaviti ih na odgovarajuće reone. Ukoliko nema dovoljno ispravnih starih mjesta, neka referent organizuje kratki tečaj za obrazovanje novih mjesta.

2) Popisati postojeće pilane i organizovati popravku i rad u istima. Ovaj posao je naročito važan da mu se odmah pristupi radi izrade materijala potrebnog za obnovu vašeg kraja. Ukoliko postoji mogućnost za podizanje novih pilana tom poslu pristupiti odmah. Mjestima neka naročitu pažnju posvete obnovi postojećih šumskih rasadnika i podizanju novih.

II. Referent za rudarstvo, mislimo da bi taj mogao biti Ing. Mijić Mitar, neka prikupi podatke o stanju rudarske industrije u toj oblasti. Pošto je u toj oblasti najjača rudarska industrija, moramo se osloniti da će ona po konačnom oslobođenju najviše pomoći narodu. Treba već sada pripremiti da se osposobe rudnici i solara za što veću proizvodnju.

Veliku pažnju posvetiti Banovičkom bazenu, odakle se u kratko vrijeme može dobiti veća proizvodnja, jer se tamo može dobiti veća količina proizvodnje površinskim radom bez električnog pogona.

Solara nam je veoma važna, jer i sada su mnogi krajevi bez soli i narod u tome očekuje veliku pomoć. Treba odmah dostaviti podatke gdje se može već sada šta proizvoditi i kratak plan o tome, kako će se proizvodnja povećavati da možemo znati s čime možemo računati.

Nadalje treba sistematski prikupljati podatke o štetama na rudnicima i stim bi se mogla zadužiti jedna stručna komisija na rudnicima. Posvetiti pažnju rudniku Ugljevik za podmirenje potreba tih krajeva. Osoblju treba posvetiti pažnju, da se ne rasipa i izvršiti popis stručnog osoblja.

III. Trgovina, industrija i zanatstvo. Referent ovoga odsjeka neka povede brigu odnosno neka sakupi podatke o industrijskim preduzećima, njihovom stanju i mogućnosti uzpostave rada u njima.

U pogledu zanatstva, pristupite na prvom mjestu pomaganju privatne inicijative za aktivizaciju postojećih i podizanje novih zanatskih radionica. Naročitu pažnju treba obratiti radionicama koje se nalaze u sastavu raznih industrijskih preduzeća. Ukoliko nema privatnih radionica i nedostaje privatne inicijative neka N. O. odbori osnivaju svoje radionice. Među najvažnije radionice spadaju one koje su potrebne za obnovu zemlje kao kovačke, bravarske, limarske i si. Po mogućnosti treba nastojati da se nabavi potreban alat bilo putem veza sa neoslobođenim teritorijem ili zgodnim i pravilnim rasporedom onog sa oslobođenog teritorija.

Sastaviti popis neophodno potrebnog alata, kojeg nemožete na gornji način nabaviti, kao i ostalih sredstava potrebnih za proizvodnju u ovim radionicama i što prije taj spisak dostaviti ovom odjeljenju.

V. Građevinarstvo i saobraćaj. Referent ovoga odsjeka neka prikupi po mogućnosti statističke podatke o stanju građevina, građevinskih objekata, kao npr. puteva, mostova, javnih zgrada itd. Za obnovu postojećih i podizanje novih građevinskih objekata neophodno je potrebno pristupiti izgradnji ciglana (poljskih ciglana) krečana i kamenoloma na za to podešnim mjestima.

Svi odsjeci ovog odjeljenja treba da sarađuju i međusobno se pomažu. Odjeljenje treba da nas obavjesti o svojoj organizaciji, o preduzetim mjerama, o ostvarenju i izvršenju gornjih zadataka kao i da proučava sve privredne probleme te oblasti i dostavi nam konkretne prijedloge.

Načelnik odjeljenja u sporazumu sa Oblasnim N. O. odborom ima što prije da pristupi organizaciji privrednih odsjeka pri okružnim N. O. odborima, privrednih odjeljaka pri sreskim N. O. odborima i privrednih komisija pri opštinskim N. O. odborima u toj oblasti.

Naročitu pažnju obratiti čuvanju privrednih preduzeća prilikom oslobođenja novih mjesta-i ne dozvoliti raznašanje instalacija, alata, sirovina i ostalog potrebnog materijala uopšte.

U ostvarivanju ovih zadataka potrebno je uložiti maksimum napora i što više požuriti, da se to što prije izvrši.

Oblasni N. O. odbor za Bosansku Krajinu ostvario je već najveći dio gornjih zadataka, pa očekujemo da ćete i vi slijediti njihovom primjeru.

M. P.²⁾

Načelnik:
Cemerlić³⁾

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 2781, neovjereni prepis.

¹⁾ V. dok. br. 61.

²⁾ Stavljena samo oznaka »pečat«.

³⁾ Potpis stavljen samo pisačom mašinom.

77.

[Sanica], 28. septembar 1944.

DOPIS PREDsjedništva ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA HERCEGOVINU O STVARANJU ORGANA JAVNE UPRAVE PRI NOO, KAO I O ORGANIZACIJI OTKUPA LJUDSKE I STOČNE HRANE ZA NOV

Primili smo Vaš posljednji izvještaj.¹⁾ On nam je dao jasnu sliku kako o opštim prilikama u Hercegovini, tako i o stanju i stapenu razvoja narodne vlasti u vašoj oblasti. Drug Vaso Miskin obavjestio nas je o najnovijim momentima u vašem radu, specijalno o izboru Oblasne narodno-oslobodilačke skupštine za Hercegovinu, kao i o novoizabranom Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru. Naše je mišljenje da je vaš dosadašnji rad u glavnom bio pravilan. Postignuti rezultati, s obzirom na objektivne teškoće s kojima ste se u radu borili, obećavaju da ćete i u buduće pravilno rješavati sva pitanja u vezi sa daljom izgradnjom i učvršćenjem narodne vlasti u Hercegovini

Nedavno ste stvorili Oblasni odbor narodno-oslobodilačke fronte za •Hercegovinu.²⁾ Time će se i Oblasni narodno-oslobodilački odbori u velikoj mjeri osloboditi teških političkih zadataka i od sada će imati više vremena da se posveti daljem učvršćenju i usavršavanju narodno-oslobodilačkih odbora, kao i svih ostalih ustanova koje danas treba da stvaramo u sklopu našeg državnog aparata.

Da biste imali određen stav o tome kako treba postupiti u pogledu stvaranja organa javne uprave pri narodno-oslobodilačkim odborima, šaljem vam jednu načelnu odluku Pretsjedništva Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.³⁾ Današnji stepen na kome se nalaze narodno-oslobodilački odbori u Hercegovini, kao i nedostatak stručnih kadrova i nedovoljno široke stabilizovane oslobođene teritorije, neće dozvoliti da odmah šire pristupite uspostavljanju svih potrebnih organa javne uprave pri narodno-oslobodilačkim odborima. Mi-

406:

šljenia smo da sada to pitanje treba riješiti u okviru Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora, a po mogućnosti i u okviru okružnih narodno-oslobodilačkih odbora, čijem ste stvaranju nedavno pristupili. Tamo gdje su sreski narodno-oslobodilački odbori koliko-toliko izrasli i očvrslili potrebno je i njima posvetiti naročitu pažnju, jer se nalazimo pred časom ulaska u gradove, kada će oni kao organi naše vlasti biti [od] neobično, velike važnosti. Načelna odluka Pretsjedništva omogućit će vam da izradite određen stav u pogledu rješavanja mnogih pitanja u vezi sa postavljanjem potrebnih ustanova naše opšte državne uprave u času kada ćete djelovati iz svog oblasnog centra. Ova uputstva predviđaju staranje odgovarajućih organa za ishranu kod svih narodno-oslobodilačkih odbora. Uporedo s tim, Finansijsko odjeljenje Pretsjedništva izradilo je štampane potvrde koje će se izdavati prilikom otkupa ljudske i stočne hrane za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske.⁴⁾ Kako je to pitanje ishrane jedno od osnovnih pitanja naše narodno-oslobodilačkog pokreta i ekonomske politike naših narodno-oslobodilačkih odbora, mišljenja smo da tom pitanju treba posvetiti naročitu pažnju. Do sada smo mi velikim dijelom snabdijevali potrebe naše vojske dobrovoljnim prilozima i rekvizicijom, koja se često sprovodila nepravilno. Od sada ćemo potrebe za našu vojsku osigurati pored dobrovoljnih priloga, dobrovoljnim ili prinudnim otkupom, uz izdavanje državnih priznanica. Iz vašeg izvještaja vidjeli smo da i vi nailazite na teškoće u rješavanju pitanja ishrane, kako vaših jedinica, tako i civilnog stanovništva. Naročito nam je palo u oči da teret oko izdržavanja jedinica u glavnom je pao na nekoliko opština. Mišljenja smo da bi pitanje snabdijevanja jedinica trebalo riješiti prikupljanjem životnih namirnica na široj teritoriji vaše oblasti. Dobro ste postupili što ste osigurali saradnju sa organima vojne oblasti u rješavanju pitanja ishrane operativnih jedinica. Ta će saradnja odstraniti sve neispravnosti koje su se često dešavale na terenu, i vama će pružiti mogućnost da stvorite solidnije osnove u vašoj politici snabdijevanja. Pretsjedništvo je donijelo odluku na osnovu koje vam se upućuje 5,000.000 (pet miliona) kuna. Tu sumu prvenstveno treba upotrebiti u svrhe otkupa hrane, bilo za vojsku ili siromašno stanovništvo, bilo za otkup ranije izdatih priznanica za primljenu ljudsku i stočnu hranu. Prema ocjeni vaših potreba donijete i konkretniju odluku u pogledu dispozicije, o čemu ćete u svakom slučaju podnijeti izvještaj našem Finansijskom odjeljenju.

Nedavno ste izabrali Oblasnu narodno-oslobodilačku skupštinu i Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu.⁵⁾ Sada se kod nas izrađuju detaljna uputstva o organizaciji i radu narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština. Mi ćemo vam ih uputiti čim budu gotova, da biste na osnovu njih mogli pristupiti daljnjoj organizaciji i izboru nižih narodno-oslobodilačkih skupština i narodno-oslobodilačkih odbora.

U prilogu vam šaljemo uputstva naših odjeljenja za rad po pojedinim granama državne uprave.⁶⁾

Sekretar⁷⁾
Potpis nećitak

Pretsjednik⁹⁾

P. S.

U izvještaju ste nam spremili listu vaših stručnih lica. Mi smatramo da ste u tome pogledu oskudni. Nastojte da iz gradova izvučete nešto stručije inteligencije. Mi ćemo vam uputiti bar jednog ljekara, a nastojaćemo da vam pošaljemo kojeg kvalifikovanog nastavnika za kurseve koje pripremate.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 4297-B, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 132 od 29. IX 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/256-257.

V. dok. br. 53.

2) Oblasni odbor NOF za Hercegovinu izabran je 19. septembra 1944. godine u Gacku.

3) Navedena odluka nije priložena, a odnosi se na Odluku Predsjedništva ZAVNOBiH-a o stvaranju organa javne uprave. (V. dok. br. 61.)

4) Navedene potvrde nisu priložene uz dopis.

5) Oblasna NO skupština i Oblasni NOO za Hercegovinu izabrani su 17. septembra 1944. u Gacku.

e) Navedena uputstva nisu priložena uz dopis.

7) Hasan Brkić.

o) Dr Vojislav Kecmanović.

78.

[Sanica], 28. septembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU UPUTE ZA ORGANIZACIJU I RAD NARODNIH SUDOVA I DAJE NAČELNA UPUTSTVA ZA ORGANIZACIJU NARODNOG SUDSTVA¹⁾

U prilogu dostavlja Vam se Uputa za organizaciju i rad narodnih sudova.²⁾ U toj uputi su sadržani glavni principi na kojima će se provesti organizacija našeg narodnog sudstva pa Vi možete već sada – i prije donošenja zakonske odluke pristupiti proučavanju ovoga projekta i organizaciji [sudstva] na teritoriji Vaše oblasti.

Prije svega potrebno je pronaći sve one pravnike, koji se nalaze u redovima narodno-oslobodilačkog pokreta i njima povjeriti organizaciju naših sudova te iste postaviti za sekretare pojedinih sudova. Spisak takvih pravnika dostavite ovom Odjeljenju.

Sudovanje koje se do sada vršilo u okviru Narodno-oslobodilačkih odbora trebā prilagoditi ovim Uputama s nove sudove za koje se u pojedinim mjestima ukaže potreba da se već sada formiraju treba organizirati odvojeno od Narodno-oslobodilačkih odbora i prema priloženim Uputama.

408:

Upute za rad u krivičnim stvarima dostaviće vam se kasnije, a Vi nas izvijestite o sadašnjem stanju sudstva na Vašem teritoriju kao i o onome što budete preduzeli prema ovim Uputama.

Načelnik:
[Parat: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 2 i 3.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/3.

¹⁾ Dopis je upućen još i Oblasnom NOO za Hercegovinu, kao i Oblasnom NOO za Bosansku krajinu.

²⁾ Odnosi se na projekt navedenih uputa koji nije pronađen. Pronađen je i objavljen konačno usvojeni tekst Uputa koji je objavljen pod br. 111.

79.

[Vis], 30. septembar 1944.

UPUTE POVJERENIŠTVA ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE NKOJ-a ODJELJENJU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE ZAVNOBiH-a ZA POSTUPAK PREMA ODBORNICIMA NOO-a KOJI SE NEODGOVORNO ODOSE PREMA SVOJOJ DUŽNOSTI¹⁾

Na početku ovoga akta naglašavamo vam da svi dostavljeni raspisi i uputstva imaju privremeni karakter i da ih ne treba shvatiti kao neke uredbe, ili im, pri prenošenju nižim državnim organima, davati takva tumačenja.

II.

Iz jedne federativne jedinice traženo je objašnjenje po pitanju: *kako uklanjati i u položaj disciplinske ili druge odgovornosti dovesti one članove narodno-oslobodilačkih odbora, koji se nehatno odnose prema svojoj dužnosti, ili pri vršenju iste skloni su i težim greškama.*

Narodno-oslobodilački odbor odgovoran je za uspešno i pravilno svršavanje svih tekućih pitanja. On je pozvan da preduzme sve mere i ukloni sve teškoće i prepreke na njegovom putu ka izvršenju zadataka, koje mu je narod poverio. Ako je jedna od tih prepreka neki član dotičnog odbora, koji svojim namernim ili nesavesnim vršenjem dužnosti sprečava odbor u vršenju njegovog opšteg zadatka, onda je prvenstvena dužnost narodno-oslobodilačkog odbora da tu prepreku ukloni. *Taj postupak treba da bude brz.*

Pravo i dužnost uklanjanja nekog člana izvršnog narodno-oslobodilačkog odbora ima u načelu samo odgovarajuća skupština, koja je odbor

(koje je on član), izabrala. Uklonjeni član izvršnog odbora ostaje i dalje član narodno-oslobodilačke skupštine, sem ako ga ova preda sudu i od suda bude osuđen, u kom slučaju automatski gubi mandat člana narodno-oslobodilačke skupštine. Ako ga skupština ne preda sudu, on ostaje njenim članom i dalje, sve dokle ga birači ne opozovu, jer u principu: *samo birači mogu oduzeti mandat*. Odlukom o uklanjanju članova seoskih, gradskih i opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora, donose u načelu birači po propisima opozivati;²⁾ o sreskim izvršnim narodno-oslobodilačkim odborima sreska (kotarska) skupština, a o okružnim okružna narodno-oslobodilačka skupština. Sednici treba da prisustvuje najmanje 2/3 članova skupštine, a odluka se smatra punovažnom, ako je za nju glasalo više od polovine prisutnih članova. Na sjednici odbora i u saglasnosti, ili u funkciji predsjedništva odborske skupštine, odvojeno se veća po pitanju predaje sudu (po čemu saglasnost daje skupština), odnosno disciplinskom organu, odbornika koji se uklanja. Prvom delu većanja prisustvuje sam odbornik i daje svoju odbranu, čiji karakteristični deo treba zavesti u zapisnik; drugom delu većanja uklonjeni odbornik ne može prisustvovati.

Zamenik uklonjenog člana narodno-oslobodilačkog odbora preuzima njegovu dužnost, a na prvom narednom zboru ili sastanku narodno-oslobodilačke skupštine, narodno-oslobodilački odbor će podneti izveštaj o uklanjanju ranije izabranog odbornika.

Za manje krivice članova narodno-oslobodilačkih odbora – kazne (opomenu, ukor i slično), izriču predsednik i sekretar dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora.

III.

Sve napred rečeno ne važi ako je u pitanju izdaja, u kom slučaju odluku o sudskoj odgovornosti i kažnjavanju donose organi Narodne odbrane.

(Pečat)

Poverenik:
Vlado Zečević,

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu unutrašnjih poslova NKOJ pod br. 5 od 30. IX 1944. godine, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 305 od 14. XI 1944. godine. Na spisu je naknadno dopisano: Br. 42/21. XI 1944. g. što vjerovatno predstavlja br. zavođenja u Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/331–333.

(Pečat Povjereništva unutrašnjih poslova NKOJ.)

¹⁾ Povjereništvo unutrašnjih poslova NKOJ dostavilo je upute Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 5 od 9. novembra 1944. godine.

²⁾ Rečenica treba da glasi: »... donose u načelu birači po propisima o opozivu ...«

Septembar 1944.

PROGLAS MUSLIMANA VIJEĆNIKA ZAVNOBiH-a MUSLIMANIMA. (Bogji-
I HERCEGOVINE), KOJIM SE POZIVAJU MUSLIMANI DA SE PRUKLJ™
NOP-u I STUPAJU U REDOVE NOV^{1E}

B R A C O M U S L I M A N I !

Borba protiv fašističke Njemačke približava se svom pobjecJ.OH10
završetku. Silna ratna mašina koju je spremio Hitler, da bi, ^{^^}
suze miliona ljudi, ostvario njemačko gospodarstvo nad cijelim svipt¹
danas se lomi i stropoštava pod snažnim naletima pobjedonosni},
Sovjetske Rusije, Velike Britanije i Amerike. Porobljeni naroda }tttija
digli su se na oružje i tuku hitlerovsku zvijer. Pobunjeni francu^} itope
uz pomoć Saveznika oslobađa svoju rođenu zemlju. U potpunosti se flarod
rilo ono čega su se njemački vlastodršci najviše plašili. Saveznici^e osvraⁿ
sa Istoka, Zapada i Juga, zajedničkim snagama, stežu обруч oko ^jenrT
i nije daleko čas kada će se čovječanstvo osloboditi svog najstrašni^{1E}
dušmanina. Pobuna njemačkih generala protiv Hitlera pretstavlja u
očigledniji dokaz da je slom Njemačke neizbježan i na vidiku. Doji^{^n}
rašnje najvjernije saveznike Njemačke obuzele su teške nevolje j ^
se utrkuju, ko će prije da umakne udarcima koji su se sručili J^q
ru i njegovim pomagačima. Rumunija, kroz čiju je prijestolnicu pro%
širala Crvena armija u svom pohodu prema Jugoslaviji, prekinula je savez
sa Njemačkom i pod novom vladom povelala rat protiv Hitlera. Bugarska
Finska i Mađarska užurbano rade, da bi se što prije odvojile od Njemačke'
Prije izvjesnog vremena, videći neizbježnost savezničke pobjede, j Tusk
je prekinula sve veze sa Njemačkom i otvoreno stala na stranu S^vezi]ll^a

Narodi Jugoslavije, sa svojom junačkom Narodno-oslobocJilaek[@]
vojskom, danas se nalaze pred pobjedom. Svojom trogodišnjom ^ori[@]
oni su izvojevali takve tekovine koje će im zauvijek osigurati slobodni
sretnu budućnost. U krvi i zajedničkim naporima ostvarilo se "bratstvo
i jedinstvo svih naših naroda, na kojima se izgrađuje nova drž^{va}~
demokratska i federativna Jugoslavija. U borbi narod je stvorio svfj^uU-
rodnu vlast koja će, kao ostvarenje najšire demokratije i prava nai^{"0 ^}
upravlja svojom sudbinom, očuvati velike tekovine oslobodilačkog rat,i
zauvijek odlučno iskorjeniti sve ono što je u staroj Jugoslaviji bip
nacionalnog ropstva i gušenja narodne volje. Bosna i Hercegovina \$e '
bodila svog podređenog položaja iz prošlosti, u kom je bila stalno a
političkoj obespravljenosti, ekonomskoj bijedi, kulturnoj zaostalogti> bo
i onome, što je nama nanosilo najteže bolove: razjedinjenosti, rtie^{^1*}
nom nepovjerenju i mržnji. Mi smo u ovoj borbi, u zajednici i Uz P^{@1}
drugih naroda Jugoslavije, izvojevali svoju slobodu i novi život
ralnoj Bosni i Hercegovini, čiji su temelji postavljeni na II zasj^{^a1*}
Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i

(koje je on član), izabrala. Uklonjeni član izvršnog odbora ostaje i dalje član narodno-oslobodilačke skupštine, sem ako ga ova preda sudu i od suda bude osuđen, u kom slučaju automatski gubi mandat člana narodno-oslobodilačke skupštine. Ako ga skupština ne preda sudu, on ostaje njenim članom i dalje, sve dokle ga birači ne opozovu, jer u principu: *samo birači mogu oduzeti mandat*. Odlukom o uklanjanju članova seoskih, gradskih i opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora, donose u načelu odborima sreska (kotarska) skupština, a o okružnim okružna narodno-oslobodilačka skupština. Sednici treba da prisustvuje najmanje 2/3 članova skupštine, a odluka se smatra punovažnom, ako je za nju glasalo više od polovine prisutnih članova. Na sjednici odbora i u saglasnosti, ili u funkciji predsjedništva odborske skupštine, odvojeno se veća po pitanju predaje sudu (po čemu *saglasnost daje skupština*), odnosno disciplinskom organu, odbornika koji se uklanja. Prvom delu većanja prisustvuje sam odbornik i daje svoju odbranu, čiji karakteristični deo treba zavesti u zapisnik; drugom delu većanja uklonjeni odbornik ne može prisustvovati.

Zamenik uklonjenog člana narodno-oslobodilačkog odbora preuzima njegovu dužnost, a na prvom narednom zboru ili sastanku narodno-oslobodilačke skupštine, narodno-oslobodilački odbor će podneti izveštaj o uklanjanju ranije izabranog odbornika.

Za manje krivice članova narodno-oslobodilačkih odbora – kazne (opomenu, ukor i slično), izriču predsednik i sekretar dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora.

III.

Sve napred rečeno ne važi ako je u pitanju izdaja, u kom slučaju odluku o sudskoj odgovornosti i kažnjavanju donose organi Narodne odbrane.

(Pečat)

Poverenik:
Vlado Zečević,

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu unutrašnjih poslova NKOJ pod br. 5 od 30. IX 1944. godine, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 305 od 14. XI 1944. godine. Na spisu je naknadno dopisano: Br. 42/21. XI 1944. g. što vjerovatno predstavlja br. zavođenja u Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/331–333.

(Pečat Povjereništva unutrašnjih poslova NKOJ.)

¹⁾ Povjereništvo unutrašnjih poslova NKOJ dostavilo je upute Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 5 od 9. novembra 1944. godine.

²⁾ Rečenica treba da glasi: »... donose u načelu birači po propisima o opozivu...«

Septembar 1944.

PROGLAS MUSLIMANA VIJEĆNIKA ZAVNOBiH-a MUSLIMANIMA (BOSNE I HERCEGOVINE), KOJIM SE POZIVAJU MUSLIMANI DA SE PRIKLJUČE NOP-u I STUPAJU U REDOVE NOV

B R A C O M U S L I M A N I !

Borba protiv fašističke Njemačke približava se svom pobjedonosnom završetku. Silna ratna mašina koju je spremio Hitler, da bi, kroz krv i suze miliona ljudi, ostvario njemačko gospodarstvo nad cijelim svijetom, danas se lomi i stropoštava pod snažnim naletima pobjedonosnih armija Sovjetske Rusije, Velike Britanije i Amerike. Porobljeni narodi Evrope digli su se na oružje i tuku hitlerovsku zvijer. Pobunjeni francuski narod uz pomoć Saveznika oslobađa svoju rođenu zemlju. U potpunosti se ostvarilo ono čega su se njemački vlastodršci najviše plašili. Savezničke armije sa Istoka, Zapada i Juga, zajedničkim snagama, stežu obruč oko Njemačke i nije daleko čas kada će se čovječanstvo osloboditi svog najstrašnijeg dušmanina. Pobuna njemačkih generala protiv Hitlera pretstavlja najočigledniji dokaz da je slom Njemačke neizbježan i na vidiku. Dojučerašnje najvjernije saveznike Njemačke obuzele su teške nevolje i danas se utrkuju, ko će prije da umakne udarcima koji su se sručili po Hitleru i njegovim pomagačima. Rumunija, kroz čiju je prijestolnicu promarširala Crvena armija u svom pohodu prema Jugoslaviji, prekinula je savez sa Njemačkom i pod novom vladom povelala rat protiv Hitlera. Bugarska, Finska i Mađarska užurbano rade, da bi se što prije odvojile od Njemačke. Prije izvjesnog vremena, videći neizbježnost savezničke pobjede, i Turska je prekinula sve veze sa Njemačkom i otvoreno stala na stranu Saveznika.

Narodi Jugoslavije, sa svojom junačkom Narodno-oslobodilačkom vojskom, danas se nalaze pred pobjedom. Svojom trogodišnjom borbom oni su izvojevali takve tekovine koje će im zauvijek osigurati slobodu i sretnu budućnost. U krvi i zajedničkim naporima ostvarilo se bratstvo i jedinstvo svih naših naroda, na kojima se izgrađuje nova država – demokratska i federativna Jugoslavija. U borbi narod je stvorio svoju narodnu vlast koja će, kao ostvarenje najšire demokratije i prava naroda da upravlja svojom sudbinom, očuvati velike tekovine oslobodilačkog rata i zauvijek odlučno iskorjeniti sve ono što je u staroj Jugoslaviji bilo izraz nacionalnog ropstva i gušenja narodne volje. Bosna i Hercegovina se oslobodila svog podređenog položaja iz prošlosti, u kom je bila stalno izložena političkoj obespravljenoj, ekonomskoj bijedi, kulturnoj zaostalosti, kao i onome, što je nama nanosilo najteže bolove: razjedinjenosti, međusobnom nepovjerenju i mržnji. Mi smo u ovoj borbi, u zajednici i uz pomoć drugih naroda Jugoslavije, izvojevali svoju slobodu i novi život u federalnoj Bosni i Hercegovini, čiji su temelji postavljeni na II zasjedanju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Herce-

govine. Stvoreni su svi potrebni moralni i politički uslovi bez kojih se ne bi mogla zamisliti sloboda naše uže domovine, da i Srbi i Muslimani i Hrvati, prvi put u svojoj mukotrpnj historiji, žive slobodno i ravnopravno i da sjedinjenim snagama izgrađuju novi život, blagostanje i sreću.

B R A C O M U S L I M A N I !

Obraćamo vam se u danima naših posljednjih oslobodilačkih napora, kada se traži od svakog čestitog i poštenog Muslimana, da se priključi narodno-oslobodilačkom pokretu, koji je nas Muslimane, spasio od uništenja. Zar ne vidimo oko sebe razvaline, pustoš i zgarišta naših naselja, zar naša savjest može biti mirna nad grobovima naše iskasajpljene djece, majki i otaca, zar jednog časa smijemo smetnuti s uma da su Švabe i njihovi ustaško-četnički hizmećari, svojski pomognuti od naših muslimanskih izdajica, htjeli da nas bratoubilačkim klanjem za vječna vremena odvoje od naše braće bez kojih nema života ni nama Muslimanima? Mi dugujemo vječnu zahvalnost narodno-oslobodilačkom pokretu koji je odlučno stao na put tom strašnom zlu i svojom borbom doprinio, da mi danas, kao nikada ranije, stvaramo bratstvo i slogu svih poštenih Srba, Muslimana i Hrvata. Nastupili su časovi kada Muslimani kao cjelina, oslobodivši se svih grešnika i političkih računčija, treba da stupe u narodno-oslobodilački pokret. Samo na taj način mi ćemo osigurati svoje interese i svoju budućnost, samo tim putem mi ćemo osigurati sebi dostojno mjesto u novoj državi. Među vama ima ljudi koji su se teško ogriješili o vaše interese. Da bi vas skrenuli s pravog puta, oni govore da još nije vrijeme da se priključite narodno-oslobodilačkom pokretu, da treba još čekati, ali istovremeno oni govore, da je glavna dužnost Muslimana da se okuplja u raznim milicijama koje danas treba da posluže našim dušmanima, a sutra njihovoj šićardžijskoj politici. Te naše šićardžije siju nepovjerenje i sumnju prema narodno-oslobodilačkom pokretu i ističu, kako je Muslimanima potrebno da se sami okupe i sjedine van narodno-oslobodilačkog pokreta. Oni to čine, jer misle da će na taj način moći da očuvaju položaj i vode svoju staru politiku pogađanja i cjenjkanja na štetu interesa Muslimana, čas sa jednim – čas sa drugim, kako je to bilo u prošlosti. Ljuto se varaju ti naši pokvarenjaci, sebičnjaci i kukavice, ako vjeruju da je i danas moguća njihova ranija politika. Nama ne bi bilo stalo kada bi se radilo samo o njima, ali nam je stalo do toga da Muslimani, u ovim najozbiljnijim časovima, pravilno shvate pravi smisao te opasne politike i da je prezru i odbace. Svaki onaj koji, u ovim danima kada se ostvaruje, širi i jača bratstvo i jedinstvo svih poštenih Srba, Muslimana i Hrvata, pod raznim izlikama i lažima, radi na posebnom političkom okupljanju Muslimana van narodno-oslobodilačkog pokreta, i želi da zadrži Muslimane od njihovog prirodnog razvoja koji ih nužno vodi zajedničkoj demokratskoj borbi sa srpskim i hrvatskim narodom, najljući je neprijatelj muslimanskog napretka i budućnosti.

B R A Ć O !

U okviru pobjedničkog narodno-oslobodilačkog pokreta danas su se sjedinili svi poštenu i čestiti Srbi, Muslimani i Hrvati. Sve one narodne snage koje su organizovale i vodile narodno-oslobodilačku borbu stvorile su i svoj jedinstveni politički pokret – NARODNO OSLOBODILAČKI FRONT Bosne i Hercegovine koji pretstavlja savez svih demokratskih elemenata iz redova Srba, Muslimana i Hrvata. Narodno-oslobodilački front, kao opštenarodni pokret, određiće put političkog i državnog života u budućnosti Bosne i Hercegovine. On će u nepovrat baciti sve one politikante i šičardžije iz raznih muslimanskih, srpskih i hrvatskih partija, koji su, svojim izdajničkim radom, saradnjom sa okupatorom i razbijanjem oslobodilačke borbe naroda, odgovorni za sve ono što smo preživjeli u ovim najtežim danima naše historije. Mi, Muslimani, treba da uđemo u ovaj pokret sa svim svojim snagama i da srcem i dušom radimo na njegovom jačanju. To je naš jedini spasonosni put koji nas vodi potpunom ostvarenju naših težnja. Za ove tri godine rata ušla je u svijest svakog Muslimana istina o narodno-oslobodilačkom pokretu, u kom se nalaze poštenu ljudi bez razlike na narodnost, vjeru i političko uvjerenje. Stoga smo mi čvrsto uvjereni da naše muslimanske izdajice neće uspjeti da Muslimane odvoje od našeg pokreta, naprotiv, Muslimani će, mimo njih i protiv njih, u zajednici sa svojom srpskom i hrvatskom braćom poći putem borbe i punog učesća u narodno-oslobodilačkom pokretu. Mi ne smijemo okasnuti, da damo sve od sebe u ovoj svetoj borbi. Sramota je i izdajstvo nositi ma čije oružje osim oružja Narodno-oslobodilačke vojske. Sramota je i težak grijeh sjediti i čekati da nam drugi izvojuju slobodu. Muslimani cazinske Krajine, prozorskog i livanjskog kraja, kao i Muslimani u izvjesnim dijelovima Istočne Bosne i Hercegovine pošli su pravim i spasonosnim putem. Za njima treba da pođemo svi, jer ćemo samo na taj način okupiti sve naše muslimanske snage u borbi za ostvarenje onoga za čim smo u duši i srcu odavno težili. Naše bratstvo sa Srbima i Hrvatima biće toplije, iskrenije, srdačnije, ukoliko bude djelo i naših žrtava, krvi i napora. Federalna Bosna i Hercegovina koja je zauvijek stala na put beogradskim i zagrebačkim reacionerima da je porobljuju, dijeli i obespravljaju, pretstavlja najpotpunije ostvarenje demokracije i ravnopravnosti naših naroda.

Dani pobjede su na vidiku. Narodno-oslobodilački pokret dobio je priznanje i punu podršku svih naših saveznika. Njegovo političko i vojno rukovodstvo ima jedino pravo da govori u ime svih naroda Jugoslavije. Stvoreni su temelji nove Jugoslavije. Mi Muslimani živ.ićemo u toj novoj državi časno sa punim političkim i moralnim pravima ukoliko svojom borbom još više doprinesemo svoj udio njenoj pobjedi. Vaša braća koja se već nalaze u narodno-oslobodilačkom pokretu pozivaju vas da bez odlaganja stupite u borbu i da, sa oružjem u ruci, ojačate snage naše pobjedničke Narodno-oslobodilačke vojske.

Posebno se obraćamo svim onim Muslimanima koji su se silom ili zbog toga što su bili zavedeni, našli u redovima neprijateljskih vojnih formacija i u miliciji da, bez odlaganja i promišljanja, stupe u redove

Narodno-oslobodilačke vojske, jer su nastupili posljednji časovi. Odgovornost će biti teška, ko se ogriješi o svoje dužnosti prema narodu.

Muslimani, za našu čast i zajedničku slobodu, stupajmo u redove narodno-oslobodilačkog pokreta! I našim oružjem u redovima Narodno-oslobodilačke vojske ubrzajmo oslobođenje naše zemlje!

Živjelo bratstvo i jedinstvo Srba, Muslimana i Hrvata!

Živjela pobjedonosna Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije i njen komandant, maršal Tito, vod naroda Jugoslavije!

Živjela Demokratska Federativna Jugoslavija!

Živjela Federalna Bosna i Hercegovina!

Živio Narodno-oslobodilački front Bosne i Hercegovine!

Septembra, 1944.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Članovi Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine i Narodno-oslobodilačkog fronta Bosne i Hercegovine:

SULEJMAN FILIPOVIĆ, pukovnik, povjerenik u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – MURATBEG ZAIMOVIC, industrijalac, član Pretsjedništva Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – HUSNIJA KURT, direktor gimnazije, član Pretsjedništva Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – MUHAMED SUDZUKA, sudija, član Pretsjedništva Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – AVDO HUMO, književnik, potpretsjednik Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – HAMDIJA dr. CEMERLIC, profesor više teološke škole, član Pretsjedništva Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – EDHEM ČAMO, veterinar, član Zavnobih-a – SKENDER KULENOVIĆ, književnik, član Zavnobih-a i član Oblasnog odbora NOF-a za Bosansku Krajinu – HASAN BRKIC, advokatski pripravnik, sekretar Zavnobih-a – ASIM ALIHODŽIĆ, advokat, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosansku Krajinu – SALKO NAZECIC, profesor, član Zavnobih-a – HALID MESIHOVIC, radnik, član Zavnobih-a – HASAN BATAK, seljak, član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu – MUSTAFA HASIC, seljak, član Zavnobih-a – OSMAN KARABEGOVIC, član Pretsjedništva Zavnobih-a – VEHID BEGIC, major, polit, komesar I Istočno bosanske brigade – HALIL SAHANOVIC,¹⁾ major, komandant Unske operativne grupe i član Zavnobih-a – ADEM HERCEGOVAC, major, politički komesar I Muslimanske brigade, Unske operativne grupe, član Zavnobih-a – MAHMUT ZULIC, pretsjednik Cazinskog okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i član Zavnobih-a – Inž. FAZLIJA ALIKALFIC, član Zavnobih-a –

Inž. CAZIM UGLJEN, član Zavnobih-a – MUHIDINI HAMIDOVIĆ, šerijatski sudija, član Zavnobih-a – ZEHRA MUIDOVIĆ, član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu i član Zavnobih-a – OMER GLUHIC, major, komandant Tuzlanskog odreda, član Zavnobih-a – SULEJMAN DIZDAR, direktor banke, član Izvršnog odbora NOF-a za Bosnu i Hercegovinu i član Zavnobih-a – IBRO ČENGIĆ, tipografski radnik, član Zavnobih-a – ŠEFKET MAGLAJLIĆ, radnik, sekretar Oblasnog NOO za Bosansku Krajinu, član Zavnobih-a – Dr. MEHMED TATLIC, upravnik bolnice NOV-e – PAŠAGA MANDŽIĆ, radnik, član Pretsjedništva Zavnobih-a – MUSTAFA POROBIĆ, član Zavnobih-a – HAMDİJA OMANOVIC, p.pukovnik, član Zavnobih-a i član Izvršnog odbora NOF-a za Bosansku Krajinu – EŽREF BADNJEVIĆ, sudija, član Zavnobih-a i član Zakonodavnog odbora Zavnobih-a – ENVER RE-DZIC, profesor, član Zavnobih-a – SULEJMAN ef. TOPIC, imam, član Zavnobih-a – NIJAZ DIZDAREVIĆ, student, član Zavnobih-a – HUSO BEGIC, posjednik, član Oblasnog odbora NOF-a za Bosansku Krajinu.

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 16925, štampam proglas, ćirilica.

) Pogrešno napisano, treba Sakanović.

81.

[Jajce], 1. oktobar 1944.

IZVJEŠTAJ INŽENJERA KARLA TOLNAUERA, REFERENTA ZA INDUSTRIJU, TRGOVINU I ZANATSTVO U ODJELJENJU ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBIH-a, O STANJU PRIVREDNIH PREDUZEĆA U JAJCU, BUGOJNU I DONJEM FAKUFU¹⁾

Tvornica Bosansko dioničko društvo za elektrinu u Jajcu.²⁾

Organizacija pripremnih radova za proizvodnju karbida:

U prvom redu treba se popraviti dovodna cijev za vodenu turbinu, koju je okupator pri svom odlasku uništio. Radovi su skoro dovršeni i turbina moći će se staviti u pogon za 5–6 dana.

Organizacija pilane:

Pilana radi pod upravom Šumske sekcije Jajce. Bila je u glavnom ispravna i počela sa radom prije 10 dana. Radi u 2 smjene.

Karbidna peć:

Pristupilo se je odmah čišćenju peći, koji su radovi dovršeni tako, da bi se ista odmah mogla staviti u pogon.

Krečana je u redu. Da bi se moglo početi sa radom na karbidnoj peći treba najprije da proradi krečana. Kako za krečanu nema dovoljno drva, nismo još mogli pristupiti radu. U krečani se nalazi kružna peć tako, da se dobije prva količina kreča tek poslije 9 dana. Tek onda bi se moglo početi sa proizvodnjom karbida.

Elektroliza:

Kod zadnjeg povlačenja naših trupa bio je uništen uređaj tvornice elektrolize. Razbijeni su svi poklopci iz kamenjštine za elektrolitične kupke. Ziva, koja je bila tada ispuštena u kanal, mogla se je u međuvremenu spasiti. Nešto klora u tekućem stanju nalazi se na skladištu tako, da bi se mogle neke klorne derivate izraditi.

Laboratorijum tvornice uništen je kod zadnjeg povlačenja naših trupa. U pomoćnom laboratorijumu moći će se samo produkcija karbida kontrolirati, dok za kontrolu proizvodnje klora manjka svaki uređaj.

Centrala:

Istom prilikom uništene su bile sve mašine za buđenje struje u generatorima (Erregermaschine) sa svih 8 generatora. Osim toga dignut je bio u zrak generator za proizvodnju istosmjerne struje od 2.000 KS. Sada radi 1 agregat za osvjetljenje grada i potrebe tvornice, koji dobije struju za buđenje od jednog pomoćnog elektromotora dok će kasnije, kada tvornica bude proradila, svi generatori dobiti struju za buđenje od 9. agregata. 8 elektromotora za buđenje generatora, koji su bili uništeni, naručeni su kod tt. Siemensu u Zagrebu i leže navodno u Zagrebu. 2 velika generatora od po 1.140 KS poslani su bili na popravak i nalaze se navodno u Bos. Brodu. Željezna konstrukcija za novu karbidnu peć naručena je kod tvornice vagona u Slav. Brodu. Ista je navodno već gotova i leži neoštećena u skladištu iste tvornice u Bos. Brodu.

Bravarska, stolarska i kovačka radionica:

U svim tim radionicama radi se radnim danima po 10 sati, a nedjeljom po 8 sati. Radionice rade za potrebe vojske, na podizanju mostova i uređaju stanbenih i uredskih prostorija raznih ustanova. Isto tako vrši se popravak gradske električne mreže i gradskog vodovoda. U ovim radionicama popravljena je pod nadzorom Ing. Ljapidovskog³⁾ 1 lokomotiva a sada se pristupa raznim popravcima na vagonima.

Plaće činovnika, namještenika i radnika:

Kako je tvornica bila dužna radnicima, namještenicima i činovnicima plaću za vrijeme dok su radili za okupatora, to je Uprava tvornice sa odobrenjem referenta ZAVNOBiH-a isplatila odgovarajuće nadnice svim zaposlenim. Budući da tvornica nije imala dovoljno novaca u blagajni, morala je prodati 1/2 vagona karbida da bi mogla podmiriti gornje isplate.

Produkcija:

Tvornica raspolaže hidrocentralom, koja proizvđa 8.000 KS izmjenične struje a 2.000 KS istosmjerne struje. Tvornica karbida može da proizvodi 50 vagona karbida ili 25 vagona ferosilicije mjesečno.

Sirovina za proizvodnju karbida imade po prilici za 3 mjeseca i to elektroda i ugljena dok se kreč izrađuje paralelno sa proizvodnjom karbida. Krečana može da proizvodi 1,5 vagona kreča dnevno.

Sto se tiče dobave goriva drveta za krečanu postoji saglasnost sa Šumskom sekcijom Jajce. Ova sekcija još nije pristupila dobavi drveta za ovu tvornicu.

Radovi na mostu preko Plive:

Most preko Plive bio je od strane okupatora miniran i to na prvom luku desne obale. Na tom luku je most samo djelimično oštećen. Radi pomanjkanja kisika i hidrauličnih dizalica nije se moglo pristupiti dizanju i popravljanju mosta te je samo postavljen jedan provizorium. Položene su 4 gvozdene traverze I MP br. 36, dok je luk podbočen sa 4 jakim hrastovim longinama. Potrebna je još potporna konstrukcija luka na desnoj obali. Ova se nije mogla dovršiti radi pomanjkanja drveta, koje treba Šumska sekcija da pribavi.

Kako je most konstruisan samo za prevoz vozila od 15 tona, to je ovaj provizorium dosta jak te bi mogao iznimno podnijeti i težinu od 25 tona. Radove na mostu izvršili su radnici ove tvornice, a kontrolu izvršio Građevinski odsjek pri Sreskom NOO i referent ZAVNOBiH-a.

Most preko Vrbasa na Skeli:

Budući da je provizorni most preko Vrbasa istrošen, to se mora smjesta pristupiti izgradnji novog mosta. Novi most će se postaviti na temeljima starog željeznog mosta, čija je željezna konstrukcija bila dignuta u zrak i leži sada u Vrbasu. Novi most biti će drvene konstrukcije sa nosivošću od 25 tona. Kako su se inženjeri Gradskog odsjeka pokazali nedoraslim, preuzeo je izradu planova za most Ing. Janžek¹⁾ od tvornice Elektrobosne. Materijal za most i to piloti djelomično su naručeni kod Šumske sekcije Sreskog NOO u Jajcu. Izgradnju mosta preuzeti će Građevinski odsjek Sreskog NOO u Jajcu.

Željeznički most preko Plive:

Željeznički most preko Plive miniran je i to treće polje računato od desne obale. Oštećeni su desni i lijevi nosači traverze tračnica. Prijedlog za popravak dao je referent ZAVNOBiH-a. Potrebni pripremni radovi t.j. rezanje materijala vršiti će se u tvornici Elektrobosne. Isto tako vršiti će radnici Elektrobosne popravak samog mosta. Organizaciju radova vršiti će referent ZAVNOBiH-a.

Referent ZAVNOBiH-a uvidio je potrebu za organizaciju zadruga pri Sreskom NOO radi prodaje karbida. Ova sugestija prihvaćena je od Sreskog NOO te se formirala uprava zadruga pri ovdašnjem. Sreskom

NOO. Radi organizacije zadruge drug Burek⁵⁾ posjetio je Sreski NOO u Sanskom Mostu radi izmjene karbida za pšenicu.

Referent ZAVNOBiH-a pozvao je upravu tvornice, inženjere tvornice, te referenta za prosvjetu pri ZAVNOBiH-u da bi se formirala šegrtska škola. Osnovana je uprava šegrtske škole a kao upravnik imenovan je Ing. Janžek. Pozvani su svi šegrtri tvornice kao i šegrtri u gradu da se upišu u ovu školu. Referent ZAVNOBiH-a dao je sugestiju da se broj šegrta u tvornici povisi na 50, koji je prijedlog uprava tvornice prihvatila.

Bugojno:

Referent ZAVNOBiH-a posjetio je 20. septembra o. g. Bugojno te je ustanovio slijedeće:

Kožara Nikole Franjića; kapacitet 5.000 kg. gotove kože. Vodena snaga 60 KS, parna 20 KS. Kožara je vrlo dobro uređena i neoštećena. Pogon je prilično mehaniziran. Vlasnici imaju kapital i voljni su započeti sa radom. Manjkaju sirovine i kemikalije da bi se moglo pristupiti radu. Tvornica ima utanačenje sa našom vojskom da će preuzeti svu sirovu kožu X. divizije na izradu. Da bi vlasnici kožare mogli isplatiti nadnice radnicima i činovnicima, vojska dozvoljava, da tvornica može izraditi i kožu za privatnike. Prema izjavi druga Ing. Mikšića⁶⁾ iz Oblasnog NOO ne postoji ovo utanačenje. Prema tome trebalo bi se ponovno posjetiti kožaru u Bugojnu i utanačiti uslove na temelju kojih bi kožara proradila. Prema izjavi braće Franjić nalaze se neke već ranije naručene kemikalije u Travniku a sirovine bi se mogle nabaviti u samom mjestu Bugojnu i to najviše lagana roba.

Vlasnik kožare Nikola Franjić nalazi se sada u Zagrebu. Njegovo držanje prema našem pokretu bilo je neprijateljski.

Elektro-centralu u Bugojnu, referent ZAVNOBiH-a nije posjetio, već je zamolio komandanta Područja da telegrafski pozove vlasnika elektro-centrale Ing. Mauricijusa Stapa, koji se nalazi u našim redovima. Ovaj će svakako najbolje rukovoditi centralom. Centrala je na vodeni pogon, generalno popravljena od okupatora. Za vrijeme boravka referenta ZAVNOBiH-a u Bugojnu centrala je radila.

Ugljenokope referent ZAVNOBiH-a nije posjetio. Predviđa se posjeta referenta za rudarstvo, koji će ujedno preuzeti i organizaciju ovih rudokopa. Trebalo bi što prije pristupiti vađenju ugljena, jer je tvornica Elektrobosna kao i sami grad za ovo zainteresiran.

Donji Vakuf:

Dne 27. septembra o. g. posjetio je referent ZAVNOBiH-a pilanu »Ugar« u Donjem Vakufu. Pilana je djelomično od gelera vazdušnih bombi oštećena. Sreski NOO imenovao je Durabegovića,⁷⁾ bivšeg poslovođu ove pilane, da se stara za ovu pilanu. Referent ZAVNOBiH-a naredio je* da se odmah pristupi popravku krova te da se za to upotrebi 1.000 kom crijepa, koji se nalazi na teritoriji ove pilane te da se očisti podrum i radionica. U tu svrhu poslala je tvornica Elektrobosna 60 kg. karbida, 4 karbidne lampe i 10 kg eksera. Radovi će se voditi pod kontrolom Durad-

begovića, dok će radnici biti pozvani na rad od Gradskog NOO u Donjem Vakufu. Dogovorom sa Ing. Vladom Mikšićem od Oblasnoga, prebaciti će se stručno osoblje i to bravari, strojobravari i stolari od iste firme u Turbetu u Donji Vakuf da bi se popravcima mašina i uređaja moglo pristupiti. Tek onda će se moći tačno ustanoviti, koji su djelovi na pojedinim mašinama oštećeni odn.[osno] koji potpuno manjkaju. Organizacija čitavog pogona povjerena je šumarskom Ing. Varoviću^{*)} pri Šumskom odsjeku NOO u Bugojnu. Šumske pruge po šumama, koje snabdjevaju ovu pilanu, djelomično su razrušene, a obe lokomotive teško oštećene. Prilikom posjete u Jajcu, tužio se je poslovoda pilane Duradbegović da teško dobije radnu snagu za povjereni mu rad.

Pilana Pansini u Donjem Vakufu:

Referent ZAVNOBiH-a interesirao se je prilikom posjete i za pilanu firme Pansini, koja je za vrijeme borbe potpuno izgorjela i izgleda da su strojevi gatera i to jedan brzi od 70 cm, jedan brzi od 120 cm. i jedan brzi od 60 cm samo djelomično oštećeni. Isto tako i lokomobil od 120 KS.

Rudnik gipsa i tvornicu gipsa u Donjem Vakufu referent nije posjetio. Potrebno je, da rudarski referent ova mjesta što prije posjeti.

R e k a p i t u l a c i j a

Hitnost radova:

- 1.) otvaranje rudokopa,
- 2.) popravak tlačne cijevi za vodenu turbinu,
- 3.) požuriti organizaciju dobave gorivog drveta za krečanu,
- 4.) organizacija zadrugarstva,
- 5.) dovršenje provizorija mosta preko Plive,
- 6.) popravak željezničkog mosta preko Plive,
- 7.) podizanje mosta preko Vrbasa na Skeli, projekt, nabavke materijala, mobilizacija radne snage, izrada željeznog materijala u tvornici,
- 8.) Kontrola nad radovima na pilani u Donjem Vakufu.

Referent:

Ing. Karlo Tolnauer

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 56 od 4. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/2-5.

*) Odjeljenje za narodnu privredu dostavilo je izvještaj Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na uvid dopisom br. 56 od 4. X 1944. godine, koji glasi:

»Šaljemo Vam u prilogu izvještaj druga Ing. Tolnauera o svome radu u Jajcu od 15. – 30. septembra 1944.

Načelnik:
Dr. Cemerlić«

- 2) Kraći opis proizvodnih mogućnosti tvornice vidi u prilogu.
- 3) Genadij.
- 4) Simon.
- 5) Ibro.
- 6) Vlado.
- 7) Malčo.
- 8) Ivo.

Prilog

KRATKI OPIS TVORNICE ELEKTROBOSNA U JAJCU

1.) Hidrocentrala. Ova daje pomoću 9 vodenih turbina – generatora 10.000 KS i to 2.000 KS istosmjerne a 8.000 KS trofazne struje. Istosmjerna struja predviđena je za pogon elektrolize kuhinjske soli, a trofazna za upotrebu u termoelektričnoj fabrici ferosilicija odn.[osno] karbida.

2.) Elektroliza kuhinjske soli predstavlja najmoderniju instalaciju ove vrste za proizvodnju klora i lužnog kamena.

Kapacitet: 220.000 kg. klora mjesečno,
250.000 " jetke sode mjesečno.

Potrebna sirovina 400.000 kg. soli mjes.ječno].
Izradba se vrši u 30 elektrolizera.

3.) U vezi sa elektrolizom kuhinjske soli nalazi se još instalacija za preradu klornog kreča i klornih derivata kao trikloretilena, tetrakloretilena, heksakloretilena, pentakloretilena, dikloretilena i tekućeg klora. Instalacija je u ispravnom stanju, ali se radi održavanja stalno mora kontrolirati, da ne propada uslijed pristupa klora.

4.) Termoelektrično postrojenje. U ovoj fabrici izrađuje se pomoću električne peći ferosilicijum iz kremenata i ugljena uz upotrebu trofazne struje od 800 KS. Kapacitet cca 30 vagona mjesečno uz potrošak od 80 vagona kremenata i 42 vagona ćumura. Alternativno može se ista peć upotrebiti i za fabricaciju karbida, pri čemu se troši kao sirovina pečen kreč i ugalj u obliku drvenog ćumura ili antracita. Potrebne sirovine 50 vagona ćumura, odn.fosno] 42 vagona antracita. Kapacitet 50 vagona karbida mjesečno.

5.) Krečana. Kapacitet krečane 400 tona mjesečno.

6.) Odmah uz krečanu nalazi se kamenolom, iz kojeg se vadi potreban krečnjak. Za loženje krečane upotrebljava se bukovo drvo, pilotina i drugi otpatci odn.fosno] ugalj. Potrebna količina drva 1 vagon – 22 m³ dnevno.

7.)¹⁾ Pilana. Ova imade 1 gater od 90 cm propusta, cirkular – štucmašinu i mašinu za obrezivanje. Kapacitet pilane 40 m³ drveta dnevno.

8.) Osim toga nalaze se u fabrici slijedeće radionice:

bravarija, stolarija, tesarija, bačvarija, limarija i elektroradiona.

9.) Magacini za potrebštine tvornice.

10.) Skladišta (bunker) klornog vapna.

Na skladištu se nalazi:

20 vagona karbida i
14 „ ferosilicije.

Tvornica imade sirovina za izradu karbida za cca 3 mjeseca t.j. za 150 vagona karbida.

Ing. Tolnauer

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/6-7.

*) U originalnom tekstu tačke: 7.), 8.), 9.) i 10.) pogrešno označene kao tačke 6.), 7.), 8.) i 9.).

82.

[Vis], 5. oktobar 1944.

UPUTE POVJERENIŠTVA NARODNOG ZDRAVLJA NKOJ ODJELJENJU ZA NARODNO ZDRAVLJE [I SOCIJALNO STARANJE] ZAVNOBiH-a O POSTUPKU PRILIKOM PREUZIMANJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA I ORGANIZACIJA U NOVOOSLOBOĐENIM KRAJEVIMA

U toku oslobođenja do sada okupiranih teritorija padaće u naše ruke sve veći broj civilnih sanitetskih ustanova i organizacija. Da bismo mogli uspješno preuzeti ove ustanove i osposobiti ih za rad u našoj zdravstvenoj organizaciji potrebno je za vremena popuniti sanitetska odjeljenja federativnih država i NOO-a sa stručnim osobljem i napraviti konkretan plan o raspodjeli i načinu preuzimanja, kao i načinu kasnijeg rada svake pojedine zdravstvene ustanove ili organizacije.

Tamo i dotle dok civilni sanitet ne bude mogao preuzeti ovaj posao, sanitet NOVJ izvršiće odmah registraciju liječnika i ostalih stručnih kadrova, popisaće sve sanitetske ustanove u mjestima, i prikupiće podatke o epidemiološkoj situaciji u okupiranim gradovima.

Kod ulaska vojska će dati zaštitu sanitetskim ustanovama i spriječiti njihovo oštećavanje, zadržavši kontrolu nad njima sve dotle dok zdravstveni organi Narodno-oslobodilačke vlasti ne budu u stanju da preuzmu ove ustanove.

Pri rasporedu liječnika vojska će sve fizički zdravo osoblje mobilisati, a civilnoj zdravstvenoj službi staviti na raspoloženje iskusnije i provjerene vojne liječnike, koje treba postaviti kao rukovodioce svih važnijih sanitetskih ustanova.

Da bi se preuzimanje i uspostavljanje rada zdravstvenih ustanova uspostavilo što ranije i čitav posao tekao što lakše, potrebno je odmah ostvariti saradnju sa sanitetom Glavnih štabova i štabova korpusa i s njima napraviti plan o postupku sa sanit.[etskim] ustanovama, unaprijed predvidjeti liječnike koji će se u datom momentu staviti na raspoloženje civilnom sanitetu, kao i dužnosti koje će oni trebati da preuzmu.

Inače, kod preuzimanja, kod uključivanja sanit.[etskih] ustanova u novoosvojenim gradovima postupiti ovako:

Zdr.[avstveni] odjeli federativnih jedinica, zdravstvene organizacije ministarstva, odnosno najviših okupatorskih i izdajničkih administrativnih vlasti u zemlji, kod preuzimanja ovih ustanova naročito nastojati spasiti arhive, blagajne, kartoteke i materijalne knjige.

Dalje, sanitet federativnih jedinica treba da preuzme medicinske fakultete, klinike, najviše higijenske ustanove, farmaceutsku industriju i veledrogerije koje pripadaju državi, ili narodnim neprijateljima.

Zdr.[avstveni] odjeli okružnih NOO-a odnosno oblasnih NOO-a, treba da preuzmu ostale sanitetske ustanove, bolnice, higijenske zavode, domove narodnog zdravlja, apoteke itd.

[Bolnice, sanatorije i ambulante od ranije postojećih samoupravnih tijela (Mercur, Okružni Ured, itd.) mogu i nadalje nastaviti rad pod dotadašnjom organizacijom s tim da se s njihove uprave smjene lica postavljena za vrijeme okupacije.]¹⁾

Dok se ne daju nove upute i pravila za rad, sve preuzete ustanove neka Trade] prema postojećim poslovnica i običajima.

Pitanje plaća i nagrada osoblju ne treba pokušavati prije riješiti nego se ono riješi za sve državne službenike. O broju i stanju preuzetih ustanova, te o načinu kako je u njima uspostavljen rad izvještavati u redovnom mjesečnom izvještaju.

Za povjerenika:
Dr. Zarković²⁾

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu narodnog zdravlja NKOJ pod br. 15 od 5. X 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 266 od 30. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 111/140-141.

(Pečat Povjereništva narodnog zdravlja NKOJ.)

¹⁾ Tekst u zagradi na originalnom dopisu je precrtan.

²⁾ Grujica.

[Vis], 5, oktobar 1944.

POVJERENIŠTVO NARODNOG ZDRAVLJA NKOJ DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a STATISTIČKE UPITNIKE I DAJE UPUTE ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA O STANJU NARODNOG ZDRAVLJA I ZDRAVSTVENE SLUŽBE

U prilogu Vam dostavljamo 10 upitnika o stanju narodnog zdravlja i zdravstvene službe kod vas.

Svrha sakupljanja podataka. Sakupljeni podatci treba da nas obavijeste o stanju i promjenama narodnog zdravlja i zdravstvene službe nastalih okupacijom i trogodišnjim ratom za oslobođenje.

Ono treba da organima narodne vlasti stvori predodžbu o onom što se ranije radilo po ovim pitanjima, o nastalim promjenama, o problemima koje će trebati da rješavaju i o sretstvima koja im stoje, ili će im u neposrednoj budućnosti stajati na raspoloženju.

Sakupljeni podatci treba da olakšaju narodnim vlastima rješavanje najvažnijih zdravstvenih pitanja ovoga momenta: preuzimanje zdravstvenog nasljedstva, njegovo brzo osposobljavanje za rad pod našim rukovodstvom, zadovoljavanje najvažnijih zdravstvenih potreba naroda i početak planskog rukovođenja zdravstvenom službom.

Na osnovu sakupljenih podataka Nacionalni komitet moći će dati opći plan zdravstvene službe u Jugoslaviji, koordinirati rad zdravstvenih organizacija federativnih država Jugoslavije i pravilno provoditi raspodjelu materijala, institucija, kadrova itd.

Način sakupljanja podataka. Kako u toku rata nije bilo mogućnosti za statističku službu, za rekonstrukciju ranijeg stanja i nastalih promjena služiti se svim raspoloživim i pristupačnim sretstvima, izvještajima i godišnjacima Ministarstva zdravlja i Banovina, anketama, podacima liječnika i novodošlih liječnika sa neoslobođ.[ene] teritorije, podacima obavještajne službe, raznim adresarima i telefonskim imenicima, podacima NOO-a, okupatorskih vlasti, crkvenih vlasti, zaplijenjenim arhivama zdravstvenih organizacija i ustanova, knjigovodstvom i podacima vlasnika ili rukovodioca pojedinih farmaceutskih firmi, veledrogerija itd., popisima kadrova i saniteskih ustanova, saniteta NOVJ itd.

Svi traženi podatci vjerovatno se neće moći sakupiti najednom i potpuno tačno, ali ih zato treba sakupljati tim upornije i neprestano ih provjeravajući prema novijim podacima.

Nakon izvjesnog vremena svaka zdravstvena ustanova, ili organizacija imaće za svoj djelokrug prilično cjelovite i tačne podatke.

Podatke sakupljene u toku mjeseca, za teritoriju svake pojedine federativne države, treba dostavljati jedanput mjesečno Povjereništvu Narodnog zdravlja Nacionalnog Komiteta.

Pitanje o zdravstvenoj organizaciji. Upitnik I¹⁾ je samo blijeda shema svega onoga što zdravstveni rukovodioci treba da znadu o ranijoj zdravstvenoj službi i promjenama koje je ona pretrpila u toku rata. Da bismo se koristili ranijim iskustvima i izbjegli ranije greške valja da poznajemo čitav dosadašnji zdravstveni rad, ranije rukovodioce, interese i momente koji su uplivali na njihov rad itd.

Stanje kurativnih institucija: (Upitnik II A – II C)²⁾ poznavanje njihovog stanja je hitno; jer je velik njihov dio uništen u toku rata, dosta uređaja i postrojenja je pokradeno od okupatora, uništeno ili razvučeno. Broj oboljenja se u toku rata povećao, tako da će postojeće ustanove trebati hitno obnavljati ili proširiti, te upotrebiti dobivenu pomoć za postavljanje novih ustanova što ekonomičnije.

Stanje higijenskih ustanova: (Upitnik III).³⁾ One su također dobrim dijelom izvan rada, dok je mogućnost izbivanja epidemije veća nego prije

rata. Tačno poznavanje sadašnjeg stanja omogućice nam maksimalno iskorištavanje preostalih ustanova i izradu plana higijenske i epidemiološke službe u prvim danima iza konačnog oslobođenja naše domovine.

Zdravstvena nastava (Upitnik IV).⁴⁾ Poznavanje stanja i kapaciteta medicinskih škola treba da nam omogući izradu plana nastave i brzog odgoja najpotrebnijih zdravstvenih kadrova.

Podatci o farmaceutskoj industriji, veledrogerijama i apotekama (Upitnik VA – V C).⁵⁾ Velik dio ovih ustanova pasti će u ruke narodnih vlasti. Potreba njihovog očuvanja i brze uspostave rada, njihovo očuvanje od lošeg ekonomisanja ili malverzacije raznih špekulanata koji već danas na njih bacaju oko, zahtijeva poznavanje njihovog današnjeg stanja. Zbog opće oskudice sanitetskih potrebitina mi ćemo morati zavesti kontrolu svih firmi koje s njima rade, bez obzira na vlasništvo ili držanje u toku NOB.

Pregled sanitetskih kadrova. (Upitnik VI).⁶⁾ Treba praviti za sve osoblje srednje i više stručne naobrazbe, bez obzira gdje se momentalno nalazi: u našoj civilnoj sanitetskoj službi, u NOVJ, u neprijateljskoj vojsci, na okupiranoj teritoriji, itd.

[Pregled o poboljevanju i umiranju (Upitnik VII)⁷⁾ u toku rata u uspoređenju sa predratnim stanjem, je značajan za orijentaciju našeg zdravstvenog rada. Njega će biti najteže napraviti i moguće samo za neke teritorije. Za do sada okupiranu teritoriju približne podatke moći će dati tamošnje zdravstvene organizacije, a za duže vremena oslobođene teritorije treba anketom sakupiti podatke od NOO-a i domaćih stanovnika, te ih uporediti sa predratnim službenim podacima.]⁸⁾

Za povjerenika:
Dr. Žarković

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu narodnog zdravlja NKOJ pod br. 16, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 265 od 30 XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/128–139.

(Pečat Povjereništva narodnog zdravlja NKOJ.)

>) Vidi prilog 1.

2) Vidi prilog 2, 3, i 4.

3) Vidi prilog 5.

4) Vidi prilog 6.

5) Vidi prilog 7, 8, i 9.

«) Vidi prilog 10.

7) Upitnik VII nije priložen uz dopis.

8) Tekst u zagradi na originalnom dopisu je precrtan.

Prilog 1.

STANJE ZDRAVSTVENE ORGANIZACIJE
NA TERITORIJU FEDERALNE JEDINICE

ko daje podatke

Datum ispunjavanja upitnika

1) Stanje zdravstvene organizacije do 1941. g.:

Pod koju administrativnu upravu je spadala federalna jedinica do 1941 – ^
Naziv zdravstvene vlasti koja je rukovodila zdravstvenom službom na teritoriji federalne jedinice
Sjedište zdravstvene uprave

Pregled organizacije:

Red. broj	Mjesto	naziv otsjeka ili zdrav, organizacije	Institucije		Sadašnje stanje	Opaska
			ime	ruko-vodioci		

2) Stanje zdravstvene organizacije za vrijeme okupacije:

Pod koju okupatorsku administr. upravu je spadala federalna jedinica:

Naziv i ustrojstvo zdrav, organizacije za vrijeme okupacije
Imena i zvanje zdrav, rukovodioca za vrijeme okupacije

Pregled zdravstvene organizacije za vrijeme okupacije:

Red. broj	naziv organizacija	Mjesto i naziv zdrav, organizacija	Ime institucije	rukovodioci	sadašnje stanje	Opaska

3) Stanje zdravstvene organizacije na oslobođenoj teritoriji federalnih jedinica do kraja septembra 1944. g.:

Imena rukovodioca zdravstvenih odjela federalnih jedinica, te postojeći otsjeci:

Zdravstvena služba u okruzima (rukovodioci i djelatnost)

Pregled čitave organizacije:

Red. broj	naziv organ.	mje-sto	br. li-ječnika	čestars pom.	babica	pom. osoblje	zdrav, ekipa	bol-nica	dječ. dom.	3 X E a	0 "3 M 0

Ukupno federalnih jedinica

Prilog 2.
UPITNIK II. A.

STANJE SVIH BOLNICA I KURATIVNIH INSTITUCIJA NA TERITORIJU FEDERALNE JEDINICE

Datum ispunjavanja
Ko ispunjava

Red. broj	Mjesto	naziv ustanove (n.pr. »Državna bolnica – Skoplje«)	vrsta ustanove (n.pr. »Opća bolnica«)	broj kreveta			Sadašnje stanje	Popis liječnika zvanje i specijal.	Broj pomoćnog osoblja
				kir.	int.	zaraz. spec.			

UKUPNO:

Prilog 3.
UPITNIK II. B.

STANJE POLIKLINIKA I AMBULANATA NA TERITORIJI FEDERALNE JEDINICE

Datum ispunjavanja
Ko ispunjava

Redni broj	mjesto	Vrsta poliklinike ili ambulante	Kome pripada (n.pr. »Okruž. uredu, Merkur, željeznici«)	stanje	Pros. god. frekvencija	Popis stručnog osoblja	Broj pom. osoblja	Opaska
UKUPNO:								

STANJE PRIVATNIH LIJEČNIČKIH ORDINACIJA ZA TERITORIJU FED.[ERALNE] JEDINICE

Redni broj	Mjesto i adresa	ime vlasnika	specijalnost	oprema ordinacije	Kad je nabavljena ordinacija (prije ili poslije okupacije)	Gdje se sada nalazi vlasnik	Opaska
							/

Prilog 5.
UPITNIK III.STANJE HIGIJENSKO-EPIDEMIOLOŠKIH INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA
NA TERITORIJI FEDERALNE JEDINICE

Ovdje unositi podatke za higijenske zavode, domove narodnog zdravlja. Škole narodnog zdravlja, zdravstvene stanice, razne ambulante u sastavu higijenske službe (n. pr. antitr.[ahomske] stanice, antitub.[erkulozni] dispanzeri itd. dječja savjetovaništa)

Datum ispunjavanja
Ko ispunjavaBroj
zaposlenog osoblja

Redni broj	mjesto i adresa	Vrsta higijenske institucije	Specijalna djelatnost	Stanje pogona	M O I s g o	Popis i zvanje liječnika	Opaska
------------	-----------------	------------------------------	-----------------------	---------------	----------------------------	--------------------------	--------

Prilog 8.
UPITNIK V. B.
STANJE VELEDROGERIJA, DROGERIJA I TRGOVINA MEDICINSKIM
POTREBŠTINAMA NA TERITORIJI FEDERALNE JEDINICE

Datum ispunjavanja
Ko ispunjava

Redni broj	Mjesto	Naziv firme	Vrsta djelatnosti	Ime vlasnika	Akcioneri	Vlasništvo do 1941. god.	Stanje stovarišta (samo približan pregled, detaljan opis zatražiti ili napraviti)	Opaska

Prilog 9.
UPITNIK V. C.
STANJE APOTEKA NA TERITORIJI FEDERALNE JEDINICE

Datum ispunjavanja
Ko ispunjava

Redni broj	Mjesto	Ime vlasnika	Vlasnik do 1941. god.	Popis osoblja	Stanje stovarišta (približna snabdjevenost apoteka koje pripadaju narodnim neprijateljima) popisati	Opaska
------------	--------	--------------	-----------------------	---------------	---	--------

(Jajce), 5. oktobar 1944.

ZAPISNIK O PRIJEMU I STANJU NOVCA DOBIJENOG IZ BANJE LUKE.
SASTAVLJEN U FINANSIJSKOM ODJELJENJU ZAVNOBiH-a

Primio sam u Sanici jednu veliku vreću zaključanu i ključ od njene brave, jednu kožnu torbu bez ključa nezaključanu i pet sanduka, koji su bili u slabom stanju, rasklimani. Iz dva sanduka su ispadale novčanice prilikom prenosa iz kamiona u kancelariju, a kod jednog je poklopac bio otkovan, jer je bio od slabe daske i ekseri nisu držali. Rasute novčanice su bile po 10 kuna, i ja sam ih sve pokupio i odnio u kancelariju. Novac nisam mogao sav prebrojati u Sanici nego sam ga prije pokreta prenio iz vreće, torbe i sanduka u čvrste sanduke napravljene u pilani u Sanici. U Jajce su ti sanduci stigli potpuno u redu. Do preseljenja u zgradu, gdje se nalazi sada Finansisko odjeljenje sanduci su se nalazili u podrumu zgrade fabričke kantine pod ključem, a ključ je bio kod druga Osmice.¹⁾

Prebrojavanjem, koje sam počeo u Sanici, a završio u Jajcu, našao sam da je iz Banja Luke doneto:

12.242.	komada	a	5.000	kuna	66,210.000.—	kuna
17.047	„	a	1.000	„	17,047.000.	
6.145	„	a	500	„	3,072.500.	
30.404	„	a	100	„	3,040.400.	
2.273	„	a	50	„	113.650.	
505.441	„	a	10	„	5,054.410.—	

Svega: 94,537.960.— „

Slovima: devedesetčetirimilionapetstotridesedamhiljadadevetsto-
šezdesetkuna.

Za
Načelnika financ.[iskog] odjeljenja
Drag.fomir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/262.

¹⁾ Osman Ibraković.

[Jajce], 5. i 6. oktobar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDsjedništva ZAVNOBiH-a

Dnevni red:

1. Projekat Pravilnika o ustrojstvu i radu narodno oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština.¹⁾
2. Projekat Uputa za organizaciju i rad narodnih sudova.²⁾
3. Aktuelni zadaci odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Sjednici su prisustvovali sljedeći članovi Pretsjedništva:

Dr. Kecmanović, Dr. Grgurić, Avdo Humo, Đuro Puoar, Hasan Brkić, Dr. Hamdija Čemerlić, Muhamed Sudžuka, Muratbeg Zaimović, Husnija Kurt, Ante Babić, Bogomir Brajković, Uglješa Danilović i Dr. Vaso Butozan.

Početak u 3 časa p.foslije] p.[odne].

Pravilnik o ustrojstvu i radu narodno oslobodilačkih odbora obrazložio je H. Brkić.

Projekat je u načelu primljen i prešlo se na specijalnu diskusiju po članovima.

Čl. 1. Po čl. 1, poslije diskusije u kojoj su uzeli učešća Dr. Grgurić, Dr. Kecmanović, Gj. Pucar, A. Humo, M. Sudžuka, A. Babić, jednoglasno je donesena odluka da se ovaj član prestilizuje. S obzirom da pravilnik reguliše ustrojstvo i rad narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština [ujovome članu ne bi trebalo iznijeti čitav sistem narodne vlasti u federalnoj Bosni [i Hercegovini], Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, kao najviši državni organ treba da se isključi iz sistematike prvog člana.

Čl. 2. Prima se jednoglasno

Čl. 3. Početni dio treće alineje, trećeg člana treba da glasi: u gradovima koji imaju preko 20.000 stanovnika kao organ narodne vlasti bira se gradska narodno oslobodilačka skupština. S ovom dopunom ovaj član je primljen jednoglasno.

Čl. 4. Usvojen je predlog da se prilikom izbora opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora na listi označe dva potpretsjednika, umjesto jednog, kako je bilo predviđeno u projektu. Član je primljen jednoglasno.

Čl. 5. Poslije diskusije, u kojoj su uzeli učešća dr. Kecmanović, U. Danilović, A. Humo, H. Brkić, Dr. Čemerlić, M. Sudžuka, zaključeno je da se ovaj član uputi Zakonodavnom odboru na prestilizaciju. Izbor sreske narodno-oslobodilačke skupštine, umjesto formulacije u projektu treba regulisati na taj način što će se ona birati u cjelini na opštinskim zborovima.

Čl. 6. Poslije diskusije u kojoj su uzeli učešća. U. Danilović, Gj. Pucar, B. Brajković, H. Cemerlić, Dr. Kecmanović, H. Brkić, A. Humo, M. Sudžuka, zaključeno je, da se ovaj član preformuliše. Umjesto principa delegacije izaslanika u okružnu narodno-oslobodilačku skupštinu od strane opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora i sreske narodno-oslobodilačke skupštine treba prihvatiti princip neposrednog biranja na sastanku opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora i sreskih narodno-oslobodilačkih skupština. Istovremeno treba regulisati da na ovom sastanku za izbor okružne narodno-oslobodilačke skupštine treba da su prisutne najmanje dvije trećine članova opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora i sreskih narodno-oslobodilačkih skupština.

Čl. 7. U istom smislu treba regulisati i izbor oblasne narodno-oslobodilačke skupštine.

Čl. 8. Prima se u cjelosti.

Čl. 9. Prima se u cjelosti.

Čl. 10. Druga alineja desetog člana treba da se izmijeni u tom smislu što će se dopunski izbori vršiti u onome slučaju kada se u toku izborne periode, bilo iz kojih razloga, smanji broj odbornika da je odbor, odnosno skupština nesposobna za rad.

Čl. 11. Opozivanje članova odbora, članova narodno-oslobodilačke skupštine kao i cijelih narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština treba da se reguliše u ovome članu shodno predloženom načinu izbora ovih tijela.

Čl. 12, 13, 14, 15. i 16. primljeni su na sjednici Pretsjedništva koja se održala 23. IX. 1944. godine.³⁾ *

Čl. 17. Prima se u cjelosti.

Čl. 18. Prima se u cjelosti.

Čl. 19. Prima se u cjelosti.

Čl. 20. Treba unijeti tekst člana: . . . . po ukazanoj potrebi ili na obrazložen zahtjev jedne četvrtine članova skupštine.

Čl. 21. Prima se u cjelosti.

Čl. 22. Prima se u cjelosti.

Čl. 23. Spojiti član 21. i čl. 23, s tim da se u članu 23. donese izmjena u tom smislu da se na sastancima skupština ne bira zapisničar već zapisnik skupštine vodi i potpisuje sa predsjedavajućim sekretar odgovarajućeg narodno-oslobodilačkog odbora.

Čl. 24. Prima se u cjelosti.

Čl. 25. Ovaj član trebalo bi izmijeniti u smislu davanja izvjesne mogućnosti narodno-oslobodilačkom odboru odgovarajuće skupštine da ocjenjuje u izvjesnim slučajevima zakonitost zaključaka i rješenja skupštine.

Cl. 26. Prima se u cjelosti.

Cl. 27. Prima se sa tim da se izvrši dopuna u tom smislu da su i članovi narodno-oslobodilačkih skupština dužni da obavještavaju narod 0 zaključcima koji su doneseni na sastancima narodno oslobodilačkih odbora.

Sjednica je prekinuta u 18,30 časova i nastavljena 6. X. 44 u 8 časova.

Cl. 28. i 29. Dr. Kecmanović predlaže da se u jednom i drugom članu ispusti zadnja rečenica. A. Humo i Gj. Pucar predlažu, da se samo u 28. članu ispusti zadnja rečenica. Zaključeno je da se u duhu ovih primjedaba dade konačna redakcija ovim članovima.

Čl. 30. Prima se s tim da se izvrši slijedeća nadopuna: .... za vršenje kontrole potrebno je službeno ovlaštenje organima koji su upućeni u kontrolu.

Cl. 31. Umjesto:_____isto tako sreski, okružni oblasni narodno-oslobodilački odbori šalju mjesečni i polugodišnji izvještaj višem narodno-oslobodilačkom odboru, odnosno ZAVNOBiH-u o svim važnim problemima na svom području kao i dnevni red i važne zaključke ... treba da stoji: . . . . šalju mjesečne i polugodišnje izvještaje višem narodno-oslobodilačkom odboru, odnosno ZAVNOBiH-u o cjelokupnom radu kao 1 dnevni red i zaključke svih sjednica ...

Član 32. Prima se s tim da se umjesto riječi »odluka« unese »zaključak«.

Član 33. Prva alineja treba da glasi: Žalba se ulaže u roku od 15 dana kada je rješenje stranci dostavljeno.

Član 34. Prima se s tim, da se izmjeni poredak u članu. Druga alineja doći će na mjesto prve alineje.

Član 35. Prima se u cjelosti.

Član 36. Treba da glasi: U cilju što bržeg i uspješnijeg izvršenja izvjesnog zadatka narodno-oslobodilački odbor može obrazovati specijalne komisije.

Član 37. Zaključeno je da je suvišan.

Član 38. Prva alineja treba da glasi: Radi održanja određenog reda u službenim odnosima kao i u vršenju poslova, lica koja su zaposlena u narodnoj vlasti odgovaraju za prekršaj u službenoj dužnosti.

Član 39. Potrebno je izmjeniti poredak u članu. Četvrta tačka doći će na mjesto prve.

Član 40. Prima se u cjelosti.

Član 41. Ovome članu stavljena je primjedba u pogledu potpisivanja akata od strane pretsjednika, sekretara i načelnika. Ovaj član treba da se preinači u tom smislu da se odrede slučajevi kada će akte potpisivati pretsjednik i sekretar, a kada sam načelnik.

Član 42. Zaključeno je da je suvišan.

Posebno se na sjednici diskutovalo pitanje regulisanja nadležnosti narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština. Stavljena je u dužnost Zakonodavnom odboru da za iduću sjednicu Pretsjedništva podnese predlog stilizacije jednog člana koji bi ušao u pravilnik, a koji bi regulisao ovo pitanje.

Da bi se ubrzao rad na konačnoj izradi ovog projekta Pretsjedništvo je odlučilo da M. Sudžuka, Brajković i Alihodžić pomognu članovima Zakonodavnog odbora.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/387–389.

¹⁾ Projekat navedenog Pravilnika nije pronađen. Pronađen je i objavljen tekst prvobitnog projekta (v. dok. br. 57), kao i konačno usvojenog Pravilnika (v. dok. br. 161). O Projektu ovog Pravilnika raspravljano je još na sjednicama Pretsjedništva održanim 23. septembra (zapisnik nije pronađen), kao i 15. novembra 1944. godine (v. dok. br. 159), kada je i usvojen ovaj Pravilnik.

²⁾ Projekat navedenih Uputa nije pronađen. Pronađen je i objavljen konačan tekst usvojenih Uputa (v. dok. br. 111). O Projektu navedenih Uputa raspravljano je na sjednicama Pretsjedništva održanim 7. oktobra (v. dok. br. 87), zatim 9. i 10. oktobra (v. dok. br. 93), kao i 17. oktobra 1944. godine (zapisnik ove sjednice nije pronađen, ali se ista spominje u dok. br. 114), kada je usvojen konačan tekst navedenih Uputa.

^{*)} Zapisnik navedene sjednice nije pronađen.

86.

[Jajce], 6. [oktobar 1944]

ZAPISNIK KONFERENCIJE PREDSTAVNIKA ODJELJENJA ZA EKONOMSKU OBNOVU, ODJELJENJA ZA NARODNU PRIVREDU I ODJELJENJA ZA FINANSIJE ZAVNOBiH-a O RAZGRANIČENJU NADLEŽNOSTI IZMEĐU POJEDINIH ODJELJENJA 1

Konferenciji su prisustvovali slijedeći drugovi:

Hasan Brkić – sekretar ZAVNOBiH-a

Dr Hamdija Cemerlić – načelnik Odjeljenja za narodnu privredu
Ing. Ugljen,¹⁾ Ing. Finci²⁾ i Papić³⁾ iz Odjeljenja za ekonomsku obnovu.

Ing. Franjić,⁴⁾ Ing. Božić,⁵⁾ Ing. Špiler⁶⁾ i Ing. Tolnauer⁷⁾ iz Odjeljenja za narodnu privredu.

Drago Krndija iz Odjeljenja za finansije.

Konferenciju otvara drug Cemerlić ističući hitnu potrebu razgraničenja kompetencija između Odjeljenja za ekonomsku obnovu i Odjeljenja za narodnu privredu.

Dnevni red

1. Smjernice o organizaciji Odjeljenja za ekonomsku obnovu i Odjeljenja za narodnu privredu,
2. Pitanje osnivanja Tehničkog odjeljenja i posebno organizacije za izvođenje radova,
3. Puštanje u pogon industrijskih preduzeća, i
4. Pitanje stručnog osoblja.

Drug Ugljen iznosi zadatke Odjeljenja za ekonomsku obnovu: U zajednici sa ostalim odjeljenjima prikupiti podatke o stanju naše privrede i njenim mogućnostima za obnovu.

Na osnovu prikupljenih podataka pojedina privredna odjeljenja izrađuju plan obnove svoga sektora, dostavljaju ga Odjeljenju za ekonomsku obnovu, koje na osnovu tih planova izrađuje plan cjelokupne obnove.

Odjeljenje za ekonomsku obnovu vodi evidenciju i kontrolu nad raspodjelom sredstava i radne snage potrebnih za izvođenje radova obnove.

Drug Finci nastavlja, da Odjeljenje za ekonomsku obnovu ne može samo izvoditi tehničke radove oko obnove. Te radove bi trebalo izvoditi jedna posebna tehnička organizacija čiji bi značaj bio velik naročito za obnovu naselja. Ta tehnička organizacija mogla bi potpadati ili pod Odjeljenje za ekonomsku obnovu ili pod Tehničko odjeljenje.

Drug Hasan upozorava na dva momenta o kojima treba voditi računa pri postavljanju i riješavanju organizacije i rada Odjeljenja za ekonomsku obnovu.

1. Obnova u kojoj su zainteresirani privatnici, i
2. Obnova i izgradnja državnog privrednog sektora.

Pitanje obnove nije samo tehničko, nego i općedržavno, privredno i društveno. Odjeljenje za ekonomsku obnovu treba ispitati sve probleme i mogućnosti obnove kako na državnom tako i na privatnom sektoru. Ono treba postati centralno rukovodeće tijelo koje će na osnovu proučavanja statističkog materijala postaviti osnovu opšteg plana obnove zemlje, uključujući u ovo i raspodjelu sredstava i radne snage. To je osnovni zadatak Odjeljenja za ekonomsku obnovu.

Danas, mi imamo čitave krajeve opljačkane i opustošene. Neposredni zadaci Odjeljenja za ekonomsku obnovu bili bi razraditi problem najhitnije obnove privatno-privrednog sektora koji u sebe uključuje problem snabdijevanja građevnim materijalom, radnom snagom, podizanjem naselja itd. U saradnji sa ostalim privrednim odjeljenjima stvoriti put i prve mjere u cilju obnove državne privrede-saobraćaja, puteva, ind.[ustrijskih] preduzeća svih vrsta itd. Odjeljenje za ekonomsku obnovu treba se pozabaviti i problemom privatne inicijative u radovima oko obnove.

Između Odjeljenja za ekonomsku obnovu i ostalih privrednih odjeljenja treba postojati najtješnja saradnja u cilju dobivanja što realnije osnove za izvođenje poslova obnove zemlje.

Iznoseći svoje lično mišljenje drug Hasan kaže, da Odjeljenje za ekonomsku obnovu ne može raspolagati jednim aparatom koji bi izvodio tehničke radove obnove. Ono odjeljenje koje stručno rukovodi jednim preduzećem, odnosno privatnik kome pripada dotično preduzeće, rukovodi tehničkim radovima oko obnove dotičnog preduzeća, dok Odjeljenje za ekonomsku obnovu raspolaže sa sredstvima i radnom snagom potrebnim za izvođenje tih radova.

Sto se tiče Tehničkog odjeljenja pristupiće se prije ili kasnije njegovom stvaranju. Organizacija toga odjeljenja treba da odgovara zadacima današnjice. Odjeljenje za ekonomsku obnovu trebalo bi također dati svoj predlog o organizaciji ovog odjeljenja. Ali je samo pitanje, da li će Tehničko odjeljenje moći izvršiti džinovske zadatke izvođenja cjelokupne obnove, ili će ono samo stručno rukovoditi obnovom državnih i javnih objekata. Svakako ono mora pružati privatnicima izvjesnu pomoć u izgradnji. U kojoj mjeri će se angažovati na radovima obnove, to će zavisi od sredstava sa kojima ćemo raspolagati. Može se desiti da dođe do osnivanja jedne banke za izgradnju, koja bi davala potstreka i privatnicima.

Organizacija Odjeljenja za ekonomsku obnovu, kako je predloženo Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a ne može odgovoriti gornjim zadacima, te je treba podesiti prednjim zadacima.

Za prikupljanje statističkog materijala treba hitno organizirati jedan statistički centar pri Obnovi, kao i niz statističkih uporišta na čitavom području Bosne i Hercegovine.

Na koncu drug Hasan podvlači da obnova zemlje ima i svoju političku stranu. Treba dati najhitniju pomoć krajevima postradalim u NOB-i. Pri tome se rukovoditi principom da ovu pomoć pruže oni naši krajevi koji su bolje očuvani.

Drug Franjić također podvlači važnost osnivanja Tehničkog ostsjeka kao organizacije za izvođenje radova oko obnove.

Drug Papić govori o izvorima sredstava za obnovu zemlje: Vlastita sredstva, nađena u oslobođenim krajevima, koja mogu biti ili državna ili konfiskovana od narodnih neprijatelja, pri ulasku u gradove. Trebalo bi svugdje blokirati građevni materijal i planski ga upotrebljavati. Napokon, dolaze u obzir sredstva pribavljena putem kampanja na dobrovoljnoj bazi. Za izvršenje ovoga zadatka trebaće se tijesno povezati sa organizacijama JNOF-a.

Sredstva koja će se dobiti od savezničkih organizacija i zemalja također će igrati značajnu ulogu u obnovi zemlje i pomoći narodu.

U pogledu reparacija, za sada bi Odjeljenje za ekonomsku obnovu trebalo što prije prikupiti podatke o ratnoj šteti i omogućiti NKOJ da u što kraćem vremenu postavi i ostvari naš zahtjev za reparacije, koje će također služiti za obnovu zemlje i pomoć narodu.

Čitavu produkciju u zemlji, kao i vanjsku trgovinu, treba podesiti prema potrebama realizacije plana za obnovu.

Svim ovim poslovima rukovodiće naše vlasti, one će imati dominantan položaj u raspodjeli materijala, te će se privatnicima moći nametnuti izgradnja prema planu.

Raspodjelu sredstava vršiće Odjeljenje za ekonomsku obnovu preko pojedinih privrednih odjeljenja za njihove potrebe, a preko zadružnih organizacija – privatnicima.

Radništvu i stručnim kadrovima trebamo osigurati povoljne uslove za rad i život, i tako u državni sektor privući ono najbolje u njihovim redovima.

Nastavljajući na svoja prednja izlaganja drug Ugljen kaže da će Odjeljenje za ekonomsku obnovu posvetiti specijalnu pažnju obnovi naselja, izgradnjom regulacionih planova, raspodjelom sredstava i radne snage, te kontrolom izvođenja, dok će same radove izvoditi ili Tehničko odjeljenje ili posebna tehnička organizacija.

Za transport i smještaj materijala, Odjeljenje za ekonomsku obnovu razmatra problem transporta, kao i stvaranja jedne mreže magacina. U tom planu Odjeljenje za saobraćaj – koje bi trebalo formirati, dalo bi nam dragocjenu pomoć.

Već se pristupilo prikupljanju podataka o ratnoj šteti.

Danas već postoji niz napuštenih preduzeća i imanja. Ta preduzeća i imanja treba staviti u pogon bez obzira da li je utvrđeno kome pripadaju, i njihovu proizvodnju podesiti prema planu. Napuštena zemlja može se pretvoriti u državna dobra ili poslužiti za kolonizaciju. Odjeljenje za ekonomsku obnovu treba na sebe preuzeti upravu ovih imanja i preduzeća sve dok se ne riješi njihova pripadnost.

Na osnovu iznesenih zadataka drug Ugljen iznosi prijedlog Odjeljenja za ekonomsku obnovu o njegovoj organizaciji.⁸⁾

Odjeljenje bi se dijelilo na pet ostsjeka i to:

I. OPCI OTSJJEK, sa podotsjecima:

- a) Personalni,
- b) Računovodstvo i administracija, i
- c) Pravni.

II. OTSJJEK ZA PLANOVE EKONOMSKE OBNOVE, sa podotsjecima:

- a) Izrada plana ekonomske obnove,
- b) Raspodjela sredstava za izvođenje plana,
- c) Raspodjela radne snage za izvođenje plana,
- d) Ekonomska statistika.

III. OTSJJEK ZA OBNOVU NASELJA, sa podotsjecima:

- a) Regulacioni planovi,
- b) Pribavljanje materijala i radne snage.

IV. OTSJJEK ZA PREUZIMANJE I RASPODJELU POMOCI, sa podotsjecima:

- a) Preuzimanje i transport,
- b) Magaciniranje i razdioba.

V. OTSJEK ZA RATNU ŠTETU I REPARACIJE, sa podotsjecima:

- a) Utvrđivanje ratne štete, i
- b) Sastav zahtjeva za reparaciju.

Za upravu napuštenih imanja i preduzeća stvara se:

ZAVOD ZA VAKANTE I KOLONIZACIJU.

Drug Božić govori o važnosti obnove sela i poljoprivrede, koji su najviše dali za NOB-u. U pogledu napuštenih imanja treba razmotriti u svakom pojedinom slučaju svrsishodnost njihove kolonizacije ili pretvaranja u državna dobra.

Kako su iscrpeni sadržaji prve i druge tačke dnevnog reda, drug Cemerlić prelazi na treću tačku dnevnog reda, upozoravajući specijalno na industrijska preduzeća u Ljubiji, Jajcu, D. Vakufu i Bugojnu.

Kod ugljenokopa u Jajcu došlo se do uelija, te za njegovo puštanje u pogon ne postoji tehnički nego finansijski problem. Pretsiedništvo ZAVNOBiH-a bi trebalo osigurati početni obrtni kapital, te ako bi se ugalj prodavao, ugljenokom bi bio rentabilan. Sa 16 sati rada dnevna produkcija u početku bi iznosila oko 10 tona.

Drug *Franjić* kaže, da bi svakako trebalo staviti u pogon ugljenokop u Jajcu i zbog priprema za buduću eksploataciju. Jajce već sada ima veliku potrebu za ugalj. Krečana u tvornici radi samo sa pola kapaciteta, i njoj bi trebao ugalj. Ovdasnja tvornica je namjeravala i podići produkciju vještačke svile na osnovu naše celuloze, i zato bi ioi trebalo 10 vagona uglja dnevno. Za početak bi dovoljno bilo 2–300.000 Kn. u obrtnom kapitalu, a pri dnevnoj produkciji od 10 tona, ostajalo bi ugljenokopu oko 10.000 Kn. dnevno čiste dobiti.

Drug Ugljen ističe da je sloj uglja u Jajcu otvoren istražnim radovima, i mogućnosti ovoga ugljenokopa ne bi se tačno mogle utvrditi dok se ne dobiju podaci o istražnim radovima koje ie vršio ugljenokop iz Kaknja. Što se tiče ugljenokopa u D. Vakufu, trebalo bi pregledati njegovo rudarsko tehničko stanje, u čemu su složni drugovi Cemerlić i Franjić.

Drug Špiler iznosi stanje pilane u Jajcu. Ona sada radi u 2 smjene i prerađuje oko 30 kub. metara oblovine. Kapacitet bi se mogao povećati. Za sada većina proizvodnje odlazi za potrebe vojske, za podizanje mostova i proizvodnju greda za mostove treba potrajati još oko 10 dana. Daska koja se proizvodi uz grede služi većinom za lokalne potrebe vojnih i civilnih ustanova.

Drug Hasan primjećuje da bi pilana trebala raditi na 3 smjene i maksimalno povećati kapacitet. Jedan dio produkcije trebalo bi upotrebiti za podizanje popaljenog Janja i Kupresa.

Drug špiler odgovara da bi pilana mogla raditi sa tri smjene. Za potrebe Janja podignuta je vodena pilana sa tri žage na Glogovcu.

Na pitanje druga Tolnauera da bi krečani u tvornici trebalo osigurati drvo za proizvodnju kreča i karbida, drug Špiler odgovara da je Sreski NOO Jajce organizirao šumarsku službu, SNOO ima svoga šumarskog referenta, a općinski NOO izabrali su nekoliko lugara. Za sječu postoji jedan šumski manipulant. Jedino je teškoća sa prevozom drva, koje se mora prebacivati preko Vrbasa kod Bijele Vode. Za sada se radi na postavljanju čamca na tom mjestu. Postoje teškoće i sa radnom snagom. Jajački odred je na pr. mobilizirao seljake iz Sokolina i St.[arog] Sela koji su pošli na sječu drva.

Za potrebe tvornice preko zime trebalo bi osigurati oko 5–6.000 kub. m. drva.

Što se tiče pilane u D. Vakufu drug Tolnauer kaže da se vrši čišćenje mašina.

Kožara u Bugojnu oskudjeva sa kemikalijama.

Što se tiče kadrova drug Hasan je obećao da će pretsjedništvo razmotriti povlačenje izvjesnog broja iz vojske.

Na koncu je zaključeno:

da Odjeljenje za ekonomsku obnovu i Odjeljenje za narodnu privredu izrade pismene prijedloge svoje organizacije i zadataka, koji će raspraviti na jednoj konferenciji.

Da se pristupi organizaciji statistike.

Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a razmotriće pitanje finansiranja preduzeća kao i organizacije Tehničkog odjeljenja.

Pregledati tehničko stanje ugljenokopa u D. Vakufu.

Odjeljenje za narodnu privredu pobrinuće se za redovito snabdijevanje tvornice drvom.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/592–595.

1) Čazim.

*) Jahiel.

3) Avgustin.

4) Vjekoslav.

5) Ljubo.

a) Emil.

7) Karlo.

8) Konkretniji prijedlog organizacije Odjeljenja za ekonomsku obnovu vidi u dokumentu br. 123.

[Jajce], 7. oktobar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDsjedništVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisutni slijedeći članovi Pretsjedništva: Dr. V. Kecmanović, Dr. Cemerlić, B. Brajković, A. Babić, A. Humo, M. Zaimović, M. Sudžuka, H. Kurt, Dr. V. Butozan, Gj. Pucar i H. Brkić.

Na dnevnom redu bila je druga tačka iz dnevnog reda sjednice koja se održala 6. X. 1944. g.¹⁾

Diskusija o projektu uputa za organizaciju i rad narodnih sudova.²⁾ Projekat je pročitao i obrazložio referent B. Brajković.

Generalna diskusija po projektu.

Gj. Pucar u načelu se slaže sa projektom i predlaže da se diskusija po projektu kreće u okviru opštih primjedaba. Slaže se sa predlogom o organizaciji opštinskih, sreskih i okružnih sudova, smatrajući da ove tri sudske instancije mogu u prvo vrijeme da zadovolje naše potrebe.

A. Humo stavlja primjedbu da izbor sudova ne bi trebalo vezati za izbor narodno-oslobodilačkih odbora, jer u dogledno vrijeme neće se sprovoditi izbori za narodno-oslobodilačke odbore, pa bi se u tom slučaju preka potreba stvaranja sudova odgađala. Primjećuje, da bi u projektu trebalo unijeti izvjesne jezične izmjene.

M. Sudžuka. Iznosi mišljenje da bi, prilikom organizacije sudova, trebalo bar u prvo vrijeme posvetiti naročitu pažnju stvaranju sreskih narodnih sudova. Stvaranje opštinskih sudova skopčano je sa teškoćama s obzirom da ne raspolazemo sa dovoljnim stručnim kadrom koji je za normalan rad sudova, naročito u prvo vrijeme, neophodan. Da bi se osigurao normalan i neprekidan rad naših sudova, trebalo bi prilikom izbora sudija predvidjeti i njihove zamjenike, da bi se na taj način izbjeglo da sudovi trpe uslijed bolesti ih spriječenosti, iz bilo kojih razloga, izabranih sudija. U pogledu ovršnog postupka trebalo bi u projekat unijeti ograničenja u pogledu minimuma imovine ovršenika koja ne može postati predmetom javne dražbe.

Gj. Pucar. Smatra da je organizacija sudova koji predviđa naš projekat pravilna s obzirom i na uputstvo Povjereništva za pravosuđe Nacionalnog Komiteta koje predviđa ovakvu organizaciju sudova.³⁾ Opštinske sudove stvaraćemo tamo gdje postoje uslovi za njihov normalan rad i nećemo se rukovoditi tim, da pod svaku cijenu u svakoj opštini stvorimo opštinski narodni sud.

H. Kurt. Iznosi iz svog praktičnog iskustva slučajeve koji nameću potrebu zavođenja opštinskih sudova, da bi se na taj način otklonila postojeća praksa da sporove raspravljaju narodno-oslobodilački odbori i Komande Mjesta.

Dr. V. Kecmanović. Prilikom diskusije o organizaciji sudova, smatram, da bi se trebalo povesti računa o jednoj pozitivnoj tradiciji koja postoji u našem narodu u pogledu ustanove suda dobrih ljudi. Moralna vrednost ove ustanove je velika i mišljenja sam, da bi mogli i u naš predjedekat unijeti ovu ustanovu, koja će dobro doći naročito tamo, gdje ne bismo odmah mogli pristupiti formiranju opštinskih narodnih sudova. Trebalo bi u tom smislu dati i pravnu vrijednost odlukama suda dobrih ljudi u odnosu na druge naše ustanove. Sud dobrih ljudi djelovao bi i vaspitno na narod kao ustanova, koja bi išla za tim, da se stranke u sporu poravnaju i sporazumijevaju van suda.

Privremeni Sudski Savjet kao naš vrhovni sud trebalo bi proširiti, jer je predviđeni broj [članova] suviše malen. Obrazloženje potrebe organizacije sudova koje je iznešeno u uvodu trebalo bi skratiti.

Gj. Pucar. Ne slažem se sa predlogom Dr. Kecmanovića u pogledu ustanove suda dobrih ljudi. Naime, mi ne bismo trebalo da je uvrštavamo kao ustanovu u ovaj naš projekat. Naši opštinski sudovi biće u stanju, kao narodni sudovi, da raspravljaju i presuđuju sve sporne stvari. Narod je stekao povjerenje u ljude koje bira, što se naročito moglo vidjeti u radu naših narodno-oslobodilačkih odbora, kada su oni, pored svojih redovnih dužnosti, vršili i sudsku funkciju.

A. Humo. Slaže se sa predlogom Gj. Pucara, obrazlažući ga i time što se u našoj organizaciji sudova moramo rukovoditi uputstvima Nacionalnog Komiteta.

Dr. V. Kecmanović. Svoje mišljenje u pogledu sudova dobrih ljudi obrazlažem time, što smatram, da će naši opštinski narodni sudovi, kao izborna tijela, biti nesposbni da objektivno sude. Izbornost sudija na duže vrijeme, prijateljski i rođački odnosi sa spornim strankama, simpatije i zainteresovanost sudija u sporu, sve će to uticati na rad opštinskih sudova. Sud dobrih ljudi koji se bira ad hoc po želji samih stranaka nema takve nedostatke, te stoga smatram da će oni imati veću moralnu vrijednost u očima naroda. Naglašavam vaspitnu stranu suda dobrih ljudi u tom pogledu što će svesti na manju mjeru sporove stranaka pred redovnim sudovima.

Gj. Pucar. Mišljenje Dr. Kecmanovića u pogledu nesposobnosti opštinskih sudova ne bih mogao prihvatiti. Ranije sam napomenuo da je dosadašnje iskustvo pokazalo drugo. Odbori su stekli povjerenje naroda i u ovim slučajevima kada su kao organi narodne vlasti raspravljali i odlučivali u pogledu sporova.

Dr. Kecmanović. Upravna vlast nije isto što i sudska vlast. One se razlikuju po prirodi svoga posla i mi moramo o tome voditi računa. Smisao moga predloga sastoji se u tome da bi mi ustanovom suda dobrih ljudi stvorili veće povjerenje prema našim sudovima, i njihovim odlukama.

M. Sudžuka. Ponovo obrazlaže svoj predlog u pogledu sreskih sudova koje bi trebalo na prvom mjestu stvoriti. Opštinske sudove stvaraćemo tamo gdje postoje uslovi za to. Napominjem, da mi trebamo da izobrazimo stručni kadar koji bi imao sposobnosti da tehnički olakša rad

naših sudova i da poučno djeluje na sudije koje narod neposredno izabire. Smatram da mjesnu nadležnost naših sudova treba proširiti mimo postojeće upravne podjele. To naročito ističem u pogledu okružnih sudova, koji bi mogli obuhvatiti veći broj srezova iz raznih područja okružnih narodno-oslobodilačkih odbora. Sudove dobrih ljudi ne trebamo odbaciti, ali mislim, da ih kao ustanovu ne bismo trebali unijeti u ovaj projekat.

Dr. Cemerlić. Sud dobrih ljudi kao ustanova proističe iz našeg običajnog prava. Običajno pravo mi zadržavamo kao izvor prava i prema tome mi zadržavamo ustanovu sudova dobrih ljudi. Sud dobrih ljudi u sebi sadrži i sudovanje po pristanku samih stranaka, dok redovni sudovi u sebi sadrže mogućnost da sude u spornim stvarima i mimo volje stranaka. Slažem se s mišljenjem da naša sudska i upravna podjela ne moraju da se podudaraju, naročito kod okružnih sudova a i kod nižih sudova.

H. Brkić. Organizacija sreskih sudova treba da se provede u prvom redu. Opštinske sudove treba stvarati, ali se pri tome moramo rukovoditi s tim, da njihova nadležnost u što većoj mjeri odgovara budućoj našoj administrativnoj podjeli. Postojeća administrativna podjela rezultat je ratnih prilika i u tom smislu ona je privremena.

B. Brajković. U pogledu ustanove – suda dobrih ljudi, slažem se sa mišljenjem koje je iznešeno u diskusiji. Ta ustanova postoji, ali sam mišljenja da je ne bi trebalo unijeti u ovaj naš pravilnik.

Dr. Kecmanović. Stavljam predlog da se generalna diskusija o ovome projektu završi, jer smatram da su osnovna pitanja u projektu pretresena.

Projekat se prima u načelu. Specijalna diskusija o ovome projektu odlaže se za iduću sjednicu, s tim, da se po jedan primjerak projekta uputi članovima pretsjedništva da bi mogli na njih staviti svoje primjedbe u pojedinostima. Iduća sjednica zakazana je za ponedjeljak 9. X. 1944.⁴⁾ u 3 sata sa slijedećim dnevnim redom:

1. Specijalna diskusija o projektu Uputa o organizaciji i radu narodnih sudova.

2. Referat o radu odjeljenja za narodnu privredu.⁵⁾

3. Referat o radu odjeljenja za narodno zdravlje i socijalno staranje.⁶⁾

4. Referat o radu Prosvjetnog odjeljenja.⁷⁾

Sjednica je završena u li časova.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/390–392.

¹⁾ V. dok. br. 85.

²⁾ V. nap. 2 uz dok. br. 85.

³⁾ V. dok. br. 30.

⁴⁾ V. dok. br. 93.

⁵⁾ Navedeni referat (izvještaj) je objavljen pod br. 90, a razmatran je na sjednici Predsjedništva održanoj 10. X 1944. godine (v. dok. br. 93).

⁶⁾ Navedeni referat nije pronađen, a o njemu se raspravljalo na sjednici Predsjedništva održanoj 11. X 1944. godine (v. dok. br. 93).

⁷⁾ Navedeni referat (izvještaj) je objavljen pod br. 89, a razmatran je djelomično na sjednici Predsjedništva održanoj 11. X 1944. (v. dok. br. 93), a u potpunosti na sjednici Predsjedništva održanoj 16. X 1944. godine (v. dok. br. 110).

88.

[Vis], 8. oktobar 1944.

UPUTSTVO POVJERENIŠTVA ZA ŠUME I RUDE NKOJ [PREDSJEDNIŠTVU]
ZAVNOBIH-a ZA ORGANIZACIJU ŠUMARSKO I RUDARSKO SLUŽBE
POSILIJE OSLOBOĐENJA ZEMLJE

Uputstvima ovoga Povjereništva date su prve smjernice za organizaciju šumarskog i rudarskog aparata kod NOO-a (Uputstva Br. Or. I, od 10. V. 1944.—).¹⁾ Kako se približava čas oslobođenja zemlje, čekaju nas mnogi zadaci od čijeg pravilnog izvršenja zavisi i politički i privredni uspjeh. Na uspjeh možemo računati ako se sve predvidi i ništa ne propusti, tako da se uprava primi po unapred spremljenom planu, a sva šumarska i rudarska preduzeća, prvenstveno ugljenokopi, produže, odnosno preduzmu rad. Naša privreda i obnova zemlje zahtijeva, da se, tako reći, ne izgubi ni jedan čas. U tu svrhu daju se još i ova uputstva:

Upravni organi biće NOO-i preko svojih odgovarajućih odjeljenja, svaki u svom području, s tim što će Predsjedništva (Izvršni odbori) zemaljskih vijeća preuzeti kvislinška ministarstva i specijalne zavode i ustanove, Oblasni NOO-i dosadanje Direkcije šuma i rudnika i Rudarska satništva, Okružni NOO-i dosadašnje šumske uprave, a Sreski NOO-i dosadašnje niže šumske ustanove (sreske šum.[ske] referate, sreske šumske rasadnike i tome slično).

U koliko posebne prilike toga Predsjedništva zahtijevaju drukčiji postupak, pak je eventualno plan primitka drukčije zamišljen i pripremljen, neka tako i provedu, a ovo Povjereništvo o načinu organizacije i sprovođenja obavijeste.

Poslije rata imaćemo slijedeće vrste šumarskih i rudarskih industrijskih preduzeća: državna (tj. ranija državna i ranija samoupravna), konfiskovana, sekvestrirana, napuštena i privatna.

Državnim i konfiskovanim preduzećima rukovodiće Predsjedništva zemalj.[skih] vijeća, odnosno njihova odgovarajuća odjeljenja, s tim što će se odrediti uprava za svako državno i konfiskovano preduzeće od stručnih ljudi u svakom slučaju odanih NOB. Konfiskovana preduzeća prikazivaće se u raznim izvještajima odvojeno od državnih.

Pod sekvestar treba odmah staviti preduzeća i imanja neprijateljskih državljana, kao i imanja narodnih neprijatelja, do izricanja presude. I o njima treba voditi posebnu evidenciju, a u izvještajima potrebno ih je također posebno pokazivati. Nadzor nad sekvestrima treba da vodi nadležno odjeljenje pri Predsjedništvu zemaljskih vijeća.

Napuštena preduzeća i imanja čiji vlasnici nisu na životu, ili se neće vratiti, ili će možda kasnije doći njihovi nasljednici, također spadaju pod upravu i kontrolu drž.[avnih] organa.

Napuštena preduzeća, kao i manja državna preduzeća i napuštena imanja, mogu se predati na upravu nižim Mjesnim NOO-ima. Konačno rješenje po ovome ne može se za sada donositi.

Nad privatnim preduzećima nadležna odjeljenja pri Predsjedništvima zemaljskih vijeća vodiće nadzor putem svojih nižih organa pri NOO-ima u tom smislu, da rad privatnih preduzeća bude u skladu sa narodnim interesima i izdatim propisima. Ta odjeljenja staraće se isto tako da privatnim preduzećima pomognu oko savlađivanja raznih poteškoća pri njihovom obnavljanju. Učesnicima u NOB-i treba dati prednosti.

Velikim preduzećima treba posvetiti veliku pažnju i ukazati pomoć pri obnovi, ali kod toga ni za trenutak ne treba zapostaviti srednja, mala ili najmanja preduzeća (državna ili nedržavna), koja će igrati veliku ulogu kod snabdjevanja stanovništva i obnove zemlje.

Birokratskim administrativnim mjerama i pismenim uputstvima neće se moći riješiti komplikovani zadaci rada i opskrbe. Potrebno je živo, konkretno i praktično rukovoditi našim šumarskim i rudarskim preduzećima. Treba poduzeti sve mjere da šumarska i rudarska industrija ne bi zamrla, već naprotiv radila sa najvećim kapacitetom. Rad i produkcija ne smije ni za momenat stati. To zahtijevaju interesi našega naroda, to zahtijeva obnova naših sela i gradova, naše domovine.

Ne čekajući uputstvo od ovoga Povjereništva, Predsjedništva zemaljskih vijeća neka preduzmu sve potrebne mjere da se rad u svim neoštećenim industrijskim preduzećima u punom opsegu nastavi, a sva oštećena industrijska preduzeća treba nastojati što prije popraviti i osposobiti za rad. U tom poslu treba ispoljiti puno inicijative, snalažljivosti i energije.

Odjeljenja za šume i rude već su do sada prikupljala podatke o stanju šuma i ruda i njihovu korištenju kako prije rata, tako i u toku rata. Po istjerivanju okupatora biće potrebno provjeriti odmah sve sakupljene podatke.

Sto se tiče zaliha sirovina i gotovog materijala koji će se nalaziti kod pojedinih preduzeća, treba o njima voditi tačnu evidenciju i, ako se ukaže potreba, treba ih blokirati u svrhu obnove zemlje, a rad na preduzećima u tom smislu nastaviti. Kod dodjeljivanja sirovina i goriva, te stavljanja u pogon pojedinih industrijskih preduzeća, treba uvijek davati prednost onima koja su od većega značaja po privrednu obnovu i snabdjevanje stanovništva. Mora se voditi računa da se sa zalihama racionalno postupa, te da se ne raspodijele sve u dotičnom mjestu, već da se povede računa

i o potrebama svih krajeva, naročito najviše nastradalih krajeva naše domovine.

U pogledu na šume naročito se ukazuje na slijedeće: Popaljena su nam mnoga sela i uništeni mnogi gradovi. Nastaće navala za građevinskim materijalom, pojaviće se štetočine i šverceri čime će nastati opasnost za šume. Narodne potrebe treba svakako zadovoljiti i pomoći da se izgrade krovovi nad glavom i nužne gospodarske zgrade, ali pri tom treba imati u vidu da se načelo racionalnog gospodarenja sačuva pod svaku cijenu. Dodjeljivanje građevnog i ogrijevnog materijala (drveta) treba da ide preko NOO-a, koji će najbolje znati zaštititi interese naroda i države.

Očito je da bi trebalo putem predavanja i propagande pozvati narod da šumu što više čuva, a ujedno ga upoznati sa principima racionalnog gospodarenja.

Kako je već naglašeno uputstvom ovoga Povjereništva, Br. Or. I, od 10. V. 1944., treba se što prije pobrinuti za niži stručni šumarski kadar. U tu svrhu šalju se zasebna uputstva za organizaciju lugarskih tečajeva.²⁾ I ovdje se naglašuje da se u službu neće primati oni lugari, koji su se borili na strani ustaša, četnika ili su se isticali kao fašističke sluge. Stoga se nameće hitna potreba da se lugarski kadar podmladi ljudima iz redova NOV-e, prvenstveno još sposobnim mladim invalidima.

U pogledu na rudarstvo naročito se ukazuje na slijedeće: Pored ostalih privrednih potreba zemlje trebaće u svrhu štednje šume nastojati da se rudnici uglja što prije osposobe, te da odpočnu rad. U produkciji treba težiti da se što prije dobiju uobičajene rezerve za željeznice. Do daljnega obustaviti izdavanje novih rudnih polja, te spriječiti špekulacije.

Na rudnicima izvršiti popis eksploziva, karbida, drveta, užadi, alata, mašina i motora, tračnica i vagoneta, te ostalog što je od važnosti po pogon i rad rudnika.

Prema prikupljenim podacima sastaviti HITNO plan raspodjele predmeta iz gornjeg popisa po pojedinim rudnicima toga ili obližnjeg revira, i tu raspodjelu odmah i izvršiti.

• Otpočeti sa stvaranjem stručnog kadra preko Rudarskih škola i kratkih kurseva na samim rudnicima.

Napokon treba nastojati da se sačuva sva stručna literatura i svi stručni šumarski i rudarski elaborati, bilo da su po njima poslovi započeti, završeni ili su u proučavanju. Nepotrebno je naglašavati važnost da se kod svih industrijskih preduzeća sačuva inventar i pogoni.

Postupak sa činovništvom treba da se utvrdi tako da bude u skladu sa postupkom u svim ostalim odjeljenjima. Načelno, činovnici se stavljaju na raspoloženje, s tim da ostaju i dalje na radu. Sa vodećih položaja treba odmah i bez daljnjeg ukloniti sve fašističke i profašističke elemente i na takove položaje postaviti pouzdane ljude, odane NOB-i, prvenstveno stručnjake, ali ako takvih nema postaviti najsposobnije NOB-i odane ljude. One koji žele da napuste državnu službu, pošto podnesu izjavu i uredno

predaju dužnost, odpustiti. Sposobne i nekopromitovane činovnike, koje su odпустиle okupatorske vlasti i fašistički režimi, treba na njihovu molbu primiti [ih] na odgovarajuće dužnosti.

Za sve činovnike treba preispitati kakvi su bili za vrijeme okupacije, kako bi se moglo odlučiti da li će biti uopće primljeni u državnu službu. Ni u kojem slučaju ne smiju se u službi zadržavati bivši članovi – funkcioneri fašističkih organizacija.

Radne uslove radnika od prvoga dana treba postaviti na zdrave temelje, i težiti da im se stvore što bolji uslovi za život.

Da bi se rad državnih organa mogao uskladiti, a k tome organizacija cjelokupne službe usavršiti, molim da se ovom Povjereništvu dostave od strane Predsjedništva zemaljskih vijeća primjedbe i mišljenja na ove upute.

Povjerenik:

S. Filipović

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za šume i rude NKOJ pod br. 6, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 240 od 22. XI 1944. godine).

•• AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/544 – 559.

(Pečat sa natpisom: »Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije – Povjereništvo za šume i rude«.)

1) Citirana Uputstva nisu pronađena.

2) Navedena uputstva nisu pronađena.

Prilog

ŠEMA ORGANIZACIJE POVJERENIŠTVA ZA ŠUME I RUDE NKOJ-a

Na čelu Povjereništva za šume i rude stoji *Povjerenik*. Povjerenik ima svoga *Pomoćnika*, svoj *Kabinet*, a kao *Savjetodavni organ* sastaje se kod Povjerenika povremeno *Savjet Delegata Federalnih Jedinica*.

Kabinet Povjerenikov prima predstavke, žalbe, kao i svu ostalu poštu upućenu Povjereniku, otpravlja svu rezervisanu službenu prepisku Povjerenikovu, vrši službu u pogledu Povjerenikovog službenog odnosa sa ostalim Povjereništva i obavlja sve poslove koje mu Povjerenik daje u rad.

Povjereništvo se dijeli na: '

OPĆE ODJELJENJE

**ŠUMARSTVO, KOJE IMA: UPRAVNO ŠUMARSKO ODJELJENJE
KONTROLNO ŠUMARSKO ODJELJE-
NJE**

**RUDARSTVO, KOJE IMA: UPRAVNO RUDARSKO ODJELJENJE
KONTROLNO RUDARSKO ODJELJE-
NJE**

Na čelu odjeljenja stoji načelnik. Odjeljenje se dijeli na OTSJEKE. Na čelu otsjeka stoji *šef otsjeka*. Otsjeci se mogu dijeliti na *PODOTSJEKE*, na čelu kojih stoje *referenti*.

OPĆE ODJELJENJE

U nadležnost Općeg odjeljenja spada:

- 1) Raspored i evidencija cjelokupnog osoblja koje radi u Povjereništvu i u preduzećima kojima upravlja Povjereništvo za šume i rude.
- 2) Svi administrativni poslovi koji se odnose na Povjereništvo; upravljanje arhivom i inventarom.
- 3) Nabavka i računovodstvo svih potreba Povjereništva.
- 4) Koordinacija rada Federalnih jedinica po pitanju nastave u stručnim školama i tečajevima.
- 5) Donošenje zakonskih prijedloga od općeg značaja po šumarstvo i rudarstvo, kao i iznošenje mišljenja po svim pravnim pitanjima ovoga Povjereništva.
- 6) Geološka istraživanja svih površina Jugoslavije, kao i sva druga geološka ispitivanja.
- 7) Briga za socijalno osiguranje i skrb za radnike i namještenike.
- 8) Finansijski i gospodarstveni poslovi, kontrola rashoda, prihoda i imovine.

Opće odjeljenje se dijeli na slijedeće OTSJEKE:

- 1) Administrativni otsjek sa slijedećim podotsjecima:
  - a) Personalni podotsjek
  - b) Prepiska
  - c) Računovodstveni podotsjek
  - d) Nastava.
- 2) Pravni otsjek
- 3) Geološki otsjek
- 4) Socijalni otsjek
- 5) Kontrolni otsjek.

ŠUMARSTVO

U nadležnost UPRAVNOG ŠUMARSKOG ODJELJENJA spada:

- 1) Administrativni poslovi, koji se odnose na šumarstvo; upravljanje arhivom; nabavka i računovodstvo svih potreba šumarstva.
- 2) Briga za opće unapređivanje šumarstva i koordinacija svih u tom pogledu poduzetih mjera od strane pojedinih Federalnih jedinica.
- 3) Svi poslovi koji su u vezi sa stručnom upravom, uređivanjem i iskorištavanjem onih šuma koje spadaju direktno pod Povjereništvo, kao i koordinacija mjera oko općeg unapređivanja lovstva, poduzetih od strane pojedinih Federalnih jedinica.
- 4) Upravljanje državnim šumskim poduzećima, kao i svim konfiskovanim i sekvestriranim šumskim preduzećima, te staranje o pravilnom iskorištavanju udjela države u drugim šum.[skim] industrijskim preduzećima.
- 5) Projektovanje i izvođenje saobraćajnih sretstava, zgrada i postrojenja potrebnih pri iskorištavanju i poslovanju šuma i preduzeća koja spadaju pod upravu Povjereništva, kao i koordinacija tehničkih radova pojedinih Federalnih jedinica.
- 6) Sakupljanje svih statističkih podataka o šumama i šumskom gospodarstvu.
- 7) Spremanje i predlaganje zakona od općeg značaja za šumarstvo.

UPRAVNO ŠUMARSKO ODJELJENJE dijeli se na slijedeće otsjake:

- 1) Opći otsjek sa slijedećim podotsjecima:
  - a) Administrativni podotsjek
  - b) Statistika
  - c) Sekvestar
- 2) Uzgojno-taksacioni otsjek
- 3) Otsjek za iskorištavanje državnih šuma, i referata za lov.
- 4) Tehnički otsjek (saobraćajna sretstva, zgrade, postrojenja, uređivanje bujica).
- 5) Otsjek za državna šumska preduzeća (industrijsko-komercijalna).

KONTROLNO ŠUMARSKO ODJELJENJE

U nadležnost Kontrolnog šumarskog odjeljenja spada:

- 1) Vrhovni šumsko-kontrolni nadzor nad svim šumama i šumskim zemljištima koja spadaju pod Povjereništvo, kao i nadzor nad pošumljivanjem krša i goleti, koje će pošumljavanje na svojim teritorijama izvoditi pojedine Federalne jedinice.

2) Nadzor nad svim državnim šumskim preduzećima i poslovima, kao i nad konfiskovanim i sekvestriranim preduzećima.

3) Nadzor nad »provođenjem šumarskih zakona i svih zakona, uredba i pravilnika o osiguranju šumskih i šumsko-industrijskih radnika* i rada.

Kontrolno šumarsko odjeljenje dijeli se na slijedeće ostsjeker

- 1) Uzgojno-taksacioni kontrolni ostsjek
- 2) Kontrolni ostsjek za tehničke radove i preduzeća
- 3) Kontrolni ostsjek za socijalno osiguranje.

RUDARSTVO

UPRAVNO RUDARSKO ODJELJENJE

U nadležnost Upravnog rudarskog odjeljenja spada:

1) Administrativni poslovi koji se odnose na rudarstvo i upravljanje arhivom, nabavka i računovodstvo svih potreba rudarstva.

2) Briga za opće unapređenje rudarstva i koordinacija svih u tom pogledu preduzetih mjera od strane pojedinih Federalnih jedinica.

3) Projektovanje i izvođenje saobraćajnih sredstava, zgrada i postrojenja koja spadaju pod Povjereništvo, kao i koordinacija radova pojedinih I Federalnih jedinica.

4) Svi upravni, tehnički i komercijalni poslovi koji se odnose na eksploataciju državnih rudarskih i topioničarskih preduzeća, kao i konfiskovanih i sekvestriranih.

5) Sakupljanje svih statističkih podataka o preduzećima i ležištima.

6) Spremanje i predlaganje zakona i rudarsko nadzornih propisa općeg značaja po rudarstvo.

Upravno rudarsko odjeljenje dijeli se na slijedeće ostsjeke:

1) Opći ostsjek sa slijedećim podotsjecima:

- a) Administrativni
- b) Statistički
- c) Sekvestar.

2) Rudarsko tehnički ostsjek

3) Ostsjek za topionice i livnice

4) Komercijalni ostsjek (nabavka i prodaja).

KONTROLNO RUDARSKO ODJELJENJE

U nadležnost Kontrolnog rudarskog odjeljenja spada:

1) Vrhovni rudarsko-tehnički nadzor nad svim rudarskim topioničarskim preduzećima i poslovima koji spadaju pod Povjereništvo, kao i rudarskim poslovima i preduzećima u kojima država učestvuje sa bilo kakvim udjelima.

2) Nadzor nad sprovođenjem rudarskih zakona i propisa, općih rudarsko-sigurnosnih mjera za bezbjednost osoblja, rada, imovine, površine i javnih interesa.

3) Nadzor nad sprovođenjem rudarskih zakona, uredaba i pravilnika o osiguranju rudarskih i rudarsko-industrijskih radnika.

Kontrolno rudarsko odjeljenje dijeli se na slijedeće ostsjeke:

- 1) Kontrolno-tehnički ostsjek
- 2) Kontrolni ostsjek za socijalno osiguranje.

SAVJET DELEGATA FEDERALNIH JEDINICA

Kada se pokaže potreba po važnijim pitanjima, sastaje se na poziv Povjerenika za šume i rude Savjet delegata Federalnih jedinica.

O sazivanju Savjeta delegata Federalnih jedinica kao i o predmetu po kome će se raspravljati, Povjereništvo pravovremeno obavještava Pretsjedništvo zemaljskih vijeća pojedinih Federalnih jedinica.

Svako od Zemaljskih vijeća, pošto primi poziv i prouči predmet uputiće jednog delegata na zasjedanje ovoga Savjeta, a izabranog prema vlastitom nahođenju.

Savjet delegata Federalnih jedinica jeste Povjerenikov savjetodavni organ, koji daje svoja mišljenja po rješavanju pitanja koja su od opće važnosti za cjelokupno šumarstvo ili rudarstvo.

Radu Savjeta delegata Federalnih jedinica prisustvuju i načelnici odgovarajućih odjeljenja pri Povjereništvu.

Povjerenik za šume i rude određuje nadležnost pojedinih ostsjeka. On može po ukazanoj potrebi navedena odjeljenja i njihove ostsjeke ukidati i spajati s drugim ili nove osnivati.

Povjerenik:
S. Filipović

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/550-554.
(Pečat Povjereništva za šume i rude NKOJ.)

[Jajce], prije 9. oktobra 1944.

IZVJEŠTAJ O RADU ODJELJENJA ZA NARODNU PROSVJETU PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a SA PRIJEDLOGOM ORGANIZACIJE ODJELJENJA I PLANOM NEPOSREDNIH ZADATAKA¹⁾

I

PREGLED DOSADAŠNJEG RADA.

Rad odjeljenja za narodnu prosvjetu kretao se dosada u granicama najhitnijih zadataka, tj. suzbijanja nepismenosti. Težište rada postavljeno je na osnovnu školu i analfabetski tečaj i na spremanje kadrova za školu i tečaj. Svim oblasnim odborima poslani su planovi i programi sa potrebnim uputstvima,²⁾ s tim da se odmah pristupi otvaranju škola i tečajeva. Šta je u tom pogledu učinjeno na teritoriju istočne Bosne i Hercegovine, nemamo konkretnih i potpunih podataka.

Na teritoriju Bosanske Krajine radi danas 67 škola i 228 analfabetskih tečajeva sa oko 10.600 polaznika. Analfabetski tečajevi rade i u Hercegovini, ali nam nije poznat njihov broj.

Stvaranje kadrova za školu i tečaj nametalo se kao najhitniji zadatak, koji se, u današnjim prilikama mogao riješiti jedino otvaranjem tečajeva. Održana su dva učiteljska tečaja. Prvi tečaj završila su 33 kandidata, koji su odmah raspoređeni na učiteljsku dužnost. Drugi tečaj koji se završava oko 20-tog ov.[og] mjes.[eca] dati će oko 60 učitelja.

Do sada su održana 4 tečaja za rukovodioce analfabetskih tečajeva. Oko 100 svršenih tečajaca rade kao rukovodioci analfabetskih tečajeva. Danas se održavaju 4 tečaja za rukovodioce u Kozari, Sanskom Mostu, Jajcu i Hercegovini.

Za osnovnu školu i za sve tečajeve izrađeni su planovi i programi najhitnijim metodskim uputstvima tako da se danas u čitavoj zemlji radi po jedinstvenom planu.

O dosadašnjem radu poslan je izvještaj Nacionalnom komitetu.³⁾

II

PREDLOG ORGANIZACIJE ODJELJENJA ZA NARODNU PROSVJETU

Radi lakšeg obavljanja posla predlažem da se odjeljenje za narodnu prosvjetu podijeli na ove ostsjeke i sekcije:

- 1.) Otsjek za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve,
  - a) Sekcija za administraciju.

U dužnost ove sekcije spada: evidencija o nastavnicima, njihovom postavljanju i razmještanju, otvaranje škola i briga o školskim zgradama, snabdijevanje škola, korespondencija i izvještaji, školska statistika, dječji domovi.

b) Sekcija za nastavu.

Stručni nadzor nad radom škola i tečajeva. Izrada nastavnih planova, programa, metodskih uputstava i udžbenika. Stručno izgrađivanje nastavnika. Izdanja dječjih knjiga. Pedagoško rukovodstvo predškolskih ustanova.

2.) Otsjek za srednje škole.

a) Sekcija za administraciju.

U dužnost ove sekcije spada: sva personalna pitanja srednjih škola i tečajeva. Otvaranje škola i briga o školskim zgradama. Statistika. Nastavnička društva. Snabdjevanje školskim materijalom. Internati itd.

b) Sekcija za nastavu:

Vrši stručni nadzor nad školama i tečajevima. Izrađuje planove, programe, metodska uputstva i udžbenike za škole i tečajeve. Rukovodi stručnim izgrađivanjem nastavnika. Veze sa omladinskom organizacijom.

3.) Otsjek za narodno prosvjećivanje,

a) Sekcija za organizaciju:

Vodi nadzor nad organizacijom prosvjetnog rada na terenu. Raspo-
ređuje nastavnike. Osniva narodne univerzitete i vodi nadzor nad njima. Daje direktive prosvjetnom radu. Održava veze sa kulturnim organizacijama.

b) Sekcija za štampu:

Rukovodi redakcijom knjiga i časopisa, pribavlja i vrši raspodjelu sredstava za narodno prosvjećivanje.

4.) Otsjek za nauku i umjetnost,

a) Sekcija za nauku:

Vodi nadzor nad muzejima, naučnim zbirkama i naučnim zavodima. Radi na osnivanju naučnih društava. Priprema osnivanje centralne naučne biblioteke i drugih naučnih zavoda.

b) Sekcija za umjetnost:

Rukovodi organizacijom umjetničkih škola. Vodi nadzor nad umjetničkim zbirkama i galerijama. Pozorište. Muzička društva. Radi na unapređenju književnosti i umjetnosti. Priprema osnivanje centralnog zavoda za izdavanje književnih i umjetničkih djela.

III

PLAN RADA S OBZIROM NA NEPOSREDNE ZADATKE.

A) OSNOVNA ŠKOLA

1.) Radi se po programu za školu od tri stupnja. Prvenstveno će se upisivati prerasla djeca od 8–11 godina. Mlađa djeca samo ukoliko bude mjesta. Djeca koja su se već zatekla u osnovnoj školi upisat će se u odgovarajući stupanj. Gdje nema prerasle djece radiće se po istom programu s tim da se gradivo jednog stupnja rasporedi na 10 mjeseci.

2.) Predlaže se da se ukinu sve privatne osnovne škole.

3.) Upravitelje škola postavlja privremeno oblasni narodno-oslobodilački odbor. Uprava funkcioniše po propisima b,iv.[še] Jugoslavije, dok se ne izdaju novi propisi.

4.) Preko oblasnih narodno oslobodilačkih odbora prikupiti podatke o približnom broju za školu dorasle djece, te o broju škola i učitelja po srezovima.

5. Raspored učitelja izvršiti tako, što će [sei oblasnom NOO staviti na raspolaganje odgovarajući broj učitelja, a oblasni odbor će ih razmjestiti po školama.

6.) Dužnost snabdjevanja učitelja prenijeti na sreski narodno oslobodilački] odbor s tim da potrebne zalihe osigura najmanje za 15 dana unaprijed.

7.) Reaktivirati penzionisane i otpuštene učitelje ukoliko su sposobni za rad.

8.) Ispitati polit.[ičko] držanje svih nastavnika pod okupatorom.

9.) Obrazovati komisije za izradu udžbenika, programa i metodskih uputstava,

B) ANALFABETSKI TEČAJ

1.) Preko oblasnog narodno oslobodilačkog] odbora sprovesti organizaciju analfabetskih tečajeva u svim selima gdje još ne postoje.

2.) Otvoriti večernje analfabetske tečajeve po gradovima, fabrikama, poduzećima i vojnim jedinicama.

3.1 Sreski odbori da vode tačno evidenciju o tečajevima i podnose izvještaje periodički.

4.) Zvesti tačnu kontrolu o uspjehu tečajeva. Uvesti ispit na završetku tečaja, kojem će prisustvovati izaslanik općinskog odbora.

5.) Organizovati tečajeve za rukovodioce analfabetskih tečajeva po svim sreskim mjestima i po selima, gdje ima osnovna škola sa većim brojem nastavnika, koji se mogu upotrijebiti za nastavnike tečaja.

6.) Apsolvente koji se pokažu sposobnim u radu pozvati na učiteljski tečaj.

C) SREDNJA ŠKOLA

a) Gimnazija

1.) (Radi se po predratnom programu.)⁴⁾ Odmah obrazovati komisiju koja će izvršiti potrebne izmjene u ovim predmetima: srpsko-hrvatski jezik i književnost, istorija i zemljopis, osnovi filozofije. Od stranih jezika uvodi se od prvog razreda ruski jezik, od trećeg razreda francuski jezik. Viši tečajni ispit polaže se iz ruskog jezika i književnosti.

2.) U prvi razred upisaće se osim svršenih učenika osnovne škole i svršeni učenici analfabetskog tečaja ako polože prijemni ispit iz čitanja i pisanja, te računske radnje.³⁾

3.) Učenici viših razreda pri upisu podnijeće uvjerenje o svom polit.[ličkom] držanju pod okupacijom. Uvjerenje izdaje Mjesni narod.[no] oslobod.filački] odbor.

4.) Za sada upotrebljavaće se udžbenici predratne Jugoslavije. Komisija za izmjenu programa izvršit će potrebne ispravke.

5.) Za đake, ratnu siročad, obezbjediti internate.

6.) Funkcije uprave škole ostaju kao i prije rata dok se ne izdaju posebni propisi.

7.) Predlaže se ukidanje upisnine, školarine i svih ostalih školskih taksa.

8.) Predlaže se da se ukinu sve privatne gimnazije.⁶⁾

9.) Predlaže se da se ukinu građanske škole i pretvore u niže gimnazije. U mjestima gdje već postoji gimnazija, učenici građanske škole prelaze u odgovarajući razred gimnazije.

10.) Preko Oblasnog narodno oslobodilačkog odbora prikupiti podatke o polit.[ličkom] držanju nastavnika pod okupatorom.

11.) Prikupiti podatke o broju škola i odjeljenja, o broju nastavnika i prema tome izvršiti raspored. Oblasnim odborima staviti na raspolaganje odgovarajući broj, a odbor će izvršiti dalji razmještaj.

12.) Provesti reviziju školskih svjedodžbi izdatih u NDH.

13.) Obrazovati komisije za izradu plana, programa, metodskih uputstava i udžbenika. Obrazovati komisiju za izradu plana o organizaciji školskog rada.

14.) Predlaže se da vjeronauk bude fakultativan predmet.

b) Učiteljska škola

1.) Radiće se po predratnom programu sa izmjenama u ovim predmetima: srpsko-hrvatski jezik, književnost, istorija i zemljopis, psihologija, pedagogija i metodika.

2.) Školovanje traje 4 godine. Držati u vidu da će se s vremenom preći na osmorazrednu osnovnu školu, i prema tome orijentirati program učiteljske škole.

3.) Upisuju se učenici, koji su svršili nižu gimnaziju, građansku školu i niži gimnazijski tečaj. U prvom razredu otvoriti što više paralelnih odjeljenja. Dopustiti prelaz učenika viših razreda gimnazije u odgovarajući razred učiteljske škole.

4.) Osim postojećih učiteljskih škola otvoriti nove škole, (po mogućnosti u mjestima gdje je postojala građanska škola).⁷⁾

5.) Pri učiteljskim školama otvoriti jednomjesečne tečajeve za apsolvente, koji su učiteljsku školu svršili pod okupatorom ukoliko to bude moguće.

G.) Predlaže se da se ukinu sve privatne učiteljske škole.

7.) Odrediti komisije za izradu plana, programa, metodskih uputstava, udžbenika i plana o organizaciji školskog rada.

8.) Predlaže se da vjeronauk bude fakultativan predmet.

Disciplinski odnosi u osnovnim školama, gimnazijama i učiteljskim školama treba da se regulišu ubjeđivanjem i primjerom. Zabranjuje se tjelesno kažnjavanje u ma kojem obliku. Zabranjuju se sve disciplinske mjere, koje učenike ponižavaju i ometaju pravilno razvijanje njihove ličnosti. Odnosi discipline uredit će se posebnim propisima.

D) GIMNAZIJSKI TEČAJEVI

Za učenike koji su učestvovali u narodno-oslobodilačkoj borbi ili od neprijateljskih vlasti bili ometani da se redovno školuju, otvorit će se gimnazijski tečajevi pri gimnazijama. Kao nastavnici upotrebit će se nastavnici gimnazije i drugih mjesnih škola. Predviđeni su ovi tečajevi:

1. NIŽI GIMNAZIJSKI TEČAJ SA DVA ODJELJENJA:

a) U prvo odjeljenje primaju se učenici sa manje od dva razreda srednje škole, sa osnovnom školom i pismeni daroviti borci Nar.[odno] oslobod.[ilačke] vojske. Nastava traje jednu školsku godinu. Na završetku polaže se ispit. Svjedodžba je jednaka svjedodžbi 4 razreda gimnazije.

b) U drugo odjeljenje primaju se učenici, koji su redovno svršili najmanje dva razreda. Nastava traje 5 mjeseci. Uči se gradivo trećeg i četvrtog razreda gimnazije. Polaže se završni ispit. Svjedodžba je jednaka svjedodžbi 4 razreda gimnazije. Svršeni đaci mogu odmah preći u učiteljski tečaj.

2) VISI GIMNAZIJSKI TEČAJ SA TRI ODJELJENJA:

a) U prvo odjeljenje primaju se učenici koji su svršili više od 4, a manje od punih 6 razreda gimnazije. Nastava traje jednu škol.[sku] godinu. Predavat će se gradivo više gimnazije. Na završetku se polaže

viši tečajni ispit. Svjedodžba ima vrijednost svjedodžbe višeg tečajnog ispita.

b) U drugo odjeljenje primaće se učenici, koji su svršili najmanje 6 razreda gimnazije. Nastava traje 5 mjeseci (150 radnih dana). Predaje se gradivo 7 i 8 razreda. Polaže se viši tečajni ispit. Svjedodžba ima vrijednost svjedodžbe redovnog višeg tečajnog ispita.

c) U treće odjeljenje primaju se učenici koji su svršili 7 razreda. Nastava traje tri mjeseca (90 radnih dana). Predaje se gradivo 8 razreda. Polaže se viši tečajni ispit svjedodžba ima vrijednost svjedodžbe redovnog višeg tečajnog ispita.

U svim tečajevima plan i metoda rada je ista kao i u srednjim školama. Ukoliko se u manjim gradovima ne javi dovoljan broj učenika, tečajevi će se grupisati u većim školskim centrima. Pazit će se da učenici putem tečaja ne prestignu svoje vršnjake u redovnoj školi.

Prosvjetni referent okružni nar.fodno] osl.[obodilačkih] odbora pozvaće učenike sa svog teritorija da se prijave za tečaj i odmah će izvijestiti o broju učenika oblasni odbor, koji će se pobrinuti da se tečajevi što prije otvore. Za vanjske učenike obezbjediti stan i obskrbu.

E) UČITELJSKI TEČAJ

Oblasni narod.[no] oslob.[odilački] odbori nastojaće da otvore što veći broj učiteljskih tečajeva i da oni ostanu školska ustanova sve dotle dok se ne riješi pitanje učiteljskog kadra. U prvo vrijeme poduzeće se ovo:

1.) Odmah otvoriti tečajeve pri učiteljskim školama u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci, Tuzli.⁸⁾

2.) Otvoriti tečajeve u mjestima gdje su postojale privatne gimnazije i građanske škole.

Svršeni učenici tih škola ili đaci viših razreda neka se primaju u učiteljske tečajeve.

3.) Osim redovnih učenika primati u tečajeve apsolvence nižeg gimnazijskog tečaja i tečaja za rukovodioce analfabetskih tečajeva, ukoliko su se pokazali sposobnim u radu.

Prema školskim kvalifikacijama biće dva tipa tečaja:

a) Tromjesečni tečaj za učenike koje su svršili najmanje 3 razreda srednje ili jedan razred učiteljske škole.

b) šestomjesečni tečaj za učenike koji su svršili najmanje četiri razreda srednje škole, niži gimnazijski tečaj ili tečaj za rukovodioce analfabetskih tečajeva.

Za stanove i obskrbu tečajaca brinut će se oblasni⁹⁾ narodno oslobodilački odbor u čijem se mjestu drži tečaj.

F) TEČAJEVI ZA NASTAVNIKE

U Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci, Tuzli¹⁰⁾ otvorit će se i ovi tečajevi:

1.) Petomjesečni¹¹⁾ tečaj ruskog jezika za nastavnike gimnazija i učiteljskih škola.

2.) Ferijalni tečaj na univerzitetima za nastavnike gimnazija i učiteljskih škola iz ovih predmeta: iz istorije, književnosti, biologije, filozofije, psihologije, pedagogije, sociologije i političke ekonomije.)¹²⁾

3.) Ferijalni tečaj za učitelje u svim većim školskim centrima. Trajanje tečaja je jedan mjesec. Predavat će se o sistemu nove škole i o metodi rada.

G) TEČAJEVI ZA OPĆU NAOBRAZBU

1) Ovaj tečaj otvorit će se u svim mjestima gdje postoji srednja škola ukoliko ima mogućnosti za to.

2) U tečaj će se primati prvenstveno borci Nar. [odno] osl.[obodilačke] voj.[ske] koji su svršili osnovu školu ili su inače dobro pismeni.

3) Tečaj traje tri mjeseca sa 90 rad.inih] dana. Svjedodžba o završenom ispitu jednaka je svjedodžbi 4 razreda gimnazije.

4) Nastavni program izraditi polazeći od stanovišta da će svršeni kandidati biti uposleni u državnoj upravi ili u privrednim preduzećima.

5) Inicijativu za otvaranje tečajeva daju oblasni narodno oslobod. [ilački] odbori. Oni će odrediti nastavnike tečaja, dok će okružni nar. [odno] oslob.[odilački] odbori na čijem se teritoriju tečaj nalazi voditi brigu o materijalnom snabdijevanju.

Da bi se mogle sastaviti komisije koje se u ovom referatu predlažu potrebno je da se odmah pozovu nastavnici Tafro Derviš, Džaja Matko, Karović Vejsil, Canković Branko, Bajalica Mila.

i

MJERE KOJE TREBA PREDUZETI NEPOSREDNO POSLIJE OSLOBOĐENJA

1) Oblasni odbori odmah preuzimaju centre prosvjetnih vlasti u župama ili direktno ili preko okružnih narodno-oslobodilačkih odbora. U prosvjetnim odjelenjima pojedinih župa odmah će postaviti komesara koji će izvjestiti Oblasni odbor o ukupnom stanju prosvjete na tome teritoriju. Zatečeno osoblje ostaviti će se na svojim mjestima osim onih koji budu lišeni slobode.

Prosvjetno odjelenje u Sarajevu preuzima Odjelenje za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a.

2) Oblasni odbori preuzimaju direktno ili preko okružnih nar.[odno] osl.[obodilačkih] odbora sve škole, prosvjetne ustanove, pozorišta, muzeje,

naučne zbirke, nastavnička udruženja. Okružni ili oblasni nar.[odnoj osl.[obodilački] odbori postaviti će u prosvjetnim ustanovama komesare, koji će podnijeti iscrpan izvještaj o osoblju i materijalnom stanju tih ustanova. Oblasni odbori izvjestiti će u svemu u najkraćem roku Odjeljenje za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a i staviti predloge u pogledu osoblja.

3) Oblasni odbori izvjestiti će Odjel.[enje] za narodnu prosvjetu¹³⁾ o broju nastavnika, osnovnih, srednjih škola i koliki je broj nastavnika potreban za pojedinu oblast.

4) Oblasni odbori izvjestiti će koliko je ispravnih škola, koliko je porušeno i koliko ih se može popraviti na teritoriju pojedinih oblasti.

5) Oblasni odbori odmah će prikupiti podatke o stanju školskih kabineta, laboratorija, škol.[skih] zbirki i učila. U izvještaju će navesti šta je od toga uništeno neprijatelj i kolika je prouzročena šteta. Od upravitelja škola hitno tražiti trebovanje gore navedenog materijala.

6) Obrazovati komisiju koja će izraditi predlog kako da se potrebna učila što prije obezbjede preko UNRA ili komisije za reparate.

U vezi sa ovim izvještajem predlaže se da Pretsjedništvo donese rješenje po ovim pitanjima:

- 1) pitanje ukidanja privatnih osnovnih škola.
- 2) pitanje ukidanja privatnih gimnazija.
- 3) pitanje ukidanja privatnih učiteljskih škola.
- 4) pitanje ukidanja građanske škole i njezinog pretvaranja u nižu gimnaziju.
- 5) pitanje učenja vjeronauka u gimnazijama i učiteljskim školama.

Načelnik odjeljenja:¹⁴⁾

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/2-8.

Marginalne napomene dopisane naknadno rukom: pod A) OSNOVNA ŠKOLA, kod tačke 1), dopisano: »vjeronauk u osnovnoj školi«; pod C) SREDNJA ŠKOLA, a) Gimnazija, kod tačke 1.) dopisano: »Smanje godina gimnaz. učenja« (što vjerovatno ima značenje: Sa manje godina gimnazijskog učenja); zatim pod b) Učiteljska škola, kod tačke 1.) dopisano je: »Zadrukarstvo kao predmet«, a kod tačke 8.): »učiteljski kursevi pri preparandijama«; pod D) GIMNAZIJSKI TEČAJEVI, kod tačke 1.) dopisano je: »pitanje starosti«, a kod tačke 2.): »privatno polaganje ispita«; pod G) TEČAJEVI ZA OPSTU NAOBRAZBU, kod tačke 5.) dopisano: »Organizacija prosvjetnih radnika«; između zadnjeg pasusa tačke 5.) i tačke 1.) narednog poglavlja MJERE KOJE TREBA PREDUZETI NEPOSREDNO POSLIJE OSLOBOĐENJA, dopisano je: »kulturni domovi«, a ispod toga: »Stručne škole«, i na kraju dokumenta ispod tačke 5.) dopisano je: »Privatni internati«, a ispod toga »Više škole«.

>) Izvještaj je djelimično razmatran na sjednici Predsjedništva održanoj 10. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 93) a u cijelosti na sjednici održanoj 18. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 110).

2) Navedeni planovi i programi nisu pronađeni.

3) Navedeni izvještaj nije pronađen.

4) Tekst u zagradi na kopiji izvještaja je precrtan.

- 5) Prvobitno bilo napisano: »sabiranje i oduzimanje brojeva«.
- 6) Tekst u zagradi na kopiji izvještaja je precrtan.
- 7) Tekst u zagradi na kopiji izvještaja je precrtan.
- 8) Dopisano naknadno rukom: »Tuzla«.
- 9) Prethodno bilo napisano: »mjesni«.
- 10) Dopisano naknadno rukom: »Tuzli«.
- 11) Prethodno bilo napisano: »Tromjesečni«.
- 12) Tekst u zagradi, pod tačkom 2.), na kopiji izvještaja je precrtan.
- 13) Odnosi se na Odjeljenje za narodnu prosvjetu pri ZAVNOBiH-u.
- 14) Anto Babić.

90.

[Jajce], 9. oktobar 1944.

**IZVJEŠTAJ ODJELJENJA ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a PRED-
SJDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O RADU ODJELJENJA I STANJU NEKIH
PRIVREDNIH PREDUZEĆA¹⁾**

Odjeljenje narodne privrede formirano je prije 3 mjeseca. Dugo vremena odjeljenje je bilo bez stručnih lica. Od 5 otsjeka koji postoje u ovome odjeljenju samo dva imaju referente, a otsjeci za građevinarstvo, saobraćaj, trgovinu, industriju i veterinu nisu popunjeni. Kad se uzmu u obzir poteškoće početničkog rada uopšte, a naročito kad se uzme u obzir nedostatak najneophodnijeg osoblja, onda je razumljivo da je rad bio onemogućen, pa prema tome su i postignuti rezultati vrlo skromni.

Danas u odjeljenju postoje ovi otsjeci:

1. Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo,
2. Otsjek za šume i rude,
3. Otsjek za trgovinu, industriju i zanate,
4. Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj,
5. Otsjek za veterinu.

Kako se vidi u ovom odjeljenju uključene su sve grane naše privrede. Prema tome zadatci odjeljenja su mnogostruki i teški. Među njima su jedni opšteg organizacionog značaja, a drugi pojedinačni i konkretni. Odjeljenje je postepeno pristupalo rješavanju ovih zadataka. Mnogi zadaci na obnovi i osposobljavanju pojedinih privrednih preduzeća već su izvršeni, a drugi su u toku rada, kako će se vidjeti iz izvještaja otsjeka.

Danas se pred odjeljenje postavljaju ovi opšti i organizacioni zadaci:

1. Organizacija, odnosno podjela odjeljenja,
2. Preuzimanje uprave i u vezi s tim donošenje odluka o pojedinim privrednim institucijama,

3. Odnos prema privatnim industrijskim preduzećima,
4. Odnos prema privrednim organima narodno-oslobodilačkih odbora, naročito prema oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima,
5. U potpunjavanje rukovodećeg kadra.

Ad. 1. *Organizacija odjeljenja, odnosno podjela Odjeljenja.* Pitanje organizacije ovog Odjeljenja vrlo je složeno radi toga što su u njemu sastavljene raznoredne grane privrede, koje nisu jedna s drugom u bliskoj vezi. Učinjeni su izvjesni pokušaji da se postave principi organizacije odjeljenja i pojedinih ostsjeka. Ovaj posao, nije se mogao završiti iz razloga što manjkaju stručnjaci za većinu ostsjeka. Postoje nacrti organizacije poljoprivrede, šuma, ruda i građevina.

U vezi s ovim pitanjem potrebno je istaknuti da su u ovom odjeljenju uključene sve grane narodne privrede. Rad na obnovi naše privrede i nježno aktiviziranje zahtjeva ogromne napore i veliku sposobnost, naročito danas kada je sve porušeno i uništeno. Imajući u vidu ove činjenice i želeći da se naša privreda što prije i što bolje osposobi za normalan rad, predlažem da se ovo Odjeljenje razdjeli na više odjeljenja prema prirodi poslova. Vodeći računa o tome da u Bosni i Hercegovini nema dovoljno stručnjaka za uspješno vođenje poslova ovako širokog područja, smatram da je podjela ovih poslova najbolje riješenje za uspješan rad. (Predlog podjele u prilogu).²⁾

Ad. 2. *Način preuzimanja uprave.* Kako je oslobođenje velikog djela Bosne i Hercegovine već ostvareno, a i konačno oslobođenje cijele zemlje vrlo je blizu, pitanje preuzimanja uprave je postalo aktuelno. Ovo preuzimanje mora se unaprijed organizovati i brzo izvoditi, jer i najmanja kolebljivost i sporost dovešće do poremećaja i zastoja u našoj privredi. U vezi s ovim pitanjem potrebno je da Pretsjedništvo dađe direktive za izradu odluka o ovim pitanjima.

- 1.) Postupak pri preuzimanju činovništva,
- 2.) Stav prema upravama privrednih komora i njihovom činovništvu, prema stručnim udruženjima,
- 3.) Preuzimanje velikih državnih preduzeća, (industrijskih kombinata) i s tim u vezi uređenje kompetencije s vojnim organima,
- 4.) Stav prema povjereničkim radnjama i radnjama narodnih neprijatelja kulturbundovaca,
- 5.) Stav prema zadružnim savezima,
- 6.) Stav prema središnjici sreskih poljoprivrednih zaklada i sreskim zakladama,
- 7.) Zavod za kolonizaciju itd.

Ad. 3. *Odnos prema privatnim industrijskim preduzećima.* U toku obnove naše zemlje i njene privrede postaviće se veliki zadaci našoj indu-

striji. Da bi industrija mogla zadovoljiti ovim zadacima, neophodna je planska proizvodnja, a za ovu proizvodnju nužno je preduzeti naročite mjere kontrole u radu privatnih preduzeća. U ovom pogledu nameće se potreba zauzeti određen stav prema ugovorima u šumskoj i rudarskoj industriji, u pitanju kontrole rada, upotrebljenog materijala, plasiranja gotovih proizvoda itd.

Ad. 4. *Odnos prema privrednim organima narodno oslobodilačkih odbora.* Iz kratkog dosadašnjeg iskustva osjetila se je velika teškoća u radu, radi slabe organizacije povezanosti ovog Odjeljenja s podređenim privrednim organima pri narodno-oslobodilačkim odborima, a naročito s privrednim odjeljenjem pri oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru.³⁾ Za uspješan rad neophodno je nužno pravilno riješiti odnos ovog Odjeljenja sa nižim privrednim instancama. Nameće se pitanje saobraćaja između ovog Odjeljenja i njegovih nižih organa, pitanje kontrole rada, pitanje odgovornosti za nerad itd.

Ad. 5. *Pitanje rukovodećeg kadra i ostalog stručnog osoblja.* Kako je već naglašeno najveće poteškoće u radu dolaze radi pomanjkanja rukovodećeg i stručnog osoblja. Nedostatak osoblja onemogućuje rad ne samo ovom Odjeljenju nego i nižim privrednim organima pri narodno-oslobodilačkim odborima. Odjeljenje je pristupilo formiranju nižih privrednih organa pri narodno-oslobodilačkim odborima na teritoriji Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Bosansku Krajinu, ali ovaj posao nije se mogao u potpunosti obaviti radi pomanjkanja osoblja. Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za istočnu Bosnu i Hercegovinu poslata su uputstva, da pristupe formiranju privrednih organa,⁴⁾ ali i njih će isti razlog spriječiti u tome. Za organizaciju Odjeljenja i nižih privrednih organa kao i za njihovo pravilno funkcionisanje neophodno je imati spremne rukovodioce pojedinih otsjeka. Kako se novi zadaci nameću sa sve jačom žestinom nužno je da Pretsjedništvo uzme u pretres ovo pitanje i po mogućnosti dodijeli potreban broj rukovodilaca, koji su u stanju da obuhvate u cijelosti problem organizacije pojedinih grana privrede. (Predlog: pozivanje stručnog osoblja sa neodgovornih mjesta u vojsci za popunu nižih privrednih institucija.)

IZVJEŠTAJ REFERENATA POJEDINIH OTSJEKA

I. POLJOPRIVREDNI OTSJEK

U pogledu nastojanja i rada oko poboljšanja poljoprivredne proizvodnje, a s obzirom na postojeće probleme u tom pogledu učinjeno je između ostalog slijedeće:

A.) *U pogledu organizacije rada, o stanju naše poljoprivrede.*

- 1.) Izrađeni su upitni arci za poljoprivrednu statistiku za prikupljanje podataka o poljoprivredi, koja je općenito uzevši teško stradala u toku trogodišnjeg rata, i razaslata oblasnim odborima.

Jedino u tome slučaju, kada se bude raspolagalo sa realnijim statističkim podacima biće u mogućnosti i postavljanje dalekosežnijih i konstruktivnih poljoprivrednih planova kao i njihova realizacija. Do sada još nisu prikupljeni traženi statistički podaci od strane narodno-oslobodilačkih odbora.

- 2.) Opustošenost naših sela uopšte, a specijalno na poljoprivrednim strojevima, spravama, alatu – nedostatak sjemena i ostalog poljoprivrednog inventara neophodno potrebnog za poljoprivrednu proizvodnju, – diktirala je potrebu izrade proračuna za njihovu nabavku. Isti je dostavljen uz obrazloženje njihovih potreba Odjeljenju za narodnu obnovu⁵⁾ pri Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Pošto se ne raspolaže sa tačnim izvještajima o nedostatku kao i potrebama na ovom poljoprivrednom inventaru u proračun je uneseno samo ono što je najelementarnije, na čemu se najviše oskudjeva i na čemu se bazira većina poljoprivrednih poslova.
- 3.) Prorijeđenost stočarstva, a u nekim krajevima i pustoš, koja je nastala kao posljedica trogodišnjeg rata, u toj grani poljoprivrede, uzrokovala je nestašicu stajskog gnojiva na mnogim seoskim posjedima. Ta okolnost uslovljavala je izradu proračuna o potrebama umjetnih gnojiva. Proračun i plan raspodjele istih dostavljen je Odjeljenju za narodnu obnovu⁶⁾ pri Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.
- 4.) Rad na obnavljanju i unapređenju poljoprivrede, zahtijeva organizovane i stalne konstruktivne napore. U tom cilju izrađen je predlog koji se prilaže⁷⁾ o organizaciji poljoprivredne službe, kako pri Zemaljskom vijeću, tako i uopće – na teritoriju Bosne i Hercegovine – zaključno do opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora.
- 5.) Date su direktive oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima za jesenju obradu i sjetvu zemlje (jesenja sjetvena kampanja).⁸⁾ U tim uputstvima između ostalog obrazložena je potreba organizacije međusobne pomoći kao u pogledu obrade tako i zasijavanja zemljišta. U ovom smislu upućen je i dopis Štabu V. Korpusa Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije,⁹⁾ da bi jedinice ovog, na terenu posudile svoje konje odborima ili težacima i da bi razmjenile eventualno raspoloživo nešto bolje sjeme za sjetvu, za sjeme koje nije tako podesno za istu.
- 6.) Napisan je izvještaj o stanju ribarstva u Bosni i Hercegovini¹⁰⁾ sa tendencijom razumjevanja potrebe zaštite istog. Preduzete su mjere, da se isto zaštiti. U pogledu toga upućen je dopis V. Korpusu Narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.¹¹⁾

B.) RAD NA TERENU

Referent ovog Otsjeka izvršio je pregled poljoprivrednih ustanova i objekata na prostoru Prijedor–Ljubija i konstatovao slijedeće stanje: <

- 1.) Pregled državne rudničke ekonomije na Baltinim barama. Ova ekonomija je prilično zapuštena. Bilo bi između ostalog potrebno izvršiti komasaciju i arondaciju zemljišta iste radi primjene mehanizovanog obrađivanja na njoj.
- 2.) Velikog državnog silosa za žito, koji nije dovršen. Data su uputstva za opravku i očuvanje istog.
- 3.) Državne trifolinske stanice (Stanice za pročišćavanje sjemena djeteline) i državne trijerske stanice u Prijedoru. Prva je oštećena i za sada neupotrebiva, druga formalno uništena.

C.) RADOVI U TOKU

- r
- 1.) Davanje direktiva oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima u pogledu što pravilnije obrade i sjetve napuštenih zemljišta.
  - 2.) Da odaberu i čuvaju rasplodnu stoku iz sadašnjeg rasplodnog materijala za poboljšanje stočarstva u našim krajevima, čime bi se bar donekle uz sadašnje prilike poboljšalo njegovo stanje. S tim u vezi da se ponovi zabrana klanja priplodne stoke.
- v

D.) RADOVI U PROJEKTU

- 1.) Prijedlog za upravu i obradu imanja Nijemaca na teritoriji Bosne i Hercegovine kao i drugih napuštenih imanja.
- 2.) Izrađivanje projekta za preuzimanje uprave nad poljoprivrednim ustanovama, školama, oglednim stanicama itd., kao i državnim poljoprivrednim uredima odmah po završetku rata.
- 3.) U cilju renoviranja starijih i podizanja novih voćnjaka rade se uputstva oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima, da se pristupi obnovi rada u voćnim rasadnicima i postavljanju odgovornih lica, koja će upravljati sa radom u istim.
- 4.) Izrada plana za održavanje specijalnih poljoprivrednih kurseva preko zime za naprednije težake.

U pogledu daljnjih poljoprivrednih poslova i problema koji se nameću donijeće se predložiti nakon njihovog razmatranja i produčavanja.

II. OTSJEK ZA ŠUME I RUDE

A. ŠUMARSTVO

U šumarstvu i šumskoj privredi jednoj od glavnih grana narodne privrede, postoji čitav niz problema, koje bi trebalo riješiti što hitnije i što pravilnije. Po osnutku i formiranju šumarskog otsjeka pristupilo se rješavanju najhitnijih zadataka i dosada se uradilo slijedeće:

- 1.) Prikupljeni su podaci na bližem terenu sjedišta odsjeka i sastavljen je plan sječe, izvoza i prerade šumskih proizvoda predviđenih za preradu na pilanama u Ključu i Sanici. Sastavljeni su upitni listovi po grani šumarstva i šumske industrije i predati Sekretarijatu Pretsjedništva.¹²⁾ Prikupljeni su neki podaci a i dalje se prikupljaju o stanju postojećih pilana na teritoriju Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Bosansku Krajinu. Zatraženi su podaci o šumarskom osoblju na području navedenog Oblasnog odbora. Do sada ovi podaci još nisu primljeni. Na području bivše šumske uprave u Jajcu i Bugojnu ustanovljeno je stanje zaliha šumskih proizvoda u šumama i stovarištima kao i stanje šumskih transportnih naprava i puteva. Date su direktive Sreskom NOO-u u Jajcu i Bugojnu u pogledu detaljne šumske djelatnosti u svrhu pripremanja što većih zaliha svih šumskih proizvoda.
- 2.) Preko područnih NOO-a organiziran je izvoz postojećih zaliha tehničkog drveta i dopreme tog drveta na pilane u Ključu, Sanici i Jajcu. Sa stovarišta u Vincu dnevno se doprema na pilanu u Jajce najmanje 1 vagon tehničkog drveta. U šumi Bukovica organizirana je sječa i izvoz potrebne građe za podizanje mostova u Sokolcu i na Skeli kod Jajca. Pristupilo se izgradnji i popravci šumskog izvoznog puta za izvoz oko 1700 m³ četinjastog tehničkog drveta iz šume Bavar za snabdijevanje oblovinom pilane u Jajcu (Šumarski odjeljak sreskog NOO-a Jajce). Pristupilo se organizaciji sječe i izrade ogrjevnog drveta za snabdijevanje vojnih i državnih ustanova, tvornice i grada Jajca. Prigodom rada oko organizacije toga posla, u kome bi trebalo stalno da sudjeluje oko 150 radnika pojavilo se ozbiljno pitanje radne snage.
- 3.) Izvršen je pregled pilana u Ključu, Sanici i Jajcu. Izvršeni su izvjesni najvažniji popravci na pilanama u Sanici i Ključu. Rad na tim pilanama je organiziran i postavljeni su rukovodioci na pilanama u Sanici i Ključu. Rad na pilani u Jajcu je organiziran i sada se radi u tri smjene. Pilana u Palanci je skoro potpuno osposobljena za rad. Neki djelovi se još moraju izraditi i trebala je te djelove da izradi vojno-tehnička radionica u Hašanima. Pilana u Hašanima je osposobljena za rad. Nova mala pilana u Glogovcu (Janj) je završena i može otpočeti sa preradom drveta za potrebe okolnih sela. Na oštećenoj pilani u Donjem Vakufu (vlasništvo firme »Ugar d. d.«) postavljen je rukovodilac, kome je stavljeno u dužnost što hitnije osposobljavanje ove pilane.

4.) Sve pilane toliko su okupirane preradom drveta za najhitnije potrebe javnog karaktera, da se još nigdje nije moglo pristupiti spremanju zaliha pilanskih prerađevina. Na pilanama u Jajcu i Donjem Vakufu (nakon popravke) moći će se pristupiti pripremanju zaliha pilanskih prerađevina za potrebe obnove zemlje.

5.) Preporučeno je Oblasnom NOO-u, da postavlja šumarsko osoblje na najpotrebnija i na najvažnija mjesta. Prvenstveno treba popuniti mjesta šumarskih referata pri sreskim NOO-ima kao i postaviti šumsko čuvarsko osoblje pri opštinskim odborima. Uputstva u pogledu izbora toga osoblja data su. Po toj stvari Odbor još nije izvijestio šta je urađeno.

Kod sreskog NOO-a u Jajcu osnovan je šumarski odjeljak u sklopu Privrednog odjeljenja i postavljen je šumski referent. Na području toga sresa do sada je postavljeno 8 čuvara šuma, kojima su određeni čuvarski rajoni i data najpotrebnija uputstva za rad na terenu.

Na području sreskog NOO-a u Bugojnu pristupilo se organizaciji šumarske službe i taj zadatak je dobio bivši šef šumske uprave u Bugojnu drug Ing. Varović.

Ovaj Otsjek u zajednici sa šumarskim Otsjekom Oblasnog odbora izradio nastavni plan za šumsko-čuvarski tečaj.¹³⁾ Kod Oblasnog odbora zatraženo je, da prikupi 30 kandidata za taj kurs i da otpočne sa radom tečaja. Odbor nije izvijestio da li je tečaj otpočeo.

6.) Izrađen je predlog organizacije šumarske službe (prilog).¹⁴⁾

U pogledu daljnjeg rada u šumskoj privredi postavljaju se pred šumarski otsjek dvije grupe zadataka, onih koji se neposredno nameću i koji se moraju riješavati odmah, i zadaci koji će se riješavati postepeno tokom normalizacije prilika u zemlji.

Neposredni zadaci u šumskoj privredi su slijedeći:

1.) Osiguranje opstanka naših šuma, te osiguranje trajnosti prihoda od naših šuma zahtjeva što hitnije provođenje organizacije šumarske službe, i to prvenstveno u djelokrugu sreskih i opštinskih narodnih vlasti.

Treba ubrzati postavljanje sreskih šumarskih referata kod svih sreskih NOO-a na oslobođenoj teritoriji i postaviti u najkraćem roku potreban broj čuvara šuma kod svakog opštinskog NOO-a.

Neće biti moguće osposobiti u kratko vrijeme velik broj čuvara šuma putem kratkoročnih lugarskih tečajeva. Hitnost potrebe zahtijeva postavljanje čuvara šuma i bez školskih kvalifikacija. Ipak lugarske tečajeve treba osnivati kod svakog okružnog ili barem kod svakog oblasnog odbora.

Postavljanje lugarskog osoblja povlači za sobom pitanje materijalnog obezbjeđenja njihovog i njihovih obitelji. Zato treba osigurati finansijska sredstva.

- 2.) Osposobiti šumsku djelatnost u pogledu proizvodnje što većih količina svih glavnih šumskih proizvoda. Uspostaviti državne režijske manipulacije.

U tu svrhu treba ustanoviti bar približno potreban broj šumskih radnika i te radnike osigurati za narodnu privredu. Predlaže se donošenje načelnog rješenja o oslobođenju najpotrebnijih šumskih radnika od vojske i o demobilizaciji šumarskog osoblja i kvalifikovanih i polukvalifikovanih šumskih radnika i manipulanata. Financijska sredstva za jedan dio šumske radinosti stvorit će se prodajom izvjesnih šumskih proizvoda. Na primjer za izradu ogrjevnog drveta financijska sredstva dobiće se prodajom tog drveta.

Sječa i izrada tehničkog drveta, koje se troši skoro isključivo za potrebe javnog karaktera, ne obezbjeđuju nikakve financijske prihode, te će se za te radove morati ta sredstva osigurati od strane države.

- 3.) Svu šumsku industriju, veliko i malo – pilansku što hitnije osposobiti za proizvodnju.

Dosadašnja praksa oko osposobljavanja pilana pokazala je poteškoće u pogledu nabavke bitnih dijelova takovih pogona. Predlaže se da se u inostranstvu izvrši nabavka kajiševa transmisije, bez kojih se ne može pristupiti radu ni sada ni poslije normalizacije, jer se neće moći kod nas nabaviti.

Pošto su sve pilane i šumsko industrijska preduzeća skoro isključivo vlasništvo privatnih lica ili društava, treba riješiti pitanje rada i poslovanja nad tim preduzećima.

Riješenje tog pitanja pruža tri mogućnosti:

- 1.) Preuzeti ta preduzeća i snabdijevati ih potrebnim sirovinama u vlastitoj režiji države i raspolagati sa plasmanom pilanskih prerađevina. S tim u vezi riješiti pitanje naknade vlasniku.
- 2.) Prerada drveta ostaje u rukama privatnog kapitala, a nabavkom sirovina i raspodjelom prerađevina kao i pripremanjem sortimenata rukovodi država. Za režijske troškove i upotrebu strojeva davala bi se vlasniku naknada u sirovini.
- 3.) Opskrba sirovinama i prerada drveta ostaje u rukama privatnika, a država diriguje prometom pilanskih prerađevina i vrši kontrolu nad prodajom itd.

Sa gledišta što efikasnije kontrole nad poslovanjem u šumskoj privredi, kao i obzirom na što bolju i pravedniju plansku raspodjelu pilanskih prerađevina, najpogodniji bi bio način naveden pod tačkom 2.).

Važnost drvne industrije u obnovi zemlje zahtjeva direktnu intervenciju državne vlasti u toj grani šumske privrede.

Obzirom na veliku potrebu za pilanskim prerađevinama, moraće se proizvodnja tih produkata, raspodjela gotovih proizvoda kao i novo proizvedene robe, dirigovati iz jednog centra.

Radi toga se predlaže, da se kod Otsjeka za šumarstvo osnuje ured za šumsku industriju.

B.) RUDARSTVO

Po formiranju ovog Otsjeka pristupilo se je u prvom redu postavljanju zadataka koje ima da riješi ovaj Otsjek.

Pošto u taj zadatak spada iskorišćavanje rudnog blaga, a na našoj oslobođenoj teritoriji nismo imali u dohvat u ovog Otsjeka do pred kratko vrijeme otvorenih rudnika, to se nije moglo u prvo vrijeme raditi direktno na rješavanju tog zadatka.

Rudnik Ljubija. Prilikom oslobođenja Prijedora i Ljubije obišao je referent ovog Otsjeka rudnik Ljubiju kao i rudnička postrojenja u Prijedoru. Određen je rad na tom rudniku i to u prvom redu usipostava radionica za izradu najpotrebnijeg alata i osposobljenje pogona. Pošto su okupatori pri povlačenju digli u zrak zgrade sa eksplozivom i municijom, a te zgrade [suj se nalazile u rudničkoj koloniji, to se je moralo pristupiti uređenju kolonije gdje stanuju radnici i namještenici. Isto tako je određeno da se podigne most preko Sane kojeg su Nijemci uništili. Da bi se došlo do osvjetljenja i pogona bar malog broja najpotrebnijih strojeva za radionice, pokrenuta je izrada jedne vodene turbine za pogon generatora.

U Ljubiji postoji gater od 850 m/m od kojeg su neki djelovi bili odneseni u Palanku. Naređeno je da se gater osposobi za rad. Za pogon ovog gatera da se upotrebi lokomobila od 50 KS, koja se nalazi van prometa u Kozarcu. Taj gater bi mogao podmiriti građom ne samo Ljubiju nego i bližnju okolicu.

Date su upute, da se stavi u pogon rudnička ljevaonica za ljevanje potrebnih željeznih predmeta. Radionica u ložioni pristupila je popravku oštećenih lokomotiva i vagona za osobni i robni promet, a uprava željeznice redovnom održavanju pruge Ljubija–Prijedor.

Rudnik Palančište. Kod Prijedora nalazi se u Palančištu rudnik dobrog uglja. Određeno je da uprava rudnika Ljubije razradi taj rudnik i osposobi ga za proizvodnju od 60 do 80 tona ugljena dnevno, koji će nužno trebati za željeznicu, ciglanu i ogrijev u Prijedoru i Ljubiji. Određeno je da se vrši daljnje istraživanje, da bi se ustanovila količina uglja, koja bi bila baza za elektrifikaciju i industrijalizaciju onog područja.

Za opskrbu radništva i namještenika stavljeno je u dužnost Oblasnom NOO-u za Bosansku Krajinu, da povede računa o tom da se osoblje opskrbi najpotrebnijim životnim namirnicama prema radu pojedinca, uzevši u obzir namirnice, koje pojedinci dobiju sa rudarske ekonomije.

Upravi rudnika je naređeno da dostavlja svakih 14 dana izvještaj o stanju i radu na rudnicima. Isto tako je i Oblasnom NOO-u stavljeno u

dužnost da o provedenoj organizaciji izvijesti, ali dosada nismo primili traženih izvještaja. Radi nedostatka ovog izvještaja ne mogu se odrediti i^ijere 2a daljnji rad.

Kod rada rudnika Ljubije osim Palančišta se za sada ne mogu dobiti potrošna sredstva, koja bi se mogla unovčiti za daljnje održavanje rudnika i plaću osoblja. Treba odrediti jednu svotu, koja je nužna samo za najpotrebnije uzdržavanje, jer za sada nema izgleda, da bi se radilo na eksploataciji željezne rudače. Ukoliko će u prvim danima po oslobođenju trebati željezne rudače moći će se izvesti ona koja je na lageru. Kod rudnika uglja u Palančištu se može proizvodnja unovčiti i uzdržavati zaposleno osoblje. Pretsjedništvu je svojevremeno dostavljen pismeni izvještaj sa kratkim planom stavljanja u rad rudnika Ljubija.¹⁵⁾

Kad prispiju izvještaji o stanju rada moći će se izraditi kalkulacija za rad tih važnih privrednih preduzeća.

Rudnik u Jajcu. U Jajcu se je otpočelo još za vrijeme okupacije ovog grada sa radovima na otvaranju ugljenog sloja. Istražne radove vodio je državni rudnik Kakanj, te su izvršena mjerenja kao i neka bušenja. Podataka ni projekata nema u Jajcu.

Po dolasku u Jajce pregledan je istražni rov po Ing. Ugljenu i Ing. Franjiću, pa se je ustanovilo, da je otvoreni ugljeni sloj vrlo dobre kvalitete, te bi se mogao dobro upotrijebiti za pogon lokomotiva, loženje u krečani i ostale potrebe tvornice kao i za grijanje javnih i privatnih zgrada.

Na taj način bi se uštedila velika količina drva za ogrijev, koja bi se mogla korisnije plasirati.

Za nastavak rada na ovom ugljenokopu biće neophodno potreban ekspoziv. Preko komande područja naručeno je od V. Korpusa potreban materijal za rad. Zatraženo je od Sreskog NOO-a da se prenesu bušeće sprave sa Bešpelja u Jajce u svrhu daljnjeg istraživanja bušenjem. Na taj način bi se ispitalo s kojim količinama možemo računati da bi se mogli ravnati pri odluci o daljnjem širenju tvornice i industrijalizacije ovog kraja.

Veoma je važno pripremiti sposobna radilišta, koja bi mogla davati veću proizvodnju uglja. Ugalj će trebati otvoriti još na više mjesta da se ne mora iz daljine prevoziti, jer će transportna sredstva biti još dugo vremena jako zauzeta.

Rudnici u Bugojnu. U blizini Bugojna nalaze se dva rudnika koji su do sada davali oko 40–50 tona nešto slabijeg uglja. Isti se moraju odmah pregledati i pokrenuti jači rad. Prema informacijama taj se je ugalj vrlo dobro mogao plasirati u Bugojnu i nije ga nikad bilo dosta. Ukoliko se podigne proizvodnja moći će se podmirivati željeznica, vojska, sve javne ustanove tako, da bi se uštedilo na drvetu.

Radovi će se planski nastaviti, da bi se ubrzo vidjelo s čim se mora računati radi detaljnih eksploatacionih planova u svrhu industrijalizacije toga kraja.

Predlaže se, da Pretsjedništvo sa vojnim vlastima donese zaključke, da se poduzmu najstrožije mjere pri oslobođenju rudarskih i industrijskih mjesta, da se što bolje osiguraju zgrade, materijal i osoblje.

OTSJEK ZA INDUSTRIJU, TRGOVINU I ZANATSTVO.

I n d u s t r i j a .

Da bi se dobila slika o stanju industrije u B. i H. pristupilo se prikupljanju podataka o stanju pojedinih industrijskih preduzeća. U tu svrhu izrađeni su upitni arci za ispitivanje stanja kaloričnih elektrocentrala kao i za električnu mrežu iste, radi evidencije i procjene ratne štete. Prikupljanje podataka vrši se preko Oblasnog i ostalih NOO-a kao i samog Otsjeka. Dosada imademo nepotpune podatke o nekim preduzećima (destilacija drveta Teslić,¹⁶) Elektro Bosna Jajce, Kožara Nikole Franjića Bugojno).¹⁷)

Na oslobođenom teritoriju smjesta se je pristupilo reorganizaciji sljedećih industrijskih preduzeća.

Bosansko d. d. za elektrinu Jajce.

Vlasnici ove tvornice su: Dinamit Nobel Bratislava sa preko 90% akcija i još neki privatnici. (*Dinamit Nobel Bratislava* povezana je preko Dinamit Hamburga sa I. G. Farben Leverkusen). Sada akcije leže u Zagrebu kod Bankovnog društva (*Bankverein*).

Ravnateljstvo je u Zagrebu, a ravnatelj je bio za vrijeme NDH Dragan Tomljenović.

Dionička glavnica od 13,500.000 predratnih Dinara povišena je na 35,000.000.— Kuna.

Tvornica izrađuje karbit, odnosno Ferro silicijum, te Klor i klorne derivate. (Vidi opis tvornice Elektro Bosna).¹⁸)

Preduzeće raspolaže sa hidro centralom od 10.000 KS. Uslijed ratnih operacija oštećena su neka fabrička postrojenja, a šteta se cijeni sa strane uprave na cca 12,000.000.— predratnih dinara. Šteta je provizorno uklonjena tako da bi tvornica karbita mogla proraditi.

Tvornica raspolaže sa potrebnim materijalom i sirovinama za proizvodnju karbita za otprilike tri mjeseca rada. Osim navedenih sirovina tvornica potrebuje još gorivo drvo (22 m³) koje će šumski odjeljak SNOO Jajce uz naplatu dostaviti tvornici.

Tvornica klora moći će se tek poslije rata staviti u pogon, kada se mogne nabaviti potreban uređaj. U tvornici nalazi se još jedna pilana koja je odmah poslije oslobođenja Jajca proradila. Nadzor na ovoj pilani vrši šumski odjeljak pri SNOO.

Prilikom oslobođenja Jajca zatečeno je u tvornici na skladištu od prilike 20 vagona karbita i 14 vagona Ferro silicijuma.

Tačan pregled o poslovanju preduzeća nije se mogao pribaviti, s razloga što se knjigovodstvo nalazi pri Ravnateljstvu u Zagrebu.

Sadašnju upravu postavila je Komanda Jajačkog područja a članovi su:

Upravnik dr Miler,¹⁹⁾ biv.[ši] direktor Elektro Bosne,
Pol. Komesar Saleta Karlo, tvornički radnik,
Vijećnik: Rajić Nikola, tvor.[nički] rad.[nik],
" Konopek Franjo, poslovođa Elektro Bosne,
" Ing. Mlakar,²⁰⁾ inženjer kemije.

Tvornicom upravlja, uprava preduzeća, pod nadzorom Komande područja. Tvornica zaposluje sada cca 120 radnika, a kada počne proizvodnja karbita broj radnika će se povisiti na cca 200. Radnici dobivaju plaću u gotovom. Plaće iznose 60–98 Kn na sat za radnika, a 20–4Ei.000 Kn na mjesec za činovnike i namještenike. Kako tvornica nema gotovine, isplata se vrši time što se prodaje karbit sa skladišta.

TVORNICA KOŽE NIKOLA FRANJIĆ BUGOJNO

Vlasnik ovog preduzeća je Nikola Franjić.

Kapacitet kožare jeste 5.000 kgr izrađene kože za lice na mjesec. Tvornica raspolaže sa 80 KS vodene i parne pogon.[ske] snage. Postrojenje tvornice je savremeno mehanizirano, te je potpuno neoštećeno, tako da bi se odmah moglo staviti u pogon.

Braća vlasnika preduzeća spremna su da odmah otpočnu s radom u koliko im se stave na raspolaganje potrebna kemijska sredstva.

Vlasnik Nikola Franjić držao se neprijateljski prema NOB i nalazi se u Zagrebu.

T R G O V I N A

Kao najvažniji problem bilo je studiranje problema opskrbe pučanstva sa najpotrebnijim živežnim namirnicama. U tome pravcu izrađen je predlog pravilnika o organizaciji i radu ureda za nabavku i potrošnju živežnih namirnica.²¹⁾ U vezi s tim pitanjem nameće se pitanje oživljavanja zadruga po profesijama.

Do konačnog oslobođenja ne može se ovo pitanje obuhvatiti u cjelini, zato se pristupilo samo njegovom djelomičnom rješenju. U tu svrhu preduzete su mjere za obnavljanje zadruga za snabdijevanje osoblja pri industrijskom preduzeću Elektro Bosna. U toku su radovi za stvaranje nabavljачke i potrošačke zadruga za željezničarsko osoblje.

Obzirom na važnost pitanja zadruga u budućnosti, predlaže se da se pri ovom Odjeljenju osnuje podotsjek za zadrugarstvo.

ZANATSTVO.

Fredviđajući veliku potrebu mehaničkih radionica poslije rata izrađeni su zajedno sa Odjeljenjem za obnovu planovi za tri razna tipa državnih radionica.

Za gore spomenute radionice izrađena su trebovanja za mašine i alat, koji će se nabaviti preko UNRE.

Zajedno sa odjeljenjem za obnovu izrađena su trebovanja za razne sirovine, motornih vozila i slično i to kod UNRE kao prva pomoć za poslije rata.

Osim toga postavljene su u sklopu sa pilanom u Sanici radionice i to: kovačka, bravarska, stolarska, tesarska. Osnivanje ovakvih narodnih radionica preporučeno je opštinskim i sreskim NOO-ima i poslate su im upute.

Na završetku izvještaja obavještava se Pretsjedništvu da su dodijeljeni referenti za građevinarstvo, saobraćaj i trgovinu. Ovom dopunom Odjeljenja i preseljenjem u Jajce, gdje su uslovi za rad mnogo povoljniji, dobiva se šira mogućnost za budući rad.

Molim Pretsjedništvo, da izloženi izvještaj primi na znanje, donese odluke po predloženim pitanjima i dade direktive za budući rad.

PITANJA PO KOJIMA TREBA DONIJETI RJEŠENJA

1. Podjela odjeljenja,
2. Način preuzimanja uprave,
3. Odnos prema privatnim industrijskim preduzećima,
4. Odnos prema privrednim organima NOO,
5. Popuna rukovodećeg i stručnog osoblja.

U poljoprivredi: 1.) Pitanje napuštenih zemljišta i kolonija Nijemaca.

U šumarstvu: 1.) Postavljanje šumskog osoblja,
2.) Uspostava šumskih manipulacija,
3.) Nabavka kajiševa, ulja i maziva u inostranstvu,
4.) Finaciranje šumskih radova,
5.) Ured za šumsku industriju,
6.) Način rada u privatnim pilanama.

U rudarstvu: 1.) Finaciranje rudnika Ljubija, Jajce i Bugojno,
2.) Mjere za očuvanje instalacija i inventara u rudarskim industrijskim preduzećima.

- U industriji: 1.) Kontrola rada u tvornici Jajce,
2.) Uprava tvornicom kože.
- U trgovini: 1.) Glavni prodajni magazin,
2.) Osnivanje podotrsjeka za zadrugarstvo.
- Saobraćaj: 1.) Preuzimanje saobraćaja.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12052, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod
br. 60 od 9. X 1914. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/175–185.

- 1) Izvještaj je razmatran na sjednici Predsjedništva održanoj 10. X 1944. godine (v. dok. br. 93).
- 2) Navedeni prijedlog nije pronađen, ali je sadržan u zapisniku naprijed navedene sjednice (v. dok. br. 93).
- 3) Rečenica treba da glasi: »... a naročito sa privrednim odjeljenjima pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima«.
- 4) V. dok. br. 76.
- 5) Pogrešno napisano, treba: »Odjeljenju za ekonomsku obnovu«.
- 6) Isto.
- 7) Navedeni prijedlog nije pronađen.
- 8) Pronađene su samo upute za jesenju sjetvu žitarica dostavljene Oblasnom NOO za Bosansku krajinu. (V. dok. br. 69).
- 9) Navedeni dopis nije pronađen.
- 10) Navedeni izvještaj nije pronađen.
- 11) Navedeni dopis nije pronađen.
- 12) Navedeni upitni listovi nisu pronađeni.
- 13) V. dok. br. 55.
- 14) Navedeni prilog nije pronađen.
- 15) V. dok. br. 72.
- 16) Izvještaj o stanju Tvornice za destilaciju drveta u Tesliću nije pronađen.
- 17) Podatke o stanju preduzeća Elektro-Bosna, Jajce, i Kožare Nikole Franjića, Bugojno, vidi u dokumentu br. 81.
- 18) Vidi prilog uz dok. br. 81.
- 19) Lazar.
- 20) Ivan.
- 21) Prijedlog navedenog pravilnika nije pronađen.

[Jajce], 9. oktobar 1944.

**IZVJEŠTAJ ODJELJENJA ZA FINANSIJE ZAVNOBiH-a O PREGLEDU
PRIHODA I RASHODA DRŽAVNE BLAGAJNE ZA VRIJEME OD 8. SEPTE-
BRA DO 9. OKTOBRA 1944. GODINE¹⁾**

PRIHODI

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
Saldo prema izvještaju od 8/9 1944. ²⁾	11,514.700	149.000	20.001	18.000
Razni primici	42.150			
Od druga A. Papića ³⁾ za djelo- mičnu zamjenu dolara	7,986.000			
Novac iz Banja Luke	94,537.960			
Zamjena novca				1.890
	114,080.810	149.000	20.003	19.890

RASHODI

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
Za potrebe kolektiva	1,114.660	1.950		
Zamjena novca	30.000	900		
Bajramska pomoć sirotinji Sanice	30.000			
Oblasnom odboru Jajce ⁴⁾ za po- trebe učit.[eljskog] kursa	500.000			
Pomoć željezničkom osoblju u Jajcu	590.000			
	2,264.660	2.850		
Ukupni izdaci	2,264.660	2.850		
Saldo 9. X 1944.	111,816.150	146.150	20.003	19.890

Za Načelnika:
Drag.[omir] Krndija

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14352/53, original, rukopis.
(Izvještaj je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 13
od 11. X 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/196-197.

^{*)} Izvještaj je prilog uz dok. br. 109.

⁻⁾ V. dok. br. 65.

³⁾ Avgustin.

⁴⁾ Odnosi se na Oblasni NOO za Bosansku krajinu.

[9. oktobar 1944]

STAB PETOG KORPUSA NOVJ DOSTAVLJA PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a RADIOGRAM GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE KOJIM SE OBAVJEŠTAVA ZAVNOBiH DA JE OKRUŽNI NOO BIHAĆ TRAŽIO OD ZAVNOH-a POZAJMICU OD 500.000 KUNA ZA IZGRADNJU BAJTI¹⁾

Dostavljamo Vam radiogram primljen od Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske dne 5. oktobra 1944. god.

»ZAVNOBiH-u. — Okr.[užni] N.O.O. Bihać traži od ZAVNOH-a pozajmicu na Vaš račun od petstohiljada kuna za izgradnju bajti. Javite da li odobravate.

Andrija.«²⁾

6. o. mj. bilo je određeno, da Vam se gornja depeša prenese preko radio stanice Jajačkog područja, ali usljed pokreta radio stanice, koji se je vršio u to vrijeme, ista nije prenesena.

Politički komesar,
pukovnik,
Došen³⁾

(Pečat)

Zamj.[enik] komandanta,
pukovnik,
Karanović⁴⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original, (nije mikrofilmovan).

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 146 od 14. X 1944. godine.)

(Pečat sa natpisom: »Štab 5. Korpusa Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije.)

») Predsjedništvo ZAVNOBiH-a je aktom broj 146 od 14. X 1944. godine odobrilo isplatu tražene svote na račun potraživanja od ZAVNOH-a.

O odobrenju isplate Sekretarijat ZAVNOBiH-a obavijestio je Finansijsko odjeljenje dopisom br. 146 od 23. X 1944. godine, uz napomenu da se navedena svota uzme u obzir prilikom obračuna (odnosi se, vjerovatno, na obračun potraživanja od ZAVNOBiH-a).

²⁾ Hebrang.

³⁾ Ilija.

⁴⁾ Nikola.

[Jajce], 9–11. oktobar 1944.

ZAPISNIK PREDSDJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. Kecmanović, A. Humo, O. Karabegović, H. Brkić, U. Danilović, P. Mandžić, Dr. H. Cemerlić, A. Babić, M. Zaimović, M. Sudžuka, Dr. V. Butozan, H. Kurt i B. Brajković.

DNEVNI RED SJEDNICE

1) Diskusija u pojedinostima o projektu uputa o organizaciji i radu narodnih sudova.¹⁾

2) Izvještaj načelnika Odjeljenja narodne privrede, o radu Odjeljenja.²⁾

3) Izvještaj načelnika Odjeljenja za narodno zdravlje o radu Odjeljenja.³⁾

4) Izvještaj načelnika Prosvjetnog odjeljenja o radu Odjeljenja.⁴⁾

Pretsjednik otvara sjednicu u 15,15h.

Referent B. Brajković čita predlog uvodnog dijela Uputa o organizaciji i radu narodnih sudova. Predlog je usvojen.

U pogledu podloge koja će služiti za suđenje [u] narodnim sudovima prihvaćena je 1. i 2. tačka izvornog teksta projekta uputa o organizaciji i radu narodnih sudova.

U izvornom tekstu projekta uputa nije precizirano ko bira pretsjednika suda. Po jednom gledištu predsjednike suda treba da bira narod, odnosno skupština prilikom izbora odgovarajućih sudova. Po drugom gledištu sudsko vijeće iz svoje sredine bira pretsjednika suda. Na osnovu diskusije po ovom pitanju zaključeno je, da pretsjednika suda bira sudsko vijeće iz svoje sredine.

U pogledu PRIVREMENOG SUDSKOG SAVJETA koji treba da se stvori pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a, u izvornom tekstu projekta uputa predviđa se *pet* lica. Zaključeno je da se u izvornom tekstu izvrši izmjena u tom smislu da se uopšte ne određuje broj lica koja će učiti u sastav PRIVREMENOG SUDSKOG SAVJETA.

U projektu upute nije predviđen rok do kojeg će trajati izborna perioda narodnih sudova. Zaključeno je da se ne određuje rok pošto pod današnjim uslovima nije moguće tačno ocijeniti koji bi rok praktično odgovarao najbolje ustanovi sudova.

- Sjednica je prekinuta u 18.30h.

Sjednica je nastavljena 10. X. u 8.30h.

Sjednici su prisustvovali: Dr. Kecmanović, H. Brkić, Gj. Pucar, A. Humo, Dr. V. Butozan, M. Sudžuka, H. Kurt, M. Zaimović, B. Brajković, O. Karabegović, A. Babić, U. Danilović i Dr. H. Cemerlić.

U pogledu nadležnosti sudova odlučeno je kao u izvornom tekstu projekta s tim, da se nadležnost sudova priključi onom dijelu projekta koji govori o organizaciji sudova. Taj dio uputa treba da bude zasebna cjelina. Onaj dio projekta uputa koji govori o sudskom postupku pred narodnim sudovima treba da se izdvoji kao posebna uputa za rad sudova.

U izvornom tekstu projekta uputa predviđeno je da sreski narodni sudovi u drugom stepenu sude o žalbama protiv odluka opštinskih sudova,

a okružni sudovi u drugom stepenu sude konačno o žalbama protiv odluka sreskih narodnih sudova.

Zaključeno je, da o žalbama protiv odluka opštinskih sudova u trećem stepenu sude konačno okružni sudovi, a o žalbama protiv odluka sreskih narodnih sudova u trećoj instanciji sudi konačno Privremeni sudski savjet. Istovremeno Privremeni sudski savjet riješava žalbe protiv okružnih narodnih sudova.

TUŽBE I PREDLOŽI

Usvojen izvorni tekst projekta uputa. *Ročište i rokovi*, usvojen izvorni tekst projekta. *Javnost i red pri suđenju*. Usvojen izvorni tekst projekta.

Zapisnici. Usvojen izvorni tekst projekta.

Sudske odluke. Usvojen izvorni tekst projekta.

Prekid i mirovanje postupka. Usvojen izvorni tekst projekta.

Pozivanje pred sud. Usvojen izvorni tekst projekta.

Dokazi. Usvojen izvorni tekst projekta.

Svjedoci. Usvojen izvorni tekst projekta.

Ocjena svjedočanstva. Usvojen izvorni tekst projekta.

Preslušanje svjedoka i vještaka. Usvojen izvorni tekst projekta, s tim da se iz teksta briše: »odnos prema NOB«.

Zakletva. U projektu je predviđena zakletva koju će stranke pred sudom polagati. U pogledu pitanja da li da se polaže zakletva u tom obliku što bi se stranke pred sudom zaklinjale časnom riječju ili da se zakletva pred sudom polaže zaklinjanjem bogom, stalo se na stanovište, da bi alternativno trebalo unijeti jednu i drugu zakletvu.

Po pitanju da li da se u upute unese tekst i jedne i druge zakletve nije postignuta jednoglasnost. Za predlog da se unese tekst i jedne i druge zakletve glasali su dr. Kecmanović, Gj. Pucar, A. Humo, H. Cemerlić, U. Danilović, dr. V. Butozan i M, Zaimović.

Naknada troškova svjedocima i vještacima. Usvojen izvorni tekst projekta.

Preinačenje i povlačenje tužbe. Usvojen izvorni tekst projekta.

Preslušanje stranaka. Usvojen izvorni tekst projekta.

Izostanak stranaka sa ročišta. Usvojen izvorni tekst projekta.

Nagodbe stranaka. Usvojen izvorni tekst projekta.

Rasprava o privatno pravnim stvarima. Usvojen izvorni tekst projekta.

Stranke pred sudom. U izvorni tekst projekta umjesto termina »svojvlasnost« unijeti termin »poslovna sposobnost«. Umjesto »ovlasti« – »punomoćje«.

Žalbe. Izvorni tekst projekta mijenja se u smislu zaključka o uvođenju triju instanca.

Obnova postupka. Usvojen izvorni tekst projekta.

Izvršenje sudskih odluka. U pogledu stvari koje se mogu uzeti pod ovrhu, zaključeno je, da se ovaj dio projekta izmjeni u smislu što će se poimenično navesti sve cne stvari i primanja koja ne podležu ovrhi u izvršavanju sudskih odluka.

Zapljena tuđih stvari. Usvojen izvorni tekst projekta.

Vanparnične stvari. Tekst projekta mijenja se u tom smislu što će se redovno u parničnim stvarima sastavljati zapisnik, a samo u izuzetnim stvarima mjesto zapisnika dovoljna je zabilješka na spisu.

Postupak sa spisima. Usvojen izvorni tekst projekta.

Rukovanje s novcem i predmetima. Tekst projekta uputa mijenja se u tom smislu što će sav novac kojim sudovi raspolažu biti pohranjen u državnoj blagajni.

Čita se izvještaj načelnika odjeljenja za narodnu privredu

Posle opće diskusije po izvještaju, prešlo se na raspravljanje po pitanju podjele odjeljenja za narodnu privredu na više odjeljenja. Zaključeno je da se poljoprivredno⁵⁾ odjelenje razdjeli u sledeća odjeljenja:

Odjelenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo,
Odjelenje za šumarstvo i rudarstvo,
Odjelenje za saobraćaj i poštu,
Odjelenje za građevinske radove,
Odjelenje za industriju i trgovinu.

Sjednica je završena u 12.30h.

Sjednica je nastavljena u 16.h istog dana

Odlučeno je da drug Cemerlić, kao načelnik odjeljenja za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo, vodi istovremeno i odjelenje za šume i rude. Drug Gj. Pucar privremeno će voditi odjelenje za industriju i trgovinu. Pitanje popunjavanja ostalih odjeljenja ostavljeno je za jednu od idućih sjednica.

U pogledu načina preuzimanja uprave zaključeno je da se novčani zavodi i ostale novčane radnje privremeno zapečate dok se ne odredi državni povjerenik koji će na osnovu datog punomoćja pregledati njihovo poslovanje. Preduzeća: državna, samoupravna i privatna, koja imaju životnog značaja za stanovništvo i čije bi obustavljanje lišilo stanovništvo svakodnevnih potreba, ne smiju se obustavljati u radu već je potrebno da nadležna odjeljenja preduzmu mjere da se rad u takvim preduzećima normalizuje. Trgovačke radnje narodnih neprijatelja, kao i trgovačke radnje žrtava fašističkog terora, također će se zapečatiti, određiće se državni povjerenici koji će pregledati stanje tih radnji i na osnovu njihovog izvještaja nadležna odjeljenja donijeće odluku o daljem poslovanju.

Sve bivše ustanove starog aparata koje će oslobođenjem prestati da funkcionišu, treba zapečatiti. Sve važne arhive također nadležna odjelenja treba zapečatiti.⁶⁾ U pogledu državnih i samoupravnih činovnika treba da se izradi projekat odluke da bi sva odjelenja, u njenom duhu, rješavala pitanje činovnika i službenika svih onih ustanova koje ćemo neposredno poslije oslobođenja preuzeti. U pogledu zadružnih saveza, zadruga, akcionarskih preduzeća, kao i raznih udruženja i profesionalnih komora, treba, također, da se donese odluka Pretsjedništva.

U cilju što pravilnijeg izvođenja poslova oko preuzimanja vlasti zaključeno je da se održi sastanak sa Štabom Korpusa na kome bi se raspravljalo pitanje razgraničenja kompetencija između vojnih vlasti i organa narodne vlasti. Načelno stalo se na stanovište da se to razgraničenje ima izvršiti na toj bazi što će vojne vlasti preuzeti sve one ustanove kojima je ranije upravljala vojska.

U duhu ovih načelnih odluka pojedina odjelenja izradiće uputstva oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima da bi se na taj način ostvarila jednoobraznost u postupku prilikom uspostave vlasti. Također je zaključeno da načelnici pojedinih odjelenja podnesu Pretsjedništvu projekte odluka koje bi trebalo donijeti u vidu opštih propisa.

Pitanje napuštenih i izvlaštenih imanja

Načelnik odjelenja za narodnu privredu postavio je predlog da Pretsjedništvo donese odluku o tome, kako bi se već od sada preduzele izvjesne mjere u pogledu napuštene i izvlaštene imovine. S obzirom da u Bosni i Hercegovini ima veliki broj lica koja su iz raznih razloga napustili svoju imovinu ili su izvlašteni, potrebno je da se uspostavi pri Pretsjedništvu ustanova koja bi ovakvom imovinom upravljala i istovremeno prikupljala materijal o broju i veličini napuštenih imanja

Odlučeno je da se pri Pretsjedništvu uspostavi direkcija za napuštenu i izvlaštenu imovinu. Stavljeno je u dužnost M. Sudžuki da izradi elaborat po ovom pitanju i da ga u roku od 10 dana podnese Pretsjedništvu.⁷⁾

Sjednica je prekinuta u 18.30h,

Nastavak sjednice održane 11. X u 8.15h.

Sjednici su prisustvovali: Dr. Kecmanović, U. Danilović, O. Karabegović, B. Brajković, M. Sudžuka, H. Kurt, M. Zaimović, A. Humo, Gj. Pucar, Dr. Cemerlić, Dr. Vaso Butozan, H. Brkić i A. Babić.

Izveštaj načelnika Odjelenja za narodno zdravlje i socijalno staranje.⁸⁾

S obzirom da je rad tog odjelenja bio vrlo slab zbog toga što nije bilo stručnih pomoćnih lica, zaključeno je da se u ovo odjelenje pozovu dr. Fabijančić,⁹⁾ dr. Grün Eduard,⁹³⁾ i dr. Grujić Ivan. Zaključeno je da načelnik odjelenja uputi dva ljekara u Hercegovinu i da pri tome nastoji da jedan od njih bude stariji ljekar u našem civilnom ili vojnom sanitetu.

S obzirom da između vojnog i civilnog saniteta na području B. Kra-
jine nije bilo dosada pravilne saradnje, naročito u pitanju raspodjele
ljekara, odlučeno je, da načelnik odjelenja održi sastanak sa šefom sani-
tetskog odsjeka V. Korpusa NOVJ na kojem bi raspravili sva pitanja koja
su u vezi sa pravilnim odnosom i punom saradnjom između civilnog i
vojnog saniteta. Zaključeno je, da načelnik odjelenja za narodno zdravlje
i socijalno staranje, u sporazumu sa šefom sanitetskog odsjeka V. Kor-
pusa, riješi pitanje ljekara koji su dodijeljeni na rad pri komandama
područja u tom smislu što će se ti ljekari dodijeliti na rad kod okružnih
narodno-oslobodilačkih odbora.

Izvještaj načelnika Prosvjetnog odjelenja¹⁰⁾

Zaključeno je da se ovaj izvještaj umnoži i uputi članovima Pret-
sjedništva da bi se, poslije proučavanja, nastavila diskusija po izvještaju
na idućoj sjednici.

Načelnik odjelenja je ovlašten da pozove najpotrebnija stručna lica
sa područja oblasnog odbora koja su neophodno potrebna za rad Odjelenja.

U pogledu popunjavanja odjelenja zaključeno je: da A. Humo pre-
uzme Odjelenje za informacije.

Pošto se stalo na stanovište da pojedinim odjelenjima ne moraju
neposredno rukovoditi kao načelnici samo članovi Pretsjedništva nego i
članovi ZAVNOBiH-a, zaključeno je da se za načelnika odjelenja za unu-
trašnje poslove postavi dr. D. Ljubibratić.¹¹⁾

S obzirom da Zakonodavni odbor pri Pretsjedništvu nije potpun i
da zbog toga trpi u radu, zaključeno je da M. Sudžuka, do dalje odluke
Pretsjedništva, radi u Zakonodavnom odboru.

Sjednica je završena u 11.30h.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/393–396.

1) V. nap. 2 uz dok. br. 85.

2) V. dok. br. 90.

3) Navedeni izvještaj nije pronađen.

4) V. dok. br. 89. Navedeni izvještaj razmatran je na sjednici Predsje-
dnštva održanoj 16. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 110).

5) Pogrešno napisano mjesto privredno.

6) Rečenica treba da glasi: »Sve važne arhive, nadležna odjeljenja treba,
također, da zapečate«.

7) V. dok. br. 157.

8) V. nap. 6 uz dok. br. 87.

9) Sime.

'a) Pogrešno napisano mjesto Ernest.

¹⁰⁾ V. nap. 7 uz dok. br. 87.

") Dragoslav.

[Jajce], 10. oktobar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE UŽEG PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Na sjednici su doneseni slijedeći zaključci:

1) U cilju donošenja potrebnih odluka u vezi sa uspostavljanjem vlasti na novo oslobođenim teritorijama uže Predsjedništvo treba da izradi idejni nacrt za Odluku o proglašenju ništavnim svih općih propisa NDH, idejni nacrt za odluku u pogledu državnih i samoupravnih činovnika i službenika, za odluku o privatnim društvima i udruženjima, odluku o ukidanju svih listova koji su služili okupatoru i njegovim pomagačima, odluku o upravama akcionarskih društava i zadruga.

2) U pogledu napuštene i izvlaštene imovine zaključeno je, da se to pitanje iznese pred Predsjedništvo.¹⁾

3) S obzirom na važnost zadrugarstva zaključeno je da se stvori privremeni odbor za izradu plana za organizaciju i rad zadrugarstva u koji bi za sada ušli slijedeći drugovi: Košta Majkić, Uglješa Danilović, Muratbeg Zaimović. Stavljeno je u dužnost sekretaru da pronađe još neke ličnosti koje su se bavile zadrugarstvom.

4) Zaključeno je da se pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a drže redovna predavanja o aktuelnim problemima naše državne izgradnje.

5) Zaključeno je da se održi sastanak sa Štabom V. Korpusa u cilju raspravljanja svih pitanja u vezi sa preuzimanjem vlasti u novo oslobođenim teritorijama.

6) Zaključeno je, da se na sjednici Predsjedništva predloži da drug A. Humo vodi Odjelenje za informacije i da se drug Ljubibratić²⁾ postavi za načelnika Odjelenja za unutrašnje poslove.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/451.

¹⁾ O pitanju napuštene i izvlaštene imovine raspravljano je na sjednici Predsjedništva održanoj 10. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 93).

²⁾ Dr. Dragoslav. Za načelnika Odjelenja za unutrašnje poslove postavljen je na sjednici Predsjedništva održanoj 11. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 93).

[Jajce], 10. oktobar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a TRAŽI DA PRED-
 SJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a ODOBRI NOVČANU POMOĆ ŽELJEZNIČKIM
 SLUŽBENICIMA I RADNICIMA IZ JAJCA¹⁾

Željeznički službenici stanice, ložioniee i sekcije za održanje pruge Jajce, žive u vrlo teškim ekonomskim prilikama. Da bi se omogućilo odvijanje poslova na željeznici mišljenja smo da bi im trebalo pružiti novčanu pomoć prema spisku koji je sastavljen u dogovoru sa željezničkim službenicima, a uzeto je u obzir imovno stanje pojedinaca, broj članova porodice i kvalifikacija. Ova pomoć ne predstavlja platu, uzevši u obzir cijene životnih namirnica i ostalih potreba daleko je od minimuma egzistencije. Službenicima je objašnjeno da ovo nije plata, već prigodna pomoć.

Odjeljenje predlaže da se za isplatu pomoći službenika stanice, ložio-
 onice i sekcije za održavanje pruge isplati iznos predviđen prema prilo-
 ženim spiskovima²⁾ u ukupnom iznosu od

Kna. 590.000.—

za isplatu sekcijских radnika naknadno ćemo podnijeti prijedlog, za sada je uzeto u obzir 8 radnika koji najslabije materijalno stoje.

Načelnik:
 Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod
 br. P-60 od 10. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/266-267.

1) O isplati novca na ime tražene pomoći, Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a obavijestilo je Predsjedništvo dopisom br. 10 od 13. X 1944. godine, koji glasi:

»U vezi prednjeg čast nam je izvijestiti Vas da je danas blagajna ovog Odjeljenja isplatila

Kn. 590.000.— (pet stotina devedeset hiljada)

na ime pomoći željezničkim službenicima stanice, ložioniee i sekcije za održanje pruge Jajce.

Isplata je izvršena na temelju spiskova, koji su zadržani i ostavljeni među blagajnička dokumenta u blagajni ovog odjeljenja«

Za Načelnika
 Finansijskog odjeljenja
 Drag.[omir] Krndija«

2) Navedeni spiskovi nisu pronađeni.

Jajce, 10. oktobar 1944.

UČITELJI NARODNE OSNOVNE ŠKOLE U JAJCU MOLE OD (PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a)¹⁾ POMOĆ U NOVCU ILI NATURI RADI NORMALNOG OBAVLJANJA UČITELJSKE DUŽNOSTI²⁾

Od prvih dana ulaska Narodno oslobodilačke vojske u Jajce, bili smo zaposleni oko otvaranja narodne osnovne škole, na kojoj smo počeli sa radom još od 28. IX. ov. god.

Pošto se nalazimo u vrlo teškom materijalnom stanju, a većina nas je opterećena porodicom, to molimo naslov, da nam se omogući život i da nam se dade ili u novcu ili u naturi pristojna pomoć, da bi mogli pravilno i savjesno izvršavati svoju učiteljsku dužnost.

Napominjemo, da smo mi kao učitelji živjeli samo od dobivanja mjesečne plate, a nikakove druge privatne zarade nismo imali, kao što je to slučaj kod mnogih drugih činovnika, te tako nismo mogli ništa da uštedimo, kako bi danas mogli u ovako teškim prilikama sa tom rezervom živjeti, kada je jedan kg. žita 250–300 kuna, a masla 3.500–4.000 kuna.

Ujedno molimo da nam se izvine za izravno obraćanje naslovu, jer smo od sreskog odbora obavješteni, da oni nemaju na raspolaganju nikakvog novca za nas, pa smo bili prisiljeni to učiniti ovim putem.

Učitelji narodne osnovne škole u Jajcu:

Olga Bošković, učiteljica
Fadila Softić, učiteljica
Sadija Softić, učitelj
Štefa Lišančić, učiteljica
Boris Krjapin, učitelj.

ABiH, ZAVNOBiH, original, rukopis.

(Molba je zavedena u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 138 od 10. X 1944. godine.)

AIRP, S_n, mf. ZAVNOBiH-a, 1/18–19.

Na margini pored potpisa dopisani su naknadno predviđeni iznosi novca, i to: za Olgu Bošković 20.000, za Fadilu Softić 15.000, za Sadiju Softić 22.000, za Štefu Lišančić 17.000 i za Borisa Krjapina 15.000. Ispod ovih iznosa dopisano je 100.000, a na margini 89.000 (što u stvari predstavlja tačan zbir svih predviđenih iznosa).

¹⁾ Na originalnom dokumentu adresat je napisan pogrešno, a glasi: »Predsjedništvu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu«.

²⁾ O isplati novca prema ovoj molbi vidi dokumente br. 98 i 108.

[Jajce], 10. oktobar 1944.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA O RADU FINANSIJSKOG ODJELJENJA
ZAVNOBiH-a UPUĆENOG PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a

[• • -J¹)

U isto vrijeme ono²) je odštamalo 5.000 potvrda za otkup ljudske i stočne hrane na teritoriji Obl.fasnog] NOO-a za Bos.[ansku] Krajinu, dalo upute o rukovanju tim potvrdama³) i učestvovalo u izradi pravilnika o rukovanju tim potvrdama.⁴) Odštampano je 5.000 potvrda za otkup hrane, ovo je za Obl.fasni] NOO za Hercegovinu, ali nisu mogle biti otpremljene. Sada se štampa 5.000 potvrda serije A BK ćirilicom za Obl.fasni] NOO za Bos.fansku] Krajinu, a zatim će se odmah štampati 10.000 potvrda serije B BK latinicom za isti odbor.

Za Načelnika:⁵)

MR BiH, Dokumentacija.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 13 od 11. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/195–198.

¹) Izostavljen dio teksta koji se u cijelosti nalazi u izvještaju Finansijskog odjeljenja od 16. X 1944. godine (v. dok. br. 109).

²) Odnosi se na Finansijsko odjeljenje.

³) Navedene upute nisu pronađene.

⁴) Navedeni Pravilnik je objavljen pod br. 58.

⁵) Dragomir Krndija.

[Jajce], 13. oktobar 1944.

. ' PREDsjedNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA SRESKI NOO JAJCE DA
f JE UČITELJIMA NARODNE OSNOVNE ŠKOLE U JAJCU DODIJELJENA
JEDNOKRATNA POMOĆ U IZNOSU OD 100.000 KUNA¹)

Pretsjedništvo zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine dodjeljuje sumu od Kuna 100.000.— (stohiljada kuna) na ime jednokratne pomoći učiteljima i učiteljicama gradske osnovne škole u Jajcu.

„ Stavljamo na raspoloženje pomenutu sumu sreskom odboru s tim, da ju prema svojoj ocjeni raspodjeli sljedećim učiteljima i učiteljicama: Olgi Bošković, Fadili Softić, Sadi Softić, Štefi Lišančić i Borisu Krjapinu.

Ukoliko pri odboru ima još službenika koje bi trebalo novčano pomoći, obratite se Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Bosansku Krajinu.

Potvrdite prijem dodijeljene sume.

Sekretar: (Pečat)
Brkić

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović

MR BiH, dokumentacija, inv. br. 1146, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 1-39, od 13. X 1944, a u SNOO Jajce pod br. 574 od 13. X 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/199.
(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

r) Jednokratna pomoć je odobrena na osnovu molbe učitelja Narodne osnovne škole u Jajcu od 10. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 96).

99.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

ODJELJENJE ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU PRI ZAVNOBiH-u TRAZI OD OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU PODATKE O STANJU INDUSTRIJSKIH PREDUZEĆA I BROJU STRUČNOG OSOBLJA NA TERITORIJI OBLASTI

Ovome odjeljenju su hitno potrebni slijedeći podatci:

1.) Popis svih industrijskih preduzeća naročito onih od opće nacionalne važnosti. U popisu neka budu označeni slijedeći podaci:

- a) kratak opis preduzeća
- b) kolika i kakva pogonska snaga
- c) mašinski uređaji
- d) u kojoj mjeri su postrojenja oštećena, visinu štete označiti u postotnoj vrijednosti i predratnim Dinarima
- e) vlasništvo i obrtni kapital preduzeća
- f) vrijednost preduzeća u predratnim Dinarima
- g) vrijednost i zaliha robe i sirovina u skladištima preduzeća.

2.) Popis svih industrijskih preduzeća koja su u rukama državnih neprijatelja.

3.) Popis svih industrijskih preduzeća, koja su pod NDH bila oduzeta bivšim vlasnicima.

489:

4.) Popis svih zanatskih preduzeća, koja su u rukama državnih neprijatelja.

5.) Popis svih zanatskih preduzeća koja su pod NDH oduzeta bivšim vlasnicima.

6.) Popis drugova koji bi se mogli postaviti kao delegati u industrijskim i zanatskim komorama, u industrijskim preduzećima [i] u zanatskim preduzećima, već sada predviditi gdje će se koga postaviti.

Sva preduzeća trebaće odmah po oslobođenju staviti u pogon, a naročito treba paziti da se više ne oštećuju uređaji postrojenja preduzeća pri povlačenju okupatora odnosno oslobođenju od naših trupa.

Tačan izvještaj o stanju tvornice kaustične sode u Lukavcu i o uređaju solane u Simin-hanu.

Tačan izvještaj koliko i kakvo stručno osoblje se nalazi na Vašem teritoriju. Da li će biti dovoljno stručnog osoblja i da li bi se moglo s tim poslije oslobođenja započeti s normalnim radovima u industrijskim i zanatskim preduzećima.

Načelnik odjeljenja:

Dj. Pucar, s. r.

M. P.1)

P. S. Molim da nas periodično izvještavate o Vašem radu i da nam djelomične podatke o stanju industrije dostavljate.

VII, K. 1967, br. reg. 32/1–3, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za trgovinu i industriju pri ZAVNOBiH-u pod br. 2, od 14. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 237/479.

*) Stavljena samo oznaka za pečat.

100.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO-u ZA ISTOČNU BOSNU ZA ORGANIZACIJU JESENJE SJETVE I UNAPREĐENJE STOČARSTVA

S obzirom na skori završetak rata, a i stanje u kome se nalazi poljoprivreda u Bosni i Hercegovini, nalazi se potreba preduzimanja mjera za poboljšanje i unapređenje iste. Ta nastojanja imaju da budu usmjerena prema svim granama poljoprivrede, kako prema zemljoradnicima, tako i prema stočarstvu itd. Sve ono što se bude ove jeseni sijalo zatiče se u

490:

potpunoj slobodi svih naših krajeva. Prema tome [treba] se pobrinuti da ta žetva bude što veća i što obilnija. To će se postići samo u tom slučaju, ako se ove jeseni obrade na vrijeme sve raspoložive površine obradivog zemljišta i to organizovano. Između ostalih poslova potrebno je učiniti slijedeće:

I. U pogledu zemljoradnje:

1) Obraditi i posijati sva obradiva kako napuštena tako i nenapuštena zemljišta. Taj posao treba organizovati u formi jesenje sjetvene kampanje.

2) Da se pravilno zagasi i posije što više oziimih žitarica, naročito pšenice, ječma i raži. U nedostatku plavog kamena ili praška za zagašivanje žitarica, zagašivanje izvesti pomoću kreča.

Za pravilno izvođenje svih ovih poslova važno je da se naročito u krajevima postradalim od neprijateljskih pustošenja organizuje međusobna pomoć pojedinih sela, općina, srezova itd. kako u zaprežnoj stoci, plugovima tako i u pogledu obskrbe sa sjemenom.

3) Po završetku sjetvene kampanje, odnosno jesenje sjetve, još u toku zime moraju se predvidjeti sve potrebe za pravovremeno i uspješno obavljanje proljetne sjetve. Važno je da se još u toku zime, izvrši organizovano sakupljanje sjemena jarih žitarica, sjemena raznog povrća i industrijskog bilja kako tekstilnog tako i uljenog.

Dosadašnja praksa u pogledu jesenjih i proljetnih sjetvi pokazala je da su pripreme bilo za jedne ili za druge izvođene u zadnji čas, a vrlo često sa zakašnjenjem, pa je iz tog razloga sjetva mnogih usjeva zakašnjavala.

II. Kako u pogledu zemljoradnje tako i u pogledu stočarstva moraju se odmah preduzeti slijedeće mjere:

1) Poboljšanje uslova ishrane i njege stoke, sakupljanje sjemena stočnog krmnog bilja, kao na pr. sjemena djetelina, pitomih trava, stočne repe i drugih koje bi se upotrebile za sjetvu na proljeće. Između ostalog treba nastojati da se što više zelene hrane ove jeseni pripremi silažom za prehranu stoke preko zime.

2) Organizovati preko stručnog referenta narodno-oslobodilačkih odbora po mogućnosti pregled sve rasplodne stoke po selima u cilju izabiranja i određivanja iz iste boljih primjeraka koji bi isključivo služili u rasplodne svrhe. Naročito treba nastojati da se spriječi klanje stoke, koja bi se mogla upotrijebiti u rasplodne svrhe.

3) Preko stručnjaka koji su radili po veterinarstvu poduzeti sve mjere' uz sadašnje mogućnosti u cilju zaštite stoke od različitih parazita i stočnih bolesti. U ovome cilju mora se najveća pažnja posvetiti veterinarskim ustanovama, čuvanju raznih lijekova za liječenje stoke, kako u oslobođenim mjestima tako i onim koja će se osloboditi.

Radi što uspješnijeg rada u pogledu proizvodnje stočarstva važno je da se što prije sakupe podaci iz svih grana istog broja stoke (statistika stočarstva) da bi se vidilo njegovo faktično stanje.

Jedan primjerak tih statističkih podataka dostaviti ovom odjelenju.

Pored podataka o stočarstvu treba dostaviti i podatke o svim ostalim granama poljoprivrede kao i o stanju raznih poljoprivrednih objekata i ustanova. Tek kad se prikupe tačni statistički podaci imaće se jasan uvid o stanju poljoprivrede i njenih potreba. Ujedno treba izvijestiti i o svim aktuelnim pitanjima, koja se tiču poljoprivrede na terenu oblasti.

M. P.¹⁾

Načelnik:
Dr. Cemerlić, v. r,

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12376/52, neovjereni prepis.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/202–203.

¹⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

101.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA EKONOMSKU OBNOVU ZAVNOBiH-a ODJELJENJU ZA EKONOMSKU OBNOVU OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU ZA PRIKUPLJANJE I SREĐIVANJE STATISTIČKOG MATERIJALA ZA REALIZACIJU PLANA POMOĆI I OBNOVE ZEMLJE

Izrada i realizacija plana za pomoć i obnovu nemogući su bez poznavanja stanja potreba i mogućnosti kako čitave naše zemlje tako i njenih pojedinih dijelova, iz tog razloga potrebno je hitno pristupiti prikupljanju i sređivanju statističkog materijala na području Vaše Oblasti.

Podatke treba prikupljati o:

1) Stanju privrede i stanovništva neposredno prije rata. Ovi podatci služiti će u izvjesnom smislu kao orijentacija za obnovu.

2) Napori podneseni od naroda (davanje za NOV) i štete pretrpljene od okupatora i njegovih slugu u toku narodno-oslobodilačke borbe. Ovi podatci poslužiti će nam za pravilnu raspodjelu ratnih tereta između pojedinih krajeva i organizaciju samopomoći. Oni će olakšati pravilnu raspodjelu pomoći i organizaciju obnove pojedinih krajeva. Napokon gornji podatci biti će baza za sastavljanje zahtjeva za ratnu oštetu.

3) Današnje stanje naše privrede i stanovništva dati će nam sliku potreba i mogućnosti za pomoć i obnovu.

492:

Način prikupljanja podataka

Statističku službu potrebno je centralizirati kod Odjeljenja za ekonomsku obnovu. Ovo naročito važi za privrednu statistiku. U zajednici sa ostalim, naročito privrednim otsjecima, taj otsjek pristupiti će organizaciji prikupljanja i sređivanja statističkog materijala.

Podatke možemo dobiti na dva načina:

1) Iz različitih statističkih publikacija bivše Jugoslavije i N. D. H., kao: Definitivni rezultati popisa stanovništva Kraljevine Jugoslavije iz 1921 i 1931 godine, statističkih godišnjaka Kraljevine Jugoslavije, Poljoprivredne godišnje statistike Jugoslavije, Šume Jugoslavije, godišnji izvještaji zadružnih saveza, Izvještaji trgovačkih, industrijskih i zanatskih komora, raznih privrednih godišnjaka, kao Compass (statistički godišnjak o akcionarskim društvima i akcionarima u Jugoslaviji, naročito onaj iz 1940 i 1944¹) godine) razne privredne literature, časopisa i novina (naročito »Narodno blagostanje« koje je donosilo bilanse svih akcionarskih društava u Jugoslaviji) i t.d.

Molimo vas, da nam pošaljete popis literature kojom raspolazete na ovom polju. Pri oslobođenju pojedinih gradova treba povesti računa da se sav ovakav materijal prikupi.

2) Prikupljanje podataka na terenu. Ovo prikupljanje treba organizirati u zajednici sa ostalim privrednim otsjecima, koji će Otsjeku za ekonomsku obnovu dati neku vrstu formulara za podatke, koji su mu potrebni sa terena. Na pr. Otsjek za poljoprivredu dati će predlog za podatke koje treba prikupiti o poljoprivredi i stočarstvu, Otsjek za trgovinu i industriju i zanatstvo dati će predlog za podatke koje će prikupiti o trgovini, industriji i zanatu, i. t. d. Na osnovu tih predloga Otsjek za ekonomsku obnovu može stvoriti jedan ili više formulara na osnovu kojih će se prikupljati [podaci] na terenu preko nižih NOO Okružnih, Sreskih i Opštinskih, s tim da statistička jedinica bude opština, t. j. da se podatci prikupljaju za svaku opštinu posebno. Kod prikupljanja podataka treba tačno navesti datum kada su podatci prikupljeni. Ako se prikupljeni podatci ne odnose na čitavu opštinu, nego samo na jedan njen dio (zato na pr. što čitava opština nije oslobođena) u tom slučaju treba navesti tačna imena sela iz te opštine, na koja se odnose podatci, kao i imena onih sela, za koje podatci nisu prikupljeni. Ovo također važi i za slučaj ako podatci nisu prikupljeni za sve opštine jednog sreza. Sa prikupljenim podacima pojedine opštine, treba poslati imena opština toga sreza, za koje nema podataka. Pri sakupljanju podataka na terenu također se treba povezati pored NOO-a, i sa vojno-pozadinskim ustanovama koje u tom poslu mogu pružiti veliku pomoć. Na neoslobođenim područjima treba se povezati sa pojedincima u cilju prikupljanja statističkog materijala za ta područja, i tako stvarati neku vrstu statističkih uporišta.

Podatke treba prikupljati i srediti za sve grane društvenog a naročito privrednog života:

1) *Statistika o stanovništvu.* Treba prikupiti podatke o broju stanovnika (posebno muških, posebno ženskih) neposredno pred rat (početkom 1941. godine) i broju stanovništva danas; broj nepismenih, broj boraca u NOV, u neprijateljskim bandama (ustaša, četnika, SS-u) na radu u Njemačkoj i t. d. Također treba prikupiti podatke i o kretanju stanovništva tokom rata: broj rođenih, broj umrlih prirodnom smrću, broj doseljenih i iseljenih, broj ubijenih od okupatora i njegovih slugu, broj odvedenih u logore na prisilan rad, broj poginulih u NOV, broj poginulih u ustašama, četnicima, SS i t. d.

2) *Za poljoprivredu i stočarstvo* treba prikupljati podatke o: poljoprivrednim površinama (veličina oranica, bašta i vrtova, livada, pašnjaka, voćnjaka itd.), zasijanim površinama (vrste kultura u dunumima i u ukupnom prinosu), o broju stoke po vrstama (volova, krava, konja, ovaca, koza, svinja, živrdi, pčela itd.). Također treba prikupiti podatke o posjedovanim odnosima u pojedinim opštinama: broj posjeda od 0–5 dunuma, broj lica koja žive na tim posjedima, ukupna količina zemlje koja otpada na te posjede, količina obradivog tla koja otpada na te posjede, broj krupne i sitne stoke koja otpada na te posjede, broj kola i plugova, koji otpadaju na te posjede; zatim iste podatke za posjede od 5–10 dunuma, od 10–20 dunuma, od 20–30 dunuma, 30–50 dunuma, 50–100 dunuma, od 100–200 dunuma, od 200–500, od 500–1000 i preko 1000 dunuma. Podatke treba prikupiti o broju zgrada posebno za stanovanje, posebno za stanovanje u pojedinim opštinama, kako postojećih tako i uništenih od strane okupatora i njegovih slugu. Inače u prilogu Vam dostavljamo formular podataka o uništenoj i opljačkanoj stoci, poljoprivrednom inventaru i zgradama,²⁾ pa vas molimo, da hitno pristupite prikupljanju podataka po ovom formularu.

Zajedno sa prikupljanjem podataka o poljoprivredi, stočarstvu i posjedovnim odnosima na selu treba prikupiti podatke o napuštenoj zemlji i posjedima, o posjedima koloniziranih Nijemaca, Talijana i Mađara. Ako se na terenu jedne opštine i sreza nalazi kakvo veće poljoprivredno imanje, modernije uređeno, o njemu posebno treba prikupiti podatke. Posebno za vašu oblast treba posvetiti pažnju za prikupljanje podataka o stanju voćarstva.

3) Kod prikupljanja podataka o šumarstvu treba navesti ukupnu površinu pod šumama (danas postojeću, uništenu tokom rata), vrsta vlasništva, vrsta drveća (četinar, hrast, bukva, mješovito), šume po starosti (od 0,40, do 41–80, i preko 80 godina).

4) *Melioracije.* Broj vodenih zadruga, površine na kojima su započete melioracije, površine na kojima su projektovane melioracije, površine na kojima su upropaštene melioracije, površine koje bi trebalo meliorirati; dužina postojećih, uništenih, započetih i projektovanih kanala; broj snaga u KS i kapacitet postojećih, uništenih i sposobnih pumpi.

5) *Zanatstvo i trgovina:* Po vrstama radnja prikupiti podatke o broju postojećih i uništenih, o inventaru, sirovinama, osoblju, kako postojećem

tako i potrebnom. Posebno navesti napuštene radnje, kao i one koje pripadaju Nijemcima, Mađarima i Talijanima.

6) Za svako rudarsko i industrijsko preduzeće treba posebno prikupiti podatke o vlasništvu preduzeća i njegovom držanju prema narodno-oslobodilačkoj borbi.

Stanju preduzeća: veličina i opseg, stanje instalacija, strojeva i njihovo porijeklo; pogonu; stanju inventara; načinu rada.

Kapacitet preduzeća, minimalna, normalna i maksimalna mogućnost produkcije.

Vrsta produkcije: sadašnji produkti i mogućnost preorijentacije u proizvodnji.

Sirovine i pogonski materijal: postojeće, potrebne i dosadašnji način snabdijevanja.

Radništvo i stručno osoblje: postojeći i potreban broj administrativnog i tehničkog osoblja, te kvalifikovanog i nekvalifikovanog radništva.

Nacionalni sastav osoblja i njegovo držanje prema narodno-oslobodilačkoj borbi.

Obrtni kapital potreban za: nabavke, održanje preduzeća, te plate i nadnice.

Prodaja: u zemlji, izvoz, te način prodaje.

Kod akcionarskih društava gornje podatke kompletirati bilancama zadnjih predratnih godina i za vrijeme rata.

7) Banke mjenjačnice i si. Prikupiti njihove bilance.

8) Zadrugarstvo. Bilance zadruga i izvještaje zadržanih saveza.

9) Novac, cijene: vrst novca u prometu, kakvu ulogu igra na oslobođenom području. Kretanje cijena na oslobođenom području. Da li se ostvaruju trgovačke veze sa neoslobođenim područjem: pod kontrolom narodno-oslobodilačkih vlasti ili švercom.

10) Kako se izdržava NOV i ostale naše ustanove na terenu. Kioliko je hrane, odjeće i obuće (po vrstama), novca i ostalog datog za NOV u toku narodno-oslobodilačke borbe, način (dobrovoljni priloz, kupovine, rekvizicije, konfiskacije).

Ukoliko niži NOO ne bi imali dovoljno kadra za ove poslove, potrebno je da im pružite pomoć kako u ljudima, tako i praktičnim savjetima na terenu.

Podatke nam trebate dostaviti kako vam budu stizali. Molimo Vas, da nam što prije pošaljete podatke o čijem prikupljanju je sa Vama govorio načelnik ovog odjeljenja drug Murat.

Također nas izvjestite o stanbenim prilikama stanovništva, te o najhitnijim mjerama koje ste preuzeli za njihovo riješenje: podizanje kuća, premještanje stanovništva i si.

Trebamo nastojati da se ove jeseni što više zemlje zasije ozimim usjevima. U zajednici sa privrednim odjeljenjem treba pristupiti organizaciji jesenske sjetve.

U prilogu Vam dostavljamo uputstva za prikupljanje potrebnih nam podataka o zanatskim radionicama, pilanama, ciglanama, krećanama i o njihovoj organizaciji na terenu.³⁾ Također vam prilažemo dopis za prikupljanje podataka o potrebama u hrani, odjeći, obući i sjemenu za vašu oblast.⁴⁾

Molimo vas, da odmah pristupite gornjim poslovima i da nas o svemu izvijestite.

Načelnik:
Pašaga Mandžić, v. r.

M. P.⁵⁾

VII, K. 1967, br. reg. 33/1–3, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pod br. 19.)
AIRP, S., mf. 237/480–482.

- *) Pogrešno napisano, treba 1941.
- 2) Navedeni formular nije pronađen.
- 3) Navedena uputstva nisu pronađena.
- 4) V. dok. br. 56.
- 5) Stavljena samo oznaka za pečat.

102.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

**ODJELJENJE ZA GRAĐEVINSKE RADOVE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA
ODJELJENJU ZA GRAĐEVINSKE RADOVE OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU
BOSNU UPUTE O SAKUPLJANJU PODATAKA ZA OBNOVU SAOBRAĆAJA,
ELEKTRIČNIH CENTRALA I ŠKOLSKIH ZADRUGA**

Dostavljamo Vam upute za sabiranje podataka za obnovu saobraćaja, električnih centrala i školskih zadruga.

Kod sakupljanja tih podataka, a naročito kod izvađanja pojedinih radova, kao i kod spremanja građevinskog materijala, potrebno je da se Vaše odjeljenje angažuje u punoj mjeri i da se rad ne svodi samo za davanje uputa nižim Narodno Oslobođilačkim odborima.

Potrebno je da stvorite i osposobite takav aparat, koji će moći utjecati, kontrolirati i rukovoditi tim radom i time pružiti direktnu i punu pomoć svim NOO-ima.

Budući da će najosjetljivija tačka obnove i uspostave normalnog života biti pitanje saobraćaja i da je nemoguće zamisliti obnovu privrede i industrije bez brze obnove saobraćaja, to je potrebno da već sada poduzmemo sve mjere i da sakupimo sve podatke, koji su nam potrebni za obnovu istog.

496:

U vezi toga, potrebno je da nam hitno pošaljete slijedeće podatke:

1. STANJE CESTA i to na svim dionicama Vaše oblasti. U obzir primarno dolaze biv.[še] državne i banovinske ceste.

1 Stanje mostova. Navesti sve mostove, koji nisu sposobni za saobraćaj, t.j. koji su porušeni ili oštećeni. Kod toga mora da se navede slijedeće:

- a) Na kojoj se dionici most nalazi i na kojem km.
- b) Raspon mosta.
- c) Širina mosta.
- d) Vrst mosta po konstrukciji (stalni, polustalni, privremeni, pionirski ili pontonski most itd.)
- e) Vrst mosta po materijalu (kameni, arm.[irano] betonski, drveni, željezni, itd.)
- f) Ako je djelomično oštećen navesti dio konstrukcije koji je oštećen.
- g) Vrijeme za koje se taj most ili dio konstrukcije može izraditi.

U obzir uzeti samo polustalne ili privremene mostovne konstrukcije (drvene).

h) Navesti odakle će se uzeti građa za popravak mosta i željezarija (spone, klanfe itd.)

i) Poslati šematičku skicu novog mosta.

2. STANJE PROPUSTA. Navesti u glavnom sve kao pod tačkom I

3. STANJE potpornih zidova:

- a) duljina srušenog zida i visina,
- b) ukupna kubatura srušenog zida,
- c) postoji li mogućnost za zidanje novog zida, s obzirom na raspoloživi materijal,
- d) ukoliko nema kamena postoji li druga mogućnost za popravak i koja,
- e) Vrijeme za koje se otprilike može objekat popraviti.

4. STANJE NASIPA. Navesti uglavnom sve kao pod tačkom 3.

5. OSTALI OBJEKTI. Navesti stanje kolobrana, zaštitnih zidova itd.

6. Potrebno je, da se naznači vrijeme za koje se po prilici može osposobiti put u jednoj cijeloj dionici, uzevši u obzir raspoloživu radnu snagu i materijal.

7. Ustanoviti stanje cjelokupnog rezervnog materijala na cestama (tucaonika, šljunka, kamena itd.).

8. Ustanoviti stanje kamenoloma.

9. Ustanoviti stanje i broj alata. Naročito treba voditi računa da li postoji negdje valjak za valjanje cesta i drobilica (preduzeća koja su izvodila te radove).

II. STANJE ŽELJEZNICA

1. Donji stroj, mostovi, propusti, potporni zidovi i nasipi. Poslati sve podatke, koji se traže i kod cesta.

2. Gornji stroj. Ustanoviti stanje košuljica, pragova, tračnica i svog voznog materijala.

- a) Ustanoviti duljinu oštećenja.
  - b) Stanje zaliha.
  - c) Vrijeme za koje se može dovesti u ispravno stanje.
3. Građevni objekti. Naznačiti stanje građevinskih objekata i to kako porušenih tako i oštećenih. Za popravak uzeti samo one objekte u obzir koji su hitni i nužno potrebni. Navesti potrebu u materijalu za popravak istih.
4. Potrebno je da naznačite vrijeme za koje se može osposobiti pruga i pustiti u saobraćaj za cijelu jednu dionicu.

III. BROJ I STANJE KOLA, tovarne i tegleće stoke.

1. Broj sposobnih kola za upotrebu i vrsta. Kod toga naznačiti ime vlasnika, opština i sela.
2. Broj oštećenih kola i vozila i vrsta. Kod toga naznačiti i potrebni materijal za popravak istih.
3. Broj tovarnih konja. Kod toga naznačiti ime vlasnika, selo i opština, da li su samari ispravni ili ne.
4. Broj teglećih konja. Postoji [li] potrebna oprema ili ne.
5. Broj mula (mazgi).
6. Broj magarića. Kod svih naznačiti ime vlasnika, selo i općinu.

IV. ELEKTROCENTRALE I DALEKOVODI

1. Prikupiti podatke za sve električne centrale na teritoriji Vaše oblasti sa sljedećim karakteristikama:
  - a) vrsta elektrane (hydrocentrala ili kalorična),
  - b) u kakvom je stanju i veličina oštećenja,
  - c) ime centrale i vlasnika,
  - d) porijeklo i učešće kapitala,
  - e) kapacitet centrale (minimalni, normalni i maksimalni K.W.S.),
  - f) stanje instalacije – postrojenja i porijeklo strojeva,
  - g) stanje građevinskih objekata,
  - h) potrebe sirovina, pogonskog materijala (kod kaloričnih centrala navesti odakle su vršene nabavke i način snabdijevanja),
    - i) broj radnika i stručnog osoblja i da li je potreba preduzeća u radnoj snazi bila podmirena (imena istih). Da li je bilo stranaca i imena istih i podaci o njima.
2. Prikupiti podatke o onim centralama, koje su ble projektirane ali usljed rata ili drugih razloga nisu bile dovršene ili nisu počinjale sa radom.
3. Za koje se vrijeme može osposobiti centrala.
4. Da li ima rezervnog materijala (uglja, ulja, izolatora itd.).
5. Stanje dalekovoda. Da li su stupci betonski ili željezni. Ukoliko su porušeni, na koji se način mogu najbrže podići.
6. Kome je centrala davala energiju, da li prvenstveno za industriju ili prvenstveno za osvjetljenje grada.
7. Koje industrije ovise o pomenutoj centrali.

8. Navesti potrebni materijal za dovođenje centrale u ispravno stanje. Da li se isti može dobiti u zemlji i gdje ili ne može. Naročito pažnju posvetiti na eventualne promjene u vlasništvu pošto su mnoga preduzeća po slomu Jugoslavije prešla u ruke njemačkog, talijanskog ili mađarskog kapitala.

Postoji mogućnost da ti stranci pokušaju, da se izvuku na taj način, što će svoje akcije prenositi na naše ili savezničke državljane.

Pri utvrđivanju štete treba voditi računa o šteti koju su preduzeća imala u toku rata usljed zastoja i si.

9. Ustanoviti i popisati imena onih stručnjaka koji bi mogli doći u obzir na rukovodećim položajima kod električnih centrala i njihove karakteristike.

V. ŠKOLSKE ZGRADE. Prikupite podatke za sve školske zgrade na teritoriju Vaše oblasti po slijedećim karakteristikama:

1. Vrsta škole po namjeni (osnovna, gimnazija, trgovačka, zanatska itd.).
2. Da li su državne, privatne, opštinske škole itd.
3. Broj školskih prostorija (razreda).
4. Gdje se nalazi školska zgrada (selo opština i srez).
5. U kakvom je stanju i visina oštećenja.
6. Za koje se vrijeme otprilike može osposobiti za rad.
7. Da li postoji građevni materijal za popravak iste.
8. Količina i vrsta materijala, koja se ne može dobiti na teritoriju Vaše oblasti.
9. Ako je školska zgrada sasvim uništena, navesti zgradu tih prostorija u kojoj bi se privremeno mogla smjestiti škola (manastiri, samostani, razne općinske dvorane, sale i si.).
10. Opisati bivšu zgradu.
11. Predvidjeti eventualno veće zgrade, koje bi se mogle adaptirati za školsku prostoriju (rušenjem pregradnih zidova itd.).

VI. Da bi donekle riješili problem saobraćaja, koji će se postaviti pred nas nakon oslobođenja zemlje, potrebno je da pristupimo već sad izvjesnim radovima, koji se već danas mogu da sprema i izvedu.

Potrebno je da date svim Narodno-oslobodilačkim odborima vaše oblasti slijedeće zadatke, koji se bez daljnijega mogu poduzeti.

1. Zatrpiti sve prokope na cestama.
2. Spremiti dovoljnu količinu kamena za popravak potpornih zidova.
3. Spremiti dovoljnu količinu tucanika i početi sa zatrpavanjem rupa, koje su nastale usljed istrošenosti.
4. Očistiti sve kanale i jarke od smetija i trave.
5. Spremiti i obraditi gradnju za propuste i manje mostove raspona do 5 metara i početi sa izgradnjom istih.
6. Spremiti građu (balvane) za mostove većeg raspona, za koje se mora izraditi statički proračun.

7. Sav materijal neka se spremi blizu mjesta, gdje se mora izvesti pojedini rad.

Rad neka se organizira na taj način što će svaki Općinski narodno-oslobodilački odbor dobiti u zadatak da dovede u redovno stanje sve puteve i mostove na sektoru njihove opštine. Kod toga neka se poprave primarno svi bivši državni i banovinski putevi.

Ukoliko koja opština nema državnih ili banovinskih puteva ili isti nisu oštećeni, može se dati u zadatak toj općini jedna dionica u drugoj obližnjoj općini.

Potrebno je, da se svakoj općini odredi koje sve radove ima da izvrši na pojedinim cestama, etape rada, vrijeme za koje se mora rad izvršiti. S tim radovima potrebno je da se odmah započne.

Ukoliko vojnička situacija zahtjeva da se ti radovi još ne izvrše, neka se za sada spremi materijal za popravak tih objekata.

Rad oko sakupljanja materijala i podataka kao i izradu i popravak pojedinih objekata izvršite u najtješnjoj saradnji sa vojnim ustanovama (Kjorpusnim vojnim oblastima i Komandama područja).

Podatke nam šaljite onim redom, kako Vam pristižu i kako ih Vi sakupljate i ne čekajte kompletiranje tih podataka.

u. z. Načelnik:
(Dr Cemerlić, v. r.)

M. P.1)

VII, k. 1967, br. reg. 31/1–3, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za građevinske radove pri ZAVNOBiH-u pod br. 2.)
AIRP, S., mf. 237/475–478.

1) Stavljena samo oznaka za pečat.

103.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

REFERAT INŽENJERA KARLA TOLNAUERA ODJELJENJU ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU ZAVNOBiH-a O STANJU TVORNICE KOŽE BRACE FRANJIC U BUGOJNU

Tvornica se nalazi oko 2 km. od mjesta Bugojno. Vlasnici su braća Franjić. Preduzeće pretstavlja vrijednost od cca 5,000.000 predratnih dinara. Mjesečni kapacitet tvornice je 5.000 kgr. prerađene kože, tj. 20.000 kgr. sirove kože i to: goveđe, kozje, ovčje. Izrađuje se koža za lice

500:

(Oberleder), koža za postavu i tanki đon (Brandsohlen). Izgrađena površina tvornice je 800 m².

Tvornica raspolaže sa vodenom snagom od 60 KS i lokomobiiom od 20 KS te je dobro mehanizirana. U kožari se nalaze slijedeći strojevi:

- a) Stroj za struganje (šop mašina)
- b) Stroj za cijepanje kože (Brand Messer za Špaltkožu)
- c) Fale mašina (za struganje u mokrome)
- d) Stroj za glađenje i tezanje (Ausreckmaschine)
- e) Planžir mašina (za glačanje)
- f) Štosmašina
- g) Vale mašina
- h) Aparat za prskanje (Spric aparat)
- i) Glane mašina

Postrojenja tvornice nisu stradala za vrijeme rata, te bi kožara mogla odmah otpočeti sa radom u koliko bi se istoj stavila na raspolaganje potrebna kemička sredstva.

Kožari bi bila potrebna slijedeća kemijska sredstva mjesečno:

Sumporni natrium (Natrium-Sulfit)

Isti bi se mogao izraditi u tvornici »Elektrobosna« Jajce u koliko bi se stavilo tvornici na raspolaganje 10 kgr. sumpora iz kojeg bi se moglo kem.fijskim] procesom sa dodatkom natriieve lužine (Aetznatron) dobiti oko 50 kgr. sumpornog natrija tj. količina koju treba tvornica mjesečno.

Ekstrakt za učinjanje kože

Ekstrakt bi mogao biti tanin, taninean ili koji drugi ekstrakt za učinjanje kože. Potrebna količina iznosila bi 2.000–3.000 kgr. mjesečno.

Ovaj ekstrakt mogao bi se nabaviti iz kožara u Visokom ili Banjoj Luci, event, [ualno] od saveznika.

Ekstrakt bi se mogao u malim količinama dobiti i kuhanjem hrastovih šišarica, hrastove kore i divljeg kestena.

STIPSA (ALAUN)

Tvornica troši oko 400 kgr. stipse mjesečno. Stipsa bi se mogla dobiti iz kožara u Visokom i Banjoj Luci, eventualno od saveznika.

Krom *Alaun*.

Alternativno tvornica bi mogla izrađivati kožu sa krom alaunom, koji postupak je mnogo brži od taninskog postupka. Utrošak krom alauna je mjesečno oko 200 kgr. Ali kako tvornica ne raspolaže ni sa ovom kemikalijom to se mora odustati od ovog načina proizvodnje.

Mast.

Kožari je potrebna vegetabilna ili animalna mast. Tvornica može da upotrebljava loj, mast od konja, mazgi, magaraca, pasa itd. zatim biljng masti, kao ulje od košpica bundeva, suncokreta itd.

Utrošak bi bio 500 kgr. mjesečno.

Masti bi se moglo dobiti iz vojničkih klaonica.

Sirovu kožu dobije tvornica sada od vojske, samo su količine neznatne. Kad tvornica bude raspolagala sa dovoljnom količinom kem. sredstava moraće se pristupiti planskom sakupljanju sirove kože, kako preko vojnih tako i preko civilnih vlasti.

Sada rade na izradi kože u tvornici dobrovoljno samo dva brata Franjića za potrebe vojske, dok se treći brat nalazi u Zagrebu.

Ing. Karlo Tolnauer

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

104.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU NAČELNO PRIHVACENE UPUTE ZA ORGANIZACIJU I RAD NARODNIH SUDOVA I DAJE UPUTSTVA ZA FORMIRANJE I ORGANIZACIJU ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE, KAO I NARODNIH SUDOVA

Našim dopisom od 28. 9. o. god.¹⁾ dostavili smo Vam projekat uputa za organizaciju i rad narodnih sudova na proučavanje.²⁾ Sada Vam prilažemo upute koje je načelno primilo Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a,³⁾ te smatramo da su danas i u Vašoj oblasti takvi uslovi, da je nužno da se odmah pristupi organizaciji narodnog sudstva. Potrebno je da se sudska vlast odijeli od upravne i da se narodno sudstvo postavi odmah na početku na zdrave osnove, da bi narod imao u njega potpuno povjerenje.

Kod Oblasnog narodno oslobodilačkog odbora treba odmah osnovati odjeljenje za pravosuđe, kojemu bi na čelu bio načelnik odjeljenja. Dužnost toga odjeljenja bi za sada bila da preko pravnika kao stručnih lica, koji bi prethodno bili dobro upoznati sa priloženim uputama, uspostavi najprije sreske narodne sudove u onim srezovima gdje je to za sada moguće. Općinske narodne sudove treba osnivati u onim općinama gdje se ukaže potreba za to, te bi se privremeno jednim općinskim narodnim sudom mogao služiti narod i sa teritorije više općina. Okružni narodni sud formirati onda kada na teritoriju okruga bude osnovan bar jedan sreski sud.

502:

Pri sudovima treba postaviti sekretare prema uputama. Pri postavljanju sekretara treba voditi računa o tome da oni budu osobe koje se nisu do sada ogriješile o interese naroda i interese narodne oslobodilačke borbe. Njihova je dužnost [da] sa svojom stručnom spremom pomognu organizaciju sudova, a kada se uspostave sudovi njihova funkcija određena je u uputama i toga se treba pridržavati. Za sekretare općinskih narodnih sudova mogu se postavljati i donekle pravu vješte osobe kao bivši pisari kod suda, sollicitatori, općinski bilježnici i slično a staviti u dužnost sekretara sreskog suda da obilazi općinske narodne sudove sa teritorija svoga sreza i da im daje stručne upute za rad.

U ostalom sve ono što je potrebno za početno normalno funkcioniranje sudova sadržano je u uputama. Stoga je Vaša dužnost da temeljito proučite upute i nakon toga prema njima provedete organizaciju sudova.

O izvršenom radu na organizaciji sudova redovno izvještavajte ovo odjeljenje, a također nam dostavite imena onih pravnika koji budu zaposleni u pravosuđu.

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a, pod br. 4.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/4.

3) Navedene Upute nisu pronađene. Pronađen je i objavljen konačan tekst usvojenih Uputa (v. dok. br. 111).

V. dok. br. 78.

2) Vidi nap. 2 uz dok. br. 78.

105.

[Ijajce], 14. oktobar 1944.

**DOPIS ODJELJENJA ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a
OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU O MJERAMA ZA ZAŠTITU ŠUMA
I ORGANIZACIJU ŠUMARSKE SLUŽBE**

Tokom oslobodilačkog rata šuma je u pogledu zaštite i uzgoja bila prepuštena sama sebi. Ona je kroz to vrijeme bila objekat neracionalnog iskorišćavanja i pljačke, te se u njoj nagomilalo toliko negativnih uslova da postoji opasnost masovnog propadanja naših šuma. Šuma je najvrednija imovina našeg naroda i u njoj leži pokretna snaga privrednog života naroda.

Mi šumu moramo zaštititi, sačuvati i unaprediti.

Kao prve mjere u pogledu zaštite šuma, koje treba Oblasni Odbor da preduzme u svome djelokrugu su slijedeće:

1.) Prikupiti podatke o šumarskom osoblju (inženjera, podšumara, lugara i šumskih manipulanata) sa njihovim karakteristikama.

2.) Postaviti kod svakog sreskog Narodno-oslobodilačkog odbora stručnog šumarskog referenta (po mogućnosti šumar.[skog] inženjera).

3.) Izdati uputstva sreskim odborima u pogledu postavljenja šumsko čuvarskog osoblja kod opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora.

Kao baza u pogledu rajoniranja šumsko čuvarskih srezova, treba da posluži ranija raspodjela šumskih uprava na lugarske rajone.

Treba po mogućnosti popuniti sve lugarske rajone. Lugarskog kadra neće biti dovoljno, pa će trebati postavljati neškolorane čuvare šuma.

Kod izbora tog osoblja voditi računa ne samo o njegovoj privrženosti NOP nego također i o njegovom poznavanju osnovnih šumskih poslova. Treba izabrati bivše lugare, bivše šumske radnike i ljude koji vole šumu i šumske poslove. Po mogućnosti postavljati mlađe ljude.

Zabraniti samovoljnu sječu šume. Snabdjevanje sela građevnim i ogrjevnim drvetom vršiti putem doznake stabla po čuvarima šuma.

Detaljna uputstva u tom pogledu, treba Sreskim Odborima, da dade šumarski Otsjek Oblasnog Odbora.

4.) Osposobljavati nove šumsko-čuvarske kadrove. U tu svrhu organizirati što veći broj lugarskih tečajeva (u prilogu dostavlja se nastavni plan lugarskog tečaja,²) koji je organizovan kod Oblasnog Odbora za Bosansku Krajinu).

Odbor treba pitanju zaštite šuma pokloniti punu pažnju i preduzeti sve mjere, koje nađe za shodno, da se naše šume što bolje zaštite i podižu.

Izvjestiti što hitnije, što je učinjeno po prednjem.

Načelnik Odjeljenja
za šumarstvo i rudarstvo:
Cemerlić, ?. r.

M. P.³)

P. S. Neka odbor preduzme mjere u pogledu sačuvanja inventara ravnateljstva u Tuzli. Naročito da se sačuvaju privredni planovi, karte, instrumenti i arhiva. Prigodom oslobođenja mjesta sa sjedištem šumskih uprava nastojati također da se sav inventar šumske uprave u cjelosti sačuva.

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 2865, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 67 od 14. X 1944. godine.)

¹) U zaglavlju dokumenta kao adresant piše: »Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a«, a ispod toga »Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo«. Da bi se otklonile nejasnoće u ovome, kao i kod drugih sličnih dokumenata (v. dok. br. 106), treba ukazati na slijedeće: Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo osnovano je prilikom podjele Odjeljenja za narodnu privredu na pet novih odjeljenja, na sjednici Predsjedništva držanoj 10. X 1944. godine (v. dok. br. 93). Na istoj sjednici odlučeno je da dr Hamdija Cemerlić, kao načelnik Odjeljenja

za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo, vodi i Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo. Činjenica da je oba odjeljenja vodila ista ličnost, uz napomenu da u to vrijeme nije bilo dovoljno stručnog osoblja, uticala je na to da su ova dva odjeljenja vjerovatno imala zajedničko administrativno poslovanje. Sudeći prema sačuvanim dokumentima (djelovodni protokol nije pronađen) ova dva odjeljenja su, izgleda, sve do decembra 1944. godine imala zajednički djelovodni protokol, tj. nastavili su sa zavodjenjem spisa u djelovodni protokol ranijeg matičnog Odjeljenja za narodnu privredu. Za prepisku su korišteni postojeći memorandumi Odjeljenja za narodnu privredu, zbog čega je dolazilo do naprijed konstatovanih razlika u pisanju adresanta.

²⁾ V. dok. br. 55.

³⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

106.

f[Jajce], 14. oktobar 1944.

**UPUTSTVO ODJELJENJA ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a
OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA
O STANJU ŠUMARSTVA I ŠUMSKE PRIVREDE**

Neprijatelj je tokom oslobodilačkog rata opustošio našu zamlju i naš privredni život. Za obnovu zemlje, za podizanje privrednog života, ogromni zadaci nameću se našem šumarstvu i šumskoj industriji. Proizvodi šuma i pilanske preradevine dolaze u prvi plan kod obnove naše zemlje.

Izgradnja porušenih i popaljenih domova i naselja, podizanje mostova, izgradnja prometnih sretstava, otvaranje rudnika i podizanje industrije zahtijeva pripremu velikih količina tehničkog drveta i plinskih preradevina.

Snabdjevanje gradova i sela ogrjevnim drvetom traži najživlju djelatnost u šumi u pogledu izrade i transporta tog drveta.

Da bi naše šumarstvo tim hitnim i velikim zadacima moglo udovoljiti blagovremeno, potrebno je da Odbor na svom području ustanovi stanje šumarstva i šumske privrede prema slijedećim tačkama:

1) Ustanoviti stanje u kome se nalaze šume i šumarstvo danas.

2) Ustanoviti stanje gotovih starih zaliha šumskih proizvoda, s obzirom na:

a) količine pojedinih sortimenata,

b) obzirom na mogućnosti izvoza do mjesta prerade ili potrošnje.

3) Ustanoviti stanje šumske industrije, pilana, šumskih transportnih naprava i izvoznih puteva,

Ove podatke na svom području prikupiti što je brže moguće, i o rezultatu izvijestiti ovo odjeljenje.

Istovremeno sa prikupljanjem podataka treba pristupiti gdje je god to moguće slijedećim radovima:

505:

1) Pripremiti što veće količine zaliha svih glavnih šumskih proizvoda. Uspostaviti državne, šumske režijske manipulacije.

2) Pristupiti izvozu svih postojećih zaliha šumskih proizvoda na izvozne puteve ili, ako to prilike dozvoljavaju, na pilane u svrhu prerade¹

3) Pristupiti popravci i osposobljenju svih pilana, kako državnih tako i privatnih. Organizirati rad na pilanama i povećati do maksimuma kapacitet istih. Stvarati po mogućnosti što veće zalihe pilanskih prerađevina. Kontrolirati rad na privatnim pilanama kako u pogledu snabdjevanja pilana sa sirovinama tako i u pogledu prerade drveta i plasmana prerađevina.

U državnim pilanskim poduzećima, kao i u pogonima koji su vlasništvo narodnih neprijatelja i onima koje su ostale vakantne postaviti odgovorne rukovodioce.

4) Podići nove pilane manjeg kapaciteta na pogodnim mjestima, vodeći računa o stanju šuma i potrebama naroda ovog kraja.

Po svim tačkama, u pogledu prikupljanja podataka, pošaljite iscrpni izvještaj.²⁾ Isto tako, povremeno izvještavajte o uspjehu novih radova u šumama i u pogledu pilanske prerade drveta.

Načelnik Odjeljenja
za šumarstvo i rudarstvo
Dr. Cemerlić, v. r.

M. P.³⁾

VII, K. 1967, br. reg. 34/1–3, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 68 od 14. X 1944. godine.)
AIRP, S., mf. 237/483.

¹⁾ U zaglavlju dokumenta kao adresant piše: »Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a«, a ispod teksta: »Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo«. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1, uz dok. br. 105.

²⁾ Djelomični podaci o stanju šumske privrede sadržani su u izvještaju Privrednog odjeljenja Oblasnog NOO za istočnu Bosnu od 18. XI 1944. godine (v. dok. br. 167).

³⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

107.

[Jajce], 14. oktobar 1944.

ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a TRAŽI OD OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU IZVJEŠTAJ O STANJU RUDNIKA UGLJA U KREKI, BANOVICIMA, PURACICU I UGLJEVIKU, KAO I O STANJU DRŽAVNE SOLANE U KREKI I SIMIN-HANU²⁾

Pošto se na terenu te oblasti nalaze mnogi rudnici velikih rudarskih bazena Kreka i Banovići kao i Ugljevik i državna solara, to vam •ovim stavljamo u dužnost, da posvetite tim preduzećima veliku pažnju.

506:

U tim rudarskim bazenima proizvedeno je dnevno oko 3.000 t.fona] pa će se i sada iako su rudnici znatno uništeni morati osigurati što veća proizvodnja, koja treba postepeno da raste.

I. RUDNICI U KREKI

O njima treba izvijestiti kako slijedi:

1) Pošto su rudnici u Kreki mogli raditi samo sa električnom energijom neka nas se sada izvijesti:

Koja elektr.[ična] energija sada stoji na raspolaganju, da bi se mogla koristiti za rad u rudniku, da li se ta energija može povećati, kako i koliko?

2) Kako stoji s radionicama. Sve radionice opisati s kojima strojevima i alatom se u njima raspolaže, da li su sposobne da izvrše popravke raznih postrojenja u jamama i vani. Pošto će mnogi električni uređaji biti izvađeni iz vode trebaće iste sušiti i postepeno uređivati za pogon.

3; Kako je stanje rudnika *Moluhe*, da li se je šta radilo u stubovima više V. sprata u svrhu hitnog dobivanja uglja. Treba sve što je o jami Moluhama tačno izvijestiti.

4) Kako je stanje rudnika *Benjamin*. Do kojeg sprata je voda. Da li je šta rađeno na spojnom mostu.

5) Treba izvijestiti šta se je radilo uopće u Kreki i kakav je bio plan za dobivanje uglja za željeznice i ostale potrebe osobito sada pred nastupajuću zimu.

II RUDNICI U BUKINJU

Koji rudnici su u pogonu, sa kakvim uspjehom i kakvim izgledima za skorbu budućnost.

Pošto se u rudnicima u Kreki neće brzo doći do veće proizvodnje, treba posvetiti pažnju rudnicima u Bukinju, s čijom proizvodnjom bi se podmirivale potrebe.

III RUDNIK U PURACICU

Da li je rađeno što na tom rudniku i u kojoj mjeri, te kakovi su izgledi za razvoj toga rudnika u skoroj budućnosti.

IV RUDNICI BANOVIČKOG BAZENA

Pošto se u nekim rudnicima toga bazena može brzo i lako doći do proizvodnje bez velikih potreba na električnoj energiji to treba, proizvodnji iz Banovičkog bazena posvetiti pažnju.

Sto se može dobiti dnevnim kopanjem, tome dati prednost. U Begovom Potoku će se moći dobiti veća proizvodnja dnevnim kopanjem, zato treba već sada poduzeti mjere, da se radi na tim radovima. Treba u vezi sa narodnom vlašću pristupiti popravku pruge kao i uređenju prevoznog parka ukoliko zato ima mogućnosti.

1) Neka se izvijesti o stanju rudnika u Begovu Potoku kao i pruge do tog rudnika.

2) Izvijestiti o prevoznom parku kao i o pruzi od Bukinja do Zivinica.

3) Kakovo je stanje rudnika u Klanac Potoku i da li bi se mogla provizorno postaviti pruga do tog novo otvorenog rudnika. U koliko se novi rov u tom rudniku nije zarušio moći će se iz Klanac Potoka izvući veća proizvodnja.

4) Kako je sa rudnikom u Mušićima. I u tom rudniku će se moći još uglja dobiti dnevnim kopanjem, dok će jedna partija moći raditi u niskopu pošto se voda iscrpi iz tog niskopa.

5) Treba izvijestiti kakvo je stanje u Banovićima. Kako je stalo s vatrom u tom rudniku. Da li je stvoren kakav plan radi ponovnog otvaranja tog rudnika.

Zasada ćemo morati jalove radove malo zapostaviti i dati prednost proizvodnji uglja, pa će se postavljanjem instalacija pristupiti i ostalim radovima. Tu bi došli u obzir i u Radinu gdje treba vršiti betoniranje.

6) Đurđevik treba izvijestiti da li je šta rađeno u njihovom rajonu. Da li su otvarane nove jame i sa kakovim izgledom. Kakvo je stanje stare jame u Đurđeviku i da li ima mogućnosti za proizvodnju.

Za sve rudnike ima se izvijestiti stanje alata, glavnog potrošnog materijala. Kako stoji s radionicama, nadzornicima, tehničkim i nadzornim osobljem. Kako je sa obskrbom tog osoblja.

Treba uopće izvijestiti o svim prilikama i pitanjima koja nisu spomenuta, a mogu se iz njih izvoditi zaključci.

DRŽAVNA SOLARA U SIMIN HANU I KREKI I SLANI BUNAREVI U TUZLI

1) Da li postoji dovoljno energije za pumpanje slane vode.

2) Koji se koncentrat slane vode dobije, i koliko, te koliko se sada proizvodi soli za jelo i za stoku.

3) Stanje peći u Kreki i Simin Hanu. Koliko ih ima ispravnih i da li su u pogonu ili se mogu brzo staviti u pogon. S obzirom na velike potrebe soli u našem narodu treba proizvodnji soli i njenom lagerovanju kao i otpremi u narod posvetiti veliku pažnju.

U pogledu sastavljanja podataka o štetama na svim instalacijama treba sakupljati podatke.

1) Sta je sve oštećene i u kojoj mjeri. Pri tome treba opisati cijelu instalaciju kao i pojedine strojeve.

- 2) Oštećene zgrade za stanovanje.
- 3) Oštećene prometne zgrade.
- 4) Oštećeni ostali industrijski objekti kao ceste, mostovi, dimnjaci, kanali, vodovodi i si.

Kod svih ovih šteta u grubom izvršiti procjenu u **mirnodopskim** dinarima. Treba nastojati da se podaci što prije dostavljaju, pa kako se dođe do kojih podataka treba ih dostavljati čim se zato ukaže prilika.

Načelnik
Odjeljenja za šumarstvo i
rudarstvo

M. P.³⁾

VII, K, 1967, br. reg. 35/1–3, neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 69 od 14. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. 237/484–485.

¹⁾ U zaglavlju dokumenta kao adresant piše: »ZAVNOBiH – Odjeljenje za narodnu privredu – Otsjek za rudarstvo«, a ispod teksta: »Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo«. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1, uz dok. br. 105.

²⁾ Podaci o stanju rudnika u tuzlanskom bazenu, kao i solane u Kreki i Simin-Hanu sadržani su u izvještaju Privrednog odjeljenja Oblasnog NOO za istočnu Bosnu od 18. XI 1944. godine (v. dok. br. 167).

³⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

108.

[Jajce], 15. oktobar 1944.

**FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAVA PREDSJEDNIŠTVO
ZAVNOBiH-a O ISPLATI 100.000 KUNA SRESKOM NOO JAJCE NA IME
POMOĆI UČITELJIMA NARODNE OSNOVNE ŠKOLE U JAJCU¹⁾**

U vezi Vašeg naloga za isplatu broj 139 od danas²⁾ čast nam je izvjestiti vas da smo danas isplatili Sreskom narodno-oslobodilačkom odboru u Jajcu sumu od

Kn. 100.000.– (jednu stotinu hiljada)

na ime pomoći učiteljima gradske osnovne škole u Jajcu.

Za Načelnika:
Drag.[omir] Kradija

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za finansije ZAVNOBiH-a pod br. 14 od 15. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/265.

*) Novac je isplaćen na osnovu molbe učitelja narodne osnovne škole u Jajcu od 10. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 96). O odobrenju isplate 100.00U kuna učiteljima Narodne osnovne škole u Jajcu, Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavijestilo je Sreski NOO Jajce dopisom od 13. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 98).

2) Navedeni nalog, nije pronađen, a dostavljen je Finansijskom odjelenju ZAVNOBiH-a 13. X 1944, što se vidi iz djelovodnog protokola Finansijskog odjeljenja, koji se nalazi u Muzeju narodne revolucije Bosne i Hercegovine.

109.

[Jajce], 16. oktobar 1944.

**FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O RADU I PRIJEDLOG BUDUĆE ORGANIZACIJE
FINANSIJSKE SLUŽBE U BOSNI I HERCEGOVINI**

Finansijskoim odjelenju čast je podnijeti slijedeći izvještaj:

Odjelenje se počelo formirati krajem augusta 1944. god. i njegov rad je bio uglavnom blagajnička služba, izrada pravilnika finansijske službe¹⁾ i drugi pripremni radovi za organizaciju odjelenja. Na radu u odjelenju je bio do sada samo potpisani a od 8. X 1944 god. dodijeljen je još i drug ing. Gluhbegović²⁾

Osim blagajničke službe odjelenje je dalo oblasnim narodno oslobođilačkim odborima upute u pogledu blokiranja državnog novca i čuvanja zgrada i druge državne imovine u momentu oslobođenja pojedinih gradova,³⁾ predloge Pretsjedništvu o mjerama koje treba poduzeti kada se oslobodi zemlja.⁴⁾ U isto vrijeme ono je otšampalo 5.000 potvrda za otkup ljudske i stočne hrane na teritoriji oblasnog NOO-a za B.[osansku] Krajinu i dalo upute o rukovanju tim potvrdama.⁵⁾

Dalji rad odjelenja podijelio sam na dva perioda:

- 1) Do konačnog oslobođenja cijele Bosne i Hercegovine i
- 2) poslije oslobođenja.

I

U prvom periodu treba završiti sve pripreme da Odjelenje može uzeti pod svoju kontrolu državne finansijske ustanove u B.fosni] i H.fercegovini], U te pripreme spada i organizacija Odjelenja tako da će ono imati 5 otsjeka: 1) opšti, 2) otsjek za državno računovodstvo, budžet i dugove, 3) otsjek za državne prihode, 4) otsjek za banke, valute i državnu imovinu i 5) otsjek za kontrole državnih prihoda i rashoda. Sve te otsjeke treba popuniti i osposobiti ih za normalan rad u Sarajevu.

Osim toga treba organizirati finansijske odjeljke kod sreskih NOO-a u koliko se nađe za to dovoljno ljudi na oslobođenom teritoriju. Kao dalja

510:

priprema za normalan rad u Sarajevu biće nastojanje da se već sada počne sa budžetiranjem. Odjelenja bi trebalo svako za svoj djelokrug da izrade u toku mjeseca budžet za slijedeći mjesec. Mislim da se za duži period ne bi dalo predvidjeti rashode i zbog [toga] ćemo početi sa budžetiranjem za svaki mjesec zasebno. Držim, da bi to trebali da urade i NOO-i. U koliko ne bi imali dovoljno sredstava za pokriće svojih rashoda Financijsko odjelenje bi im dalo pomoć iz sredstava kojima sada raspolaže. Svakako da se pri sastavljanju tih budžeta treba rukovoditi krajnjom štednjom.

Kako se vidi iz priloženog pregleda državnih prihoda i rashoda⁶⁾ Financijsko odjelenje imalo je 9. X 1944. god. u kasi gotovine u iznosu od 111,816.150 kuna. Osim toga ima 20.000 dolara koji preračunani u kune iznose oko 100,000.000. Prema tome Odjelenje momentalno raspolaže sa gotovinom od oko 200,000.000 kuna, koja bi se mogla korisno upotrebiti. Stoga predlažem, da Odjelenja izrade predloge svojih budžeta za novembar i decembar kako bi Financijsko odjelenje moglo do 1. XI 1944 izraditi budžet za sva Odjelenja i Pretsjedništvo. U tim predlozima treba da dođu naročito do izražaja rashodi za stavljanje u pogon rudnika ugljena u Jajcu, Donjem Vakufu za sječu drva za gorivo, tehničkog drveta za pilane, za popravak cesta, mostova, željeznica i drugih preduzeća koja se mogu osposobiti za rad sa manjim troškovima.

U ovom periodu a vjerovatno i u kasnijem poslije oslobođenja može se dogoditi da nemadnemo dovoljno kredita. U tom slučaju ili bi morali neke rashode odgoditi za kasnije dok država ne uspije da osigura veće prihode, ili bi se poslužili dosadašnjim načinom financiranja t.j. uzimanjem od naroda u naturi.

II.

DRŽAVNI PRIHODI

Pitanje državnih i samoupravnih financija B.[osne] i H.[ercegovine] je u prvom redu pitanje prihoda. To pitanje u uskoj je vezi sa pitanjem u kakvom se stanju nalazi naša privreda i koliki je naš nacionalni dohodak.

Rat je teško oštetio cijelokupnu privredu B.[osne] i H.[ercegovine] tako da je teško reći koja je privredna grana više postradala. Poljoprivreda i stočarstvo su glavne privredne grane B.[osne] i H.[ercegovine]. Koliko je uništeno krupne i sitne stoke teško je znati, jer još nisu sakupljeni podaci po svim srezovima. U nekim srezovima gubitak krupne stoke ide do 80% kao što je to slučaj sa Glamočem, Kupresom i Livnom. U vezi sa tako velikim gubitkom stoke postalo je teško pitanje vučne snage za obradu zemlje i đubrenje.

Ovogodišnja ljetina po svemu izgleda da spada u red prosječno dobrih i da zasijana površina blagodareći mjerama organa narodne vlasti ne zaostaje mnogo za onom predratnih godina. Ali uiprkos ovakvog roda izgleda da neće biti dovoljno hrane za cjelokupno stanovništvo i da će

Se prema podacima Odjelenja za ekonomsku obnovu – morati nabaviti hrane za 35% našeg stanovništva.

Uzevši u obzir da je kroz naše selo prošao veliki broj vojnika, da je veliki broj kuća i drugih zgrada spaljen, da je uništena znatna količina poljoprivrednog inventara, da se jako smanjila radna snaga u selu zbog pokolja od strane okupatora itd. možemo reći, da su ove dvije osnovne grane privrede pretopile teške gubitke i da će zbog toga nacionalni dohodak biti osjetno umanjen, a s time u vezi i te grane kao cjelina neće biti nikakav poreski platac za izvjesno vrijeme dok se ne oporave.

Industrija i rudarstvo su također osjetile rat. Mnoga rudarska i industrijska mjesta mijenjala su po nekoliko puta gospodara. Neka velika preduzeća kao Solvaj, Šipad i druga su potpuno uništena, druga kao Kakanj, zenička željezara, Ljubija, Teslić itd. pretrpile su veće štete. Prema sadašnjem stanju njihovo učešće u nacionalnom dohotku je znatno smanjeno a time i sam nacionalni dohodak.

Trgovina, zanatstvo i ugostiteljstvo ili su upropašteni ili vegetiraju, izuzev u onim mjestima kao što su Sarajevo, Mostar i Travnik, gdje su imali nešto bolje uslove rada. Možemo računati da je njihov dohodak opao za 50%.

Saobraćajni putevi i sredstva bila su do sada najviše izložena ratnom pustošenju. Van spora je da najveće državno preduzeće, državne željeznice neće moći za dugo vremena dati nikakvog prihoda, nego da će država morati da osigura veliki kapital za njihov popravak.

Posljedica velike štete koju je rat nanio našoj zemlji je oskudica životnih namirnica i strahovita skupoća. Cijene pojedinih artikala kao soli, masti, šećera i petroleja dostigle su nečuvane cifre. Kako ćemo oboriti ove cijene i pojeftiniti život? Preduslov za to je brzo popravljjanje saobraćajnih puteva i sredstava, u prvom redu cesta, jer se one daju popraviti najbrže i sa relativno malim troškovima, a zatim oživiljenje unutrašnje i spoljne trgovine. Preko trgovine moguće je da se da impuls cjelokupnoj privredi, zato je njeno jačanje jedan od uslova obnove naše privrede i podizanja životnog standarda širokih slojeva. Brza obnova industrije, zanata i rudarstva je zadatak kome treba posvetiti najveću pažnju i najveći dio državnih finansijskih sredstava.

S obzirom na ovakvo stanje privrede jasno je da se nacionalni dohodak jako smanjio. Koliki je on sada u 1944. god. i koliki će biti u 1945. god. nemoguće je procijeniti. Ako bi zadržali dosadašnji poreski sistem, morali bi računati da bi neki poreski oblici otpali dok bi drugi dali relativno male prihode. Tako kod neposrednih poreza zemljarina bi otpala, pošto smatram da je s obzirom na stanje naše poljoprivrede neoportuno sada naplaćivati taj porez. Što se tiče ostalih neposrednih poreza za njih bi se moglo reći ovo:

1) Porez na prihode od zgrada je jedan od slabih izvora prihoda za državnu kasu, danas pogotovo pošto je veliki broj zgrada na koje se plaća taj porez spaljen i zbog toga naplata tog poreza, u koliko se dadne tehnički i sprovesti, daće mršave rezultate. Osim toga kirije su stopirane i niske prema sadašnjim cijenama.

2) Sve što smo rekli za kućarinu vrijedi i za tečevinu. Trgovina zanati i ugostiteljstvo teško su postradali tako da je ostao mali broj ljudi sposobnih za plaćanje poreza.

3) Porez na rente s obzirom na ekonomsku strukturu B.[osne] i H.[ercegovine] daće male prihode državnoj kasi.

4) Društveni porez je porez koji plaća industrija, banke i velika preduzeća uopšte. Od svih neposrednih poreza ovaj je jedini čiji su poreski obveznici do sada najbolje prošli u ovom ratu. Da li će to stanje ostati do kraja rata to je teško reći. Ovaj porez spada takođe među one koji daju relativno male prihode državnoj kasi.

5) Službenički porez spada među najmobilnije ali i najneopravdanije poreze.

Pitanje naplate ovih poreza je danas vrlo teško pošto su u nekim gradovima uništene poreske knjige i katastarska evidencija, a za sada nema ni stručnog osoblja.

POSREDNI POREZI

To su trošarine, takse i carine. Odjelenje do sada nije imalo ni vremena ni drugih mogućnosti, da detaljno proučava pitanje ovih poreza. Van diskusije je da bi se oni mogli ostaviti u onom obliku, kakav im je dala ustaška vlada i da bi se morali neki sasvim napustiti, a kod nekih umanjiti stopa iz dva razloga, jer su politički nezgodni, nepopularni i jer su nepravedni, nesocijalni. Prema tome niti oni neće moći dati državnoj kasi potrebna sredstva da pokrije rashode iako su u bivšoj državi bili glavni izvor prihoda.

DRŽAVNI MONOPOL: so, petrolej, šibice i cigaretpapir su najsigurniji izvori prihoda i najmobilniji. U koliko preduzeća koja izrađuju monopolske artikle ne postradaju od rata država će imati od njih odmah gotov prihod. Ovdje treba istaknuti da nam dobra organizacija izvoza duhana u ostale zemlje i u inostranstvo može donijeti znatne prihode. To isto vrijedi i za sol, pa će u tom pravcu biti usmjeren rad ovog odjelenja.

PRIHODI DRŽAVNIH PREDUZEĆA: To su rudnici uglja u Kreki, Eukinju, Brezi, Mostaru, željezara u Varešu i Ljubiji, Jugočelik, Sipad, Krivaja, Fabrika čilima u Sarajevu itd. sva ta preduzeća davaće znatne sume državnoj kasi odmah poslije oslobođenja ako ne postradaju. Neka su jako oštećena kao Sipad i Željeznice.

PRIHODI OD POŠTANSKIH TAKSA: Ako uspijemo da za kratko vrijeme organiziramo prevoz pošte, mogli bi dobiti također izvjestan prihod od pošt.[anskih] taksa. Ali na prihod od telegrafskih i telefonskih taksa ne možemo računati za dulje vrijeme, dok se ne uspostavi t.t. saobraćaj. Za željeznicu smo već rekli da za duže vremena neće moći davati nikakvih prihoda državi.

PRIHODI OD DRŽAVNIH"DOBARA: Među njima jedino šume predstavljaju sigurno i brzo mobilan izvor prihoda. Koliki će prihod dati državnoj kasi zavisi od organizacije rada, preduzimljivosti i snalaženja rukovodilaca tog privrednog sektora. Svi uslovi su tu da prihod od šuma butje jedan od glavnih izvora za obnovu zemlje.

Analiza navedenih redovnih prihoda pokazuje da će oni u prvoj godini poslije oslobođenja biti slabi izvor prihoda za državnu kasu. To naročito vrijedi za neposredne poreze. Smatram, da bi Pretsjedništvo trebalo da zauzme principijelno stanovište po tom pitanju da li ćemo zadržati dosadašnji poreski sistem ili ćemo izvršiti temeljitu njegovu reformu. Mislim, da bi cjelishodno bilo zadržati ga za izvjesno vrijeme dok se ne izradi drugi, koji bi bolje odgovarao potrebama narodne države. U tom slučaju morali bi zadržati dosadašnje financijske organe jedino što -bi poreske uprave bile uklopljene u Financijske odjeljke sreskih NOO-a da bi prikupljanje poreza bilo vršeno od organa narodne vlasti.

Osim redovnih prihoda državnoj kasi stajace na raspoloženju još slijedeći vanredni:

- 1) konfiskacija imovine državljana neprijateljskih država
- 2) prihod od valutnih transakcija
- 3) pomoć saveznika
- 4) ratna ošteta
- 5) jednokratni porez na imovinu čija bi oštrica bila uperena protiv ratnih bogataša i
- 6) po potrebi unutrašnji zajam.

Osim toga podjela državne imovine tzv. NDH daće također neki prihod.

Može se dogoditi da svi ovi prihodi ne budu dovoljni da podmire državne rashode, tada bi se moralo učiniti što sam ranije rekao tj. ili reducirati rashode i odgoditi ih za izvjesno vrijeme ili se poslužiti dosadašnjim načinom financiranja kojim naša vojska već tri godine pokriva svoje rashode t.j. uzimanjem od naroda u naturi kao neka vrsta naturalnog poreza. Tada bi se neki državni rashodi vršili po mješovitom sistemu novcem i u naturi.

Razumije se da ovakav način financiranja ne može da se izvede bez nekog plana. Zato će ovo Odjelenje morati početi odmah da preko oblasnog NOO-a⁷⁾ sakuplja podatke o viškovima hrane u pojedinim krajevima zemlje da bi imalo pregled. Odjelenje za ishranu sa svojom organizacionom mrežom, svojim magazinima bilo bi od velike pomoći u slučaju da se moradnemo poslužiti ovim načinom pokrivanja državnih rashoda.

DRŽAVNI RASHODI

Rashode možemo podijeliti u redovne i vanredne. Redovni jesu: plate i nadnice državnih službenika i radnika, troškovi osvetljenja, ogrijeva, vode i čišćenja prostorija, nabavki najpotrebnijeg materijala za državne

urede, penzije i pomoć porodicama poginulih boraca NOV i POJ. Vanredni: obnova zemlje, ishrana naroda, isplata vojnih priznanica o otkupu hrane i druge obaveze koje su ne mogu sada predvidjeti a nemaju karakter stalnih izdataka iz državne kase.

Ni jedna kategorija ovih rashoda ne može se sada tačno izračunati. Približno se mogu izračunati jedino rashodi na penzije, plaće, nadnice i najnužniji materijalni rashod. Prema budžetu ustaške vlade 1944 trebalo bi da ti rashodi u Bosni i Hercegovini iznose oko 2.400 miliona kuna ili 200 miliona mjesečno. Tu nisu uračunati materijalni rashodi željeznica i drugih državnih preduzeća. Ova cifra važna je samo radi orijentacije za prvi mjesec poslije oslobođenja dok se ne izvrši revizija državnih službenika i penzionera.

Vanredni rashodi biće veliki naročito oni za privrednu obnovu. Troškovi obnove moraće se rasporediti u nekoliko godina po izvjesnom planu tako da se najprije izvrše oni koji su najnužniji i koji će imati za rezultat oživljenje privredne djelatnosti pa time uticati na priliv prihoda u državnu kasu.

Vjerovatno da će se otplata duga državi koji proizilazi iz ishrane naših boraca u toku ustanka morati isto tako rasporediti na nekoliko godina. Za sada još Odjelenje nema pregleda tih obaveza i ono će morati požuriti da ga napravi. Smatram, da otplata ovog duga ne bi trebalo u cjelosti [da] otpadne na ZAVNOBiH, pošto su u BiH boravile i hranile se brigade i iz drugih krajeva pa bi pitanje otplate ovog duga trebalo pretresti na jednoj konferenciji sa NKOJ.

Više jasnoće u problem vanrednih rashoda moći će se unijeti tek kada se prikupe podaci o šteti koja je pričinjena našem narodu i kada se napravi plan obnove. Tada će se moći tačnije procijeniti i prihodi kojima će se finansirati obnova.

VALUTNO PITANJE

U Bosni i Hercegovini] u opticaju se nalaze u glavnom tri valute: kuna, dinar i lira, a u cijeloj Jugoslaviji osim njih još i Pönge, Levi, njemačka marka i nešto Leja. Ovakvo valutno šarenilo biće teška kočnica za razvoj unutrašnje trgovine poslije oslobođenja i treba ga što prije ukloniti. Jedino rješenje tog pitanja je zavođenje jedinstvene valute za cijelu državu putem konverzije sadašnjih valuta. To pitanje spada u nadležnost NKOJ-a i kako će ga on riješiti ovom Odjelenju nije poznato, pa smatram, da bi i po tom pitanju trebalo da se održi konferencija s NKOJ-em.

Na konferenciji od 19. VIII 1944. U Povereništvu za narodnu privredu⁸⁾ riješeno je, da*se štampaju platežni bonovi koji bi se puštali u promet pored valute koje je glavno platežno sredstvo u jednoj zemlji i njima bi se financirali troškovi vođenja oslobodilačke borbe. Tako je među prvima odobreno ZAVNOH-u da štampa bonove u nominalnoj vrijednosti od 5 milijardi kuna. Pošto bonovi nisu mogli biti tako brzo

otštampani nego će biti gotovi tek za nekoliko mjeseci, a to znači kada zemlja bude slobodna, Financijsko odjelenje ZAVNOH-a namjera da upotrebi bonove za konverzije kuna i prihode koji će se pokazati pri toj operaciji za pokriće državnih rashoda. Pošto bi ti bonovi bili platežno sredstvo samo u Hrvatskoj, a njihov prenos u druge⁹⁾ ne bi bio dozvoljen, isto tako bonovi ZAVNOBiH-a važili bi samo u B. [osni] i H. [ercegovini] to bi oni u znatnoj mjeri kočili unutrašnju trgovinu u Jugoslaviji i pometali brzo stvaranje jedinstva unutrašnjeg tržišta.

Mislim, da uvođenje bonova kao platežnog sredstva federalnih jedinica ne odgovara potrebama sadašnje situacije i da je cjelishodnije da NKOJ zavede jedinstvenu valutu za cijelu državu, vršeći pri tome snažno smanjenje novčanična opticaja i zadržavajući u korist države izvjestan procenat od većih iznosa predatih na zamjenu. Zamjena bi se mogla vršiti slično kao u Belgiji tako da bi se mogla lahko izvršiti zapljena novca ratnih zločinaca. Tako bi NKOJ došao do znatnih prihoda u kojima bi participirale i federalne jedinice. Držim da bi ovo pitanje trebalo pretesti na konferenciji predstavnika finansijskih odjelenja svih federalnih jedinica sa NKOJ-em.

Osim ovog pitanja i pitanja državnih dugova nastalih u vezi sa ishranom vojske predlažem da se na konferenciju sa NKOJ-em iznesu još slijedeća:

1) Podjela državnih prihoda tako da se zna koje će državne prihode prikupljati NKOJ a koje federalne jedinice;

2) da li će se podijeliti imovina Državne Hipotekarne Banke i Privilegovane Agrarne Banke. Mislim da bi trebalo izvršiti podjelu, jer je to jedan od uslova finansijske samostalnosti federalnih jedinica.

MJERE U POGLEDU BANAKA I OSIGURAVAJUĆIH ZAVODA

Financijsko odjelenje je 11. IX. o. g. uputilo predlog Pretsjedništvu u pogledu mjera koje treba preduzeti kada se oslobodi zemlja.¹⁰⁾ Taj predlog dopunjava se sada slijedećim mjerama koje su usvojene kao obavezne na konferenciji od 19. VIII 1944. g.

a) 8-dnevni blagdan za banke i osiguravajuća preduzeća u cilju ispitivanja rada tih ustanova

b) uvođenje komesara u sve banke i osig. [uravajuća] društva

c) uvođenje sekvestra u bankama i osig. [uravajućim] društvima kod kojih je većina kapitala porijeklom iz neprijateljskih zemalja.

S ovim u vezi na konferenciji je odlučeno da federalne jedinice obrazuju nove zemaljske banke koje će preuzeti filijale banaka neprijateljskih zemalja i izvršiti njihovu likvidaciju. Prema tome će i Financijsko odjelenje preduzeti sve što je potrebno da se ta banka osnuje odmah po našem dolasku u Sarajevo. Time ćemo dobiti banku koja će vršiti sve bankovne poslove za račun naše federalne jedinice i čiji će zadatak biti osim toga da okupi oko sebe ostale državne i privatne banke u B. [osni] i H. [ercegovini] u cilju financiranja obnove zemlje.

FINANCIRANJE NOO-a

Svi NOO-i od oblasnog do seoskog nemaju nikakvih prihoda osim dobrovoljnih priloga. Bez prihoda njihov rad je nemoguć. Dok se ne pronađu podesni izvori za njihove prihode Financijsko odjeljenje misli, da treba iz sredstava kojima sada ono raspolaže davati izvjesnu pomoć NOO-ima. NOO-i treba da izrade svoje mjesečne budžete da se vidi tačno kolika im pomoć treba i zašto. Treba da stvore samostalne prihode osnivanjem preduzeća kao što su krečane, ciglane, pilane, razne radionice, prodaja električne struje itd. Zavođenje samoupravnih prireza, trošarina i taksa za sada ne dolazi u obzir dok se zemlja ne oporavi.

ZA NAČELNIKA ODJELJENJA:
Krndija

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12050/52, original.
(Spis je zaveden u Financijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 13 od 16. X 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 205 od 10. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, V/26-47.

1) V. dok. br. 62.

2) Dževad.

*) Navedene upute nisu pronađene, a prema sačuvanom djelovodnom protokolu Finansijskog odjeljenja dostavljene su oblasnom NOO za Bosansku krajinu, za Hercegovinu i istočnu Bosnu, kao i Mjesnom NOO Sarajevo.¹

4) Navedeni prijedlozi nisu pronađeni.

5) Navedene potvrde, kao i upute nisu pronađene, a dostavljene su Oblasnom NOO za Bosansku krajinu i Oblasnom NOO za Hercegovinu, što se vidi iz navedenog djelovodnog protokola.

c) V. dok. br. 91.

1) Pogrešno napisano, treba: »oblasnih NOO«.

8) V. dok. br. 50.

*) Rečenica treba da glasi: »...a njihov prenos u druge federalne jedinice, r.e bi bio dozvoljen«.

10) Navedem prijedlog nije pronađen.

110.

[Jajce], 16. oktobar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PRETSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Sjednici su prisustvovali: Dr. Kecmanović, A. Humo, Gj. Pucar, U. Danilović, M. Sudžuka, A. Babić, B. Brajković, H. Kurt, M. Zaimović, V. Butozan, H. Cemerlić, H. Brkić, Dujo Ivezić.

Sjednicu je otvorio Dr Kecmanović u 9,30h i predao rukovođenje sjednicom A. Humi.

517:

Na dnevnom redu sjednice bila je diskusija o referatu načelnika prosvjetnog odjeljenja druga Ante Babića

Predlog o organizaciji odjeljenja za narodnu prosvjetu prihvaćen je jednoglasno s tim, da načelnik odjeljenja razradi predlog shodno potrebama našeg prosvjetnog rada.

U trećem dijelu referata koji obuhvata plan rada s obzirom na neposredne zadatke koji se odnose na osnovne škole, zaključeno je da se tačka 2 koja sadrži predlog o ukidanju privatnih osnovnih škola ne uzima na pretres. Zaključeno je da se prethodno po tom pitanju izvijesti NACIONALNI KOMITET o našem stanovištu i da se navedu razlozi koji su nas rukovodili u pogledu predloga o ukidanju privatnih osnovnih škola. Što se tiče privatnih osnovnih škola koje danas rade, treba donijeti odluku za svaku školu ponaosob, rukovodeći se razlozima onako kako to odgovara interesima narodno-oslobodilačke borbe. Odluku u tome smislu donosiće Prosvjetno odjeljenje pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a. Tačka 3 mijenja se i glasi: učitelje i upravitelje osnovnih škola postavlja Prosvjetno odjeljenje ZAVNOBiH-a na predlog oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora. Ovaj stav unijeti u pravilnik. Privremeno ih može postavljati oblasni odbor na predlog svog Prosvjetnog odjeljenja. Izvorni tekst tačke 6 mijenja se u tom smislu da se sreskim narodno-oslobodilačkim odborima stavi u dužnost da kontrolišu opštinski narodno-oslobodilački odbor u pogledu pravilnog snabdjevanja učitelja. Izvorni tekst tačke 7 mijenja se u smislu što će se reaktivirati penzionisani i otpušteni učitelji, ukoliko su odani narodno-oslobodilačkoj borbi.

Izvorni tekst tačke 9 mijenja se u tom smislu što će se komisija za izradu udžbenika, programa i metodskih uputstava obrazovati kod Prosvjetnog odjeljenja ZAVNOBiH-a.

Analfabetski tečaj. Mijenja se izvorni tekst tačke 4 u tom smislu što će se, u cilju kontrolisanja rada tečajeva, određivati učitelji koji će nadzirati rad tečaja, prisustvovati ispitu i u toku rada svakog tečaja davati uputstva i stručnu pomoć.

Srednje škole

Gimnazije – Izvorni tekst tačke 1 mijenja se u tom smislu što će se od trećeg razreda učiti francuski ili engleski jezik, prema izboru učenika. Izvorni tekst tačke 2 mijenja se u tom smislu, što će se u prvi razred gimnazije moći upisati i učenici koji polože prijemni ispit iz čitanja, pisanja i iz četiri računске operacije.

Zaključeno je da se tačka 3 ispusti.

U izvornom tekstu tačke 4 briše se prva rečenica.

Zaključeno je da se tačka 6 ispusti.

U pogledu tačke 8 u kojoj se predlaže ukidanje privatnih gimnazija, zaključeno je slijedeće: privatne gimnazije, kao i privatne osnovne škole, nisu u saglasnosti sa načelom koje je sadržano u deklaraciji ZAVNOBiH-a, a po kojoj je jedino državna vlast pozvana da se stara o obrazovanju

i vaspitanju omladine. Stalo se na stanovište da privatne škole treba ukinuti. Ali, odlučeno je u isto vrijeme da se po ovom pitanju konzultuje Nacionalni Komitet i da se tom prilikom upozna o našim razlozima koji nas rukovode u stavu prema privatnim osnovnim i srednjim školama.

Tačka 9 u izvornom tekstu sadrži predlog o ukidanju građanskih škola.

Po ovom pitanju u diskusiji su došla do izražaja dva oprečna mišljenja. Po jednom mišljenju građanske škole trebalo bi zamijeniti gimnazijama jer su one u osnovi jedna reakcionarna i nesavremena, prosvjetna ustanova. One su stvarane u periodu kada se htio spriječiti priliv učenika u nižu gimnaziju na taj način što bi građanske škole prihvatale čak i osposobljavale ih za stručna i privredna zanimanja van škole. Po drugom mišljenju građansku školu bi trebalo ostaviti kao posebnu školu, s tim, da se njen nastavni program prilagodi našim potrebama.

Sjednica je prekinuta u 12,15 s tim da se nastavi.

Učiteljske škole. Izvorni tekst tačke 1 mijenja se u tom smislu što se ispušta stav o tome da će naše škole raditi po predratnom programu.

U pogledu tačke 6 kojom se predlaže ukidanje privatnih preparandija, zaključeno je kao [ij u pogledu privatnih osnovnih škola i gimnazija.

Što se tiče pitanja vjeronauke u našim školama, stalo se na stanovište da se vjeronauka uvede kao fakultativan predmet. Kako i po ovom pitanju treba obezbjediti saglasnost i jedinstven stav i sa ostalim federalnim jedinicama, zaključeno je da se i po ovom pitanju konzultuje Nacionalni komitet.

Gimnazijski tečajevi. Zaključeno je da tečajeve otvara Prosvjetno odjeljenje ZAVNOBiH-a, na predlog Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora.

Učiteljski tečaj. Tačka 1. u izvornom tekstu, mijenja se u tom smislu što će se učiteljski tečajevi otvarati, pored Sarajeva, Mostara i Banjaluke i u Tuzli. Tačka 2 otpada.

U pogledu tačke 3 zaključeno je da će se u učiteljske kurseve primati učenici koji su svršili najmanje 4 razreda srednje škole, a zbog rata nisu mogli produžiti školovanje.

Tečajevi za nastavnike: Umjesto tromjesečnog tečaja zaključeno je da se zavede petomjesečni tečaj ruskog jezika za nastavnike gimnazije i pučke škole.

Što se tiče ferijalnog tečaja na univerzitetima za nastavnike gimnazija i učiteljskih škola, zaključeno je da se zasad to pitanje ne postavlja.

Tečajevi za opštu naobrazbu. Zaključeno je da se zasad ne pristupa otvaranju tečaja za opštu naobrazbu. Stavljeno je u dužnost načelniku odjeljenja za prosvjetu da prouči pitanje ovakvih tečajeva i da na jednoj od idućih sjednica s tim upozna Pretsjedništvo.

Načelnik odjeljenja A. Babić. predlaže da se uputi jedna grupa učitelja i profesora u Sovjetski Savez s tim, da se na licu mjesta upoznaju

sa sistemom i iskustvom sovjetskog školstva. Od osobitog značaja bila bi i ta dužnost ove stručne grupe što bi se u Sovjetskom Savezu upoznala sa izvjesnim udžbenicima, koji će biti od ogromne koristi pri izradi naših udžbenika. Zaključeno je, da uže Pretsjedništvo preko Nacionalnog komiteta omogući odlazak ovakve stručne grupe u SSSR.

Sjednica je završena u 19 časova.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/397–398.

V. dok. br. 89.

111.

[Jajce], 17. oktobar 1944.¹⁾

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a IZDAJE UPUTE ZA ORGANIZACIJU I RAD NARODNIH SUDOVA

Na oslobođenoj teritoriji federalne Rosne i Hercegovine narodno oslobodilački odbori kao jedini predstavnici narodne vlasti vršili su do sada i sudsku vlast u svim onim sporovima, čije je neodložno rješavanje zahtjevao dnevni život. Međutim razvijanjem narodno-oslobodilačkih odbora u organe javne uprave nameće se potreba da se sudska vlast odvoji od upravne vlasti, jer su im različite ne samo funkcije i odgovornosti njihovih nosilaca, nego i vanjski procesualni oblici. Nadalje je van svake sumnje, da će odvajanje sudske od upravne vlasti koristiti razvoju i dizanju ugleda i jedne i druge vlasti.

Iz tih razloga, a u cilju izgradnje državnosti federalne Bosne i Hercegovine i učvršćenja pravne sigurnosti, formiraju se narodni sudovi kao samostalni organi sudske vlasti. Za svoj rad suci odgovaraju narodu koji ih postavlja i skida putem izbora bilo direktno bilo preko svojih predstavnika. Kao dio narodne vlasti narodni sudovi su dužni da sude zakonito u duhu pravednosti, interesa naroda i ciljeva narodno-oslobodilačke borbe imajući uvijek pred očima kao vrhovni zakon čuvanje, učvršćenje i izgradnju tekovina narodno-oslobodilačke borbe.

Rješavajući sporove među građanima sudovi će nastojati da među strankama dođe do nagodbe gdje god je to moguće.

Sudska pomoć narodu je besplatna.

U vršenju sudske vlasti podloge za suđenje sudovima jesu:

- 1) Odluke, zakoni i zakonske naredbe AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a;
- 2) Narodni pravni običaji u koliko odgovaraju demokratskom i pravnom shvatanju naših naroda.

520:

Sudski postupak izgrađen je na načelima neposrednosti, usmenosti, javnosti, brzini, neformalnosti što će omogućiti brzu istinsku pravdu bez nepotrebnih formalnosti.

ORGANIZACIJA SUDSTVA

Na teritoriji federalne Bosne i Hercegovine osnivaju se narodni sudovi, koji će vršiti sudsku vlast kao samostalni organi sudske vlasti.

Suci se biraju. Dužnost je svakog građanina da se primi funkcije suca.

U donošenju svojih odluka narodni sudovi ne odgovaraju narodno-oslobodilačkim odborima. Suci odgovaraju za svoj rad narodu i to opštinski direktno a sreski i okružni preko odnosnih narodno-oslobodilačkih skupština. Oni su dužni da sude zakonito, u duhu pravednosti, interesa naroda i ciljeva narodno-oslobodilačke borbe. Svoje odluke donose po najboljoj savjesti i znanju. Što se tiče krivične odgovornosti sudaca bilo u vršenju sudbene dužnosti, bilo van nje i za njih važe opšte pretpostavke za krivičnu odgovornost kao i za sve ostale građane.

Sudsku vlast vrše ovi narodni sudovi:

- 1) Opštinski narodni sudovi,
- 2) Sreski narodni sudovi,
- 3) Okružni narodni sudovi.

Suce za opštinske narodne sudove bira narod direktno na opštinskim zborovima birača, a suce za sreske i okružne narodne sudove biraju sreske odnosno okružne narodno-oslobodilačke skupštine, a gdje iste još nisu izabrane izbor vrše plenumi dotičnih odbora. Vrijeme trajanja sudske službe određuje se naknadno. Izabrani suci vrše svoju dužnost do raspisa opštih izbora za narodne sudove u čitavoj zemlji.

Sudsku vlast vršiće opštinski i sreski narodni sudovi u Vijeću od tri člana, a okružni narodni sudovi u Vijeću od pet članova. Iznimno u stvarima najmanje vrijednosti sudsku vlast vršiće kod opštinskih sudova sudac-pojedinac. Kod sreskih i okružnih narodnih sudova treba nastojati da bar jedan član suda bude pravnik.

Svaki sud ima svog pretsjednika, kojega suci između sebe biraju. Prema opsegu posla sudovi imaju potreban broj vijeća. Pretsjednik suda imenuje pretsjednike vijeća, određuje raspored sudaca, za slučaj spriječenosti, isključenja ili izuzeća pojedinih sudaca određuje zamjenu i drugo.

Svaki sud treba da ima sekretara pravnika ili pravnoj praksi vještu osobu. Sekretar treba p© mogućnosti da ima stručno-pravnu naobrazbu - (lice iz redova pravnika, advokata, sudaca i studenata prava). Dužnost sekretara jest da izvrši sve pripremne radnje za raspravu, prouči predmet i izradi nacrt sudskih odluka. Kod vijećanja on ima samo savjetodavni glas, te ne može odlučivati kod glasanja. Pretsjednik okružnog narodnog suda postavlja sekretara opštinskih narodnih sudova na prijedlog, pret-

sjednika dotičnih sudova. Sekretare sreskih i okružnih narodnih sudova postavlja Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a na prijedlog Odjeljenja za pravosuđe.

U krivičnim stvarima kod sreskih i okružnih narodnih sudova gdje je povrijeđen javno-pravni interes (prava naroda i interesi vlasti) zastupati će te javne interese javni tužilac. Javni tužilac stavlja po službenoj dužnosti prijedlog za otvaranje postupka, istragu, istražni zatvor, diže optužnicu i zastupa je na suđenju. U procesu on je stranka i ima pravo na pravni lijek (žalbu). U imovinskim sporovima države sa privatno-pravnim licima javni tužilac zastupa interese države.

Javne tužioce postavlja pretsjedništvo ZAVNOBiH-a na prijedlog Odjeljenja za pravosuđe.

Privremeni sudski savjet.

Pri pretsjedništvu ZAVNOBiH-a osniva se Privremeni sudski savjet većinom iz redova pravnika. Članove Privremenog sudskog savjeta postavlja Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a. Na čelu Privremenog sudskog savjeta stoji pretsjednik koga biraju članovi Privremenog sudskog savjeta između sebe. On rukovodi radom Privremenog sudskog savjeta i vrši raspodjelu poslova. Privremeni sudski savjet rješava konačno žalbe protiv odluka sreskih i okružnih narodnih sudova, ali ima pravo samo da potvrđuje ili ukida njihove odluke bez prava donošenja odluke o samoj stvari.

Nadalje Privremeni sudski savjet svojim tumačenjima i riješenjima pomaže pravilno reguliranje pravnih odnosa i pokazuje put kako da se u toku rata ostvari pravni poredak.

SUDSKI POSTUPAK

Isključenje i izuzeće sudaca.

Isključiti se može od suđenja sudac ili sekretar suda:

- a) koji je u predmetu suđenja posredno ili neposredno zainteresovan;
- b) koji je sa strankama u srodstvu ili tazbini i to do drugog stepena zaključno, dakle ako je parničnoj stranci roditelj, djed ili baka, sin, kćer, unuk, unuka, pradjed ili prababa, punac, punica, zet, snaha, zatim ako se radi o poočimu ili pomajci, posinku ili pokćerki, hranitelju ili branjeniku, skrbniku, staratelju ili šticeniku, ako je vezan kumstvom i si.
- c) koji je u istoj stvari predložen za svjedoka, te bi njegov iskaz mogao biti od odlučnog uticaja na presuđenje spora.

Isključenje suca može tražiti svaka stranka. Na ove okolnosti treba i službeno paziti. Cim koji član suda ili sekretar dozna za bilo koju okol-

- nost uslijed koje bi se moglo posumnjati u njegovu nepristrasnost, dužan

je to prijaviti pretsjedniku suda i tražiti zamjenu. Pretsjednik će ispitati slučaj te prema tome donijeti odluku.

Nadležnost sudova.

a) Prostorna nadležnost: u privatno pravnim stvarima određuje se nadležnost suda prema mjestu gdje tuženi stalno boravi, a ako tuženi ima više boravišta on može biti tužen kod svakog od tih boravišta.

U krivičnim stvarima nadležnost suda se određuje prema mjestu gdje je počinjeno krivično djelo. Ako je krivično djelo počinjeno na području raznih sudova tada se postupak protiv okrivljenoga može pokrenuti kod svakog od tih sudova gdje je djelo počinjeno.

U privatno-pravnim stvarima (radi kakvog duga itd.) stranke se mogu sporazumiti koji će im sud stvar raspraviti.

b) Stvarna nadležnost:

1) Opštinski narodni sudovi.

Opštinski narodni sudovi nadležni su: za sve prekršaje (izgrede) za ove prestupe: lake tjelesne povrede, krađe, prevare i pronevjerena manje vrijednosti; a u privatno-pravnim stvarima za sporove i zahtjeve u vrijednosti do kima – dinara 50.000.– Zatim bez obzira na vrijednost stvari za sve šumske i poljske štete, za sporove radi mane stoke, za sporove iz uporabnih naročito najamnih i zakupnih (napoličarskih – kesimskih) ugovora, za sporove između poslodavca i posloprimca, za nužne prolaze, za sporove oko poljskih i kućnih služnosti (pravo goniti stoku, pravo provoza i prelaza, pravo puta, staze, pravo crpsti vodu i drugo), za uređenje međa i za sporove u smetanju posjeda.

2) Sreski narodni sudovi.

Sreski narodni sudovi nadležni su: za sve prestupe osim onih koji spadaju u nadležnost opštinskih narodnih sudova, kao i za sve zločine osim onih koji spadaju pred vojne sudove ili je predviđena kazna smrti.

Sreski narodni sudovi u privatno-pravnim stvarima nadležni su za sve sporove u vrijednosti iznad kuna ili dinara 50.000.–

Bez obzira na vrijednost stvari sreski narodni sudovi nadležni su za sporove u utvrđenju vanbračnog očinstva i obavezama koje odatle proizilaze, za provađanje ostavinskih rasprava, za vođenje zemljišnih knjiga, a gdje nema tada dnevnika za gruntovne stvari.

Nadalje nadležni su za sve ostale vanparnične stvari. U sporovima oko razvrgnuća zajednice sreski narodni sudovi donosiće privremene odluke za vrijeme trajanja rata.

Sreski narodni sudovi u drugom stepenu rješavaju o žalbama protiv odluke opštinskih narodnih sudova.

3) Okružni narodni sudovi.

Okružni narodni sudovi nadležni su: za zločine za koje je predviđena kazna smrti osim onih koji spadaju pod vojne sudove. U privatno-pravnim stvarima okružni narodni sudovi nadležni su za sporove koji se posebnim propisima upute ovim sudovima.

U drugom stepenu okružili narodni sudovi sude o žalbama protiv odluka sreskih narodnih sudova, a u trećem stepenu sude konačno o žalbama protiv odluka opštinskih narodnih sudova.

4) Privremeni sudski savjet.

Privremeni sudski savjet rješava konačno žalbe protiv odluka sreskih i okružnih narodnih sudova (tj. potvrđuje ili ukida njihove odluke bez prava donošenja odluke o samoj stvari).

Tužbe i predloži.

Postupak kod suda u građanskim stvarima pokreće se na zahtjev stranke tužbom koja može biti usmena u zapisnik suda ili pismena. U tužbi treba jasno izložiti zahtjev bez ikakvih formalnosti. Protiv istog tužbenika može se u privatno-pravnim stvarima podnijeti više tužbenih zahtjeva bez obzira na različit uzrok i osnov traženja (dakle na pritužbu radi plaćanja duga može se spojiti zahtjev za naknadu štete i si.).

U krivičnim stvarima postupak se pokreće na prijedlog oštećene stranke ili javnog tužioca. Sve prijave dužni su organi vlasti da dostave javnom tužiocu.

Ročište i rokovi.

Čim sudu stigne tužba odnosno predlog, sud će u što kraćem vremenu odrediti ročište na koje će pozvati tužitelja, tuženoga i sve potrebne svjedoke, a u krivičnim stvarima oštećenog, okrivljenog i javnog tužioca gdje je to potrebno. Sud će nastojati da u koliko je to moguće svrši stvar na prvom ročištu. Prije početka rasprave sud će nastojati da se stranke nagode kako se ne bi upuštali u nepotrebno parničenje.

Rokovi su kratki razmaci vremena u kojima sud određuje strankama da izvrše potrebne radnje. Rokovi se računaju prema danima, sedmicama i mjesecima. U rok se ne računa onaj dan, kada je odluka donesena i strankama dostavljena. Ako zadnji dan roka pada u nedelju ili praznik produžuje se rok na jedan dan.

Kod propuštanja roka ili ročišta treba voditi računa o tome da li je to propuštanje nastalo zbog ozbiljne zapreke ili hotimično. Ako stranka opravda svoj izostanak ili propust, tada će sud produljiti postupak, a ako je već donio svoju odluku u odsutnosti ove stranke sud će je kratko staviti van snage. Ako je stranka hotimično propustila ročište sud će raspravljati stvar bez njezinog prisustva i provesti sve potrebne dokaze.

Javnost i red pri suđenju.

Sudske su rasprave javne, ali sud može uvijek kada to zahtijeva javni interes raspravu (pretres) oglasiti za tajnu i udaljiti iz sudnice osobe čije prisustvo smatra nepodesnim ili štetnim. Ona lica koja usprkos opomene suca narušavaju red i mir u sudnici, koja ometaju rad suda i prave ispade, sud može ukloniti iz sudnice i kazniti i to novčano prema njihovim

imovinskim prilikama. Protiv takve odluke suda može se izjaviti žalba na viši sud u roku od 8 dana od objave odluke.

Zapisnici

U manjim stvarima sud raspravlja usmeno bez zapisnika, ali sa kratkom preglednom zabilježkom. U većim stvarima sud će pored usmenog raspravljanja sastaviti i zapisnik. Zapisnik sadrži naziv suda, dan i mjesto suđenja, imena sudskih organa, imena stranaka i njihovih zastupnika, oznaku stvari suđenja, zatim ukratko iskaze svjedoka i vještaka, odluku i najkraće razloge. Zapisnik potpisuje pretsjednik Vijeća, zapisničar i stranke.

Sudske odluke

Sudske su odluke: presude i rješenja.

Presudama se konačno rješava o parnicama i krivičnim stvarima. Rješenjima se odlučuje o svim vanparničnim naročito izvršenim stvarima, zatim o pitanjima koja treba riješiti do presude. Presude se donose »u ime naroda« a osim ove oznake sadrže još: naziv suda, dan i mjesto suđenja, imena sudaca i sudskih organa, imena stranaka i zastupnika, odluku suda sa kratkim razlozima. Presudu potpisuje pretsjednik i zapisničar. Ne treba pismene presude u privatno-pravnim stvarima do kuna 2.000.— Dovoljna je samo zabilježka na spisu.

Rješenja sadrže iste oznake kao i presude, s tim da se ne stavlja vu ime naroda«.

Prekid i mirovanje postupka.

U privatno-pravnim stvarima postupak se prekida povodom smrti stranke, gubitka parnične sposobnosti (ako je proglašena za ludu, rasipnika itd.). U kaznenim stvarima postupak se obustavlja, ako je ustanovljena smrt okrivljenoga. Protiv pripadnika NOV i POJ može se pokrenuti tužba ili zahtjev u privatno-pravnim stvarima, ali se postupak prekida dok je tuženi spriječen vojnom službom. Postupak se nastavlja u privatno-pravnim stvarima kada to zatraži nasljednik umrle stranke.

Postupak miruje kada se o tome sporazume obje stranke.

Pozivanje pred sud.

Pozivanje pred sud vrši se usmeno ili pismeno. Odbijanje prijema smatra se valjanim uručenjem. Poziv je valjano dostavljen ako je uručen stranci ili kojem punoljetnom ukućanu. Prijem se potvrđuje potpisom ili rukoznakom (otiskom prsta) primaoca kao i izjavom dostavljača.

Dokazi.

Sud će svoju odluku donositi nakon brižljive ocjene svih dokaza. Pri tome on nije vezan ni za kakvo pravilo, nego po svom slobodnom uvjerenju i savjesti ocjenjuje šta je dokazano a šta nije.

Dokaz je sve ono čime se može ustanoviti postojanje kakve činjenice (na pr. da tuženi duguje, da nije platio dug itd.) ili okolnosti (na pr. da se neka stvar dogodila tada i pod takvim prilikama).

Dokazi su svjedoci, isprave, vještaci, očevid, a u privatno-pravnim stvarima ipreslušanje stranaka. Ako se sud odluči da zakune jednu stranku on će zakleti onu stranku, čiji mu se iskaz čini vjerodostojnijim.

Svjedoci.

Svjedok je lice koje ima znanja o stvari koju sud raspravlja. Ne mogu biti svjedoci: slaboumni, pijani ljudi. Dužnost je svakog da svjedoči pred sudom. Uskratiti svjedočenje mogu samo oni, koji bi svojim iskazom nanijeli tešku i nepopravljivu štetu svojim najbližim srođnicima ili bračnom drugu. Ako svjedok neće da iskazuje sud ga na to može prinuditi poslije opomene sa novčanom kaznom, a u težim slučajevima i prisilnim radom do tri mjeseca.

Neće se zakleti svjedoci i stranka: a) za koje je očito, da su pred sudom govorili neistinu ili su iskazali takve suprotnosti, koje ne mogu objasniti ili opravdati.

b) oni za koje je očividno ili su temeljito sumnjivi da su sami učestvovali u kažnjivom djelu koje se raspravlja ili su sa tim djelom u vezi,

c) djeca ispod 14 godina.

Ocjena svjedočanstva.

Za ocjenu stvari nije odlučan broj svjedoka nego vjerodostojnost iskaza. Sud je u toj ocjeni slobodan, ali treba da navede zašto ne vjeruje svjedoku i iskaz smatra nevjerodostojnim.

Vještaci.

Ako sud nema potrebnog stručnog znanja za ocjenu stvari, on će odrediti preslušanje stručnjaka – vještaka. Za vještaka vrijedi sve što je rečeno i za svjedoka.

Preslušanje svjedoka i vještaka.

Prije preslušanja svjedoka i vještaka sud će ih upozoriti na dužnost iskazivanja istine pred sudom. Zatim će ih ispitati o njihovim ličnim okolnostima t.j. ime i prezime, zanimanje, starost, vjera, narodnost, mjesto rođenja, srodnost sa parničnim strankama. Nakon toga što se svjedoku **objasni stvar suđenja** sud će pustiti da svjedok ili vještak sam iskazuje,

Stranke ili članovi suda mogu stavljati svjedoku pitanja.

Zakletva.

Sud nije vezan za prijedlog stranaka, te može zakletvu svjedoka i vještaka odrediti kad god to nalazi za potrebno.

Ako sud odluči da zakune svjedoka ili vještaka, tada će ih naročito upozoriti na važnost zakletve.

Svjedoci se zaklinju poslije iskaza a vještaci prije danog iskaza.

Tekst zakletve za svjedoka glasi:

a) »Zaklinjem se Bogom svemogućim i sa svim što mi je najdraže i najmilije, da sam pred sudom istinu kazao i da nisam ništa prešutio. Tako mi Bog pomogao!«

b) »Zaklinjem se časnom riječju i sa svim što ini je najdraže i najmilije da sam pred sudom istinu kazao i da nisam ništa prešutio!«

Sud će svjedoka zakleti prema onom tekstu koji odgovara ličnom uvjerenju svjedoka.

Za vještake treba izmijeniti kod oba teksta »da ću pred sudom po svom najboljem znanju i savjesti iskazivati i da neću ništa prešutjeti«.

Očevid.

Ako se radi ustanovljenja stvari može izvan sudnice razgledati kakva stvar, sud će provesti očevid na licu mjesta sa zapisničarom, ali samo onda kada je to potrebno za sudsku odluku. Očevid može obaviti i jedan član suda koga pretsjednik Vijeća za to odredi. Očevid može provesti i sekretar po odluci pretsjednika Vijeća.

Naknada troškova svjedocima i vještacima.

Ako su svjedoci i vještaci povodom poziva pred sud imali stvarnih izdataka, sud može prema imovinskim prilikama stranaka u koliko to traže svjedoci ili vještaci odrediti da im trošak isplati ona stranka koja ih je predložila ili ona koja konačno izgubi parnicu pred sudom.

U krivičnim stvarima osim onih koja se gone po privatnoj tužbi (uvrede i klevete) nema takve naknade, ali sud može i ovdje drugačije odrediti obzirom na imovinske prilike stranaka.

Preinačenje i povlačenje tužbe.

Tužba se može preinačiti ili povući u svako doba. No sud će radi toga odlučiti o naknadi dotadašnjih stvarnih izdataka protustranki.

Preslušanje stranaka.

Ako se sud u privatno-pravnim stvarima nije o stvari uvjerio i dobio jasnu sliku iz dotle provedenih dokaza, on može odrediti preslušanje obiju stranaka. No sud može zakleti samo jednu od stranaka a ne obadvije. Sud će zakleti onu stranku čiji iskaz drži vjerodostojnijim.

Izostanak stranaka sa ročišta.

Ako ne dođe pred sud stranka koja je valjano pozvana, a nije taj izostanak opravdala, tada će sud raspraviti sa prisutnim i odlučiti o toj stvari. Raspravu će odgoditi samo onda, ako drži da je svakako nužno

preslušati izostalu stranku. Ako stranka nakon što je dobila donešenu odluku u njezinoj odsutnosti opravda svoj izostanak, tada će sud ukinuti odluku i nastaviti postupak. Rok za opravdanje izostanka je osam dana nakon saznanja o odluci donešenoj povodom izostanka ili propuštanja. No sud može prema prilikama uzeti u obzir i kasnije opravdanje.

Nagodbe stranaka.

U privatno-pravnim stvarima kao i onim krivičnim gdje se postupak pokreće povodom privatne tužbe (uvrede ili klevete) ili na prijedlog oštećenika, zatim kod poljskih i šumskih šteta, kod lakih tjelesnih povreda, stranke se mogu nagoditi te će sud tim povodom obustaviti postupak.

U privatno-pravnim stvarima sud će najprije pokušati da među strankama dođe do pravedne nagodbe apelirajući na osjećaje pravednosti i položaj ekonomski slabijeg.

Rasprave o privatno-pravnim stvarima.

U privatno-pravnim stvarima rasprava se određuje radi konačnog raščišćenja stvari koja je predmet suđenja. Nakon što se objavi stvar suđenja tužitelj iznosi svoj tužbeni zahtjev. Iza toga tuženi daje svoj odgovor. Nakon toga sud prelazi na ispitivanje svjedoka i vještaka te čitanje spisa. Pošto budu riješeni svi predloži za dokazivanje, Vijeće zaključuje raspravu i povlači se na vijećanje te donosi presudu. Presudu objavljuje u sudnici pretsjednik vijeća. Ako stranka nije zadovoljna sa presudom može izjaviti žalbu. U pogledu žalbe strankama se daje nakon obrazloženja kratka uputa. Žalbu mogu izjaviti odmah ili u roku od 15 dana po objavi presude. Nakon izjavnjene i prema potrebi obrazložene žalbe sud dostavlja sve spise višem sudu na rješenje.

Stranke pred sudom.

Javne intrese pred sudom zastupa javni tužilac. Pred sudom on ima pravo stranke. Strankama će sud dopustiti i to u privatno-pravnim stvarima punomoćnika, a u krivičnim stvarima branitelja. Dovoljna je samo usmena punomoć pred sudom. Za punomoćnika ili branitelja ne može se uzeti onaj, koji je odlukom narodne vlasti oglašen za narodnog neprijatelja ili je ranije bio osuđivan radi kakvog zločina iz nečasnih pobuda (kao krađe, pronevjerenja, krivotvorenja, prevara i drugo). Osobe koje nisu poslovno sposobne kao djeca i maloljetnici, zatim oni koji su oglašeni sudskom odlukom za lude, rasipnike, zatim odsutne, zastupaju pred sudovima njihovi skrbnici ili staratelji a djecu roditelji. Nema li ovakva stranka zastupnika, punomoćnika ili branitelja tada ga određuje sud. Branitelja mora imati onaj, protiv kojega se vodi krivični postupak radi djela za koje je predviđena smrtna kazna. Zastupnik može i drugoga opunomoćiti ali samo u granicama svoje punomoći.

Zastupnik stranke, punomoćnik i branitelj imaju pravo da u sudu razgledaju spise osim slučajeva kada bi se to kosilo pravilnim rukovođenjem istrage. No sud će nakon završene istrage i u takvim stvarima dozvoliti strankama uvid u spis.

Žalbe.

Protiv presude i rješenja suda nezadovoljna stranka može izjaviti žalbu. Protiv odluke opštinskog narodnog suda žalba se upućuje sreskom narodnom sudu a iprotiv odluke sreskog narodnog suda žalba ide na okružni narodni sud. Nema mjesta žalbi protiv odluka opštinskih narodnih sudova u privatno-pravnim stvarima, kada se radi o stvarima čija vrijednost ne prelazi kuna—dinara 2.000.— Protiv odluka okružnog narodnog suda može se izjaviti žalba Privremenom sudskom savjetu u slučajevima gdje okružni sud sudi u prvom i drugom stepenu. Povodom takve žalbe Privremeni sudski savjet nema pravo donošenja odluke o samoj stvari nego samo potvrđuje ili ukida odluku okružnog narodnog suda. Postupak u drugom stepenu povodom žalbi je usmen i neposredan t.j. sa strankama osim kod Privremenog sudskog savjeta gdje se odluke donose u nejavnoj sjednici bez stranaka.

Obnova postupka.

Ako se nakon pravomoćne sudske odluke pronade kakav dokaz koji bi vjerovatno ranije izazvao drugačije rješenje stvari može se tražiti da se kod prvog suda stvar ponovno raspravi. Dozvoli li sud obnovu postupka, on će iznova otpočeti čitav postupak i završiti ga novom odlukom. Protiv odluke o uskraćenju obnove postupka ima mjesto žalbi u roku od 8 dana na viši sud i to od dana saznanja za takvu odluku.

IZVRŠENJE SUDSKIH ODLUKA

Sudske odluke izvršuje sam sud ili drugi organ onog narodno-oslobodilačkog odbora gdje se nalazi lice ili stvar na koju se odnosi zahtjev za izvršenje. U privatno-pravnim stvarima izvršenje se naređuje na predlog stranke i na osnovu pravomoćne sudske odluke. Odluku o izvršenju donosi sud koji je donio konačnu odluku u prvom stepenu. (Ako je presudu donio na pr. opštinski narodni sud tada će dozvolu za izvršenje narediti opštinski narodni sud.) U krivičnim stvarima izvršenje kazne naređuje sam sud koji je donio prvu odluku o toj kazni. Može se izvršiti samo pravomoćna sudska odluka.

Radi naplate kakvog duga (potraživanja itd.) može se pod izvršenje uzeti samo one stvari koje nisu neophodno potrebne za život izvršeniku i njegovim ukućanima. Posebno se od izvršenja izuzima zemljoradniku kuća, gospodarske zgrade, minimum zemlje potrebne za održanje porodice, te za to potrebna stoka i radni inventar; zanatliji potreban alat za obavljanje njegovog zanata; plaćenim intelektualnim ili fizičkim radnicima dvije trećine njihove prinadležnosti koju redovno mjesečno primaju.

Ako je presudu na osnovu koje se traži izvršenje donio okružni narodni sud izvršenje se može zatražiti i kod sreskog narodnog suda na čijem je području lice ili stvar na koju se takav zahtjev odnosi.

Izvršenje se provodi zapljenom i u isto vrijeme procjenom stvari (kada se traži izvršenje radi naplate kakve novčane tražbine ili slično). Procjena stvari se vrši prema uobičajenoj tržišnoj vrijednosti (cijeni) stvari. Početna cijena od koje na dražbi počima nadmetanje ponuđača ne može biti ispod tri četvrtine procjenjene vrijednosti.

Ne plati li izvršenik dužni iznos u roku od 8 dana nakon zapljene sud će na predlog stranke odrediti dražbu zapljene stvari. Dražba je dovršena čim je stavljena najviša ponuda iza početne cijene. Ako bude bezuspješna prva i druga dražba tada se stvar na trećoj dražbi može prodati i ispod početne cijene, ali nikada ispod polovine onoga što vrijedi u poslovnom prometu. Od iznosa dobivenog na dražbi namiruju se po redu tražitelji izvršenja prema presudi, zatim oni vjerovnici koji se radi toga prijave dokazavši svoje pravo na namirenje javnom ispravom ili presudom, te konačno oni za koje izvršenik pristane. Protiv odluke o zapljeni i dražbi izvršenik ima pravo žalbe u roku od 8 dana od saznanja.

Zapljena tuđih stvari.

Ako se kod izvršenja zapljene tuđa stvar, a isto tako ako se tom prilikom zapljene stvar koja je izvršeniku i njegovoj porodici za život neophodno potrebna, može se protiv toga izjaviti žalba sve do dana određenog za dražbu. Ovu žalbu riješava sud koji je dozvolio izvršenje a protiv njegovog rješenja ima mjesta žalbi u roku od 8 dana od objave te odluke na viši narodni sud.

VANPARNICNE STVARI

U vanparničnim stvarima kao što su ostavinske, proglašenje mrtvih, oduzimanje poslovne sposobnosti itd. zapisnik se sastavlja redovno, a u manje važnim stvarima nije potreban zapisnik. Mjesto pismene odluke u manje važnim stvarima dovoljna je zabilješka na spisu. Ovjeru potpisa i prepisa može obaviti svaki narodni sudac. Ako sud nema gruntovnice stvarna se prava upisuju u Dnevnik za gruntovne stvari.

POSTUPAK SA SPISIMA

- Svaki sud vodi:
- a) Dnevnik za sve privatno-pravne stvari;
  - b) Dnevnik za sve krivične stvari;
  - c) Dnevnik za gruntovne stvari.

Dnevnici imaju ove rubrike: redni broj, dan prijema spisa, imena stranaka, predmet (što se traži od suda) rješenje suda i primjedbe.

Dnevnici se zaključuju krajem svake godine osim Dnevnika za gruntovne stvari.

RUKOVANJE NOVCEM I PREDMETIMA

Novac i dragocjenosti koji potiču iz građanskih sporova ili bi mogli biti predmet istih kao i sami položi predaju se državnoj blagajni na Čuvanje. – Novac i dragocjenosti koji potiču od krivičnih djela po svršenom krivičnom postupku idu u korist državne blagajne. Predmeti, kojima su izvršena ili započeta izvršenja krivičnih djela po svršenom krivičnom postupku ako nije drugačije određeno prodaju se na javnoj dražbi a utržak dobiven za njih ide u korist državne blagajne. Oružje ili predmeti koji imaju svojstvo oružja predaju se NOO-u područja suda. Oštećenom se vraćaju predmeti koji njemu pripadaju u što kraćem roku.

Za sve navedeno donosi se posebno rješenje bilo u presudi ili izvan suđenja prema prirodi same stvari.

Sekretar:

H. Brkić

(Pečat)

Pretsjednik:

Dr. Kecmanović

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12067/52, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 217 od 11. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/777–785.

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ 17. oktobar 1944. godine, kao datum usvajanja ovih Uputa, navodi se u dopisu Odjeljenja za pravosuđe ZAVNOBiH-a upućenom 20. oktobra 1944. godine Oblasnom NOO za Hercegovinu (v. dok. br. 114). Detaljnije o usvajanju ovih Uputa vidi u nap. 2. uz dok. br. 85.

112.

[Jajce], 19. oktobar 1944.

ZAPISNIK KONFERENCIJE O PROBLEMIMA ZDRAVSTVA I SOCIJALNOG STARANJA ODRŽANE U ODJELJENJU ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE PRI PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a

Konferencija je održana 19. X. 1944. godine u 10 sati prije podne

Predmet diskusije:

1. Ambulante. Postavljanje i uređenje ambulanata.
2. Postavljanje ljekara po srezovima.
3. Kursevi (bolničarski i dezinfektorski).
4. Snabdijevanje ljekara sa lijekovima i instrumentarijem.
5. Zdravstvene sekcije (njihov rad i djelovanje).
6. Zdravstvene ekipe, djelokrug rada.

7. Prijavljivanje zaraznih bolesti po formularima, obaveza prijavljivanja i način.
8. Radiona za partizanske buradi.¹⁾
9. Akcija protiv pjegavca.
10. Ratni invalidi i njihove porodice.
11. Porodice palih (siročad i udovice).
12. Napuštena djeca.
13. Izbjeglice (pojam izbjeglica).
14. Osiguranje radnika.

Sjednicu otvara drug načelnik dr Vaso Butozan.

a.) *Ambulante.* — Za vrijeme narodno-oslobodilačke borbe stvorene su centralne ambulante u Podgrmeću. Drvaru, Kozari, Glamoču, Prnjavoru i Šipragama. Posebno su se osnovale ambulante po selima, gdje je imao doći ljekar u određene dane. Međutim, sve su te ambulante bile primitivno otvorene i slabo snabdjevene, jer u prvom redu nijesu odgovarale ni prostorije, nijesu imale instrumentarija, a pogotovo osjećala se oskudica u materijalu i lijekovima. Ove ambulante smještavale su se po kućama, a gdjekad i pod vedrim nebom. Sve to nije moglo biti i tim se problem nije mogao riješiti. Radi toga je potrebno već sada postaviti to pitanje, kako da se riješi pitanje ambulanata po selima, njihovo uređenje, jer ove ambulante bi morale otpočeti sa svojim radom, biti pomoć stanovništvu, a što je važno, one bi morale definitivno i ostati. Radi toga je zaključeno:

1.) da se u svakom sjedištu sreza otvori ambulanta, koja će obuhvatiti dvije prostorije od koje će biti jedna određena za pregled bolesnika, a druga kao čekaonica, sa potrebnim inventarom (sto, klupa, ormarić i par stolica te umivaonik).

2.) da sreski narodno-oslobodilački odbori odrede sjedišta opština gdje bi se mogle otvoriti opštinske odnosno seoske ambulante koje bi ljekar obilazio u određene dane. I te ambulante moraju biti uređene po tipu onih sreskih.

b.) *Postavljanje ljekara.* Ljekari se u glavnom imaju za sada postavljati po srezovima, a pružati će besplatno ljekarsku pomoć u ambulantama. Posjeta ljekara po kućama i po selima uslijediti će prema stvarnoj potrebi, a prevozna sredstva dati će stranka odnosno sreski narodno-oslobodilački odbor u koliko stranka nije u mogućnosti da to daje. Svi ljekari, koji se nalaze na slobodnoj teritoriji stavljaju se u službu narodne vlasti.

c.) *Snabdijevanje ljekara sa lijekovima i instrumentima.* Ljekari će se snabdijevati sa lijekovima i instrumentarijem iz skladišta, koje će im Narodna vlast dati u koliko se raspolaže sa zalihama. Izdavanje lijekova u apotekama i naplata. Apoteke će naplaćivati lijekove, a besplatno izdavanje ima uslijediti samo uz dozvolu Narodne vlasti. Lijekovi i njihovo snabdijevanje slijediti će putem slagališta, koje će biti vlasništvo Narodne

vlasti. Gdje apoteke nema, a u koliko budu povoljni uslovi apoteku će otvoriti Narodna vlast. U sreskim i seoskim ambulantomama, gdje apoteke nema i gdje nema mogućnosti da se otvori, ljekar će držati priručnu apoteku, a lijekove će dobivati iz slagališta.

d.) *Kursevi.* Odlučeno je da za sada prestane sa čisto bolničarskim kursevima, a to zato što se na tim kursevima ne bi moglo dovoljno i stručno spremati kadar ljudi za praktični rad po selima, a drugo što bi svi ti ljudi po prestanku rata tražili uposlenje. Mjesto tih bolničarskih kurseva da se otvore kursevi za dezinfektore, u koje bi većinom ulazili seljaci. Kurs bi trajao mjesec dana prema planu, koji će se izraditi i biti dostavljen oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima radi primjene nastave.²⁾

e.) *Zdravstvene sekcije.* One su pomoćni zdravstveni organi, koji se bave sa svim zdravstvenim pitanjima svoga kraja, tako na pr. kod pojave zaraznih bolesti zdravstvena sekcija će najprije izvršiti prijavu bolesti, pobrinuti se za izolacionu kuću i voditi brigu da se stvore uslovi za čistoću sela i kuća. Nabaviti kreč i po mogućnosti dati krečiti kuće u kojima su ležali bolesnici i sudjelovati kod izgrađivanja zahodskih jama. Treba radi toga osposobiti zdravstvene sekcije za rad o zdravstvenim problemima i to preko kurseva, za koje treba izraditi plan.³⁾ U glavnom članove zdravstvene sekcije treba upoznati sa općom higijenom, ličnom higijenom, poznavanjem zaraznih bolesti uopće, poznavanjem epidemija, dobrom i zdravom ishranom itd. U zdravstvene sekcije ulazili bi kao članovi jedan član iz narodne vlasti, jedan [iz] omladinske organizacije i jedan iz redova žena učlanjenih u AFŽ-u.

f.) *Zdravstvene ekipe.* To je udarna zdravstvena grupa, koja je pozvana da odmah pristupi poslu, gdje bi se pojavila zarazna bolest. U tu ekipu spadao bi jedan dezinfektor, jedan prosvjetni radnik i bolničar. To je u glavnom pokretna snaga koja djeluje praktičnim radom ondje gdje je potreba. Zdravstvena ekipa primijeniće odmah svoj rad prema ukazanoj potrebi da pruži narodu svu pomoć i da već u začetku nastoji spriječiti proširenje zarazne bolesti, koja se pojavila.

g.) *Prijava zaraza.* Od sada ima se prijavljivati svaki pojedini slučaj zaraze i to u roku od 24 sata, a odjaviti kad ozdravi ili umre, i to po formularima koji će se razaslati svim narodno-oslobodilačkim odborima. Sedmično će se slati epidemiološki izvještaj zaraznih bolesti po formularima, koji će se isto tako dostaviti Odborima. Sedmični izvještaj počinje sa prvim od mjeseca, te se nastavlja ovako: od 1–7, od 8–14, 15–21, te od 22–30. Osim toga izvještavati će posebno prema istim formularima najbližu vojnu jedinicu. Prijavi su obavezne slijedeće zarazne bolesti: kolera, kuga, žuta groznica, pjegavac, povratna groznica, trbušni tifus i paratifus, dizenterija, šarla'n, difterija, menengitis cer.[ebra-lis] encefalitis, erizipel, maleus, tetanus, antraks, guba, malteška groznica, bjesnoća, Vajilova bolest, poliomielines acutas, puerperalna sepsa. U slučaju epidemija podliježu skupnoj prijavi morbili, varicela, rubeola, pertussis, papatarčijeva groznica, parotitis ep.[idemica] i influenza.

h.) *Radiona za partizansku burad.* Odlučeno je da se radiona po izgrađenom tipu po mogućnosti otvori u tvornici karbida Jajce, i da se ta burad dostave uz revers narodno-oslobodilačkim odborima.

i.) *Ratni invalidi i njihove porodice.* Već odlukom ZAVNOiBH-a dato je uputstvo kako da se povede briga o ratnim invalidima. I ta će briga biti prvi korak narodne vlade da se pobrine za njihov život. Već sada potrebno je da se od oblasnih odbora traži spisak invalida i sve što je po tom pitanju uređeno. Podizanje invalidskih domova biće isto tako predmet rada i to pitanje riješit će se čim se rat dovrši. Za sada treba staviti u dužnost oblasnim, sreskim i opštinskim narodno-oslobodilačkim odborima, da se brinu za invalide, njihov smještaj i ishranu. Da se po svim mjestima sprovedu organizacije invalida i da se po mogućnosti stvore uslovi, gdje je to moguće da im se pruži mogućnost da nauče koji zanat i da se Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a uputi zahtjev za dodjeljivanje povremene novčane pomoći invalidima.

j.) *Porodice palih, siročad i udovice.* Da se od narodno-oslobodilačkih odbora zatraži spisak porodica palih i njihovih članova sa oznakom godina starosti i imovnog stanja, a da se istim tim odborima stavi u dužnost da se pobrinu za smještaj [i] ishranu tih siročadi.

k.) *Napuštena djeca.* To su djeca koja su u ovom ratu i usljed ratnih nedaća ostala bez oca i majke. Za njih treba osnovati domove, brinuti se, da se nauče zanatima i po mogućnosti stvoriti uslove za njihovu izobrazbu.

l.) *Izbjeglice.* Uglavnom sve izbjeglice treba da se vrate svojim kućama tj. u krajeve odakle su i došli. Prilikom transportovanja treba da sreski narodno-oslobodilački odbori vode brigu da taj transport i ovo selenje ne bude skopčano sa perturbacijama i smetnjama, pak u tom smislu potrebno je već sada obavijestiti sve narodno-oslobodilačke odbore da prilikom oslobođenja krajeva, u kojima se nalaze izbjeglice postupe po principu gore iznešenom, a već sada isti ti odbori treba da dostave spisak lica, koja su izbjegla.

m.) *Osiguranje radnika.* Ostaje za sada po starom dok se ne donese po tome novi zakon.

Zapisničar
Dr. Š. Fabijančić

Pretsjednik
Dr. Vaso Butozan, s, r.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 43157/64, original, (nije mikrofilmovan).

¹⁾ Popularni naziv za limenu burad u kojima se vršilo raskuživanje (parenje) odjeće.

²⁾ Plan kursa za dezinfektore vidi pod br. 17/14, prilog 1.

³⁾ Plan kursa za članove zdravstvenih sekcija, vidi pod br. 174, prilog 2.

[Jajce], 19. oktobar 1944.

IZVJEŠTAJ KAPETANA ING. JAHIELA FINCIJA I POTPORUCNTKA NAJMANA O STANJU I MOGUĆNOSTIMA OBNOVE SVIH POGONA PILANE I ŠIPAD« I PILANE »MANDIĆ«, KAO I TVORNICE CELULOZE U DRVARU¹⁾

Izvještaj je podijeljen na 3 djela:

- a. bivše stanje pilane »šipad« i pilane »Mandić« kao i ostalih pogona,
- b. današnje stanje pilane »Šipad« i pilane »Mandić« kao i ostalih pogona,
- c. predlog o djelomičnoj obnovi pogona pilane »Šipad« i »Mandić« u Drvaru.

POGON PILANE »ŠIPAD« DRVAR.

Pilana Šipad u Drvaru raspolagala je sa 15 punih gatera sa ukupnim kapacitetom za oko 600 m³ za 8 satni radni dan. Pogon pilane vršen je pomoću 4 pogonska stroja od kojih su 3 bila [sa] položenim cilindrom (valjak) sa od po 600 KS; 1 sa vertikalnim cilindrom od 200 KS.

Bilo je 4 parnih kotlova na 14 atm.[osfera]. Sva su 4 bila stabilno ugrađeni sa kosim rešetkama, udešena za loženje pilovinom i drvenim odpatci.[ma]. Gorivo se dopremalo mehaničkim putem (bezkonačnim vrpčama) iz pilane do ložione, gdje je pomoću velikih lijevaka spuštano izravno u peć. Višak goriva odpremalo se dalje u ložionicu tvornice celuloze.

Od spomenutih 15 gatera bio je 1 veliki za balvane velikih promjera, a 1 je gater bio specijalno udešen za rezanje bukovine. Ovaj je gater brzorezni i automatski sa kapacitetom od 100 m³ za 8 sati a imao je sve potrebne automatske naprave za dopremu balvana do gatera i odpremu rezanog materijala.

Kao pomoćna postrojenja postojalo je 8 cirkulara za uzdužno krajčenje dasaka i 8 cirkulara za poprečno krajčenje. Cirkulari za uzdužno krajčenje bili su dvostruki, t.j. rezali su istovremeno. Rezali su obje strane daske, a razmak između cirkularnih žaga udešavao se ručnom polugom. Cirkulari za poprečno krajčenje radili su pomoću ručne poluge.

Čitavo ovo postrojenje, gater i cirkulari, tjerani su preko jedne glavne osovine, pomoću transmisijskog remena, dok je glavna osovina u podrumu bila vezana za pogonsko postrojenje specijalnim transmisijskim užetima.

STOVARIŠTE BALVANA.

Balvani šumskih dimenzija bili su istovarani sa željezničkih vagona i sortirani pomoću 6 mostnih dizalica. Kod samog stovarišta do pilane odpremljeni su balvani na malim vagonetima do specijalnih kružnih

žaga (Kop-žaga) za razrezivanje balvana od šumskih na pilanske dimenzije. Kod samih žaga kojih je bilo 4, balvani su istovarani sa vagoneta na valjke po kojima su klizali do ispod žage. Razrezani su opet tovareni na vagonete na kojima su se odpremali do pred sam gater.

Jedino je brzi automatski gater za bukovinu imao svoje samostalno automatsko dobavno postrojenje, koje se sastojalo u jednom bezkonačnom lancu koji je sezao uzduž cijelog stovarišta balvana a po kojem su balvani dopremljeni do kružne žage za razrezivanje i dalje na priručno stovarište ispred gatera i do samog gatera. Isto tako bilo je potrebnih naprava za brzu odpremu rezanog materijala od gatera na stovarište rezanog materijala.

STOVARIŠTE REZANOG MATERIJALA.

Razvažanje materijala na ovom stovarištu vršilo se pomoću 2 mostne dizalice i pomoću mreže industrijskih pruga i 1 električne lokomotive. Rezani materijal spremao se prvo u šupe za sortiranje odakle je roba odvožena u sušionu i stovarišne šupe i na otvoreno stovarište, već prema tome koja je vrsta i kvalitet materijala. U tu svrhu postojale su druge šupe za spremanje rezanog materijala. Osim toga postojala je šupa za pripremu i odpremu prodane robe t.j. šupa u kojoj se roba preškartirala na cirkularu popravljala i čekičala.

PARIONA:

Izrezana bukovina parila se u parioni koja se je sastojala od 5 komora i mogla je primiti ukupno cca 3 vagona robe.

RASVJETA PILANSKOG POSTROJENJA:

Rasvjeta pilanskog postrojenja vršila se pomoću generatora u strojarnici koji je također snabdjevao energijom sva samostalna postrojenja na stovarištima i pomoćnim pogonima.

RADNIŠTVO.

Prosječno, pri normalnim prilikama, bilo je od prilike zaposleno slijedeći broj radnika na pojedinim postrojenjima pogona pilane:

Ložiona	10 radnika
Podrum	6 radnika
Pilana	100 radnika
Stovarište balvana	40 radnika
Stovarište rezanog materijala	250 radnika
Ukupno oko	400 radnika

Ovaj se broj radnika predrazumjeva kod maksimalnog kapaciteta za jednu smjenu.

POMOĆNO ODJELJENJE PILANE:

Kao pomoćna odjeljenja pilane radila su slijedeća postrojenja:

1. bravarska radiona,
2. električna radiona,
3. limarska radiona,
4. kovačka radiona,
5. tokarska radiona,
6. stolarska radiona,
7. brusiona.

Sve ove radionice snabdjevene su bile potrebnim alatnim strojevima čiji je pogon bio električni.

Brusiona je raspolagala sa 6 automata za brušenje žaga za gatere i cirkulare.

TVORNICA SANDUKA:

Tvornica sanduka dobivala je pogonsku snagu iz pilanske strojarnice.

U tvornici postojali su slijedeći strojevi:

1. Jedna jednostavna blanjalica,
2. dvije kombinovane blanjalice,
3. dvije band-žage,
4. sedam cirkulara,
5. 14 dvostrukih cirkulara za okrajčivanje,
6. četiri cirkulara za rezanje letvica za sanduke,
7. tri tren-žage,
8. dvije mašine za zakivanje eksera,
9. jedna mašina za sklapanje utora i pera,
10. dvije mašine za markiranje (jedna na farbu i jedna na vatru).

Osim toga imala je tvornica sanduka svoju sušionu pomoću suhog ugrijanog zraka sa 4 komore, sa ukupnim kapacitetom od cca 100 vagona.

Kao pomoćno odjeljenje bila je posebna brusiona sa 4 automata. Ostali pomoćni radovi i popravci vršili su se u radionama pilana.

TVORNICA BURADI:

Ova je tvornica izrađivala burad za ambalažu i raspolagala je sa slijedećim strojevima:

1. tri žage na bubanj obične,
2. dvije žage na bubanj automatske,
3. dvije žage za rezanje palca na podnicama,
4. mašina za utor i pero.

LOŽIONA SIPADOVE ŽELJEZNICE:

Ložiona je radila sa 4–8 mašino-bravara i 5–8 bravara-kotlara. Glavna tvornička pumpa snabdjevala je rezervoar vode za lokomotivu.

GLAVNA ŽELJEZNIČKA RADIONICA:

Kod opravka lokomotiva redovno je bilo zaposleno oko 20 radnika. Samo postrojenje sastojalo se je iz slijedećih strojeva:

1. 7 kovačkih vatara,
2. 1 mali bat (malj) na transmisijski pogon,
3. 8 tokarskih stolova,
4. 1 frezer,
5. 1 šlajf-mašina,
6. 3 bor-mašine,
7. 2 hobl-mašine,
8. 1 presa za točkove,
9. 1 horizontal-dre-mašina za cilindar,
10. 1 štos-mašina,
11. 1 gevinde-mašina,
12. 1 kalt-žaga.

Svi ovi strojevi bili su pogonjeni pomoću jednog elektro-motora i jednom zajedničkom transmisijskom osovinom.

RADIONICA ZA OPRAVAK VAGONA:

Metalni dijelovi vagona izrađivali i popravljali su se u glavnoj željezničkoj radionici, dok je ova radionica radila isključivo drvene dijelove. U njoj je redovno bilo zaposleno oko 12 kvalifikovanih radnika.

LIVNICA:

U livnici izrađivali su se samo jednostavni komadi, većim dijelom papuče za vagonске kočnice. Livnica je imala peći a zaposleno je bilo redovno 8–15 radnika.

DANAŠNJE STANJE

POGON PILANE:

LOŽIONA

Ložiona je uglavnom stradala relativno malo, od požara. Najviše su stradali zidovi zgrade, a krov je potpunoma izgorio.

Kazan i ložišta ostali su skoro potpunoma ispravni. Jedino su skinuti ili razbijena vodokazna stakla, ventili i manometri.

Jedan je kazan bio popravljen od strane Talijana. Na ovom kazanu danas fali jedino vodokazno staklo i manometar.

Iz ložišta vađene su šamotne opeke i time su ista privremeno neupotrebljiva.

STROJARNICA

Od 4 postojeća stroja, 3 su prilično u oštećenom stanju, dok je jedan (tipa tvornice Lang) od 600 KS, svojevremeno od Talijana ponovno uspostavljen, ali je danas u dosta oštećenom stanju, t.j. sami Talijani skinuli su neke dijelove sa stroja.

Generatori, kao i čitava električna instalacija zajedno sa razvodnom pločom uništeni su od požara. Isto tako stradale su razne osovine u strojarnici od vatre.

PODRUM PILANE

Od požara skoro je čitavo postrojenje potpuno upropašteno. Jedino je glavna transmisijaska osovina u manjoj mjeri stradala. Prvi dio osovine (uključivo prva 3 gatera) popravljen je od Talijana, ali su •poslije od Nijemaca razvaljena 2 ležišta osovine.

Sporedne osovine koje su prenosile pogonsku snagu cirkularima, potpuno su uništene od požara. Isti je slučaj sa transmisijskim remenicama koje su slomljene, izgorile ili odnešene. Ležaji su svi od požara iscurili a mnogi su demontirani ili odneseni.

GATERI:

Svi postojeći gateri relativno su samo malo stradali, jer u stvarnosti vati'a može da utječe štetno samo na neke dijelove gaterskog stroja koji se mogu nadoknaditi. Može biti da su na nekim gaterima od velike topline stradale osovine, što se međutim prostim pregledom ne može ustanoviti. Žage su sve bez razlike od vatre upropaštene.

CIRKULARI

Postrojenja cirkulara su sto posto uništena od vatre jer su postolja drvena, a željezni dijelovi su malih dimenzija te su od vatre potpuno stradali.

Isto tako su stradale cirkularne kružne žage.

STOVARIŠTE BALVANA

Postrojenja stovarišta balvana potpuno su uništena od požara. Dizalice mostne konstrukcije koje su se kretale na šinama, koje su bile postavljene na stabilne rešetkaste nosače, srušene su. Njihove konstrukcije danas su neupotrebljive jer su od vatre presavijene i izgorili [su] nosači, a mostne pokretne konstrukcije su skrhanе na zemlji. Električna pogonska postrojenja dizalica su izgorila.

Dx-vene podloge na kojima su ležali balvani izgorile su.

Kop-žage za razrezivanje balvana, stradale su također od požara. Njihovi konstruktivni dijelovi su osim cirkularnih kružnih žaga, još upotrebljivi. Automatske dopremne naprave za automatski brzi gater također su trpile od požara ali se mogu još popraviti.

STOVA.P.IŠTE REZERVNOG²) MATERIJALA

Oü bivšeg stovarišta rezanog materijala danas praktično više ne postoji ništa. Isto kao na stovarištu balvana upropaštene su obje dizalice s mostnom konstrukcijom. Sve šupe koje su postojale izgorile su do temelja, isto se to odnosi na sva pomoćna postrojenja za sortiranje i udešavanje robe za odpremu.

PARIONA.

Pariona je razvaljena i teško oštećena.

POMOĆNO ODJELJENJE PILANE.

Ova su odjeljenja također do temelja izgorila. Od alatnih strojeva samo neki bi se mogli popraviti. Pogonsko postrojenje ovih odjeljenja su takoreći uništeni. Automati u brusioni su isto tako, od požara, teško oštećeni.

TVORNICA SANDUKA.

Pogonsko postrojenje (osovine i remenice) su potpunoma izgoriii. Sami strojevi bili su, manje ili više automatske naprave, te su kao takove danas skoro sasvim upropaštene, jer su im baš najteže nadomjestivi dijelovi sasvim uništeni.

SUŠIONA TVORNICE SANDUKA:

Od ovog postrojenja ostale su samo dovodne i odvodne cijevi suhog ugrijanog zraka koje bi se mogle upotrebiti.

TVORNICA BURADI.

Tvornica buradi u istoj je mjeri stradala kao i tvornica sanduka.

GLAVNA ZELJEZNIČKA RADIONICA I RADIONA ZA POPRAVAK VAGONA.

Alatni strojevi ovog postrojenja stradali su kao u drugim postrojenjima, ali kako se radi o masivnim konstruktivnim dijelovima, toplina požara je bila manja, to se ovi strojevi mogu relativno lakše popraviti.

540:

LIVNICA.

Ovdje se radi u glavnom o zgradi koja je oštećena ali sposobna za popravak. Unutarnji uređaj (peći i ostalo) razvaljen je.

RUČNI ALAT I DRUGO

Iz svih pogona, kao i iz radionica, ručni je alat ili uništen ili razvučen. Na taj način odnesen je također veliki broj rasklopnih (dvodjelnih) remenica, zubčanika, osovinskih ležaja, šarafa i mnogo drugog materijala manjih dimenzija. Prilikom ponovnog uspostavljanja pojedinih pogona, manjkaće ovi dijelovi.

TRANSMISIJSKO REMENJE

Transmisijsko remenje je od požara potpunoma izgorilo u svim pogonima.

MOGUĆNOSTI PONOVOG USPOSTAVLJANJA POJEDINIH POGONA

POGON PILANE

Pilansko postrojenje moglo bi se, zahvaljujući činjenici da su ga Talijani svojevremeno pokušavali obnoviti, za relativno kratko vrijeme djelomično staviti u pogon. Rok u kojem bi se isto moglo sprovesti ne da se tačno odrediti, jer je isti direktno ovisan o broju radništva, koje bi na obnovi bilo zaposleno. Isto tako ovisi rok o raspoloživom alatu i alatnim strojevima kojima bi se radovi sprovodili. Na posljetku termin isto ovisi o naravi pojedinih kvarova na postrojenjima, koji se tek prilikom samog popravljavanja mogu uočiti.

Prema opštim prilikama u kojima [se] sada postrojenje nalazi najpodesnije bi bilo kada bi se pogon postepeno obnavljao, t.j. da se prvo uspostave dva gatera, pa zatim još dva, odnosno četiri. Ovo bi se moglo sprovesti uspostavljujući samo jedan parni stroj, što bi svakako mnogo skratilo vrijeme obnavljanja. U prilog ovom ide nam činjenica, da je jedan parni kotao i jedan parni stroj popravljen svojevremeno od strane Talijana, s namjerom da se s njima pokrene jedan dio pilane.

Po pojedinim sastavnim dijelovima postrojenja potrebni su slijedeći radovi:

LOŽIONA

Kazan koji bi došao u obzir, kod ove djelomične obnove, izrađen je od firme NIKOLSON, Beč, Austrija, potpunoma je nov t.j. postavljen je kratko vrijeme prije rata i u potpuno se ispravnom stanju još i danas nalazi. Izgaranjem okolnih zgrada kao i ložione, te bombardiranjem nije u bitnosti oštećen t.j. samome kazanu kapacitet nije smanjen.

Spomenuti kazan je od 14 atm. Ložište mu je koso i udešeno je za loženje pilovinom i sitnim drvenim odpatcima. Ložište se snabdjeva gorivim drvetom pomoću paternostera, koji je djelomično stradao od vatre, ali se može dovesti u ispravno stanje. Ložište je obloženo samotnim opekama od kojih je jedan dio izvađen. Isti se mogu nadomjestiti sa drugim iz još ispravnih ložišta drugih kotlova. Kod ovog popravka mora se radi trajnosti ložišta obratiti osobitu pažnju, da jedan odgovarajući iskusni majstor ovo ložište dovede u ispravno stanje, jer nepotpuni popravak mogao bi ubrzo dovesti do toga, da pojedini dijelovi Samotne izolacije isure ili ispadnu, što [bi] značilo dulji zastoj za pogon. Napominje se da je kod toga potrebno samotno brašno za zidanje.

Za vrijeme dok će pilana raditi sa svega dva i četiri gatera, količina odpadaka i piljevine neće biti dovoljna za snabdijevanje peći, pa će biti potrebno da se pogon snabdije pravovremeno sa dovoljnom zalihom gorivog drveta (bukove cjepanice) i da se postavi u tu svrhu cirkular za usitnjavanje toga drveta.

ZGRADA LOŽIONE.

Zgrada ložione je u relativno dobrom stanju, temelji i zidovi nisu jače oštećeni, samo je krov potpunoma izgorio. Isti se mora nadomjestiti. Dimnjak, koliko se može vidjeti potpuno je ispravan. Sa samog parnog kotla skinuti su skoro svi mesingani ventili, vodokazno staklo i manometar te se ovi dijelovi moraju nadomjestiti.

STROJARNICA.

Parni stroj, koji bi došao u obzir kod obnove pogona, izrađen je kod firme Lang sa položenim cilindrom. Ovaj parni stroj popravljen je svoje vrijeme kod Talijana i moći će se za relativno kratko vrijeme staviti u pogon. U tu svrhu bilo bi potrebno da stroj bude detaljno pregledan od strane jednog mašinskog inženjera.

Ovaj parni stroj radio je neko vrijeme sa spomenutim stabilnim parnim kazanom. Poslije su Talijani stroj snabdjevali parom, radi uštede na gorivom drvetu, pomoću kotla jedne lokomotive. Ova kombinacija za nas ne bi došla u obzir, jer ćemo vremenom trošiti cijeli kapacitet parnog kazana za pogon većeg broja gatera kao i pomoćnih postrojenja i rasvjete.

PODRUM.

Od požara upropašćeno je skoro čitavo postrojenje. Jedino je glavna transmisijaska osovina, radi svog velikog promjera u manjoj mjeri oštećena. Ova je osovina sastavljena od pojedinih dijelova, koji su vezani međusobno koljenima. Prvi dio osovine popravljen je od strane Talijana, te se može za kratko vrijeme staviti u pogon. Na njemu su svega dva ležaja razvaljena, koji bi se mogli brzo osposobiti. Daljnji dio osovine morao bi se ponovno centrirati i skopčati sa prvim dijelom osovine. Ležaji ovog dijela osovine morali bi biti nanovo izvedeni. Ostale prenosne osovine

slabijih promjera, mnogo su više trpjele od vatre, te su potpuno presa-
vijene. Iz tog razloga će uspostava, potrebnih cirkulara za uzdužno i po-
prečno krajičenje, koji su bili gonjeni od ovih pomoćnih osovina, iziski-
vati mnogo više truda i vremena.

Okretanje glavne osovine od strane parnog stroja vršilo se pomoću
20 transmisijskih konopaca, promjera 5 cm, duljine 41 met. Ovi se konopci
vjerovatno danas, neće moći naći u Jugoslaviji, te će se morati nabaviti
pa i veći dio ostalih remenja od Saveznika ili direktno kupovinom u
Italiji.

GATERI.

Od postojećih 15 gatera za obnovu dolazi u obzir drugi i treći, raču-
najući kao prvi onaj koji leži najbliže strojarnici. Prvi gater je specijalno
za balvane velikih promjera i za sada ne dolazi u obzir kod obnove. Drugi
gater tipa firme Topan, sa kapacitetom od 60 m³ za 8 sati, dužina žage
iznosi 1450 m/m, a maksimalni broj žaga, koje se mogu postaviti odjed-
nom jest 26. Dimenzije transmisijskog remenja, koji vežu gater sa glav-
nom osovinom jesu: dužina 18 met., širina 22 cm, dvostruko šivan. Treći
gater je svojevremeno od naših stručnjaka demontiran i otpremljen u
šumu. Predviđeno je da se isti vrati opet na svoje mjesto. Isti imade
kapacitet od 25 m³ za 8 sati. Dužina žaga su 1300 m/m. Dimenzije trans-
misijskog remenja jesu dužina 18 met., širina 22 cm, dvostruko šivan.
Ostali gateri, koji bi došli postepeno u obzir za pojačanje obnovljenog
pogona, su kapaciteta 15 do 25 m³ za 8 sati. Zage su im istih dimenzija
kao gore spomenutih gatera, a dimenzije transmisijskih remenja također
se podudaraju.

Kapacitet gatera jesu:

1. gater	80	m ³
2. 2 ³) i 10. gater	60	m³
6. gater	40	m ³
3, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13 i 14 gater	15–25	m ³
15. gater	100	m³

CIRKULARI.

Kao što je već rečeno, postrojenja za prenos energije cirkularima
jako su oštećena i moraće se skoro u cijelosti zamijeniti novima. Sami
cirkularni stolovi su potpunoma izgorjeli, ali kako se njihova konstruk-
cija izvodi u glavnom iz drveta, to [će] se moći brzo postaviti. Za svaka
dva gatera u pogonu, potreban je jedan cirkular za uslužno krajičenje
(heschaunung cirkular) i jedan za poprečno krajičenje (stutz cirkular). Du-
žina transmisijskog remenja potrebna za ove cirkulare ne može se još
danas ustanoviti, ali kako su manjih i širina i debljina mogu se eventualno
pronaći i kod nas u državi. Njihove duljine ovise o rasporedu samih cir-
kulara u pilani, kao i o rasporedu pomoćnih osovina u podrumu.

ZGRADA   PILANE

Temelji i bočni zidovi zgrade, stoje i mogu za nuždu poslužiti za proizvodnu novu pilansku zgradu. Radi jednostavnosti konstrukcije pilanskog poda potrebno je da se položi na drvene stubove i da se po mogućnosti odvojeno od ove konstrukcije izvede probnu konstrukciju.

STOVARIŠTE   BALVANA

Budući da od postojećih mašinskih naprava na stovarištu balvana danas, više ništa ne postoji, i kako će kapacitet pogona biti mnogo manji, moraćemo za nuždu uspostaviti na mnogo primitivniji način tj. rad na stovarištu biće u glavnom izveden ljudskom snagom. Na stovarištu treba da se polože drvene podloge (vege) na kojima bi ležali balvani. U tu svrhu potrebna je slijedeća količina drveta: Za površinu stovarišta od 1550 do 2000 m² potrebna je vege, srednji promjer 25 cm ukupno oko 60 do 90 m³ jelovine. Osim toga biće potrebna izgradnja industrijske pruge za razvoz balvana ukupno cca 150 met. Zato je potrebno izgraditi oko 250 kom. pragova.

Razrezivanje balvana od šumskih daljina na pilanske, moraće se u prvo vrijeme raditi ručnim žagama, jer su kop-žage teško oštećene, a biće teško brzo nabaviti nove kružne pile tih dimenzija (promjer 1500 m/m). Prilikom povećanja kapaciteta sa 2 na 4 i 6 gatera moraće [se] voditi računa o uspostavljenju ovih kop žaga, jer bi inače utrošena ljudska radna snaga za razrezivanje balvana, bila u tom slučaju nesrazmjerno velika. Isto tako, mora se nastojati da se manipulacija na stovarištu što prije, iz istih razloga automatizira. Razvoz balvana na stovarištu vršio bi se na vagonetima. Željezni dijelovi tih vagona postoje u dovoljnoj količini. Potrebno je samo izraditi drvene okvire i izliti ležaje točkova.

STOVARIŠTE   REZANOG   MATERIJALA.

Na ovom stovarištu, od prijašnjeg uređaja, ne postoji ništa. Bezuvjetno su potrebna, za uspostavu tog stovarišta sa predviđenim kapacitetom pilane, razvozna industrijska pruga (ukupna duljina cca 200 met.) i dvije velike šupe za sklanjanje rezanog materijala. U jednoj od ovih šupa treba montirati cirkular za dotjerivanje robe.

SUŠIONA.

Činjenica da će izrezani materijal služiti za hitnu obnovu naše zemlje, primorava nas da uspostavimo jednu sušionu odgovarajućeg kapaciteta (cca 5 vagona normalnih dimenzija za 24 sata). Od stare sušione postoji samo postrojenje dovodnih i odvodnih cijevi za suhi ugljeni zrak. Sama zgrada morala bi se iz temelja nova sagraditi.

RASVJETA.

Sudeći prema predviđenim potrebama, moraće pogon pilane raditi u tri smjene. I stoga razloga će biti potrebno uspostaviti rasvjetu ne samo [u] pilani nego i u stovarištima. Od bivših naprava, za rasvjetu pogona, ne

postoji praktično ništa više, te će se morati nabaviti novi generator dovoljnog kapaciteta. Isto tako biće potrebno postaviti novu razvodnu instalaciju.

POMOĆNA POSTROJENJA

Od pomoćnih postrojenja treba u prvom redu obratiti osobitu pažnju uspostavi brusione i bravarske radione. Bravarska radiona urediće se već tokom same obnove pogona, dok će se brusiona morati nanovo postaviti. Od automata za brušenje, koji su prilično istrajali, mora se pokušati skupiti upotrebljive dijelove i sastaviti koliko je god moguće više automata. Ostala postolja automata mogu se provizorno preudesiti u obične bruseve. Za hrusionu potrebna je izvjesna količina kružnih brusova raznih dimenzija. Osim toga trebaće izvjestan broj transmisijskih remenja, čije se dimenzije danas još ne mogu ustanoviti. Kod uspostave brusione treba prvenstveno obratiti pažnju na to, da li će biti moguće sa još raspoloživim materijalom smjestiti postrojenje brusione na isto mjesto gdje je i ranije bilo. U koliko to ne bi bilo moguće, treba bruseve smjestiti u samu pilanu i vezati ih pogonski za osovine koje gone cirkular. U tom slučaju brusevi moraju biti potpunoma odijeljeni od prostora pilane. Od ostalih pomoćnih odjeljenja, prvobitno se mora uspostaviti stolarsko-tesarska radionica, koja će biti potrebna već tokom samog obnavljanja pilane. Zaposleni stolari moraju u prvom redu nastojati da sagrade dovoljan broj stolarskih stolova i da izgrade dovoljno blanja i drugog stolarskog alata.

TVORNICA SANDUKA.

Ova tvornica neće biti preko potrebna u prvoj, najhitnijoj obnovi zemlje, tj. kao tvornica sanduka, ali bi stavljena u pogon mogla poslužiti kao stolarska radionica za serijsku izradu građevinske stolarije. Sama obnova ovog postrojenja iziskivala bi međutim mnogo više truda nego li pogon pilane, jer je ovo postrojenje srazmjerno najviše stradalo od požara. Međutim, postepenim radom stručnjaka, mašino-bravara, mogao bi se barem jedan dio postrojenja staviti u pogon. Ovaj će se pogon svakako morati uspostaviti jer kratko vrijeme nakon prve obnove naše industrije i poljoprivrede, nastat će ogromna i neophodna potražnja za velikim količinama sanduka. Potražnja tim biće veća, što će se mnoga roba morati spremati u drvenu ambalažu namjesto u vreće, a biće nestašice i u ovim i u drugim ambalažnim vrstama, dok nam je drvo još danas jedina, u dovoljnoj mjeri raspoloživa sirovina. Proizvodnja sanduka primitivnije izvedbe moći će se brzo postići jer je glavni problem samo u tome da se osposobe pogonske osovine, ležaji i remenice. Za izradu ovakvih sanduka dovoljno je osposobiti dovoljan broj cirkulara i band-žaga

U koliko prilike dozvole mogu se postepeno popravljati kombinovane blanjalice i drugi komplikovaniji automatski strojevi radi proizvodnje sanduka bolje izvedbe. Problem prenosa pogonske snage iz strojarne tvornice sanduka, pružiće prilično poteškoća. U koliko bi se međutim

pružila prilika nabavke većeg broja manjih elektromotora mogli bi se strojevi pojedinačno, direktno pokretati pomoću električne energije iz strojarnice. U tu svrhu morao bi se jedan od većih generatora u strojarnici osposobiti. Ovi generatori stradali su od vatre, te bi morali dobiti nove namotaje.

Za rad tvornice sanduka potrebna je uspostava sušione i stoga razloga moraće se, već kod uspostave pogona pilane i njegove sušione, predvidjeti obnova tvornice sanduka, radi određivanja veličine odnosnog kapaciteta sušionice, koja će u tom slučaju raditi i za pilanu i za tvornicu sanduka (a također za tvornicu buradi).

Pitanje brusione za tvornicu sanduka, moglo bi se povremeno za nuždu riješiti u zajednici sa pogonom pilane ili napose na isti način kao što je predviđeno kod pogona pilane.

Uz tvornicu sanduka mora se sagraditi šupa za pripremljenu sušenu dasku, šupa za spremanje gotove robe i prilični magacin za ručni alat i eksere.

TVORNICA BURADI.

Kako će potreba za ambalažnu burad biti isto toliko velika kao i za sanduke, to bi najzgodnije bilo da se, uporedo sa tvornicom sanduka, uspostavi i ovaj pogon. Glavni strojevi u tom postrojenju i žage na bubanj, koje bi se relativno lako mogle popraviti uz pretpostavku, da je moguće nabaviti odgovarajuće specijalne žage. Najteži problem je i ovdje prenos energije iz strojarnice za tvornicu. Zajednički problem za obnovu tvornice sanduka i tvornicu buradi je nabavka potrebnog ručnog alata, koji danas uopšte više ne postoji.

LOŽIONA SIPADOVE ŽELJEZNICE, GLAVNA ŽELJEZNIČKA RADIONICA, RADIONICA ZA POPRAVAK VAGONA I LIVNICA.

Vojna oblast V. Korpusa, odnosno komanda Drvarskog područja radi na obnovi gore navedenih radionica te iz tog razloga nije unešena mogućnost ponovnog uspostavljanja tih pogona.

POGON PILANE MANDIĆ DRVAR.

Ovaj se pogon prije rata sastojao iz pogona pilane, pomoćne bravarske radione, stolarske radione te postrojenja za rasvjetu.

Pilana je raspolagala sa dva gatera.

Prvi gater je tipa »Maschinen Fabrik Esterer A.G. Altesttung«, raspona od 850 m/m, kapaciteta cca 25 m³, dužina testera je 1450 m/m.

Drugi gater je iste tipe, raspona 650 m/m, kapaciteta cca 15 m³, dužina testera 1500 m/m

Pored ovih gatera postojala su dva cirkulara, jedna kombinovana blanjalica za izradu brodxskog poda.

Sva postrojenja osim generatora, pokretala je stabilna parna mašina sa prvobitnim kapacitetom od 120 KS i 12 atm., loženje se vršilo piljevinom i drvenim sitnim otpacima. Električni generator gonjen je vodenom snagom dobivenom vodenim jazom iz Unca preko vodenog kola.

Dinamo je bio 220 volti i 45 ampera.

Dovoz balvana vršio se željeznicom iz Oštrelja do Drvara i kolima od stanice do pilane.

DANAŠNJE STANJE.

Njemci su postrojenje minirali i spalili. Pored toga može se pogon i pored učinjene štete djelomično obnoviti. Temelji zgrade bili su od nabijenog betona. Isti su prilično stradali od miniranja ali i pored toga mogu provizorno poslužiti. Sama zgrada je do temelja izgorjela. Temelji postolja parne mašine i gatera stradali su samo u maloj mjeri tako da će ovi strojevi moći nesmetano da prorade.

Pomoćne radione su potpuno uništene. Kod postrojenja rasvjete stradao je samo generator, slomljena je prva velika remenica (promjer 1400 m/m) na osovini vodenog kola. Od podrumskog postrojenja, ostala je svega u ispravnom stanju glavna prenosna osovina koja poslužuje gater.

Kazan parnog stroja već je prije rata prešao dozvoljeni broj godina rada. Osim toga, smanjen mu je kapacitet time što je već tada dobio trbuh. Klip cilindra prilično je istrošen i morali bi se zamijeniti obruč.

U ložištu ispalo je nekoliko šamotnih cigli. Na stroju manjkaju manometar, vodokazno staklo i neki mjedeni ventili.

MOGUĆNOST OBNOVE POGONA.

Parni stroj se može obnoviti, samo će mu kapacitet biti minimalan, radi gore navedenih mana i radi sigurnosti. Ova dobivena snaga biće dovoljna za pokretanje manjih gatera i potrebnih cirkulara.

Potrebna je nabavka manjkajućih dijelova (manometar, vodokazno staklo i ventili).

Podrumsko postrojenje, moraće se obnoviti samo u potrebnoj mjeri tj. koliko je potrebno prema predviđenoj obnovi pogona pojedinih strojeva.

Prenosna osovina za pokretanje gatera ispravna je, samo su ležaji oštećeni, dok je pomoćna osovina za pokretanje cirkulara od vatre presavijena, te se mora nadomjestiti novom. Isti je slučaj sa ležajima.

Mogla bi se oba gatera osposobiti, ali radi pomanjkanja dovoljne pogonske snage može se iskoristiti samo manji gater. Na njemu nema većih popravaka, jedino bi se morale zamijeniti žage (duljina 1300 mm). Iste se nalaze zakopane u bunkeru i mogu se svakovremeno dobiti. Za njih zna saobraćajni oficir Komande područja Drvar, drug Milan Adamović.

Cirkular (osovine, ležaji, kružna pila) je potpunoma izgorio te će se morati nadomjestiti novim. Drvena konstrukcija stola može se izraditi u stolarskoj radioni.

Ostala pomoćna postrojenja, kao što su bravarija i stolarija, popravice se koliko bude moguće, tj. ove će se radionice uspostaviti, ali je pitanje koji će se alatni strojevi moći popraviti i koliko će ih parni stroj moći pokrenuti.

Remen koji veže parnu mašinu sa glavnom osovinom treba da bude duljine 25 m., širine 30 cm. Remen koji veže glavnu osovinu sa gaterom treba da bude duljine 17 i po metara a širine 15 cm. Dužina remena za cirkular treba da bude 7 met. a širina 10 cm.

Zgrada pilane i strojarnice izgradiće se na starim temeljima iz drveta, a krov će se pokriti dvostrukom daskom.

Pogon rasvjete do na generator još danas stoji ispravan. Jedino treba zamijeniti prvu remenicu koja je prilikom miniranja slomljena. Predviđen je novi dinamom na mjesto spaljenog.

Ovaj se pogon može ponovno uspostaviti od prilike u roku od 30 rad.[nih] dana sa partijom od 8 do 10 brava[ra] i 10 do 15 tesara. Ovaj je pogon, međutim svrsishodan, samo za vrijeme dok pogon pilane Šipad ne proradi, jer mu je predviđeni kapacitet svega oko 8 m³ za 8 sati, a dovoz balvana moraće se i nadalje vršiti od stanice Drvar do pilane i to kolima ili si. U koliko bi se poslije pokazala potreba na nekom drugom mjestu, za jednom pilanom, mogla bi se ista prebaciti na to mjesto, samo bi u tu svrhu bio potreban novi motor, jer parni stroj, koji treba da goni pogon pilane Mandić nije više sposoban za transport.

Komanda drvarskog područja počela je sa obnovom ove pilane.

TVORNICA CELULOZE.

O današnjem stanju tvornice celuloze možemo govoriti samo općenito, budući da nismo stručno verzirani u ovoj vrsti industrije, a da bi mogli dati neke direktive o obnovi ili detalje o stvarnim štetama, koje su nad pogonom učinjene. U tu svrhu bilo bi potrebno da se uputi u Drvar jednog mašinskog inženjera i po mogućnosti jednog stručnjaka za industriju celuloze.

Zgrade same tvornice, budući da su armeno-betonske konstrukcije, nisu mnogo kod požara nastradale. Zgrade su pokrivene i djelomično obnovljene. Manjkaju svi stolarski radovi.

Postrojenje tvornice celuloze u cijelosti je teško oštećeno, ali je kao i kod drugih pogona jedan veliki dio ostao upotrebljiv, odnosno moguće je veći dio postrojenja opet osposobiti. Postoje svi teški željezni dijelovi (peći, strojevi za valjanje celuloze itd.). Prije rata počelo se montirati i postrojenje za bijeljenje celuloze. Grubi dio strojeva (izvjesni dio) montiran je dok su svi ostali dijelovi raznešeni. Dimnjak celuloze je manje oštećen te se isti može dovesti u ispravno stanje.

OPŠTE PRIMJEDBE

O broju zaposlenih radnika

O broju radnika koji su prije rata radili u opisanim pogonima, nije bilo moguće dobiti tačnije brojčane i strukovne podatke. Međutim, Okružni narodno-oslobodilački odbor saopštio nam je da raspolaže dovoljnim brojem stručnog radništva, pa čak i za slučaj da će pilana raditi sa šest gatera u tri smjene. Prema tome po tom pitanju nema problema.

RADNIČKI STANOVİ

Predviđa se da će pogon pilane u roku od 4 do 5 mjeseci dostići kapacitet od šest gatera na tri smjene, što znači, da će biti zaposleno stručnog i nestručnog radništva 200 do 400. Ovaj broj radnika biće nemoguće nabaviti iz same opštine Drvar, već se jedan dio ljudstva treba mobilisati iz daljnje okolice.

Ova činjenica dovodi sa sobom, u današnjim stanbenim prilikama u Drvaru, pitanje gdje će se to radništvo smjestiti. Iz toga razloga moralo bi se odmah uporedo sa podizanjem pogona započeti sa restauracijom manje stradalih zgrada u Drvaru.

STANJE STANBENIH ZGRADA

Poslije sedme neprijateljske ofanzive, sam Drvar je toliko nastradao, da danas u njemu ne postoji ni 10 zgrada, koje bi se mogle popraviti sa manjim popravcima. 70% zgrada su u takvom stanju da se uopšte ne mogu adaptirati. Ostatak zgrada mogao bi se dovesti u red sa materijalom iz razrušenih zgrada. Klod toga je problem staklo, klinci i instalacioni materijal.

PRVE POTREBE TEHNIČKOG MATERIJALA

Kako se kod obnove drvarsko-industrijskih pogona radi o radovima velikih razmjera, a budući su ovi radovi od velike važnosti za obnovu naših stanbenih prilika i naše privrede, potrebno je da se unaprijed uoči, koji tehnički materijal je potreban za obnovu ovih pogona, i koji će biti potreban za uzdržavanje i snabdijevanje ovih pogona.

U glavnom biće za obnovu pomenutih pogona potreban sljedeći tehnički materijal:

1. transmisijsko remenje,
2. gaterskih žaga (oko 700 komada),
3. cirkularnih žaga, običnih: pilana . . . . . 25 kom.
  tvornica sanduka . . . . . 25 kom.
  tvornica buradi . . . . . 10 kom.
  specijalnih: pilana . . . . . 10 kom.
4. beskonačnih žaga (band žaga) . . . . . 6 kom.
5. capina . . . . . 50 kom.
6. kanteizen . . . . . 20 kom.

7. električni materijal (kabela, bergmanovih cijevi, obične žice, osnova za žarulje, ukopčivači, žice za namotaj za dinamo mašinu, žarulje i dr.

Potreban tehnički materijal za uzdržavanje postrojenja:

1. osovinsko ulje
2. cilindrično ulje
3. to vot masti
4. kalofonija za remenje
5. kružnih bruseva
6. turpija svih vrsta veličina
7. žage za željezo
8. svrdla svih dimenzija.

Tehnički materijal potreban za proizvodnju:

Ovdje se u glavnom radi o potrebama tvornice sanduka i tvornice buradi.

1. ekseri
2. tutkalo
3. boja i dr.

Tehnički materijal potreban za adaptaciju zgrada:

Količina materijala ovisna je o količini zgrada koje će se adaptirati.

1. staklo
2. ekseri
3. instalacioni materijal za vodovod i kanalizaciju
4. instalacioni materijal za elektriku.

Kapetan:
Ing. Jahiel Finci

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/598 – 611.

Izvještaj je dostavljen 19. oktobra 1944. godine Predsjedništvu ZAVNO-BiH-a, Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u i Odjeljenju za trgovinu i industriju pri ZAVNOBiH-u dopisom koji glasi:

»U prilogu Vam se dostavlja izvještaj o današnjem stanju i mogućnostima obnove pogona pilane Šipad i pogona pilane Mandić obje u Drvaru. Izvještaj je sastavljen na temelju pregleda na licu mjesta od strane Ing. Jahiela Fincija i potporučnika Najmana,

Kapetan:
Ing. Jahiel Finci«

2) Pogrešno napisano, treba »rezanog«.

5) Pogrešno napisano, treba »9«.

550:

113.

[Jajce], 20. oktobar 1944.

**ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA OBLASNOM
NOO ZA HERCEGOVINU UPUTE ZA ORGANIZACIJU I RAD NARODNIH
SUDOVA, ODOBRENE OD PREDsjedništVA ZAVNOBiH-a I DAJE
UPUTSTVA ZA FORMIRANJE I ORGANIZACIJU NARODNIH SUDOVA**

Našim dopisom od 28. 9. o. god.¹⁾ dostavili smo Vam projekat uputa za organizaciju i rad narodnih sudova²⁾ na proučavanje. Sada Vam prilažemo upute za organizaciju i rad narodnih sudova,³⁾ koje je primilo Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a na svojoj sjednici od 17. X. 1944,⁴⁾ i one su obavezne u radu na organizaciji narodnog sudstva. Smatramo da su danas i u Vašoj oblasti takovi uslovi, da je nužno da se odmah pristupi organizaciji narodnog sudstva. Potrebno je, da se sudska vlast odijeli od upravne i da se narodno sudstvo postavi odmah u početku na zdrave osnove, da bi narod imao u svoje sudove potpuno povjerenje.

[• • -15)

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 6 od 20. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH,a VII/7.

¹⁾ V. dok. br. 78.

²⁾ Projekat navedenih Uputa nije pronađen.

³⁾ V. dok. br. 111.

⁴⁾ Zapisnik navedene sjednice Predsjetništva nije pronađen.

⁵⁾ Izostavljen dio teksta (25 redaka), koji je u potpunosti istovetan sa tekstom u dopisu koji je Odjeljenje za pravosuđe dostavilo 14 oktobra 1944. godine Oblasnom NOO za istočnu Bosnu (v. dok. br. 104).

115.

[Jajce], 20. oktobar 1944.

**PREDsjedništVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA ODJELJENJE ZA INDU-
STRIJU I TRGOVINU ZAVNOBiH-a O SVOM ZAKLJUČKU DA SE PREDU-
ZEĆE »BOSANSKO DIONIČKO DRUŠTVO ZA ELEKTRINU« U JAJCU STA-
VI POD SEKVESTAR I TRAZI DA ODJELJENJE POSTAVI SEKVESTRA**

Pretsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine donijelo je zaključak, da se preduzeće »Bosansko dioničko društvo za elektrinu«, Jajce stavi pod sekvestar sa cjelokupnom svojom nepokretnom i pokretnom imovinom.

Zaključak o stavljanju preduzeća »Bosansko dioničko društvo za elektrinu Jajce« donesen je zbog toga, što je ono pretežno vlasništvo državljana Njemačke s kojom mi vodimo rat.

Zaključak se dostavlja Odjeljenju za industriju i trgovinu na izvršenje, s tim da u najkraćem roku postavi sekvestra, te da izvrši popis zgrada, postrojenja, instalacija, sirovina, gotovih proizvoda, novca i novčanih vrijednosti kao i uopšte sve ostale imovine preduzeća.¹⁾

Odjeljenje za industriju i trgovinu podnosiće Pretsjedništvu mjesečni izvještaj o poslovanju preduzeća.

Sekretar:
H. Brkić

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović

(Pečat)

AIRP, S., Fond ZAVNOBiH-a, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 150 od 20. X 1944. godine.)
(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ Zapisnik o stanju tvornice prilikom stavljanja iste pod sekvestar vidi pod br. 120.

116.

[Jajce, druga polovina oktobra? 1944.]

NEKOLIKO PODATAKA I ZAPAŽANJA. O ZADRUGARSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI¹⁾

Zadrugarstvo u B.[osni] i H.fercegovini] pojavilo se prilično kasno. Dok su prve zadruge u Slovenačkoj osnovane pod njemačkim uticajem već sedamdesetih godina pr.[ošlog] vijeka, u Hrvatskoj osamdesetih i devetnaestih godina, u Srbiji devedesetih godina, u B.fosni] i H.fercegovini] osnovane su tek u prvoj desetini ovog vijeka. Interesantno je da je prve zadruge osnovao naš trgovački svijet po gradovima, ali ih je, čim bi se ojačale, pretvarao u akcionarna društva. Tako su iz zadruge nastale one mnogobrojne banke i štedionice po bosanskim kasabama, koje su polako većim dijelom izumrle poslije bankarske krize od 1929 g. Ove prve zadruge, kao i mnoge docnije, osnovane su većinom na nacionalno-vjerskoj osnovi, koju su zadržale i za cijelo vrijeme svoga postojanja, pa še po tome kriterijumu moraju i promatrati.

Kod Srba, inicijativu za osnivanje zadruga dalo je kulturno društvo »Prosvjeta«, i to odmah po osnivanju društva. Po ugledu na zadruge kod Srba u Hrvatskoj, koje je formiralo društvo »Privrednik«, izrađena su jedinstvena pravila za srpske zemljoradničke zadruge i povedena prilično uspješna propaganda za njihovo osnivanje. U tome je bio naročito aktivan

552:

tadašnji tajnik »prosvjete« Sćepan Grđić, koji je 1906 izdao jednu, dosta dobru, knjigu o zemljoradničkim zadrugama, zajedno s uputstvima za osnivanje, pri čemu se ugledao na njemačko zadrugastvo Rajfajzenovog tipa. Prva srpska zemlj.[oradnička] zadruga osnovana je 1907 u Štrpcima (višegradski srez), a odmah zatim osnivane su pod vodstvom »Prosvjete« ove zadruge i na drugim stranama. Osnovane zadruge »Prosvjeta« je povezala u Savez srpskih zemlj.[oradničkih] zadruga, koji je osnovala 1911, i koji je poslije toga uzeo na se svu brigu oko razvijanja zemlj.[oradničkih] zadruga kod Srba. Veliki je udio »Prosvjete« u radu na osnivanju srpskih zemlj.[oradničkih] zadruga prije prvog svjetskog rata; na taj posao ona je utrošila oko 40.000 zl.[atnih] kruna. Poslije 1918. srpsko zemlj.[oradničko] zadrugarstvo bilo je u značajnom poletu: osnivane su mnoge nove zadruge, poslovi su se dobro razvijali, pa je 1923 osnovana i posebna Srpska zadružna banka kao centralna finansijska ustanova za srpsko zemlj.[oradničko] zadrugarstvo. Ta banka se održala sve do ovoga rata. S privrednom krizom od 1929 nastupila je i stagnacija u ovom zadrugarstvu, i ono je kroz deset godina jedva životarilo, da pred ovaj rat počne s nekim radom, zahvaljujući pomoći koju je dobilo od države od 7 miliona dinara (najprije je to bio beskametni zajam, koji je u 1940 otpisan kao pomoć).

Kod Hrvata, osnivanje zadruga propagiralo je kulturno društvo »Napredak«, ali do 1914 uspjeh nije bio veliki. Do tada je osnovano samo nekoliko zadruga, koje su 1919 povezane osnivanjem Saveza hrvatskih seljačkih zadruga. I hrvatsko seljačko zadrugarstvo je bilo prvih godina poslije 1918 poletno i u razvijanju, ali je i ono, kao i srpsko, poslije 1929 zapalo u krizu, i to dugotrajnu. Pred rat je i ovaj savez dobio pomoć od države od 3 miliona dinara, koja mu je omogućila da se sanira i otpočne novo poslovanje. I srpske i hrvatske seljačke zadruge bile su u početku zadruge univerzalnog tipa, dakle nisu bile specijalizirane. Pa i docnije, kada je pod uticajem razvitka u zadrugarstvu drugih krajeva i u Bosni provedena specijalizacija, ipak je bosanska zadruga zadržala svoj pretežno univerzalni karakter.

Daleko veću ulogu od seljačkog zadrugarstva kod Hrvata u Bosni odigrala je jedna specijalna vrsta zadrugarstva koja se razvila po gradovima. G.[odine] 1927 osnovana je u Sarajevu Napretkova zadruga kao kreditna zadruga, koja je brzo po osnivanju snažno razvila svoje poslove. To je specijalan oblik kreditne zadruge, kod koje je kreditni posao bio strogo povezan u poslovima osiguranja, u prvom redu životnog, kao i sa obavezom dužnika da štedi kod zadruge utvrđeni iznos redovno svake nedelje ili mjeseca. Po ovom sistemu, a izražavajući donekle i hrvatski opozicioni stav prema srpskim političkim aspiracijama, Napretkova zadruga se izgradila u moćnu kreditnu organizaciju, pošto je uspjela da prikupi za naše prilike veoma značajna novčana sredstva. Usljed strogih propisa koji su o poslovima osiguranja izdani pred ovaj rat, a po kojima su se poslovi osiguranja morali odvojiti od kreditnih poslova, Napretkova zadruga je tada osnovala Savez Napretkovih zadruga iz svojih filijala i jednog broja novih zadruga koje je osnovala. Po ugledu na Napretkovii

zadrugu, osnovana je 1934 kod Srba Prosvjetna zadruga, koja već nije imala pravo da vrši poslove osiguranja; ona je do rata pokazala dosta dobre rezultate. Isto tako, 1935 osnovana je kod muslimana Gajretova zadruga i Zadruga Narodne uzdanice, ali su obje ove zadruge do rata postigle samo skromne rezultate.

Kod muslimana, seljačke zadruge su osnivane tek poslije 1918, i bile su povezane u Savez jugoslovenskih muslimanskih seljačkih zadruga. Iako su i ove zadruge pokazale uspjeh u prvim poratnim godinama, ipak ih je u vremenima krize nestalo. Za ovo je u prvom redu krivica do njihovog saveza, koji nije uspio da izgradi solidno svoju poslovnu bazu, tako da ga je ubrzo po osnivanju nestalo. Neke od bolje izgrađenih muslimanskih zadruga stupile su poslije toga u članstvo Saveza srpskih zemlj. foradničkih] zadruga (na pr. zadruga u Šijama, derventske srez), dok su druge morale da likvidiraju. Poslije toga, zadrugarstvo kod muslimana nije se moglo jače da razvije. U 1930 osnovana je jedna centralna kreditna zadruga, s mnogo pretenzija, ali je zbog rđavog vođenja ubrzo propala. Ni pokušaj Gajretove zadruge nije dao rezultate koji su očekivani.

Kod Jevreja u Sarajevu bile su razvile poslove dvije kreditne zadruge: Geula i Melaha. Prva je vođena pretežno po bankarskim principima, dok je Melaha okupljala jevrejske srednje i siromašnije slojeve na zadrudnoj osnovi.

Po zakonu o poljoprivrednom kreditu iz 1925 osnovana je u Sarajevu 1928 Banovinska zadruga za poljoprivredni kredit, koja se docnije pretvorila u Savez poljoprivrednih zadruga, sa značajnim brojem zadruga i zadrugara, ali bez većeg uticaja na socijalni i ekonomski život naroda zbog političkih tendencija koje je sprovodila.

Još jedna vrsta zadrugarstva bila je veoma aktivna i na području B.josne] [i] H.[ercegovine] naročito u posljednje vrijeme pred rat. To su zadruge državnih službenika, povezane u Savez nabavljačkih zadruga državnih službenika u Beogradu. Okupljajući siromašnije gradske slojeve, ovo je zadrugarstvo neosporno najviše koristilo svome članstvu, a svojom aktivnošću najviše doprinijelo popularisanju zadrudne misli.

Na području B.fosne] [i] H.[ercegovine] bilo je pred rat i nekoliko zadruga, naročito nabavljačko-potrošačkih, koje su bile učlanjene u Glavni savez s. z. z. u Beogradu. Takođe je i Gospodarska sloga kao zadruga počela pred rat da razvija svoje poslove i u B.fosni] [i] H.fercegovini], stvarajući svoje posebne zadruge. O ovim zadrugama nemamo za sada podataka.

Najzad, kao slične zadrugama, iako to nisu zadruge, treba spomenuti ovdje i sreske pripomoćne zaklade, od kojih je jedna postojala u svakom sreskom mjestu u B.[osni] [i] H.fercegovini], One su bile povezane u Direkciji sreskih pripomoćnih zaklada u Sarajevu. Pitanju ovih zaklada, koje vuku svoj korijen još iz turskog vremena, a koje su u dugom nizu godina stvorile znatne fondove, treba posvetiti naročitu pažnju.

Stanje zadrugarstva u B[osni] [i] H[ercegovini] pred rat od 1941.

1. *Savez srpskih zemlj.[oradničkih] zadruga* imao je krajem 1939 u svome članstvu 140 zadruga, i to: 127 kreditnih, 3 nabavljačko-potrošačke, dvije radničko-zanatske, 1 mljekarska, 3 žitarske i 4 voćarske zadruge. Sve njegove zadruge imale su ukupno 11.530 članova. Njegova bilansa u okruglim ciframa izgleda na dan 31. XII 1939:

Aktiva:			Pasiva:		
gotovina	Din.	186.000.-	udjeli	Din.	503.000.-
kod novčanih zavoda		820.000.-	rezervni fond		1,397.000.-
hart.fije] od vrijed-			ostali fondovi		8,230.000.-
nosti		1,286.000.-	ulozi na tek.fućem]		
udjeli kod zadr.[užnih]			rn.		207.000 -
ust.fanova]		6.000.-	ulozi na knjižice		143.000.-
dužnici		15,876.000.-	povjerioci		8,634.000.-
nepokretnosti		945.000.-	dobitak		49.000.-
pokretnosti		31.000.-			
razna aktiva		13.000.-			
Svega aktiva		19,163.000.	Svega pasiva		19,163.000 -

Iz bilanse se vidi da državnu pomoć od 7 mil.[iona] dinara ovaj Savez nije potrošio, nego je dodao fondovima, a samu pomoć upotrebio za finansijsko olakšanje (isplata uloga na štednju i jednog dijela povjerioca). Bilansa pokazuje veoma aktivno imovinsko stanje saveza, Ali nekoliko podataka koje imamo o radu Saveza u 1939 pokazuje njegov mali poslovni kapacitet. Tako je u 1939 izdano svega zajmova za Dinara 5,179.000.- a otplaćeno zajmova za Din. 5,262.000.-; primljeno uloga svega Din. 11.000.-, a vraćeno uloga za Din. 1,432.000.- dok je robe prodano zadrugama u cijeloj godini za svega Din. 619.000.-.

Upravnik Saveza, a u isto vrijeme i član uprave, bio je Đoko Perin, koji je poginuo 1941 od bombardovanja. Od članova uprave nisu više među živima, po sjećanju: Šćepan Grđić (bivši pretsjednik), dr. Vojo Besarović, dr. Obrad Mastilović, a živ je Vaso Ristić dir.fektor] banke u Sarajevu, i prokurista Nikola Trišić, sada kod. Gl.[avnog] saveza u Beogradu.

2. *Savez hrvatskih seljačkih zadruga* imao je krajem 1939 svega 71 zadrugu, i to 60 kreditnih, 7 nabavljačko-potrošačkih, 3 mljekarske i 1 proizvođačku zadrugu, sa ukupno 5.865 zadrugara. Njegova bilansa na dan 31. XII 1939 izgleda:

Aktiva:		Pasiva:	
gotovina	Din. 2,225.000	udjeli	Din. 91.000
hart.[ije] od vrijednosti	93.000	rezervni fond	3,603.000
udjeli kod zadr.[užnih] saveza	3.000	ostali fondovi	87.000
dužnici	5,614.000	ulozi na tek.[ući] račun	1,399.000
nepokretnosti	31.000	ulozi na knjižice	404.000
pokretnosti	28.000	poverioci	2,312.000
razna aktiva	22.000	razna pasiva	72.000
		dodatak	43.000
Svega aktiva	8,016.000	Svega pasiva	8,016.000

Ovaj je Savez državnu pomoć od Din. 5. mil.[iona] djelimično [je] upotrebio za pokriće ranijih gubitaka, a djelomično unio u rezervni fond. Time je Savez postao aktivan. Ali je i kod njega poslovni kapacitet minimalan. U 1939 izdano je zajmova za Din. 2,190.000, vraćeno Din. 2,101.000, primljeno uloga Din. 53.000, vraćeno uloga Din. 251.000, dok je prodano robe za Din. 2,165.000.

Pretsjednik upravnog odbora ovoga saveza bio je **prof.** Stjepan Jan-ković, a upravnik Mato Lovrenović.

3. *Savez poljoprivrednih zadruga* (ranije Banovinska zadruga za poljoprivredni kredit) imac je krajem 1939 g. 342 zadruga, i to 341 kreditnu i 1 mljekarsku zadrugu sa 28.545 zadrugara. Bilansa za 31. XII 1939 izgleda:

Aktiva:		Pasiva:	
gotovina	Din. 44.000	udjeli	Din. 2,137.000
hart.fije] od vrijednosti	1,260.000	rezervni fond	695.000
udjeli kod zadr.[užnih] saveza'	30.000	ostali fondovi	738.000
dužnici	8,426.000	ulozi na knjižice	84.000
nepokretnosti	358.000	povjerioci	7,266.000
pokretnosti	29.000	dobitak	2.000
razna aktiva	825.000	Svega pasiva	10,972.000
Svega aktiva	10,972.000		

Ove zadruga postoje, po svoj prilici, pretežno samo na papiru. Interesantna je u bilansi, pozicija povjerioci, da se vidi ko je kreditirao izdane zajmове. Da se zajmovi slabo mogu utjerati, vidi se najbolje iz slijedećeg:

554:

u 1939 izdano je novih zajmova za Din. 1,359.000, dok je vraćeno samo za Din. 239.000: to je uostalom čitavi posao ovoga saveza u 1939 g.

4. *Savez Napretkovih zadruga* imao je krajem 1939. g. 21 zadrugu. Bilans za 31. XII 1939:

		Aktiva:			Pasiva:
gotovina	Din.	20,088.000	udjeli	Din.	2,010.000
hart.[ije] od vrijednosti		1,526.000	rezervni fond		218.000
dužnici		13,900.000	fond osiguranja		21,393.000
pokretnosti		254.000	povjerioci		26,971.000
nepokretnosti		11,730.000	razna pasiva		4,368.000
razna aktiva		7,149.000	dobitak		187.000
		<hr/>			<hr/>
Svega aktiva		54,647.000	Svega pasiva		54,647.000

Ovo je bilo pred rat najaktivnije zadrugarstvo u B.fosni] [i] Hercegovini] pored zadrugarstva drž.favnih] službenika. U 1939 Savez je izdao novih zajmova za Din. 76,510.000, a primio vraćenih zajmova za Din. 66,444.000.

5. *Ostalo zadrugarstvo.* Od ostalog zadrugarstva, naročito je interesantno zadrugarstvo državnih službenika, za koje nema momentalno podataka, pošto je prije rata bilo u članstvu beogradskog saveza. Od ovih zadruga, dvije su se naročito isticala: Željeznička kreditna zadruga i Potrošačka zadruga drž.favnih] službenika. Kreditne i potrošačke zadruge drž.[avnih] službenika osnovane su pred rat po cijeloj B.[osni] [i] Hercegovini] i u poslu su bile veoma aktivne. Odmah poslije rata osnovan je poseban savez ovih zadruga u NDH u Zagrebu, pod koji su potpale i sve bosanske zadr.[uge].

Iz ovih podataka proizilazi da su pred rat u B.fosni] [i] H.[ercegovini] postojale pretežno kreditne zadruge, i da je broj ostalih vrsta zadruga neznatan. Dalje, da je većina starih zadruga, koje su nekad dobro radile, prilično umrtvljena, a da su aktivne u poslovima samo zadruge koje su u novije vrijeme osnovane. Ova neaktivnost, koja se naročito zaipaža kod zemlj.Joradničkog] zadrugarstva, posljedica je, pored ostalog, i potpune neaktivnosti njihovih saveza kroz posljednjih desetak godina pred rat.

Dodatak. Po gradovima su osnovane pokatkad i mnoge zadruge trgovaca, koje s pravim zadrugama nisu imale nikakve veze. Te zadruge nisu bile povezane ni u kakve saveze. Osim toga na području B.[osne] [i] H.fercegovine] bilo je i nekoliko zadruga kreditnih koje su bile u članstvu Saveza zadruga Srba privrednika- iz Beograda, Sarajevska Zadruga Srba privrednika fuzionisala se pred rat s Dobrovoljačkom zadrugom u Srpsku kreditnu zadrugu.

Nekoliko pitanja koja u vezi sa zadrugarstvom treba raspraviti. Stav nove narodne vlasti prema zadrugarstvu nesumnjivo je pozitivan, jer su

zadruga, sa svojim načelom (samopomoći) i tendencijom da direktno povezu proizvođače s potrošačima i tim isključe posrednike, pogodna organizacija koja može i u novim prilikama korisno da posluži. U ovom cilju treba aktivirati i prečistiti postojeće zadruge i saveze i izraditi plan za osnivanje novih zadruga. S tim u vezi treba pretresti i na čisto izvesti nekoliko osnovnih pitanja. Neka od njih su: 1) Pitanje zadružnog zakona: da li će zakon o privrednim zadrugama iz 1937 ostati na snazi ili će za B.josnu] [i] H.fercegovinu] biti donesen novi zakon; 2) Pitanje zadružnih saveza: da li će se zadržati dosadašnja vjersko-nacionalna osnova ili će se provesti ujedinjenje saveza; 3) Pitanje tipa zadruge, čije osnivanje treba forsirati: da li univerzalni tip ili tip specijalizirane zadruge; 4) Pitanje zadruga koje su učlanjene u savez čija su sjedišta izvan B.[osne] [i] H.[ercegovine].

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/186–190.

*) O zadrugarstvu u Bosni i Hercegovini vidi i dok. br. 152.

117.

[Jajce, druga polovina oktobra (?), 1944.]

**PROJEKAT ORGANIZACIJE SLUŽBE UNUTRAŠNJIH POSLOVA
PRI PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a I NARODNOOSLOBODILACKIM
ODBORIMA**

I.

Pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a postoji Odjelenje za unutarnje poslove.

Ovo se odjelenje dijeli na: Upravno odjelenje i na odjelenje narodne milicije.

U Upravno odjelenje spadaju ovi odsjeci:

1. Opšti odsjek
2. Pravni odsjek
3. Političko-upravni odsjek
4. Personalni odsjek
5. Odsjek za evidenciju stranaca i kretanja građana
6. Građevinski odsjek
7. Odsjek za računovodstvo.

558:

U Odjelenje narodne milicije spadaju ovi odsjeci:

1. Odsjek za javnu i privatnu bezbjednost
2. Kriminalni odsjek
3. Saobraćajni odsjek
4. Tehnički odsjek.

Na čelu odjelenja za unutarnje poslove stoji načelnik odjelenja, a na čelu Upravnog Odjelenja i Odjelenja narodne milicije stoje zamjenici načelnika, na čelu odsjeka stoje šefovi odsjeka.

II.

Pri oblasnom narodno oslobodilačkom odboru postoji Odjel.[enje] za unutarnje poslove.

Ovo se odjelenje dijeli na: Upravno odjelenje i na odjelenje narodne milicije.

U upravno odjelenje spadaju ovi odsjeci:

1. Opšti odsjek
2. Pravni odsjek
3. Političko-upravni odsjek
4. Personalni odsjek
5. Odsjek za evidenciju stranaca i kretanje građana
6. Građevinski odsjek
7. Odsjek za računovodstvo.

U odjelenje narodne milicije spadaju ovi odsjeci:

1. Odsjek za javnu i privatnu bezbjednost
2. Kriminalni odsjek
3. Saobraćajni odsjek
4. Tehnički odsjek.

Na čelu odjelenja za unutarnje poslove stoji načelnik odjelenja, a na čelu Upravnog odjelenja i Odjelenja narodne milicije stoje zamjenici načelnika, na čelu odsjeka stoje šefovi odsjeka.

III.

Pri Okružnom narodno oslobodilačkom odboru postoji odsjek za unutarnje poslove i Odsjek za narodnu miliciju.

Na čelu odsjeka stoje šefovi odsjeka.

Pri Okružnom narodnom oslobodilačkom odboru postoje podotsjeci za pojedine poslove, Otsjek za unutarnje poslove i Otsjek narodne milicije. Pojedini podotsjek može imati u svojoj nadležnosti više grana uprave. Na čelu podotsjeka stoje šefovi podotsjeka.

IV.

Pri sreskom narodno oslobodilačkom odboru postoji Otsjek za unutarnje poslove i Otsjek za narodnu miliciju.

U otsjek za unutarnje poslove spadaju slijedeći poslovi:

1. briga za usavršavanje struke
2. vođenje spiska državljana i unošenje svih promjena kretanja građana (promjena zavičajnosti, promjena porodičnog imena)
3. vođenje kartoteke o licima zaposlenim u upravnoj struci
4. izdavanje dozvola za podizanje građevina
5. donošenje odluka za izvršenje sitnih poljskih i šumskih šteta.

U otsjek za narodnu miliciju spadaju ovi poslovi:

1. zaštita lične i imovne sigurnosti građana, održanje mira i reda
2. suzbijanje hajdučije
3. čuvanje državne imovine i njenih ustanova
4. suzbijanje kriminaliteta, skitnje, prosjačenja itd.
5. preduzimanje mjera za zaštitu javnog morala
6. vršenje nadzora nad osuđenicima i licima sklonim kriminalitetu
7. vršenje nadzora nad redovnim otvaranjem i zatvaranjem radnji
8. vršenje nadzora nad licima sklonim alkoholu, upotrebi raznih droga i nad licima sklonim hazardnim igrama
9. suzbijanje zelenaštva, ilegalne trgovine i zanatstva
10. kontroliranje mjera i utega
11. vještačenje rukopisa, vještačenje hladnog i vatrenog oružja
12. identifikovanje lješeva, vršenje uviđaja povodom ubistva i saimobistva ukoliko nije nadležan sud
13. staranje o bezbjednosti javnog saobraćaja i održavanje saobraćajnih propisa
14. Uručivanje poziva strankama, dovođenje lica pozvanih pred narodnu vlast itd.
15. staranje o stručnom i vojnom obrazovanju milicije.

V.

Pri Opštinskom narodno oslobodilačkom odboru postoji odjeljak za unutarnje poslove i odjeljak za narodnu miliciju.

Otsjeku¹⁾ za unutarnje poslove spadaju slijedeći poslovi:

1. briga za usavršavanje struke

2. vođenje spiska državljana i unošenje svih promjena kretanja građana (promjena zavičajnosti, promjena porodičnog imena)
  3. vođenje kartoteke o licima zaposlenim u upravnoj struci
  4. izdavanje dozvola za podizanje građevina
  5. donošenje odluka za izvršenje sitnih poljskih i šumskih šteta.
- U otsjek²⁾ za narodnu miliciju spadaju ovi poslovi:
1. zaštita lične i imovne sigurnosti građana, održanje mira i reda
  2. suzbijanje hajdučije
  3. čuvanje državne imovine i njenih ustanova
  4. suzbijanje kriminaliteta, skitnje, prosjačenja itd.
  5. preduzimanje mjera za zaštitu javnog morala
  6. vršenje nadzora nad osuđenima i licima sklonim kriminalitetu
  7. vršenje nadzora nad redovnim otvaranjem i zatvaranjem radnji
  8. vršenje nadzora nad licima sklonim alkoholu, upotrebi raznih droga, i nad licima sklonim hazardnim igrama
  9. suzbijanje zelenaštva, ilegalne trgovine i zanatstva
  10. kontroliranje mjera i utega
  11. vještačenje rukopisa, vještačenje hladnog i vatrenog oružja
  12. identifikovanje leševa, vršenje uviđaja povodom ubistva i samoubistva ukoliko nije nadležan sud
  13. staranje o bezbjednosti javnog saobraćaja i održavanje saobraćajnih propisa
  14. uručivanje poziva strankama, dovođenje lica pozvanih pred narodnu vlast itd.
  15. staranje o stručnom i vojnom obrazovanju milicije.
- Na čelu ovih odjeljaka postoje referenti.

VI.

Seoski narodno oslobodilački odbor ima jednog člana odbora kojf odgovara za poslove uprave.

VII.

U većim gradovima postoje odjelenja, otsjeci i podotsjeci za upravne stvari i za narodnu miliciju organizirani na način koji odgovara veličini i mjesnim prilikama grada.

VIII.

Načelnika, zamjenike načelnika, šefove otsjeka i podotsjeka te referente imenuju i postavljaju odnosne ustanove narodne vlasti, kojima su oni u cjelosti odgovorni za svoj rad.

113.

Sve grane Odjeljenja za unutarnje poslove smatraju se sastavnim dijelovima narodno oslobodilačkog odbora i vlasti pri kojima su i nerazdjeljivo sarađuju u njihovom okviru.

X.

Narodna milicija je izborna. Svaki narodno oslobodilački odbor zaključno do okružnog narodno-oslobodilačkog odbora bira potreban broj •milicionera prema mjesnim prilikama. Na čelu milicije je komandir odgovoran šefu ostsjeka odnosno referentu za narodnu miliciju.

XI.

Protiv svih odluka spadajućih u upravnu granu narodne vlasti pripada pravo žalbe zainteresiranim fizičkim i pravnim licima.

XII.

Sva lica zaposlena u unutarnjoj upravi dužna su u saobraćaju sa strankama biti uljudna i obazriva štiteći ujedno autoritet narodne vlasti.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/475-^178.

Pogrešno napisano, treba »odjeljku«.
2) Isto.

118.

[Jajce], 25. oktobar 1944.

HASAN BRKIĆ, SEKRETAR ZAVNOBiH-a, DOSTAVLJA ĐURI PUCARU, POTPREDSJEDNIKU ZAVNOBiH-a, MATERIJALE O ORGANIZACIJI ODJELJENJA ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE PRI ZAVNOBiH-u T REFERAT MUHAMEDA SUDZUKE »O NAPUŠTENIM IMANJIMA«

U prilogu šaljem Uputstva Povjereništva unutarnjih poslova br. 3/44 od 1. IX 1944.¹⁾ i predlog načelnika odjelenja pri Pretsjedništvu kako bi trebalo organizovati Odjelenje za unutrašnje poslove pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.²⁾ Osim pomenutih uputstava Povjereništva za unutrašnje

poslove ranije smo primili primjerak prvobitnog nacrtu o organizaciji unutrašnje uprave.³⁾ Taj nacrt, u glavnom, je rekapituliran u Uputstvima od 1. IX. 1944.

U prilogu dostavljamo Referat druga Sudžuke o napuštenim imanjima.⁴⁾ Uzgred napominjem da mišljenje koje [je] u svom referatu iznio drug Sudžuka nije dovedeno u saglasnost sa uputstvima Povjerenika za industriju i trgovinu,⁵⁾ u kojima se predviđa posebna Direkcija za državna, konfiskovana i sekvestrirana preduzeća. Pomenuta uputstva Povjerenika za industriju i trgovinu ranije sam Ti dostavio.

Sekretar:

H. Brkić

(Pečat)

AIRP, S,, fond ZAVNOBiH-a, original.

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

>) V. dok. br. 59 i 60.

2) Navedeni prijedlog nije sačuvan uz dopis. U fondu ZAVNOBiH-a u Arhivu Bosne i Hercegovine nalazi se jedan nedatiran projekat organizacije službe unutrašnjih poslova pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a i NOO, za koji se pretpostavlja da je nastao u drugoj polovini oktobra 1944. godine (v. dok. br. 117). Pretpostavlja se, takođe, da bi se navedeni prijedlog iz ovog dopisa mogao odnositi i na ovaj projekat,

3) V. dok. br. 49.

*) Navedeni referat nije sačuvan uz ovaj dopis. U fondu ZAVNOBiH-a u Arhivu Bosne i Hercegovine, kao i fragmentu istog fonda koji se nalazi u Institutu za istoriju radničkog pokreta, Sarajevo, postoji po jedan primjerak ovog referata, pa je isti objavljen u ovoj knjizi pod br. 157.

5) V. dok. br. 71.

119.

[Jajce], 27. oktobar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA NA ODOBRENJE PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG NOVOG PRAVILNIKA, SA DODATKOM, O ORGANIZACIJI ODJELJENJA I FINANSIJSKE SLUŽBE U BOSNI I HERCEGOVINI

Finansijsko odjeljenje je u septembru o. g. predložilo Predsjedništvu na odobrenje predlog pravilnika o organizaciji Finansijske službe.¹⁾ U međuvremenu ukazala se potreba da se taj pravilnik izmijeni s obzirom na skoro oslobođenje cijele zemlje, stoga odjeljenje predlaže novi pravilnik u kom je označena organizacija odjeljenja u potpunosti,²⁾ dok su druga pitanja, koja su bila obuhvaćena u prvom pravilniku izneta u

dodatku.³⁾ Ovakva podjela je cjelishodnija, jer se u organizaciji odjeljenja za dogledno vrijeme neće ništa mijenjati, dok će se propisi u pogledu prihoda i rashoda mijenjati mnogo brže u vezi sa cijelokupnim razvojem privrednih prilika u državi.

Načelnik:
Drag.fomir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/219.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 20, a zaprimljen u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 203 od 10. X 1944. godine.)

») V. dok. br. 62.

2) Vidi prilog 1.

3) Vidi prilog 2.

Prilog 1.

PRAVILNIK

o organizaciji Finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu Zemaljskog Antifašističkog vijeća Narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Clan 1.

Finansijsko odjeljenje je najviša finansijska vlast u Bosni i Hercegovini. Ono vrši kontrolu nad svim finansijskim organima i ustanovama u zemlji, sastavlja budžet Federalne države Bosne i Hercegovine, obavlja sve državne finansijske poslove i vrši nadzor nad finansijskim poslovanjem narodno-oslobodilačkih odbora.

Clan 2.

Na čelu odjeljenja je načelnik koga postavlja Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a. Dužnosti načelnika jesu:

- a.) da organizuje službu u svom odjeljenju, da vodi nadzor nad radom odsjeka, Finansijskih direkcija i Državnog pravobranioštva;
- b.) da održava vezu sa Povjereništvom za finansije NKOJ u pogledu valute, poslova Narodne banke i svih drugih poslova koji spadaju u nadležnost Povjereništva, a koji tangiraju interese Federalne države Bosne i Hercegovine;
- c.) da podnosi jedanput mjesečno izvještaje Pretsjedništvu o kretanju državnih prihoda i rashoda i o radu odjeljenja;
- d.) da podnosi Pretsjedništvu predlog državnog budžeta kao i predloge zakona, uredaba i odluka koji se odnose na državne i samoupravne finansije.

Clan 3.

Finansijsko odjeljenje ima 5 Otsjeka i to:

- a.) Opšti;
- b.) Otsjek za državno računovodstvo, budžet i državne dugove;
- c.) Otsjek za državne prihode;
- d.) Otsjek za banke, valute i devize;
- e.) Otsjek za kontrolu državnih prihoda i katastra.

Osim toga ono ima pod svojom kontrolom Finansijske direkcije u Banjoj Luci i Sarajevu i Državno pravobranioštvo u Sarajevu.

Clan 4.

Na čelu svakog otsjeka je šef koga postavlja Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a na predlog načelnika Finansijskog odjeljenja.

Dužnosti šefova otsjeka jesu: da rukovode radom u svojim otsjecima, da se staraju o ažurnosti poslova i da svaki dan podnose izvještaj načelniku odjeljenja o radu svojih otsjeka.

Clan 5.

Opšti Otsjek ima slijedeće referente:

- a.) za personalne poslove, koji radi na poslovima postavljenja, unapređenja, penzionisanja i premještanja službenika svih državnih finansijskih ustanova navedenih u čl. 3., vodi personalnu evidenciju i službeničke listove za svakog službenika;
- b.) za penzije, koji radi na obračunu, isplati penzije i evidencije svih državnih penzionera;
- c.) za računovodstvo i budžet Finansijskog odjeljenja, koji radi na izračunavanju redovnih i vanrednih prinadležnosti službenika odjeljenja, obračunava putne i selidbene troškove, izrađuje i provodi u život budžet odjeljenja;
- d.) za pravne poslove: koji radi na poslovima disciplinskog suda, rješava žalbe protiv administrativnih kazni službenika finansijske struke, daje mišljenje po svim predmetima pravne prirode, koje zatraži neki otsjek ili načelnik odjeljenja i ocjenjuje državne nabavke sa pravne strane (da li je udovoljeno svim propisima zakona o držav.fnom] račun.[ovodstvu];
- e.) za djelovodni protokol, prepis, ekspedit, arhivu i ekonomat.

Clan 6.

Otsjek za državno računovodstvo, budžet, i državne dugove ima slijedeće referente:

- a.) za računovodstvo, koji rukovodi glavnom državnom blagajnom, knjigovodstvom i svim poslovima računovodstva, likvidature i trezora;
- b.) za budžet, koji izrađuje predlog državnog budžeta i finansijskog zakona, otvara kredite i predlaže virmane;

- c.) za državne dugove, koji vodi evidenciju državnih dugova, u sporazumu sa Bankom Federalne države Bosne i Hercegovine, vrši sve poslove oko raspisa i uplate državnih zajmova i pozajmica i stara se, da se uredno vrši služba dugova;
- d.) za samoupravne finansije, koji pregleda budžete Narodno-oslobodilačkih odbora i vrši kontrolu nad njihovim finansijama.

Clan 7.

Otsjek za državne prihode ima slijedeće referente:

- a.) za prihode neposrednih poreza, koji vrši pregled i predlaže načelniku Finansijskog odjeljenja na odobrenje razrez svih neposrednih poreza na imovinu, brine se za njihovu naplatu kao i naplatu poreskih zaostataka, predlaže otpis zastarjelih i neutjeranih poreza, riješava žalbe poreskih obaveznika protiv razreza poreza;
- b.) za prihode od posrednih poreza – kao pod a.);
- c.) za prihode od državnih dobara i preduzeća, koji vodi brigu o naplati prihoda, vode evidenciju kupoprodajnih ugovora o prodaji proizvoda državnih dobara i preduzeća, vodi pregovore za kupovinu i prodaju nekretnina, vrši gruntovne promjene, osigurava državne nekretnine, vodi evidenciju stovišta, stanova i drugih prostorija u državnim zgradama, vodi nadzor nad preduzećima državljana neprijateljskih zemalja čim budu stavljena pod sekvestar;
- d.) za prihod od monopola; koji priprema sve što je potrebno za formiranje Direkcije monopola, a do njenoga formiranja vrši sve poslove oko organizacije proizvodnje prodaje i izvoza monopolskih artikala, pod njegovom kontrolom stoje sve monopolske ustanove u zemlji;
- e.) za carine, koji vrši kontrolu nad carinskim organima u B. i H. vodi brigu o naplati carine i proučava pitanje carine u vezi sa potrebama Bosne i Hercegovine za uvozom, obnovom zemlje i razvojem cjelokupne privrede i predlaže izmjenu carinske tarife u tom smislu;
- f.) za prihode od ratne odštete i pomoći Saveznika, koji prikuplja podatke o ratnoj šteti kako na državnoj tako i na privatnoj imovini, vodi brigu o pritanju tih prihoda i njihovom rasporedu među državne ustanove i privatnike.

Clan 8.

Otsjek za banke, valute i devize ima slijedeće referente:

- a.) za banke, koji vrši sve pripreme za organizaciju Banke Federalne države Bosne i Hercegovine, koordinira njen rad sa radom ostalih državnih novčanih ustanova u Bosni i Hercegovini, bavi se problemima državne kreditne politike i izrađuje predloge po tome pitanju, vrši kontrolu nad privatnim, novčanim i kreditnim ustanovama, nadzire likvidaciju filijala, banaka, osiguravajućih društava i drugih novčanih ustanova u kojima većinu glavnice ima kapital neprijateljskih zemalja, a koju će vršiti Banka Federalne države Bosne i Hercegovine, proučava sva pitanja, koja se odnose za tržište kapitala, novca i među-

narodnu trgovinu, registruje garantna pisma, obavlja sve druge poslove iz ove oblasti ukoliko ne spadaju u nadležnost referenta za valute i devize i održava vezu sa Narodnom Bankom;

- b.) za valute i devize, koji održava vezu sa Povjereništvom za finansije NKOJ-a po pitanjima domaće i strane valute i deviza koje tangiraju Bosnu i Hercegovinu, studira i predlaže rješenje svih tih problema, bavi se pitanjem platežnog bona i jedinstvene valute na cijelu državu, kontrolira opticaj bona, ukoliko bude zaveden, preko Banke Federalne države Bosne i Hercegovine organizuje evidenciju, računovodstvenu i blagajničku službu bona, vrši kontrolu novčaničnog opticaja i priprema sve što je potrebno za konverziju kunskih i drugih novčanica u vezi sa zavođenjem jedinstvene valute, vrši kontrolu svih deviznih i valutnih poslova ukoliko spadaju u nadležnost federalnih jedinica i sastavlja tablicu zvaničnih kurseva stranih valuta;
- c.) za statistiku koji prikuplja statističke podatke o svim finansijskim i ekonomskim problemima zemlje.

Clan 9.

Otsjek za kontrolu državnih prihoda i katastra ima slijedeće referente:

- a.) za kontrolu državnih prihoda, koji preko svojih kontrolora vrši pregled svih blagajna pri državnim nadležstvima i kontrolu ubiranja državnih prihoda kod svih državnih ustanova, a po potrebi vrši i kontrolu plaćanja poreza od strane pojedinih poreskih obveznika;
- b.) za katastar, koji radi na održanju sadašnjeg katastra, priprema sve što je potrebno za novi premjer u onim srezovima gdje je katastarska evidencija uništena, daje ovlaštenja za rad civilnim geometrima i vrši kontrolu nad njihovim radom i obavlja sve druge poslove u vezi sa katastrom.

Clan 10.

Referente postavlja Pretsjedništvo na predlog načelnika Finansijskog odjeljenja. Njima će pomagati u radu izvjestan broj drugih službenika, ukoliko to bude potrebno radi bržeg obavljanja poslova. Ove će službenike postavljati Pretsjedništvo na predlog načelnika Finansijskog odjeljenja.

Clan 11.

Finansijske Direkcije u Sarajevu i Banjoj Luci su direktno podređene načelniku Finansijskog odjeljenja, kome će podnositi izvještaj o svome radu.

Dok se ne izvrši reorganizacija finansijske službe one će i dalje raditi iste poslove koje i do sada. Njima su direktno podređeni organi finansijske kontrole i katastarske evidencije. Poreske uprave prelaze pod kontrolu sreskih narodno-oslobodilačkih odbora i ulaze u sastav njihovih finansijskih odjeljaka. Detaljnije upute o njihovom radu i odnosu prema finansijskim direkcijama izdaće se kasnije.

Clan 12.

Državno pravobranioštvo je direktno podređeno načelniku Finansijskog odjeljenja, kome podnosi izvještaj o svome radu. Ono zastupa državu pred sudom u svim njenim imovno-pravnim odnosima, daje pravna mišljenja na zahtjev državnih ustanova i obavlja sve druge pravne poslove koje mu dodijeli načelnik Finansijskog odjeljenja.

Clan 13.

Finansijskom odjeljenju pomažu kod izvršavanja državne finansijske službe narodno-oslobodilački odbori. Zbog toga finansijska odjeljenja oblasnih i okružnih NOO-a i finansijski odjeljci sreskih NOO-a treba da imaju slijedeće referente:

- a.) za poreze,
- b.) za računovodstvo, blagajnu i knjigovodstvo, a finansijsko odjeljenje oblasnih i okružnih NOO-a još i referente za budžet.

Clan 14.

Sva odjeljenja i Sekretarijat Pretsjedništva imaju svoju ručnu blagajnu i vode svoj blagajnički dnevnik koji će povremeno kontrolisati finansijsko odjeljenje. Svi primitci i izdatci moraju se umjeti isti dan u blagajnički dnevnik, a unose se na osnovu dokumenata (računa, priznanica) ovjerenih od strane načelnika odjeljenja ili sekretara.

Clan 15.

: Ovaj pravilnik stupa na snagu odmah.

Sekretar:

Pretsjednik:

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/220 – 224.

Prilog 2.

Dodatak pravilniku o organizaciji Finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a

Državna finansijska uprava stoji pred zadatkom, kako da pokrije rashode, koji će se pojaviti u momentu oslobođenja zemlje. Stoga je pitanje državnih prihoda najvažniji problem koji se mora da riješi. Državne prihode dijelimo na redovne i vanredne.

Redovni jesu:

- A.) Neposredni porezi: zemljarina, kućarina, tečevina, porez na rentu, društveni porez, službenički porez i porez na ratnu dobit.
- B.) Posredni porezi: trošarina, takse i carine.

- C.) Državni monopol: so, petrolej, šibice, cigaret papir, upaljači i kremen.
- D.) Prihod od državnih preduzeća.
- E.) Prihodi od poštanskih taksa.
- F.) Prihodi od državnih dobara.

Vanredni:

- 1.) Konfiskacija imovine državljana neprijateljskih zemalja.
- 2.) Prihod od valutnih transakcija.
- 3.) Pomoć Saveznika.
- 4.) Ratna odšteta.
- 5.) Jednokratni porez na imovinu.
- 6.) Unutrašnji zajam.

Mjere, koje Finansijsko odjeljenje i druga odjeljenja treba da poduzmu u pogledu državnih prihoda:

Kod neposrednih poreza zemljarina ne dolazi u obzir za naplatu dok se selo ne oporavi od posljedica rata. Za ostale neposredne poreze, čim se zemlja oslobodi, Finansijsko odjeljenje treba da izvrši sve pripreme za razrez i naplatu.

Finansijsko odjeljenje treba već sada da organizuje finansijske odjeljke pri sreskim NOO-ima u onim mjestima gdje nema poreskih uprava i gdje su poreske knjige uništene. Finansijsko odjeljenje treba da nabavi nove knjige i da naredi da finansijski odjeljci izvrše novi popis poreskih obaveznika za kućarinu, tečevinu, društveni porez i porez za rentu.

U pogledu trošarine i taksa stavlja se u dužnost Finansijskom odjeljenju da izradi predlog za njihovu reviziju, a u pogledu carina predlog Povjereništva za finansije da se snize svi oni carinski stavovi, koji otežavaju snabdjevanje Bosne i Hercegovine industrijskom robom, koju moramo da uvozimo.

Dok se ne formira Direkcija monopola, Finansijsko odjeljenje je dužno da samo organizira prodaju monopolskih artikala i pri tome se može poslužiti i narodno-oslobodilačkim odborima.

Odjeljenja koja rukovode državnim preduzećima, dobrima i poštom, dužna su svakog mjeseca da podnesu izvještaj Finansijskom odjeljenju o prihodima koja su imala u prošlom mjesecu.

Tako isto i narodno-oslobodilački odbori treba da šalju izvještaje o prihodima svojih preduzeća. Sva njihova nastojanja treba da budu usmjerena na to: 1.) da se što više državnih preduzeća stavi u pogon u u što kraćem roku i 2.) da daju što veći prihod. Osim toga, narodno-oslobodilački odbori slaće svaki mjesec izvještaje o kretanju prihoda Narodno-oslobodilačkog Fonda.

Da bi Finansijsko odjeljenje imalo pregled vanrednih prihoda potrebno je da odjeljenja šalju svaki mjesec izvještaj o prihodima od pre-

dužeca neprijateljskih kapitala, koja su stavljena pod sekvestar, odnosno koja su već konfiscirana.

U pogledu sadašnjih rashoda dok još ne postoji državni budžet i nema zakona o državnom računovodstvu odjeljenja treba da se drže slijedećih uputa:

1.) Naredbodavac za sve izdatke iz državne kase je Pretsjedništvo u čije ime naloge za isplatu potpisuju pretsjednik i sekretar.

2.) Odjeljenja kada hoće da pokrenu pitanje isplate nekog većeg izdatka treba da napišu predlog u kome će iznijeti potrebu i visinu tog izdatka i da ga upute preko Finansijskog odjeljenja na odobrenje Pretsjedništva. Finansijsko odjeljenje će sa svojim mišljenjem o opravdanosti takvog izdatka uputiti predlog Pretsjedništvu na rješavanje. U slučaju pozitivnog rješavanja Finansijsko odjeljenje će narediti isplatu.

3.) Za manje izdatke kao što su troškovi za službena putovanja, nabavka nekog kancelarijskog materijala za odjeljenje i drugi sitniji izdatci, odjeljenjima se odobrava kredit od 20.000.— Kuna. Naredbodavci za taj kredit su načelnici odjeljenja, koji su odgovorni za ispravno rukovanje tim kreditom. Oni će odrediti jednog službenika koji će rukovati ručnom blagajnom i njegovo ime javiti aktom Finansijskom odjeljenju. Svaki izdatak mora biti opravdan priznanicom ili saldiranim računom i mora biti zaveden u blagajnički dnevnik. Blagajničke dnevnike dobiće odjeljenja od Finansijskog odjeljenja, koje će ih pregledati jedanput mjesečno. Novi kredit mogu trebovati tek pošto potpuno potroše stari.

Sve naprijed rečeno važi i za Sekretarijat Pretsjedništva.

Prva i druga tačka ovih uputa po analogiji vrijedi i za narodno-oslobodilačke odbore. Narodno-oslobodilački odbori treba svakog mjeseca da šalju izvještaje o svojim rashodima u prošlom mjesecu i to sreski okružnom, okružni oblasnom, a oblasni Finansijskom odjeljenju pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.

ABiH, ZAVNOBiH, original

AIBP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/225—227.

120.

Jajce, 27. oktobar 1944.

ZAPISNIK O STANJU TVORNICE »BOSANSKO D.D. ZA ELEKTRINU U JAJCU« PRILIKOM NJENOG STAVLJANJA POD SEKVESTAR¹⁾

Pošto je prijašnja uprava tvornice odnijela sve tvorničke knjige u Zagreb, može se stvarno stanje cjelokupne imovine tvornice konstatirati putem ponovne inventure cijele tvornice. Kao baza za ovu inventuru, služi slučajno pronađena inventura tvornice od 1940. g.²⁾ prema kojoj se

570:

uz to moraju konstatirati sve promjene koje su u međuvremenu usljed raznih događaja i ratnih prilika nastale.

Zemljište tvornice. Stanje zemljišta tvornice ostalo je nepromijenjeno prema inventuri od 1940. pod stavkom stranica 1–3.

Zgrade. Tvorničke zgrade pogona ostale su uglavnom nepromijenjene, osim izgorjele laboratorije. Nastale su male štete na krovovima svih zgrada, a nešto je veća šteta na zgradi elektrolize kao i centrale. Mnogo veća šteta nastala je kod stambenih zgrada tvornice u tvorničkoj koloniji, kao i kod zgrada tvornice u gradu.

Približno procjenjena šteta na svim zgradama iznosi 1.700.000.— preratnih dinara, ukupno sa izgorelom zgradom laboratorijuma.

Postrojenja za vodenu snagu. U ovom postrojenju nema naročite štete. Jedan mali dio drvenog kanala oštećen je od mine, ali provizorno popravljen tako, da se može besprijekorno još nekoliko godina upotrijebiti. Usljed atentata pomoću mine na jednu od tlačnih cijevi, razoren je bio komad ove cijevi u duljini od 10. m. Ovaj kvar je u međuvremenu popravljen tako da su tlačne cijevi u besprijekornom stanju, atentat je izvršen od strane njemačke vojske.

Hidroelektrična centrala. U ovom dijelu tvornice nastala je srazmjerno najveća šteta. Dva moderna generatora za ravnomjernu struju teško su oštećena i otpremljena su u inostranstvo na popravak. Jedan stari generator za ravnomjernu struju sa 3.000 Amp i 120 Volti oštećen je na jednom kolektoru, a drugi je kolektor provizorno popravljen. Ovaj generator služi kao Erregermaschine za sve druge generatore za trofaznu struju. Kod svih generatora za trofaznu struju, uništeni su Erregerdynamo i poslani na popravak u inostranstvo. Sve turbine također su oštećene, te provizorno popravljene i za rad osposobljene, osim voitturbine koja treba da služi za pogon generatora za elektrolizu. Prema tome električna centrala može da služi samo za proizvodnju izmjenične trofazne struje sa 3 turbine, za pogon peći i strojeva, te osvjetljenja u fabrici. U električnoj centrali uništen je veći broj električnih mjerila, kao i cjelokupna telefonska centrala tvornice.

Fabrika ferosilicijuma, odnosno karbida. Uređaj tvornice ostao je nepromijenjen prema inventuri od 1940. g. Pošto je već 1943. g. bila predviđena i fabrikacija karbida, počeli su radovi na izgradnji jedne nove peći za karbid, koji su ili ostali u samom početku tako, da su za sad izgrađeni samo fundamenti za ovu peć. Fabrikacija karbida provodi se provizorno u postojećoj peći za ferosilicijum, koja je u tom cilju preuđešana. Osim toga izgrađeno je postrojenje za sortiranje karbida, koje predstavlja vrijednost od 400.000.— predratnih dinara.

Fabrika klor, Elektroliza. Sadašnje stanje uređaja elektrolize potpuno je promijenjeno prema inventuri od 1940. g. Svi uređaji navedeni su na 51. i 52-oj strani, odnose se na staru elektrolizu koja je u međuvremenu demontirana radi izgradnje nove, moderne elektrolize. Zato se mora cijeli uređaj ukoliko se još u fabrici nalazi, smatrati kao stari materijal bez vrijednosti. Na mjesto stare elektrolize podignuta je nova, moderna

elektroliza. Vrijednost ove elektrolize nije moguće tačno ustanoviti. Samo približna vrijednost cjelokupnog uređaja, može se računati na oko 10.000.000 predratnih dinara. Međutim je ova elektroliza bila prilikom povlačenja N. O. V. 1942. g. osjetljivo oštećena da se onemogući daljnji rad. Nastala šteta može se procijeniti na okruglo 500.000 predratnih dinara. Radi nastale štete potpuno je onemogućen rad u elektrolizi, jer su svi motori i šalteri po 30 na broju, poslani na popravak u inostranstvo, a poklopci od kamenjače (Steinzeuga) moraju se nanovo nabaviti. (Naručeni su iz inostranstva) Pogon elektrolize kuhinjske soli onemogućen je s druge strane i radi gore navedenog kvara na električnoj instalaciji za ravnomjernu struju u samoj centrali.

Tvornica za klorne derivate acetilena. Postrojenje ove fabrike nije se promijenilo prema inventuri od 1940. g. jedino je odnešen najveći dio kajiševa, te time svaki rad u ovoj fabrici onemogućen.

Fabrika klornog kreča. Postrojenje ove fabrike nepromijenjeno je i odgovara inventuri od 1940. g.

Fabrika za proizvodnju tečnog klora. Ista je ostala neoštećena.

Postrojenje za iskuhavanje žive sode ostalo je uglavnom nepromijenjeno, samo su oštećeni, odnosno odnešeni svi uređaji za mjerenje temperature i sastava plinova kod gasgeneratora.

Postrojenje za cinklorid parnih kotlova, vulkaniziranje i krečana, nepromijenjeni su prema inventuri od 1940. g.

Postrojenja za kaporit, klorbarium, beagid i vernigum demontirana su i moraju se smatrati, ukoliko su neki dijelovi ostali, kao staro gvožđe.

Radionice. Pilana, bačvarija, stolarija, tesarija, limarija, bravarija i kovačnica, ostale su nepromijenjene prema inventuri od 1940. g.

Alat. Od ove stavke nestao je veliki broj predmeta tako, da se može računati sa manjkom 2/3 inventure od 1940. g. Detaljna inventura nije provedena, a šteta koja je nastala, može se samo približno procijeniti na oko 250.000.— predratnih dinara.

Automobili navedeni u inventuri 1940. g. kao i sav alat, nestali su prilikom ratnih događaja, a tokom ove godine nabavljen je veliki teretni kamion na pogon sa naftom, koji je odveden prilikom povlačenja Njemaca iz Jajca u septembru o. g.

Mobilijefß Mobilijar tvornice razbacan je po cijelom gradu, jer je za vrijeme rata raznešen od raznih vojnih i drugih ustanova. Ovom prilikom nestao je veliki broj predmeta, a ostatak dosta oštećen. Provedena je inventura sadašnjeg stanja mobilijara koja predstavlja vrijednost od ukupno 200.000 predratnih dinara. Knjiga inventure deponirana je kod uprave tvornice.

Laboratorium. Pošto je laboratorium prilikom povlačenja N.O.V. u godini 1942. zapaljen, te potpuno izgorio, nestala je ovom prilikom cijela inventura laboratorija navedena u inventuri od 1940. g. strana 144—147, zajedno sa cijelom radionicom za preradbu platine, navedenoj na strani 53 inventure od 1940. g.

Ambulatorium. Cijeli inventar ambulatoriuma zajedno sa knjižicom nestao je i od ambulatoriuma ostala je samo prazna zgrada.

Kovine. Cjelokupna zaliha platine u količini od oko 1? kg. odnesena je u Zagreb i nalazi se u bankovnom depou firme.

Živa koja je prilikom razaranja elektrolize bila potpuno rasuta, sakupljena je i spašeno je 18.341.— kg. i nalazi se u Jajcu u magacinu. Od starog olova nalazi se sada 16.000.— kg. od starog bakra 5.424.— kg.

Stanje sirovina i materijala za pogon, te stanje produkata i poluprodukata, iskazano je u posebnom prilogu,⁴⁾ a inventura magazina koja je posebno provedena nalazi se deponirana kod uprave tvornice.

Stanje blagajne dne 26. X. 1944. g. iznosi 7,447.650,75 Kn.

Ing. Franjić

Dr. Miler

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12080/52, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/234—237.

Zapisnik je Uprava tvornice Bosansko d. d. za elektrinu u Jajcu dostavilo Predsjedništvu ZAVNOBiH-a popratnim aktom br. 3246 od 28. X 1944, koji glasi:

»Dostavlja se priloženi zapisnik o utvrđenom stanju u tvornici Bosansko d. d. za elektrinu u Jajcu, prilikom stavljanja iste pod sekvestar na temelju rješenja Predsjedništva ZAVNOBiH-a i sjednice održane 20. X 1944. između predstavnika ZAVNOBiH-a i vijeća uprave tvornice, na upotrebu

Sekretar:

Ing. Franjić

Upravitelj:

Dr. Miler«.

²⁾ Navedeni inventar nije priložen uz zapisnik.

³⁾ Pokretna imovina, pokućstvo.

⁴⁾ Navedeni prilog nije pronađen.

121.

[Jajce], 28. oktobar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA OBLASNI NOO ZA HERCEGOVINU O MJERAMA KOJE TREBA PREDUZETI PREMA NOVČANIM USTANOVAMA PRILIKOM OSLOBOĐENJA GRADOVA I TRAŽI SPISAK STRUČNIH LICA ZA POVJERENIKE U NOVČANIM PREDUZEĆIMA¹⁾)

U prijedlogu uredbe o poslovanju novčanih ustanova,²⁾ koji je od strane ovog odjeljenja upućen Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a predviđene su izvjesne mjere prema novčanim ustanovama prilikom oslobođenja gradova. Te mjere su između ostalog slijedeće:

zavođenje bankarskog praznika od osam (8) dana,

postavljanje povjerenika u svim novčanim ustanovama.

573:

Dužnosti povjerenika su slijedeće:

1) da blokira u novčanim ustanovama svu imovinu lica, koja su se ogriješila o NOB-u, zatim imovinu neprijateljskih državnih ustanova da ne dozvoli nikakvo raspolaganje tom imovinom dok nadležni sudovi ne donesu odluke o konfiskaciji.

2) da ustanovi vlasništvo poduzeća po nacionalnom sastavu kapitala ili kredita kojim poduzeće radi.

3) da se ustanovi nacionalitet članova upravnog i nadzornog odbora, odnosno vlasnika poduzeća i

4) da se ustanovi kakvo je bilo političko držanje lica pod 3) i svih činovnika tog poduzeća u odnosu prema NOB-i, ustaškom pokretu i okupatoru.

Da bi povjerenici mogli izvršiti zadatak pod 1) biće potrebno da precizno pregledaju sve račune, kontokorente, knjige, spise i pologe u poduzeću.

Povjerenike postavlja Finansijsko odjeljenje pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a i izdaje im u tu svrhu punomoći³⁾ u kojim su sadržana detaljna uputstva za njihov rad.

U radu oko sprovođenja u život uredbe o poslovanju novčanih zavoda ovom odjeljenju će pomagati oblasni narodno-oslobodilački odbori za svoju teritorijalnu nadležnost.

U vezi sa izloženim Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu dostaviće odmah ovom odjeljenju spisak lica, koja mogu doći u obzir za povjerenike u novčanim poduzećima u gradovima Vaše nadležnosti. Pri izboru lica koje ćete predložiti vodite računa da ta lica imaju dovoljnu stručnu spremu za ovaj posao.

Za Načelnik-a
Drag.fomir] Krndija

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 22 od 28. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/239.

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ Iz sačuvanog djelovodnog protokola Finansijskog odjeljenja vidi se da je dopis istog sadržaja upućen još Oblasnom NOO za Bosansku krajinu i Oblasnom NOO za istočnu Bosnu.

²⁾ V. dok. br. 132.

³⁾ Vidi prilog uz dok. br. 132.

122.

28. oktobar (1944)

ZAVNOH TRAZI OD [PREDSJEDNIŠTVA] ZAVNOBiH-a POMOĆ U HRANI
ZA JEDINICE U PASIVNIM KRAJEVIMA HRVATSKE

**Molimo da odobrite Okružnom N.O.O.¹⁾ Bihać dio hrane i stoke za
potrebe jedinica u našim pasivnim krajevima.**

ZAVNOH

VII, Depeše V korpusa, K, 461 A, br. reg. 1/22-5, retro, dešifrovani radio-
gram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, kserografisani dokument, nije inventarisan.

¹⁾ Odgovor Predsjedništva ZAVNOBiH-a vidi pod br. 128.

123.

[Jajce], 28. oktobar 1944.

NACRT PRAVILNIKA O DJELOKRUGU I ORGANIZACIJI ODJELJENJA
ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u

Član 1.

DJELOKRUG ODJELJENJA

Izrada plana za obnovu u ratu postradale privrede i naselja.

Kontrola izvođenja plana, te stvaranje prvih temelja za daljnju re-
konstrukciju privrede.

Pružanje pomoći za obnovu privrednih preduzeća, objekata i imanja,
kako državnih tako i privatnih; vršenje uticaja na način i plan njihove
obnove.

Proučavanje pitanja podizanja naselja i izrada regulacionih planova.
Propaganda za što uspješniju obnovu.

Kontrola i uticaj na proizvodnju, zemaljski uvoz- i izvoz u okviru
izvođenja plana obnove.

Proučavanje vrela iz kojih može doći pomoć, te organizacija pribav-
ljanja, preuzimanja i raspodjele pomoći.

Utvrđivanje šteta, koje su počinili ili prouzrokovali okupator i nje-
govi pomagači, te sastavljanje zahtjeva za ratnu oštetu.

Prikupljanje i sistematsko sređivanje statističkog materijala potreb-
nog za pomoć i obnovu.

Uprava napuštenih posjeda, preduzeća i radnji, dok se ne riješi njihov imovinsko-pravni položaj.

Kolonizacija, u cilju poboljšanja životnih uslova stanovništva.

Sve ove zadatke odjeljenje će proučavati i izvršavati u saradnji sa ostalim odjeljenjima.

Clan 2

ORGANIZACIJA ODJELJENJA

Na čelu odjeljenja stoji načelnik.
Načelnik ima pomoćnika.

Na čelu otsjeka stoje šefovi otsjeka.

Odjeljenje za ekonomsku obnovu dijeli se na pet otsjeka:¹⁾

- I. Opći otsjek
- II. Otsjek za planove obnove
- III. Otsjek za pomoć i ratnu otštetu
- IV. Otsjek za vakante i kolonizaciju

I. Opšti otsjek dijeli se na četiri odjeljka:

- a) personalni
- b) pravni
- c) računsko-administrativni
- d) propagandni

A) *Personalni otsjek*: U djelokrug ovog odjeljka spadaju sva personalna pitanja iz nadležnosti odjeljenja; disciplinski propisi; rješavanje disciplinskih pitanja; molbe i žalbe po ličnim pitanjima.

B) *Pravni odjeljak*: U djelokrug ovog odjeljka spada pregled ugovora i učešće u njihovom sklapanju; davanje mišljenja po raznim pravnim pitanjima; izrada predloga zakona, uredaba i drugih pravnih propisa; pripremanje materijala u slučaju spora između države i privatnika u poslovima koje vodi odjeljenje; rješavanje pravnih sporova, molbi i žalbi.

C) *Računsko-administrativni odjeljak*: U djelokrug ovog odjeljka spadaju poslovi oko sastavljanja godišnjih proračuna; svi računski poslovi odjeljenja, u koliko ne spadaju u djelokrug finansijskog odjeljenja; ispitivanje i odobravanje završnih računa odjeljenja; administrativni poslovi primanja i podjele spisa; vođenje protokola i sve administracije, u koliko ne spada u pojedine otsjeke; briga o inventaru odjeljenja.

D) *Propagandni odjeljak*: U djelokrug ovog odjeljka spada propaganda vlastitim sredstvima i propaganda putem informativno-propagandnih ustanova, u cilju što uspješnije obnove zemlje.

II. *Otsjek za planove obnove* dijeli se na četiri odjeljka:

- A) Odjeljak za izradu plana, kontrolu izvođenja i obnovu naselja.
- B) Odjeljak za kontrolu proizvodnje i raspodjelu sredstava.
- C) Odjeljak za raspodjelu osoblja.
- D) Odjeljak za ekonomsku statistiku.

A) *Odjeljak za izradu plana i kontrolu izvođenja*: u djelokrug ovog odjeljka spada:

Izrada plana ekonomske osnove kao cjeline na osnovu planova privrednih odjeljenja i na temelju podataka o stanju, potrebama i mogućnostima zemlje.

Proučavanje plana podizanja naselja; izrada i kontrola regulacionih planova za obnovu sela i gradova; kontrola planova gospodarskih i industrijskih objekata, te industrijskih naselja.

Proučavanje i pripremanje idealnih modela seoskih i gradskih kuća prema karakteru pojedinog kraja; tipizacija građevnog materijala i najnužnijeg kućnog namještaja.

Pomaganje obnove saobraćaja, privrednih preduzeća, objekata i imanja, kako državnih tako i privatnih.

Proučavanje i provođenje mjera (davanje olakšica u materijalu, radnoj snazi i si.), kojima bi se moglo uticati na organizovanu i plansku izgradnju privatnih kuća i objekata.

Uticanje i kontrola radova na obnovi; uklanjanje smetnji za što brže i uspješnije izvođenje plana obnove.

Privremeno rješavanje stambenog pitanja izgradnjom pokretnih baraka i si.

B) *Odjeljak za kontrolu proizvodnje i raspodjelu sredstava*: U djelokrug ovog odjeljka spada:

Kontrola proizvodnje i investicija u okviru plana obnove: podizanje kapaciteta proizvodnje.

Pregled i raspodjela sredstava po prioritetu potreba pojedinih privrednih grana i krajeva.

Pregled i uticaj na obim i strukturu izvoza i uvoza, u cilju što uspješnije obnove i što boljeg snabdjevanja stanovništva najnužnijim potrebštinama.

C) *Odjeljak za raspodjelu osoblja*: U djelokrug ovog odjeljka spada evidencija, raspodjela i kontrola upotrebe cjelokupnog osoblja za pomoć i obnovu, uz saradnju ostalih odjeljenja: stanje kvalifikovanog i nekvalifikovanog osoblja, potrebe u kvalifikovanom i nekvalifikovanom osoblju, fluktuacija osoblja i uzroci; uspjesi radnih učinaka i eventualne smetnje.

D) *Odjeljak za ekonomsku statistiku*: U djelokrug ovog odjeljka spada:

Prikupljanje i sređivanje statističkog materijala cjelokupnog privrednog života i razvitka zemlje do rata i u toku rata; prikupljanje podataka o potrebama i mogućnostima za pomoć i obnovu.

Prikupljanje i sređivanje podataka o ratnoj šteti, koju je počinio ili prouzrokovao okupator i njegovi pomagači.

Statistika privrede ostalih federalnih jedinica i drugih država.

III. Otsjek za pomoć i ratnu štetu dijeli se na dva odjeljka:

- A. Odjeljak za preuzimanje i raspodjelu pomoći
- B. Odjeljak za ratnu štetu i otštetu.

A) *Odjeljak za preuzimanje i raspodjelu pomoći:* u djelokrug ovog odjeljka spada:

Proučavanje vrela iz kojih može doći pomoć za obnovu zemlje i podmirenje najprećih potreba stanovništva.

Organiziranje i sakupljanje pomoći unutar zemlje.

Povezivanje sa povjereništvom za ekonomsku obnovu Nacionalnog Komiteta oslobođenja Jugoslavije u cilju što pravednije raspodjele ratnih tereta.

Održavanje najtješnjeg kontakta sa predstavnicima savezničkih organizacija za pomoć i obnovu.

Preuzimanje, magazioniranje, i raspodjela pomoći uz saradnju Odjeljenja.

B; *Odjeljak za ratnu štetu i otštetu:* U djelokrug ovog odjeljka spada:

Utvrđivanje ratne štete, koju je počinio ili prouzrokovao okupator ili njegovi pomagači.

Sastavljanje zahtjeva za ratnu otštetu, koja treba prvenstveno da služi za pomoć i obnovu zemlje, uz saradnju ostalih odjeljenja

IV. Otsjek za vakante i kolonizacije dijeli se na dva odjeljka:

- A) Odjeljak za upravu i likvidaciju napuštenih posjeda, preduzeća i radnji.
- B) Odjeljak za kolonizaciju.

A) *Odjeljak za upravu i likvidaciju napuštenih posjeda, preduzeća i radnji:* U djelokrug ovog odjeljka spada:

Evidencija, uprava, održanje i organizacija proizvodnje napuštenih posjeda, preduzeća i radnji, dok se ne riješi njihov imovinsko-pravni položaj.

Za izvršenje ovog zadatka održavaće se najtješnja saradnja sa ostalim odjeljenjima.

B) *Odjeljenje za kolonizaciju:* U djelokrug ovog odjeljka spada proučavanje i organizacija preseljavanja stanovništva u cilju poboljšanja njegovih životnih uslova.

Clan 3.

SAVJET ZA POMOĆ I OBNOVU

Sve važnije probleme iz oblasti pomoći i obnove zemlje rješava na svojim sjednicama Savjet za pomoć i obnovu.

Savjet ima konzultativan karakter. On može tražiti mišljenja pojedinih stručnjaka, stručnih organizacija i ustanova.

Savjet sačinjavaju: načelnik odjeljenja, njegov pomoćnik i šefovi ostsjeka. Sjednicama Savjeta rukovodi načelnik odjeljenja.

Savjet se sastaje periodično ili vanredno — kada ga sazove načelnik odjeljenja.

Clan 4.

ORGANIZACIJA I DJELOKRUG ODJELJENJA ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI OBLASNIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima dijeli se na tri ostsjeka:

- I. Otsjek za koordinaciju i kontrolu izvođenja obnove.
- II. Otsjek za ratnu štetu i statistiku.
- III. Otsjek za vakante i kolonizaciju.

I. *Otsjek za koordinaciju i kontrolu izvođenja obnove:* U djelokrug ovog ostsjeka spada:

Koordinacija sa ostalim odjeljenjima pri izvođenju plana obnove oblasti; davanje predloga i sugestija za izvođenje obnove, privrede i naselja; pomaganje obnove saobraćaja, privrednih preduzeća, objekata i imanja, kako državnih tako i privatnih.

Uticanje i kontrola radova na obnovi; uklanjanje smetnji za što uspješnije i brže izvođenje planova obnove.

Proučavanje i provođenje mjera (propaganda, davanje olakšica u materijalu, radnoj snazi i si.), kojima bi se moglo uticati na organizovanu i plansku izgradnju privatnih kuća i objekata; privremeno rješavanje stambenog pitanja izgradnjom pokretnih baraka i si. Kontrola proizvodnje i investicija u okviru plana obnove; podizanje kapaciteta proizvodnje.

Pregled i raspodjela sredstava po prioritetu potreba pojedinih privrednih grana i okruga.

II. *Otsjek za ratnu štetu i statistiku:* U djelokrug ovog ostsjeka spada.

Prikupljanje i sređivanje podataka o ratnoj šteti, koju je počinio ili prouzrokovao okupator ili njegovi pomagači.

Prikupljanje i sređivanje statističkog materijala cjelokupnog privrednog života i razvitka oblasti do rata i u toku rata; prikupljanje podataka o potrebama i mogućnostima za pomoć i obnovu.

Evidencija, raspodjela i kontrola upotrebe cjelokupnog osoblja za pomoć i obnovu uz saradnju ostalih odjeljenja: stanje kvalifikovanog i nekvalifikovanog osoblja, potrebe u kvalifikovanom i nekvalifikovanom osoblju, fluktuacija osoblja i uzroci; uspjesi radnih učinaka i eventualne smetnje.

III. *Otsjek za vakante i kolonizaciju*: U djelokrug ovog otsjeka spada:

Evidencija, uprava, održanje i organizacija proizvodnje napuštenih posjeda, preduzeća i radnji, dok se ne riješi njihov imovinsko-pravni položaj.

Proučavanje i organizacija preseljavanja stanovništva u cilju poboljšanja njegovih životnih uslova.

Clan 5.

ORGANIZACIJA I DJELOKRUG OTSJEKA ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI OKRUŽNIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

U djelokrug ovog otsjeka spada:

Koordinacija sa ostalim otsjecima pri izvođenju plana obnove okruga; davanje predloga i sugestija za izvođenje obnove privrede i naselja; pomaganje obnove saobraćaja privrednih preduzeća, objekata i imanja, kako državnih tako i privatnih.

Uticanje i kontrola radova na obnovi; uklanjanje smetnji za što uspješnije i brže izvođenje planova obnove.

Provađanje mjera (propaganda, davanje olakšica u materijalu, radnoj snazi i si.), kojima će se uticati na organizovanu i plansku izgradnju privatnih kuća i objekata; privremeno rješavanje stambenog pitanja izgradnjom pokretnih baraka, preseljavanjem i si.

Kontrola proizvodnje u okviru plana obnove.

•Predmet i raspodjela sredstava po prioritetu potreba pojedinih privrednih grana i srezova.

Evidencija i kontrola upotrebe cjelokupnog osoblja za pomoć i obnovu, uz saradnju ostalih otsjeka: stanje kvalifikovanog i nekvalifikovanog osoblja, potrebe u kvalifikovanom i nekvalifikovanom osoblju, fluktuacija osoblja i uzroci; uspjesi radnih učinaka i eventualne smetnje.

Sakupljanje i sređivanje statističkog materijala, naročito podataka o ratnoj šteti, koju je počinio ili prouzrokovao okupator i njegovi pomagači.

Evidencija, uprava, držanje i organizacija proizvodnje napuštenih posjeda, preduzeća i radnji, dok se ne riješi njihov imovinsko-pravni položaj.

Clan 6

ORGANIZACIJA I RAD NA POMOĆI I OBNOVI PRI SRESKIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

Sve zadatke za pomoć i obnovu na teritoriju srezova izvršava sreska komisija za pomoć i obnovu.

Sresku komisiju za pomoć i obnovu sačinjavaju: pretsjednik, sekretar i šef privrednog odjeljka sreskog narodno-oslobodilačkog odbora, a po potrebi i pretsjednici i sekretari opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora. Sreska komisija može zatražiti mišljenja stručnjaka i stručnih organizacija.

U djelokrug sreske komisije za pomoć i obnovu spada: nadzor pri izvođenju plana obnove; davanje predloga i sugestija za izvođenje obnove, privrede i naselja; pomaganje obnove saobraćaja, privrednih preduzeća, objekata i imanja, kako državnih tako i privatnih.

Uticanje i kontrola radova na obnovi; uklanjanje smetnji za što uspješnije i brže izvođenje planova obnove.

Provođenje mjera (propaganda, davanje olakšica u materijalu, radnoj snazi i si.), kojima će se uticati na organizovanu i plansku izgradnju privatnih kuća i objekata; privremeno rješavanje stambenog pitanja izgradnjom pokretnih baraka preseljavanjem i si.

Kontrola proizvodnje u okviru plana obnove.

Pregled i raspodjela sredstava po prioritetu potreba pojedinih privrednih grana i opština.

Evidencija i kontrola upotrebe cjelokupnog osoblja za pomoć i obnovu sreza: stanje kvalifikovanog i nekvalifikovanog osoblja, potrebe u kvalifikovanom i nekvalifikovanom osoblju, fluktuacija osoblja i uzroci: uspjesi radnih učinaka i eventualne smetnje.

Pomaganje sekretarijatu pri sakupljanju i sređivanju statističkog materijala, naročito podataka o ratnoj šteti, koju je počinio ili prouzrokovao okupator i njegovi pomagači.

Evidencija, uprava, održanje i organizacija proizvodnje napuštenih posjeda, preduzeća i radnji, dok se ne riješi njihov imovinsko-pravni položaj.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/49-52.

Detaljniju sistematizaciju službenika u Odjeljenju vidi u prilogu.

Prilog

Predlog osoblja u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u sa predviđenim stručnim kvalifikacijama.

Načelnik odjeljenja
Pomoćnik načelnika

- I. Šef općeg odsjeka: pravnik sa administrativnom praksom,
  - A. Šef personalnog odjeljka: činovnik administrativac,
  - B. Šef pravnog odjeljka: advokat ili sudija,
  - C. Šef računsko-administrativnog odjeljka: činovnik računovodstva,
  - D. Šef propagandnog odjeljka: ekonomista,
- II. Šef odsjeka za planove obnove: ekonomista,
  - A. Šef odjeljka za izradu plana i kontrolu izvođenja: ekonomista praktičar
referenti:
    - 1 agronom,
    - 1 agronom-voćar,
    - agronom zadrugar,
    - stočar,
    - za šumarstvo i šumarsku industriju,
    - ing. građevinar,
    - hidrotehničar,
    - kemičar,
    - metalurg,
    - rudar,
    - geometar,
    - arhitekt,
    - higijeničar,
    - mašinski inž. i elektro-inžinjer,
    - inž. mostogradnje i cestogradnje,
    - inž. za željeznice.
  - B. Šef odjeljka za kontrolu proizvodnje i raspodjelu sredstava: iskusan komercijalac,
  - C. Šef odjeljka za raspodjelu osoblja: neko iz radničkih sindikata, radničkih komora ili berza rada,
  - D. Šef odjeljka za ekonomsku statistiku: ekonomista
- III. Šef odsjeka za pomoć i ratnu otštetu: komercijalac,
  - A. Šef odjeljka za preuzimanje raspodjele pomoći: ekonomist komercijalac,
  - B. Šef odjeljka za ratnu štetu i otštetu: ekonomista-pravnik,
- IV. Šef odsjeka za vakante i kolonizaciju: ekonomista-pravnik,
  - A. Šef odjeljka za upravu i likvidaciju napuštenih posjeda preduzeća i radnji: pravnik,
  - B. Šef odjeljka za kolonizaciju: neko iz ureda za kolonizaciju.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/53-54.

[Jajce], 29. oktobar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE U2EG PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a
ODRŽANE 29. OKTOBRA 1944. GODINE U 14 ČASOVA

Sjednici su bili prisutni: Dr. Kecmanović, A. Humo i H. Brkić.

Sjednica je sazvana povodom obavještenja da je Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Istočnu Bosnu na svom području raspisao zajam od 100.000.000 kuna.

Zaključeno je, da je odluka Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Istočnu Bosnu o raspisu zajma nepravilna, s obzirom da takovu odluku može donesti samo Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a, koje je u tom smislu i dobilo ovlaštenje na II zasjedanju ZAVNOBiH-a. Istovremeno zaključeno je, da se Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Istočnu Bosnu uputi suma novaca za njegove najpreče potrebe.

O zaključcima ove sjednice obavješten je Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Istočnu Bosnu sa sljedećom depešom:

»Vaša odluka o raspisu zajma je nepravilna. Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a jedino može raspisati zajam. Stoga obustavite raspis i realizaciju zajma. Uputićemo vam sumu novaca za vaše najpreče potrebe.«

Z A B I L J E Š K A

21. XII. 1944 zaključeno je, da se uputi Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru za Istočnu Bosnu novčana pomoć od 50.000.000 (pedeset miliona) kuna. Izdato je naređenje Finansijskom odjelu pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a da isplati ovu sumu.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/452.

[Jajce], 31. oktobar 1944.

ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG ORGANIZACIJE ŠUMARSKE SLUŽBE NA PODRUČJU BIVŠEG RAVNATELJSTVA SUMA U TRAVNIKU

Oslobođenjem Travnika protegao se uticaj naše vlasti prvi puta na jedno centralno šumarsko nadleštvo, na Ravnateljstvo šuma u Travniku.

Po nekim pitanjima u pogledu dosadašnje kompetencije i rada, kao i u pogledu budućeg rada ovog Ravnateljstva, treba donijeti načelne odluke.

Kako još nije definitivno riješeno pitanje organizacije šumarske službe, i pošto će se to pitanje najvjerojatnije riješiti jednoobrazno za čitavu Jugoslaviju, to bi za sada *privremeno* Ravnateljstvo šuma u Travniku kao centralna šumar,[ska] ustanova prestalo da funkcionise

1) U pogledu ugovora, koje je Ravnateljstvo šuma sklapalo ispred N.D.H. sa raznim privatnim licima i ustanovama, predlaže se donošenje odluke o prestanku važnosti tih ugovora, do konačnog rješenja po ovim pitanjima.

2) Tim će aktom biti tangirani interesi privatnika, jer su po tim ugovorima oni vršili razne uplate, djelomično ili u punom iznosu (za šumsku taksu, kupljeno režijsko drvo, za sječu, izvoz itd.), već prema stepenu realizovanja ugovora, pa treba u stvari ovih privatno-pravnih potraživanja donijeti rješenje.

3) Predlaže se, da se svo drvo usječeno po tim ugovorima, koje se nalazi na bilo kojem mjestu u šumi ili na stovarištima, privremenim ili stalnim, na izvoznim putevima ili željezničkim stanicama, u koliko ugovor još nije u cijelosti realizovan, blokira u korist države.

4) Predlaže se, da Ravnateljstvo šuma u Travniku sa svim svojim inventarom privremeno (do donošenja def.[initivne] odluke o organizaciji šumar.fske] službe), uđe u sastav Okružnog NOO-a, kao šumarski otdjel tog odbora.

Stručno vodstvo tog otdjeka mogao bi vršiti dosadašnji direktor Ing. Forkapić Alfred, a njemu kao pomoćni organ može se dodijeliti (šumar.[ski] oficijal) Smail Idrizbegović, koji bi ujedno vršio i dužnost sreskog šumarskog referenta u Travniku.

Za organizaciju vođenja režijskih manipulacija tog Otdjeka predlaže se Ing. Batinić Mijat.

5) Šumske Uprave na teritoriji Ravnateljstva, koje su do sada mogle raditi, a to su Busovača, Nemila, Vitez, Zepče i Turbe, organizovati kao režijske šumske manipulacije, šumar.[skog] otdjeka Okružnog N.O.O.

Sef one manipulacije gdje se nalazi sjedište Sreskog N.O.O.-a vršiti će i dužnost Sreskog šumar,[skog] referenta dotičnog sreskog odbora.

6) Ostalo osoblje rasporediti prema slijedećem prijedlogu:

Ing. Slandera Jožu pozvati na rad u Sumar.[ski] otdjel ZAVNOBiH-a
Ing. Arnautović Ferida za šum.[arskog] ref.[erenta] Sreskog N. O. O.
Prnjavor.

Ing. Mijića Antu za Glamoč.	"	"	"	"
--------------------------------	---	---	---	---

Ing. Majića Tomislava za Livno.	"	"	"	"
------------------------------------	---	---	---	---

Josipa Klimeča za Prozor.	"	"	"	"
------------------------------	---	---	---	---

Franju Uzelca za Bos. Novi.	"	"	"	"
--------------------------------	---	---	---	---

Ostali šumari i lugari da se rasporede po šum.[skim] manipulacijama i lugarijama:

**Načelnik
Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo
Dr. Cemerlić**

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 126 od 31. X 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 173 od 1. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/673-674.

¹⁾ U zaglavlju dokumenta kao adresant stoji: Odjeljenje za narodna privredu. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1. uz dok. br. 105,

126.

[Jajce], 31.oktobar 1944.

CENTRALNA POZORISNA GRUPA ZA BOSNU I HERCEGOVINU TRAŽI OD PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a 35.000 DINARA ZA POTREBE GRUPE^{1*}

Molimo da nam se doznači suma od 35.000 (Tridesetpethiljada dinara> za potrebe iste grupe²⁾ i to:

14. m. materijala za kostime baleta po cijeni od 2.200.—

2 m. crvene svile za izradu kostima, [po] cijeni Din. 2.200.—

**Za upravu:
Irfan³⁾**

ABiH, ZAVNOBiH, original, rukopis.

(Spis je zaveden u Centralnoj pozorišnoj grupi za Bosnu i Hercegovinu pod br. 1. od 31. X 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 171 od 31. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/64-65.

^{*}) O sličnom zahtjevu pozorišne grupe za dodjelu novca vidi i dok. br. 14(1.

^{*}) Na donjoj polovini dokumenta dopisano je rukom obavještenje Sekretarijata Predsjedništva ZAVNOBiH-a br. 171 od 31. X 1944. godine Finansijskom odjeljenju o isplati novca, koji glasi: »Odobrava se kredit od 35.000 kuna (tridesetpethiljada kuna) i izvršite isplatu.

(Pečat)

Za sekretara:
Dorđević«

^{*}) Karabegović.

585:

[Jajce], oktobar 1944.

NACRT PRAVILNIKA O DJELOKRUGU I ORGANIZACIJI ODJELJENJA ZA
GRAĐEVINSKE RADOVE ZAVNOBiH-a¹)

Cl. 1.

DJELOKRUG ODJELJENJA

Projektiranje, izrada i održavanje svih državnih i ostalih zgrada – puteva i mostova.

Uređenje gradova i sela.

Vršenje nadzora nad projektiranjem i gradnjom samoupravnih i privatnih građevina.

Uređenje vodenih tokova, hidro-tehnički radovi i iskorištavanje vodenih snaga.

Izvađanje planova i elaborata za elektrifikaciju federalne Bosne i Hercegovine u vezi sa elektrifikacijom čitave federativne Jugoslavije.

Projektiranje, izvađanje i nadzor na strojnim uređajima.

Izrađivanje normi, propisa i tipiziranje građevinskog materijala za sve struke koje spadaju u djelokrug odjeljenja.

Rukovođenje stručnim školstvom za stručne kadrove, koje pripada djelokrugu odjeljenja i svim sistemima izdizanja stručnog kadra, mimo normalnog školstva.

Vođenje statistike odjeljenja i propagande u svrhu aktiviranja narodnih masa za izgradnju zemlje i unapređenje tehničke radinosti.

Izvađanje svih vrsta građevina, podizanje razorenih naselja komunikacionih žila, postrojenja za javne potrebe itd.

Cl. 2.

ORGANIZACIJA ODJELJENJA

Na čelu Odjeljenja stoji načelnik.

Na čelu ostsjeka stoje šefovi ostsjeka.

Odjeljenje za građevinske radove dijeli se na 6 ostsjeka.

I. Opći ostsjek,

II. Građevinski ostsjek,

III. Arhitektonski ostsjek,

IV. Elektro-mašinski ostsjek,

V. Ostsjek za izvađanje radova,

VI. Ostsjek za stručnu nastavu.

III. Arhitektonski otdjel isena 3 odjeljka:

- A. Personalni,
- B. Pravni,
- C. Računsko-administrativni,
- D. Za statistiku i propagandu.

- A.) Personalni odjeljak: U djelokrug ovog odjeljka spadaju sva personalna pitanja iz nadležnosti odjeljenja, kao i evidencija i briga za pravilan odnos i napredak činovnika, pravilno iskorištavanje stručnih kadrova, disciplinski propisi, rješavanje disciplinskih pitanja, molbe i žalbe po ličnim pitanjima.
- B.) Pravni odjeljak: U nadležnost ovog odjeljka spadaju svi pravni poslovi Odjeljenja, a napose davanje mišljenja o svim pravnim pitanjima, molbe i žalbe, izrada zakonskih predloga, provedba postupka eksproprijacije, apropiacije, parcelacije i komasacije, izdavanje odluke o građevinskim i stanbenim dozvolama, o iskorištavanju vodenih snaga, električnim postrojenjima i strojnim uređajima, izdavanje dozvola poduzetnicima – građevinarima, davanje u zakup državnih nekretnina i zgrada, koje su pod upravom Odjeljenja za građevinske radove,
- C.) Računsko administrativni podotdjeljak. U djelokrug otdjeljka spadaju poslovi oko sastavljanja godišnjih proračuna, svi računski poslovi Odjeljenja ukoliko ne spadaju u nadležnost Odjeljenja za finansije. Ispitivanje i odobravanje završnih računa Odjeljenja, evidencija i briga o cjelokupnom novcu Odjeljenja, administrativni poslovi primanja i podjele spisa, vođenje protokola i sve administracije ukoliko ne spadaju u pojedine otdjeljke.
- D.) Odjeljak za statistiku i propagandu: U djelokrug ovog otdjeljka spada vođenje statistike Odjeljenja, davanje i primanje podataka centralnom statističkom zavodu, (ili otdjeljku za statistiku Odjeljenja za ekonomsku obnovu zemlje), sastavljanje grafikona o stanju i napredku tehničkih radova, sastavljanje predloga za plansku izgradnju, vršenje propagande vlastitim sredstvima i propagande putem informativno-propagandnih ustanova za viši tehnički napredak zemlje, pripremanje i rukovođenje izložbama, sakupljanje i izdavanje dokumentarnog materijala rada, izdavanje publikacija u vezi sa unapređenjem tehničke radinosti i aktiviranje narodnih masa za izgradnju zemlje.

II. Građevinski odsjek dijeli se na 3 odjeljka:

- A.) Odjeljak za gradnju cesta i mostova,
  - B.) Odjeljak za hidro-tehničke radove,
  - C.) Odjeljak za geodetske radove.
- A.) Odjeljak za gradnju cesta i mostova: U djelokrug ovog odjeljka spada izvađanje planova za građenje, rekonstrukciju, popravak i održavanje puteva i mostova, izrađivanje normi, propisa za cestovne komunikacije, i svih vrsta mostova, vođenje nadzora nad privatnim i rukovođenje državnim kamenolomima, koji proizvode kamen za održavanje i izgradnju puteva te evidenciju o kvalitetu materijala, vođenje katastra puteva i mostova.
- B.) Odjeljak za hidro-tehničke radove: U djelokrug ovog odjeljka spadaju svi poslovi hidrografske kao i obavještajne službe o vodostajima i oborinama, sređivanje i publiciranje hidrografskih podataka i karata, vođenje vodne knjige, vodnog arhiva, propisivanje uređaba, projektiranje i unapređivanje radova na iskorištavanju vodnih snaga, svi hidro-tehnički poslovi, koji se tiču projektiranja, koncesioniranja i održavanja radova za regulaciju vodnih tokova, i zaštitu njihovih obala, kao i rijeka za građenje plovnih kanala i pristaništa na rijekama, svi poslovi koji se tiču projektiranja, koncesioniranja i održavanja odvodnjavanja, navodnjavanja, odbrane od poplave kao i podizanje umjetnih ribnjaka, odobravanje svih melioracionih radova u sporazumu sa Odjeljenjem za poljoprivredu i stočarstvo, osnivanje, unapređivanje i nadzor nad radom vodnih zadruga, pripremanje sredstava i organizacija radova za spasavanje od poplave, vodi sve poslove koji se tiču projektiranja, koncesioniranja, i održavanja radova za opskrbu s vodom (cisterne, bunarevi, vodovod i odvodnjavanje otpadnih voda), te davanje stručnih mišljenja iz predmeta svoje nadležnosti.
- C.) Odjeljak za geodetske radove: U djelokrug ovog odjeljka spada snimanje terena kao podloge za regulacione planove, sudjelovanje kod razgraničenja, eksproprijacije, aproprijacije, komasacije, arondacije i parcelacije, odobravanje melioracije u vezi s komasacijom, vršenje diobe zemljišnih zajednica u saradnji sa Odjeljenjem za poljoprivredu i stočarstvo,

III. Arhitektonski otdjek dijeli se na 3 odjeljka:

- A.) Odjeljak za regulaciju gradova i sela,
- B.) Odjeljak za projektiranje zgrada,
- C.) Odjeljak za gospodarsko industrijsko graditeljstvo.

- A.) Odjeljak za regulaciju gradova i sela: U djelokrug ovog odjeljka spada izrada regulacionih planova, sela, naselja, industrijskih rajona, gradova i krajeva. U saradnji sa Otdjekom za obnovu naselja Odjeljenja za ekonomsku obnovu proučava i izrađuje plan obnove naselja, izrađuje propise za provedbu regulacije prenošenja na terenu i kontrolu izvršenja, izrađivanje minimalnih tipova gradilišta, građevnih pravaca, propisa, određivanje rajona, industrije i parkova, čuvanje narodnih starina i istorijskih spomenika, provođenje natječaja za regulaciju naselja,
- B.) Odjeljak za projektiranje zgrada: U djelokrug ovog odjeljka spada izrađivanje tipova seljačkih i radničkih kuća, u saradnji sa Odjeljenjem za ekonomsku obnovu, izrađivanje idealnih tipova za škole, kulturne domove, bolnice i ostale javne građevine, izrađivanje normi i tipiziranje građevnih konstrukcija kao i građevnog materijala, projektiranje unutrašnjeg uređenja stanova i domova, bolnica, škola i ostalih javnih ustanova, vršenje nadzora nad privatnom građevnom djelatnošću i građevinama. Provođenje natječaja za izradu projekata od seljačkih kuća do javnih građevina, vršenje pregleda i odobravanje projekata za regulaciju gradova i naselja, gospodarskih jedinica, industrijskih i svih ostalih naselja, vršenje pregleda i odobravanje projekata svih javnih zgrada.
- C.) Odjeljak za gospodarsko industrijsko graditeljstvo: U djelokrug ovog odjeljka spada izvađanje nacrtu, vršenje nadzora svih vrsta gospodarskih zgrada (mljekara, ledara, staja, silosa, klaonica, majura itd.) i tvorničkih zgrada.

IV. Elektro-mašinski otdjek dijeli se na 2 odjeljka:

- A.) Elektro-tehnički odjeljak,
  - B.) Mašinski odjeljak.
- A.) Elektro-tehnički odjeljak: U djelokrug ovog odjeljka spada izrađivanje planova i elaborata za elektrifikaciju teritorije federalne Bosne i Hercegovine u vezi sa elektrifikacijom čitave federativne Jugoslavije, izvađanje i stručno rukovođenje električnim postrojenjima, izrađivanje normi i propisa za električne instalacije i materijal,

nadzor nad električnim postrojenjima javnih i privatnih ustanova, rukovođenje zemaljskim električnim preduzećima.

B.) Mašinski odjeljak: U djelokrug ovog odjeljka spada projektiranje i izvođenje elaborata za sve mašinske uređaje u zgradarstvu (centralna loženja, dizalice, ventilacije, pumpe itd.).

Vršenje ispitivanja i nadzor nad motornim vozilima i postrojenjima, izrađivanje normi i propisa za mašinske instalacije i materijal, davanje stručnih savjeta u svom djelokrugu, nadzor i kontrola parnih kotlova (vrši preko svojih organa).

V. Otsjek za izdavanje radova: U djelokrug ovog odsjeka spada rukovođenje i izvođenje svih građevinskih radova, koje projektiraju pojedini odsjeci Odjeljenja ili Odjeljenje za ekonomsku obnovu, podizanje razorenih naselja, cesta, željezničkih pruga, mostova, tunela, postrojenja za javne potrebe itd. te građenje i izvođenje radova iz djelokruga rada Odjeljenja za građevinske radove, vršenje licitacija za izvođenje radova, nabavljanje potrebnog materijala, alata i radne snage i raspodjelu radne snage, briga za obezbjeđenje hrane, odjeće, obuće i stana osoblja iz Ekipa za obnovu i gradnju.

U tu svrhu ono tijesno saraduje sa Odjeljenjem za ekonomsku obnovu, rukovodi preko Tehničkih sekcija sa ekipama za obnovu i gradnju pojedinih tehničkih sekcija, raspodjeljuje rad pojedinih ekipa ili pojedinih dijelova ekipa.

VI. Otsjek za stručnu nastavu: U djelokrug ovog odsjeka spada rukovođenje stručnim školama za stručne kadrove koje pripadaju djelokrugu Odjeljenja od stručnih zidarskih do srednjih tehničkih škola, rukovođenje svim sistemima usavršavanja mimo normalnog školstva stručnih kadrova u proizvodnji (kursevima, predavanjima, ekskurzijama itd.).

Cl. 3.

GRAĐEVINSKI SAVJET.

Po svim tehničkim pitanjima većeg značaja u kojima je Odjeljenje za građevinske radove posredno ili neposredno zainteresovano. Građevinski Savjet daje svoje mišljenje.

Savjet može tražiti mišljenje i drugih stručnjaka, stručnih organizacija i ustanova.

Savjet sačinjavaju načelnik Odjeljenja, njegov pomoćnik i šefovi odsjeka. Sjednicama Savjeta rukovodi načelnik odjeljenja.

Savjet se sastaje periodično ili vanredno – kada ga sazove načelnik odjeljenja.

Cl. 4.

ORGANIZACIJA I DJELOKRUG ODJELJENJA ZA GRAĐEVINSKE RADOVE OBLASNIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Odjeljenje za građevinske radove Oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora dijeli se na 4 odsjeka:

- I. Građevinski odsjek,
- II. Arhitektonski odsjek,
- III. Elektro-mašinski odsjek,
- IV. Odsjek za izvođenje radova.

- I. Građevinski odsjek: U djelokrug ovog odsjeka spadaju: izvođenje planova za gradnju, rekonstrukciju, popravak i održavanje puteva i svih mostovnih konstrukcija, svi hidrografski poslovi, vođenje vodne knjige, vodnog arhiva, projektiranje, uzdržavanje i unapređivanje radova na iskorištavanju vodenih snaga te davanje stručnih mišljenja, svi hidro-tehnički poslovi, koji se tiču projektiranja radova za regulaciju vodnih tokova i zaštitu njihovih obala, projektiranje radova na obrani od poplave, osnivanje, unapređivanje i nadzor nad radom vodnih zadruga, pripremanje sredstava i organizacija radova na spašavanju od poplava, vođenje svih poslova koji se tiču projektiranja i uzdržavanja radova za opskrbu vodom (cisterne, bunarevi, vodovodi, kanalizacije itd.), te davanje stručnih mišljenja iz predmeta svoje nadležnosti.
- II. Arhitektonski odsjek: U djelokrug ovog odsjeka spada projektiranje svih javnih građevina na teritoriji oblasti, unutrašnje uređenje stanova, škola, bolnica itd., nadzor nad privatnom građevnom djelatnošću i građevinama, izvođenje nacрта, vršenje nadzora svih vrsta gospodarskih i tvorničkih zgrada unutar oblasti.
- III. Elektro-mašinski odsjek: U djelokrug ovog odsjeka spada nadzor nad električnim postrojenjima javnih i privatnih ustanova, izvođenje elaborata za sve strojne uređaje u zgradarstvu (centralno loženje, dizalice, ventilacije, pumpe itd.), vršenje ispitivanja i nadzor motornih vozila i postrojenja, davanje stručnih savjeta u svom djelokrugu, nadzor i kontrola parnih kotlova na teritoriji oblasti.
- IV. Odsjek za izvođenje radova: U djelokrug ovog odsjeka spada rukovođenje građevinskim radovima, podizanje razorenih naselja, saobraćajnih žila, postrojenja za javne potrebe itd., vršenje licitacija za izva-

danje radova, pomaganje u nabavci potrebnog materijala, alata te radne snage i raspoređivanje radne snage koja je određena za odnosnu oblast.

Cl. 5.

ORGANIZACIJA I DJELOKRUG GRAĐEVINSKIH SEKCIJA, OKRUŽNIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA.

Građevinska sekcija okružnih narodno-oslobodilačkih odbora:

U djelokrug sekcije spada izvođenje i rukovođenje svih građevinskih radova, podizanje razorenih naselja, saobraćajnih žila, mostova, postrojenja za javne potrebe itd., te građenje naselja i svih vrsta objekata iz djelokruga rada Odjeljenja za građevinske radove. Pregledavanje i odobravanje planova manjih privatnih kuća na teritoriju okruga. Uzdržavanje svih hidro-tehničkih radova, cesta i mostova.

Za izvođenje tih radova tehničke sekcije od, kvalifikovanog i ne-kvalifikovanog osoblja, organizuju ekipe za obnovu i gradnju i njima rukovode.

Teritorija građevinske sekcije zahvaća dva do tri sreza tako da u pojedinim okružnim narodno-oslobodilačkim odborima mogu da postoje dvije i više tehničkih sekcija (prema potrebi) koje spadaju jednome te istom okružnom narodno-oslobodilačkom odboru i njemu odgovaraju za svoj rad.

Cl. 6.

DJELOKRUG RADA TEHNIČKIH REFERENATA SRESKIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA.

Tehnički referenti sreskih narodno-oslobodilačkih odbora:

U djelokrug rada tehničkih referenata sreskih narodno-oslobodilačkih odbora spada kontrola privatne građevne djelatnosti (građevno policijske i građevno sanitetske mjere), davanje građevne linije, održavanje cesta i mostova, održavanje hidro-tehničkih radova, sakupljanje podataka o stanju građevnih objekata i o građevnoj djelatnosti, vođenje nadzora i evidencije nad nadglednicima puteva i cestarima.

AIRP, S., Fond ZAVNOBiH-a, kopija, nije inventarisana.

) Objasnjenje o Nacrtu ovog Pravilnika vidi u prilogu 2.

Prilog 1.

PODJELA

TEHNIČKI ODJELJCI

TEHNIČKE SEKCIJE

Prilog 2

[Jajce], oktobar 1944.

REFERAT UZ NACRT PRAVILNIKA O DJELOKRUGU I ORGANIZACIJI
ODJELJENJA ZA GRAĐEVINSKE RADOVE

Kod sastavljanja nacrtu Pravilnika o djelokrugu i organizaciji Odjeljenja za građevinske radove polazilo se sa stanovišta da je potrebno:

- 1.) da organizacija odjeljenja bude takova da može što uspješnije izvršavati zadatke, koji mu se nameću tj. podizanje razorenenih naselja, cesta, željezničkih pruga, mostova, tunela, postrojenja za javne potrebe itd.,
- 2.) da pojedini ostsjeci, uslijed pomanjkanja stručnog kadra, budu organizovani s minimalnim brojem stručnih lica,
- 3.) da se Odjeljenju dade mogućnost da preko svog ostsjeka ili preko posebno za to organizovanog preduzeća izvršava pojedine radove ili skup radova.

O djelokrugu Odjeljenja biće govora kod razmatranja organizacije pojedinih ostsjeka.

Opći ostsjek. Taj ostsjek, mimo personalnog, pravnog i računsko-administrativnog odjeljka ima odjeljak za statistiku i propagandu.

Taj odjeljak imaće naročitu svrhu, kod izvađanja radova na obnovi zemlje i kod planske izgradnje, da pri samoj izgradnji aktivira narodne mase.

Potreba akitviranja i sudjelovanja širokih slojeva naroda kod izgradnje od najveće važnosti je za brzu obnovu i ispravnu izgradnju zemlje. Taj odjeljak izdavanjem publikacija i si., stalno će informisati široke mase o napredovanju radofva] na izgradnji zemlje kao i o novinama u građevnoj i tehničkoj djelatnosti.

U građevinski ostsjek spada i odjeljak za hidro-tehničke radova. Taj odjeljak nije razgraničen na tri odjeljka (hidrografski, hidro-tehnički i vodo-obskrbbni) pošto se u prvom periodu neće izvađati veći hidro-tehnički radovi. Za prvi period biće najveći problem obskrba vodom. Kod daljnje izgradnje zemlje, ukoliko se pokaže potreba i budu zadaci veći, može se taj odjeljak razgraničiti i stvoriti posebno hidrografski, a posebno hidro-tehnički i vodo-obskrbbni odjeljak.

U isti ostsjek spada i geodetski odjeljak. Taj odjeljak nije predviđen kao zasebni ostsjek, jer u djelokrug njegovu rada neće spadati snimanje katastra (označivanje fiksnih tačaka na terenu, poligunalno snimanje, tahimetrisanje itd.), kao ni kartiranje te vođenje katastarskih mapa. Taj rad vršiće Ostsjek za katastar pri Odjeljenju za Financije, budući da se predviđa da će poreski sistem kao takav ostati još na snazi te zato i vođenje samog katastra kao i snimanje spada u Odjeljenje za financije.

Elektro-mašinski ostsjek spojen je u jedan ostsjek, a podijeljen, u dva odjeljka. Rad tih odjeljaka biće možda užu nego što to predviđa njihov

(djelokrug. Razlog je taj što projektiranje elektrotehničkih i mašinskih postrojenja vrši obično preduzeće koje ih i podiže ili tvornica koja liferuje strojeve, dok gotovi projekti idu na odobrenje tim odjeljcima.

. Otsjek za izvađanje radova. Taj otsjek, kako se vidi iz djelokruga rada, ima za dužnost da izvađa sve radove na obnovi porušenih naselja, saobraćajnih žila i svih vrsta zgrada za javnu potrebu, kao i izgradnju novih zgrada i podizanje novih naselja.

Zadatak toga otsjeka, uglavnom je isti koji bi imalo i državno preduzeće za izvađanje tehničkih radova. Sam otsjek rukovodio bi i organizirao izvađanje tih radova, dok bi građevinske sekcije pri okružnim narodno-oslobodilačkim odborima sa svojim ekipama za obnovu i gradnju izvađale gore navedene radove. Građevinske sekcije okružnih narodno-oslobodilačkih odbora zahvatile bi dva do tri sreza, tako da bi uglavnom svaki okrug imao dvije takve sekcije. Okruzi koji nijesu toliko stradali od rata ili koji ne zahvaćaju takva područja, koja će iziskivati više rada, imaće eventualno samo jednu takvu sekciju. Te tehničke sekcije izvađale bi sve tehničke radove kao i preduzeća (u svome području). Tehničke sekcije dobile bi preko Oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora gotove planove i elaborate za izvađanje pojedinih objekata prema hitnosti potreba.

Svaka tehnička sekcija imala bi svoju »ekipu za obnovu i gradnju«. Te ekipe bile bi organizovane na način koji bi najviše odgovarao postavljenim zadacima. Ekipe za obnovu i gradnju sastojale bi se od kvalifikovanog [i] nekvalifikovanog osoblja, (tu bi se eventualno mogli uposliti zarobljenici i ljudi osuđeni na prisilni rad).

Rukovodstvo nad ekipom i izgradnju pojedinih objekata tj. izvedbu same gradnje vršile bi tehničke sekcije.

Stručni nadzor nad tim radom vršilo bi odjelenje ili otsjek, koji je izradio projekat, dok bi ostali nadzor nad radom vršilo Odjelenje za građevinske radove Oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora i ZAVNOBiH-a.

Budući da se predviđa, sa strane Odjelenja za ekonomsku obnovu, podizanje grupnih radionica (stolarskih, bravarskih, limarskih itd.) u svim sreskim i ostalim većim mjestima, to bi sve potrebne predmete za izgradnju pojedinih objekata, koje izgrađuju tehničke sekcije, izrađivale te radionice. Tako bi te ekipe za gradnju i obnovu izgrađivale i podizale samo grubi dio gradnje.

Odjelenje za građevinske radove ZAVNOBiH-a vodilo bi kontrolu nad radom pojedinih tehničkih sekcija i ekipa, pa bi prema potrebi raspoređivalo rad pojedinih ekipa i na druge okruge i oblasti, već prema potrebi i hitnosti.

Prednost ovakve organizacije nad organizacijom jednog državnog građevinskog preduzeća jeste slijedeća:

- 1.) uspješnije bi se vršilo podizanje pojedinih radova, a naročito u početku obnove, budući da će svaki okrug imati izvjesni broj radionica, koje će moći zaposliti za potrebe okruga.

- 2.) izvođenje radova prebacilo bi se time direktno na najniže organe, a time bi se i sav rad razdijelio na pojedine okruge i srezove, što ne bi bio slučaj kod stvaranja jednog centralnog poduzeća.
- 3.) organiziranju takvih ekipa može se pristupiti već i danas za vrijeme same narodno-oslobodilačke borbe, pa makar sa minimalnim mogućnostima.

Na teritoriji Bosne i Hercegovine predviđa se 20–22 takovih ekipa. Te ekipe mogle bi se upotrebljavati i na izvršenju većih zadataka u jednom okrugu ili u jednoj oblasti.

Organiziranjem takvih ekipa već danas dobilo bi se na vremenu a naročito kod osposobljavanja komunikacionih veza. Odjeljenje za građevinske radove ZAVNOBiH-a, na temelju podataka koji se stalno prikupljaju, moglo bi da počne sa projektiranjem svih porušenih mostova.

Odmah poslije oslobođenja svaka bi Tehnička sekcija dobila u zadatak da sa svojom ekipom za obnovu i gradnju izradi sve porušene mostove na sektoru svoje sekcije i popravi sve porušene putove. Tako bi u najkraće vrijeme osposobili cestovni i željeznički saobraćaj.

Tehničke sekcije a time i ekipe za gradnju ne predviđaju se pri sreskim nego pri okružnim narodno-oslobodilačkim odborima i to s razloga što postoje mnogi srezovi koji u prvom momentu neće imati zadatke hitne prirode, te se prema tome za njima i ne pojavljuje potreba.

Odjeljenje za građevinske radove ZAVNOBiH-a raspoređivalo bi pojedine ekipe tehničkih sekcija i mimo teritorija okruga i čak oblasti, u koliko se za to pokaže potreba.

Odjeljenje za građevinske radove oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora u saradnji sa Odjeljenjem ZAVNOBiH-a moglo bi pojedine ekipe za obnovu i gradnju raspoređivati prema potrebi svoje oblasti.

Otsjek za stručnu nastavu. Stručne škole potpadale su, u bivšoj Jugoslaviji, pod resor Ministarstva trgovine i industrije.

Smatrajući, da odjeljenje za građevinske radove projektirajući građenjem kao i saradnjom u radu sa stručnim radnicima i tehničarima može najbolje da uoči potrebe za usavršavanje stručnog kadra a time i korišćenje programa nastave u školama.

Jasno je, da kod toga također nastaje jedno pitanje, koje nije sasvim raščišćeno. Tehničke srednje škole potpadale bi u tom slučaju pod Odjeljenje za građevinske radove. Međutim tehničke srednje škole imaju osim građevinskog, geodetskog i mašinskog otsjeka još i drvodjeljski otsjek i školu za umjetne zanate, koji ne bi prema građi i struci spadali pod Odjeljenje za građevinske radove.

Međutim tehničke srednje škole imaju osim građevinskog, geodetskog i mašinskog otsjeka još i drvodjeljski otsjek i školu za umjetne zanate, koji ne bi prema građi i struci spadali pod Odjeljenje za građevinske radove.

Pitanje stručnih škola je problem koji se treba još raščistiti.

Građevinski savjet. Predviđeni građevinski savjet riješavao bi i davao svoja mišljenja po svim tehničkim pitanjima koja se pojavljuju unu-

tar samog Odjeljenja ili u kom drugom odjeljenju. Sjednicama, koje bi održavao građevinski savjet omogućilo bi se svim šefovima odsjeka da se upoznaju sa svim problemima Odjeljenja za građevinske radove.

Organizacija odjeljenja za građevinske radove Oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora uglavnom je slična kao i organizacija Odjeljenja ZAVNOBiH-a.

Opći odsjek pri Odjeljenju za građevinske radove ne predviđa se iz razloga što će stvari opšteg odsjeka riješavati opšti odsjek Oblasnih NOO-a.

Građevinski, arhitektonski i elektro-mašinski odsjek, predviđeni su, ali sa užim okrugom rada. Kod arhitektonskog odsjeka ne predviđa se rad na regulaciji gradova i sela, jer će taj rad vršiti Odjeljak za regulaciju gradova i sela pri Odjeljenju za građevinske radove ZAVNOBiH-a.

. Odsjek za stručnu nastavu nije također predviđen budući da će sve škole (stručne) i rukovođenje istih spadati pod Odjeljenje za građevinske radove ZAVNOBiH-a.

Kod sreskih narodno-oslobodilačkih odbora predviđaju se tehnički referenti. Predviđeni su iz razloga toga da se oterete Tehničke sekcije kako bi iste mogle da budu što mobilnije za izvođenje građevinskih radova. Tehnički referenti riješavali bi svakodnevna manja pitanja iz djelokruga graditeljstva i vršile bi stalni nadzor nad održavanjem putova, nadglednicima putova i cestarima.

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, kopija, nije inventarisana.

128.

[Jajce], 1. novembar (1944)

[PRETSJEDNISTVO] ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA ZAVNOH O PREDUZE-
TIM MJERAMA ZA ISPORUKU HRANE SA BIHAČKOG OKRUGA ZA
POTREBE ZAVNOH-a¹⁾

Uputili smo člana Obl.[asnog] odbora²⁾ na područje Okružnog N. O. Bihać da na licu mjesta ispita mogućnost prebacivanja hrane za vaše potrebe. On će se povezati sa vašim organima.

ZAVNOBiH

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 1/27-5 verso, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.

AIRP, S., kserografisani dokument, nije inventarisan.

Obavještenje je odgovor na depešu ZAVNOH-a od 28. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 122).

^{s)} Odnosi se na Oblasni NOO za Bosansku krajinu.

596:

Bugojno, 1. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ INŽENJERA VERBICA, REFERENTA U ODJELJENJU ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a, O STANJU RUDNIKA LIGNITA »VESELA« KOD BUGOJNA I RUDNIKA »GRACANICA«⁽¹⁾)

I. Rudnik »Vesela« kod Bugojna.

Općenito. Koncesija rudnika pripada Dragutinu Terčeku Bugojno. Ostali vlasnici: Ahmet Hadžismajlović, Risto Avramović, Pasko Bego i dr. Prva trojica Sarajlije, četvrti Dalmatinac.

Zemlje je nešto otkupljeno, ali premalo za pravilan razvoj rudnika. Zemljište, po kojem idu pruge, zakupljeno je.

Rudni objekat. Predmetno nalazište lignita nalazi se oko 3 km zapadno od Bugojna u niskim visinama kao sloj sa protezanjem prema SZ²) i padom pod 10° prema istoku. Do sada provjerena debljina sloja iznosi oko 15 m. Lignit je slabijeg kvaliteta drobi se brzo ležanjem na zraku kao i prilikom loženja, te zagušuje vatru, zahtjeva dakle posebne rešetke. Krov ugljena sastoji se iz lapora, pješčare i konglomerata sa slojevima aluvijalnog izgleda, vjerovatno Diluvij ili svakako najmlađi Terciar.

Sadaš.[nje]
stanje, radova.

Ugljen je otvoren jednim rovom dubine oko 70 m od sadanjeg čela dnevnog kopa, te po izjavi rudara došao je na kraju u krovinu, te ugalj u čelu pada u dubinu. Sada je već početni dio izvađen neke vrste dnevnim kopom, te izrađen zasjek u visini odpremne pruge do blizine rova, koji je oko 2 m više ležeć. Međutim radi pogrešnog dosadanjeg rada i sadašnjih jakih padavina, taj dio odpremne pruge zasut je zemaljskim usovima sa strana, te su djelom zatrpana i dvojica kolica. Isto je iznad samog uglja započeta etaža za otkrivanje ponovo zasuta usovima ilovače, te predstavlja to klizanje zemlje neposrednu opasnost za ljude, koji rade dolje u rovu. Ugalj se vadi na početku rova od stupova otvorenih poprečnim hodnicima, koji se stupovi uglja drobe, dakle isto nepropisan rad. Ovo mjesto nazvano je radilište br. 1. Ugalj se vozi tačkama oko 80 m do glavne odnremne pruge kolosjeka 60 m dužine 1.300 m. Manjka 280 m pruge do ceste, koji je dio odnešen u rudnik kod Gračanice (81 kom. tračnica po 7 m dužine).

Radilište br. 2. jeste započeti rov udaljen oko 150 m zapadno od prvog rova. Do toga rova mora se položiti najprije pruga (tračnica ima, ali nema klinaca 7a prugu).

Usjek do rova očišćen je već blizu do rova (oko 15 m još falj). Čim se položi pruga forsiraće se ovo radilište, pošto će tu biti moguće razviti rudarsko ispravan rad.

Mjere potrebne za ubrzanje i sigurnost rada.

Prije svega treba nabaviti potrebni materijal tj. klince za tračnice, okorke za zalaganje krova, karbidne lampe i karbid, lopate, krampe, daske. Dalje bi trebalo naći 1 gvozdena kolica (Kip-vagon) za tovarenje zemlje i blata kod čišćenja usjeka i otkrivanja te škarpiranja krovine. Dalje će za rad u rovovima biti nužno potrebno nabaviti više eksploziva, štapina i kapisla. Naročito je pomanjkanje štapina i kapisla, pošto municije ima za oko 10 dana rada. Za olakšanje odpreme treba imati 1 konja. Za sklonište od nevremena treba izgraditi 1 kućicu tj. šupu, za konja i ljude.

Dosadašnja tržišta, gdje se slao ovaj ugalj.

Po izjavi poslovođe, koji je zaposlen ovdje od 1942. g, ugalj se je slao naročito u Srijem i Slavoniju sve do Zagreba (Slav. Brod, Vukovar, Osijek, Sisak itd.) a suvlasnik Pasko Bego liferovao je ugalj za »Prvo dalmatinsko trgovačko društvo d.d.« Dubrovnik za jadransku plovidbu. Prema tome može se zaključiti, da se ugalj ipak može dobro upotrebiti u tvornicama i većim ložištima sa mehaničkim rešetkama itd.

Sadašnja mogućnost prodaje i cijena.

Od 28. X. počela je opet prodaja uglja, te su prodate prve tri tone privatnicima iz Bugojna po cijeni od Kn. 4.500 od tone dostavno kući ili ako kupac uzima ispod 1 tone, mora odvoziti sam te plaća 4.000 Kn tonu.

Izgledi za povećanje kod sadašnjeg broja ljudi.

Otvorenjem radilišta br. 2 moglo bi se raditi još na 2 nova radilišta tj. rov u pravcu, te jedan prečnik u stranu, što bi omogućilo proizvodnju od 4–5 tona više na 1 smjenu, što bi značilo ukupno sa radilištem br. 1, koje radi nesigurnosti ne dozvoljava daljnji razvoj dnevnog kopa, oko 8–10 tona dnevno za početak tj. mjesec novembar.

Pitanje rad. [ne] snage.

Sprovođenjem mobilizacije za NOV bio je ugrožen daljnji rad rudnika, ali intervencijom kod Komande podružja, uspjelo je zadržati ljude i umjesto mlađih sila, koje su otišle u borbene jedinice, dobiven je dovoljan broj starijih radnika. Sada radi tu 18 radnika od tih četvorica na vađenju uglja i ostali na prevozu, odpremi, popravku pruge i čišćenju zasjeka i slično.

Izdržavanje radnika.

Svi do sada zaposleni radnici su seljaci iz okolnih sela, koji se hrane sami kod kuće, a dobili su za mjesec oktobar po 8 kgr. žita, 2 kgr. krompira za sebe i svakog člana porodice. Nastojati će se da dobiju i za novembar odgovarajuću količinu namirnica, a isplatit će im se i mala pomoć u svrhu nabave soli.

II. Rudnik »Gračanica«

Općenito. Rudnik se nalazi oko 2 km južno od Gračanice na desnoj obali Vrbasa kraj željezničke pruge Jajce – Gor. [niji] Vakuf. Koncesija je bila vlasništvo braće Škri-vanića Miroslava i Milana.

Rudni objekat i rudarsko geološke prilike. Predmetno nalazište lignita očigledno je istovjetno sa nalazištem u Veseli, samo izgleda da se je nalazilo pod većim tektonskim pritiskom, pošto je ugalj malo kompaktniji tvrdi, a u čelu novog podkopa vidljiva je vertikalna prijelomnica (Klufta), dokaz tektonske dje-latnosti. Debljina sloja je nepoznata, 2 [i] 1/2 m ispod krovine vidljiv je umetak 20 cm žutog lapora. Krovinu sloja sačinjavaju sivi lapori, a podanu, vidljivu kraj željezničke pruge, svjetli krečnjaci.

Sadašnje stanje radova. Sa horizonta oko 3 m iznad visine pruge izrađen je bio stari podkop u pravcu SZ, dužine oko 200 m, odakle su bili izrađeni prečnici u obe strane, te na zapadnoj strani početo i odkopavanje, te su odkopi zarušeni, a na površini se odrazili u vidu 2 velike jame površine od po oko 100 m². Isto tako je zarušen već i sam rov.

Novi podkop počeo je jedno 10 m istočno od staroga, ali oko 1,70 m više od horizonta starog podkopa, što je bilo pogrešno, jer se time otvorio sloj ispod same krovine, a sloj sam upada u brdo tj. prema sjeveru oko 7–10°, dakle visina sloja bi se ubrzo smanjila. Osim toga je rad već pokvaren na početku, jer se ugalj vadio već tu na ulazu sa obje strane u samom podkopu, koji ima tek oko 6 m.

Sva rudna kolica (Kiperi) izbačena su iz pruge, be-šike odbačene niz nasip, te dio postolja demontiran, (oso-vine i točkovi odnešeni). Postoje samo 2 ispravna po-stolja (gestell), a 6 bešika kod rudnika i 2 odvučene kod bližnje stanice. Bunker kod utovarne rampe je razvaljen, a daske odnešene. Ima nekih 15 kom. građe za jamu, a nešto alata pronađeno je u rovu, dočim je veći dio odne-šen od seljaka, kada su bili od NOV, određeni na radove na cesti.

Sada nitko ne radi na rudniku, pošto su radnici bili mobilisani, pa se radi na tome, da se ti radnici opet vrate. Međutim, je zasada rad na proizvodnji iluzoran, dok se ne izgradi željeznički most preko Vrbasa. Osim toga od-nešena su 3 drvena mosta, preko kojih su radnici dola-zili na posao.

Mjere poduzete
da se započinje
rad.

Obavješten je predsjednik općine, Gračanica preko Sreskog NOO-a, da smjesta odredi ljude na rad, te je isti obećao izabrati od bivših radnika, sada mobilisanih potrebni broj za početne radove. Određen je jedan od radnika kao predradnik i rastumačeno mu, koji su radovi za sada nužno potrebni i mogući.

Najnužniji
radovi.

Određeno je za sada početi sa preuzimanjem pruge za novi pođkop, koju treba spustiti za najmanje 1 m. Dalje je potrebno smjesta osposobiti najbližu drvenu ćupriju preko Vrbasa za prilaz radnicima. Isto treba novo izraditi pomoćni bunker uz utovarnu rampu, popraviti nešto postojeću baraku i izraditi jak sanduk za sklanjanje alata. Građa za jamu moći će se naći u obližnjim šumama.

Mogućnost
proizvodnje.

Proizvodnja bi počela, čim bi se spustila pruga do početka rova, osigurao ulaz, te napravio bunker kod rampe. Proizvesti bi se moglo oko 5–8 tona za 8 sati, ukoliko bi bilo na raspolaganju dovoljna količina eksploziva, pošto je ugaj jako tvrd.

Ing. Verbič³⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 159 od 8. novembra 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 197 od 9. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/742–746.

*) Izvještaj inženjera Verbifa dostavilo je Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 159 od 8. novembra 1944. godine.

2) Treba da stoji: »sjeverozapadu«.

3) Stane.

130.

[Jajce], 1. novembra 1944.

ZEMALJSKA KOMISIJA ZAVNOBiH-a ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA TRAŽI OD ŠTABA V KORPUSA POMOĆ VOJNIH ORGANA ZEMALJSKOJ KOMISIJI U PRIKUPLJANJU PODATAKA O RATNIM ZLOČINCIMA

HJ:

U vezi današnje depeše ove komisije¹⁾ kojom smo molili da se operativnim jedinicama, vojno pozadinskim vlastima i partizanskim odredima na teritoriju Vašem izda naređenje da sve podatke i dokazni materijal

600:

o zločinima okupatora i njihovih pomagača a naročito materijal o zločinima talijanskih fašističkih okupatora dostave ovoj Komisiji popunjavamo gornju molbu slijedećim:

U toku rada organa ove Komisije konstatovano je da u najviše slučajeva nije poznat izvršioc zločina, odnosno potstrekač, organizator ili naredbodavac, a to [je] međutim glavni cilj u radu ove komisije. Međutim poznato je da u mnogim vojnim jedinicama, a naročito kod vojno-pozadinskih vlasti i partizanskih odreda postoje ranije prikupljeni podatci o ratnim zločinima, kao i zaplijenjene arhive okupatora, ustaša i četnika. Isto tako i pojedini drugovi iz Štabova tih jedinica znaju po čuvenju ili iz ličnog iskustva, kada je koja neprijateljska jedinica bila u odnosnom mjestu, koji joj je bio komandant,²⁾ te za koje vrijeme, koje došao mjesto njega, kada je koja netrijateljska jedinica vršila akcije i gdje i tome slično.

Kada se ovi podatci dovedu u vezu sa ustanovljenim zločinima onda se može ući u trag zločincu, koji će se dalje slijediti, dok ne bude pronađen i narodnom sudu predveden.

Stoga Vas molim, da se tim vojnim organima izda naređenje, da sav pismeni i eventualno fotografski materijal dostavi ovoj Komisiji. Isto tako da drugovi iz Štabova podnesu pismeno izvještaj o svim gore navedenim okolnostima koje su im po ličnom iskustvu ili po čuvenju poznate a bile bi od pomoći da se uđe u trag ratnim zločincima.

Molimo naslov da nas o učinjenom izvijesti.

Sekretar
Alihodžić,³⁾

(Pečat)

Pretsjednik:
D. Ljubibratić⁴⁾

VII br. reg. 25/1-18, K. 459 A, original.

(Spis je zaveden u Zemaljskoj komisiji ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača pod br. 53, a u Štabu V Korpusa pod br. 2138 od 4. XI 1944. godine.)

AIRP, S., kserografisani dokumenat, nije inventarisan.
(Pečat Pretsjedništva ZAVNOBiH-a.)

*) Navedena depeša nije pronađena.

2) Rečenica treba da glasi: »ko joj je bio komandant«.

3) Asim.

4) Dragoljub.

131.

[Jajce], 3. novembar 1944.

REFERAT INŽENJERA MILANA VIDMARA ODJELJENJU ZA INDUSTRIJU
I TRGOVINU ZAVNOBiH-a O STANJU ELEKTRIČNE CENTRALE
U PRIJEDORU

Snabdijevanje Prijedora sa električnom energijom za sada je zadovoljavajuće. Energiju dobiva čitav grad za rasvjetu i industriju iz parne centrale »Šipad«. Stabilni parni kompondni stroj učinka 150 ks/110 KW okreće dva električna generatora za trofaznu struju i to:

601:

1. Trofazni sinhroni generator 64 KVA, 400/231 V, 3Xzvezda,
2. " " " 50 " , 220 V, 3Xzvezda

Najveće opterećenje centrale u večernje doba iznosi 70 KW.

Slaba strana postrojenja je u tome, što nastaje radi dužine vodova veliki pad napona.

Centrala daje .pogonsku energiju za šest električnih mlinova od po oko 5 ks ili ukupno 30 ks.

U Prijedoru ima od vremena, kada je grad dobivao električnu energiju iz centrale rudnika Ljubije, još četiri ispravna uljna transformatora i to:

1. Jedan trofazni uljni transformator 75 KVA, 15.000/220 V
2. Dva trofazna uljna transformatora 50 KVA, 15.000/220 V
3. Jedan trofazni uljni transformator 25 KVA, 15.000/220 V

Referent:
Ing. Vidmar Milan

AIRP, S., Fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu pod br. 22.)

132.

[Jajce], 2. novembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE PRIJEDLOG UREDBE O PREGLEDU POSLOVANJA NOVČANIH USTANOVA, KAO I PUNOMOĆ ZA DELEGATE FINANSIJSKOG ODJELJENJA

U prilogu šalje se predlog Uredbe o 8-dnevnom prazniku za banke i druga novčana preduzeća.¹⁾ Donošenje ovakve uredbe u svakoj federalnoj jedinici odlučeno je na konferenciji održanoj 19. VIII. o. g. u Povjereništvu za privredu NKOJ-a.²⁾ Njome treba da se stvori zakonska podloga za pregled rada banaka i drugih novčarskih preduzeća za vrijeme okupacije, pošto postoji mogućnost da se kod njih krije imovina ratnih zločinaca i neprijateljski kapital što sve treba da bude sekvestrirano odnosno konfiskovano. To je naročito važno za banke u Sarajevu, u prvom redu Zemaljsku banku.

Uredba treba da bude objavljena poslije našeg dolaska u Sarajevo, a dotle treba da se pripremi sve što je potrebno za njeno provođenje u život. Finansijsko odjeljenje već radi na sakupljanju imena lica koja će biti upotrebljena kao njegovi delegati za pregled rada banaka za vrijeme

602:

praznika,³⁾ a poslije, ako to bude potrebno, biće postavljeni kao delegati za izvjesno vrijeme dok se ne izvrši konfiskacija. U tom slučaju dobiće poseban dekret.

Prilaže se također i punomoć⁴⁾ u kojoj je tačno određen djelokrug rada delegata.

Dva priloga:

Za načelnika
Drag.fomir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 23 od 2. novembra 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 204 od 10. X 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/241.

*) Vidi prilog 1.

2) V. dok. br. 50.

») V. dok. br. 121.

4) Vidi prilog 2.

Prilog 1.

UREDBA

O PREGLEDU POSLOVANJA NOVČANIH USTANOVA

Cl. 1.

Za sve novčane zavode iz člana 2. ove uredbe određuje se bankarski praznik od 8 dana. Ovaj praznik teče od dana proglašenja ove uredbe.

Cl. 2.

Pod novčanim ustanovama u smislu ove uredbe podrazumijevaju se sve banke, štedionice, mjenjačnice, osiguravajuća društva, zadruga i ostali zavodi javnog, samoupravnog ili privatnog karaktera kojima je promet novca u cilju zarade glavni posao.

Cl. 3.

Za vrijeme praznika prekida se svaki rad sa publikom i ne smiju se vršiti nikakve isplate, vraćanje pologa i predaja sigurnosnih pretinaca, zatim prenosi sa računa na račun.

Cl. 4.

Sva dospjeća koja padaju u dane praznika odgađaju se prvog radnog dana iza praznika.

Cl. 5.

Sva novčana preduzeća iz čl. 2. ove uredbe imaju u roku od 24 sata od proglašenja ove uredbe odnosno poziva upućenog im od strane delegata određenog od Finansijskog odjeljenja pri Prefsjedništvu ZAVNOBiH-a (skraćeno delegat) dostaviti svoju prijavu koja će sadržavati:

a) tačan naziv preduzeća sa oznakom pravne konstitucije (na pr. a. d. za-druga, javno ili komanditno društvo, državna ili samoupravna ustanova).
b) imena članova upravnog i nadzornog odbora, odnosno vlasnika preduzeća, te odgovornih direktora sa oznakom njihovih adresa. Prijave se podnose i to: za grad Sarajevo Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a, za preduzeća u ostalim mjestima oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima. Oblasni narodno-oslobodilački odbori će ovako prikupljene prijave najhitnije poslati Finansijskom odjeljenju. Novčana preduzeća koja imaju svoje filijale unijeće i sve podatke za te filijale.

Cl. 6.

U svim preduzećima iz čl. 2 .ove uredbe postaviće Finansijsko odjeljenje svoje delegate čija je zadaća da nadziru izvršenje propisa ove uredbe i da obavljaju i sve druge poslove koji proizlaze iz punomoći¹⁾ koju će dobiti. Za vrijeme trajanja službe delegata ne smiju vlasnici, upravni i nadzorni odbori i direktori donositi nikakva rješenja bez odobrenja delegata. Odredbe, odnosno rješenja donijeta bez odobrenja delegata smatraće se nevažećim, a u slučaju izazvane štete odgovorna lica progoniće se u smislu čl. 13. ove uredbe.

Cl. 7.

Delegati će nastupiti na svoju dužnost u preduzećima na temelju punomoći koju će im izdati Finansijsko odjeljenje pri predsjedništvu ZAVNOBiH-a. Sva preduzeća dužna su da u svemu postupe po naredbama i uputama delegata.

Cl. 8.

Novčane ustanove imaju prava da podnesu obrazloženu žalbu Finansijskom odjeljenju, ako smatraju da je odlukom ili odredbom delegata povrijeđen bitni imovni interes preduzeća. U tom slučaju izvršenje odredbe odlaže se do rješenja žalbe. Preduzeća su dužna također uputiti prijepis žalbe i delegatu, koji će Finansijskom odjeljenju dostaviti svoje mišljenje.

Cl. 9.

Delegat ima pravo uvida u sve knjige, spise i arhivu preduzeća, a pored toga preduzeća su dužna da mu daju sve potrebne detaljne informacije o svojim poslovima i klijentima. Sve ono što saznaju u toku svog rada u novčanom preduzeću dužni su delegati čuvati kao poslovnu tajnu i ne smiju o tome podnositi nikakav izvještaj osim svojim pretpostavljenim.

Cl. 10.

Do daljnje naredbe zabranjuje se novčanim ustanovama svako trgovanje vrijednosnim papirima i prenos vlasništva papira na temelju bilo kojeg pravnog naslova. Prekršitelj će se progoniti u smislu čl. 13. ove uredbe.

Cl. 11.

Do daljnje naredbe zabranjuje se novčanim preduzećima unos u gruntovne knjige svake promjene vlasništva ili tereta, ako nije predhodno

odobren od Upravnog i Finansijskog odjeljenja pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Cl. 12.

Postavljanje delegata je privremena mjera. Finansijsko odjeljenje će povući delegate iz svih onih preduzeća za koje se uvjeri na osnovu pregleda dosadašnjeg njihovog rada da su obezbjeđeni interesi države, ulagača i drugih povjerilaca.

Finansijsko odjeljenje može da odredi nagradu delegatima za vršenje njihove dužnosti, ako tome bude mjesta. Nagrada pada na teret preduzeća čiji je rad delegat pregledao. Delegati ne smiju da prime nikakvu nagradu, platu, honorar i sl. od preduzeća bez odobrenja Finansijskog odjeljenja.

Cl. 13.

Prekršaji propisa ove uredbe naročito oni iz tač. 6, 10, 11 smatraće se aktima sabotaze protiv narodno-oslobodilačke borbe, te će se kažnjavati po važećim zakonskim propisima. Neosnovano podnošenje žalbi protiv odluke i naredba delegata sa ciljem da se njihovo izvršenje onemogući ili odloži i spriječi smatraće se takođe aktima sabotaze.

Dne . . . . . 1944 g.

Za predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine

Sekretar:

Predsjednik:

Vidi prilog 2.

Prilog 2

PUNOMOĆI ZA DELEGATE FINANSIJSKOG ODJELJENJA

u pogledu nadzora rada novčanih preduzeća

U odnosu prema novčanim ustanovama naša vlast ima prilikom oslobođenja gradova najveći interes na tome da:

a) *blokira svu imovinu lica, koja su se ogriješila o NOB-u, zatim imovinu neprijateljskih državnih ustanova i da ne dozvoli nikakvo raspolaganje tom imovinom do donošenja nadležne sudske presude o konfiskaciji te imovine.*

Vjerovatno će znatan dio ovakve imovine biti pohranjen kod raznih novčanih ustanova u raznim oblicima kao: ulozi na štednju, ulozi po tekućim računima, sudjelovanje u sindikatima i konzorcijima, predaja vrijednosnih papira i dragocjenosti u običnu ostavu ili u sigurnosne pretince. Sva ova imovina ima da se tačno istraži i ustanovi.

Delegati će u tu svrhu prije svega sastaviti spisak svih klijenata banke: vlasnika uložnih knjižica, tekućih računa, običnih ostava i ostava u sigurnosne pretince. U spisak treba unijeti tačan opis svih podataka za ustanovljenje pravog vlasnika. Kao dokaz vlasništva ne smatra se samo naziv računa već i okolnost ko ima pravo raspolaganja tim računom.

Do donošenja nadležne presude o konfiskaciji delegati će blokirati sve račune i potraživanja svih onih lica za koje je njima službenim putem javljeno ili im je to inače poznato da su se ogriješila ili bili neprijatelji NOB, da su bila članovi ustaškog pokreta ili na bilo koji način korisnici tog pokreta i njegove vladavine, ili da su neprijateljski državljani, ili su utekla neprijatelju. Isto tako blokirat će se računi i potraživanja i najbližih srodnika u prvoj liniji takvih lica (roditelji, žena, muž, djeca, i braća). Treba blokirati i obaveze takvih lica. Ukoliko je takvo lice zaduženo kod nekog zavoda treba ustanoviti na temelju čega je zaduženo pa će se na taj način otkriti i njegova druga imovina koja nije pohranjena kod toga novčanog zavoda. Ako je neko jamčio za takvo lice prilikom zaduženja, moći će se ustanoviti tako njihov međusobni odnos.

Delegati će sastaviti spisak blokirane imovine sa svim potrebnim podacima i oznakom razloga za blokiranje. Ovakve spiskove treba najhitnije dostaviti Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a. Delegati u novčanim ustanovama u mjestima osim grada Sarajeva sastaviće ove spiskove u dva primjerka i poslati ih oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru, koji će jedan primjerak zadržati za sebe, a drugi hitno poslati Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

b) da se ustanovi vlasništvo novčanog preduzeća po nacionalnom sastavu kapitala ili kredita kojim preduzeće radi.

U tu svrhu delegati će sastaviti spisak vlasnika akcija, ako je u pitanju akcionarsko društvo. Kod sastavljanja spiska akcija delegati će se poslužiti zapisnicima glavnih skupština iz kojih će se moći ustanoviti ko je vlasnik akcija i kada one glase na donosioca. Osim toga poslužiće se i eventualnim drugim podacima, kojima raspolazu upravni i nadzorni odbori preduzeća. Pored toga delegati će sastaviti i spisak kredita koje je to preduzeće uživalo u inostranstvu. U spisak treba unijeti i uslove kredita.

Naročito treba ispitati sve ugovore koji se odnose na: 1. sindikat vlasnika većine akcija preduzeća. 2. poslovne kredite koje zavod uživa u inostranstvu. 3. glavne (najveće) poslovne kredite koje je zavod podijelio svojim klijentima i 4. sve sindikalne i komercijalne poslove zavoda.

c) da se ustanovi nacionalitet članova upravnog i nadzornog odbora i direktora, odnosno vlasnika preduzeća te njihove adrese.

Ako se inozemna lica pojavljuju kao članovi odbora, direktori ih davaoci poslovnih kredita, odnosno ulagači sa specijalnim uslovima, tada uz nacionalitet tih lica treba ustanoviti i njihovu pripadnost inozemnim poslovnim preduzećima, koncernima, grupama i si., te njihov stvarni položaj u preduzeću.

d) da se ustanovi kakvo je bilo političko držanje lica pobrojanih, pod c) i svih činovnika tog preduzeća u odnosu prema NOB-i, zatim prema ustaškom pokretu i okupatoru.

Delegati su dužni da ispitaju sve gornje okolnosti i da o njima hitno podnesu detaljan izvještaj Finansijskom odjeljenju pri predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Delegati će odmah po nastupu svoje dužnosti ustanoviti stanje imovine novčanog preduzeća. Da li će biti potrebno da to preduzeće u tu svrhu sastavi bilansu na dan stupanja na snagu te uredbe odlučiće u svakom pojedinom slučaju Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a; u svakom slučaju delegati će pregledati i prekontrolisati posljednju poslovnu bilansu tog preduzeća.

Dužnost je delegata specijalno da ustanove likvidnost preduzeća i da podnesu predloge o uspostavi daljnjeg normalnog rada u preduzeću.

Za vrijeme praznika dužni su delegati da strogo paze na to da preduzeća ne prave nikakve poslove sa klijentima, koji bi odnose klijenata i preduzeća mogli promijeniti prema stanju zatečenom na dan stupanja na snagu ove uredbe. U slučaju da bi strogo održavanje ovog principa moglo nanijeti štetu preduzeću i da ono što bi trebalo učiniti ne bi bilo u protivnosti sa NOB-om, ovlaštani su delegati da mogu dozvoliti takav posao i za vrijeme praznika, ali o svakom takvom slučaju moraju odmah podnijeti izvještaj Finansijskom odjeljenju sa obrazloženjem. Najveći novčani iznos do kojeg se može takav posao kretati je Kuna 100.000. Ako je u pitanju veći iznos mora biti prethodno odobrenje Finansijskog odjeljenja.

Delegati su dužni da pregledaju i sve one račune, koji su zaključeni, podmireni ili otpisani posljednjih šest mjeseci da bi ustanovili da li je zaključak tih računa zaista predstavljao čiste poslovne odnose ili je krio u sebi transakcije političke naravi. Isto tako trebaće pregledati i sve značajnije isplate sa uložaka i kontokorenata izvršene u tom razdoblju, da bi se ustanovilo tko je i u koju svrhu raspolagao većim iznosima.

PREMA LICIMA S KOJIMA DELEGATI DOĐU U DODIR U SVOJOJ DUŽNOSTI u novčanom preduzeću oni će postupati sa najvećim taktom i obzirom, ali istodobno i energično, ne odstupajući nigdje od duha propisa ove punomoći i uredbe. Svaki čin u vršenju svoje dužnosti, koji bi po mišljenju delegata mogao biti štetan po interese NOB-e delegati će dostaviti Finansijskom odjeljenju, a ono će o tom donijeti odluku.

Delegati su neposredno podčinjeni Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a i njemu odgovaraju za svoj rad. Finansijsko odjeljenje vrši disciplinsku vlast nad njima, može ih udaljiti od dužnosti, odnosno smijeniti. Finansijsko odjeljenje je jedino nadležno za davanje direktiva delegatima. Eventualne primljene direktive s druge strane moći će delegati uvažiti jedino ako ih odobri i Finansijsko odjeljenje.

Delegati nisu ovlaštani da na svoju ruku vrše ma kakve promjene u sastavu upravnog i nadzornog odbora, poslovnog direktora i činovništva

preduzeća. Delegati mogu jedino uputiti Finansijskom odjeljenju takve prijedloge koje će o njima donijeti odluku.

Dne . . . . . 1944 g.

Načelnik
Finansijskog odjeljenja,

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IH/242-248.

133.

[Jajce], 3. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ FINANSIJSKOG ODJELJENJA ZAVNOBiH-a PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O STANJU DRŽAVNE BLAGAJNE NA DAN 31. OKTOBRA 1944. GODINE

Ovom odjeljenju čast je po-dnijeti slijedeći izvještaj o stanju državne blagajne na dan 31. oktobra 1944 g.:

Prema posljednjem izvještaju od 9. X¹) saldo blagajne iznosio je

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
Primljeno u vremenu od 9.X. do 31. X. radi zamjene	111,816.150.-	146.150.-	20.003.-	19.890.-
	-	-	15.-	2.900.-
Svega	111,816.150.-	146.150.-	20.018.-	22.790.-~

Izdaci: u vremenu od 9. X do 31. X.

Centralnoj intendaturi	866.920.-
Za izmjenu novca	62.400.-
Sreskom NOO, Jajce	100.000.-
Oblasnom NOO, za B. Krajinu	8,000.000.-
Za lustere u Domu kulture	28.000.-
Odjelu za šume i rude	10.000.-
Za izradu klupa u Domu kult. [ure]	6.240.-
Centralnoj pozorišnoj grupi	35.000.-

Na dan 31. oktobra 1944. g. ostao je saldo: 102,707.590.- 146.150.- 20.018.- 22.790.-

Za Načelnika,
Krndija

608:

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Izvještaj je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 24
od 3. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a III/261.

‘) V. dok. br. 91.

134.

[Jajce], 3. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA POLJOPRIVREDU, STOČARSTVO I VETERINARSTVO¹⁾
PRI ZAVNOBiH-u DOSTAVLJA PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODO-
BRENJE PRIVREMENI PRAVILNIK O STOČNIM UVJERENJIMA, SA OD-
GOVARAJUĆIM FORMULARIMA²⁾

U cilju očuvanja našega poharanog stočarstva, sprečavanja razna-
šanja stočnih zaraza na stoku i ljude, radi osujećenja neovlaštenog prisva-
janja tuđe stoke, te krijumčarenja stokom sa oslobođenog na još neoslo-
bođeno područje, potrebno je, da se odmah uvedu stočna popratna uvje-
renja pri prometu stokom.

U tu svrhu propisuje se PRIVREMENI PRAVILNIK O STOČ-
NIM UVJERENJIMA koji glasi:

Cl. 1.) Sva stoka, koja se goni ili prevozi izvan područja svoje opšti-
ne (građa, stalnog boravišta), te sva trgovini namjenjena stoka, mora da
bude popraćena: UVJERENJEM O SVOJINI I NEZARAŽENOSTI STOKE,
prema priloženom formularu 1.) (stočna uvjerenja 1.)³⁾

Cl. 2.) Stočna uvjerenja 1.) može da izdaje samo općinski i gradski
NOO – i to onim vlasnicima štake, koja je uzgojena ili stalno boravi na
njihovom području, (iznimno vojska i sudovi).

Cl. 3.) Općinski i gradski NOO imaju se starati da potrebne količine
stočnih uvjerenja 1.) imaju stalno u zalih.

Cl. 4.) Pri svakom gradskom i općinskom NOO neka se odredi odgo-
vorni činovnik, koji će rukovoditi sa svim poslovima stočnih uvjerenja.

Cl. 5.) Odgovorni činovnik stočnih uvjerenja pri opštinskim, grad-
skim NOO ima da vodi uredno protokol 1.) o izdavanju uvjerenja o svo-
jini i nezaraženosti stoke (stočna uvjerenja 1.)

Cl. 6.) U protokolu 1.) ima da se uvodi: 1) redni broj, 2) datum izda-
vanja stočnih uvjerenja 1.) 3) ime i prezime vlasnika stoke, 4) iz kojeg
je mjesta, sela, 5) vrsta i broj stoke, 6) kuda stoku goni, 7) opaska.

Cl. 7.) Na svakom stočnom uvjerenju 1.) ima se unijeti datum izda-
nja i tekući broj protokola 1.) (uz ispunjenje ostalog formulara).

Cl. 8.) Odgovorni činovnik – rukovalac stočnim uvjerenjima ne mo-
že da izda ni jedno stočno uvjerenje 1.) bez potvrde seoskog ili nadlež-

nog NOO – (prema priloženom formularu 2. I.)⁴⁾ On je ove potvrde po formularu 2.) dužan da po redu prijema čuva godinu dana.

Čl. 9.) Potvrde po formularu 2.) izdaju načelno seoski NOO po stvarnom stanju⁵⁾. Oni se imaju starati da ih stalno imaju u dovoljnoj zalihi.

Čl. 10.) Stočna uvjerenja 1.) vrijede godinu dana, a potvrde po formularu 2.) jednu sedmicu, ukoliko se u međuvremenu ne pojavi koja stočna zaraza koja automatski obje isprave čini nevažećim.

Čl. 11.) Za ispostavu stočnih uvjerenja 1.) imaju vlasnici stoke, da prethodno nabave od svojih seoskih ili nadležnih NOO pa menu te potvrde po formularu 2.)

Čl. 12.) Za ispravno ispostavljanje seoskih potvrda po formularu 2.) seoski ili nadležni NOO nose punu odgovornost, da je odnosna stoka zaista vlasništvo dotičnog stočara, i da u mjestu njenog boravišta ne vlada koja stočna zaraza.

Čl. 13.) Pri gradskim odnosno općinskim ili sreskim NOO gdje se održavaju stalne i priznate stočne pijace, rukovalac – činovnik stočnih uvjerenja ima da vodi i protokol 2.) o prenosu vlasništva stoke o izvršenoj kupoprodaji.

Čl. 14.) U protokolu 2.) imaju se označiti slijedeće rubrike: 1) redni broj, 2) dan kupoprodaje, 3) ime i prezime prodavaoca, 4) boravište prodavaoca, 5) ime i prezime kupčeva, 6) boravište kupčeva, 7) vrst i broj kupljene stoke, 8) opaska.

Čl. 15.) Svaki prenos vlasništva na uvjerenju o svojini i nezaraženosti stoke mora da ima tekući broj protokola 2.) i datum.

Čl. 16.) Ispravan i priznat prenos vlasnika na stočnom uvjerenju 1.) ima se vršiti po podnešenoj potvrdi o potrebi kupnje izdatoj sa strane nadležnog NOO prema priloženom formularu 3.)⁶⁾ kupcu. Potvrde po formularu 3.) izdaju seoski, opštinski i drugi nadležni NOO po svom nahođenju.

Čl. 17.) Rukovalac stočnim uvjerenjima prima potvrde o kupnji prema formularu 3.) od kupaca i uvrštava ih po izvršenom prenosu vlasništva u spisak prodane stočke, naznačivši to u opasci protokola 2.)

Čl. 18.) Potvrde po formularu 3.) mogu da posluže mjesto potvrda po formularu 2.) kad se iz zbirnog stočnog uvjerenja 1.) s većim brojem stoke ispisuje pojedino kupljeno grlo ili jedan dio stoke.

Čl. 19.) Po prodaji pojedinih ili djelomičnog broja grla iz zbirnih stočnih uvjerenja 1.). Na pr. u jednom stoč. uvjerenju I. ima dvadeset ovača, a više kupaca kupi po nekoliko komada, izdaje se kupcu novo stoč. uvjerenje I. o svojini i nezaraženosti za onoliko grla koliko je pojedinac iz prodavaočeva uvjerenja I. kupio. Na ovom novom stoč. uvjerenju I. kupca, označuje se sve kao i u prvotnom stoč. uvjerenju prodavaoca, samo mjesto dotjeranog broja grla upisuje se kupljeni broj. Rubrike prenosa vlasništva ispunjuju se kao obično.

Čl. 20.) Na poleđeni zbirnog stočnog uvjerenja 1.) prodavaoca, ubilježi se crnilom: kada, tko, što i koliko je grla iz uvjerenja 1. ispisano, odnosno kupljeno. Svaka ovakva bilješka na poleđeni uvjerenja neka bude obskrbljena pečatom i čitljivim potpisom rukovaoca.

Cl. 21.) Za svako krupno grlo (kopitari, goveda, mazge i magarad) izdaje se posebno stočno uvjerenje 1.). Na jednom te istom ovakvom uvjerenju može se iznimno upisati uz majku i tele, ždrijebe i pule, ako još sisa ju.

Čl. 22.) Za veći broj sitne stoke (ovaca, janjaca, koza i svinja) jednog te istog vlasnika iz istog mjesta – mogu gradski i opštinski NOO izdavati samo jedno stočno uvjerenje 1.) ali sa tačnim opisom stoke i brojem iste

Cl. 23.) U zbirnim stočnim uvjerenjima 1.) ne smije se stavljati u rubrici stočnog opisa: razne ili neodređene boje, nego se ima označiti tačan broj jedne i tačan broj druge boje (naznačiti, koliko crnih, bijelih ili šarenih).

Cl. 24.) U jednom stočnom uvjerenju I. ne smije se upisivati dvije razne vrste stoke (na primjer ovce i koze i tome si.).

Čl. 25.) Promjena pravca (mjesta opredjeljenja) stoke, vrši se čitko, na poleđini stočnog uvjerenja 1.), crnilom, uz navode datuma, potpisom rukovaoca i stavljanjem pečata.

Cl. 26.) U jednom stočnom uvjerenju 1.) važi samo označeni jedan pravac (kud se stoka goni) a po izvršenim promjenama pravca samo pravac zadnjeg datuma.

Čl. 27.) Svaku trgovinu i promet stokom bez navedenih uvjerenja imaju NOO spriječiti, a prodaju i kupnju stoke skoncentrisati na ustaljene stočne pijace, koje treba staviti pod veterinarski nadzor. Sva ostala trgovina stokom izvan pijace ovisna je o dozvoli nadležnog veterinarara.

Čl. 28.) Stoku zatečenu izvan područja opštine – (grada pripadnosti) bez propisnog stočnog uvjerenja 1.) ima prvi i najbliži NOO da ustavi i na odvojenom i sigurnom mjestu zatvori, kako ista ne bi došla u dodir sa drugom domaćom i nesumnjivom stokom.

Čl. 29.) Narodnooslobodilački odbor, na čijem je području lovakova stoka zatečena i ustavljena, ima bez odlaganja da ispita: 1) je li odnosna stoka zakonitog vlasnika? 2) je li bolesna, zaražena ili na zaraze sumnjiva? 3) da li potječe iz zaraznog mjesta ili je zaražena mjestima prolazila? 4) da li je namijenjena krijumčarenju ili protupropisnoj trgovini?

Čl. 30.) Ako NOO utvrdi da je uhvaćena stoka bila namijenjena krijumčarskoj trgovini, ista se ima da zaplijeni u korist države. Ako se utvrde pozitivne okolnosti pod 2.) i 3.) navedenog iz člana 29.) postupiće se po predlogu nadležnog veterinarara. Ako NOO utvrdi pozitivne okolnosti iz člana 29.) pod 1.) povesti će redovni sudski postupak protiv odgovornog lica.

Cl. 31.) Za pokriće troškova oko ovih poslova izdat će se naknadno potrebno uputstvo.

NADOPUNA ČLANA 27.

Pri NOO gdje postoji veterinar ne smiju se održavati stočne pijace, izložbe stoke i stočno sabiranje bez veterinarskog nadzora.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12056/52, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. vet. 139 od 3. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 180 od 3. XI 1944.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/275-281.

*) U propratnom dopisu kao adresant stoji: »Predsjedništvo ZAVNOBiH-a – Odjeljenje za narodnu privredu«, a u priloženom Pravilniku: »Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo«. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1 uz dok. br. 105.

2) Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo dostavilo je navedeni Pravilnik sa formularima Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje dopisom br. Vet. 139 od 3. XI 1944. godine. Odjeljenje je 6. XII 1944. godine ponovo dostavilo Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na uvid i odobrenje donekle izmijenjeni tekst ovog Pravilnika pod nazivom »Privremeni pravilnik o stočnim putnicama« dopisom br. 249 (MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12056/52).

3) Vidi prilog 1.

4) Vidi prilog 2.

5) Prvobitno bilo napisano: »po svom uvjerenju i savjesti«.

6) Vidi prilog 3.

Prilog 1.

Formular I

Oblasni Narodno Oslobodilački odbor za

I/Broj:

STOČNO UVJERENJE – I

o svojini i nezaraženosti

Potvrđuje se, da je

(opis i broj stoke)

svojina

(ime i prezime vlasnika)

iz sela:.....opštine.....sreza:

Stoka se goni u

(ime mjesta ili stoč.[ne] pijace)

U svrhu

612:

Ovo je uvjerenje izdato na osnovu posvjedočenja seoskog (gradskog-opštinskog) N. O. O. kojim se potvrđuje, da u mjestu porijekla stoke ne vladaju stočne zaraze prenošljive na ovu vrst stoke.

Izdato u opštini..... Dana.....1944.

Rukovaoc stoč.[nih] uvjerenja:

Za N. O. O. Predsjednik:

M. P

II/Broj

PRENOS VLASNIŠTVA

kojim se potvrđuje, da je gore upisanu stoku

danās kupio

(naznačiti vrst i broj)

(ime i prezime kupca)

iz sela.....opštine.....sreza

i da ju goni u.....u svrhu

Na stočnom pazaru u.....dana:.....1944,

Povjerenik stoč[ne] pijace

M. P.

Prilog 2.

Formular II

POTVRDA

kojom se sa strane ovog seoskog N. O. O. (gradskog-opštinskog) potvrđuje, da je

(popis i broj stoke)

vlasništvo.....iz ovog sela

(ime i prezime)

(opštine, grada) te da u selu ne vladaju stočne zaraze, koje su na drugu stoku i ljude prenošljive.

Izdato u selu:.....dana.....1944.

opštini
gradu

M. O.

Za N. O. O. Predsjednik

Prilog 3.

Formular III.

POTVRDA¹⁾

kojom se sa strane ovog seoskog (opštinsko-gradskog) N. O. O. potvrđuje da je.....iz sela.....opštine..

(ime i prezime)

sreza.....potrebno da kupi i nabavi

(označiti vrst stoke i koliko)

za vlastito domaćinstvo

za trgovinu uz obrtnu dozvolu

U.....dana.....1944.

M. P.

Za N. O. O. Predsjednik

Sekretar:

Na drugoj strani formulara, ispod štambilja ZAVNOBiH-a, dopisano je rukopisom:

»Raspravljano na sjednici [Predsjedništva] 4. XII 1944. [v. dok. br. 190] i data uputstva Odjjeljenju] za polj.[oprivredu], stoč.[čarstvo] i vet.[erinarstvo] za poduzimanje predloženih mjera. 4. XII 1944.

Sekretar
Brkić«

135.

Jajce, 3. nowembar 1944.

REFERAT ING. MILANA VIDMARA ODJELJENJU ZA INDUSTRIJU
TRGOVINU ZAVNOBiH-a O STANJU ELEKTRIČNE CENTRALE U
RUDNIKU LJUBIJA

Električna centrala rudnika Ljubija potpuno je razorena tako da sada o nekom popravku nema govora. Razoreni su parni kotlovi, parne turbine i električni generatori. Sveukupni učinak centrale bio je 1100 KW, Sada se radi na montaži lokomobila učinka 25 ks, koji će okretati trofazni generator 15 KW, 525 V, koji će preko transformatora 10 KVA, 525/220 V davati energiju za pogon radionice i rasvjete rudnika sa stanbenim zgradama.

Isto tako radi se na izgradnji malene vodene snage¹⁾ sa poprečnom količinom vode 0,05 m³/sek. i padom od 40 metara. Ova vodena snaga davala bi dakle stalno oko 5 ks.

Napominjem, da se je u blizini Prijedora otvorio sada novi ugljenokop sa dosta lošim ugljenom. Nova centrala za rudnik Ljubiju i širu okolinu Prijedora izgradila bi se kod ovog ugljenokopa tako da bi odpali troškovi prevoza goriva u rudnik Ljubiju; energija bi se prenosila dakle u Ljubiju elektr.[ičnim] dalekovodom, što znači maksimalno 5% gubitka.

Referent:

Ing. Vidmar Milan

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a pod br. 23.)

Odnesi se na izgradnju manje vodene brane.

136.

[Jajce], 4. novembar 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA OKRUŽNI NOO JAJCE U TRAVNIKU O SVOM ZAKLJUČKU DA SE PRIVREMENO OBUSTAVI RAD SVIH PRIVATNIH ŠKOLA. PREDSJEDNIŠTVO TRAŽI DA ODBOR PRIVREMENO OBUSTAVI RAD PRIVATNIH ŠKOLA U TRAVNIKU I DOCU¹⁾

Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a donijelo je zaključak kojim se privremeno obustavlja rad svih privatnih škola, pa prema tome rad privatne nadbiskupske klasične gimnazije, Privatne ženske realne gimnazije s.[estara] milosrdnica Sv.[etog] Vinka, Privatne ženske građanske škole s.[estara] milosrdnica Sv. Vinka kao i Privatne osnovne škole sestara milosrdnica. Sv.[etog] Vinka u Travniku i Docu. Rad ovih škola obustavlja se privremeno iz razloga, što još nisu izrađeni školski programi i udžbenici i što još nije dovršena reorganizacija škola.

Po prijemu ovoga akta okružni narodno-oslobodilački odbor izvještice na osnovu avoga zaključka uprave imenovanih škola.

Sekretar:

Pretsjednik:

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 182 od 4. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a 1/70-71.

U pogledu donošenja konačne odluke o obustavljanju rada privatnih škola Predsjedništvo je tražilo mišljenje NKOJ (v. dok. br. 139.)

615:

[Jajce], 4. novembar 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a UPUĆUJE OBLASNI NOO ZA BOSANSKU
KRAJINU NA KOJI NAČIN TREBA IZVRŠITI RASPODJELU I PRODAJU
SOLI I DRUGIH MONOPOLSKIH ARTIKALA

Razmatrajući pitanje podjele soli koju je dodijelio kao ratni plijen Štab V Korpusa NOV i POJ Oblasnom narodno oslobodilačkom odboru, zaključili smo, da se jedna količina¹⁾ soli raspodjeli besplatno narodu. Ostalu količinu soli treba razmjeniti za žito ili prodavati za novac. Prilikom raspodjele soli koja će se besplatno davati narodu potrebno je da povedemo računa o tome da dobiju so naročito oni krajevi koji su već duže vremena oskudijevali. Mi smo mišljenja da bi tu sol trebalo podjeliti isključivo na selu, jer su ti krajevi u najvećem dijelu stalno oskudjivali u pogledu soli.

Prema izvještaju Štaba V. Korpusa, upućeno je u Centralnu Bosnu jedan vagon soli Komandi banjalučkog područja, s tim da manju količinu zadrži za svoje potrebe, a ostalo da stavi na raspoloženje Banjalučkom okružnom narodno-oslobodilačkom odboru. Isto tako upućeno je za prozorski srez 40 metara soli. Ta je količina stavljena na raspoloženje komandi područja i vjerovatno, da će od te količine biti nešto podjeljeno narodu. Isto tako Štab Korpusa je stavio na raspoloženje jajačkom okružnom narodno-oslobodilačkom odboru jedan vagon soli.

Prilikom raspodjele treba uzeti u obzir ove izdate količine.

Da bi se što bolje organizovala prodaja soli, mi smo mišljenja da treba odmah pristupiti stvaranju prodavaonica u sljedećim mjestima: Prijedor, Drvar, Sanski Most, Ključ, Mrkonjić [Grad], Jajce, Gornji Vakuf, Glamoč i Prnjavor. Te prodavaonice nalazile bi se uglavnom u sjedištima okružnih narodno-oslobodilačkih odbora i u prostorno najpogodnijim centrima. Ove prodavaonice, osim soli, prodavale bi sve monopolske proizvode (duvan, šibice, kao i proizvode ostalih državnih preduzeća).

Organizaciju ovih prodavaonica treba da sprovedu okružni narodno-oslobodilački odbori. Oni bi, preko određenih ljudi, rukovodili i kontrolisali rad ovih prodavaonica. Mišljenja smo, da bi za prvo vrijeme trebalo odrediti dva tri poslovno sposobna i čestita čovjeka, koji daju garancije da će pravilno voditi poslovanje ovih prodavaonica. Ove prodavaonice, ukoliko ih budemo pravilno vodili, imaće velikog značaja u oživljavanju i regulisanju prometa. Osim toga one će biti prvi oslonac u našoj pretstojećoj akciji oko stvaranja zadružnih ustanova, koje ćemo moći, za prvo vrijeme, snabdijevati potrebnim artiklima.

U cilju što pravilnijeg rukovođenja poslovima prodavaonica, kao i u cilju evidencije prodaje, mi ćemo ovdje štampati poslovne knjige koje će voditi za to određeni ljudi u svakoj prodavaonici.

Razlozi koji su nas rukovodili da jedan dio količine soli prodamo, odnosno razmijenimo za žito, sastoji se u tome što imamo danas da izdr-

žavamo jedan ogroman aparat, kako pri našim narodno-oslobodilačkim odborima, tako i u našim državnim preduzećima. Naročito napominjemo potrebe željezničkog saobraćaja, čija je normalizacija od ogromnog privrednog značaja. Sol bi se razmjenjivala na bazi: 1 kgr. soli za 3 kg. pšenice. Prema tome odnosu treba odrediti i novčanu cijenu kao i cijenu, ukoliko se bude so zamjenjivala za druge artikle (kao na pr. za pasulj, kukuruz, mast itd.).

Ovim prodavaonicama biće stavljene veće količine duvana i šibica. Šibice će se prodavati po komadu Kuna 20.— Prema toj cijeni treba odrediti i odnos razmjene u naturi. Cigarete u pakovanju prodavače se po dvostrukoj nominalnoj cijeni, koja je naznačena na svakoj vrsti cigareta. Vojničke i radničke cigarete prodavače se po dvostrukoj nominalnoj cijeni »rame«.

Nama je stavljena na raspoloženje veća količina eksera. Da bismo što racionalnije iskoristili ove količine, mišljenja smo, da bi te eksere trebalo magazionirati na jednom mjestu (u Jajcu), odakle bi se vršila raspodjela. Prilikom raspodjele trebalo bi povesti računa samo o potrebama onih koji su već sada pristupili izgradnji kuća. S tim bi se trebali isključivo rukovoditi pri određivanju potrebnih količina eksera.

Organizaciju prodavaonica trebalo bi sprovesti na taj način što bi se uputili određeni ljudi na teren koji bi na licu mjesta dali detaljna uputstva okružnim narodno-oslobodilačkim odborima u pogledu organizacije i njihovog rada.

Sekretar:
II. Brkić

(Pečat)

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14827/53, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 185 od 4. XI 1944.)
AIRP, S., mf. ZAVNOiBH-a, IV/282-283.
(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

*) Prvobitno bilo upisano 15 vagona.

138.

[Jajce], 4. novembar 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA ODJELJENJE ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU O ZAKLJUČKU DA SE FABRIKA ŠIBICA U TRAVNIKU STAVI POD SEKVESTAR I TRAŽI DA ODJELJENJE POSTAVI SEKVESTRA

Predsjedništvo ZAVNOBiH-a donijelo je zaključak da se fabrika šibica u Travniku stavi pod sekvestar. Stavlja se u dužnost odjelenju za industriju i trgovinu da za imenovano preduzeće odredi sekvestra koji će neposredno rukovoditi radom preduzeća. Prilikom preuzimanja pre-

617:

duzeća izvršiti popis cjelokupne imovine i zalihe. O izvršenom izvjestiti i Pretsjedništvo i priložiti jedan primjerak zapisnika o popisu imovine i zaliha preduzeća.

Sekretar:
H. Brkić

(Pečat)

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 188 od 4. XI 1944.)

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

139.

(Jajce, 4. novembar 1944)

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBRAZLAŽE NKOJ PRIJEDLOG SVOG ODJELJENJA ZA NARODNU PROSVJETU O UKIDANJU SVIH PRIVATNIH ŠKOLA I UVOĐENJU VJERONAUKA KAO FAKULTATIVNOG PREDMETA. PREDSJEDNIŠTVO TRAŽI MIŠLJENJE NKOJ O OVIM PRIJEDLOZIMA

Odjeljenje za narodnu prosvjetu, u svom izvještaju Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a od 10. X. 1944.,¹⁾ predložilo je da se na teritoriji Bosne i Hercegovine ukinu sve privatne škole i da se vjeronauka uvede kao fakultativan predmet. Pretsjedništvo se, u principu, složilo s ovim predlogom, ali, smatrajući da ovo pitanje treba riješiti jednoobrazno za cijelu federativnu Jugoslaviju, nije donijelo konačne odluke, nego je riješilo da po gornjim pitanjima zatraži mišljenje Nacionalnog Komiteta.

Smatrajući u principu predlog Odjeljenja za narodnu prosvjetu osnovnim, Pretsjedništvo se rukovalo ovim razlozima:

Sve privatne škole u Bosni i Hercegovini osnovne, srednje i učiteljske kao i razne niže stručne škole, dječiji domovi nalaze se u rukama rimokatoličkih crkvenih redova, muških i ženskih, dok pripadnici drugih konfesija takvih škola nemaju. Ostaviti stanje kakvo je, to bi značilo jednoj konfesiji, rimokatoličkoj, davati izuzetna prava i izuzetan položaj, što može da doprinese međusobnom otuđivanju i razjedinjavanju naših naroda.

U ovim školama obrazovanje djece vrši se jednostrano i ne naučno; dječja fantazija opterećuje se raznim nerealnim predmetima i predodžbama koje sprečavaju slobodan i pravilan intelektualni i moralni razvitak djeteta; od najranije mladosti djeca se odgajaju u duhu netrpljivosti i isključivosti, što u velikoj mjeri ometa ostvarenje bratstva i jedinstva naših naroda.

Redovnici isusovačkog reda drže gimnaziju u Travniku, franjevci u Visokom i Širokom Brijegu. U toku okupacije Nezavisna Država Hrvatska

otvorila je čitav niz srednjih i stručnih škola s pravom na javnost kojima rukovode razni redovi muški i ženski rimokatoličke crkve. Prema dosadašnjem iskustvu nemoguće je očekivati da će se u ovim školama ikada iskreno i predano raditi po našem školskom programu i u duhu narodno-oslobodilačkog pokreta. Ove su škole pod bivšim režimima, a naročito za vrijeme okupacije bile stjecišta reakcije i profašističkog vaspitanja mlade generacije. Tuđinski i protudemokratski duh prožimao je cjelokupni nastavni i pedagoški rad. Iz ovih škola, naročito iz gimnazije u Travniku i Širokom Brijegu izašao je veliki broj funkcionera ustaške države i organizatora ustaškog pokreta. Zbog njihovog krvničkog djelovanja te su škole izgubile svaki moralni autoritet u našoj javnosti.

Članovi muških i ženskih redova nastavnici privatnih škola su najvećim dijelom do sada ispoljavali, ili nerazumijevanje ili pak neprijateljski stav prema narodno-oslobodilačkom pokretu.

Predsjedništvo ZAVNOBiH-a, imajući pred očima posebne uslove naše zemlje u principu je stalo na stanovište da se vjeronauka uvede u svim osnovnim i srednjim školama kao fakultativan predmet. Smatramo da se kod nas u Bosni i Hercegovini u tom pogledu ne može praviti izuzetak sa osnovnom školom kao što je to učinjeno u Hrvatskoj, gdje je riješenjem ZAVNOH-a vjeronauk uveden kao obavezan predmet u osnovnoj školi. Prilike su kod nas izuzetne već i po tome, što pravoslavnih učitelja, uslijed ustaških pokolja i nema te bi učenje vjeronauke praktično bilo ograničeno samo na muslimansku i katoličku djecu.

Upoznavajući vas s razlozima koji su nas rukovodili da zauzmemo izneseno stanovište, očekujemo da ćete nam dostaviti mišljenje po ovim pitanjima.

Sekretar,

Predsjednik

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 189 od 4. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/22-23.

1) V. dok. br. 89.

140.

[Jajce], 4. novembar 1944.

CENTRALNA POZORISNA GRUPA BOSNE I HERCEGOVINE TRAŽI OD
PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a DA ZA POTREBE GRUPE DODIJELI
5.000 DINARA¹⁾

Molimo da nam se odobri suma od

Din. 5.000.— (Pet tisuća dinara)

koja nam je potrebna za nabavku 1 para čizama za balet, i 1 par bijelih rukavica za potrebu ovog pozorišta.²⁾

Za upravu:

Irfan

(Pečat)

619:

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Centralnoj pozorišnoj grupi pod br. 3, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 183 od 4. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/66-67.

Na drugoj strani dokumenta ispod štambilja ZAVNOBiH-a dopisano je rukom: »Harmonike«.

(Pečat sa natpisom: »Centralna pozorišna grupa Bosne i Hercegovine«.)

*) O sličnom zahtjevu za dodjelu novca vidi dok. br. 126.

2) Na donjoj polovini dokumenta dopisana je rukom bilješka o isplati novca koja glasi:

»Predsjedništvu,

Danas je isplaćeno Pozorišnoj grupi 5.C00 (pethiljada) kuna u vezi sa Vašim nalogom za isplatu br. 43 od 7. XI 1944.

Za načelnika
Finans.[ijskog] odjeljenja
Krndija«

141.

Travnik, 4. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ ZAVODA ZA IMPREGNIRANJE PRAGOVA I GRAĐE U VITEZU
ODJELJENJU ZA NARODNU PRIVREDU ZAVNOBiH-a O POSLOVANJU
ZAVODA, STANJU POSTROJENJA I MOGUĆNOSTIMA DALJE PROIZ-
VODNJE ŽELJEZNIČKIH PRAGOVA I GRAĐE¹⁾

Shodno traženju člana toga vijeća druga Dr Hamdije Cemerlića, dostavljam naslovu slijedeći izvještaj.

Državni zavod za impregniranje pragova i građe u Vitezu, poslova je do sada kao samostalna državna željeznička ustanova pri Ravnateljstvu državnih željeznica u Sarajevu, sa posebnom upravom, stručnim osobljem i stručnim radništvom. Na dan 20. oktobra o. g. tj. pred zauzimanje Viteza po narodno-oslobodilačkoj vojsci, zavod je imao devet regulisanih službenika i,35 redovnih radnika (zanatlija i običnih radnika). Svi službenici i radnici izuzev dvojice regulisanih i jednog radnika, nalaze se i danas na službi kod zavoda.

Sva zavodska postrojenja nužno potrebna za impregnaciju pragova sačuvana su. Uz to su sačuvana i antiseptička sredstva za impregnaciju (kreozotno ulje, cink-hlorid i Volmanove soli – Tanalit) u prilično znatnoj količini, tako da se sa istim može impregnirati do 500.000 komada pragova dimenzije 14/20–14 cm, 60 m (za pruge bos.[ansko]-herc.[egovačkih] željeznica). Na zalihi se nalazi i manja količina ulja, maziva i ostalog materijala za održavanje strojeva. Jedino remenje (kajiši) kojih je zavod imao u većoj količini, odnešeno je po vojsci, tako da je zavod ostao samo sa jednim remenom, čime je omogućen rad električne centrale. Strojevi u radionicama za održavanje zavoda isključeni su iz upotrebe jer su sa istih

620:

skinuti kajiši, pa bi bilo neophodno potrebno poduzeti kod vojske korake da se zavodu bar nešto remenja povrati.

Pogon strojeva je parni a za loženje kotlova upotrebljava se ugalj Breza – za nuždu i Zenica. Kad zavod vrši impregnaciju potrebno mu je mjesečno cca 160 tona ugljena dok kad miruje, može mu biti i 100 tona (samo za električnu centralu). Za sada na zalihima ima ugljena još samo za najviše 10 dana te ukoliko se ne nabavi na drugoj strani, biće zavod prisiljen obustaviti rad električne centrale.

Za svoje poslovanje zavod je raspolagao sa svim potrebnim strojevima, službenim zgradama i zgradama za nastanbu svoga osoblja. Od ovog je nešto spaljeno i uništeno, ali je i pri tome opet u mogućnosti da nesmetano nastavi rad na impregniranju. Od postrojenja zavod danas ima 2 parna kotla (jedan stabilni i 1 lokomobilni), 2 lokomobila (jedan za pogon generatora i drugi za pogon mašine za zarezivanje pragova – deksl mašine) 2 sisace pumpe (Vortingtonpumpe), 2 injektora, koji služe za pravljenje vakuuma umjesto uništene vakuum pumpe, jedan generator sa šalt-tablom u električnoj centrali, i mašina za zarezivanje pragova – deksl-mašina. U radionama se nalaze slijedeće mašine alatljike: drebank, šeping, šmirgl šajba, bušilica i banseg. Uz ove zavod raspolaže i sa izvjesnom količinom sitnog bravarskog, kovačkog i stolarskog alata. Za smještaj antiseptika – kreozotnog ulja, zavod raspolaže sa 6 velikih rezervoara, od kojih su dva nedavno oštećena. U iste se može smjestiti cca jedan milion kilograma ulja. Za smještaj cinkhlorida i Tanalita postoji zasebna prostorija a isto tako i za smještaj ugljena za gorivo. Za samu impregnaciju, zavod raspolaže sa dva operaciona cilindra sa odgovarajućim predgrejačima i vertikalnim sudovima. Posljednjih godina u upotrebi je samo jedan cilindar, jer je drugi neispravan – korodiran i iziskuje temeljitu opravku. Uz cilindre sačuvana je armatura i svi potrebni ventilji i cijevni vodovi. Zgrada za magacin, upravu kao i jedna stanbena zgrada spaljeni su, ali su odmah zamjenjene drugim, koje je zavod imao na raspolaganje i mogu služiti za ovu svrhu dok se spaljene zgrade oprave.

Kapacitet zavoda je i danas toliki, da može zadovoljiti potrebe državnih željeznica na području Bosne i Hercegovine, na kome je isti jedina ustanova ove vrste. U godini 1938, 39, i 40 zavod je prosječno impregnirao godišnje cca 600.000 komada pragova raznih dimenzija. Danas pak radeći u tri smjene i sa jednim operacionim cilindrom, u mogućnosti je da za vrijeme koje mu je dopušteno da vrši impregnaciju, impregnira najmanje 400.000 komada bukovih pragova od 1,60 m, a ta će količina biti dovoljna za redovno održavanje kolosjeka na području Bosne i Hercegovine. Ukoliko se pristupi izgradnji novih kolosjeka trebaće izvršiti opravku drugog operacionog cilindra, poslije čega će se kapacitet zavoda moći podići do 700.000 komada pragova godišnje prerade.

Do godine 1941 zavod je izključivo vršio impregniranje pragova nabavljenih po Generalnoj direkciji državnih željeznica od privatnih firmi sa područja cijele države. U godini 1941, 42 i 43 zavod skoro nije

vršio impregniranje pragova, jer su privatne firme prestale da izrađuju pragove i da ih nude državi, valjda zato jer im se takav posao nije isplaćivao obzirom na određenu cijenu koju je država plaćala. Državne šumarije nešto su izrađivale u vlastitoj režiji, ali to su u glavnom bili hrastovi pragovi, koji su neimpregnirani ugrađivani u kolosjek. U 1943 godini zavod je sam pristupio izradi pragova u vlastitoj režiji. U pomenutoj godini, a za vrijeme od svega dva mjeseca, zavod je u predjelu Goleško, ono je – 2 sata udaljeno od stanice Goleš, izradio u vlastitoj režiji 7.750 komada bukovih pragova od 1,60 m i oko 400 metara prostornog bukovog ogrjevnog drveta. Izrađeni pragovi i ogrjevno drvo, do danas nisu izveženi iz šume, pa se tamo i danas nalaze, ukoliko nešto nije odneseno po tamošnjim seljacima i upotrebljeno kao ogrjevno drvo.

U 1944 godini, zavod je također, u vlastitoj režiji, a u predjelu Vranjski potok, na području državne šumarije Vitez, usjekao i izradio u vlastitoj režiji oko 16.000 kom. pragova bukovih dimenzije 1,60 m i oko 800 metara prostornih bukovog ogrjevnog drveta. Svi pragovi su u vremenu od 1 juna do 15 septembra o. god. izveženi, impregnirani i otpremljeni na prugu. Ogrjevno drvo još i danas leži u šumi neizveženo. Pored ovoga, zavod je u 1943 i 44 godini izradio na svom skladištu oko 4.000 komada pragova, kao i izvjesnu količinu skretničke građe i građe za krovne konstrukcije, preradom borovih i hrastovih trupaca koje je ravnateljstvo željeznica nabavljalo kod šumarija i otpremalo zavodu na preradu. U drugoj polovini tekuće godine, zavod je počeo i sa sječom jelove građe za obnovu porušenih zgrada, pa je do danas izradio i izvezao do pruge šumske željeznice u Kruščici oko 45 metara kubnih tesane jelove građe.

Premda se državne željeznice s pravom mogu smatrati najvećim konzumentom drveta u državi, bilo da se tu radi o željezničkim pragovima, o skretničkoj ili drugoj tesanoj i rezanoj građi, bilo da se radi o ogrjevnom drvetu, drvenom ugljenu i drugim produktima drveta, ipak se pravilnom podmirenju ove velike državne potrebe nije nikad poklanjala skoro nikakva pažnja. Problem snabdjevanja državnih željeznica sa drvotom i drvnim produktima nije nikad pravilno postavljen, pa prema tome ni pravilno riješavan. Državne željeznice za vrijeme Jugoslavije pa poslije 1 Hrvatske,²⁾ najveću količinu drveta i njegovih produkata, nabavljale su od privatnih firmi, redovno iz druge i treće ruke pružajući time mogućnost lakog i brzog bogaćenja mnogobrojnim posrednicima za posredovanje između proizvođača koji su pretežno prodavali drvo iz državnih šuma, dobiveno na nedozvoljen način i državnih željeznica. Nije rijedak slučaj da su državne šumarije u režiji izrađene pragove prodavale privatnim firmama a ove poslije državnim željeznicama. Podpisani je više puta pismenim i usmenim referatima predlagao da se pitanje snabdjevanja državnih željeznica sa pragovima i građom raspravi [i] postavi na jednu zdraviju osnovu, direktnom nabavkom kod državnih šumarija i proizvođača bez učestvovanja nepotrebnih posrednika. Predlagano je da se sa ravnateljstvima šuma dođe u tješnju saradnju i njihove režijske uprave angažuju za rad za državne željeznice. U tom nastojanju, zavod je da po-

kaže kako bi trebalo raditi, poduzeo i sam izradu pragova i ogrjevnog drveta u vlastitoj režiji, pa je u tome polučio neočekivani uspjeh. Ali, pored toga nastojanja, pitanje snabdjevanja državnih željeznica sa ovim tako potrebnim materijalom, nije nikad riješeno niti stavljeno na rješavanje. Zato su državne željeznice bile naročito posljednjih godina, najslabije snabdjevano sa ovim produktima. Na željezničkoj postaji Vitez, utovareno je na pr. u godini 1943 oko 700 vagona ogrjevnog drveta, od čega nijedan metar nije bio za državne željeznice, premda su iste oskudjevale sa drvetom.

Pri ovom izlaganju potrebno je istaknuti još jednu činjenicu. Vrijednog hrastovog drveta, specijalno na području Bosne i Hercegovine, sve više ponestaje. S druge strane, pak na istom području postoje još i danas veći kompleksi državnih bukovih šuma, velikim dijelom još neotvorenih koji su sposobni da se od istih izrađuju pragovi. Jedna smišljena i dobro organizovana saradnja državnih šumarija i državnih željeznica, mogla bi lako i ove šume privedi iskorištavanju, te time sačuvati vrijedne hrastove šume, koje je inače šteta iskorištavati za željezničke pragove. A pragova, željeznice svake godine trebaju u većim količinama. Podpisani je više godina ukazivao na potrebu izrade željezničkih pragova isključivo od bukovog drveta. Kad se prede samo na bukov prag, onda i važnost zavoda za impregnaciju postaje veća, jer bukov prag, ugrađen u kolosjek neimpregniran, traje od 1–3 godine a impregniran 30 godina.

U vezi sa izloženim, mišljenja sam da bi odmah, pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a u djelokrugu odjela za narodnu privredu odnosno saobraćaj, a poslije uz upravu državnih željeznica, trebalo osnovati i organizovati jedno posebno odjeljenje, odnosno otsjek drvarski,³⁾ koji bi se isključivo bavio pitanjem snabdjevanja državnih željeznica sa pragovima, građom, drvetom i svim drvnim produktima. Otsjek bi stvorio potrebnu saradnju sa svim šumarskim vlastima i stalno imao pregled mogućnosti snabdjevanja ne samo drvetom iz državnih, nego i iz privatnih šuma. On bi obavljao i sve nabavke za račun državnih željeznica i po potrebi preko podređenih ustanova na pr. zavoda, i sam poduzimao sječu i izradu pragova, građe i ogrjevnog drveta te drvenog ugljena, koje željeznice također trebaju u većim količinama, u vlastitoj režiji. Pitanje snabdjevanja državnih željeznica sa drvnom građom, danas, kad su mnogi objekti, za rad tako potrebni, veoma je važno i njegovom pravilnom rješavanju trebali bi pristupiti čim prije.

Ukoliko je to naslovu potrebno, spreman sam istom podnijeti i usmeni referat sa obrazloženim konkretnim predlozima u rješavanju ovog pitanja.

Upravnik zavoda:

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 152 od 8. XI, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 194 od 8. XI 1944. godine.)

AIRP, S,, mf. ZAVNOBiH-a, III/692–696.

¹⁾ Izvještaj je Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a dostavilo na uvid Predsjedništvu ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 152 od 8. novembra 1944. godine.

²⁾ Odnosi se na Pavelićevu Nezavisnu Državu Hrvatsku.

¹⁾ Pogrešno napisano, treba: »otsjek za drvnu industriju«.

142.

[Jajce], 4. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a TRAŽI OD SRESKOG ITOO JAJCE DA SE RADNICIMA RUDNIKA JAJCE OBEZBIJEDI ZAJEDNIČKA ISHRANA, OBUČA I ODJEĆA»)

U rudniku Jajce zaposleno je 29 (dvadeset devet) radnika od kojih se trojica hrane kod svoje familije u Jajcu, a ostali u prolaznoj kuhinji Komande Mjesta.

Pošto uprava rudnika radi u tri smjene i to prva smjena od 7 do 3 sata popodne, druga od 3–11 sati,³⁾ i treća od 11–7 sati⁴⁾ ujutro, to u interesu posla (treba) da se obrazuje zajednička kuhinja pri samom rudniku, gdje bi pomenuti radnici između sebe izabrali kuhara i komesara.

Navedeni radnici imaju slabu obuču kao i odjeću, a budući da rade pod vrlo teškim uslovima (blato i voda) to se umoljavate da iste po mogućnosti opskrbite potrebnom obučom i odjećom (makar i polovnom).

Načelnik:
Odjeljenja za šumarstvo i
rudarstvo:
Dr. Cemerlić

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu pod br. 142 od 4. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/672.

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ U zaglavlju dokumenta kao adresant stoji: »Predsjedništvo ZAVNO-BiH-a – Odjeljenje za narodnu privredu«. Objašnjenje o lome vidi u nap. 1. uz dok. br. 105.

²⁾ Dopis sličnog sadržaja upućen je i Predsjedništvu ZAVNOBiH-a (v. dok. br. 144).

³⁾ Treba da stoji: »od 15–23 sata«.

Treba da stoji: »od 23–7 sati«.

624:

143.

Jajce, 4. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU ZAVNOBiH-a TRAZI OD
GRADSKOG NOO JAJČE DA PREDUZME POTREBNE MJERE ZA UPIS
SVIH ŠEGRTA U ŠEGRTSKU ŠKOLU

Pozivu za pohađanje produžne (šegrtske) škole odazvali su se samo šegrta fabrike Bosansko d. d. za elektrinu. Ne možemo nikako da pretpostavimo, da u Jajcu nema drugih šegrta sem šegrta tvornice. Radi toga Vas molimo, da upozorite sve majstore, da odmah pošalju svoje šegrte u šegrtsku školu, koja se nalazi u zgradi osnovne škole. Mogu se upisati svakog ponedjeljka, srijede i petka od 16–19 časova. Upis će se vršiti najduže do 15. o. mj.

Skrenuti pažnju majstorima, da nedolaskom šegrta u šegrtsku školu, gubi pravo dotični majstor držanja šegrta, a može biti i novčano kažnjen. Osim toga molimo, da i nama dostavite popisnik svih šegrta u Vašem području.

Načelnik:

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Odjelenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a pod br. 1-11/44.)

144.

[Jajce], 5. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA (ŠUMARSTVO I RUDARSTVO)¹⁾ ZAVNOBiH-a UKAZUJE
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA POTREBU ORGANIZOVANJA ZAJED-
NIČKE KUHINJE ZA RADNIKE RUDNIKA JAJCE I TRAZI DA SE RAD-
NICIMA, KAO I TROJICI ŠUMARSKIH INŽENJERA, SLUŽBENIKA ODJE-
LJENJA, OBEZBIJEDI POTREBNA OBUĆA I ODJEĆA²⁾

U rudniku Jajce zaposleno je 29 radnika, od kojih se 3 hrane kod svoje obitelji u Jajcu, a ostali u prolaznoj kuhinji Komande Mjesta.

Pošto rudnik radi u tri smjene i to: I smjena od 7 do 15 sati, II smjena od 15 do 23 sata i III smjena od 23 do 7 sati ujutro, to je u interesu posla neophodno potrebno, da se ustanovi zajednička kuhinja pri samom rudniku, gdje bi sami radnici između sebe izabrali komesara i kuhara.

Navedeni radnici imaju slabu odjeću i obuću, a pošto rade pod vrlo teškim okolnostima (blato i voda), molimo Vas, da iste po mogućnosti opskrbite potrebnom obućom i odjećom (makar i polovnom).

U ovom odjelenju zaposlena su također tri rudarska inženjera za vođenje i nadzor radova u rudnicima oslobođenog teritorija, te se i za njih moli odjeća i obuća (uniforma).

Načelnik:

u. z. Ing. Gliha³⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privrednu pod br. 145.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/675.

*) U zaglavlju dokumenta kao adresant stoji: »Predsjedništvo ZAVNO-BiH-a – Odjeljenje za narodnu privredu«. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1. uz dok. br. 105.

2) Dopis sličnog sadržaja Odjeljenje je uputilo i Sreskom NOO Jajce (v. dok. br. 142).

3) Ladislav.

145.

[Jajce] 7. novembar 1944,

ODSJEK ZA STOČARSTVO ODJELJENJA ZA POLJOPRIVREDU, STOČARSTVO I VETERINARSTVO PRI PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE PRIJEDLOG »MJERE ZA OČUVANJE STOČARSTVA« I OGLAS »RODOLJUBI ČUVAJTE NASE STOČARSTVO«

U prilogu dostavlja se prijedlog »Mjere za očuvanje stočarstva«¹⁾ kao i oglas »Rodoljubi čuvajte naše stočarstvo«²⁾ sa molbom na uvid i odobrenje.

Po odobrenju oglas bi se štampao u više primjeraka i razaslao pojedinim narodno-oslobodilačkim odborima u svrhu propagande i upoznavanja naroda sa naredbom o zabrani klanja stoke.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original, (nije mikrofilmovan).

(Spis je zaveden u Odjeljenju za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u pod br. 148 od 7. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 222 od 15. XI 1944. godine.)

1) Vidi prilog 1.

2) Vidi prilog 2.

Prilog 1

Mjere za očuvanje stočarstva.

U toku ovog rata stočarstvo je upropašteno. Uzroci ovoga propadanja bili su mnogostruki, a najvažniji su slijedeći:

1.) Haranje neprijatelja po Bosni i Hercegovini, koji je dušmanski klao stoku bez obzira na njegove potrebe. Njegov cilj je bio uništiti na-

626:

rodna dobra, da bi narod što više osiromašio i tako ga bacio u što veću bijedu i na taj način učiniti ga nesposobnim za borbu.

2.) Narod je u oslobodilačkom ratu, koga mu je neprijatelj nametnuo, svjestan ciljeva borbe, žrtvovao između ostalog također znatan dio stoke za ishranu svoje vojske.

3.) Haranje stočnih zaraza i drugih bolesti, čije suzbijanje i liječenje nije bilo moguće radi manjka potrebnih cjepiva i lijekova. Na taj su način nemilosrdno tamanili stoku, narodnu imovinu.

4.) Manjak stručnjaka-veterinara, koji nisu mogli da pomažu i savjetuju stočare da bi njegov gubitak u stoci bio manji.

5.) Manjak na masti i drugoj krepkoj hrani kao manjak sira, mlijeka •masla itd. dovelo je do toga, da se je stoka nemilosrdno klala, da bi se bar zadovoljila potreba na *mesu*.

6.) Manjak na stočnoj hrani jeste i te kako važan razlog, da stočar nije mogao, da uzgaja i izdržava veći broj stoke u svojoj staji, kada mnogo puta ni sam nije imao šta da jede. Ovako prisiljen prodavao je on svoju stoku mesarima – špekulantima za jeftinu cijenu.

Na ovaj način možemo računati, da nam je ostalo samo oko 30% raspoloživog stočnog materijala, koji će se do konca rata još više smanjiti pošto za sada nije moguće pristupiti racionalnom podizanju stočarstva radi još nesređenih prilika.

Posljedicu toga vidimo već danas, a poslije rata osjetićemo još jače pomanjkanje radne snage, *mesa* i stočnih proizvoda, mlijeka, masti, kože i obuće i drugih proizvoda kao i gnojiva za naše oranice.

Da bi se naše stočarstvo spasilo od daljnjeg propadanja neophodno je preduzeti slijedeće mjere:

I. Zabraniti klanje stoke za potrebe narodno-oslobodilačkih i vojno pozadinskih vlasti kao i građanstvo i to:

1. krave muzare, žensku telad i junice uopće
2. žensku prasad uopće a mušku do 70 kg. težine
3. muzne ovce i žensku janjad uopće.

II. Zabraniti klanje rasplodnih bikova, nerastova i ovnova bez odobrenja NOO.

III. Narodno-oslobodilački odbori odrediti će dva bezmesna dana u sedmici, kada se meso neće moći ni javno ni privatno trošiti.

Da bi se bar donekle oskudica na mesu nadoknadila u narodnoj prehrani i zaštitilo klanje naprijed navedene stoke, preporuča se da se što izdašnije forsira uzgajanje peradi i kunića (pitomih zečeva). U-gojem peradi i kunića može da se bavi svaki građanin u svom domaćinstvu, a da mu to ne oduzima ni puno vremena ni radne snage niti mu zauzima puno mjesta, a dade se lahko i hraniti, a i lahko nadzirati uz redovni dnevni posao.

Narodno-oslobodilački odbori i pozadinske vojne vlasti staraće se, da se ovi propisi u cijelosti provode, a prekršitelje ovih propisa kažnjavati će [se] prema visini prekršaja od .... do ....

Od navedenih propisa odstupati će se u slučaju, da mjerodavni stručnjaci NOO pronađu da se dotično grlo po nuždi mora da zakolje radi tjelesnih mana, kod kojih bi daljnje držanje bilo na štetu i trošak vlasnika.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original, (nije mikrofilmovan).

Prilog 2
Oglas »Rodoljubi čuvajte naše stočarstvo«¹).

Rodoljubi Bosne i Hercegovine udružite se u zajednički rad za očuvanje našeg stočarstva.

Naše stočarstvo je poharano, stoka klana i ubijana od naših neprijatelja nemilosrdno u takvoj mjeri, da imade sela u kojima je skoro nestalo stoke.

Narod je u oslobodilačkom ratu, koji mu je neprijatelj nametnuo, svjestan ciljeva borbe, žrtvovao između ostalog takođe znatan dio stoke za ishranu svoje vojske.

Stočne zarazne bolesti kao i druge bolesti ništile su našu stoku, a da u ovakvim prilikama nije bilo niti lijekova niti mogućnosti, da se stoka liječi i spasava od propasti. Kako ćemo podmiriti sada, a kako ćemo podmiriti poslije rata naše potrebe na mlijeku, mesu, koži i drugim stočnim produktima?

Zaklana je stoka, koja je služila za rad u gospodarstvu, zaklana je stoka, koja je davala gnojivo za naše oranice, zaklana je priplodna stoka kao i mlada stoka za uzgoj!

Dok se uzgoji goveče za rad treba najmanje dvije godine, da se dođe do mlijeka, treba još dulje vrijeme hraniti, da se dođe do masti, treba gojiti svinje dugo i sa mnogo truda. A gdje nam je podmladak?

Zato je Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, imajući u vidu potrebe našeg naroda i spas našeg stočarstva propisalo slijedeću

N A R E D B U

I. ZABRANITI KLANJE STOKE ZA POTREBE NARODNO-OSLOBODILACKIM I VOJNO POZADINSKIM VLASTIMA KAO I GRAĐANSTVU I TO:

1. KRAVE MUZARE, ŽENSKU TELAD I JUNICE UOPSTE,
2. ŽENSKU PRASAD UOPŠTE I MUŠKU DO 70 KG. TEŽINE,
3. MUZNE OVCE I ŽENSKU JANJAD UOPŠTE.

II. ZABRANITI KLANJE RASPLODNIH BIKOVA, NERASTOVA I OVNOVA BEZ ODOBRENJA NOO-a.

III. NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBORI ODREDITI ĆE DVA BEZMESNA DANA U SEMICI, KADA SE MESO NEĆE MOCI NI JAVNO NI PRIVATNO TROŠITI.

Od navedenih propisa za klanje stoke odstupati će se u slučaju da mjerodavni stručnjaci NOO-a pronađu da se dotično grlo mora po nuždi zaklati, radi tjelesnih mana, kod kojeg bi samo daljnje držanje bilo na štetu i trošak vlasnika.

Da bi se bar donekle smanjila oskudica na mesu, a narod došao do mesa i krepke hrane a ujedno smanjilo klanje naprijed navedene stoke, preporučuje se rodoljubima ove zemlje, da u što većoj mjeri uzgoje perad i kuniće. Tako će bar od vremena na vrijeme biti obezbeđeni sa dobrim i ukusnim mesom.

Perad i kunići brzo se razmnožavaju ne traže puno hrane i ne zauzimaju puno mjesta. I jedni i drugi troše domaće otpatke, koji bi se inače kao nepotrebni bacili. Osim toga ostaje u domaćinstvu vrijedna koža i perje.

NOO-i potpomognuti će ovakav rad oko uzgoja peradi i kunića.

Narod će se preko svojih oslobodilačkih odbora i pozadinskih vlasti starati, da se svi propisi u pogledu klanja stoke provode, a prekršitelje ovih propisa kažnjavati prema visini prekršaja od .... do ....

Narod naše Bosne i Hercegovine odobriti će ovu mjeru svog Zemaljskog antifašističkog vijeća, jer je to potrebno i od opšte koristi za svakog člana naše državne zajednice.

Naš narod je pokazao najvišu svijest u borbi za svoje oslobođenje i on će poduprijeti i ovu mjeru, kojom treba osloboditi zemlju od uništenja našeg narodnog blaga – od uništenja stočarstva.

RODOLJUBI »ČUVAJTE NAŠE STOČARSTVO« DANAS, JER SUTRA ĆE NAM SE TRUD STOSTRUKO NAPLATITI.²⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original, (nije mikrofilmovan).

¹⁾ Na drugoj strani oglasa, ispod štambilja Predsjedništva ZAVNOBiH-a, dopisano je naknadno rukom:

»Stavljeno u dužnost Odjeljenju za poljoprivredu da priloženi oglas sa naredbom o klanju izvjesnih vrsta stoke izda u javnost i da u smislu njegovog sprovođenja izda potrebna uputstva n.farodno] o.[slobodilačkim] odborima.

Sekretar:
H.[asan] Brkić

²⁾ Pogrešno napisano, treba »isplatiti«.

143.

Jajce, 7. novembar 1944.

**HEFERAT INŽENJERA LEONA POLJOKANA ODJELJENJU ZA INDUSTRIJU
I TRGOVINU PRI ZAVNOBiH-u O MOGUĆNOSTI PUŠTANJA U POGON
GIPSANE U DONJEM VAKUFU**

Gipsana u Donjem Vakufu je u glavnom ispravna. Ljudstva za rad ima. Sirovina ima pet vagona kod same gipsane, pet vagona kod želj. stanice u Donjem Vakufu a osamdeset vagona na samom majdanu. Da bi se ova gipsana osposobila potrebno joj je:

a) Termometar do 200 stepeni Celziusa.

b) Remenje i to:

Jedan komad od 15 m – 20 cm – i 10 mm.
Jedan komad od 16 m – 20 cm – i 10 mm.
Sedam remenja u ukupnoj dužini od 70 m –
širini 15 cm – i debljini 6 do 8 mm.

Vlasnik gipsane je Radovanovski, za kojeg tvrde, da je bio u službi neprijatelja i da je pobjegao u Zagreb.

Referent:
Inž. Poljokan Leon

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a pod br. 19.)

147.

[Jajce], 9. novembar 1944.

**CENTRALNA POZORIŠNA GRUPA BOSNE I HERCEGOVINE DOSTAVLJA
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIZNANICU ZA KUPLJENI MATERIJAL
ZA KOSTIME BALETA I TRAŽI DA SE NAKNADNO ODOBRI SUMA
OD 5.000 DINARA¹⁾**

Priloženo dostavljamo priznanicu²⁾ na Din. 39.200.– za uzeti materijal za kostime baleta.

Za gornje potrebe primili smo Din. 35.000.–

Molimo, da nam se naknadno *odobri* iznos od

Din. 5.000.– (Pethiljada dinara)³⁾

kako bismo podmirili ostatak, koji je ostao nenaplaćen.

(Pečat)

Za upravu:
Irfan

ABiH, ZAVNOBiH, original, rukopis.
(Spis je zaveden u Centralnoj pozorišnoj grupi pod br. 6, od 8. XI 1944,
a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 198 od 9. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/20–21.
Ispod teksta dokumenta dopisano rukom: »Odobrava«.
(Pečat Centralne pozorišne grupe.)

¹⁾ O sličnim zahtjevima Centralne pozorišne grupe za dodjelu novca vidi dokumente br. 126 i 140.

²⁾ Navedena priznanica nije pronađena.

³⁾ U donjem dijelu dokumenta dopisano je rukom
»Isplaćeno je danas Pozorišnoj grupi 5.000.– (pethiljada) kuna po nalogu
za isplatu br. 49 pod 9. XI 1944.

Za Načelnika
Finans.[ijskog] Odjeljenja
Krnđija«

148.

[Jajce], 9. novembar 1944.

**ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO¹⁾ ZAVNOBiH-a TRAŽI DA
PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a PREDUZME KOD VOJNIH VLASTI MJERE
ZA OBUSTAVU MOBILIZACIJE RUDARSKIH RADNIKA I SLUŽBENIKA
PRILIKOM OSLOBOĐENJA POJEDINIH RUDNIKA**

Primjećeno je, da naše vojne vlasti odmah nakon oslobođenja pojedinih rudnika mobiliju i rudarske službenike i radnike, te uprave rudnika imaju često vrlo velikih poteškoća, da zaustave na radu jedan dio radnika i službenika i to samo starijih. Na taj način se koči normalni nastavak rada rudnika, koji su baš u prvom trenutku od vrlo velike važnosti. Pitanje radne snage (stručne) biće naročito veliko nakon oslobođenja ugljenokopa Zeničko-Sarajevskog ugljenog bazena (rudnici: Zenica, Kakanj, Breza) kao i Mostara i Banja Luke, jer će potražnja ugljena biti ogromna. Mnogi rudarski radnici i službenici su napustili svoje rudnike osobito prije nekoliko mjeseci, te se sada nalaze u NOV i POJ-u raspoređeni u pojedinim jedinicama. U danom trenutku, to jest odmah nakon oslobođenja kojeg rudnika, morali bi pomenuti rudari odmah da nastupe svoju dužnost, da bi se moglo normalno nastaviti sa radom, koji će baš u prvom početku tražiti mnogo požrtvovanja i elana.

Stoga Vas molimo, da pokrenete kod mjerodavnih vojnih vlasti slijedeće korake:

1.) Da se već sada napravi spisak svih rudarskih službenika i radnika (u kojim će biti navedeno ime i prezime, zvanje, gdje je radio i kakav je položaj imao, u kojoj se jedinici nalazi), koji se sada nalaze u NOV i POJ.

2.) Da se po mogućnosti grupišu ti rudarski službenici i radnici (a naročito oni koji zauzimaju kakav odgovorni položaj kao upravnici poslo-

vođe, tehnički nadzornici, lagumaši, predradnici i si.) što bliže radnicima, u kojem su do nedavno radili.

3.) Da se prilikom oslobođenja kojeg rudnika ne mobiliju rudarski službenici i radnici, nego da se samo povojače.

Budući da se ovo pitanje smatra vrlo važnim i aktuelnim molimo Vas da se to riješi po mogućnosti što prije.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a pod br. 160, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 209 od 10. XI 1944. godine.)
AIRP. S., mf. ZAVNOBiH-a, HI/688-689.

*) U zaglavlju dokumenta stoji: »Odjeljenje za narodnu privredu«, a ispod teksta, kod potpisa: »Načelnik odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo«. Objašnjenje o tome vidi u nap. 1 uz dok. br. 105.

149.

[Jajce], 9. novembar 1944.

**ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
ZAVNOBiH-a OBRAZLAŽE PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a POTREBU
CIJEPLJENJA DJECE PROTIV VELIKIH BOGINJA I TRAZI DA SE ZA
1944. I 1945. GODINU OBEZBIJEDI ODGOVARAJUĆA KOLIČINA VAKCINE,
LIMFE I DRUGOG MATERIJALA**

Za cijelo vrijeme tuđinske vlasti tj. od 1941 god. pa do danas u Bosni i Hercegovini izvršeno je cijepljenje samo po gradovima, dok po selima i varošicama nije uopšte provedeno cijepljenje protiv velikih boginja, radi čega je ostao ogroman broj djece necijepljen.

Već sada treba misliti na cijepljenje djece i postarati se da nam u 1945. godini stignu dovoljne količine cjepiva, kako bi se moglo već u idućoj godini [u] aprilu i maju pristupiti sveukupnom cijepljenju djece na teritoriji Bosne i Hercegovine. Nije teško ocijeniti kakva opasnost prijeti stanovništvu u slučaju pojave zaraze velikih boginja, naročito ako se pretpostavi da bi se po svršetku ovoga rata, povratkom emigranata, koji su usljed neprijateljskih akcija morali napustiti svoje domove, mogao unijeti po koji slučaj velikih boginja i pojaviti epidemija šireg obima.

Da se to spriječi nužno je da se već sada započnu predradnje oko dobave potrebne količine cjepiva protiv velikih boginja, da bi se tako otklonila opasnost pojave zaraze.

Prema statističkim podacima iz 1939 godine bilo je naručeno cjepiva za bivšu Drinsku banovinu 55.000 porcija, a za Vrbasku banovinu 46.000, ne računajući da je tada pripadalo bivšoj Primorskoj 8 srezova

632:

sa ukupno stanovnika 360.000, a Zetskoj 6 srezova sa ukupno stanovništva 140.000, iz teritorije Bosne i Hercegovine, dok je samo nekoliko srezova iz Srbije pripadalo bivšoj Drinskoj banovini sa ukupno stanovnika oko 100.000. Prema tome za potrebe cijepljenja djece, kada bi odjeljeni srezovi bili u sastavu teritorije Bosne i Hercegovine trebalo bi za 1939 godinu naručiti još jednu sedminu više cjepiva nego što je to naručeno u istoj godini sa otcjepljenim teritorijama.

Uzevši u obzir [da] porast stanovništva iznosi godišnje oko 62.000, a jer je po statistici od 1931 godine broj stanovništva Bosne i Hercegovine bio 2,323.000 to bi za 1941 godinu u normalnim prilikama iznosio broj stanovnika oko 3,000.000. Radi teških ratnih prilika i nedaća, koje su snašle naš narod u Bosni i Hercegovini, može se sa sigurnošću utvrditi da je u godinama 1941, 1942, 1943, 1944 bilo izvjesno nazadovanje stanovništva. Teško je odrediti to nazadovanje u postotcima, ali vjerovatno da se to nazadovanje kreće u circa 20%, tako da bi se moglo uzeti kao polazna tačka sadanje brojčano stanje stanovnika u Bosni i Hercegovini od cca 2,500.000 što bi približno odgovaralo statistici stanovnika od 1939 godine uzevši podatke 1931. sa godišnjim porastom.

Narudžba za 1939. godinu iznosila je dakle za Drinsku i Vrbasku banovinu 101.000 porcija nadodajući još i jednu sedminu, ukupno bi iznosila narudžba za jednu godinu 107.000 porcija. U ovim količinama uračunata je vakcinacija i revakcinacija.

Od ove količine bilo bi dostatno da se naruči 50% t.j. samo 53.000 porcija, za svaku godinu, to bi za godine 1941–1945 bilo potrebno circa 260.000 porcija, koju bi mi količinu trebali za april i maj 1945 god. kad bi se pristupilo masovnom cijepljenju necijepljene djece u Bosni i Hercegovini. Ovu bi količinu trebalo rezervisati već sada za do iduću godinu.

Međutim, da nas ništa ne iznenadi da imamo pripremljenu zalihu vakcine za slučaj pojave zaraze od velikih boginja, morali bi odmah naručiti barem 20.000 porcija limfe, koja bi se količina čuvala kod nas kao rezerva za svaki slučaj.

Iz svega gore navedenog dalo bi se zaključiti da se:

1. Odmah zatraži isporuka 20.000 porcija vakcine protiv velikih boginja, kao rezerva za svaki slučaj, što će biti pohranjeno kod Odjela.
- 2 Da se za godinu 1945. isporuči za cijepljenje djece protiv velikih boginja 260.000 porcija limfe.
3. Da se naruči pribor za vršenje cijepljenja i to: 100 kutija (etui) svaka sa 6 lanceta, [sa] špirit lampom za sterilizaciju i udubljenim stakalcem za limfu.
4. Da se naruči materijal i to: 500 kg. vate, 250 litara etera i 250 litara alkohola.

Načelnik:1)

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 39682/60, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/249–250.

*) Dr Vaso Butozan.

[Jajce, prva polovina novembra 1944?]

**REFERAT O USTROJSTVU I RADU ODJELJENJA ZA UNUTRAŠNJE
POSLOVE PRI PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a I
NARODNOOSLOBODILACKIM ODBORIMA¹⁾**

Provođenju organizacije unutrašnjih poslova, narodna vlast treba da polazi od onih konkretnih pitanja, koja se u toj grani danas pred nju postavljaju i koja joj neposredno predstoje, ostvarujući joj u isto vrijeme perspektivu njezinog daljnjeg razvijanja u skladu sa razvijanjem njezinih konkretnih zadataka.

Jedno važno pitanje iz grane unutrašnjih poslova, koje je pred nju već postavljeno, je pripremni rad u smislu čl. 8. odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština, kojim je predviđeno, da će ZAVNOBiH donijeti odluku o podjeli Bosne i Hercegovine na oblasti, okruge, srezove, opštine, gradove i sela²⁾ da se podjelom obezbjedi maksimalno učešće naroda u vlasti i njegova kontrola nad njom. Za donošenje ove odluke treba prikupiti podatke te predloge i želje naroda putem jedne ankete mjesnih organa narodne vlasti, pa dobiveni materijal srediti i staviti ZAVNOBiH-u na raspoloženje. U vezi sa ovim postavljaju se slijedeća pitanja:

Dok se ne izvrši novo rejoniranje Bosne i Hercegovine odnosno njihova teritorijalna podjela, važiće u tome postojeće stanje. Oblasti i okruzi formirani su u toku narodno oslobodilačke borbe i njihovo postojeće stanje je određeno i jasno. Ali za srezove i opštine nije ostala onakva podjela, kakva je bila za vrijeme bivše Jugoslavije, nego je ustaška Hrvatska formirala neke nove srezove i vršila pregrupisanje pojedinih opština. Osim toga u toku naše narodno oslobodilačke borbe su dijelovi nekih opština, koji su bili oslobođeni, pripojeni drugima u cjelosti oslobođenim opštinama. Takve promjene vršene su i iz razloga lakšeg saobraćaja i s obzirom na ukupnost oslobođene teritorije, a formirane su i sasvim nove opštine najčešće sa suviše velikim područjem. U takvim opštinama mnogo je otežano ako ne i onemogućeno uspješno održavanje opštinskih zborova, koji se prema čl. 6. odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno-oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština³⁾ imaju sazivati najmanje jednom mjesečno³⁾. Isto tako vršena su i privremena pripajanja oslobođenih dijelova jednih srezova drugim srezovima. U najviše slučajeva ove privremene promjene u područjima opština i srezova ostale su, i ako su razlozi, koji su ih iziskivali, prestali. Stoga bi bilo potrebno revidirati to stanje opština i srezova i utvrditi njihova područja, koja bi važila do izvršenja konačne podjele. Pitanje teritorijalne podjele odnosi se u stvari samo na oblasti, okruge, srezove i opštine, jer su gradovi i sela istorijski nastala naselja, pa se po pravilu dalje ne dijele. Međutim svi gradovi, i neka veća sela, naročito u Posavini, su ujedno i opštine. Za takva sela najniži organ mjesne narodne vlasti seoski NOO ne postoji. Što se tiče gradova, svi gradski NOO-i trebali bi da imaju najmanje stepen opštinskog NOO-a. Međutim na-

rodno oslobodilačkim skupštinama većih gradova, koje oni biraju prema čl. 9. odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno-oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština, Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a može dati i veći stepen⁴⁾. S obzirom na veći društveni i kulturni razvitak gradova i u vezi sa time veći obim i intenzivnost poslova njihovih organa narodne vlasti, Pretsjedništvo bi trebalo da dade stepen sreske narodno-oslobodilačke skupštine narodno oslobodilačkim skupštinama bar onih gradova, koji budu sjedišta oblasti.

Teritorija Bosne i Hercegovine jeste ona, sa kojom su one ušle u sastav bivše Jugoslavije i koja je u toku naše narodno oslobodilačke borbe ponovno uspostavljena. Međutim, opština Primorskog sreza Trebinje pripojena je za vrijeme bivše Jugoslavije opštini Herceg Novi, sreza Kotor, pa je kao dio Boke i u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi ostala u sastavu Crne Gore. Na trećem zasjedanju Crnogorske anti-fašističke skupštine narodnog oslobođenja⁵⁾ sekretar njezinog Pretsjedništva drug Zeković⁶⁾ istakao je u svom političkom referatu, da Boka zasada ostaje u sastavu Crne Gore, a narod Boke će sam poslije rata riješiti o svojoj definitivnoj pripadnosti. Razumije se da je pitanje primorske opštine od male važnosti, ma kako se ono riješilo, i ako je to baš ono mjesto gdje Bosna i Hercegovina izlaze na more, ali je fakat, da je to pitanje prema referatu druga Zekovića još otvoreno.

Poslije ovih pitanja prethodnog karaktera dolazi pitanje ustrojstva narodne vlasti u unutrašnjim poslovima. Ono se može najbolje prikazati u jednoj šemi koja će se oživotvoravati po mjeri razvijanja tih poslova u stvarnosti. Ta organizaciona šema izgledala bi ovako:

A) ODJELJENJE UNUTRAŠNJIH POSLOVA PRI PRETSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a

I. ODJELJENJE OPŠTE UPRAVE

1.) *Opšti otsjek*, u koji spadaju svi poslovi opšte uprave, koji nisu izrično stavljeni u nadležnost kojeg drugog otsjeka, kao i svi personalni poslovi.

2.) *Pravni otsjek*, izrađuje i predlaže nacрте zakona, uredaba i drugih pravnih propisa iz oblasti unutrašnjih poslova i organizacije mjesnih organa narodne vlasti, stara se za pravilno sprovođenje izbora svih organa narodne vlasti, riješava o žalbama po svim unutrašnjim poslovima, vrši ostale poslove koji mu posebnim propisima budu stavljeni u dužnost.

3.) *Otsjek za evidenciju građanskih stanja*, stara se za ustrojstvo i pravilno vođenje registra građanskih stanja kod mjesnih organa narodne vlasti, rješava sva pitanja o državljanstvu; nadzire postupak promjene imena.

4.) *Otsjek računovodstva*, sastavlja predlog budžeta odjelenja za unutrašnje poslove, izvršava odobreni budžet, vodi blagajnu, inventar i ekonomat.

II. ODJELJENJE JAVNE BEZBJEDNOSTI:

1.) *Otsjek za javni poredak*, organizuje i nadzire rad organa za čuvanje lične i imovne bezbjednosti građana i za održavanje reda i mira, stara se za sigurnost saobraćaja po ulicama i putevima; stara se za sigurnost privrednog prometa.

2.) *Kriminalni otsjek*, organizira i nadzire rad organa za utvrđivanje zločina, pronalaženje i hvatanje zločinaca i njihovo privođenje narodnom sudu, stara se za uređaj tehničkih pomagala za pronalaženje i identifikaciju zločinaca.

3.) *Otsjek za kontrolu kretanja stanovništva i stranaca*, organizuje i nadzire rad prijavljenih ureda, izdavanja legitimacija, objava, propusnica i putnih isprava (pasoša), dozvola boravka i si.

III. INSPEKTORAT

To je specijalni organ odjeljenja za unutrašnje poslove, koji kontrolira i potpomaže mjesne organe narodne vlasti da pravilno obavljaju sve svoje poslove. On izdaje propise za njihovu administraciju, stara se za obučavanje njihovog osoblja i uopšte za izdizanje NOO-a.

Na čelu odjela opšte uprave i odjeljenja javne bezbjednosti stoje pomoćnici načelnika odjeljenja za unutrašnje poslove pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a, a na čelu Inspektorata Inspektor. Na čelu otsjeka stoje njihovi šefovi. Osim toga u odjeljenjima odnosno otsjecima zaposlen je potreban broj stručnog i manipulativnog osoblja, a uz Inspektora radi potreban broj njegovih pomoćnika.

B) MJESNI ORGANI NARODNE VLASTI

I. OBLASNI NOO

Jedan član Oblasnog NOO-a stoji na čelu odjeljenja za unutrašnje poslove. Njemu su pridodati jedan referent za opštu upravu, jedan referent za javnu bezbjednost i jedan Inspektor sa potrebnim brojem njihovih pomoćnika za pojedine otsjeke prema razvoju odnosnih poslova kao i potreban broj stručnog i manipulativnog osoblja.

II. OKRUŽNI NOO

I u okružnom NOO-u jedan njegov član stoji na čelu odjeljenja za unutrašnje poslove. Njemu su pridodati jedan referent za opštu upravu i jedan referent za javnu bezbjednost, kojemu su potčinjeni pomoćnik za kriminalitet i Komandant narodne milicije sa potrebnim brojem milicionara.

III. SRESKI NOO

Jedan član sreskog NOO-a stoji na čelu unutrašnjih poslova. On ima jedinog referenta za opštu upravu sa jednim pomoćnikom za registar građanskih stanja, u koji se uvode sva rođenja, smrti i sklapanje brakova. Drugi mu je referat za javnu bezbjednost sa jednim pomoćnikom za kriminalitet, koji u većim srezovima ima tehnički uređaj za pronalaženje i identifikaciju zločinaca, i drugim pomoćnikom za prijavni ured i kontrolu kretanja. Treći pomoćnik referenta za javnu bezbjednost je komandir narodne milicije sa potrebnim brojem milicionera.

IV. OPŠTINSKI NOO

Član Opštinskog NOO-a za unutrašnje poslove ima uza se jednog referenta, koji u malim opštinama može vršiti i poslove drugih odjeljenja opštinskog NOO-a, i vodnika narodne milicije i seoskih stražara.

V. GRADSKI NOO

Gradovi koji biraju narodno-oslobodilačku skupštinu sa stepenom sreske narodno-oslobodilačke skupštine imaju istu organizaciju unutrašnjih poslova kao i srezovi⁷⁾, a ostali kao skupštine⁸⁾.

VI. SEOSKI NOO

U seoskom NOO-u treba da bude određen jedan član koji je odgovoran za ono što se po unutrašnjim poslovima radi u selu.

Ova organizaciona šema sprovodila bi se u život, po mjeri razvijanja konkretnih zadataka iz oblasti unutrašnjih poslova, bilo uopšte bilo u pojedinim mjestima odnosno područjima. Ona se može i dalje širiti ukoliko to narastanje pojedinih poslova bude iziskivalo.

U šemu nisu uneseni politički poslovi unutrašnje uprave, pošto oni sada spadaju u nadležnost vojske odnosno odjeljenja za zaštitu naroda (OZNA). Razumije se, da će odjeljenje za unutrašnje poslove pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a i odjeljenja ove struke u mjesnim organima narodne vlasti pokazivati OZNI svaku pomoć i saradnju, koju ona od njih bude tražila.

Pitanje popunjavanja organa unutrašnjih poslova pouzdanim licima skopčano je za prvo. vrijeme znatnim teškoćama. Teškoće su manje za organe opšte uprave i inspektorata, ali za organe javne bezbjednosti i narodne milicije one su mnogo osjetljivije, jer se ti organi mogu popunjavati samo pouzdanim licima, a takvih među sadašnjim organima te struke nema. Istina, biće izuzetaka, naročito među onim nižim, koji su svoju odanost našoj narodno-oslobodilačkoj borbi djelom posvjedočili, ali to neće biti dovoljno za organizaciju struke. Zato bi se u prvo vrijeme mogle upotrijebiti djelomična straže Komanda mjesta i područja, a docnije i lica iz naše vojske, naročito za viša mjesta. Biće neophodno potrebno što prije osnovati kurseve za obuku i osposobljavanje ovih organa.

NARODNA MILICIJA

U policijskoj državi, kakva je bila i bivša Jugoslavija, policija i žandarmerija bile su jedan aparat iznad naroda, koji ga je držao u pokorenosti vladajućem režimu. Sa rušenjem bivše Jugoslavije razrušen je i ovaj policijsko žandarmerijski aparat, sa protjerivanjem okupatora i razbijanjem njihovih pomagača u našoj zemlji uništava se i njihov gestapovsko-ustaško-četnički aparat. Nasuprot tome kroz našu narodno-oslobodilačku borbu stvorili su se i novi osnovi javne bezbjednosti u novom narodno demokratskom duhu. Narodno-oslobodilačka borba nametala je tim osnovama nove javne bezbjednosti vojnički karakter i tako su nastale straže kod komanda mjesta i područja, partizanske straže i na važnim mjestima i raskrsnicama i seoske straže.

Uspjesi naše borbe, sve veće širenje i ustaljivanje oslobođene teritorije i skori izgledi konačnog oslobođenja, stavljaju pred nas i u pogledu organizovanja javne bezbjednosti nove zadatke. Pristupajući riješavanju tih zadataka, mi treba da iskoristimo, koliko je to moguće, ono što je naša borba u tome pogledu do sada stvorila.

Straže komanda mjesta i područja i partizanske straže pod njihovom komandom, koje se ne nalaze u operativnoj zoni jedinica naše vojske, nego dalje od te zone na ustaljenijoj oslobođenoj teritoriji, mogle bi se djelomično prevesti na službu narodno oslobodilačkim odborima i postati zametak organizacije civilne javne bezbjednosti. To bi se imalo provesti u sporazumu sa našim vojnim vlastima, kojim bi bila predviđena i podjela dužnosti vojnih i civilnih organa javne bezbjednosti. Što se tiče seoskih straža one bi u glavnom ostale u sadašnjem obliku, pošto i inače stoje pod opštinskim narodno oslobodilačkim odborima.

Ali, ovo nije dovoljno, jer mi sve ubrzanijim tempom ulazimo u svestrano razrađivanje nove narodne vlasti, a to zahtjeva i novu potpuniju organizaciju javne bezbjednosti. Ta organizacija mora da bude prožeta duhom naše narodno oslobodilačke borbe i da i na ovom polju konsolidira njezine tekovine. A to znači, da i ta organizacija treba da izvire iz nove narodne vlasti, tj. da sam narod postavlja putem izbora svoju, narodnu miliciju koja će se starati za javnu bezbjednost. S druge strane, narodna milicija ne smije biti jedna labava organizacija, već, da bi mogla odgovoriti svome zadatku, mora biti organizovana po vojničkoj disciplini. Polazeći od ova dva osnovna zahtjeva izbornosti i vojne discipline, organizacija narodne milicije izgledala bi u osnovi ovako.

U selu: kako je rečeno, seoske straže ostale bi u glavnom u sadašnjem obliku, naime dužnosti stražara vršili bi na smjenu sva sposobna lica u selu, muška i ženska, koja budu određena na seoskom sastanku, a raspored bi vršio desetar, koga odredi vodnik opštinske narodne milicije.

U opštini: na opštinskom zboru narod bira prema prostranstvu opštine i broja njezinog stanovništva potreban broj milicionara iz reda

mlađih pripadnika opštine, zdravih, neporočnih i pouzdanih. Ako je opština grad, koji bira narodno oslobodilačku skupštinu, izbor milicionara vrši ta skupština. Za milicionare mogu u manjem broju biti izabrani i žene za poslove gdje su lica ženskog pola podesnija (kao za suzbijanje prostitucije i si.). Vodnika opštinske narodne milicije postavlja komandir sreske narodne milicije.

U srezu: Sreski NOO određuje na službu u srezu potreban broj milicionara iz opštinskih narodnih milicija na svom području, a komandira sreske narodne milicije postavlja komandant okružne narodne milicije.

U okrugu: Okružni NOO postavlja za komandanta narodne milicije u okrugu lice, koje pruža najpuniše garantije u pogledu pouzdanosti i sposobnosti za službu, a komandant određuje potreban broj milicionara na službu u okrugu.

Komandant narodne milicije u okrugu raspoređuje na službu u narodnoj miliciji i one stražare, koji bi bili preuzeti od komanda mjesta i područja, vodeći pri tome računa, da se održi kontinuitet u njihovoj službi, koliko je to moguće. Isto tako on će stavljati predloge nadležnim vojnim komandama, da dozvole prevođenje u narodnu miliciju onih vojnika narodno oslobodilačke vojske, koji bi na opštinskim zborovima bili izabrani za milicionare. Vojne komande trebale bi da ove predloge usvajaju, kad god to razlozi vojne prirode ne sprečavaju, pošto je organizovanje pouzdane i sposobne narodne milicije vrlo važno za konsolidovanje tekovina narodno-oslobodilačke borbe.

(U narodnu miliciju mogu biti izabrani i službenici bivše policije i žandarmerije, u koliko su se u toku nar.[odno] oslobodilačke borbe na djelu pokazali odani i pouzdani i kao takvi dostojni narodnog povjerenja.

Čim se organizira narodna milicija, treba odmah pristupiti osnivanju kurseva za obučavanje milicionara u stručnim znanjima njihove službe. Kroz kurseve bi imali proći u partijama svi milicionari, počevši najprije sa onima koji su na službi u srezu i okrugu.)⁹⁾

Narodna milicija dobiva naloge za svoj rad od NOO-a, kod kojih je na službi, a u pogledu vojne discipline čini jednu cjelinu u cijelom okrugu i njezine niže starješine stoje pod komandom viših.

Uniforme narodne milicije određuje odjeljenje javne bezbjednosti Odjeljenja za unutrašnje poslove pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a jednoobrazno za cijelu zemlju.

Ovakva organizacija narodne milicije kao nova neizbježno mora imati nedostataka, ali ona se mora vršiti, a u toku rada i sa sticanjem iskustava otklanjajuće se nedostatci.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a. III/338 – 342.

¹⁾ O organizaciji službe unutrašnjih poslova pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a i NOO vidi i dok. br. 117.

²⁾ U tekstu usvojenog Pravilnika, a ne Odluke, pitanje teritorijalne podjele Bo ne i Hercegovine na oblasti, okruge, srezove i opštine regulisano je čl. 9 a ne čl. 8 (v. dok. br. 161).

³⁾ U tekstu usvojenog Pravilnika, a ne Odluke, pitanje saziva zborova birača regulisano je čl. 28 a ne čl. 6 (v. dok. br. 161).

⁴⁾ U tekstu usvojenog Pravilnika, a ne Odluke, pitanje izbora gradskih NOO regulisano je čl. 3 a ne čl. 9 (v. dok. br. 161). Međutim, čl. 3 navedenog Pravilnika ne predviđa za gradove izbor i narodnooslobodilačkih skupština, a time i mogućnost davanja većeg stepena istim. Izbor narodnooslobodilačkih skupština u većim gradovima bio je predviđen u prvobitnom tekstu projekta organizacije mjesnih organa državne vlasti u čl. 3 (uporedi dok. br. 57).

⁵⁾ Treće zasjedanje ČASNO održano je 13–16. jula 1944. godine u Kolašinu.

« Veljko.

⁷⁾ V. nap. 3.

⁸⁾ Pogrešno napisano, treba »opštine«.

⁹⁾ Tekst u zagradi dopisan je naknadno rukom, ćirilicom.

151.

[Jajce, prva polovina novembra 1944.]

PRIJEDLOZI FINANSIJSKOG ODJELJENJA ZAVNOBiH-a PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O ORGANIZACIJI FINANSIJSKE SLUŽBE U FEDERALNOJ BOSNI I HERCEGOVINI¹⁾

1. *Budžetiranje.* Sva odjeljenja i svi narodno oslobodilački odbori treba da izrade svoj budžet prihoda i rashoda. Za početak to treba da budu budžeti za jedan mjesec kao baza za izradu kvartalnih, polugodišnjih i godišnjih budžeta. Putem tih budžeta treba da se zavede izvjestan plan u državnom gazdovanju.

2. *Sadašnji poreski sistem* da se zadrži i da se izvrše sve pripreme za razrez svih neposrednih poreza osim zemljarine i službeničkog poreza. U te pripreme spada i formiranje finansijskih odjeljaka pri sreskim narodno-oslobodilačkim odborima u mjestima u kojima nema poreskih uprava. U mjestima gdje postoje poreske uprave da se stave pod kontrolu sreskih NOO-a tj. da se uklupe u njihove finansijske odjeljke. Na taj način naplaćivanje poreza stajalo bi pod kontrolom organa narodne vlasti. U tehničkim poslovima oko razreza poreza ti finansijski odjeljci primali bi direktive od finansijskih direkcija. Detaljne upute u pogledu njihovog rada i odnosa prema finansijskim direkcijama izradiće Finansijsko odjeljenje kasnije.

3. *Posredni porez* i to trošarina i takse da se revidiraju. Ovo pitanje je u uskoj vezi sa predlogom o podjeli državnih prihoda.

4. *Podjela državnih prihoda.* Federalnim jedinicama treba da pripadnu svi redovni prihodi osim carine i prihoda od državnih željeznica, to su: neposredni porezi, od posrednih trošarina i takse, prihodi od monopola, prihodi državnih preduzeća, prihodi od državnih dobara i ptt takse. Od vanrednih: konfiskacija imovine državljana neprijateljskih zemalja i ratnih zločinaca, jednokratni porezi imovine, ratne oštete i unutrašnji zajmovi.

Svi ostali prihodi treba da pripadnu federativnoj vladi i to od redovnih: carina i prihodi od državnih željeznica i riječne plovidbe, a od vanrednih: prihodi od valutnih transakcija i inostrani zajmovi.

Ovakva podjela prihoda najbolje odgovara principu finansijske autonomije federalnih jedinica, a ujedno bi se izbjegli suvišni rashodi na dvostrukoj administraciji koja bi prikupljala posebno prihode federalnih jedinica a posebno federativne vlade. Pošto bi ovakvom podjelom federativna vlada dobila relativno male prihode, ona bi učestvovala i u ostalim приходима. Podjela bi se vršila prema broju stanovnika i ekonomskoj snazi pojedinih federalnih jedinica a određivala bi se na konferenciji delegata federalnih jedinica i predstavnika federativne vlade. Na tim konferencijama određivala bi se podjela i onih vanrednih prihoda koji bi pripadali federativnoj vladi, a u kojima treba da učestvuju i federalne jedinice.

Pri ovakvoj podjeli prihoda trošarina bi došla u ruke federalnih vlada. Prema tome postoji opasnost da zbog različite trošarinske politike, cijene, pa zbog toga i troškovi života, budu u pojedinim federalnim jedinicama na raznom nivou što bi nepovoljno uticalo na formiranje unutrašnjeg tržišta i ekonomskog jedinstva države. Ta se opasnost može izbjeći na taj način da se na konferenciji navedenih delegata taksativno odrede artikli koji mogu da budu opterećeni trošarinom i trošarinske stope. Federalne vlade bi obavezno provele u život zaključke ove konferencije putem svojih zakona.

5. *Valutno pitanje* u današnjoj situaciji može se pravilno riješiti jedino zavodjenjem jedinstvene valute za cijelu državu. Zavodjenje bonova ne dolazi u obzir zbog više razloga među kojima su najvažniji sljedeći: bonovi pojačavaju valutni haos, učvršćuju privrednu pocijeipanost države, otežavaju i usporavaju oživljenje unutrašnje trgovine i privrede uopšte. Zavodjenje jedinstvene valute može da bude važan izvor državnih prihoda, ako se, prvo, snažno smanji novčanični opticaj i drugo, ako se izvjestan procenat novčanica predatih na zamjenu zadrži u korist države.

Smanjenje opticaja novčanica potrebno je zbog toga da bi se dobila sloboda kod daljih emisija novčanica u koliko državni prihodi budu zaostajali za rashodima, a momentano ne nađe se pokriće na drugoj strani. Da ne bi morali u velikoj mjeri pribjeći emisiji novčanica kao pokriću državnih rashoda dok se naša privreda ne oporavi, finansijsko odjeljenje smatra da bi trebalo 20% od predatih novčanica prilikom konverzije zadržati u korist države. Ovaj procenat trebalo bi primijeniti linearno na sve iznose tako, da se spriječi izigravanje te odredbe raznim mahinacijama. Docnije bi se mogla oštrica te odredbe okrenuti protiv ratnih bogataša na taj način što- bi država siromašnijim slojevima vratila zadržane iznose. Tako bi ova odredba dobila karakter prinudnog unutrašnjeg zajma i, u isto vrijeme, poreza na ratne bogataše kojima se zadržani procenat ne bi vratio.

6. *Podjela imovine državne hipotekarne banke i Privilegovane agrarne banke.* Podjelom imovine ovih banaka njihove filijale u Sarajevu bile bi pretvorene u Zemaljske banke za hipotekarni i poljoprivredni

kredit. Razlog za tu podjelu leži u principu finansijske autonomije federalnih jedinica koja će na taj način biti potpuna. Ovaj predlog je u vezi sa slijedećim predlogom o osnivanju Zemaljske banke koja će izvršiti likvidaciju filijala novčanih zavoda neprijateljskih zemalja.

7. *Osmodneveni praznik* za sve novčane zavode u cilju pregleda njihovog rada za vrijeme okupacije. S time u vezi je postavljanje sekvestra u svim novčanim zavodima kod kojih je većina kapitala porijeklom iz neprijateljskih zemalja. Likvidacija takvih novčanih zavoda zahtjeva osnivanje jednog novčanog zavoda koji će imati funkciju državne banke i baviće se svim poslovima jedne novčanične banke osim emisija novčanica i onih poslova koji spadaju u nadležnost Narodne banke Federativne Demokratske Jugoslavije.

8. *Državni dug* koji je nastao iz ishrane naših boraca u toku ustanka treba da preuzme u cijelosti na sebe Povjereništvo za obranu pri NKOJ-u u čiju nadležnost i inače spada ishrana i oprema naše vojske. Danas bi bilo vrlo teško utvrditi koliko su narodi Bosne i Hercegovine dali za ishranu pojedinih brigada, a bez toga se ne bi mogla ni izvršiti pravična raspodjela tog duga među federalnim jedinicama.

9. *Prodaja monopolskih artikala*. Oslobođenjem Travnik²⁾ država je došla u mogućnost da još sada postigne izvjesne prihode prodajom monopolskih artikala: šibice i duvan. Tu prodaju treba da organizira ili finansijsko odjeljenje ili neko drugo odjeljenje koje odredi za to Pretsjedništvo.

10. *Finansiranje NOO-a* treba da se postavi tako da se NOO-i koliko je moguće više osamostale, da imaju svoje prihode nezavisne od državnih. Ti prihodi ne bi smjeli da opterete siromašne slojeve, a to se može izvesti ili oporezivanjem putem neposrednih poreza i prireza na njih, pošto se oni teže prevaljuju na potrošače ili organiziranjem preduzeća koja bi davala izvjestan prihod. Takva preduzeća jesu: ciglane, krečane, pilane, trgovine ogrevom, razne radione, prodaja električne struje, seoski i opštinski NOO-i mogli bi da stvore sebi prihode od vakantnih zemalja koje bi uzimali u zakup od države i obrađivali u svojoj režiji.

Ti prihodi mogli bi da pokriju samo jedan dio rashoda NOO-a. Ostali rashodi mogli bi za sada da se pokriju samo prirezom na one državne poreze koji se mogu sada naplaćivati, to su kućarina, tečevina, porez na rentu i društveni porez. Stopa prireza mogla bi da se penje do 75% razreza državnih poreza za sve NOO-e. Pravo na ovaj prirez imali bi samo oblasni, okružni, sreski i gradski NOO-i.

Mislim da ni ovaj prirez neće biti dovoljan da zajedno sa prihodima od preduzeća pokrije sve rashode i da će jedan dio rashoda oblasnih okružnih i sreskih NOO-a morati da pokrije država subvencijom. Opravdanje za subvencijom leži među ostalim i u tome, što su ti NOO-i u isto vrijeme državni-organi pa ih država mora da pomaže, a i u tome što je država najveći dio prihoda zadržala za sebe.

Pošto neposredne poreze koje možemo da naplaćujemo sada, plaća gradski element i nešto seoskih trgovaca, seoski i opštinski NOO-i ostali

bi uglavnom za sada bez prihoda izuzevši one o kojima je bilo naprijed govora. Oni bi svoje rashode mogli da pokriju jedino putem nekog posebnog poreza bilo u naturi bilo u novcu na stanovnike svojih sela odnosno opština. Gradskim NOO-ima, ukoliko ne budu imah dovoljno prihoda od svojih preduzeća i od prireza moglo bi se dozvoliti da zavedu neke takse, koje bi se naplaćivale od posjetilaca kafana, gostiona, raznih priredaba, za vaganje na opštinskoj vazi i si. Gradske trošarine ne bi trebalo za sada dozvoliti dok se ne riješi pitanje državne trošarine.

[• • J⁸)

AIRP. S., fond ZAVNOBiH-a. kopija.

¹) Predložili su razmatrani na sjednici Predsjedništva održanoj 13. i 14. novembra 1944. godine (v. dok. br. 159).

²) Travnik je oslobođen 22. oktobra 1944. godine (VII, Kronologija, str. 945.)

³) Nedostaje završetak dokumenta (vidi navedeni zapisnik sjednice Predsjedništva).

152.

[Jajce, prva polovina novembra 1944.]

REFERAT O ZADRUGARSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI IZRAĐEN PREMA ZAKLJUČKU KONFERENCIJE O ZADRUGARSTVU ODRŽANE U ZAVNOBiH-u 22. OKTOBRA 1944. GODINE, SA DODATKOM¹)

Dosadašnji rad na zadrugarstva Bosne i Hercegovine

LSSp

Zadrugarstvo na području Bosne i Hercegovine je vrlo slabo razvijeno, naročito zadrugarstvo u širokim narodnim masama, seljaštvom i radništvom. Izuzetak su zadruge u gradovima, naročito većim. Jedina svijetla tačka u zadrugarstvu Bosne i Hercegovine su zadruge državnih službenika. U njima su učlanjeni državni i samoupravni službenici i radnici kao i službenici i radnici državnih željeznica, državnih rudnika i drugih državnih preduzeća. Širenje zadrugarstva na selu nije uspjelo. Takovih pokušaja je bilo i kod Srba i kod Muslimana i kod Hrvata. Zadruge su osnivane, pojedini savezi zadruga imali su i stotinjak zadruga, ali su zadruge najvećim dijelom životarile i brzo padale ih postojale samo na papiru. U vrlo rijetkim slučajevima napredovale su i održavale se. Ovakve zadruge obično, je vodio kakav vrijedan učitelj ili sveštenik i njegovim odlaskom iz sela redovno je zadruga padala ili rad slabio.

Na selu se forsiralo osnivanje kreditnih zadruga.

Uzroci neuspjeha.

Uzroci neuspjeha zadružnih akcija u seoskim narodnim masama mogli bi se svesti u glavnom na ovo:

1) Selo niko ozbiljno nije upoznao sa zadrugarstvom i koristima zadrugarstva tj. niko na selu nije radio na razvijanju zadružne svijesti. Osnivanje zadruga redovno je imalo političku pozadinu i u tim akcijama više se radilo na političkom nego na zadružnom polju.

2) Selo nije imalo ljude, koji bi uspješno znali voditi zadrugu. Na selu je živio jedan ili nijedan obrazovan čovjek, obično učitelj, koji se često mijenjao i bio nosioc svih kulturnih akcija pa i zadružne. Njegovim odlaskom sve bi zaspalo, dugo se čekalo na novog, a novi često nije pokazivao neku naročitu volju za rad u narodu ili je radio ono što je više konveniralo režimima. Niko se nije trudio da se na selu izgradi grupa ljudi, koja bi sama mogla biti nosioc kulturnih akcija pa i zadružne i koja bi znala sama voditi zadrugu.

3) Selo nije imalo stručnog osoblja potrebnog za vođenje poslovnica, – prodavaonica zadruga. Onaj mali broj koji je sa sela odlazio u grad na razna naukovanja redovno je ostajao u gradu. Selo od toga nije imalo nikakve koristi.

4) Seoske zadruge nisu imale dovoljno kapitala za uspješan rad i konkurenciju sa privatnim kapitalom. Ponekad su bile i pomagane od države ali radi neznanja ili nesavjesnog rada uprava zadruga, zadruga ni selo nisu od toga imale koristi. Sva korist pripala je malobrojnim pojedincima, obično članovima uprave.

5) Pored toga napravljena je greška što su forsirane zadruge sa neograničenim jamstvom. U zadrugarstvu kulturnijih sredina insistira se kod osnivanja zadruga baš na neograničenom jamstvu²). Takova zadruga će biti vođena opreznije i savjesnije i paziće se, da se u zadrugu ne uvuku nesavjesni ljudi, špekulanti ili neprijatelji zadruga. Pored toga kreditna sposobnost ovakove zadruga je veća.

Kod nas sredina nije bila toliko kulturno izrasla. Seljačka masa nije vodila glavnu riječ. Zadrugu su uzimali u svoje ruke baš oni kojima u njoj nije bilo mjesta i zadruga je padala. Deficit se morao platiti i bilo je slučajeva, da su se i nekretnine članova morale prodavati. Ovakav pad zadruga onemogućio je svaku novu zadružnu akciju ne samo u tom selu nego i u cijeloj okolini koja je zato saznala. Seljak je postao strahovito nepovjerljiv prema zadrugama, smatrao je da se osnivaju samo zato kako bi kr.ez njih mogao biti opljačkan.

Sadanji izgledi za rad

Kod pretstojećeg rađa na zadružnom polju na selu, te se teškoće moraju otkloniti. U protivnom slučaju nova zadružna akcija doživjeće neuspjeh kao i raniji pokušaji na tom polju.

Izgledi za uspješan rad sad su mnogo povoljniji nego ranije. Prilike na selu u kulturno prosvjetnom pogledu znatno su se poboljšale i još će se više poboljšati. Selo se kroz narodno-oslobodilačku borbu aktiviralo. U selu se intenzivno radi na suzbijanju nepismenosti. U selu se održavaju češće predavanja i konferencije. Seljaci, borci u narodno-oslobodilačkoj borbi prolaze kroz razne kurseve i tečajeva. Selu Narodna vlada NOV i

NOF posvećuju i u buduće će posvećivati veliku pažnju, naročito u kulturno prosvjetnom pogledu otvaranjem škola, kulturnih domova itd. U selu će sad živjeti ili u selo će češće dolaziti više obrazovnih ljudi, koji će voliti narod i raditi za narod. Na taj način kulturni nivo sela će se dići. Selo će postati sposobno da i samo vodi kulturne akcije pa i zadružne. Svakako obrazovane ljude, prijatelje naroda, koji budu živjeli na selu ili dolazili na selo, treba obavezati na saradnju u zadrugarstvu. Njihova saradnja biće garancija, da će novo osnovane zadruge početi dobro da se vode.

Takvim poboljšanjem kulturno prosvjetnih prilika sela ukloniće se i neki od gore navedenih uzroka neuspjeha:

1) Kulturno prosvjetni radnici na selu, upoznati sa zadrugarstvom ili putem literature ili putem kraćih tečajeva, propagiraće zadrugarstvo na selu. Upoznaće selo sa koristima zadrugarstva i tako razvijati zadružnu svijest seljaka.

2) Takvim radom na selu će se steći zadružni prijatelji, iz kojih će se moći naći dovoljan broj čestitih, okretnih pismenih seljaka, kojii će najprije uz saradnju obrazovanih kulturno prosvjetnih radnika sela, a kasnije i sami znati i moći voditi zadrugu.

3) Do stručnog osoblja bi se najbrže došlo ovako: u gradovima rade nabavljačke zadruge državnih službenika a i neke druge zadruge, koje imaju dovoljno osoblja a demobilizacijama će se broj osoblja povećati u tolikoj mjeri, da ih zadruge neće moći sve ni uposliti. U početku rada seoske zadruge, gradska zadruga bi joj pozajmila jednog sposobnog službenika, koji bi organizirao i vodio poslovnicu seoske zadruge potrebno vrijeme. U isto vrijeme seljaci izabrani za rad u poslovnicama – prodavaonicama seoske zadruge bili bi poslani u postojeće zadruge u grad na praksu. Izboru osoblja, koje će raditi u seoskim zadrugama treba posvetiti naročitu pažnju. Treba uzimati inteligentnije, što pismenije težake omladince, koji će imati volju za taj posao. Ovakvim izborom osoblja moglo bi se skratiti upoznavanje sa radom u zadrugama tj. njihovo stručno obrazovanje i na nekoliko mjeseci. Tako bi se brzo dobio potreban stručni kadar sposoban za rad u seoskim zadrugama.

4) Zadruga će oskudjevati sa kapitalom. Da bi mogle uspješno i konkurisati privatnoj inicijativi mora im se osigurati potreban obrtni kapital. Kako ni novo-osnovani Savez zadruga neće imati kapital da finansira zadruge to taj kapital treba država da osigura. Država može taj kapital staviti ili izravno Savezu zadruga na raspolaganje ili jednoj postojećoj ili novo-osnovanoj novčanoj ustanovi staviti u zadatak, da finansira poslovanje Saveza zadruga i preko njeg seoskih zadruga.

5) Da bi se izbjegao postojeći strah seljaka od zadruga, treba nastojati da obaveze seljaka prema zadruzi budu što manje. Radi tog treba osnivati zadruge sa ograničenim jamstvom i to malenim tako da se na upisani udjel jamči trostruko ili najviše petostruko.

Visinu udjela ne uzimati preveliku, na pr. do 1.000 dinara.

Na taj način vlastiti kapital zadruge prikupljen u početku od članova neće biti velik, a ni kreditna sposobnost zadruge, radi ograničenog jam-

stva, neće biti velika. Međutim državnom pomoći, forsiranjem razmjene dobara na selu preko zadruga, opreznim i savjesnim vođenjem, zadruga će i iz malih zarada brzo stvoriti vlastiti obrtni kapital. I ako se u zadrugarstvo forsira princip što većeg prikupljanja vlastitog kapitala putem udjela, garantnih uloga, bezkamatnih pozajmica zadrugara zadruzi itd. tj. putem pribiranja kapitala od zadrugara, za početak rada od tog ne bi bila velika korist. To pribiranje vlastitog kapitala je sporo a i seljak je sad ekonomski iscrpljen, na njega se ne mogu postavljati veliki zahtjevi. Svakako taj princip prikupljanja vlastitih sredstava od zadrugara treba zadržati i na to u toku vremena insistirati.

S kojim bi se zadrugama selu najbrže pomoglo:

Kod izbora tipa zadruga preko kojih bi se selu najbrže pomoglo treba birati između:

- 1) **Nabavljачko potrošačkih**
- 2) **proizvođačko-prerađivačkih**
- 3) kreditnih
- 4) stambenih.

Kako selo oskudjeva, usljed dugog rata, na mnogim životnim potrebama najkorisnije bi bilo osnivati nabavljачko-potrošačke zadruga. Te bi zadruga sad imale zadatak da snabdijevaju seoska domaćinstva sa potrebama a moglo bi im se odmah staviti u zadatak, da posreduju i kod otkupa zemaljskih proizvoda seoskih domaćinstava.

U toku vremena te bi zadruga mogle proširiti svoj rad i na prerađivanje seoskih proizvoda — proizvodnja sira, putera, konzerviranje i sušenje voća itd. Ovi bi se poslovi mogli voditi i u sastavu postojeće zadruga, ukoliko bi obim posla bio manji, ili osnivanjem posebne prerađivačke zadruga, gdje bi se mogao organizirati veći posao — prerađivanje voća u naročito voćarskom kraju.

Međutim, treba imati na umu, da će seljak imati potreba, koje neće moći podmiriti petem takvih zadruga na pr. podizanje razrušenih zgrada, nabava stoke itd. Treba pomišljati na to, da se seljaku da jeftin kredit za podizanje razorenog i opustošenog domaćinstva.

I ta novčana pomoć selu može se pružiti na zadružnoj bazi, osnivanjem posebnih kreditnih i kreditno-stambenih zadruga.

Kreditne zadruga davale bi seljaku novčane zajmove za podmirenje njegovih većih potreba — podizanje zgrada, nabava stoke itd.

Stambene zadruga mogle bi samo organizirati izgradnju porušenih naselja, koje bi seljak u manjim ratama dugoročno otplaćivao. Planska izgradnja porušenih naselja putem stambenih zadruga bila bi korisna i radi tog, što bi se ovim putem mogla forsirati izgradnja zbijenijih sela. Tako izgrađeno selo olakšalo bi kulturno-prosvjetni rad pa i svaki drugi rad u budućnosti na selu.

Predstojeći organizacioni radovi

I. Nove zadruge

1. Izraditi jednoobrazna pravila za seoske zadruge, kako nabavljačko-potrošačke tako i kreditne.

2. Sve novo-osnovane seoske zadruge, kako nabavljačko-potrošačke tako i kreditne ujediniti u savez seoskih zadruga, koji bi bio i poslovni i revizijski, jer bi imao velik broj zadruga.

3) Od iskusnih zadružnih radnika, radnika koji dobro poznaju selo i potrebnih stručnjaka obrazovati jedan odbor, koji bi izvršio organizaciju sveg posla-izradio pravila zadruga i saveza, davao uputstva i rukovodio osnivanjem zadruga, izradio potrebne tiskanice, izradio potrebne knjige za vođenje zadruga, sa što jednostavnijim knjigovodstvom itd. a po osnivanju zadruga organizirao skupštinu Saveza zadruga za izbor uprave Saveza.

4) Pored toga uporedo sa ovim radovima, mogle bi se i po gradovima osnivati radničke nabavljačko-potrošačke zadruge, radničko-zanatske zadruge, krojačke, cipelarske, stolarske itd. u koje bi se učlanjivali radnici, koji ne rade u državnim preduzećima i ustanovama i osnovati poseban Savez radničkih zadruga.

Nažalost i one oskudjevaju na kapitalu, da bi taj posao mogle finansirati.

Istu ulogu mogla bi izvršiti i kakva druga nabavljačko-potrošačka zadruga, ako posluje u središtu sreza.

Sreske prilpomoćne zaklade, ukoliko bi se htjelo trpjeti, da se zadružno poslovanje odvija i kroz nezadružne ustanove. One imaju veće iskustvo u radu sa selom. Imaju potreban službenički aparat, skladišta i mogle bi vršiti kod nabavljanja robe za seoske zadruge istu ulogu kako je izloženo kod nabavljačkih zadruga državnih službenika.

Imale bi prednost ako raspolažu sa kapitalom da finansiraju to poslovanje.

5) I pored poboljšanih prilika za kulturni rad na selu, dogodiće se da će u ponekom srezu, organiziranje zadruga sa sjedištem u selu naići na takve poteškoće, koje se neće moći lako i brzo savladati. Oskudica ljudi sposobnih da zadrugu vode, oskudica stručnog osoblja, oskudica prostora itd.

U ovakvim slučajevima mogao bi se rad na osnivanju seoskih zadruga svesti na to, da se osnuje jedna seoska zadruga sa sjedištem u sreškom mjestu. U upravu te zadruge izabrati pretstavnik svih općina toga sreza i potrebne stručnjake. Ojačati ovakvu zadrugu distribucijom preko nje proizvoda državnih preduzeća — soli, duvana, karbida itd. Kada zadruga dovoljno ojača pristupiti otvaranju njenih prodavaonica po selima. Za malu prodavaonicu potreban je i mali broj osoblja, jer bi sve komplikovanije poslove vodila zadruga sama. Ukoliko bi snabdijevanje sela preko ovih zadružnih prodavaonica, kao podružnica zadruge, zadovoljilo,

moglo bi se na njima i ostati. To bi bilo od koristi i za zadružne poslove, jer se zadružni kapital ne bi cijepao.

Ukoliko sistem zadružnih filijala-prodavaonica – ne bi tokom vremena zadovoljavao, tad bi se pristupalo osnivanju samostalnih zadruga po samim selima.

Uvjeti bi za taj posao sad bili još povoljniji. U sreskoj seoskoj zadrugi neko je iz sela već bio u upravi, u selu već postoji zadružna prodavaonica, selo se već upoznalo sa zadrugarstvom i koristima od njega. Samo i kod ovog osnivanja samostalnih seoskih zadruga treba ih osnivati tako, da im pripadne što više domaćinstava. Stalno treba imati u vidu da se osnivanjem manjih zadruga ne cjepka zadružni kapital, jer zadrugarstvo zastupa baš obratno načelo.

Ukoliko bi se sistem zadružnih prodavaonica, u toku vremena pokazao koristan, moglo bi se i u gradovima pristupiti koncentraciji zadružnog kapitala na taj način, da bi se postojeće nabavlačko potrošačke zadruge, ako ih u gradu ima više, ujedinile. Za snabdijevanje građanstva u tom slučaju otvaralo bi se više prodavaonica.

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

Navedeni referat sa dodatkom razmatran je na sjednici Predsjedništva održanoj 14. oktobra 1944. godine (v. dok. br. 159).

²⁾ Rečenica treba da glasi: » .. insistira se prilikom osnivanja zadruga baš na ograničenom jamstvu«.

PRILOG

DODATAK REFERATU O ZADRUGARSTVU IZRAĐEN PREMA ZAKLJUČKU KONFERENCIJE O ZADRUGARSTVU ODRŽANE U ZAVNOBiH-u 26. OKTOBRA 1944. GODINE

Uticaj političkih prilika na zadrugarstvo i prilagođivanje zadrugarstva novim političkim prilikama

Federativnim uređenjem Jugoslavije, organizovanjem Basne i Hercegovine kao samostalne federalne jedinice, političke prilike za razvoj narodne privrede pa i zadrugarstva, kao privrednih ustanova, izmjenile su se iz temelja na bolje. Narodna privreda pa i zadrugarstvo razvijaju se sad punim poletom, radiće na korist naroda, vođena prijateljima naroda, što ranije nije bio slučaj.

Sve ranije države, u čijem se sastavu nalazila Basna i Hercegovina tretirale su u glavnom Bosnu i Hercegovinu kao koloniju, iz koje je trebalo izvući što više njenih bogatstava. Podizanju Bosne i Hercegovine posvećivana je mala pažnja u svemu, pa i u privredi. Kad je kakvo privredno preduzeće i osnovano na području Bosne i Hercegovine osnivano je sa zadatkom, da se putem njeg narodne mase Bosne i Hercegovine što više iskoriste. Ponekad se ponešto i podizalo, da bi se obmanuo kulturni svijet, dakako da od svega toga Bosna i Hercegovina nije imala velike koristi.

Na privatnu inicijativu naroda Bosne i Hercegovine vlasti su gledale poprijeko i ometale su je. U koliko su nešto iz oportuniteta i dozvoljavali, nastojali su, da to bude pod što većim uticajem vlastima naklonjenih ljudi • – oportunista.

Od takvog stava vlasti ni zadrugarstvo nije bilo pošteđeno.

Na zadrugarstvu Bosne i Hercegovine počelo se raditi dosta kasno. Prve zadruge osnovane su tek 1904 – Hrvatska i 1907 – Srpska, obe seoske, gotovo stotinu godina poslije osnivanja prvih privrednih zadruga u Engleskoj. Osnivanje zadruga za Austrijske vladavine bilo je otežano još i tim, što se za osnivanje svake zadruge moralo tražiti prethodno odobrenje. Razvoj zadrugarstva vlasti su tad ometale još i na taj način što su počele same osnivati svoje ustanove sa gotovo istim zadatkom, kakav su imale zadruge. Nije samo slučajnost, da se kotarske pripomoćne zaklade, naslijedene od Turaka, oživljuju još 1904 godine, kad se osniva prva srpska zadruga. Osnivaju se zatim i razna društva: pčelarsko, voćarsko, vinogradarsko, ribarsko itd., a sve sa namjerom, da se omete rad na osnivanju zadruga.

Samu pomoć zadrugama vlasti u to vrijeme nisu nikakvu pružale.

Zadrugarstvo u to vrijeme nosilo je, što je i razumljivo nacionalni karakter, i bilo žarište otpora protiv tuđina. Razumljivo je prema tome što su vlasti nastojale, da uprave zadruga budu u rukama oportunista što je opet dovelo do tog, da su narodne mase ostale prema zadrugama ravnodušne. Zadrugarstvo u širokim narodnim masama nije uhvatilo korjen nije moglo steći prijatelje.

Za vrijeme bivše Jugoslavije prilike za razvoj zadrugarstva na selu izmijenile su se samo u toliko, što više nije bilo teškoća oko osnivanja zadruga. Neka pomoć zadrugama naročito seoskim, ni sad nije ukazivana. Zaštita sela i seoske privrede kao i pomoć ukazana selu nije bila na visini. Poslije zakona o poljoprivrednom kerditu – 1925 – došlo je do osnivanja zadruga za poljoprivredni kredit, ali se ni tom akcijom nije pružila neka naročita pomoć selu. Ni u izboru uprava nije se bilo ništa bitno izmijenilo. Uplivom mjesnih vlasti onemogućen je ulazak naprednih elemenata u uprave zadruga.

U NDH, u seoskom zadrugarstvu Bosne i Hercegovine prilike su se još više pogoršale. Mnoge su zadruge prisilno likvidirane, mnoge su same obustavile rad. U seoskom zadrugarstvu Bosne i Hercegovine nastupila je katastrofa. U uprave preostalih zadruga došli su režimski ljudi a potisnut je u pozadinu i onaj mali broj prijatelja naroda, koji je do tad saradivao u zadrugarstvu. Zadruge nisu više bile ni slika demokratskih ustanova, kakve bi trebale biti po načelima, na kojima je zadrugarstvo počivalo.

Novim političkim prilikama, organiziranju Bosne i Hercegovine kao samostalne federalne jedinice, stvaranju opšte narodnog pokreta, niklog i izraslog u narodnooslobodilačkoj borbi, treba što prije prilagoditi i zadrugarstvo, jer zadrugarstvo ne samo što će se sad moći slobodno razvijati, nego će imati u svom radu punu podršku i pomoć narodne vlasti. Sad neće postojati nikakva smetnja, da se razviju sve slobodarske snage zadrughnih radnika u radu na korist naroda.

Samo da bi to zadrugarstvo moglo sad postići, mora i samo postati dio opšteg narodnog pokreta, mora biti vođeno od ljudi prijatelja naroda,

koji su aktivno učestvovali u narodno-oslobodilačkoj borbi i u narodno oslobodilačkom frontu ili su te akcije na koji drugi način pomagali, a nisu okrvavili svoje ruke krvlju naroda, a svoj obraz ni čast nisu ničim uprljali. Zadrugarstvo treba da uzmu u svoje ruke pravi prijatelji naroda najčestitiji, najradiniji.

Zadrugarstvo vođeno ovakvim ljudima biće garancija, da će se razvijati i u narodnom duhu i donositi korist samom narodu.

Radi tog je potrebno u vodstvu zadrugarstva Bosne i Hercegovine izvršiti promjenu ljudi i iz uprave zadruga ukloniti sve one, kojim tamo više nema mjesta, jer su se svojim radom i svojim držanjem ogriješili o interese naroda.

Prema dosad prikupljenim podacima na području Bosne i Hercegovine postojale su:

1. Srpske zemljoradničke zadruge udružene u Savezu Srpskih zemljoradničkih zadruga sa sjedištem u Sarajevu – 1925 bilo ih je 296.

2. Hrvatske težačke – seljačke zadruge udružene u Savezu Hrvatskih težačkih zadruga sa sjedištem u Sarajevu – 1925 bilo ih je 95.

3. Zadruge za poljoprivredni kredit udružene u banovinske zadruge na području Bosne i Hercegovine bilo ih je 240 u 1937 god.

4. Nabavljačke zadruge državnih službenika sa rudarskim i željezničarskim zadrugama udružene u Savez zadruga državnih službenika sad u Zagrebu prije u Beogradu. Ima ih oko 70.

5. Seljačke zadruge udružene u Savezu gospodarske sloge sa sjedištem u Zagrebu – približno ima ih desetak.

6. Napretkove zadruge i druge udružene u raznim Savezima – broj nepoznat.

Potrebne promjene u vodstvima zadrugarstva mogle bi se izvršiti na slijedeći način:

Za svaki Savez, koji je imao sjedište u Bosni i Hercegovini, kao i za grupe srodnih zadruga, koje su bile učlanjene u Savez čije sjedište nije bilo na području Bosne i Hercegovine, obrazavao bi se jedan odbor od istaknutih zadrugara tih zadruga.

Zadatak tog odbora koji bi bio privremen, bio bi:

1. da do daljnega vodi postojeći Savez ili grupu srodnih zadruga,
2. da prikupi podatke o još postojećim zadrugama, koje su pripadale tom Savezu ili grupi srodnih zadruga,
3. da da inicijativu da zadruge izvrše izbor novih uprava, sa motivacijom da su sadanje uprave birane pod fašističkim režimom i pod utjecajem vlasti, da u mnogim upravama zadruga sjede ljudi, koji su se ogriješili svojim radom o interese naroda i da je potrebno da zadruge uzmu •u svoje ruke demokratski., elementi.
4. da po izboru novih uprava zadruga, sazovu sastanak pretstavnika pripadajućih zadruga, da bi se na tom sastanku donijela odluka, da li će te zadruge zadržati ili osnovati svoj samostalan Savez ili će se **ujediniti** sa kojim postojećim ili novo-osnovanim Savezom.

OSNIVANJE SEOSKIH ZADRUGA – AKTIVNO UČEŠĆE NARODA - KONCENTRACIJA KAPITALA

Kod osnivanja novih seoskih zadruga potrebno je naći zajedničko riješenje za slijedeća dva pitanja:

1. aktivno učešće što većeg broja seljaka u radu zadruga čim bi se lakše i brže široke narodne mase upoznale sa načelima na kojima zadrugarstvo počiva, samopomoć, sloboda, jednakost, bratstvo, čovjekoljublje, disciplina, požrtvovanost itd.

2. koncentracija zadružnog kapitala.

Sto većem aktivnom učešću naroda u vođenju zadruga zadovoljilo bi se, ako bi se osnovalo što više samostalnih zadruga. Ali osnivanje samostalnih malih zadruga suviše cijepa zadružni kapital jednog sreza i povećava režije. Svaka takva samostalna zadruga vodila bi sve zadružne poslove pa i samostalno knjigovodstvo i bilansiranje, nabavu robe itd. Za te poslove potrebna je dovoljna stručna sprema. Kad bi se uzelo, da bi u svakom srezu poprečno bilo osnovano po 10 seoskih samostalnih zadruga trebalo bi samo za knjigovodstvo 560 stručnjaka na području Bosne i Hercegovine. Kako bi imale pravo da same nabavljaju robu gdje hoće, radi malih potreba, nabavljali bi je u manjim količinama, prema tome i plaćali skuplje. Pored tog ne bi imale potrebno trgovačko iskustvo i trgovačke veze.

Koncentraciju zadružnog kapitala zadovoljilo bi se osnivanjem jedne ili malog broja zadruga na području sreza. Tako bi samostalna sretstva zadruga prikupljena od zadrugara bila na jednom mjestu. Tako ujedinjen zadružni kapital omogućio bi zadrugi i veće zadružne poslove. Pored tog postigla bi se i ušteda jer bi sad administrativne poslove za tu zadrugu vršila najviše 2–3 čovjeka, roba bi se nabavljala za potrebe cijelog sreza u većim količinama, pa bi se s tim kod nabave robe postizala povoljnija cijena. Ovakova jaka zadruga imala bi mogućnost da uposli i naročite stručnjake za pojedine vrste robe, što bi umanjilo greške u poslovanju itd.

Zajedničkim riješenjem oba pitanja mogla bi se donekle zadovoljiti ovako:

Osniva se jedna zadruga, čija se uprava bira od pretstavnika raznih sela ili po delegatskom sistemu uobičajenom u zadrugarstvu. Zadruga otvara po selima potrebne prodavaonice. Za svaku prodavaonicu bira se posebna uprava od zadrugara koji rade¹⁾ tom prodavaonicom. Ta uprava vrši sve zadružne poslove, kao i kod samostalne zadruge, osim onih najkomplikovanijih: nabava robe, knjigovodstvo, bilansiranje koje obavlja sama zadruga za sve prodavaonice.

JAMSTVO OGRANIČENO ILI NEOGRANIČENO

Da li će se zadruga osnovati sa ograničenim ili neograničenim jamstvom, trebalo bi to prepustiti zadrugarima da sami odluče na osnivačkoj skupštini, i Savezu tih zadruga da donose jednoobrazan zaključak za sve zadruge, o tom pitanju, na svojoj osnivačkoj skupštini.

PROŠIRENJE RADA ZADRUGARA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA
NA GRAĐANSTVO

Radi pristupa građanstva zadrugarstva, bilo bi najlakše rješenje, da se rad nabavljачkih zadruga državnih službenika proširi na cjelokupno građanstvo mjesta, u kom zadruga posluje, učlanjenjem građana u te zadruge. Po postojećim pravilima tih zadruga to je moguće, jer član takove zadruge može biti svaki građanin, osim onih, koji se bave konkurentskim poslom. Ovakova zadruga u tom slučaju otvorila bi u gradu više svojih prodavaonica.

OSNIVANJE UREDA ZA NABAVU I PRODAJU ROBE
POTREBNE ZADRUGAMA

Da bi se zadruge mogle čim prije snabdjeti sa robom, trebalo bi odmah, pristupiti osnivanju jednog Središnjeg ureda, makar i kao državne ustanove, za nabavu i prodaju robe potrebne i postojećim i novo osnovanim zadrugama.

Radi lakše distribucije robe po srezovima (ta središnjica bi trebala biti osnovana po saobraćajnim čvorovima kojima gravitiraju pojedine grupe srezova) posebna skladišta, kako sva roba ne bi dolazila u Sarajevo, pa se odatle vraćala srezovima.

Organizovanjem Saveza zadruga, taj ured za nabavu i prodaju mogao bi ili likvidirati ili bi ga preuzeo koji Savez ili bi se njegova reorganizacija izvršila u duhu zadrugarstva.

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a original.

’) Pogrešno napisano, treba »rukovode«.

153.

[Beograd], 10. novembar 1944.

POVJERENIŠTVO ZA SUDSTVO NKOJ-a TRAZI OD ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O FORMIRANJU NARODNIH SUDOVA U BOSNI I HERCEGOVINI¹⁾

U našem »Prijedlogu« za formiranje narodnih sudova od mjeseca svibnja (maj) o. g.²⁾ zamolili smo, da nas se izvještaja o organizaciji sudstva i o njegovom razvoju na Vašem području, po sprovođenju u život načela sudske organizacije i načina suđenja projektiranog u »Prijedlogu«.

Do danas međutim nismo o tome primili nikakvog izvještaja. Molimo, da to učinite kao i da nam tom prilikom saopštite eventualne zapreke na

652:

koje ste u svome radu pri sprovođenju organizacije naišli. Vaša shvaćanja i potrebe, te da nam dostavite eventualne po Vama izrađene projekte.

Povjerenik:
Frane Frol

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original i neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za sudstvo NKOJ pod br. 20, u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 310 od 14. XII, a prepis u Odjeljenju za pravosuđe pod br. 22 od 16. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a. 111/10—11 i VII/23.

(Pečat Povjereništva za sudstvo NKOJ.)

*) Odjeljenje za Pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavilo je Povjereništvu za sudstvo NKOJ traženi izvještaj 16. I 1945. godine (V. knj. II, dok. br. 35).

*) V. dok. br. 30.

154.

Beograd, 10. novembar 1944.

POVJERENIŠTVO ZA POLJOPRIVREDU NKOJ PREPORJUCUJE PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a MJERE KOJE TREBA PREDUZETI U ORGANIZACIJI JESENJE I PROLJETNE SJETVE ZITARICA

Usled vanrednih ratnih prilika koje su nastale i još vladaju na pojedinim područjima naše države, kao i zbog nepovoljnih vremenskih prilika, setva pšenice nije potpuno obavljena, a u nskim krajevima nije čak ni početa. Stoga je najpreča dužnost sviju nas da doprinesemo da se u toku ove jeseni i zime, ukoliko to dozvole vremenske prilike, što veće površine zaseju pšenicom. Samo na taj način može se omogućiti našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci i našim narodima normalna ishrana u narednoj godini, koju za vreme okupacije nisu imali.

Da bi se setva pšenice obavila što uspešnije potrebno je sprovesti sledeće mere:

1. Preporučiti Narodno-oslobodilačkim odborima u svim srezovima, ukoliko to već nisu učinili, da, odmah pozovu na rad poljoprivredne stručnjake (sreske referente za poljoprivredu, reonske ekonomе i ostalo poljoprivredno osoblje).

2. Da preko istih odbora sprovedu u narodu što veću propagandu da se za setvu pšenice iskoristi svaki povoljan dan i da se setva obavi po mogućnosti na što većim površinama.

3. Da poljoprivrednici kao i njihova radna stoka za vreme setve budu po mogućnosti što više pošteđeni od drugih radova, čije se izvršenje može odložiti za docnije.

653:

4. Da se sva sretstva za zaprašivanje pšenice koja su poslata sre-
skim referentima za poljoprivredu i reonskim ekonomima, odmah podele
narodu.

5. Da poljoprivredni stručnjaci pri podeli ovih sretstava upute narod
kako ista treba upotrebiti.

6. Da nastoje da seme pred setvu bude prečišćeno.

7. Da preporuče poljoprivrednicima da ukoliko ne stignu, bilo zbog
nevremena ili drugih razloga da obave setvu u mesecu novembru, da na-
stave sa setvom u mesecima decembru i januaru, odnosno početkom fe-
bruara ukoliko u ovim mesecima bude povoljnih dana za oranje i setvu.

8. S obzirom da će se setva obaviti kasnije nego inače, da preporuče
poljoprivrednicima da seju veće količine pšenice od uobičajenih količina
koje se seju u normalno vreme.

9. Da sreski narodno-oslobodilački odbori, preko opštinskih Narod-
no-oslobodilačkih odbora i svojih poljoprivrednih stručnjaka nastoje da
se imanja inokosnih i drugih lica, koja oskudevaju u ljudskoj i stočnoj
snazi, obrade i zaseju mobom ili uz odgovarajuću nagradu.

10. Da se sva javna obradiva zemljišta, koja su do sada izdavana pod
zakup (državna, oratinska, crkvena), izdaju u obradu poljoprivrednicima
i da barem jednim aelom zaseju pšenicom.

11. Da pomognu državne poljoprivredne ustanove da zaseju pšeni-
com uobičajene, odnosno njihovim poljoprivrednim planom predviđene
površine i da iste obezbede potrebnim semenom ukoliko su njihove rezerve
pšenice rekvirirane.

12. Da sreski narodno-oslobodilački odbori u Vojvodini pomoću rad-
nih jedinica formiranih od varoškog stanovništva što pre sprovedu berbu
kukuruza i vađenje krompira na napuštenim imanjima.

13. U onim krajevima Vojvodine gde do sada još nisu stigle takve
radne jedinice, a ne mogu da se formiraju od mesnog varoškog stanovni-
štva, berbu kukuruza, kao i vađenje krompira odbori će ustupiti uz od-
govarajuću naturalnu nagradu (na izvesan deo od prinosa po ha), ili na
drugi način poljoprivrednicima iz istih ili obližnjih opština s tim da ovi
imaju obrati, prevesti i smestiti kukuruz na 'određenom mestu. Slično
postupiti i sa kukuruzovinom.

14. Napuštenu zemlju od strane Nemaca i Mađara, sreski narodno-
oslofeodilački odbori dužni **su** odmah dati **u** obradu po mesnim običajima
poljoprivrednicima iz dotičnih ili drugih najbližih opština, sa **obavezom**
da isti određeni deo ove zemlje zaseju pšenicom a ostalu zemlju pripreme
za proletnju setvu.

15. Po završetku setve odbori će preko svojih poljoprivrednih struč-
njaka i opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora nastojati da se sva preo-
stala obradiva zemlja namenjena za proletnju setvu i duboko preore u
toku jeseni i zime, jer je ova mera jedna od najvažnijih u borbi protiv
proletnje i letnje suše.

16. Imanja inokosnih i drugih, lica, koja oskudevaju u radnoj snazi
treba tako isto duboko preorati mobom ili uz odgovarajuću nagradu, o

!

čemu će povesti računa opštinski narodno-oslobodilački odbori i poljoprivredni stručnjaci.

17. Prema tome, kao i prema tač. 8. gazdinstva koja imaju radnu stoku ali nemaju dovoljno zemlje ili imaju suvišnu ljudsku radnu snagu moraju mobom ili uz odgovarajuću nagradu pomoći za vreme setve i dubokog zimskog oranja onim gazdinstvima koja oskudevaju u radnoj snazi.

18. Sreski i opštinski narodno-oslobodilački odbori preduzeće i druge celishodne mere, koje budu iziskivale lokalne prilike, kako bi pšenicom bile zasejane što veće površine, a sva preostala zemlja u toku zime bila duboko preorana.

Umoljavaju se federalne jedinice Jugoslavije da na svojim oslobođenim teritorijama po prednjem hitno preduzmu potrebne mere.

(Pečat)

Poverenik:
Em.[anuil] Hr. Čučkov

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Povjereništvu poljoprivrede NKOJ pod br. 14. od 10. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 313 od 10. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/433-434.
(Pečat Povjereništva poljoprivrede NKOJ.)

155.

(Jajce, 11. novembar 1944.)

**PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a IZDAJE UPUTSTVO ZA ORGANIZACIJU
I RAD ORGANA ZA ISHRANU PRI NARODNOOSLOBODILACKIM
ODBORIMA**

Narodno-oslobodilački odbori stalno su učestvovali u rješavanju pitanja ishrane kao osnovnog i najvažnijeg pitanja našeg oslobodilačkog rata. S obzirom da su oni postali danas organima državne vlasti i kao takvi imaju pred sobom raznolike zadatke opšte državne politike, pitanju ishrane, koje po svom značaju i dalje spada u red naših najvažnijih zadataka, moramo prići na novi način i u njegovom svakodnevnom rješavanju angažovati posebne organe. Zato se pred nas danas postavlja potreba stvaranja tih posebnih organa u okviru narodno oslobodilačkog odbora, koji će, pod njihovim neposrednim rukovodstvom i u saradnji sa intendantskim organima operativnih jedinica rješavati pitanje ishrane vojske, a s druge strane, posvetiti veću pažnju i pitanju ishrane civilnog stanovništva, sada na oslobođenoj teritoriji a u skoro vrijeme na teritoriji čitave naše oslobođene zemlje.

Do sada smo uspjevali da pribavimo potrebna sredstva za ishranu vojske putem dobrovoljnih priloga i rekvizicijom, a samo manjim dijelom putem konfiskacije imovine narodnih neprijatelja. U buduće naš sistem pribavljanja potrebnih sredstava za ishranu vojske i civilnog sta-

655:

novništva biće prvenstveno putem dobrovoljnog i prisilnog otkupa, a zatim dobrovoljnih priloga. Pri provođenju otkupa moramo posvetiti naročitu pažnju i nastojati da se on sprovede s planom i sistemom, vadeći računa o tome da se obuhvati cijela oslobođena teritorija, pa čak i ugrožene i neoslobođene zone. Narodno-oslobodilački odbori preko organa za ishranu sprovodiće otkup hrane i stoke uz priznanicu, kojom se mi obavezujemo vratiti istu količinu koju smo primili, bilo u naravi ili prema cijena, koje će odgovarati vrijednosti pojedinih vrsta stoke ili životnih namirnica poslije rata, kada će valuta biti učvršćena i kupovna snaga novca ustaljena. Otkup može biti prisilni i dobrovoljni. Prisilni otkup primjenjuje se kod onih, koji raspolaze određenim viškovima, ali od njih ne daju onoliko koliko bi mogli, a dobrovoljni, kada pojedini domaćini dobrovoljno daju od svojih viškova prema onom mjerilu koje određuje bilo vlast bilo narod na svojim sastancima.

1. U okviru oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora stvara se Odjeljenje za ishranu. Radom odjelenja, u kojem će se uposliti potreban broj stručnjaka i pomoćnih lica rukovodiće jedan član odbora u funkciji načelnika odjelenja. Dužnost odjelenja jeste, da odredi osnovne linije u rješavanju pitanja ishrane na cijeloj oblasti i da na osnovu prikupljenih podataka odredi, gdje će se, na koji način i u kojim razmjerima prikupljati potrebne zalihe. U svome radu Odjeljenje će uspostaviti najtješnju vezu sa Ekonomskim odsjekom korpusne vojne oblasti, da bi u međusobnoj saradnji i pomoći pravilno i na vrijeme rješavali pitanje ishrane naših operativnih jedinica i vojnih ustanova, što predstavlja jedan od osnovnih zadataka organa za ishranu pri narodno oslobodilačkim odborima.

Dužnost odjelenja za ishranu pri oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima jeste:

a) da u saradnji sa ekonomskim odsjekom korpusne vojne oblasti i intendanturama operativnih jedinica pribavi potrebna sredstva za tekuću ishranu [u] vojsci kao i za rezerve;

b) da rješava pitanje ishrane civilnog stanovništva na cijeloj oblasti sarađujući pri tome sa drugim odjelenjima pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru u pogledu preduzimanja svih onih mjera (trgovačkih, kreditnih, saobraćajnih itd.) koje će utjecati na pravilnije snabdjevanje civilnog stanovništva i na jačanje privrednog prometa;

c) da prikupi podatke na cijeloj oblasti [o] ovogodišnjem žetvenom prinosu i raspoloživim zalihama kao i o broju stoke;

d) da pomaže rad organa za ishranu kod nižih narodno-oslobodilačkih odbora, starajući se da uzdiže i osposobljava stručne kadrove za vršenje ovoga posla;

e) da izrađuje mjesečne izvještaje o prikupljenim količinama bilo na bazi dobrovoljnih priloga bilo otkupa. U mjesečne izvještaje ulaze i sve mjere preduzete u cilju snabdjevanja civilnog stanovništva kao i podaci o privrednom prometu (sajmovi, trgovine životnih namirnica itd.);

f) da pravilno utiče na promet životnih namirnica koje dolaze sa okupirane teritorije;

g) da vodi evidenciju o prikupljanju i dispoziciji sredstava iz narodno-oslobodilačkih fondova iz čijih rezervi treba obezbjediti potrebe invalida, porodica boraca, pomoć pasivnim krajevima itd.;

h) da daje inicijativu za povremena prikupljanja dobrovoljnih priloga na čitavoj teritoriji i oblasti;

i) da prikuplja podatke o tome šta je svako domaćinstvo dalo za potrebe vojske od početka ustanka do danas, bilo na osnovu dobrovoljnih priloga, bilo otkupa.

2) U okviru okružnih narodno-oslobodilačkih odbora stvara se Otsjek za ishranu, koji će na području okruga biti organ za ishranu i koji će rukovoditi po uputstvima i direktivama oblasnog odjelenja za ishranu. U cilju što potpunijeg sprovođenja direktiva i obavljanja određenih zadataka Otsjek za ishranu pri Okružnom narodno-oslobodilačkom odboru radiće u najtješnjoj saradnji sa intendantskim organima pri Komandi područja.

Dužnost Otsjeka za ishranu pri Okružnom narodno-oslobodilačkom odboru jeste:

a) da na svom području vodi evidenciju o svim zalihama životnih namirnica i stoke;

b) da vrši nadzor na prikupljanju životnih namirnica;

c) da na osnovu izvještaja sreskih komisija za ishranu pravi mjesečne izvještaje o količinama prikupljenih životnih namirnica, bilo za potrebe vojske, bilo u koje druge svrhe;

d) da prati razmjenu i promet sa životnim namirnicama na području okruga i preduzima mjere u cilju razvijanja i unapređenja razmjene i trgovine;

e) da daje predlog gdje će se u pojedinim slučajevima vršiti otkup i vrši nadzor na njegovom sprovođenju;

f) da pomaže u radu sreske komisije za ishranu, stalno vodeći računa o tome da komisije raspolažu sa stručnim i za ovaj posao osposobljenim kadrovima;

g) da vodi brigu o načinu ishrane izbjeglica, napuštene djece i invalida na svom području;

h) da kontroliše trgovinu sa životarim namirnicama koje dolaze sa neoslobođene teritorije i daje inicijativu za stvaranje zadružnih mjenjačnica na svom području;

i) da vodi kontrolu nad zalihama narodno-oslobodilačkih fondova i nad dispozicijama sa njihovim sredstvima.

3) Pri sreskim narodno-oslobodilačkim odborima stvaraju se kao organi za ishranu sreske komisije za ishranu, kojima rukovodi jedan član sreskog narodno-oslobodilačkog odbora. Sreske komisije sastavljene su od pet članova, a imenuje ih Sreski narodno-oslobodilački odbor. Komisija radi po direktivama Sreskog narodno-oslobodilačkog odbora i njemu odgovara za svoj rad, kao i organima za ishranu kod viših narodno-oslobodilačkih odbora. Pri sastavu ove komisije odbori treba da budu ruko-

vođeni tim, da u nju uđu ljudi sa praktičnim iskustvom i dobrim poznavanjem prilika i privrednih mogućnosti dotičnog sreza, članovi komisije ne moraju da budu u isto vrijeme i članovi narodno-oslobodilačkih odbora. Dužnost komisije za ishranu pri Sreskom narodno-oslobodilačkom odboru jeste:

a) da u saradnji sa komandama mjesta pribavlja potrebna sredstva za ishranu jedinica, vodeći stalno računa o proporcionalnom opterećenju naroda. Posebno vode brigu da u snabdjevanju ne povrede osnovni minimum za egzistenciju svakog domaćinstva i da daju predloge o potrebi preduzimanja zaštitnih mjera u pogledu stočarstva na području sreza,

b) da daju uputstva i kontrolišu kako da se sigurno sprema životne namirnice od okupatora i njegovih pomagača;

c) da u saradnji sa opštinskim komisijama raspolažu sa sredstvima iz narodno-oslobodilačkih fondova kako sreskih tako i opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora;

d) da na povremenim sastancima sa opštinskim komisijama pretresaju probleme ishrane i daju predloge višim organima za preduzimanje potrebnih mjera;

e) da poduzimaju konkretne mjere u cilju jačanja prometa i razmjene životnih namirnica kako u srezu tako i u susjednim srezovima;

f) da u saradnji sa tehničko-saobraćajnim organima preduzimaju mjere za unapređenje saobraćaja i daju inicijativu za preduzimanje mjera u cilju obezbjeđenja veza i komunikacija;

g) da prikupljaju podatke o tome šta je svako domaćinstvo dalo za vojsku od početka ustanka do danas;

h) da vode spisak zaliha životnih namirnica i stoke na području sreza unoseći sve izmjene koje su nastale u toku vremena;

i) da šalju mjesečne izvještaje o svom radu organu za ishranu kod višeg narodno-oslobodilačkog odbora.

4) Pri opštinskim narodno-oslobodilačkim odborima stvaraju se kao organi za ishranu opštinske komisije. Opštinske komisije za ishranu sastavljene su od tri člana, a imenuje ih opštinski narodno-oslobodilački odbor. Komisijom rukovodi jedan član opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora. Ona radi po direktivama opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora i njemu odgo/ara za svoj rad, kao i organima za ishranu kod viših narodno-oslobodilačkih odbora. Pri sastavu ove komisije odbori treba da budu rukovođeni tim, da u nju uđu ljudi sa praktičnim iskustvom i dobrim poznavanjem prilika i privrednih mogućnosti dotičnog sreza. Članovi komisije ne moraju da budu i članovi narodno-oslobodilačkih odbora.

Dužnost komisije za ishranu pri Opštinskom **narodno-oslobodilačkom** odboru jeste:

a) da u saradnji sa organima vojnih ustanova prikupljaju potrebna sredstva za ishranu vojske, vodeći računa o tome, da se za prikupljanje životnih namirnica izdaju potrebne priznanice i uvode ih u posebnu knjigu;

b) da prikupe potrebne podatke o raspoloživim količinama svih potrebnih životnih namirnica i broju stoke, unoseći u knjigu sve promjene koje nastaju u toku vremena;

c) da neposredno preduzima mjere za sigurno sklanjanje životnih namirnica od okupatora i narodnih izdajnika;

d) da vodi stalnu brigu o tome da narodno-oslobodilački fond raspolaze sa izvjesnim sredstvima iz kojih će se podmirivati potrebe ustanova narodno-oslobodilačkog pokreta i potrebe civilnog stanovništva kojemu treba pomoć ukazati;

e) da prikuplja podatke o tome šta je narod dao za potrebe Narodno-oslobodilačke vojske od početka ustanka do danas, bilo u dobrovoljnim prilozima, bilo otkupom;

f) da prikuplja podatke o broju lica koja oskudjevaju u ishrani i sama preduzima mjere u cilju pomoći, a u koliko ne raspolaže potrebnim sredstvima daje predloge višim organima preko Opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora za preduzimanje potrebnih mjera;

g) da povremeno održava sastanke sa članovima seoskih odbora, koji su zaduženi pitanjem ishrane i pretresanju pitanja dotične opštine o čemu preko narodno-oslobodilačkih odbora obavještavaju više organe;

h) da stalno vode brigu o tome da se prikupljanje životnih namirnica vrši prema imovnom stanju svakog domaćinstva kao i o tome, da u nužnim slučajevima daje predloge da se umjesto na priznanicu pristupi kupovini za novac ili razmjeni za druge predmete.

5) Seoski narodno-oslobodilački odbor zadužiće jednog odbornika koji će se stalno baviti pitanjem ishrane u selu. Za svoj rad on će odgovarati Seoskom narodno-oslobodilačkom odboru, ali će istovremeno dobiti uputstvo od opštinske odnosno sreske komisije.

Dužnost člana Seoskog narodno-oslobodilačkog odbora koji je zadužen po pitanju ishrane jeste:

a) da prikupi potrebne podatke o raspoloživim količinama svih životnih namirnica, o broju stoke i te podatke dostavlja opštinskoj komisiji;

b) da u sporazumu sa Seoskim narodno-oslobodilačkim odborima i po direktivama opštinske komisije za ishranu prikuplja potrebna sredstva za ishranu;

c) da prikuplja podatke o broju lica kojima je potrebna puna ili djelomična pomoć i daje inicijativu za pribavljanje potrebnih sredstava u tu svrhu;

d) da prikuplja podatke o tome šta je svako domaćinstvo dalo za vojsku od početka ustanka do danas;

e) da u sporazumu sa Seoskim odborom sazivlje seoske konferencije na kojima će se odlučivati o pravilnom prikupljanju životnih namirnica i ostalih potreba.

Načelnik Odjeljenja za ishranu pri Oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru daje direktive svim organima za ishranu u duhu odluka koje

dobiva od Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora. Isti odnos biće između nižih narodno-oslobodilačkih odbora i njihovih organa za ishranu.

O načinu kako će se upotrebljavati priznanice za otkup izdaće se poseban pravilnik.

Sekretar:
H. Brkić

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 218 od 11. XI 1944. godine.)
AIRP, S. mf. ZAVNOBiH-a VI/31–35.
(Pečat Pretsjedništva ZAVNOBiH-a.)

156.

[Jajce], 11. novembar (1944)

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA POVJERENIKA ZA FINANSIJE NACIONALNOG KOMITETA [OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE] O RODU DUVANA U HERCEGOVINI I TRAZI POMOĆ ZA REGULISANJE OTKUPA

Stojimo na stanovištu da duvan ostane u državnom monopolu. U Hercegovini ima 200 vagona duvana za otkup.

Pitanje otkupa duvana u ovoj oblasti pretstavlja pitanje ekonomskog života i momentalne ishrane. Postoji li mogućnost da nas pomognete u u hrani ili novcu da ovo pitanje regulišemo. Hitno je.

Pretsjedn[ištvo] ZAVNOBiH-a

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/159–5, verso i 7/160–5, verso, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., kserografisani dokument, nije inventarisan.

157.

[Jajce], 11. novembar (1944)

REFERAT O NAPUŠTENIM IMANJIMA IZRAĐEN ZA POTREBE PRED-SJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a¹⁾

Među mnogim problemima koje treba hitno riješavati u federalnoj Bosni i Hercegovini je i problem napuštenih imanja. Ovaj problem treba da se uzme u pretres koliko radi hitnosti toliko i radi pravilnosti stava

660:

po tom pitanju. Po svojoj sadržini ovo je složen problem i prema njegovoj raznolikosti biće i odgovarajuća rješenja. Pokušao sam u opštim crtama obuhvatiti ovo pitanje. Podijelio sam materiju koja treba biti podloga današnjeg pretresanja u tri dijela:

- 1) Kako su nastala napuštena imanja;
- 2) sadašnje stanje napuštenih imanja;
- 3) ustanova koja će se baviti rješanjem ovog pitanja.

I. KAKO SU NASTALA NAPUŠTENA IMANJA

Okupacijom Bosne i Hercegovine od strane Njemačke i Italije i stvaranjem tzv. NDH počeo se provoditi sistem istrebljenja naših naroda u ovim krajevima. Uporedo s istrebljenjem naroda išlo je i izvlaštenje dotadašnjih vlasnika s njihovih imanja. To je bilo kao posljedica ubijanja, odvođenja u logore ili protjerivanja izvan granica NDH. Bilo je i dosta slučajeva bježanja s domaćeg ognjišta u šume ili izvan granica zemlje pred strahom od okupatora i ustaša.

Ovaj sistem je naročito pogodio Srbe i Jevreje. Uz ostalo Srbi gube Prosvjetu²⁾ i sve za nju vezano. Jevreji sve što su imali, a i Muslimanima se oduzimlje Gajret³⁾ sa pridajućim ustanovama. Sokolski se domovi pretvaraju u ustaške domove, a svu od Jugoslavije zatečenu državnu imovinu preuzima NDH.

Iza ovog perioda dolazi period narodnog ustanka, u kojem je također došlo do velikog napuštanja imovine. Napuštaju svoja imanja oni koji počinju i idu u borbu, ali dolazi do napuštanja imovine i od strane drugih Muslimana i Hrvata, koji bježe iz krajeva u kojima je u početku prevladao četnički duh. Međutim jačanjem partizana i narodno-oslobodilačke vojske napuštaju pred njom svoja imanja ne samo oni koji se osjećaju krivim ili su još neupućeni kakva je ta vojska. Od četnika se bježi i dalje.

U periodu narodnog ustanka bilo je naizmjeničnog osvajanja pojedinih krajeva, te su prema tome napuštali svoja imanja u glavnom protivnici nastupajuće vojske, a povraćali se na svoja ognjišta njeni privrženici. Dobar dio izbjeglica naročito Muslimana ostao je do sada u mjestima u kojima su se sklonili.

U današnjici tj. u periodu konačnog oslobođenja naše domovine, napuštaju svoja imanja samo oni koji se osjećaju krivim za svoj rad u doba okupacije i postojanja NDH. Kako su iz naših krajeva već ranije preseleljeni Nijemci, Madžari i Talijani, to danas napuštaju svoja imanja ostaci njihovih kolonija, a od drugih narodnosti samo oni koji su se ogriješili o naše narodne interese.

SADAŠNJE STANJE NAPUŠTENIH IMANJA

U pogledu sadašnjeg stanja napuštenih imanja postoji niz razlika. Unekoliko je razlika između gradskih i seoskih imanja, različita je sudbina ovih imanja, ko su im bili vlasnici, razlikuju se i po tome kad su napuštena itd.

Među napuštenim imanjima u gradovima bile su u glavnom trgovine, zanatska i industrijska preduzeća, novčani zavodi, društvene ustanove i kuće za stanovanje. To su bile ogromne vrijednosti u robi, novcu, dragocjenostima, namještaju i drugom.

Napuštena imanja u selima imala su kuće sa gospodarskim zgradama, pokućstvom, alatima, stokom, žitom i ostalim.

Pozabavićemo se sudbinom onih imanja čiji su vlasnici bili Srbi i Jevreji.

U prvim danima okupacije i dolaska Pavelićeva režima veliki dio pokretnosti kako u gradu tako i na selu opljačkali su Nijemci i Talijani zatim ustaše i njihovi privrženici.

Iza te prve pljačke zapravo u istom razdoblju postavljeni su povjerenici u sva jevrejska i mnoga srpska preduzeća. Potom je stvoreno ravnateljstvo za ponovu. Taj period odiše sramotnom pljačkom i bez mogućnosti da se ustanovi ko je koliko digao. Doba povjerenika je najsramotnija slika moralnog pada pojedinih ljudi. Pljačkali su i pred očima dotadanih vlasnika, odnosili sve što su stigli, a da im ovi nijesu smjeli ništa reći.

Pljačkani su novac, dragocjenosti, roba, namještaj, odjeća, obuća, prevozna sredstva, stoka, alati, životne namirnice i sve to prodavano u besćenje. Po gradovima se moglo kupiti skupocjenih briljanata za par stotina dinara, a tako je bilo i sa svim ostalim. Velike količine robe Nijemci i Talijani izvezli su u svoje zemlje. Vrijednost ovako opljačkane robe teško je i približno odrediti.

Spomenuto Ravnateljstvo za ponovu pokušalo je kasnije zavesti sistem u tom poslu. Tako su novac i dragocjenosti uz bezbroj pronevjerena nošeni u Zagreb i predani Državnoj riznici. Namještaj je dijelom nošen u Zagreb, perzijski ćilimi osobito, dijelom je predavan državnim i ustaškim uredima naročito, a dobar dio je prodan u besćenje. No najveći dio je razgrabljen od ustaša i njihovih sljedbenika. Odjeća i obuća mahom su opljačkani, a nešto i prodavani. Poljoprivredna ometa kao i ostali alat, te životne namirnice, uglavnom su opljačkani. Tako je bilo i sa stokom. Stoka je pored toga išla dobrim dijelom i za hranu ustaških i domobranskih jedinica.

Prije već je provedena inventura zalihe robe u trgovačkim, industrijskim i zanatskim preduzećima, dobar dio toga je kako rekoh opljačkan, a djelomično i prodavan. Ova preduzeća su zajedno s ostalim oduzetim nekretninama kasnije predani Savezu Napretkovih zadruga u Sarajevu i to koliko se sjećam za sve područje NDH. U ovom aranžmanu za područje Bosne i Hercegovine učestvovala je s izvjesnim procentom i zadruga Narodne uzdanice. Ove dvije ustanove imale su izvršiti rasprodaju ovih objekata.

Ove su ustanove uglavnom rasprodavale trgovačka, zanatska i industrijska preduzeća, a tako je učinjeno dobrim dijelom i s nekretninama u gradovima i varošicama. Na selima se nije uspjelo mnogo s nekretninama učiniti, jer je ustanak već bio buknuo.

Novčani zavodi imali su istu sudbinu. Porezni uredi pobirali su kirije i zakupe od neprodatih nekretnina, a upotrebljavani su i za ostale poslove oko likvidacije ove imovine.

U mnogim mjestima su pravoslavni i jevrejski hramovi srušeni, obeščašćeni zajedno s grobljima, a bogoslužnju potrebni predmeti opljačkani ili javno prodani.

Na seoska imanja kao i u napuštene kuće u gradovima useljeni su Slovenci protjerani od Hitlera i Musolinija iz svoje domovine, a veći dio su zaposjele ustaše.

Mnoga državna zemljišta, koja su služila narodu za ispašu stoke, osobito ona u plodnim krajevima dijeljena su ustašama i njihovim pomagačima, dočim je za imanje dobrovoljaca iz prošlog rata donesen zakon da im se ista imaju oduzeti, što je djelomično i učinjeno.

Imanje naseljenih Nijemaca, Madžara i Talijana predata su uglavnom ustašama, ali se i to mogu smatrati napuštena imanja.

Prosvjetne ustanove sa svim što se unutra nalazilo zauzele su ustaše, čuvena knjižnica Prosvjete mislim da je prenesena u Zagreb. Gajretova imovina data je Narodnoj uzdanici. Sva ova društva su dokinuta. Ustanove jevrejskih društava zaposjednute su od ustaša.

Kad je buknuo ustanak bilo je mnogo napuštenih imanja. U koliko je više izbjegli narod dolazio u dodir s našom vojskom i u koliko je bilo više manje opasnosti od četnika narod se je sve više vraćao na svoja ognjišta. Ostalo je ipak krajeva koje mi smatramo politički svojim ali u koja je teško povratiti izbjeglice stoga što je ostalo teških uspomena iz prvih dana okupacije i narod koji je tu ostao ne bi volio da se te izbjeglice vraćaju. Narod je sam te zemlje posijao, a djelomično ih je sijala i vojska. Pokretnosti s tih imanja nekom su raznesene, a stoka otjerana.

Imanja koja se sada napuštaju služe za vojne i narodne potrebe.

Pored napuštenih imanja na izloženi način naići ćemo i na imanja uglavnom industrijska preduzeća stranih državljana i to kako naših neprijatelja tako i prijatelja, te da se strogo uzev ne mogu smatrati napuštenim, ali narodnoj vlasti i za ova potonja pripada pravo upravljanja istih dok se ne donese konačna odluka o njihovoj sudbini.

O ovim napuštenim imanjima na oslobođenoj teritoriji vode brigu naše narodne vlasti, ali bez dovoljne preglednosti o pravom stanju i bez određenog mišljenja na koji će se način problem ovih imanja na zadovoljavajući način po narodne i državne interese riješiti. Stoga se nameće potreba osnivanja jedne ustanove čiji bi bio zadatak uprava ovih imanja i priprema materijala za konačno riješenje ovog problema.

Mislim da bi to trebala biti jedna direkcija za napuštena kao i pod sekvestar stavljanja imanja, a trebala bi biti pri Pretsjedništvu ZAVNO-BiH-a, koji će i donijeti uglavnom konačnu odluku po ovom pitanju.

Direkcija pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a za napuštena kao i pod sekvestar stavljenim imanjima.

Obzirom na sve izloženo smatram da bi glavni zadatak ovog organa narodne vlasti bio u prikupljanju što iscrpnijih podataka o stanju napuštenih imanja uopšte, zatim vođenje brige o upravi ovim imanjima

sporazumno sa zainteresiranim odjelima ZAVNOBiH-a i napokon pomaganje da se ta imanja privedu svrsi koja je najbolja po opšte narodne i državne interese.

U sprovođenju ovog zadatka trebalo bi rukovoditi se izvjesnim principima i donijeti za to odgovarajuće mjere.

Prvenstveno bi trebalo povratiti na njihova imanja ispravne građane gdje je to moguće učiniti. U slučajevima nezgodnih posljedica toga povratka, napuštena imanja bi trebalo primiti u posjed države, a obrađivanja ostaviti vojsci ili mjesnoj narodnoj vlasti.

Kad se radi o imanjima narodnih neprijatelja, a naših državljana treba uzeti za princip individualnu odgovornost za kažnjiva djela učinjena na štetu naših naroda i države. Prema tome trebalo bi nevine članove suposjednike takovih imanja uvesti u posjed istog. U slučaju da se nemadne ili nehtjedne odnosno ne mogne nitko povratiti na takvo imanje postupiti kao i u gornjem slučaju.

Mislim da bi predavanjem ovih imanja jednoj vojnoj jedinici bio postignut dvostruki cilj: ekonomski i politički. Ekonomski bi privremeno bar u nekoliko smanjili brigu za snabdjevanje vojske najnužnijim životnim namirnicama, politički bi bio najmanji otpor zainteresiranih okolnih komšija koji bi htjeli za se pridržati ta imanja, a pored toga bi vojska bila voljna uvijek ustupiti takvo imanje, da se s njim raspolaže na način, koji bi odgovarao opštim interesima. Ovo se specijalno odnosi na poljoprivredna imanja, dočim ostala imanja treba preuzeti u svakom slučaju država.

Napuštena poljoprivredna imanja narodnih neprijatelja strane narodnosti trebala bi preuzeti država i postupiti tako da može s njima uvijek bez težih posljedica slobodno raspolagati. Ova imanja bi trebalo prvenstveno upotrebiti za stvaranje oglednih državnih dobara, zatim za naseljavanje siromašnih boraca naše vojske, kao i izbjeglica koji se nijesu ogriješili, a ne bi se mogli povratiti na svoja imanja.

U gradovima i selima s imanjima narodnih neprijatelja, a koja imaju drugi karakter trebalo bi učiniti slijedeće: robu i pokretnosti koje su oduzeli naročito u većim mjestima uz popis i procjenu prenijeti u jedno stovarište i raspolagati njima tako da se rasprodaju u krajevima koji su naročito Oskudni s tim proizvodima. Veća industrijska preduzeća narodnih neprijatelja preuzeti u državne ruke. U preduzećima koja imaju više suvlasnika a među njima i narodnih neprijatelja postaviti od države potrebnog organa koji će štititi državne interese. U preduzećima čiji su bili vlasnici stranci, narodni neprijatelji, postaviti odmah drugu upravu, a sama preduzeća sa svim što mu pripada preuzeti u državne ruke, konfiskovati ga.

U preduzećima stranaca naših prijatelja imenovati sekvestar.

Što se tiče imanja oduzetih od naših državljana bilo od stranaca, a koja su prešla u druge ruke treba donijeti odluku o ništetnosti tih ugovora te ličnoj i materijalnoj odgovornosti svih učesnika u tim poslovima. Pozvati sve kupce pokretnosti koji ne spadaju u robu namjenjenu uobičajenoj trgovačkoj razmjeni da te predmete, odnosno njihovu pro-

tuvrijednost ako nisu sačuvali, predaju određenom organu državne vlasti, a onima koji to ne učine u određenom roku zaprijetiti krivičnim i materijalnim sankcijama. Pozvati sve one koji su na nedopušteni način došli u posjed takvih preduzeća da ih predaju bilo pravom vlasniku, ako je ispravan građanin, bilo za to određenom organu državne vlasti i za neizvršenje toga primijeniti teže sankcije.

Pored navedenog treba zatražiti od ZAVNOH-a odgovarajući dio vrijednosti za dragocjenosti, robu, namještaj i nekretnine koje su prodane i s ostalim gotovim novcem predani Pavelićevoj vladi u Zagrebu. Predmete koji su doneseni u Zagreb i eventualno sačuvani zatražiti da se povrate, naročito Prosvjetinu knjižnicu.

Treba donijeti odluku o zabrani prenosa nekretnina za izvjesno vrijeme bez posebne dozvole određenog organa državne vlasti. Don jeli odluku o ispitivanju porijekla imovine za sva lica, koja su sumnjiva da su povećala svoj imetak na nedopušten način. Pri razmjeni kuna ili drugih novčanica preduzeti mjere da se od narodnih neprijatelja naplate narodna potraživanja. Treba pored toga zamoliti ZAVNOH i ostale federalne članice da stave zabranu otuđivanja imanja svih lica koja su prebjegla, ukoliko to same federalne jedinice iz vlastite inicijative ne bi učinile. Potrebno je donijeti posebne odluke za Prosvjetu i Gajret o povraćaju u pređašnje stanje. Za ova dva društva treba imenovati odbore od po tri lica, koja bi uzela na se brigu o povraćanju društvene imovine i spremila materijal za što skoriji saziv tili skupština.

Posebnom odlukom bi trebalo sokolske domove predati Prosvjetnom odjeljenju ZAVNOBiH-a.

Pretpostavka je da će veći dio jevrejskih nekretnina ostati vlasništvo države, a u koliko se jave nasljednici strani državljani, trebalo bi njihov nasljedni dio platiti u novcu.

Svi prihodi od ovih imanja treba da idu u državnu blagajnu dok se drugačije ne odredi.

Potrebno je na najpogodniji način pronaći i sačuvati sve spise koji se odnose na pitanje ovih imanja.

Sama direkcija za ova imanja trebala bi imati ovakvu organizaciju:

Opšti otsjek, Otsjek za napuštena imanja naših državljana, Otsjek za napuštena imanja stranih državljana, Otsjek za napuštena imanja koja prelaze u vlasništvo države. Otsjek za knjigovodstvo i blagajna.

Svi otsjeci mogu imati potrebne podotsjeke, s potrebnim osobljem.

U većim centrima mogli bi biti organizirani uredi direkcije, a sve narodne vlasti bi bile na usluzi za rješavanje ovih poslova.

Sporove nastale iz ovih predmeta bilo bi preporučljivo staviti u nadležnost okružnih sudova koliko radi složenosti tih pitanja toliko i radi jednoobraznosti suđenja.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Referat je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 216. od 11. XI 1944. godine.)

AIRP. S., mf. ZAVNOBiH-a 1/326–329.

1) Autor referata je Muhamed Sudžuka, što se vidi na osnovu dokumenata br. 118 i 159. Referat je razmatran na sjednici Predsjedništva održanoj 15. XI 1944. godine (v. dok. br. 159).

2) Odnosi se na Srpsko kulturno i prosvjetno društvo »Prosvjeta«.

3) Društvo za kulturno i ekonomsko podizanje Muslimana.

158.

Beograd, 11. novembar 1944.

**DOPIS POVJERENIŠTVA ZA POLJOPRIVREDU NKOJ¹⁾
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O MJERAMA ZA ZAŠTITU VOĆARSTVA**

Voćarstvo u Jugoslaviji pretstavlja jednu od najvažnijih grana poljoprivredne proizvodnje, a u mnogim našim krajevima jedno od glavnih vrela prihoda naših zemljoradnika. Velike količine voća, bilo u svježem ili prerađenom stanju, izvezile su se u inostranstvo, što je našoj nacionalnoj privredi donosilo velike koristi.

Zbog velike unutrašnje potražnje i povećane potražnje inostranstva standardizovanih sorata, otpočelo se sa podizanjem voćnjaka na velikim površinama, s tim u vezi nastala je i velika potražnja voćnih sadnica.

Voćke, kao i sve druge gajene biljke imaju svoje neprijatelje biljnog i životinjskog porekla, tako kod nas su od velikog značaja šljivina štitasta vaš na šljivama, kalifornijska štitasta vaš uglavnom na jabukama, jabučni crv i dr. Protiv svih ovih štetočina narod se borio i bori se sa sredstvima koja se za tu borbu upotrebljavaju.

Pored pobrojanih štetočina postojala je i postoji jedna najveća štetočina sadnica i voćaka protivu koje je naš voćar bio nemoćan, jer se protivu nje nije smeo boriti, a to je divlji zec, koji je bio zaštićen zakonom o lovu. Treba istaći da ovaj lov nije služio za privredne svrhe, već je gotovo bio isključivo sportska razonoda ekonomski jačih slojeva u državi.

Zec je guljenjem kore voćnih sadnica i voćaka, starih do 15 godina, izazivao njihovo sušenje i propadanje, tako na pr. u godini 1943'44 na području Srbije u rasadnicima uništeno je oko 200.000 voćnih sadnica. Možemo računati da je u ostalim delovima uništeno još oko 300.000 sadnica, što ukupno čini oko 500.000 sadnica. Ako imamo u vidu da je zima u 1941/42 godini bila najjača, a zima 1942/43 kao i prošla, onda možemo računati da je kod nas za vreme okupacije, od strane divljih zečeva uništeno oko 1,500.000 voćnih sadnica. Pored sadnica, kao što smo napomenuli, divlji zec napada i odrasle voćke do 15 godina starosti. Može se računati da je za vreme okupacije uništeno oko 10,000.000 mlađih voćaka, od kojih se mogao očekivati najbolji i najveći rod u posleratnim godinama. U novcu se šteta ne može proceniti, pošto uništene sadnice ili zasađena voćka, predstavlja veću stvarnu vrednost za narodnu privredu, nego što se to može u novcu izraziti.

666:

Obzirom na navedene činjenice smatramo da treba divljeg zeca, s privrednog gledišta ubrojiti u opasne štetočine i preduzeti sve potrebne mjere, kako bi se brojno stanje istih smanjilo na taj način, što bi se dozvolilo njihovo slobodno uništavanje, bez obzira na dosadašnje zakonske propise. Smatram da ovo pitanje treba hitno resiti, imajući u vidu da se ova štetočina za vreme okupacije mnogo razmnožila, tako da u ovoj zimi može potpuno uništiti i ostatak mladih voćaka.

(Pečat)

Poverenik.

Em.[anuil] Hr. Čučkov

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za poljoprivredu NKOJ pod br. 21 od 11. XII 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 314 od 14. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/437-438.

(Pečat Povjerenišva za poljoprivredu NKOJ.)

>) Na originalnom dopisu adresant je napisan pogrešno i glasi: »Povereništvo za poljoprivredu Ministarstva poljoprivrede«, mjesto: »Povereništvo za poljoprivredu NKOJ-a«.

159.

[Jajce], 13-15. novembar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

PRISUTNI ČLANOVI: Dr. Vojislav Kecmanović, Dr. Jakov Grgurić, Avdo Humo, Ing. Uglješa Danilović, Dr. Vaso Butozan, Husnija Kurt, (Niko* Tolo)¹⁾, Muratbeg Zaimović, Muhamed Sudžuka, Pašaga Mandžić, Dr. Hamdija Cemerlić, Bogomir Brajković.

Sjednici prisustvuje Drago Krndija iz Odjeljenja za finansije. Za voditelja zapisnika određuje se Bogomir Brajković.

I. Prelazi se na prvu tačku dnevnog reda: Diskusija po predlozima i referatu načelnika odjeljenja za finansije²⁾. Diskusija se vodi po pojedinim tačkama predloga.

1) *Budžetiranje*. U diskusiji sudjeluju: Dr. Grgurić, Humo, Sudžuka, Dr. Butozan, Ing. Danilović, Dr. Cemerlić i referent Krndija.

Dr. Grgurić smatra da je prekratak rok da narodno-oslobodilački odbori svaki mjesec izrađuju budžete, jer će tako biti previše opterećeni. Humo, Dr. Cemerlić, Butozan i ing. Danilović smatraju da će ovako pravljenje budžeta biti zapravo mjesečni izvještaj i smatraju da narodno-oslobodilački odbori obzirom na svoje prihode i rashode mogu da prave mjesečne izvještaje. Na taj način će se dobiti pregled prihoda i rashoda

narodno-oslobodilačkih odbora. Sudžuka podvlači da treba najprije riješiti da li će biti samoupravno ili jedno državno gazdovanje, da li će se uporedo budžetirati NOO-i odjeljenja ili centralno. Tek kada bi se odvojili prihodi za vojsku moglo bi se preći planskom gazdovanju. Budžetiranje će imati u sadašnjem vremenu dvostruki karakter novčani i naturalni.

Poslije diskusije se zaključuje da se o ovoj tački donese odluka poslije pretresa cjelokupnog predloga.

2) *Sadašnji poreski sistem.* U diskusiji sudjeluju: Dr. Cemerlić, Humo, ing. Danilović, Dr. Grgurić, Dr. Butozan, Sudžuka, Dr. Kecmanović, Zaimović i referent Krndija.

Humo ističe da je principijelno nepravilno da se sadašnji poreski sistem zadrži i to treba izbaciti. Ing. Danilović se tome pridružuje s time, da se ne treba pozivati na dosadašnji poreski sistem, niti ga usvojiti, a aktuelna pitanja treba riješiti posebnim uredbama.

Humo smatra, da će prihodi od neposrednih poreza biti minimalni i mi ćemo u prvo vrijeme morati zavesti naturalni porez od seljaka, naročito u krajevima koji nisu posve uništeni. Ing. Danilović se s time slaže i to da se provede neposredno oporezovanje prema ekonomskoj snazi pojedinca. Dr. Butozan podvlači, da će naturalni porez biti baza normalizovanja našega gazdinstva. Treba uzeti progresivna naturalni porez.

Dr. Grgurić usvaja predlog izjavitelja da se od oporezovanja izuzme zemljarina, jer je dosada bio teret na seljaku i da se privremeno to rasterećenje provede a da se zadrži dobrovoljni i prisilni otkup. Dr. Kecmanović također ističe da ja seljak za vrijeme rata iscrpljen te je protiv uvođenja zemljarine.

Humo stoji na stanovištu da se poreske uprave ne ukidaju, ing. Danilović predlaže da se poreske uprave priključe finansijskom odjeljku kod sreskih NOO-a, a da se ne rasformiraju. Sudžuka smatra da je neposjivo spojiti finansijski odjeljak pri sreskom NOO-u sa poreskom upravom.

Dr. Grgurić drži da za sada ne trebaju Finansijske direkcije nego da bude druga instanca Finansijsko odjeljenje pri ZAVNOBiH[-u]. Sudžuka smatra da finansijska direkcija u Sarajevu treba da ostane, a ona u Banja Luci da se ukine.

Dr. Cemerlić ističe da nije predviđen porez na poslovni promet, koji bi davao više prihoda, nego tečevina.

Referent Krndija obrazlaže stav Finansijskog odjeljenja ističući da težište treba postaviti na neposredne poreze, a u sadašnjoj situaciji se može ostati pri prisilnom otkupu. Poreske uprave je potrebno staviti pod kontrolu narodne vlasti. Smatra da se finansijske direkcije ne mogu ukinuti. Ističe, da porez na poslovni promet pogađa samo trgovce s firmom a porez na tečevine pogađa i one koji se švercom bave.

Poslije diskusije usvajaju se slijedeći zaključci:

a) *Ne priznaje se stari porezni sistem, a privremeno će se donijeti uredba o principu o načinu oporezovanja.*

b) Naturalni porez se u principu usvaja ne primjenjujući ga sada nego po oslobođenju, a za sada zadržati dobrovoljni i prisilni otkup.

c) *Poreske uprave ostaju a kontrolu nad njima vrše financijski odjeljci kod sreskih NOO-a.*

d) *Financijska direkcija u Sarajevu ostaje, a ona u Banja Luci da se ukine i njen posao uklopi u sarajevsku direkciju.*

3. 4) *Posredni porez i podjela državnih prihoda.*

U diskusiji sudjeluju: Dr. Kecmanović, Sudžuka, Dr. Grgurić, Ing. Danilović, Humo i referent Krndija.

Dr. Kecmanović smatra, da treba odrediti naš stav prema pitanju koji prihodi spadaju federativnoj vladi, a koji federalnim jedinicama. Dr. Grgurić ističe, da to pitanje treba dulje vremena proučavati i izraditi stručnjački referat.

Dr. Kecmanović drži, da se posredni porezi trebaju reducirati na one stvari gdje će to biti korisno na pr. alkohol, a ne smiju se udariti na potrebne artikle. Progresivnim porezom bi se udarile granice beskonačnog bogaćenja. Sudžuka smatra, da će kod nas trošarine morati u prvo vrijeme ostati. Posredni porezi su prije bili nesocijalni jer prihod od njih nije išao narodu. Posredne poreze za nužne i potrebne artikle ukinuti ili bar svesti na najmanju stopu, a progresivnim porezom učiniti da i imućniji snose jednak teret. Inače pitanje trošarine je ovisno i o rješenju kod drugih federalnih jedinica. Pod monopol bi trebalo svesti karbit i cement. Ing. Danilović je zato, da posredni porezi ne budu baza naših prihoda, nego treba naš stav biti, da se takse i trošarine ukinu odnosno ostanu samo iznimno. Inače ukoliko postoje da budu izvor prihoda centralne vlade. Posrednim porezom se snižava standard narodnog života i paralizuje privreda i industrija.

Humo ističe da će osnov našeg poreznog sistema biti progresivan sistem. Mi ne smijemo u početku ukinuti posredne poreze, samo se stopa mora kod mnogih artikala smanjiti. Dr. Grgurić se takođe slaže da ostanu posredni porezi sa sniženjem stopa pojedinih artikala.

Referent Krndija izjavljuje da će carine morati ostati radi zaštite naše industrije. Trošarine nećemo moći ukinuti, jer neposredni porezi neće moći pokriti rashode. Neke takse treba zadržati i pojačati. Monopole zadržati kao do sada.

Poslije diskusije se zaključuje: *da Odjeljenje za financije po ovom pitanju izradi detaljan referat prema sugestijama koje proizilaze iz diskusije.*

5) *Valutno pitanje.* U diskusiji sudjeluju: Dr. Kecmanović, Dr. Čemerlić, Sudžuka, Dr. Grgurić, ing. Danilović, Dr. Butozan, Humo i referent Krndija.

Dr. Kecmanović izražava bojazan da je sadašnja valuta raširena među najšire slojeve naroda, a spekulanti su već te papire pretvorili u vrijednost. Mi treba da forsiramo pitanje uređenja valute. Ističe da će naši oslobođeni krajevi prilikom promjene valute ostati bez novca. Dr. Čemerlić ističe, da kod uređenja jedinstvene valute treba odrediti omjer prema dosadašnjoj valuti. Sudžuka predlaže, da se upozori ZAVNOH da sve nji-

hove financijske operacije moraju biti u suglasnosti s nama. Odjeljenje treba da poavede računa o raspodjeli novčanica sa Zagrebom. Paziti da ne budemo prikraćeni eventualnom raznom relacijom prema Kuni i Nedićevcam dinaru. Dr. Grgurić ističe, da sve federalne jedinice trebaju odlučivati prilikom ustanovljenja nove valute.

Referent Krndija rezimira da ovom diskusijom mi zauzimamo stav a Nacionalni komitet će riješiti. Naš stav je jedinstvena valuta i smanjenje novčanog opticaja.

6., 7) *Podjela imovine Državne Hipotekarne Banke i Privilegovane Agrarne banke. 8 – dnevni praznik.*

U diskusiji sudjeluju – Sudžuka, ing. Danilović, referent Krndija.

Sudžuka zastupa mišljenje da naša federalna jedinica treba biti financijski samostalna. Ističe da nije spomenuta Hrvatska državna banka i Poštanska štedionica. Ing. Danilović se slaže da se postavi predlog za podjelu Državne hipotekarne banke i P.frivilegovane] A.[grarne] B.[anke].

Referent Krndija odgovara, da će se pitanje Hrvatske državne banke riješiti sa valutnim pitanjem, Poštanska štedionica je pitanje podjele državnih prihoda.

Prijedlog u referatu pod tač. 6) i 7) prima se.

8) *Državni dug.*

Dr. Grgurić i ing.Danilo'vić su mišljenja, da državni dug nastao iz ishrane naših boraca ne spada na povjereništvo za odbranu, nego će to pitanje riješiti centralna državna vlast sa svim federalnim jedinicama.

Humo i Mandžić se slažu, da je potrebno prikupiti podatke o dugu narodu radi izdržavanja vojske.

Zaključak: Odjeljenje za financije treba forsirati rad na prikupljanju podataka o dugu narodu radi izdržavanja vojske, koji je rad već započeo na terenu.

(Sjednica se prekida u 19 sati)

SJEDNICA PRETSJEDNIŠTVA NASTAVLJENA 14. 11. 1944. U 9 SATI

PRISUTNI: Dr. Vojislav Kecmanović, Dr. Jakov Grgurić, Avdo Humo, Ing. Uglješa Danilović, Dr. Vaso Butozan, Husnija Kurt, (Niko Tolo)³), Muratbeg Zaimović, Muhamed Sudžuka, Pašaga Mandžić, Dr. Hamdija Čemerlić, Bogomir Brajković.

Sjednici prisustvuje za vrijeme pretresanja referata Odjeljenja za finansije drug Drago Krndija.

Nastavlja se diskusija po prijedlozima i referatu načelnika Odjeljenja za finansije.

9) *Prodaja monopolnih artikala.*

U diskusiji uzimaju riječ: Humo, Dr. Kecmanović, Sudžuka, Zaimović, Dr. Butozan, Dr. Čemerlić, Ing. Danilović.

Humo izjavljuje, da je uže Pretsjedništvo riješilo da se za monopolne artikle otvore prodavnice koje će voditi okružni NOO-i, a inače orga-

niziranje prodaje preuzima odjeljenje za trgovinu i industriju, dočim sa prihod.ma raspolaže Odjeljenje za financije.

Dr. Kecmanović zahtjeva, oštar postupak protiv šverca monopolskih artikala, a da pitanje cijena riješi uže Pretsjedništvo na predlog Odjeljenja za financije i Odjeljenja za trgovinu i industriju.

Sudžuka i Zaimović, Dr. Butozan i Dr Cemerlić zastupaju mišljenje da je potrebno formirati monopolsku upravu.

Zaključuje se: da provizorno ostane rješenje užeg Pretsjedništva o načinu prodaje monopolskih artikala.

10) *Financiranje NOO-a.*

U diskusiji sudjeluju: ing. Danilović, Dr. Butozan, Brajković, Sudžuka, Dr. Kecmanović, Dr. Cemerlić, Dr. Grgurić, Humo i referent Krndija.

Ing. Danilović i Brajković smatraju da su NOO-i državni organi i svi njihovi prihodi i rashodi moraju biti u državnom budžetu. Za posebne lokalne poslove može se u državnom budžetu odrediti jedna kvota. Privremeno se može dozvoliti da NOO-i pribiraju sredstva iz prihoda koji će pripadati državi za snabdjevanje državnih organa.

Dr. liucozan, Sudžuka, Humo, Dr. Cemerlić i Dr. Grgurić slažu se sa predlogom iznešenim u referatu.

Dr. Kecmanović i Humo predlažu, da se izradi referat o samoupravi u našem državnom poretku.

Zaključci:

a) *Naši NOO-i kao i samoupravni organi moraju imati svoje posebna financije i određeni način, na koji da dođu do prihoda.*

b) *U principu je potrebno uvesti neke trošarine i takse koje su najmanje nesocijalne.*

11) *Pitanje emisione banke.*

Dr. Cemerlić i Dr. Grgurić daju sugestije da je potrebno zauzeti stav prema centralnom novčanom zavodu i stvar tako postaviti, da kod odlučivanja o tome, imaju učešća i federalne jedinice.

12) *Državni zajam.*

Referent Krndija ističe da je zajam hitno potreban. Zajam od 500,000.000 kuna će biti malen, te će se u početku naše financije pomagati pozajmicama od banaka. Uredba za zajam je gotova, ali ostaje tehničko pitanje štampanja obveznica. Humo smatra, da se obveznice možda mogu izraditi u Beogradu. Sumu zajma ne bi trebalo povećavati.

Sudžuka misli, da zajmu ne bi trebalo pristupiti, jer u Bosni i Hercegovini nema dosta novaca.

Zaključeno je da se izvrše sve pripreme za raspis zajma.

Prelazi se na donošenje odluke po tački 1) *budžetiranje*. U diskusiji sudjeluju: Dr. Butozan, Dr. Kecmanović, referent Krndija pa se zaključuje: *da se ta tačka prima s time, da Odjeljenje za financije podnese u roku od tri dana uputstva o sastavljanju budžeta*).*

II. Prelazi se na II tačku dnevnog reda: »Stvaranje privremenog odbora za organizaciju i preuzimanje zadruga«.

Cita se referat o zadrugarstvu⁵⁾ izrađen prema zaključku konferencije o zadrugarstvu održane u ZAVNOBiH-u 22. X 1944.

1) Dosadašnji rad na zadrugarstvu BiH – Uzroci neuspjeha.

Prolazi bez diskusije jer se radi samo o konstato-vanju dosadašnjeg stanja.

2) Sadašnji izgledi za rad.

U diskusiji sudjeluju: Dr. Butozan, Dr. Kecmanović, Humo, Ing. Danilović, Zaimović, Tolo, Dr. Grgurić, Kurt.

Dr. Butozan smatra, da je stvar postavljena na idealističko stanovište. Treba osnovati samo one zadruge, koje imaju materijalne uslove. Materijalna sredstva moraju dati zadrugari a ne država da daje obrtni kapital.

Dr. Kecmanović naprotiv ističe, da je potrebno da država subvencionise zadruge, osobito ako su s ograničenim jamstvom. Zadrugarstvo će se razviti kada ga država bude favorizirala.

Humo, Ing. Danilović, Zaimović i Tolo smatraju da je potrebna inicijativa države, jer se u početku zadrugarstvo iz vlastitih seljačkih sredstava neće moći razvijati. Zadruge treba potpomoći državnom subvencijom, izlaziti im u susret po svim pitanjima i osigurati im prvenstvo.

Iz te diskusije proizilazd, da se već sada treba pribjeći stvaranju raspoloženja za zadrugarstvo. Pri obnavljanju privrede je osnov zadrugarstvo. Stvaranje i uzdržavanje zadruga mora biti osnov naše politike u selu. Već danas svi naši aktivisti trebaju pripremati teren za zadrugarstvo. Produkti iz naših državnih preduzeća trebaju u prvom redu biti davani preko zadruga. Potrebno je da se NOO-i i NOF zainteresuju za zadrugarstvo.

Humo smatra, da već sada treba pribjeći stvaranju stručnog kadra za zadrugarstvo. Treba iskoristiti omladinu. Obrazovati zadružni tečaj s omladincima iz svih krajeva. Dr. Kecmanović ističe da sa zadružnim tečajevima treba biti oprezan, da ne bi ljudi prošli te tečajeve a onda bili bez zaposlenja. Ing. Danilović napominje, da je pogrešno stanovište da zadruge liferuju stručnjake, nego težište treba postaviti na tečajevima. NOO-i da već sada porade da se na selu počnu stvarati seoske zadruge pa makar i u manjem obimu.

Humo i Kurt predlažu da se na učiteljskim kursevima i na kursevima za rukovodioce tečajeva protiv analfabetizma uvede predmet o zadrugarstvu, da bi tako i učitelji pomogli pri stvaranju našeg zadrugarstva. To isto da se provede i na kursevima za učitelje. Odbor bi trebao primiti ulogu da otvori kurs za zadrugarstvo i izradi udžbenik za učiteljske škole.

Humo smatra, da bi već sada trebalo misliti na osnivanje jedne centralne kreditne zadruge.

Iz diskusije izvire slijedeći zaključci:

a) *izgledi za rad zadruga su povoljniji jer će državna uprava favorizovati i pomagati zadruga.*

b) Zadruga treba postaviti na zdrave osnove pa prema tome uzeti ograničeno ili neograničeno jemstvo.

c) Tehničko osoblje osposobiti putem tečajeva a takođe i učitelje.

d) Sada već postoje uslovi za početak rada zadruga rasparčavanjem monopolskih artikala.

3)S kojim bi se zadrugama selu najbrže pomoglo?

Iz diskusije po ovim pitanju proizlazi, da se sada stvaraju zadruga jednog tipa, koje bi bile centar čitavog privrednog života. Odboru dati sugestije u pogledu podizanja naselja tako, da se i zadrugarstvo bavi pitanjem izgradnje sela, a nije potrebno pristupiti osnivanju posebnih stambenih zadruga.

4) *Nove zadruga.*

Prima se.

5) *Postojeće zadruga. – Zajednički poslovi.*

Poslije diskusije se usvaja mišljenje, da to sada nije aktuelno. Kasnije će se pristupiti rješavanju toga pitanja. Sada je težište na organizaciji seoskih zadruga a druge će se obnavljati kasnije. Izneseno u referatu je možda perspektiva budućnosti.

6) *Napomene opće naravi.*

Poslije diskusije usvaja se mišljenje da bi pogrešan bio put stvaranja sreskih zadruga i njihovih dućana na selu. Taj princip treba odbaciti. Važno je da zadrugari rješavaju sve probleme preko zadruga. U srezu se može otvoriti magazin koji će vršiti nabavke za zadruga na teritoriji sreza.

Momenat broja domaćinstva zadruga ne treba biti ograda osnivanju zadruga.

Sreske pripomoćne zadruga ne mogu se uzimati u obzir.

Konačni zaključak:

Primjedbe iznesene tokom diskusije dostaviti odboru, da se *njima rukovodi kod izrade pravila i svog rada.*

Na prijedlog druga Hume biraju se u privremeni odbor za organizaciju i preuzimanje zadruga slijedeći drugovi:

Muratbeg Zaimović, Drago Ljubibratić, Kemal Hadžiomerspahić, Vejnović Svetozar, Đorđe Đurica, Sipka⁶), Brano Savić, Bjelajac, Radić Risto, Vaso Miskin i Pejo Ravlić.

Dužnost odbora je da izradi elaborat u pogledu zadruga, elaborat o kursevima te uputstva koja će podnijeti Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a, kao i da počnu sa radom na osnivanju zadruga.

III Prelazi se na III tačku dnevnog reda o administrativnoj podjeli Bosne i Hercegovine⁷).

U diskusiji sudjeluju: Humo, Dr. Cemerlić, Ing. Danilović, Mandžić, Dr. Grgurić, Kurt, Dr. Kecmanović i Sudžuka.

Humo ističe, da oslobođenjem čitave BiH neće više postojati uslovi za opstojanje oblasti koje su nastale nuždom rata. Ukidanje oblasti će uticati i na političko jedinstvo zemlje. Treba stvoriti veće okruge. Mi trebamo dati sugestije a treba uvažiti i mišljenje naroda.

Ing. Danilović predlaže, da se zemlja raspodjeli na 9 okruga, vodeći računa o saobraćajnim momentima, ekonomskoj cjelini i političkom momentu. (Bihać, Banja Luka, Doboj, Tuzla, Travnik, Sarajevo, Livno, Mostar, Trebinje.)

Pašaga Mandžić misli, da i kod raspodjele srezova treba uvažiti mišljenje naroda. Doboj kao okrug može biti u perspektivi a sada ga ne bi trebalo stvarati radi nezdravih političkih prilika u tome kraju.

Dr. Grgurić i Kurt smatraju, da bi Trebinje bilo previše maleno. Dr. Kecmanović misli, da u pitanju Trebinja mogu se samo dati sugestije, ali treba tražiti mišljenje oblasnog NOO-a Hercegovina.

Sudžuka predlaže da se BiH podjeli na pet okruga (Banja Luka, Sarajevo, Tuzla, Bugojno i Mostar) i to s razloga, jer je sreska vlast preuzela najveći dio poslova.

Na predlog Hume biraju se u komisiju za izradu predloga o novoj administrativnoj podjeli B.[osne] i H.[ercegovine]⁸⁾ drugovi: Pašaga Mandžić, Muhamed Sudžuka i Drago Ljubibratić.

(Sjednica prekinuta u 19 sati)

SJEDNICA PREDSJEDNIŠTVA NASTAVLJENA 15. 11. 1944. U 9 SATI

Prisutni: Dr. Vojislav Kecmanović, Dr. Jakov Grgurić, Avdo Humo, Ing. Uglješa Danilović, Husnija Kurt, (Niko Tolo)⁹⁾, Muratbeg Zaimović, Muhamed Sudžuka, Pašaga Mandžić, Dr. Hamdija Cemerlić i Bogomir Brajković.

IV. Na dnevnom je redu IV tačka »Završna diskusija o projektu pravilnika o ustrojstvu i radu NOO-a i N. O. Skupština«¹⁰⁾.

Diskusija se vodi o članu 3) navedenog Pravilnika (Gradski narodno-oslobodilački odbori.)

U Diskusiji sudjeluju: ing. Danilović, Dr. Cemerlić, Sudžuka, Dr. Grgurić, Kurt, Dr. Kecmanović, Humo i Mandžić.

Poslije dulje diskusije prima se slijedeća izmjena u članu 3. treća alineja, prva rečenica; koja sada glasi: »u gradovima koji imaju preko 15.000 stanovnika bira se Gradski narodno-oslobodilački odbor od 15 do 25 članova.«

V. Prelazi se na V. tačku dnevnog reda »Pitanje napuštene imovine«. Drug Sudžuka čita svoj referat¹¹⁾.

Potom u diskusiji sudjeluju: Dr. Kecmanović, Ing. Danilović, Dr. Grgurić, Dr. Cemerlić, Humo i Pašaga Mandžić.

Dr. Kecmanović predlaže da se diskusija vodi po općim pogledima. Smatra, da treba razlikovati dobra materijalna i kulturna, uništena od neprijatelja, te imetke naših neprijatelja. To odjeljeno tretirati. Imetak narodnih neprijatelja staviti pod državnu upravu, a imetak fašističkih

žrtava da se upotrebi na opće, javne, humane karitativne i prosvjetne svrhe. Taj imetak predati na rukovođenje jednoj općoj kulturno-prosvjetnoj organizaciji i Crvenom krstu i da se upotrebi na način koji će počastiti uspomenu žrtava.

Ing. Danilović smatra, da je taj problem politički. Nije pravilno već sada pristupiti detaljnom rješavanju tog pitanja, jer nemamo dovoljno ni podloge, ni padataka. Trebalo bi tražiti sugestije od nižih organa i mišljenje naroda. Već sada treba stvoriti jedan organ koji će se ovim pitanjem baviti i prikupljati podatke. Kod Odjeljenja za obnovu trebalo bi za to stvoriti jedan odsjek. Narodna vlast je već učinila prvi korak i pod njenom kontrolom se nalaze napuštene imanja. Osnovno treba da bude, da se odnosi normalizuju na staroj osnovi, da se stanovništvo vraća na svoja imanja.

Dr. Grgurić predlaže, da se u ovoj stvari pita i mišljenje Nacionalnog Komiteta.

Dr. Cemerlić smatra, da se izvjesne mjere mogu već sada poduzeti kao poziv svima onima, koji su se na bilo koji način okoristili pljačkom i došli do imovine opljačkanih žrtava, da se prijave vlastima kao i da je dužnost svakog građanina koji o tome nešto zna, da to prijavi. Donijeti odluku o poništenju svih poslova s opljačkanom imovinom. Poziv na iskazivanje imovine. Donijeti odluku o pravu nasljedovanja za strance da kojeg stepena. Donijeti rješenje da postoji građansko-pravna odgovornost svih lica koja su se okoristila takvom imovinom. Ujedno smatra da je potrebno preporučiti NOO-ima da mijenjaju obrađivače napuštenog zemljišta na selima.

Humo upozoruje, da prema uputstvima Nacionalnog Komiteta izvjesna napuštene imanja spadaju pod kompetenciju pojedinih odjeljenja, na pr. industrijska preduzeća.

Mandžić smatra, da moramo imati centralni organ, koji će voditi računa o napuštenim imanjima i davati ih pod rukovođenje pojedinih odjeljenja.

Iz daljnje diskusije proizilazd, da se ovdje u suštini radi o rješavanju pravnog odnosa. Princip treba da bude da svatko bude vraćen u svoj posjed. Ispitivati specijalne uzroke nemogućnosti vraćanja na svoje zemljište.

Sudžuka smatra da su prijedlozi druga Cemerlića preuranjeni, te da se oni riješe po oslobođenju čitave zemlje.

Zaključuje se, da se formira Odsjek pri Odjeljenju za obnovu sa zadatkom da prikuplja podatke o napuštenoj imovini.

Rješavanju pojedinih pitanja pribjeći kada bude mogućnost za to.

(Sjednica završena u 13 sati)

Voditelj zapisnika:
Bogomir Brajković

Pretsjednik:

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/399—405.

Na originalnom zapisniku ime Nike Tole je precrtano.

2) V. dok. br. 151.

3) Na originalno zapisniku ime Nike Tole je precrtano.

4) V. dok. br. 164.

5) V. dok. br. 152.

«) Žarko.

7) O pitanju teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine raspravljano je još i na sjednici Predsjedništva održanoj 7. II 1945. godine (v. knj. II, dok. br. 44). kada je i donesena Odluka o teritorijalnoj podjeli (v. knj. II, dok. br. 45).

8) Izvještaj komisije vidi u knj. II, dok. br. 9.

9) Na originalnom zapisniku ime Nikole Tole je precrtano.

0) V. dok. br. 57 i 161.

") V. dok. br. 157.

160.

[Jajce], 14. novembar 1944.

**ZAKONODAVNI ODBOR PRI PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a
DOSTAVLJA PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE
POSLOVNIK ZAKONODAVNOG ODBORAi)**

Na osnovu člana 4 Odluke drugog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine od 1. jula 1944. g. Pretsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine odobrava ovaj

POSLOVNIK

Zakonodavnog odhoda [pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a]

Cl. 1.

Zakonodavni odbor je pomoćni i savjetodavni **organ Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine** i njegovog Pretsjedništva u vršenju njihove zakonodavne funkcije, te ima slijedeće dužnosti:

1. da proučava i izgrađuje projekte novih zakona, uredaba i odluka koje mu uputi Vijeće i Pretsjedništvo.
2. da proučava odluke nižih organa narodne vlasti koje mu uputi Pretsjedništvo i da daje svoje mišljenje, da li su one u skladu sa zakonima federalne Bosne i Hercegovine kao i demokratske federativne Jugoslavije.

676:

Cl. 2.

Zakonodavni odbor se sastoji od 8 članova koje iz svoje sredine bira Zemaljska antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Cl. 3.

Zakonodavni odbor bira sebi pretsjednika, podpretsjednika i sekretara.

Cl. 4.

Zakonodavni odbor radi u sjednicama. Odluke sjednica može donijeti, ako je prisutna nadpolovična većina.

Cl. 5.

Dužnost pretsjednika je, da rukovodi radom zakonodavnog odbora. On određuje dnevni red sjednica, saziva sjednice, rukovodi njima i dostavlja Pretsjedništvu završene predmete. Dnevni red se može izmijeniti zaključkom sjednica.

Kad je pretsjednik spriječen u vršenju ovih poslova zamjenjuje ga potpretsjednik. Dužnost sekretara je da u saglasnosti sa pretsjednikom rukovodi ostalim poslovima Zakonodavnog odbora.

Cl. 6.

Čim stigne projekat zakona, uredbe ili odluke Vijeća ili Pretsjedništva, kao i odluka nižih organa narodne vlasti, pretsjednik će dostaviti po jedan primjerak svima članovima Zakonodavnog odbora. Na slijedećoj sjednici Zakonodavni odbor određuje jednog ili više referenata za dotični predmet. U izvjesnim slučajevima pretsjednik može sam da odredi referenta.

Cl. 7.

Na sjednici referent čita član po član predloženog projekta zakona uredbe ili odluke, odnosno donesene odluke nižih organa narodne vlasti i daje svoje obrazloženje. Poslije toga pristupa se raspravljanju. Raspravljanje se vodi o projektu ili o odluci u načelu a zatim po pojedinim članovima i najzad o svršenom raspravljanju u cjelini. Zakonodavni odbor će pozvati na sjednicu načelnika odjeljenja čiji se projekat raspravlja. Ako je načelnik spriječen, on će uputiti svoje pretstavnike.

Pretsjednik zaključuje završenu raspravu i određuje glasanje. Odlučuje se većinom glasova prisutnih članova Zakonodavnog odbora. Ako se glasovi raspolove prijedlog se smatra odbijenim.

O sjednici Zakonodavnog odbora vodi se zapisnik koji treba da sadrži tok sjednice, raspravljanje, glasanje i zaključak.

Cl. 8.

Nakon primljenog prijedloga odbor će izabrati jednog izvjestioca za Pretsjedništvo odnosno za Vijeće. Ovaj izvjestilac prisustvuje sjednicama Pretsjedništva odnosno Vijeća i obrazlaže podneseni prijedlog.

Cl. 9.

Usvojeni projekat prepisaće se u dva primjerka koje će potpisati pretsjednik i sekretar Zakonodavnog odbora. Jedan primjerak se dostav-

Ija Predsjedništvu ZAVNOBiH-a s izvještajem, a drugi primjerak ostaje u arhivi Zakonodavnog odbora.

Cl. 10.

Zakonodavni odbor može osnivati u saglasnosti sa Predsjedništvom posebne stručne komisije za pojedine poslove.

Cl. 11.

Ovaj poslovnik stupa odmah na snagu.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Zakonodavnom odboru pod br. 1 od 14. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 221 od 14. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/36–33.

) Zakonodavni odbor pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dostavio je navedeni Poslovnik Predsjedništvu ZAVNOBiH-a 14. XI 1944. godine dopisom br. 1, koji glasi:

»U prilogu predlaže se Poslovnik Zakonodavnog odbora pri Predsjedništvu.

Za Zakonodavni odbor:
Dr. J. Grgurić«

161.

Ijajce], 15. novembar 1944.

**PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a IZDAJE PRAVILNIK O USTROJSTVU I
RADU NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA I
NARODNOOSLOBODILAČKIH SKUPŠTINA¹⁾**

Organizacija i izbor narodno-oslobodilačkih odbora i
narodno-oslobodilačkih skupština

Clan 1.

Sa Zemaljskim antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine kao najvišim zakonodavnim i izvršnim organom narodnu vlast u federalnoj Bosni i Hercegovini predstavljaju:

1. Seoski i gradski narodno-oslobodilački odbor,
2. Opštinski narodno-oslobodilački odbor,
3. Sreska narodno-oslobodilačka skupština,
4. Okružna narodno-oslobodilačka skupština,
5. Oblasna narodno-oslobodilačka skupština.

Clan 2.

Seoski narodno-oslobodilački odbor predstavlja narodnu vlast u selu. Ovaj odbor sastoji se od 5–7 članova koje narod neposredno na osnovu lista bira na svojoj skupštini označivši na listi predsjednika i sekretara.

Ako se selo sastoji iz više zaselaka iz svakog zaseoka bira se po jedan odbornik.

678:

Član 3.

Gradski narodno-oslobodilački odbor pretstavlja narodnu vlast u gradu. Ovaj odbor sastoji se od 11–15 članova koje narod neposredno bira na osnovu liste označivši na listi pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

U gradovima koji čine zasebne opštine, gradski narodno-oslobodilački odbor je u isto vrijeme i opštinski narodno-oslobodilački odbor.

U gradovima koji imaju 5.000–15.000 stanovnika bira se u gradski narodno-oslobodilački odbor od 15–25 članova, a u gradovima preko 15.000 stanovnika bira se u gradski narodno-oslobodilački odbor od 25–35 članova. Izbor se vrši neposredno listama na kojima se označi pretsjednik, 2 potpretsjednika i sekretar.

U većim industrijskim naseljima mogu se osnovati posebni narodno-oslobodilački odbori za ova naselja. Ovi odbori vrše prvostepenu državnu vlast u dotičnim naseljima.

Član 4.

Opštinski narodno-oslobodilački odbor pretstavlja narodnu vlast u opštini. Ovaj odbor sastoji se od 10–15 članova koje narod na osnovu lista neposredno bira označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Član 5.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština pretstavlja narodno-oslobodilačku vlast u srezu. Članove za sresku narodno-oslobodilačku skupštinu biraju opštinski zborovi. Izbori se vrše na taj način da srezovi do 25.000 stanovnika biraju 40 članova sreske narodno-oslobodilačke skupštine, srezovi od 25.000–40.000 stanovnika biraju 50 članova sreske narodno-oslobodilačke skupštine, srezovi od 40.000–60.000 stanovnika biraju 60 članova sreske narodno-oslobodilačke skupštine, srezovi preko 60.000 stanovnika biraju 70 članova sreske narodno-oslobodilačke skupštine.

Broj članova sreske narodno-oslobodilačke skupštine raspoređuje se na opštine srazmjerno broju njihova stanovništva, time da svaka skupština mora imati najmanje 4 člana sreske narodno-oslobodilačke skupštine. Izbor se vrši neposredno listama i može se spojiti s opštinskim izborima.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine sreski narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni organ. Skupština bira listama 12–15 članova u svoj narodno-oslobodilački odbor označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Član 6.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština pretstavlja narodnu vlast u okrugu. Ova skupština broji 60–80 članova koje izahiru iz svoje sredine na zajedničkom zboru članova opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora i sreskih narodno-oslobodilačkih skupština dotičnog okruga. Kod izbora mora sudjelovati najmanje nadpolovična većina članova izbornog tijela. Izbor se vrši listama.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine lokružni narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni or-

gan. Odbor se sastoji od 12–15 članova koje bira ova narodno-oslobodilačka skupština listama označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Clan 7.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština pretstavlja narodnu vlast u oblasti. Ova skupština broji 80–120 članova, a izabiru iz svoje sredine na zajedničkom zboru članovi sreskih i okružnih narodno-oslobodilačkih skupština dotične oblasti. Kod izbora mora sudjelovati najmanje nadpolovična većina članova izbornog tijela.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština bira iz svoje sredine oblasni narodno-oslobodilački odbor kao svoj naredbodavni i izvršni organ. Ovaj odbor sastoji se od 15–20 članova koje bira skupština listama označivši pretsjednika, 2 potpretsjednika i sekretara.

Clan 8.

Do raspisa opštinskih izbora izbori će se vršiti prema dosadašnjim propisima time, da sreske izborne komisije imenuje oblasni narodno-oslobodilački odbor koji i određuje izbore uz odobrenje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Clan 9.

Razgraničenje područja pojedinih opština, srezova i okruga i oblasti određuje Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine vodeći pri tome računa o ekonomskim, geografskim i saobraćajnim potrebama naroda.

Clan 10.

Svaki građanin i građanka dužni su primiti se izbora za odbornika odnosno člana narodno-oslobodilačke skupštine. Samo u opravdanim slučajevima može se uvažiti isprika.

Ako se u toku izborne periode bilo iz kojih razloga smanji broj odbornika ili članova narodno-oslobodilačke skupštine tako da je narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačka skupština nesposobna za rad, vrše se dopunski izbori za njihova mjesta na način kako je propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Clan 11.

Birači mogu opozvati odbornika ili člana narodno-oslobodilačke skupštine. Ako je nadpolovična većina birača jednog sela, opštine ili sreza nezadovoljna radom odbornika, mogu zahtijevati otstup ovog odbornika odnosno člana narodno-oslobodilačke skupštine. Dopunski izbori se vrše na način kako je to propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Isto tako ako je nadpolovična većina birača jednog sela, opštine, grada ili sreza nezadovoljna radom narodno-oslobodilačkog odbora, odnosno narodno-oslobodilačke skupštine, mogu zahtijevati otstup cijelog odbora odnosno narodno-oslobodilačke skupštine koju su sami birali. Naknadni izbori vrše se na način kako je propisano za dotični narodno-oslobodilački odbor odnosno narodno-oslobodilačku skupštinu.

Odstup cijele okružne ili oblasne narodno-oslobodilačke skupštine odnosno pojedinih njihovih članova može tražiti nadpolovična većina izbioirnog tijela koje ih je biralo.

UNUTRAŠNJI SASTAV I RAD ORGANA NARODNE VLASTI

Clan 12.

Oblasna narodno-oslobodilačka skupština kao organ narodne vlasti sprovodi zakone odluke i naredbe na svom području preko oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora i ovih njegovih odjeljenja:

I. PRIVREDNO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo,
2. Otsjek za građevinarstvo i saobraćaj,
3. Otsjek za trgovinu, industriju i zanat,
4. Otsjek za šume i rude,
- V 5. Veterinarski otsjek.

II. ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za narodno zdravlje,
2. Otsjek za socijalno staranje.

III. PROSVJETNO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve,
2. Otsjek za srednju nastavu,
3. Otsjek za narodno prosvjećivanje.

IV. ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE.

V. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE.

VI. FINANSIJSKO ODJELJENJE SA SLIJEDEĆIM OTSJECIMA:

1. Otsjek za blagajnu,
2. Otsjek za knjigovodstvo.

VII. ODJELJENJE ZA ISHRANU.

VIH. ODJELJENJE ZA OBNOVU.

Na čelu odjeljenja nalazi se načelnik, koji rukovodi cjelokupnim radom u duhu direktiva oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora, kojemu je za rad odjeljenja (odgovoran. Načelnika odjeljenja postavlja oblasni narodno-oslobodilački odbor iz svoje sredine.

Na čelu otsjeka stoje šefovi otsjeka, koji su u svom radu odgovorni načelniku odjeljenja odnosno oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru.

P

Clan 13.

Okružna narodno-oslobodilačka skupština kao organ narodne vlasti provodi zakone, odluke i naredbe viših organa narodne vlasti na svom području kao i svoje odluke i naredbe, preko okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i ovih njegovih odsjeka:

I. PRIVREDNI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za zemljoradnju i stočarstvo,
2. Odjeljak za građevinarstvo,
3. Odjeljak za trgovinu, industriju i zanat.

II. OTSJEK ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za narodno zdravlje,
2. Odjeljak za socijalno staranje.

III. PROSVJETNI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve,
2. Odjeljak za srednju nastavu,
3. Odjeljak za narodno prosvjećivanje.

IV. UPRAVNI OTSJEK.

V. FINANSIJSKI OTSJEK SA SLIJEDEĆIM ODJELJCIMA:

1. Odjeljak za blagajnu,
2. Odjeljak za knjigovodstvo.

VI. OTSJEK ZA ISHRANU.

Na čelu odsjeka nalazi se šef odsjeka, koji rukovodi cijelokupnim radom odsjeka i odgovoran je za svoj rad okružnom narodno-oslobodilačkom odboru. Šefa odsjeka postavlja iz svoje sredine okružni narodno-oslobodilački odbor.

Clan 14.

Sreska narodno-oslobodilačka skupština kao organ narodne vlasti provodi zakone, odluke i naredbe viših organa narodne vlasti na svom području kao i svoje odluke i naredbe preko Sreskog narodno-oslobodilačkog odbora i ovih njegovih odjeljaka:

, I. PRIVREDNI ODJELJAK SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za zemljoradnju i stočarstvo,
2. Referent za građevinarstvo i saobraćaj,
3. Referent za trgovinu, industriju i zanat,
4. Referent za šume,
5. Referent za veterinu.

682:

II. ODJELJAK ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za narodno zdravlje i socijalno staranje.

III. ODJELJAK ZA NARODNU PROSVJETU SA SLIJEDEĆIM
REFERENTIMA:

1. Referent za osnovnu nastavu i analfabetske tečajeve,
2. Referent za narodno prosvjećivanje.

IV. UPRAVNI ODJELJAK

V. FINANSIJSKI ODJELJAK SA SLIJEDEĆIM REFERENTIMA:

1. Referent za blagajnu,
2. Referent za knjigovodstvo.

Na čelu svakog odjeljka stoji šef odjeljka iz Sreskog narodno-oslobodilačkog odbora. Sefovi odjeljka u svome radu odgovorni su Sreskom narodno-oslobodilačkom odhodu.

Clan 15.

Opštinski narodno-oslobodilački odbori vrše funkciju vlasti kao cjelina i preko svojih podređenih organa.

Clan 16.

Seoski narodno-oslobodilački odbori vrše funkciju narodne vlasti kao cjelina i preko svojih podređenih organa.

NADLEŽNOST NARODNO-OSLOBODILAČKIH SKUPŠTINA I NJIHOVIH
NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Clan 17.

U nadležnost narodno-oslobodilačke skupštine spada:

1. Izbor narodno-oslobodilačkog odbora, kao izvršnog i naredbodavnog organa dotične skupštine na svom području.
2. Smjenjivanje čitavog narodno-oslobodilačkoig odbora i pojedinih njegovih članova.
3. Ocjena rada Narodno-oslobodilačkog odbora,
4. Davanje smjernica za rad i donošenje zaključaka i rješenja za svoje područje.
5. Donošenje budžeta.
6. Sve ono što im se posebnim propisima stavi u nadležnost.

Clan 18.

U nadležnost narodno-oslobodilačkog odbora spada:

1. Postavljanje i smjenjivanje načemika, odnosno šefova pojedinih odjeljenja, ostsjeka i odjeljaka kao i ostalog pomoćnog osoblja.
2. Vršenje kontrole nad radom odjeljenja, odnosno ostsjeka i odjeljaka.

3. Odlučivanje o žalbama podnesenim protiv rješenja nižih narodno-oslobodilačkih odbora.

4. Sprovođenje u život smjernica, zaključaka i rješenja svoje skupštine putem pojedinih odjeljenja, ostsjeka i odjeljaka.

5. Rukovođenje i nadzor nad radom nižih odbora.

6. Sazivanje prema potrebi nižih odbora na savjetovanje.

7. Podnošenje skupštini predloga budžeta i završnog računa.

Pored navedenih dužnosti u nadležnost narodno-oslobodilačkih odbora spada sva ostala djelatnost koja nije izričito pridržana ni odnosnoj drugoj vlasti.

NAČIN RADA NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA I NARODNO-OSLOBODILAČKIH SKUPŠTINA

Član 19.

Narodno-oslobodilački odbor pretstavlja jedinstveno pravno tijelo. Cjelokupni rad i sve odluke proističu iz zajedničkog pretresanja i izraz su shvatanja dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora kao cjeline.

Član 20.

Narodno-oslobodilački odbori održavaju redovne i vanredne sjednice. Redovne sjednice održavaju se najmanje jedanput nedeljno. Vanredne sjednice održavaju se prema potrebi i na zahtjev najmanje jedne četvrtine odbornika. Narodno-oslobodilački odbor sposoban je za odlučivanje ako je prisutna nadpolovična većina članova. Sve odluke na sjednicama odnose se većinom glasova prisutnih članova.

Kratak pregled toka sjednice kao i odluke koje su donesene na sjednici unose se u knjigu zapisnika sjednica narodno-oslobodilačkog odbora.

Član 21.

Sastanci sreskih, okružnih i oblasnih narodno-oslobodilačkih skupština mogu biti redovni i vanredni. Redovni sastanci sreskih narodno-oslobodilačkih skupština održavaju se najmanje jedanput u mjesec dana, okružnih jedanput u dva mjeseca, a oblasnih jedanput u tri mjeseca.

Član 22.

Vanredne sastanke narodno-oslobodilačkih skupština saziva narodno-oslobodilački odbor po ukazanoj potrebi ili na obrazložen zahtjev jedne četvrtine članova skupštine. U ovom drugom slučaju skupština se sazivlje u roku od 15 dana po primljenom predlogu.

Član 23.

Sastancima narodno-oslobodilačkih skupština rukovodi pretsjednik narodno-oslobodilačkog odbora odnosno njegov zamjenik.

Zapisnik o sastanku narodno-oslobodilačke skupštine potpisuje pretsjedavajući i sekretar.

Clan 24.

Odluku o sazivu skupštine narodno-oslobodilački odbor dostavlja članovima narodno-oslobodilačke skupštine najmanje 8 dana prije održavanja sastanka. Odluka o sazivu skupštine sadrži dnevni red koji će se pretresati na sastanku narodno-oslobodilačkih skupština.

Clan 25.

Skupština je sposobna za rad, ako je prisutna nadpolovična većina članova. Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova narodno-oslobodilačkih skupština.

U slučaju podjednake podjele glasova predlog o kome se odlučuje smatra se odbačenim.

Clan 26.

Sve zakonite odluke narodno-oslobodilačke skupštine obavezne su za narodno-oslobodilački odbor i on ih u svom radu sprovodi u život.

Ako odbor smatra da je jedna odluka nezakonita, dužan je prije izvršenja iste upozoriti skupštinu na nezakonitost ove odluke. Ako i nakon toga ostane razilaženje o zakonitosti ove odluke obavezno je rješenje višeg odbora.

ODGOVORNOST NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA NARODU

Clan 27.

Narodno-oslobodilački odbori i narodno-oslobodilačke skupštine kao organi narodne vlasti odgovaraju narodu kome pripada sva vlast. Ta odgovornost se temelji na izbornosti svih organa.

Clan 28.

Narod ostvaruje svoje pravo kontrole nad radom narodno-oslobodilačkih odbora putem zborova i sastanaka birača. Seoski, opštinski i gradski narodno-oslobodilački odbori sazivaju najmanje jedanput mjesečno zborove birača na kojima polažu račun o svom radu.

Gradski narodno-oslobodilački odbori mogu i zborove i sastanke održavati i po gradskim četvrtima.

Na ovim zborovima narodno-oslobodilački odbori izvještavaju narod o svom radu i planovima te djelatnosti.

Osim ovih redovnih zborova mogu se sazivati i izvanredni zborovi birača po pojedinim važnim i neodgodivim pitanjima. U gradovima mogu se održavati sastanci sa građanstvom po staležima i strukama radi raspravljanja pojedinih staleških i stručnih pitanja.

Članovi narodno-oslobodilačkih skupština dužni su obavještavati narod putem konferencija i zborova o zaključcima i o radu narodno-oslobodilačkih skupština i njihovih odbora.

ODNOS VIŠIH I NIZIH NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODBORA

Clan 29.

Nizi narodno-oslobodilački odbori podređeni su višim narodno-oslobodilačkim odborima kao i Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog

oslobođenja Bosne i Hercegovine i odgovaraju im za svoj rad. Oni su obavezni raditi u smislu zakona, naredaba i rješenja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine kao i naredaba i rješenja viših vlasti.

Clan 30.

Niži narodno-oslobodilački odbori imaju pravo žalbe protiv rješenja **viših** narodno-oslobodilačkih odbora. Žalbe ne odgađaju izvršenje.

Clan 31.

Viši narodno-oslobodilački odbor kontrolira rad i poslovanje nižeg narodno-oslobodilačkog odbora. Za vršenje kontrole potrebno je pismeno službeno ovlaštenje. Po izvršenju kontrole podnosi pismeni izvještaj.

Seoski narodno-oslobodilački odbor šalje opštinskom narodno-oslobodilačkom odboru, a opštinski sreskom izvještaj o svom radu svakog mjeseca prilažući dnevni red sjednica i zaključke.

Isto tako sreski, okružni i oblasni narodno-oslobodilački odbori šalju mjesečne i polugodišnje izvještaje višem narodno-oslobodilačkom odboru odnosno Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine o cjelokupnom radu kao i dnevni red i zaključke sa sjednica narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština.

Viši narodno-oslobodilački odbor proučava izvještaj nižeg narodno-oslobodilačkog odbora i redovno odgovara na te izvještaje ukazujući na eventualne greške i davajući upute za rad.

Ž A L B E

Clan 32.

Ako je nekim zaključkom ili rješenjem narodno-oslobodilačkog odbora odnosno narodno-oslobodilačke skupštine po/rješenje jna lična sloboda ili imovinski interes pojedinaca, stranka ima pravo žalbe na neposredni viši narodno-oslobodilački odbor.

Žalba se predaje onom narodno-oslobodilačkom odboru odnosno skupštini koja je donijela odluku koja se napada.

Clan 33.

Žalba se ulaže u roku od 15 dana od dana kada je rješenje stranki dostavljeno ili usmeno saopšteno.

Žalba se izjavljuje pismeno ili usmeno u zapisnik kod dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora čija se odluka napada.

Clan 34.

Niži narodno-oslobodilački odbor čija se odluka napada otpremiće žalbu sa odnosnim spisom na rješenje višem narodno-oslobodilačkom odboru.

Viši narodno-oslobodilački odbor može uzeti žalbu u postupak i nakon roka od 15 dana ako je taj rok prekoračen iz opravdanih razloga. Žalbu rješava neposredni viši narodno-oslobodilački odbor.

Izjava žalbe ne zadržava izvršenje odluke osim ako bi kasnije bilo nemoguće uspostaviti predašnje stanje. Kod odašiljanja žalbe na više rješenje treba na spisu označiti da li je izvršenje odgođeno ili ne.

Clan 35.

U postupku sa žalbom viši narodno-oslobodilački odbor može:

1. da žalbu uvaži, rješenje ukine, te spis vrati istom narodno-oslobodilačkom odboru, koji je odluku donio da ponovo spornu stvar pretrese riješi u smislu uputa koje mu je viši narodno-oslobodilački odbor dao.
2. da žalbu uvaži, rješenje nižeg narodno-oslobodilačkog odbora preinači, te o spornoj stvari sam donese rješenje sa obrazloženjem.
3. da žalbu odbije i potvrdi rješenje nižeg narodno-oslobodilačkog odbora.

KOMISIJE

Clan 36.

U cilju što bržeg i uspješnijeg izvršenja izvjesnog zadatka narodno-oslobodilački odbor može obrazovati specijalne komisije.

PREKRŠAJI U SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

Clan 37.

Radi održanja određenog reda u službenim odnosima kao i u vršenju poslova lica, lica koja su zaposlena u narodnoj vlasti odgovaraju za prekršaje u službenoj dužnosti.

Pitanje odgovornosti i postupka za prekršaje službene dužnosti propisane se posebnim pravilnikom.

ADMINISTRACIJA

Clan 38.

Svaki narodno-oslobodilački odbor dužan je da ima urednu administraciju. U tu svrhu potrebno je:

1. Voditi zapisničku knjigu u koju se unose zapisn'o' sastanaka, sjednica i savjetovanja koje organizira dotični narodno-oslobodilački odbor.
2. Urediti arhivu odnosno spremanje i čuvanje riješenih spisa. U tom cilju potrebno je kod svih odluka i rješenja koja sa odašilju van ureda sačiniti kopiju odnosno kod neznatnih predmeta zabilješku o rješenju koje ostaje u arhivi dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora.
3. Voditi dnevnik primitaka i izdataka materijalnih dobara.
4. Voditi blagajnički dnevnik o primicima i izdacima gotovog novca. Za svaku primljenu odnosno izdatu svotu novca treba izdati odnosno primiti ispravnu priznanicu koja služi kao potvrda za odnosnu stavku u novčanjoj knjizi. Ostale propise o finansijskom poslovanju i vođenju knjiga propisane finansijsko odjeljenje zasebnim pravilnikom.

5. Voditi djelovodnik u kome se po rednom broju, datumu i predmetu zavode primljeni i odaslani spisi dotičnog narodno-oslobodilačkog odbora.

6. Voditi dnevnik primljene i odaslane pošte.

Clan 39.

U pismenom saobraćaju nižih narodno-oslobodilačkih odbora sa višim, te u međusobnom saobraćaju viših narodno-oslobodilačkih odbora poslate spise treba uvijek adresirati na dotični narodno-oslobodilački odbor, a ispod toga dodati za koje odjeljenje, otsjek ili odjeljak n. pr. Sreskoim narodno-oslobodilačkoim odboru za Prosvjetni odjeljak.

Ovaj propis ne odnosi se na dopise privatnih stranaka koje one upućuju narodno-oslobodilačkim odborima.

Clan 40.

Sve akte potpisuje pretsjednik i sekretar.

Odbor može ovlastiti načelnika odjeljenja odnosno šefova otsjeka i odjeljaka da mogu potpisivati izvjesna akta u tekućim poslovima i unutrašnjem saobraćaju.

Na svakom aktu treba staviti pečat odnosnog organa narodne vlasti.

Sekretar:
H. Brkić, s. r.

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović, s. r.

(M. P.)²⁾

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 4, 130. neovjereni prepis, (nije mikrofilmovan).

0 Tekst prvobitnog projekta ovog Pravilnika pod nazivom: »Organizacija mjesnih organa državne vlasti«, objavljen je pod br. 57. O projektu ovog Pravilnika raspravljano je na sjednicama Predsjedništva održanim 23. septembra (zapisnik ove sjednice nije pronađen), zatim 5. i 6. oktobra (v. dok. br. 85) i 15. novembra 1944. godine (v. dok. br. 159), kada je i usvojen konačni tekst Pravilnika.

²⁾ Oznaka M. P. stavljena pisaćom mašinom.

162.

[Jajce], 16. novembar 1944.

**ODSJEK ZA STOČARSTVO POLJOPRIVREDNOG ODJELJENJA¹⁾
ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRE-
NJE PROGRAM MJERA ZA DOBIVANJE MASTI, MESA I ULJA²⁾**

**PROGRAM RADA NA OBEZBJEĐENJU NAŠEG NARODA MAŠCU
MESOM I ULJEM**

Program rada u god. 1945 sastojao bi se u slijedećim poslovima: Sa danas raspoloživim sredstvima poduzelo bi se sve, da bi se na planski način upozorila naša javnost da dođe do najpotrebnijih prehrambenih artikala kao što su mast, meso i ulje. Rad na tom polju razdijelio bi se:

688:

- a) Na produkciju mesa i masti životinjskog porijekla,
- b) Ha produkciju ulja biljnog porijekla.

A.)

PRODUKCIJA MESA I MASTI ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA

I. Osnivanje kuničarnika za uzgoj kunića (domaćih zečeva) na selu i u gradu.

Meso od kunića je vrlo hranljivo, ukusno i lako probavljivo. Ono sadrži najprobavljiviju bjelančevinu od svih vrsta mesa. Može se upotrijebiti radi svog dobrog kvaliteta i ukusa ne samo za ishranu širokih narodnih slojeva već čak i za ishranu bolesnika kao dijetetična hrana. Osim toga i krzno od kunića može se upotrebiti kao postava za odijela.

Kad uzmemo u obzir veliko i brzo razmnožavanje kunića i njihovo lahko i jeftino uzgajanje, neće biti velikih zapreka, da se to sprovede u djelo. Ženka nosi oko 30 dana i okoti 6–8–10 mladih a koti se svaki drugi mjesec, tako da se u godinu dana dobija veliki broj podmlatka.

Gojidba kunića može se podijeliti na dvije vrste:

1.) *Stajsko uzgajanje kunića.* Ovim bi se bavili pretežno stočari sa sela, posjednici krupne domaće stoke. Uzgajanje kunića u štali je vrlo ekonomično, jer ovi svu rasutu hranu, korisno upotrebe, a da to stočar niti ne osjeti. U štali se kunići dobro snalaze sa ostalim domaćim životinjama i ne treba im nikakav poseban prostor.

2.) *Uzgajanje kunića u kućicama zvanim kuničarnici.* Ovim bi se bavili pretežno stanovnici u gradovima, namještenici, radnici i obrtnici. Kunići ne zauzimaju mnogo mjesta, ne trebaju puno hrane, a odlično iskorišćavaju sve domaće odpatke hrane.

Uzgoj kunića je vrlo lagan, jer se njim mogu da bave čak i najmanja djeca, kojima taj posao pričinja veliko veselje, i zabavu. Zainteresovana djeca bili bi pravi pioniri u pogledu uzgajanja kunića u gradu kao i na selu.

Prvi podmladak kunića kao rasplodni materijal dijelio bi se dalje uzgajaćima uz naknadu, tako da bi uzgajači dobili neka sredstva za poboljšanje svojih vlastitih uzgojnih prilika. Osim toga uzornim uzgajaćima davala bi se i nagrada prema ustanovljenim propisima. Ostali uzgojni materijal razdijelio bi se u dva dijela: jedan dio preostalog uzgojnog materijala ostavljao bi se za rasplod, dok bi se drugi dio tovio za klanje, a po mogućnosti bi se za uzgoj neprikladna muška grla prethodno kastrirala.

Za sada se ne bi privremeno gledalo na pasminu nego bi glavna svrha uzgoja kunića bila proizvodnja mesa. Radi toga bi bila najpodesnija pasmina jednobojnih velikih belgijanskih kunića. Rasplodni materijal bi se kupovao kod naprednijih domaćih uzgajča belgijskih kunića.

U tu svrhu treba zainteresovati preko svih naših organizacija i nadležnih vlasti sve uzgajače kunića i uputiti ih u ovu vrstu rada u cilju proizvodnje mesa. Da bi se povećala proizvodnja davala bi se uzgajaćima

nagrada za pokazani uspjeh u ovome radu, kako u novcu tako i u predmetima, koji bi mogli da posluže za unapređenje kuničarstva.

II. Uzgajanje peradi A.) na veliko B.) na malo.

A.) Uzgajanje peradi na veliko.

Zavodi, koji se bave stočarstvom i poljoprivredom nabaviće na vrijeme najveću moguću količinu jaja. Leženje pilića iz ovih jaja izvršiće se pomoću inkubatora. Piliće izležene na ovaj način, kad poodrastu dijelilo bi se narodu, prvenstveno stočarima, koji bi bili dužni ovu pilad othraniti i kao zrelu perad prodavati na pijaci. Bolju perad odabrati i prikupljati od njih jaja za slijedeću produkciju peradi.

B.) Uzgajanje peradi na malo.

U cilju što veće proizvodnje peradi na selu propagirati da peradari nasađuju što više kvočaka radi leženja pilića i uzgajanje peradi. Da bi se u tom poslu postigli što bolji uspjesi priređivati peradarske izložbe na kojima bi se najboljim uzgajaćima peradi dijelila nagrada. Radi dobivanja tečnijeg i masnijeg mesa pijetlići bi se po mogućnosti kapunizirali.

Za taj posao preporučuje se »grahorasta kokoš«, koja je dobra nosilja i dobra majka. Meso joj je tečno, a sama nema naročitih zahtjeva za svoj život.

Na mjestima gdje imade povoljnih uslova tj. u blizini voda preporučljivo bi bilo uzgajanje gusaka i pataka. Najpogodniji bi uslovi bili za uzgoj ovakove peradi po radničkim kućama i u srednjim domaćinstvima radi potrebe mesa i perja.

III. Uzgoj svinja

Otkako je rat opustošio zemlju nastao je manjak prasadi i priplodnih krmača. Da bi se zadovoljila ta potreba, treba što više forsirati uzgoj i očuvanje svinja. U tu svrhu predložen je napisan i obrazložen prijedlog da se zabrani klanje ženskih grla uopće, a muških do 70 kgr težine³). Cim se u gospodarstvima dođe do rasplodnih grla, ova se neće klati, nego će se morati po planu razdijeliti drugim uzgajaćima uz odgovarajuću odštetu. Ženski rasplodni materijal davaće se prvenstveno seljacima, koji će ga biti dužni dalje da razmnažaju. Mušku prasad davati će se radnicima i građanima, koji bi ih dalje uzgajali u cilju dobivanja masti i mesa. Ovo se ima sve voditi pod kontrolom vlasti.

Pošto nam je danas mast u ishrani naroda najvažniji artikal, uzgajaće se rase, koje su poznate radi njihove produkcije dobre masti. Kao takve poznate su već ispitane rase svinja kao što su naše mangulice, šumadinke, i domaća svinja zvana, »ruda«. Ove su otporne prema bolestima i aklimatizirane na naše prilike. Iskorišćuju vrlo dobro prirodnu hranu kao žir, djetelinu i drugu travu na pašnjacima.

IV. *Racionalno uzgajanje i iskorišćavanje ribarstva.*

Na teritoriju Bosne i Hercegovine ima mnogo rijeka i potoka. Njihova ukupna vodena površina je prilično velika. Da bi se iskoristila ta velika vodena površina u cilju uzgajanja riba odnosno mesa, potrebno je poduzeti što strožije mjere protiv uništavanja riba kako u rijekama tako u potocima i umjetnim ribljim uzgajalištima. U tom cilju preduzele bi se slijedeće mjere:

1. Najstrožija zabrana tamanjenja riba eksplozivima, balukatom i drugim sličnim sredstvima.
2. Zabraniti svaki lov ribe za vrijeme mriještenja iste.
3. Ne dozvoliti da se riba lovi ispod određene veličine, jer je cilj racionalnog ribarstva, da svaka riba ostavi iza sebe bar jedno potomstvo.
4. Popraviti i osposobiti za rad umjetna odgajališta ribe.
5. Iz umjetnih mrijestilišta rasijavati riblju mlađ u vode gdje je riba potamanjena.
6. Zabraniti lov u rijekama u kojima je riba jako prorijeđena.

Ribu prodavati na posebnu dozvolu, a isto tako ne dozvoliti profesionalni kao i športski lov ribe, bez za to posebnih izdatih dozvola.

B.)

PRODUKCIJA ULJA BILJNOG PORIJEKLA

Usljed uništenja stoke uopće, a specijalno i svinja u toku dugogodišnjeg rata vođenog na teritoriji Bosne i Hercegovine, osjeća se posvuda velika oskudica ne samo na mesu, već još više i na masti. Ta oskudica povećavaće se, odnosno pojaviće se još više nakon oslobođenja. Tada će se iscrpljeno i izgladnjelo stanovništvo gradova i sela morati bolje hraniti nego sada. U ovo godišnje doba u normalna vremena bilo je najviše masti na tržištima. Ista je bila najjeftinija, kao i uvijek u sezoni klanja svinja. Međutim danas se mast može rijetko gdje da dobije, svuda se osjeća na istu velika oskudica. Svinjogojstvo se neće moći u toku slijedeće godine, da razvije u tolikoj mjeri, da bi se od svinja slijedeće jeseni i zime (1945/46 god.) moglo da dobije toliko masti, koliko će biti potrebno za ishranu stanovništva naročito po gradovima. Specijalno radi nedostatka krmiva – žitarica potrebnih za tovljenje svinja, tu bi se trebalo pomoći raznim biljnim uljima, odnosno uljima iz raznog uljenog sjemenja. U tom cilju morale bi se preduzeti već sada slijedeće mjere:

1. Početi odmah sa sakupljanjem raznog uljenog sjemenja, prvenstveno sjemenja uljene repice, suncokreta, bundevskog sjemenja i dragog uljenog sjemenja upotrebljivog za ove svrhe. Od sakupljenog uljenog sjemenja izabrala bi se izvjesna potrebna količina boljeg za sjetvu na proljeće, a ostatak slabijeg sjemenja bi se preradio u izgrađenim prešao-nama u ulje. U cilju što uspješnijeg sakupljanja sjemenja uljenog bilja

provela bi se propaganda među seoskom omladinom, da se ona aktivno angažira u tome smislu.

2. Već sada, specijalno na napuštenim zemljištima predvidjeti izvjesne površine, koje će se posijati ovim sjemenom na proljeće. Nastojati da se po mogućnosti što više ovih zemljišta posije uljenim sjemenjem.

3. Nabaviti ili izgraditi na terenu svake oblasti bar po jednu ili više, već prema potrebi, modernih većih preša za prešanje uljenog sjemenja. Isto tako izgraditi, odnosno nabaviti naprave i uređaje za rafiniranje ulja dobivenog iz istog.

Budući da je većina težaka na terenu Bosne i Hercegovine obično se snabdjevala ranije sa potrebama na masti iz svoje vlastite proizvodnje svinja, nisu iz tog razloga imali potrebe da siju razno uljeno sjemenje, a ukoliko su ga sijali, nisu ga iskorištavali u produkciju ulja. To su običavali da siju samo težaci u onim krajevima u kojima je bilo stranih manjina kao na pr. Njemaca, Ukrajinaca, Poljaka itd., pa su ugledavši se na njih i oni sijali. U krajevima kao što su na pr. sjeverna Bosna i sjeveroistočna Bosna, gdje se je nekada običavalo sijati razne uljane biljke, a u kojima je ta proizvodnja u toku rata skoro potpuno zamrla, trebaće oživiti i pospješiti proizvodnju uljenog bilja.

Pored ostalog kao razlog što kod nas težaci nisu praktikovali da siju uljene biljke, odnosno da ih uzgajaju jeste s jedne strane taj, što većina težaka i ne zna, da se iz istog sjemenja može vaditi jestivo ulje, a sa druge strane nije bilo uređenih i ispravnih prešaona za isto. Pogotovo a i radi toga što nije bilo nigdje osim u fabrikama, koje su bile daleko od producenata, uređenih rafinerija za biljna ulja. Prerada uljenog sjemenja u fabrikama bilo je kapitalističko preduzeće, koje je često puta postavljalo i obaralo cijene na tržištu uljanog sjemena ispod proizvodnih troškova, te i pored propagande, koja je postojala u tome smislu sa njihove strane, težaci nisu imali volje ni računa, da ga siju. Tu je postojala od strane fabrikanta upravo bezdušna eksploatacija mučeničkog teškakovog rada.

Sjetva uljenog bilja trebala bi prvenstveno da se vrši na plodnijim zemljištima, jer ono ne može da uspijeva na svakom zemljištu. Radi što pravilnijeg i uspješnijeg izvođenja ovoga posla naknadno će se izdati potrebna uputstva za sjetvu raznog uljenog bilja.

U opštem planu podizanja i formiranja državnih poljoprivrednih dobara odnosno poljoprivrednih stanica, ovo pitanje bi se trebalo u prvo vrijeme stalno da ima u vidu radi što uspješnije organizacije poslova u ovome pravcu.

Sjetva uljenog bilja je važna, pored ekonomske koristi proizvodnje ulja, već i radi sporednih produkata, koji se pri tome dobivaju, kao što su na pr. repičine uljene pogače, suncokretove, bundevine itd. Ove predstavljaju vrlo vrijednu i koncentriranu hranu za stoku. Slabo hranjena i omršavjela goveda ovom koncentriranom hranom uz pomoć obične hrane kojom se hrani stoka brzo se oporavlja. Krave hranjene uljenim pogačama povećavaju mlječnost i masnoću mlijeka. Prema tome kod proizvodnje uljenog bilja, odnosno prerade uljenog sjemenja, sve se iskoristi i upotrebi.

U cilju što veće sjetve uljenog bilja, uporedo sa kampanjom, koja bi se imala da povede u tom pravcu sakupljanja kao i sjetve uljenog sjemenja na proljeće, moraće se u toku zime da povede što intenzivnija usmena i pismena propaganda u tome cilju, da bi se težaci upoznali sa korisnošću i važnošću te akcije.

Uz sve ove radove, koji bi se imali da preduzmu oko nabavke i sjetve uljenog bilja, kao preduslov za njihovu realizaciju biće važno osiguranje finansijskih sredstava. Aproksimativnim proračunom (tačnija kalkulacija u ovom pogledu ne može da se izvrši, jer se ne raspolaže ni sa najnužnijim podacima) došao sam do zaključka, da će trebati nabaviti uljenog sjemenja, pored onog koje će se prikupiti po selima, još najmanje oko 10 vagona raznog uljenog sjemenja. (5000 kgr. bundevskog sjemenja, 6 vagona sjemenja uljene repice, 1,5 vagona sjemenja soje i oko 2 vagona sjemenja suncokreta). Računajući da jedan kgr uljene repice košta najmanje 300 din., a isto tako i cijena ostalog uljenog sjemenja, izlazi da bi za nabavku 10 vagona raznog uljenog sjemenja trebalo osigurati novčanu sumu od oko 30,000.000.— Din.

ZAKLJUČAK

Da bi se izvršila potrebna organizacija oko dobivanja masti, mesa i ulja moralo bi se izvršiti slijedeće:

1. Preko nadležnih vlasti tj. preko narodno-oslobodilačkih odbora pronaci stočare i ratare, koji bi imali smisla i volje za uzgoj kunića, peradi, svinja i sijanje biljaka uljarica.
2. Održavanje predavanja širokim narodnim slojevima o uzgoju životinja i biljaka za dobivanje masti, mesa i ulja.
3. Pronalaženje načina kako će se ova grla i sjeme dijeliti dalje za rasplod i sjetvu za tov i za prodaju, te način kako će se iz uljevitih biljaka izrađivati ulje kod malih posjednika kao i na veliko.
4. Vođenje evidencije o razdjeli materijala kao i o ratarima koji su posijali uljevito bilje. Udruživanje ratara u zadruge radi produkcije ulja.
5. Prerađivanje i organizovanje izložbi kuničarskih, peradarskih itd. ocjenjivanje materijala i dodjeljivanje nagrada najboljim uzgajalima.
6. Organizacija nadzora nad tim radom i uklanjanje svih zapreka toj proizvodnji. Odgovornost u tom poslu.
7. Prikupljanje i podnašanje izvještaja o polugodišnjim rezultatima i daljnjim mjerama za produkciju masti, mesa i ulja.
8. Zabrana tamanjenja riba i osiguranje ribolova.
9. Vještom propagandom (plakatima, predavanjima, kursevima, natjeoanjima) zainteresovati narod u pogledu uzgoja životinja i sjetve bilja u cilju dobivanja masti, mesa i ulja.
10. Osiguranje finansijskih sredstava u cilju izvođenja naprijed naznačenih radova kao i u pogledu nabavke potrebnih instrumenata.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Poljoprivrednom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 189 od 16. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 237 od 21. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/471–476.

1) Na originalnom dokumentu adresant je napisan pogrešno. Treba da stoji: Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo.

2) Poljoprivredno odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavilo je navedeni program Predsjedništvu ZAVNOBiH-a 16. XI 1944. godine dopisom br. 189, koji glasi:

»U prilogu dostavlja se program- 'Mjere za dobivanje masti, mesa i ulja' s molbom na uvid i odobrenje.

Ovim programom obuhvaćeno je sve što bi moglo pospješiti produkciju masu, mesa i ulja. Proučeni su svi uzroci i terenske prilike pozitivni i negativni i na temelju toga izrađen je priloženi program.

3) V. dok. br. 145.

Načelnik:
Dr. Cemerlić«

163.

[Jajce], 17. novembar 1944.

**SRESKI NOO JAJCE IZVJEŠTAVA ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I
RUDARSTVO ZAVNOBiH-a O POTEŠKOĆAMA PREVOZA ČETINARSKIH
TRUPACA DO PILANE JAJCE¹⁾**

Ovaj odbor mobilisao je prije 1 [i] 1/2 mjesec, dakle prije oslobođenja Travnika, 6 pari konja iz Karaule – srez Travnik u svrhu dovoza materijala iz šumskog predjela Bukovice, te stovarišta u Torlakovcu i Vincu, na pilanu u Jajce. Također je u istu svrhu mobilisano od strane ovog odbora i 2 para konja iz Vinca srez Jajce.

Opskrbu miobilisanih konja, kao i ishranu kočijaša i ostalog pomoćnog osoblja snosio je ovaj odbor, izuzimajući hranu, kako za ljude tako i za konje, od naroda sa teritorije opštinskog N. O. Odbora, Vinac.

Pomoću miobilisanih konja prevezeno je do danas na pilanu u Jajce 394,34 m³ četinjastih trupaca i oko 120 m³ hrastovog tehničkog drveta, sa popravak i gradnju mostova.

Obzirom da je preveženo sve drvo iz šumskog predjela Bukovica, a usječeno, kao i sa stovarišta u Vinou i Torlakovcu, moralo se je ovih dana pristupiti izvozu četdnastih trupaca iz šumskog predjela Bavar. U Dvome predjelu ima ovih trupaca oko 1.200 m³ prošlogodišnje sječe. Izvoz LZ predjela Bavar je veoma težak. Put, ukoliko je djelomično i postojao, vrlo je rđav, te ga nije uspjelo poboljšati ni učinjenim opravcima, usljed dšovitog vremena i slabog terena. Iz toga razloga nastao je zastoj u isporuci četinarskih trupaca, što je dovelo do obustavljanja rada na pilani Tajce.

Dosadanjom ishranom konja iscrpljena je daljnja mogućnost snabijevanja istih, na način kako je to do danas rađeno tj. izuzimanjem hrane >d naroda. Napominje se, da je dnevno trošeno samo za konje 160 kg. lijena i 120 kg. zobi.

594:

Konji, koji su neprekidno bili u napornom šumskom radu, također su izmoreni i neophodno bi ih bilo zamijeniti sa drugim.

Sreski N. O. Odbor za srez Travnik, zatražio je sada konje iz Karaule, jer da su im potrebni, obzirom da je Travnik oslobođen. Na teritoriji ovoga odbora nema takovih konja s kojim bi se mogli zamijeniti konji mobilisani iz Karaule. Konjska oprema također je u slabom stanju. Vlasnici kočijaši nisu dobili osim hrane nikakve naknade za njihov rad i njihovih konja. Jednoga je konj uginuo, a drugog smo predali vlasniku, tako da sada ima svega 5 pari konja iz Karaule.

Izlažući prednje, ovaj odbor smatra da bi trebalo:

1) U zamjenu za konje iz Karaule, ukoliko se oni moraju uputiti u Travnik, mobilisati druge konje iz kojeg sreza.

2) Obezbijediti na neki drugi način izdržavanje konja, kao i njihovih vlasnika kočijaša i pomoćnog osoblja.

Obzirom da su dosadašnjim radom uglavnom zadovoljene potrebe NOV u građi, kao i to da ovaj odbor nema mogućnosti za nabavku drugih konja i njihovo uzdržavanje, to bi bilo potrebno da se staranje oko dovoza četinjastih trupaca na tvorničku pilanu u Jajce, prebaci na upravu tvornice, koja bi to pitanje mogla riješiti na način, kako je to i ranijih godina činila.

Moli se naslov da po oviome donese riješenje.

Sekretar:
Galib H. Osmanović, s. r.

M. P.²⁾

Predsjednik:
Rakita, s. r.³⁾

; Šef privrednog odjeljka:
Čavar, s. r.⁴⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u SNOO Jajce pod br. 133 od 17. XI 1944, a u Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a pod br. 190 od 18. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/686.

¹⁾ Izvještaj je prilog uz dok. br. 166.

²⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

³⁾ Petar.

⁴⁾ Jako.

[Jajce, 18. novembar 1944.]

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA NA ODOBRENJE
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG UPUTSTVA ZA
SASTAVLJANJE I IZVRŠENJE MJESEČNOG PREGLEDA PRIHODA I
RASHODA¹⁾

Da bi se stvorio pregled državnih i samoupravnih prihoda i rashoda i da bi se omogućila pravilna raspodjela prihoda potrebno je da sva odjeljenja pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a zajedno sa sekretarijatom i

svi narodno-oslobodilački odbori sastave svoj mjesečni pregled prihoda i rashoda (budžet). Pri sastavljanju tog pregleda treba da se rukovode krajnjom štednjom i unose samo neophodno potrebne rashode. Osim toga treba da imaju na umu da se nikom ne daju plate, nego samo najnužnije pomoći za ishranu, odjeću, obuću i stan u novcu ili u naturi ili nešto u novcu, a ostalo u naturi.

Narodno-oslobodilački odbori treba da nastoje da što više svojih rashoda pokriju sopstvenim приходима. U tom cilju oni mogu da zavedu trošarinu i razne takse kao na pr.: za vaganje na opštinskoj vazi, za klanje, za točenje pića, takse na ulaznice kod raznih zabava, na posjećivanje gostiona i kafana itd.; oni mogu da otvaraju razne radnje, radionice, preduzeća kao što su krečane, pilane, ciglane, mogu da prodaju električnu struju i tako dalje. U tom pogledu narodno-oslobodilački odbori treba da razviju najveću inicijativu tako, da se što više rastereti državni budžet. Pri zavođenju trošarine i taksa treba da paze da ne opterete u velikoj mjeri siromašne slojeve naroda i ne izazovu poskupljenje života. Seoski i opštinski narodno-oslobodilački odbori, koji nemaju mogućnosti da zavedu trošarinu i takse, mogu da izvrše razrez u naturi ili u novcu na stanovnike svojih sela za pokriće najnužnijih potreba.

U koliko narodno-oslobodilački odbori ne mogu da podmire svoje rashode sopstvenim приходима treba da traže kredit od Finansijskog odjeljenja pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Prilikom sastavljanja pregleda i njegovog izvršenja treba da se drže kako narodno-oslobodilački odbori tako i odjeljenja pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a slijedećih uputa:

I.

SASTAVLJANJE I ODOBRENJE PREGLEDA PRIHODA I RASHODA

1.) Pregled prihoda i rashoda (skraćeno: pregled) dijeli se na dva dijela. U prvom se izlažu prihodi, u drugom rashodi.

Prihodi mogu biti u novcu i u naturi. Ako su u naturi (na pr. žito, stoka, itd.) u pregled se unose ne samo po količini, nego i po vrijednosti koju treba izračunati prema mjesnim cijenama. U pregled treba unijeti sve prihode koji se mogu predvidjeti za dotični mjesec za koji se pregled izrađuje. Prihodi treba da budu izloženi po grupama (na pr.: od preduzeća, od trošarine, taksa itd.).

Rashodi se dijele na lične i materijalne. U lične spadaju pomoći, svi ostali u materijalne. U pregled se unose samo oni rashodi koji će se izvršiti u tom mjesecu. Ako će se neki rashod vršiti kroz više mjeseci, u pregled će se unijeti samo ona suma, koja otpada na dotični mjesec, ali će se u popratnom aktu uz pregled navesti i iznos cjelokupnog rashoda. Ako ima rashoda u naturi, treba ih kao i prihode unijeti u pregled i po količini i po vrijednosti. Rashode treba izložiti po grupama

tako, da se vidi kod ličnih koliko iznose pomoći, a materijalni, mogu se grupisati na:

1. administrativne (kancelarijski materijal, svjetlo i ogrijev, kirije itd.), 2. troškove na pojedina preduzeća, 3. režijske troškove (razni radovi u vlastitoj režiji) itd.

2.) Seoski i opštinski i gradski narodno-oslobodilački odbori slaće svoje preglede sreskim, sreski okružnim, okružni oblasnim, a oblasni Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje. Odjeljenja i sekretarijat slaće svoje preglede Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a koje će sastaviti pregled prihoda i rashoda za sva odjeljenja i sekretarijat i uputiti ga Predsjedništvu na odobrenje.

Narodno-oslobodilački odbori slaće svoje preglede u dva primjerka zajedno sa trebovanjem kredita, ako ne mogu svojim приходима pokriti sve rashode. Pri tome će sreski narodno-oslobodilački odbori trebovati kredit za sebe i za sve narodno-oslobodilačke odbore na svom teritoriju, tako isto okružni za sebe i za sve sreske narodno-oslobodilačke odbore, a oblasni za sebe i za sve okružne. Ako nadležni viši narodno-oslobodilački odbor smanji nižem rashode, za toliko će mu smanjiti i sumu trebovanog kredita.

3.) Pregledi za mjesec januar 1945. treba da budu izrađeni i predani nadležnom višem NOO-u odnosno Finansijskom odjeljenju pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a do 15. decembra o. g., a odluka donijeta o njima do 1. 1 1945. g.

Slijedeći pregledi treba da budu predani nadležnom višem NOO-u odnosno Finansijskom odjeljenju do 15. u mjesecu.

U koliko pregled ne bude odobren iz ma kakvog razloga do prvog u mjesecu za koji je izrađen, NOO-i mogu da izvršavaju sve one rashode koje mogu da pokriju sopstvenim приходима ili neutrošenim kreditom iz prošlog mjeseca, ako su ti ili u suštini slični rashodi bili odobreni u pregledu prethodnog mjeseca. Rashod koji nije bio predviđen i odobren u pregledu prethodnog mjeseca ne može se izvršavati prije odobrenja pregleda.

Prilikom izrade pregleda za mjesec februar i kasnije mjesece NOO-i će u svojim, a Finansijsko odjeljenje u pregledu svih odjeljenja i sekretarijata pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a navesti radi upoređenja u posebnom stupcu kod svake grupe prihoda i rashoda još i cifre izvršenog pregleda prethodnog mjeseca.

4.) Oblasni narodno-oslobodilački odbori sastaviće svoj pregled tako, da se iz njega vide ne samo njihovi prihodi i rashodi nego i koliko su kredita trebovali svi ostali NOO-i. Trebovanje kredita vrši se prema priloženom obrascu.²⁾

5.) Narodno-oslobodilački odbori će uz svoj pregled poslati i svoju trošarinsku odnosno taksenu tarifu i razrez (i navesti stope).³⁾ Viši NOO-i imaju pravo da (te)⁴⁾ stope smanjuju ili da ukidaju pojedine takse odnosno trošarinu na neke artikle. U tom slučaju će pozvati dotični NOO da nađe neke druge prihode ili da smanji rashode. Isto tako oni mogu, da smanje ili da ukinu razrez.

6.) Finansijsko odjeljenje pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a imaće u svom pregledu naročiti rezervni kredit iz kog će po odobrenju Pretsjedništva davati kredit za nepredviđene rashode odjeljenja i sekretarijata pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a kao i NOO-a.

7.) Preglede seoskih, opštinskih i gradskih NOO-a odobravaju sreski narodno-oslobodilački odbori, preglede sreskih okružni, okružnih oblasni, a oblasnih i odjeljenja zajedno sa sekretarijatom, Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a.

Jedan primjerak odobrenog pregleda svih NOO-a na svom području slaće oblasni narodno-oslobodilački odbori Finansijskom odjeljenju pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.

II.

IZVRŠENJE PREGLEDA

8.) Odobrene preglede potpisuju pretsjednici i sekretari ZAVNOBiH-a i nadležnih NOO-a. (Tim danom oni stupaju na snagu)⁵⁾. O njihovom izvršenju staraju se načelnici finansijskih odjeljenja i šefovi finansijskih odjeljaka, a gdje njih nema sekretari NOO-a. Oni su odgovorni za uredno prikupljanje državnih i samoupravnih prihoda i vođenje blagajničkih knjiga.

9.) Svako odjeljenje i sekretarijat pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a tako isto i viši narodno-oslobodilački odbori treba da imaju svoju blagajnu koja će voditi računске i blagajničke knjige.

Niži narodno-oslobodilački odbori treba da imaju barem blagajnički dnevnik i magazinsku knjigu u slučaju ako imaju prihoda u naturi.

Odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a i viši narodno-oslobodilački odbori, ako imaju magazine sa hranom ili nekim materijalom, alatom itd., treba također da imaju magazinske knjige.

Svi prihodi moraju se unijeti u blagajnu odnosno magazin i pokazati u knjigama. Pribirati ih mogu samo nadležni i od vlasti određeni organi, a primati i držati samo nadležni računopolagači.

Sve knjige treba da budu vođene tako, da se iz njih vidi jasno koji i koliki prihodi su ušli u blagajnu kao i koji i koliki izdatci su učinjeni, kome je predan novac i materijal i na ime čega. Upis u knjige vrši se na osnovu dokumenata ovjerenih od strane nadležnih naredbodavaca.

10.) Načelnik Finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a dužan je da se stara da ni u kojoj blagajni novac ne leži besplodno, on vrši raspodjelu novca u vezi sa trebovanjem kredita. Zbog toga će odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a zajedno sa trebovanjem kredita za svoj mjesečni pregled poslati i izvještaj o stanju svoje blagajne, a oblasni NOO-i pored toga još i stanje blagajni okružnih i sreskih narodno-oslobodilačkih odbora.

11.) Zadnjeg u mjesecu ističe rok pregleda. Blagajne narodno-oslobodilačkih odbora, odjeljenja i sekretarijata pri Pretsjedništvu ZAVNO-

BiH-a zaključice knjige i izraditi izvještaj o ostvarenim prihodima i rashodima. Prihodi i rashodi u izvještaju treba da budu izloženi po grupama isto onako kao i u pregledu.

Oblasni narodno-oslobodilački odbori, odjeljenja i sekretarijat pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a poslaće te izvještaje Finansijskom odjeljenju najdalje do 15 slijedećeg mjeseca.

12.) Naredbodavci I stepena su načelnici pri Pretsjedništvu, sekretar Pretsjedništva ZAVNOBiH-a, pretsjednici i sekretari NOO-a. Načelnici odjeljenja narodno-oslobodilačkih odbora su naredbodavci II stepena i izdaju naloge za isplatu na osnovu i u granicama ovlaštenja naredbodavaca I stepena. Naredbodavci ne rukuju ni novcem, ni vrijednostima ni materijalom. Oni su odgovorni za pravilno izvršenje pregleda, tačno pribiranje prihoda kao i za sve izdatke iz blagajne koje su naredili. Svi naredbodavci su pod vrhovnim nadzorom Pretsjedništva ZAVNOBiH-a, koje može da ovlasti načelnika svog Finansijskog odjeljenja da izvršava taj nadzor u njegovo ime.

13.) Ni jedan izdatak ne može biti zauzet (angažovan), ako nema za njega dovoljno odobrenog kredita. Izdatak se zauzima svakim aktom naredbodavačevim (ugovorom, narudžbom, naredbom itd.) koji ima za rezultat utrošak novca iz blagajne.

14.) Svaki izdatak mora prije isplate biti likvidiran i snabdjeven ovjerenim pravdajućim dokumentima (spisak pomoći, račun za izvršeni rad ili kupljeni materijal itd.), a može se izvršiti samo na osnovu naloga za isplatu nadležnog naredbodavca.

Izdatak koji je bio zauzet u toku mjeseca, ali nije mogao biti isplaćen do kraja mjeseca može se isplatiti u toku slijedećeg mjeseca bez ponovnog unošenja u pregled.

15.) Računopolagači su oni službenici koji primaju, drže ili izdaju novac, vrijednosti i materijal. Samo oni mogu izdavati novac i vrijednosti iz blagajne i materijal i hranu iz magazina. Za svoj rad odgovorni su naredbodavcima.

16.) Načelnik Finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a je ovlašten da vrši izmjene i dopune pojedinih odredaba ovog uputstva, ako se ukaže potreba u toku njegove primjene.

17.) Ovo uputstvo stupa na snagu odmah.

Za Pretsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Sekretar,

Pretsjednik

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 27 od 19. novembra 1944, a u Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 228 od 18. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, HI/228, 232–236.

U poglavlju »I. – Sastavljanje i odobrenje pregleda prihoda i rashoda«, kod tačke 3, na margini dopisano rukom: »pomjeriti«.

*) Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavilo je prijedlog Uputstva Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dopisom br. 27 od 18. novembra 1944. godine, koji glasi:

»U vezi sa odlukom Pretsjedništva od 24. XI o. g.« (datum napisan pogrešno mjesto 14. XI, v. dok. br. 142) »Finansijsko odjeljenje podnosi predlog uputstva za zaustavljanje i izvršenje mjesečnog pregleda prihoda i rashoda na odobrenje.

6 priloga« [osim prijedloga Uputstva ostali prilozi nisu pronađeni].

Za načelnika,
Drag.[omir] Krndija«

1) Navedeni obrazac nije pronađen.

3) Tekst u zagradi na originalu je precrtan.

4) Riječ u zagradi na originalu je precrtana.

5) Tekst u zagradi na originalu je precrtan.

165.

[Jajce, 18] novembar 1944.

TEHNIČKI IZVJEŠTAJ UZ NACRT TIPIZIRANIH KUĆA INŽENJERA JAHIELA FINCIJA, SA NACRTOM ZA IZGRADNJU TIPIZIRANIH KUĆA U OPŠTINI JANJ¹⁾

Da bi se privremeno riješilo pitanje stanovanja za onaj dio stanovništva, koji je ostao bez kuća na teritoriji Sreskog N. O. Odbora, Jajce, potrebno je da se izgradi oko 200 kuća.

Kod izrade nacrtu tipiziranih kuća²⁾ polazilo se je sa stanovišta:

1) da će kuće sebi graditi sami seljaci, potpomognuti radnim brigadama onoga kraja, a pod rukovodstvom sreskih NOO, odnosno opštinskih N. O. Odbora.

2) da kuće mioraju biti najjednostavnije, sa minimum prostorija usljed nedostatka materijala i potrebe da se iste što brže izgrade.

3) da će se kuće izrađivati od brvana, budući da ne postoje druge mogućnosti.

DISPOZICIJA KUĆE:

Kuća ima svega 2 prostorije, kuhinju sa ognjištem i sobom. Kuhinja sa ognjištem nema ni plafona ni poda. Ognjište je otvoreno. Svakako da princip ognjišta nije uopšte preporučljiv, te kod planske izgradnje projektovaće se kuhinja sa štednjakom. Momentalno usljed pomanjkanja željeznih ploča za štednjake i usljed pomanjkanja posuđa kod popaljenog stanovništva, prisiljeni smo da projektiramo samo otvoreno ognjište.

Kuća je uzdignuta od nivoa terena. Predviđa se da će se najviše kuća podignuti na zgarištima, jer tu već postoje kameni temelji zgrada. Soba je popođena i ima plafon. Prostor nad sobom može se upotrijebiti kao spremište.

700:

KONSTRUKCIJA KUĆE:

Kuća je od brvana, krov pokriven sa sindrom. Konstrukciju krova izradiće svaki seljak prema svom nahođenju i želji.

Između sobe i kuhinje ozidan je kod ognjišta zid cca debljine 50 cm. a širina 1 met.[ar]. Taj komad zida služi kao dimnjak, a potreban je radi osiguranja od vatre, usljed blizine ognjišta. Prozor veličine 70–80 cm. dvokrilan sa kopcima. Predviđa se da se zastakli samo jedan prozor, dok bi ostali, koji su također predviđeni sa kopcima, ostali nezastakleni. Is.ti bi se radi vjetrenja mogli po potrebi otvoriti. Vrata veličine 90/200 sa jednostavnim opšavom. Ograda kod ulaza može se izvesti od pruća.

POTREBA MATERIJALA:

Za jednu kuću potrebno je: 3 prozora, 2 vrata, stakla za jedan prozor 0,50 m², 15 kg. klinaca (u glavnom za šindru) klamfi 10 kom., 54 m² oblane daske (za pod i plafon) i 1 peć.

NASA POMOĆ U IZGRADNJI:

Prozori, vrata te daske za izradu plafona i poda izradiće se prema našem nacrtu u pilani i stolariji tvornice za Elektrinu, Jajce. Građu za iste dopremiće opštinski N. O. O a isti će se pobrinuti za otpremu gotovih komada.

Naročito je potrebno osigurati klince, staklo, te peći i to cca 3.000 kg. klinaca, 2.000 kom. klamfi, 100 m² stakla i 50 peći.

Osim toga, nadzor nad samim radom i rukovodstvo vršiće drugovi iz Građevinskog otdjeka Sreskog N. O. Odbora u Jajcu.

Ing. Jahiel Finci

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12029/52, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/251–255.

Na drugoj strani tehničkog izvještaja ispod štambilja ZAVNOBiH-a dopisano je rukopisom: »Primjerak upućen Srećkom nar.[odno] osl.[obodilačkom] odboru Jajce. Veljko, s. r.« [Đorđević],

(Spis je zaveden u Odjeljenju za građevinske radove pri ZAVNOBiH-u pod br. 18 od 18 novembra 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 231 od 19. XI 1944. godine.)

¹) Tehnički izvještaj inženjera Jahiela Finci i nacrt tipiziranih kuća dostavilo je Odjeljenje za građevinske radove pri ZAVNOBiH-u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 18 od 18. novembra 1944. godine.

²) Nacrt tipiziranih kuća nalazi se priložen uz tehnički izvještaj.

[Jajce], 18. novembar 1944.

**ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ SNOO JAJCE O POTEŠKO-
ĆAMA PREVOZA CETINARSKIH TRUPACA U PILANU JAJCE. ODJELJE-
NJE PREDLAŽE DA SE ZA PREVOZ TRUPACA OBEZBIJEDE NOVČANA
SREDSTVA**

Predlaže se gornji prepis izvještaja Sreskog narodno-oslobodilačkog odbora u Jajcu¹⁾, sa slijedećim mišljenjem:

Poznata je činjenica, da je ishrana konja zaposlenih na šumskim radovima izuzimanjem zobi i sijena preko NOO-a skopčana sa sve većim poteškoćama. Sreski odbor čak tvrdi u svom izvještaju, da je daljnja ishrana tih konja na taj način nemoguća, pošto su sela iscrpljena i neće biti moguće daljnje izuzimanje stočne hrane.

Prebacivanje brige oko ishrane konja i dopreme sirovine na pilanu na upravu tvornice u Jajcu, kako to predlaže Sreski narodno-oslobodilački odbor, nema nikakvog opravdanog razloga, pošto pilana tvornice danas prerađuje svu sirovinu isključivo samo za potrebe vojske i u javne svrhe, te od pilanske prerade nema nikakvih prihoda, nego imade samo novčanih izdataka.

Staranje oko snabdijevanja pilane sirovinama treba da i dalje ostane u kompetenciji sreskih narodno-oslobodilačkih odbora, odnosno šumarskog odjeljka tog odbora, a za opskrbu zaposlenih konja treba stvoriti novčana sredstva, kako je to predloženo Pretsjedništvu referatom ovog odjeljenja broj 125 od 31. X 1944. god.²⁾.

Sada izvršiti zamjenu konja sa konjima iz kojeg drugoga sreza teško će biti moguće, i ovo odjeljenje je mišljenja da bi konje svakako na tom radu trebalo zadržati, jer su neophodni ovdje, gdje treba da snabdijevaju sirovinom jednu sposobnu pilanu sa dobrim kapacitetom, koja je vezana preko željezničke pruge sa širokim područjem.

Moli se Pretsjedništvo, da prijedlog iz citiranog referata još jednom uzme u razmatranje i donese po tom važnom pitanju pozitivno rješenje.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a pod br. 190 od 18. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 234 od 19. XI 1944. godine.)

AIRP, S,, mf. ZAVNOBiH-a, III/687.

») V. dok. br. 163.

2) Citirani referat nije pronađen.

[Tuzla], 18. novembar 1944.

**PRIVREDNO ODJELJENJE OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU DO-
STAVLJA PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU
PRIVREDNIH PREDUZEĆA NA TERITORIJI OBLASTI)**

Privredna odjeljenje Oblasnog N. O. Odbora za Istočnu Bosnu dijeli se na slijedeće ostsjeke:

- 1) Otsjek za poljoprivredu i stočarstvo
- 2) Građevinsko-saobraćajni ostsjek
- 3) Šumarski ostsjek
- 4) Rudarski ostsjek
- 5) Otsjek za trgovinu i industriju
- 6) Otsjek za ekonomsku obnovu i statistiku.

Prije našeg dolaska u Tuzlu rad je bio vrlo ograničen uslijed prilika u kojima smo se nalazili. Uglavnom formirani su ostsjeci i diskutovalo se uopšte o radovima, koje treba preduzeti. Stvarni rad počinje tek sa dolaskom u Tuzlu.

Prvi posao, koji nam se sam po sebi nametao, odmah po našem dolasku u Tuzlu, bio je stavljanje pod našu kontrolu bivših državnih ustanova, koje su se bavile svim onim poslovima, koji sada spadaju u našu nadležnost. Ostsjeci su stupili u vezu sa odgovarajućim ustanovama, preuzeli materijal i razne elaborate, koje su tamo zatekli, sredili ih, tako da se uvijek tim materijalom možemo poslužiti. Na osnovu tog materijala i statističkih podataka, rađeni su referati iz pojedinih privrednih grana o njihovom stanju prije rata. Uporedo s tim, rađeni su formulari i upitni arci svih vrsta iz svih privrednih grana, koji obuhvataju stanje prije rata i za vrijeme rata sa oznakom štete koja je nastala usljed rata. Ti formulari i upitni arci rađeni su po uputstvima povjereništva za ekonomsku obnovu zemlje.

To su uopšte poslovi, koje su radili svi ostsjeci, svaki za svoju granu. Posebno pak urađeno je po ostsjecima slijedeće:

I OTSJEK ZA POLJOPRIVREDU I STOČARSTVO:

1) Izrađeno je nekoliko vrsta formulara i upitnih araka, od kojih su neki već dostavljeni Okružnim N. O. Odborima na rad, a jedan dio dovršava se i čim budu gotovi, dostaviće se takođe Okružnim N. O. Odborima na rad.

2) Izrađeni su referati o stanju poljoprivrede prije i tokom rata po granama: stočarstvo, ratarstvo, voćarstvo sa preradom i povrćarstvo. Prikupljeni su statistički podaci o stanju pomenutih grana u 1939 godini. U referatu su djelomično date i smjernice budućeg rada.

3) Sakupljeni su podaci o većem broju poljoprivrednih stručnjaka, koji se nalaze na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.

4) Stavljena je pod kontrolu bivša državna seljačka gospodarska Škola (imanje) u Slavinovićima, na čijem je imanju produžen rad. Imanje je bez stoke i potrebno je što hitnije potrebnu stoku nabaviti.

O sadašnjem stanju poljoprivrede, stočarstva i voćarstva u Istočnoj Bosni još ne raspolažemo nikakvim podacima. Formulari, koji su dostavljeni Okružnim Odborima na rad, iz kojih treba da se vidi to stanje, nisu nam još povraćeni niti su urađeni. Okružni N. O. Odbori još ne inogu da razviju takav rad na svojim terenima. No ipak prema našem poznavanju stvari i podacima koje smo dobili (mogli sakupiti), možemo u opštim crtama iznijeti grubu sliku stanja poljoprivrede, stočarstva i voćarstva u našoj Oblasti. Može se reći da u tri okruga (Trebavsko-Posavskom, Majevičkom i Tuzlanskom) poljoprivreda nije pretrpjela veće štete. Tu se je rad uglavnom prilično odvijao i štete je bilo utoliko, ukoliko su, eventualno, bile zasijavane manje količine usljed pomanjkanja radne snage, stoke ili nepovoljne vojničke situacije. Naročito je povoljna situacija u prva dva Okruga i smatramo, da će hrane biti dovoljno za našu Oblast, a možda će nešto biti i viška. U ostala dva okruga (Vlaseničkom i Romanijskom) štete su ogromne, promjene velike, stanje vrlo teško. Ovim okruzima treba hitna pomoć.

Istočna Bosna spada u najteže ratom pogođene oblasti. U njoj, bez sumnje, stočarstvo je stradalo za preko 70%, a voćarstvo za preko 50%. Bolesti poljoprivrednih biljaka i to naročito voćaka, uzele su najšire razmjere. Izvjestan broj srezova je potpuno privredno uništen, i tek će se s vanredno velikim naporima moći da podigne na predratni nivo. Poljoprivredne ustanove su dijelom razorene, dijelom zapuštene, a dijelom samooživotare.

Prema dosad prikupljenim podacima, na teritoriju Istočne Bosne (oslobođenom i neoslobođenom) nalazi se 15 inženjera agronomije (od kojih 5 partizana), 10 poljoprivrednih stručnjaka sa srednjom školom (od kojih 5 partizana) i 8 poljoprivrednih stručnjaka sa nižom školom (od kojih 2 partizana). U gornje brojeve nisu unešeni poljoprivredni stručnjaci u gradu Sarajevu i poljoprivrednoj školi u Butmiru, o kojima za sada nemamo nikakvih podataka.

Broj stručnjaka je i suviše malen da bi mogao zadovoljiti potrebe Oblasti i oko 24 poljoprivredne ustanove, koliko ih ima u našoj Oblasti.

- Prije rata bile su slijedeće poljoprivredne ustanove u Istočnoj Bosni:

- 1) Državno dobro u Modriči,
- 2) Niže poljoprivredne škole u Butmiru i Derventi i u izgradnji škole u Tuzli, Bijeljini i Maglaju,
- 3) Državna ogledna i kontrolna stanica u Sarajevu,
- 4) Državna ergela u Sarajevu,
- 5) Selekcijaska peradarska stanica u Visokom,
- 6) Stočarska stanica u Sokolcu,
- 7) Voćarska ogledna stanica u Goraždu,
- 8) Voćni i lozni rasadnici u Bijeljini, Zvorniku, Zepču, Vlasenici, Srebrenici, Gračanici i Orašju.

704:

Uz navedene ustanove u Modrici, Butmiru i Derventi, Maglaju, Visokom i Goraždu nalaze se također i rasadnici.

Prema do sada prikupljenim podacima stanje prije navedenih ustanova je slijedeće:

Na državnom dobru u Modriči inventar je dobrim dijelom raznešen, a zgrade su oštećene. Ustanova tek životari. Poljoprivredna škola u Butmiru uglavnom je sačuvana. Poljoprivredna škola u Derventi djelomično je oštećena. Poljoprivredna škola u Bijeljini potpuno je napuštena, a inventar raznešen. Škole u Maglaju i Tuzli nemaju školskih zgrada. Poljoprivredne građevine i inventar (izuzev stoke) uglavnom su sačuvane. O državnoj oglednoj i kontrolnoj stanici u Sarajevu i o državnoj ergeli u Sarajevu nemamo podataka, ali se može pretpostaviti, da su u ispravnom stanju. Seleksijska peradarska stanica u Visokom, prema izvještajima sa kojima raspolazemo, pretvorena je u rasadnik. Radna selekcija peradi prekinuta je. Stočarska stanica u Sokolcu potpuno je zapuštena izuzev zgrada i zemlje, drugo od nje ne postoji. Na oglednoj voćarskoj stanici u Goraždu rad je zanemaren u toku rata.

Stanje voćnih rasadnika je vrlo bijedno. Za pokriće potreba Sreзова svi rasadnici proizvode i suviše malen broj sadnica. Na ukupnoj površini od oko 70 hektara svi rasadnici u 1943 godini proizveli su oko 75.000 raznih vrsta voćnih sadnica što ne iznosi ni 0,75% od ukupnog broja sada. Rasadnici u Vlaseniei, Modriči, Goraždu, Srebrenici i Bijeljini, izgleda da u ovoj godini uopšte nisu radili.

Rad na podizanju voćnih sušnica u toku rata je prekinut. Broj sušnica je smanjen. Etivaže u Brčkam, Samcu i Doboju, nalaze se u stanju kao i prije rata.

II. GRAĐEVINSKO-SAOBRACAJNI OTSJEK:

1) Izrađeni su upitni arci i to: Podaci za obnavljanje izgorjelih naselja, o stanju cesta, puteva i javnih zgrada u blizini istih, o stanju mostova, o stanju željezničkih pruga, o stanju željezničkih mostova. Ovi upitni arci dostavljeni su Okružnim N. O. Odborima na rad.

2) Stavljene su pod kontrolu i sređen materijal u bivšim ustanovama i to: Tehnički odjeljak, Sekcija za ubilježavanje pruge Brčko—Tuzla i Katastarska uprava u Tuzli.

3) Sastavljeni su elaborati za popravak 4 mosta u okolini Tuzle, koji će se izvesti u saradnji sa NOV. Popravljen je pruga Tuzla—Živnice i cesta na istoj relaciji sa objektima na njoj, također u saradnji sa NOV. Spremljen je materijal od 7 baraka za smještaj stanovništva u Birču, koje treba da prime oko 50 porodica.

4) Radi se na popravci nekoliko zgrada za potrebe naših ustanova.

Ukoliko prilike budu dozvoljavale, prisitupiće se izradi provizorija mostova za ofeazbjeđenje saobraćaja i popravak javnih zgrada (za potrebe NOV i pozadinskih vlasti).

4) Stavljena je pod kontrolu bivša državna seljačka gospodarska škola (imanje) u Slavinovićima, na čijem je imanju produžen rad. Imanje je bez stoke i potrebno je što hitnije potrebnu stoku nabaviti.

O sadašnjem stanju poljoprivrede, stočarstva i voćarstva u Istočnoj Bosni još ne raspoložemo nikakvim podacima. Formulari, koji su dostavljeni Okružnim Odborima na rad, iz kojih treba da se vidi to stanje, nisu nam još povraćeni niti su urađeni. Okružni N. O. Odbori još ne mogu da razviju takav rad na svojim terenima. No ipak prema našem poznavanju stvari i podacima koje smo dobili (mogli sakupiti), možemo u opštim crtama iznijeti grubu sliku stanja poljoprivrede, stočarstva i voćarstva u našoj Oblasti. Može se reći da u tri okruga (Trebavsko-Posavskom, Majevičkom i Tuzlanskom) poljoprivreda nije pretrpjela veće štete. Tu se je rad uglavnom prilično odvijao i štete je bilo utoliko, ukoliko su, eventualno, bile zasijavane manje količine usljed pomanjkanja radne snage, stoke ili nepovoljne vojničke situacije. Naročito je povoljna situacija u prva dva Okruga i smatramo, da će hrane biti dovoljno za našu Oblast, a možda će nešto biti i viška. U ostala dva okruga (Vlaseničkom i Romanijskom) štete su ogromne, promjene velike, stanje vrlo teško. Ovim okruzima treba hitna pomoć.

Istočna Bosna spada u najteže ratom pogođene oblasti. U njoj, bez sumnje, stočarstvo je stradalo za preko 70%, a voćarstvo za preko 50%. Bolesti poljoprivrednih biljaka i to naročito voćaka, uzele su najšire razmjere. Izvjestan broj srezova je potpuno privredno uništen, i tek će se s vanredno velikim naporima moći da podigne na predratni nivo. Poljoprivredne ustanove su dijelom razorene, dijelom zapuštene, a dijelom sami» životare.

Prema dosad prikupljenim podacima, na teritoriju Istočne Bosne (oslobođenom i neoslobođenom) nalazi se 15 inženjera agronomije (od kojih 5 partizana), 10 poljoprivrednih stručnjaka sa srednjom školom (od kojih 5 partizana) i 8 poljoprivrednih stručnjaka sa nižom školom (od kojih 2 partizana). U gornje brojeve nisu uneseni poljoprivredni stručnjaci u gradu Sarajevu i poljoprivrednoj školi u Butmiru, o kojima za sada nemamo nikakvih podataka.

Broj stručnjaka je i suviše malen da bi mogao zadovoljiti potrebe Oblasti i oko 24 poljoprivredne ustanove, koliko ih ima u našoj Oblasti.

- Prije rata bile su slijedeće poljoprivredne ustanove u Istočnoj Bosni:
  - 1) Državno dobro u Modriči,
  - 2) Niže poljoprivredne škole u Butmiru i Derventi i u izgradnji škole u Tuzli, Bijeljini i Maglaju,
  - 3) Državna ogledna i kontrolna stanica u Sarajevu,
  - 4) Državna ergela u Sarajevu,
  - 5) Selekcijaska peradarska stanica u Visokom,
  - 6) Stočarska stanica u Sokolcu,
  - 7) Voćarska ogledna stanica u Goraždu,
  - 8) Voćni i lozni rasadnici u Bijeljini, Zvorniku, **Zepču, Vlasenici, Srebrenici, Gračanici i Orašju.**

704:

Uz navedene ustanove u Modriči, Butmini i Derventi, Maglaju, Visokom i Goraždu nalaze se također i rasadnici.

Prema do sada prikupljenim podacima stanje prije navedenih ustanova je slijedeće:

Na državnom dobru u Modriči inventar je dobrim dijelom raznešen, a zgrade su oštećene. Ustanova tek životari. Poljoprivredna škola u Butmiru uglavnom je sačuvana. Poljoprivredna škola u Derventi djelomično je oštećena. Poljoprivredna škola u Bijeljini potpuno je napuštena, a inventar raznešen. Škole u Maglaju i Tuzli nemaju školskih zgrada. Poljoprivredne građevine i inventar (izuzev stoke) uglavnom su sačuvane. O državnoj oglednoj i kontrolnoj stanici u Sarajevu i o državnoj ergeli u Sarajevu nemamo podataka, ah se može pretpostaviti, da su u ispravnom stanju. Seleksijska peradarska stanica u Visokom, prema izvještajima sa kojima raspoložemo, pretvorena je u rasadnik. Radna selekcija peradi prekinuta je. Stočarska stanica u Sokolcu potpuno je zapuštena izuzev zgrada i zemlje, drugo od nje ne postoji. Na oglednoj voćarskoj stanici u Goraždu rad je zanemaren u toku rata.

Stanje voćnih rasadnika je vrlo bijedno. Za pokriće potreba Srezova svi rasadnici proizvode i suviše malen broj sadnica. Na ukupnoj površini od oko 70 hektara svi rasadnici u 1943 godini proizveli su oko 75.000 raznih vrsta voćnih sadnica što ne iznosi ni 0,75% od ukupnog broja sada. Rasadnici u Vlasenici, Modriči, Goraždu, Srebrenici i Bijeljini, izgleda da u ovoj godini uopšte nisu radili.

Rad na podizanju voćnih sušnica u toku rata je prekinut. Broj sušnica je smanjen. Etivaže u Brčkom, Samcu i Dob.oju, nalaze se u stanju kao i prije rata.

II. GRAĐEVINSKO-SAOBRACAJNI OTSJJEK:

1) Izrađeni su upitni arci i to: Podaci za obnavljanje izgorjelih naselja, o stanju cesta, puteva i javnih zgrada u blizini istih, o stanju mostova, o stanju željezničkih pruga, o stanju željezničkih mostova. Ovi upitni arci dostavljeni su Okružnim N. O. Odborima na rad.

2) Stavljene su pod kontrolu i sređen materijal u bivšim ustanovama i to: Tehnički odjeljak, Sekcija za ubilježavanje pruge Brčko – Tuzla i Katastarska uprava u Tuzli.

3) Sastavljeni su elaborati za popravak 4 mosta u okolini Tuzle, koji će se izvesti u saradnji sa NOV. Popravljen je pruga Tuzla – Zivnice i cesta na istoj relaciji sa objektima na njoj, također u saradnji sa NOV. Spremljen je materijal od 7 baraka za smještaj stanovništva u **Birču**, koje treba da prime oko 50 porodica.

4) Radi se na popravci nekoliko zgrada za potrebe naših ustanova.

Ukoliko prilike budu dozvoljavale, prisitupiće se izradi provizorija mostova za obezbjeđenje saobraćaja i popravak javnih zgrada (za potrebe NOV i pozadinskih vlasti).

in. ŠUMARSKI OTSJEK:

1) Preuzeta je bivša šumska uprava u Tuzli i angažovan je za privredni rad izvjestan broj činovnika, inženjera i šumara. Izrađeni su formulari za prikupljanje potrebnih podataka za svaki srez posebno i to: Podaci o vlasnicima šuma, o površini pod šumom i zalihama sirovina, o eksploataciji prije rata i u toku rata, o pilanama, o šumskim štetama, o štetama na objektima, o štetama na inventaru. Svi ovi formulari popunjavaju se, koliko se može, prema podacima koji se nalaze u Šumskoj upravi. Podaci, kojih ovdje nema, sakupiće se na terenu, kod drugih šumskih uprava i preko N. O. Odbora.

2) Paralelno sa izradom i popunjavanjem formulara, sastavlja se opsežan referat o stanju šuma i šumarstva prije rata i za vrijeme rata i o smjernicama budućeg rada. U radu se nalaze tabele, karte i grafikon za ilustraciju samog referata.

3) Prikupljeni su podaci o stručnom osoblju, koje je bilo zaposleno u šumarstvu. Tih stručnjaka ima oko 82 inženjera i podšumara sa srednjom školom, a oko 350 lugara i čuvara šuma. Svi su oni na svojim mjestima ukoliko neki od njih u najskorije vrijeme nije negdje otišao.

4) Radi se na programu (sastavljanju programa) za kurs privrednih čuvara šuma, za kojima će se osjećati velika potreba odmah po oslobođenju naše Oblasti.

Praktični radovi na terenu nisu još preduzimani jer je to za sada neizvodljivo.

IV. OTSJEK ZA RUDARSTVO:

1) Izrađeni su upitni arci i dostavljeni ovdašnjim rudnicima na popunjavanje, dok će za rudnike, koji se nalaze na neoslobođenoj teritoriji dostaviti kasnije. Upitni arci sadržavaju podatke o stanju preduzeća prije rata, za vrijeme rata i sadašnjem, kao i prijedloge stručnjaka za obnovu i eventualno proširenje preduzeća. Podaci od ovdašnjeg rudnika djelomično su već prikupljeni, materijal se sređuje za stručni referat.

U našoj oblasti nalaze se slijedeći ugljeni bazeni:

1) Krekanski bazen rudnika sa rudnicima: Kreka, Bukinje i Puračić.

Na postrojenjima ovih rudnika nema naročitih promjena i rudnici su sposobni za rad. Upravo u ovim rudnicima se danas radi, no produkcija je minimalna iz slijedećih razloga: 1) električna centrala je slaba i ne daje dovoljnu količinu električne energije potrebne za rad rudnika, (zbog čega su dubinski radovi zavodsnjeni) i 2) zbog nestašice jamskog eksploziva i karbita. Uskoro će se električna centrala popraviti i ukoliko budemo imali dovoljne količine pomenutog materijala (a to je dnevno 30 kg. dinamita i 120 kg karbita) moći ćemo podići produkciju ovih rudnika na raniji kapacitet od 40 vagona dnevno. Nestašica u eksplozivu i karbitu skoro onemogućava rad. No, da bi se koliko toliko zadovoljile potrebe ugljena, prešlo se je na otvaranje dnevnih kopova (vađenje ugljena sa površine) u Kreki i Bukinju. U ovim rudnicima zaposleno je nešto preko 1000 radnika, a dnevna produkcija danas iznosi (i iz dnevnih ko-

pova i iz jama) 8–10 vagona uglja. Potrebe ugljena su mnogo veće i da hi se zadovoljilo, trebalo bi što prije nabaviti potrebni materijal.

Rudnik mrkog uglja na Majevidi »Montanika« d. d. uništen je kao i sva postrojenja. Nije moguće renoviranje rudnika i instalacije za kratko vrijeme. Po mišljenju ovdašnjih stručnjaka ne bi se ni rentiralo ponavljati ovaj rudnik jer je skoro potpuno iscrpljen.

2) Banovički bazen mrkog uglja sa rudnicima: Banovići, Mušići, Radin, Begov Potok i Durđevik. Svi ovi rudnici zbog rata potpuno su obustavljeni, sva rudnička postrojenja su uništena, a industrijska pruga Zivinice–Banovići onespobljena. Na tim rudnicima nisu do sada preduzeti nikakvi radovi na obnovi.

3) Bazen lignita i mrkog uglja Ugljevik–Mezgraja sa rudnicima: Ugljevik–Mezgraja. Rudnici se nalaze sada na oslobođenoj teritoriji.

U toku rata potpuno je uništena industrijska pruga Modran-Mezgraja kao i sva rudnička postrojenja. Rudnik Ugljevik s obzirom na mogućnost dnevnog kopa mogao bi biti odmah po oslobođenju stavljen u pogon.

4) Zenički bazen mrkog uglja sa rudnicima: Breza, Zenica i Kakanj. Svi ovi rudnici nalaze se za sada na neoslobođenoj teritoriji. U toku rata rudnička postrojenja Kakanja i Zenice jako su oštećena. Okupatoru je uspjelo kasnije djelomično uspostaviti postrojenja na tim rudnicima o čemu za sada nema nikakvih podataka.

5) Rudnik mrkog uglja Kukavica kod Rogatice nalazi se van pogona od početka narodnog ustanka, pa sva rudnička postrojenja, ukoliko nisu uništena, moraju već zbog dugoga zastoja biti jako oštećena.

6) Rudnici mrkog ugljena Seona i Stražba i Jasenica nalaze se van pogona već od početka rata. Oštećeni su samo zbog zastoja.

7) Rudnik željezne rudače Vareš u toku rata jako je oštećen. Njegovo pravo stanje neznamo pošto se nalazi na neoslobođenoj teritoriji.

8) Rudnik Manganove rudače Cevljanović i rudnik kromita Duboštica; ovi rudnici nemaju nikakvih postrojenja te prema tome nalaze se u ispravnom stanju, ukoliko možda nije oštećena pruga Semizovac–Cevljanović i separacija u Semiaovcu.

9) Olovno-cinkove istrage kod Srebrenice u Sasama nalaze se van pogona od početka narodnog ustanka. Sva mašinska postrojenja su demontirana, a jame su zbog dugog zastoja potpuno neupotrebljive. Za puštanje u pogon poslije oslobođenja gore navedenih rudnika potrebno je osigurati znatne količine jamskog eksploziva, karbita i lakog benzina za osvjetljenje. Pravo stanje ovih rudnika vidjećemo tek kada prikupimo potrebne podatke.

V. OTSJEK ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU:

Referat za trgovinu nije još popunjen. Nema odgovornog druga za taj referat, pa se na tom poslu nije još ništa uradilo. Čitav rad otsjeka sveo se je na industriju i na tom poslu urađeno je prilično.

Pregledana su sva rudarska i industrijska preduzeća Tuzle i okoline grada, konstatovano je stanje i pristupilo se je osposobljenju onih preduzeća za rad, koja su potrebna za snabdijevanje vojske i stanovništva. Otsjek je odmah otpočeo sa radom oko prikupljanja podataka o stanju cjelokupne industrije, o učinjenoj šteti, o mogućnostima osposobljenja postrojenja za rad, o radnoj snazi i potrebama industrije. Izrađeni su upitni formulari i sastavljen je spisak svih industrijskih preduzeća u našoj Oblasti. Stanje pojedinih industrijskih preduzeća je sljedeće:

ELEKTRANA DRŽAVNOG RUDNIKA U KREKI: Bila je u oktobru 1943. god. većim dijelom onesposobljena za rad. Okupator je popravio jedan scari stroj koji sada snabdijeva Tuzlu i djelomično i rudnik ugljena sa električnom energijom. Pošto je potreba ovdašnje industrije kao i grada na električnoj energiji svakog dana veća, a pogon stroja prilično nepouzdan, nađena je mogućnost, da se od raznih dijelova neoštećenih agregata sastavi jedan turbo-generator, koji će osigurati svu potrebnu struju. Radovi su u toku i treba da budu završeni najdalje do konca ov. mj.

Osposobljena je za rad ljevaonica željeza u Tuzli i radi već razne mašinske odljevke od željeza i metala za popravak industrijskih agregata. Ljevaonica će snabdijevati sa raznim materijalom od gvožđa i naše uništene krajeve, izradiće dijelove za peći i sve ono što će biti potrebno- kod podizanja baraka i kuća. U radu su sada dijelovi za peći za Birač.

Državna solana u Kreki imala je 9 kazana za so, od kojih su 4 onesposobljena usljed požara. Osim toga su minirani i automatski kazani; 2 su kazana od ovih bila malo oštećena i NDH izvršila je popravak, dok treći kazan nisu mogli popraviti. Sada ćemo pomoću ovdašnjih stručnjaka iz industrijskih preduzeća kao i radom u ljevaonici željeza izraditi potrebne dijelove za taj kazan. Automatski kazani sada ne rade jer električna centrala ne može davati dovoljno struje. Čim bude kombinirani generator završen, moći će da rade i ovi kazani kao i centrifuge i sušara solane. Ovo je naročito važno radi potroška ugljena, jer se automatski kazani lože sa prašinastim ugljenom, čega imade dovoljno na zalih i koji se ne može upotrebljavati ni u koju drugu svrhu. Solana je imala predviđeno znatno proširenje pogona sa postavljenjem daljnjih 4–6 automatskih kazana. Potrebna instalacija naručena je još za vrijeme Jugoslavije. Solana je u pogonu i radi sa 2 kazana sa kapacitetom od 2–3 vagona soli dnevno. LT njoj je zaposleno oko 350 radnika

DRŽAVNA SOLANA U SIMIN HANU: ima 4 ispravna kazana i spremna je za pogon. Čim rudnik bude davao dovoljnu količinu ugljena, može Solana odmah početi raditi.

Slani bunari, koji snabdijevaju Solanu u Kreki i Simin Hanu slanom vodom i koji su davali slanu vodu za Solvay tvornicu u Lukavcu, ispravni su i u pogonu prema potrebi industrijske soli.

DIONIČKA PIVARA U TUZLI: stoji van pogona oko 13 godina. Za vrijeme rata oštećena je. Da bi se osposobila za rad, bilo bi potrebno svu instalaciju pregledati i izvršiti potrebne popravke.

FABRIKA ŠPIRITA, KVASCA, UGLJIČNE KISELINE I PEČENE MELASNE ĐIBRE (40%-tne lukšije) KREKA A. D. U KREKI onesposobljena je za rad u isto vrijeme kad su onesposobljene i druge industrije. Parni kazani, električna centrala i magacin špirita uništeni su. Inače je uređaj fabrike u potpunom redu i fabrika bi mogla da radi kada bi dobila sirovine, električnu struju i kada bi se postavio parni kazan.

FABRIKA KOŽE ARNOŠT LANDA U TUZLI: u cijelosti je očuvana i radi sada za potrebe vojske. Radi prilično otežano jer nema potrebnih kemikalija i kromske soli za štavljenje koža. Sada se radi štavljenje pomoću ekstrakta od hrastove kore, koji fabrika sama izrađuje S tim se postupak produljuje za oko 3–4 mjeseca. Izrađuje se koža za lice i postavu. Predviđa se proširenje fabrike za izradu donova. Maksimalni kapacitet ove fabrike je mjesečno: 200 kravijih koža (ili 400 telećih koža) i 500–600 ovčijih koža za posao²).

CIGLANA U SLAVINOVIČIMA, sposobna je za izradu cigle i crijepa i daje zadovoljavajuću robu. Nije oštećena. Bilo bi potrebno izgraditi žičanu željeznicu od oko 300–400 m. dužine za prevoz materijala za ciglu, jer materijal koji se nalazi na licu mjesta, daje lošu robu.

PILANA tt. CROATIA D. D. ZA ŠUMSKU INDUSTRIJU, u Zivinicama djelomično je minirana, a djelomično izgorjela, a znatno je oštećena od stanovništva sela. Sada se radi na tome, da se osposobi za rad jedan gater i da se pokrije zgrada, radovi su u toku i trebaju da budu dovršeni do konca ov. mj. Čim budu ovi radovi završeni, pristupiće se popravci jednog drugog gatera, jer će ova pilana imati vrlo važnu ulogu kod izrade građe. Cijela okolina služi se sada sa jednim malim gaterom, koji se nalazi u Kreki, a čim budu radovi kod Croatie završeni, biće kapacitet izrade građe utrostručen.

SOLVAY A. D. FABRIKA AMONIJAČNE KAUSTIČNE I KRISTALNE SODE U LUKAVCU, bila je prošle godine minirana i upaljena. Uglavnom je uništena strojna preduzeća tj. električna centrala, dok su zgrade potpuno izgorjele. Instalacija je donekle očuvana osim nekoliko elektro-motora koji bi se dali nadoknaditi. Nažalost ne postoji mogućnost za sada da se zgrade pokriju i da se sačuva instalacija od vremenskih nepogoda koje će prouzrokovati daljnja oštećenja. Fabrika je imala predviđeno znatno proširenje i instalacije za elektrolizu, za fabrikaciju klora i solne kiseline i vodonika. Dio instalacije, koji je već bio montiran, uništen je. Uređenje fabrike i osposobljenje za pogon ne dolazi sada u obzir jer za to ne postoji nikakva mogućnost. Najvažnije bi bilo pokriti prostorije i onda bi se moglo pristupiti radu. Popravci će se moći većim di-

jelom izvršiti sa domaćim stručnjacima. Fabrika kristalne sode i sode bikarbonate uništene su.

Iz tehničkih razloga i uslijed vojne situacije mogli smo do danas obuhvatiti samo onaj dio industrije, koji se nalazi u Tuzli i u najbližoj okolini grada. Prema podacima koji nam stoje na raspoloženju ustanovljeno je, da se u našoj Oblasti nalaze slijedeća industrijska preduzeća.

27 električnih centrala, 7 preduzeća iz grupe teška industrija: visoke peći, Martanove peći, topionice, željezare itd.: 23 preduzeća iz grupe laka industrija: alat, radne mašine, željezničke radionice itd.; 15 preduzeća iz grupe hemijska industrija: 2 preduzeća iz grupe industrije stakla; 4 preduzeća iz grupe papirne industrije; 23 preduzeća iz grupe grafička industrija; 45 preduzeća iz grupe industrija građevinskog materijala: ciglane, krečane, keramike itd.; (među njima 34 ciglane); 23 preduzeća iz grupe tekstilna industrija; 18 preduzeća iz grupe odjevna industrija; 7 preduzeća iz grupe kožarska industrija; 96 preduzeća iz grupe drvarska industrija: pilane, suha destilacija drveta, celuloza; 41 preduzeće iz grupe industrija životnih namirnica; poljoprivredna i prehrambena industrija; 19 preduzeća iz grupe industrija alkohola i pića i 11 preduzeća iz grupe različita industrija.

O sadašnjem stanju tih preduzeća ne raspolažemo sa potrebnim podacima. Prikupljanje podataka je u toku prema mogućnostima, izrađeni su formulari (upitni arci) za industrijska preduzeća gdje se traže iscrpni podaci, iz kojih će se moći ustanoviti stanje i potreba industrije u našoj Oblasti. Prilaže se jedan formular na uvid³).

VI OTSJER ZA EKONOMSKU OBNOVU I STATISTIKU: Uglavnom za sada saraduje sa ostalim otsjecima na prikupljanju podataka iz svih privrednih grana. Kada se prikupe potrebni podaci srediće se za upotrebu u daljnjem radu, koji će se preduzimati na obnovi zemlje.

II.

Pored ovih poslova privredno odjeljenje radilo je i na raspisivanju zajma. Raspisan je beskamatni zajam od 300,000.000.— Kn. i njegovoj realizaciji pristupilo se je u Tuzli s tim, da se čim prilike dozvole, pristupi naplati zajma i u ostalim krajevima naše oblasti. Od raspisanog zajma ubrano je 21,405.000.— dalja uplata zajma prekinuta je po naređenju Naslova⁴). Za vrijeme naplate zajma ubrano je na ime dobrovoljnih priloga Kn. 475.000.— Detaljan izvadak iz blagajne prilaže se⁵).

Obzirom na to, da je ovo industrijski kraj, da ima mnogo radnika i namještenika, kao i to, da su potrebni mnogi popravci postojećih postrojenja svih vrsta (da i ne govorimo o obnovi) i nabavke razno-raznog materijala, nama su neophodno potrebna novčana sredstva. Prve naše potrebe mislili smo da pokrijemo tim zajmom. No pošto se zajam ne može više

naplaćivati, postavlja se pred nas pitanje, na koji ćemo način doći do novčanih sredstava. Očekujemo od Naslova da nam u tom pogledu da potrebna uputstva. (So koju proizvodimo koje imamo, za sada uglavnom razmjenjujemo u hranu i ta je razmjena vrlo skućena zbog prilika u našoj Oblasti).

III.

Problemi, koji se pred nas postavljaju, mnogobrojni su i obimni. Ćim prilike dozvole, najpreći naš posao biće obezbjećenje saobraćaja, koji je takoreći potpuno dezorganizovan u našoj oblasti Popraviti sve mostove i puteve, u što kraćem vremenu, je neodložan posao: jer dobar saobraćaj je prvi uslov za pravilno podizanje i razvijanje privrede uopšte. Pripremni radovi za taj posao vrše se već u našem građevinsko-saobraćajnom odsjeku. Naporedo s tim treba preduzeti sve, što se može na brzom podizanju izgorjelih naselja, kojih je povelik broj u našoj Oblasti. Taćni podaci o tome biće tek sakupljeni. Kao treći nužan posao, koji ni ukoliko ne smije zaostati iza naprijed navedenih, je naći naćina, da se osposobe sva ona preduzeća, koja su u zastoju, oštećena ili uništena, a koja su neophodna za snabdijevanje stanovništva i vojske.

To su, u najgrubljim crtama, poslovi, koji nam se nameću. No ćim skupimo potrebne podatke, iz kojih ćemo vidjeti pravo stanje pojedinih privrednih grana, moći ćemo detaljnije odrediti, koje radove treba prvenstveno uzeti u obzir. Nastojaćemo, da predhodno izradimo, plan rada, te da po tom planu izvodimo pojedine radove – a prema mogućnostima i sredstvima, koja nam budu stajala na raspoloženju.

Rukovodilac
Privrednog odjeljenja,
Bor.[ivoje] Popović, s. r.

M. P.⁶⁾

ABiH, ZAVNOBiH- neovjereni prepis.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 11/666–670.

- *) Izvještaj je prilog uz dokument br. 177.
- 2) Pogrešno napisano, treba postavu.
- 8) Navedeni formular nije pronađen.
- 4) V. dok. br. 124.
- 5) Navedeni izvadak nije pronađen.
- 6) Stavljena samo oznaka za pečat.

{Jajce}, 20. novembar 1944.

**ODJELJENJE ZA NARODNU PROSVJETU PRI ZAVNOBiH-u DOSTAVLJA
PRÉDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE NASTAVNI PLAN, PRO-
GRAM I METODSKA UPUTSTVA ZA NARODNE OSNOVNE ŠKOLE**

U prilogu dostavlja se PLAN¹⁾, PROGRAM²⁾ i METODSKA UPUTSTVA³⁾ za narodne osnovne škole s predlogom da se odobre.

Načelnik:
A. Babić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 15439, original (nije mikrofilmovan)
(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu prosvjetu pri ZAVNOBiH-u pod
br. 11 od 20. XI 1944. godine.)

¹⁾ Vidi prilog 1.

²⁾ Vidi prilog 2.

³⁾ Vidi prilog 3.

Prilog 1.

Nastavni plan za narodne škole

Red. Broj	P r e d m e t i	Broj nedeljnih sati u stupnju		
			II.	III.
	1. Početna stvarna nastava			
	2. Maternji jezik		5	5
	3. Račun sa geometrijom		5	6
	4. Zemljopis		2	3
	5. Istorija		1	2
	6. Prirodne nauke		2	2
	7. Narodna privreda		2	2
	8. Higijena		1	1
	9. Ručni rad	1	1	1
	10. Crtanje	1	2	2
	11. Lijepo pisanje		1	1
	12. Pjevanje	4/2=2	4/2=2	4/2=2
	13. Gimnastika	4/2=2	4/2=2	4/2=2
	14. Vjeronauka	1	1	1
	Svega časova:	23	27	30

Napomena:

Da bi obuhvatili u školu svu djecu doraslu za školu, kao i onu koja su uslijed rata prekinula školu i prerasla pristupiće se prema propisanom programu izvođenju nastave po stupnjevima. Predviđaju se tri stupnja. Prvi stupanj obuhvata svu djecu koja nemaju osnovno znanje iz pismenosti. Tu spadaju i ona djeca koja su išla već u školu, ali nemaju znanja iz osnovne pismenosti iako su pohađala školu (bez obzira na njihovu dob). U drugi stupanj dolaze ona djeca koja su išla već u školu ili su savladala gradivo za prvi stupanj i pokazuju sposobnosti za brži razvitak. Ovo prelaženje naprednijih đaka u viši stupanj može se vršiti i u toku trajanja obuke. U treći stupanj dolaze ona djeca koja završe obuku drugog stupnja i pokažu zrelost i sposobnost za rad u trećem stupnju.

U ratnim prilikama kada je veliki broj djece ostao izvan škole, a broj učitelja nedovoljan, nastava će se izvoditi po stupnjevima, jer se na taj način omogućuje da djeca od 8, 9, 10 i 11 godina završe školu za što kraće vrijeme, kako bi se školovanje djece mlađe od 8 godina normalizovalo što prije. Redovna obuka traje šest mjeseci. Napredniji đaci mogu u toku 6 mjeseci savladati i po dva stupnja. Nastava je u I i II stupnju jednokratna, a u III i dvokratna, gdje je to moguće. Nedjelja je praznik. Praznovanje vjerskih narodnih i školskih praznika određuje se naknadno.

Nastavni plan predviđa za I stupanj 23 časa, za II stupanj 27 časova, a za III stupanj 30 časova nedeljno. Nastava za I i II stupanj traje četiri sata dnevno i jednokratna je. Za III stupanj nastava se produžava tako, da se ispuni svih 30 časova nedeljno. (Bilo u jednokratnom ili dvokratnom radu.)

Potrebno je da se prema postavljenom planu i programu izradi plan lekcija kao pomoćno sredstvo nastavnicima za ravnomjernu podjelu gradiva i povezivanja naučnih grana u jedinstvenu cjelinu.

Plan lekcija se izrađuje zajednički na okružnim učiteljskim konferencijama. Prema stvorenom planu lekcija, svaki će nastavnik izraditi sebi raspored časova i podnijet ga na uvid okružnom prosvjetnom referentu.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 15439, original (nije mikrofilmovan).

Prilog 2.

Nastavni program za narodne škole

MATERNJI JEZIK

Na ovome stupnju maternji je jezik tijesno povezan sa početnom stvarnom nastavom.

Početna stvarna nastava navikava djecu da realno posmatraju prirodu i prirodne pojave, da uočavaju odnos ljudi i prirode i ljudi međusobno. Na taj će način dječje znanje biti obogaćeno iskustvom, novim

pojmovima, a dječiji jezik novim riječima. Ako se tako postavi početna stvarna nastava ono će prirodno povezati sve predmete međusobno, a naročito nastavu maternjeg jezika. Nastavni plan i program predviđa početnu stvarnu nastavu kao poseban predmet, dok ona u izvođenju predstavlja sastavni dio (pripremni rad) pojedinih predmeta. Odvajanje u nastavnom planu i programu daje olakšicu nastavnicima pri izvođenju nastave, kako bi se predviđenim planom i programom što pravilnije izvodila nastavna građa.

CILJ NASTAVE MATERNJEG JEZIKA:

Cilj nastave maternjeg jezika je osposobiti učenike da pravilno pismeno i usmeno izražavaju svoje misli i da razvije ljubav prema knjizi.

Nastava maternjeg jezika na ovome stupnju obuhvata: predbukvarsku nastavu i nastavu početnog pisanja i čitanja.

Predbukvarska nastava:

Predbukvarska nastava temelji se na početnoj stvarnoj nastavi i obuhvata:

Razvijanje dječjeg govora i navikavanje djece na izražavanje misli u potpunim rečenicama. Ovo će se postići razgovorom.

O školi: Učitelj, đak, učenje, rad u školi. Ponašanje: upoznavanje sa djecom i djece međusobno, pozdravljanje. Sjedanje, izlaženje, odlazak od kuće u školu. Đačke i školske stvari, upotreba i čuvanje tih stvari. Crtanje školskih zgrada i predmeta u njoj. Igre u dvorištu.

O domu: Roditelji, braća, sestre, rođaci. Život i rad u kući. Prostorije u kući, seosko dvorište. Slobodno crtanje kuće i dvorišta. Isticati oblike crtama koje će doći u obzir pri početnom pisanju.

Učenje napamet pjesama i priča o domu i školi.

O domaćim životinjama: domaće životinje koje se viđaju u kućama: mačka, pas, u dvorištu: krave, konj, svinja i perad. Proučavanje životinja kroz njihov život i službu čovjeka. Istaći oblik, boju, organe i koristi od životinja. Čistoća u domu i njega životinja. Crtanje raznih događaja iz života životinja. Ilustracije priča i basana o životinjama.

Učenje napamet pjesama.

O voćnjaku: Divlje i pitome voćke. Korist. Dijelovi drveta: stablo, korijen, grane, lišće, cvijet i plod. Raspoznavanje tih dijelova. Životinje koje žive u krugu viočaka, leptiri, pčele, crvi, bube, ptice, zec.

O vrtu. Zemljište: pripremanje za obradu i usjevi, vrste povrća. Upotreba povrća i upoznavanje sa vrstama. Priče i pjesme o vrtu. Crtanje raznih vrsta voća i povrća i ilustracija rada, događaja.

O selu. Selo, odbor: život u selu i odboru. Rad ljudi i zanimanje, razni zanati u kraju. Život u kućama.

Zajednički radovi u selu; gradnja kuća, puteva, sabiranje ljetme, sjetva itd. Organizacije u selu, razgovori o tim organizacijama. Ilustracija događaja – dramski i crtežima. Pjesme za pjevanje.

Priprema za početno čitanje i pisanje:

Kroz slobodni razgovor ispravljanje dječjih nedostataka u govoru – tepanje, vrskanje, mucanje i neizgovaranje cijelih riječi. Uočavanje jezičnih kao dijelova govora i uočavanje glasova u prirodi.

Priprema za pisanje počinje ideografskim crtama. Ovo crtanje prelazi u pisanje određenih crta i oblika koji sadržavaju sliku slova ili dijelove slova.

Vježbe sa pišaćim priborom: Tablica, pisaljka, školska tabla, imanje slika. Razgovori i opis slike. Naslov slike. Toplota. Svjetlost. Godina doba: promjene u prirodi i ljudski rad. Hrana, odjeća, obuća, Čistoća tijela i odijela.

Zdravlje, rad i odmor.

BUKVARSKA NASTAVA

Prvo pismo ćirilicom odnosno latinicom.

Obrada slova štampanih i pisanih istovremeno.

Čitanje i pisanje riječi, ščitavanje.

Velika pisana slova.

Obrada i čitanje kraćih tekstova, doživljaja.

Zapisivanje rečenica. Upotreba velikih slova i tačke.

Čitanje sa razumijevanjem i vježbe u lijepom čitanju.

Kolektivno i samostalno izražavanje, pismeno u kraćim rečenici i na-

Prepričavanje pročitaneog teksta i doživljaja.

Ilustracija događaja i pročitaneog štiva.

Dramatizacija priča, pjesama i doživljaja.

Čitanje naglas i u sebi.

II. STUPANJ

Čitanje:

Vježbe u lijepom čitanju sa razumijevanjem. Lagano i jasno čitanje kraćih priča, basni i dječjih doživljaja, događaja N. O. borbe, rada i prirodnih pojava.

čitanje kraćih pjesmica.

Prepričavanje pjesmica i priča. Učenje pjesama napamet.

Čitanje i obrada dječjih listova i knjiga.

Čitanje naglas i u sebi.

Dramatizacija naučenih priča i pjesama.

Drugo pismo: latinica odnosno ćirilica.

Pisanje:

Vježbe u prepisivanju kraćeg teksta. Diktat.
Zapisivanje pjesama po sjećanju.
Zajednički pismeni sastavi.
Samostalni pismeni sastavi o doživljenom. Opisi događaja, pojava
mjestâ.
Zapisivanje parola, narodnih poslovice, izreka.
Kraći sastavi za zidne novine.
Pisanje u linijama olovkom i perom.

Gramatika:

Rečenica.
Podmet i prirok.
Vrsta rečenice: čisto prosta, potvrdna, odrećna, upitna i usklićna
rečenica.
Znaci: zarez, upitnik, usklićnik.
Imenice.
Zamjenice.
Pridjevi.
Brojevi.
Glagoli (sve samo razlikovanje).
Pisanje osobnih imenica.
Rastavljanje rijeći na slogove pri prenošenju u drugi red.

III. STUPANJ

Ćitanje:

Vježbe u lijepom i brzom ćitanju sa razumijevanjem proćitanog.
Ćitanje ćlanaka raznovrsnih po sadržaju, po nastavnim predmetima.
Preprićavanje štiva.
Preprićavanje pjesama.
Ućenje pjesmica napamet.
Recitovanje pojedinaćno i horsko.
Dramatizovanje prića i događaja i izvođenje dramatizacije.
Ćitanje i obrada lektire: dječjih listova, omladinskih listova, bro-
šura, zidnih novina itd.
Pronalaženje materijala za zidne novine, recitacije, priredbe.
Narodna književnost – umotvorine. (Pojam.) Ćitanje i preprića-
vanje narodnih pripovjedaka i pjesama.

Pisanje:

Prepisivanje dužeg teksta.
Prepisavanje sa latinice na ćirilicu i obrnuto.
Razne vrste diktata.

Samostalni sastavi. (Sa prethodnim planom ili bez njega.)
Opisivanje i pismeno izlaganje doživljaja iz box-be, iz dječje zajednice i iz sela.
Pisanje pisama kraćih ili dužih.
Pisanje o priredbama (uspjeh ili neuspjeh).
Sastavljanje zidnih novina.
Pisanje po slobodnom izboru o nekom pročitanoj članku u dječjim listovima ili knjizi.
Sve vrste pisama.
Priznanica.
Objava.
Ispunjavanje uputnica.
Sastavljanje zapisnika dječjih sastanaka.

Gramatika:

Ponavljanje gradiva iz I i II stupnja.
Proširena rečenica.
Dijelovi rečenice: dodatci, podmetu i priroku.
Sažeta rečenica.
Složena rečenica.
Imenice: rod, broj, promjena.
Zamjenice: lične, promjena u sva tri lica, pridjevnice (samo pojam).
Pridjevi: rod, broj komparacija, oba vida i promjena.
Brojevi: prosti i redni.
Glagoli: promjena, čestica, crtica, sadašnje, prošlo i buduće vrijeme i način.

Pravopis:

Upravni i neupravni govor.
Pisanje dvotačke i navodnika.
Pisanje naslova, naziva i ustanova.
Pridjevi i riječi izvedenih od vlastitih imenica.
Pisanje odvojeno svih glagola sa ne, upitnog li, kraćih glagolskih oblika.
O čitanju knjiga: dio, poglavlje. Dijelovi sastava: uvod, sadržaj i završetak.

RAČUNSKA NASTAVA

Cilj: •

Upoznavanje učenika sa količinskim odnosima u prirodi i društvu, kao i obučavanje brojnih odnosa. Preko upoznavanja sa osnovnim računskim operacijama konkretno poimanje brojnih količina. Osposobiti učenike za brzo i spretno rješavanje praktičnih zadataka. Razvijanje logičnog mišljenja i svjesne discipline, tačnosti, preciznosti u radu i osjećanja odgovornosti za tačnost rezultata.

II. STUPANJ

Osnovne četiri računske radnje u krugu broja 20.

Priprema za računsku nastavu.

Imenovanje predmeta. Oblik predmeta. Obrađivanje količina i pojam količine.

- a) jednako – nejednako (predmeti po širini, visini i debljani),
- b) veće – manje (predmeti po veličini: olovke, knjige, kuće),
- c) više – manje (predmeti po količini na pr.: dvoje jaja i pet jaja).

Sve vrste očiglednih sredstava koja dolaze za računsku nastavu. (Upoznavanja s njima i rukovanju s njima. Prirodna i vještačka sredstva.)

Priprema za zapisivanje:

Crtaње slika samih predmeta. Zapisivanje brojnih odnosa slikama. Sistematizacija svih grafičkih znakova za brojne količine (kružići, krstići itd.).

Priprema za računske radnje:

Pojam i karakter računanja.

Vrste računanja: sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje. (Preko konkretnih primjera iz života sa usmenim rješavanjem.)

Pojam računskih znakova: manje, više, puta, podijeljeno, jednako i zapisivanje računskih radnja grafičkim znacima sa oznakom računske radnje.

Računske radnje:

Usmeni rad: Pojam sabiranja i oduzimanja u krugu broja 3.

Pojam množenja, dijeljenja u krugu broja tri. Zapisivanje računskih radnja.

Pojam cifara od 1–3 i vježbe u pisanju cifara.

Sve četiri računske radnje u krugu broja 4. Zapisivanje slikama predmeta i grafički.

Obrada cifre 4. Vježbe u pisanju cifre.

Računanje u krugu broja 5. Sve četiri računske radnje usmeno i pismeno.

Pisanje cifre 5.

Pojam broja (kvalitetni i kvantitetni odnos).

Računanje od 5 do 9 usmeno sve četiri računske radnje. Zapisivanje rada slikama i ciframa. Pojam i osnova za tablicu množenja.

Računanje u krugu od 9–12. Prirodan prelaz preko desetice. Neuzimanje u obzir desetice, nego računanje sa 12 (jedinica). Sabiranje i oduzimanje do 12. Množenje i dijeljenje do 12.

Pojam desetice. Najprvo objasniti pojam količine »ništa« i zapisivanje »nule«. Upoznavanje sa desetim sistemom. Pojam desetice na

konkretnim primjerima računanjem preko broja 12. Pojam jedinice. Zapisivanje cifara 9, 10. Računanje preko 10 sa naglašavanjem prelaza preko desetice (u sabiranju) na primjer $9 + 3 = 9 + 1 + 1 = 12$. Zapisivanje računskih radnji do 12 ciframa. Računanje preko 10. Dopunjavanje do 10 i jedinice poslije 10. Obrada druge desetice. Sve četiri računске radnje. Sabiranje i oduzimanje od 12 do 20. Množenje do 20 i dijeljenje do 20.

Tablica množenja na količinama do 20.

Vježbe u lijepom i brzom pisanju od 1–20.

Rimske cifre 1–20.

Pojam cijelih broja.

Pojam dijelova: polovina, trećina, četvrtina.

Brojenje po brojnom nizu od 1–20. Pravo i obrnuto.

Metarske mjere:

Pojmovi o mjerama: metar, litar, kilogram, sat ili čas. Crtanje i pravljenje mjera. Slike tih mjera.

Uočavanje linija na predmetima i upoznavanje vrsta linija: utvrđivanje prve i druge desetice, u svim računskim radnjama usmeno. Pismeno računanje u vidu zapisivanja.

Rad dvojkama, peticama, deseticama.

Porast i opadanje brojnih količina.

Rad sa *deseticama u krugu broja 100*.

Sve računске radnje usmeno. Zapisivanje.

Pojam stotice.

Brojenje.

Primjeri za računске radnje uzimaju se iz života i najbliže dječje okoline.

Za vježbanje manjih brojnih količina uzimaju se djeci najpoznatiji predmeti: gnezda, jaja, pilići, orasi, partizani, djeca u igri.

II. STUPANJ

Ponavljanje gradiva iz I. stupnja.

Sve računске operacije do 100.

Rad sa deseticama do 100 usmeno i popunjavanje desetica jedinicama a stotice deseticama. Zapisivanje usmenog rada.

Radnja u krugu broja 25. Obrada svih četiri računskih radnja.

Usmeni rad i zapisivanje. Sve četiri računске radnje u opsegu broja 30.

Tablica množenja u krugu broja 30.

Tablica dijeljenja i mjerenja u krugu broja 30.

Pojam dijelova: četvrtina, petina osmina..

Računanje dijelovima: sabiranje i oduzimanje. Pretvaranje dijelova u cijele.

Vježbe na mjerama sa cijelim i dijelovima.

Sve četiri računске radnje i zapisivanje u opsegu broja 40.

Tablica množenja dijeljenja i mjerenja do 40.

Sve četiri računске radnje do 50 i zapisivanje.

Tablica množenja, mjerenja i dijeljenja do 50.

Sve četiri računске radnje usmeno sa opisivanjem od 1–100. Isti postupak kao do 50.

Mjere: metar, decimetar i rad decimetrom, litar, decilitar i rad decilitrom.

Cas, minut i računanje minutom.

Pojam 100, rad sa deseticama usmeno i zapisivanjem. Pisanje brojki do 100, računskih radnji do 100.

Mala tablica množenja.

Utvrđiti sve četiri računске radnje do 100 usmeno.

Mjere: Pojam centimetra, mjerenje i računanje sve četiri računске radnje.

Santilitar, mjerenje i računanje.

Dekagram, mjerenje i računanje.

Geometrija:

Pojam novca.

Uočavanje linije na predmetima: prava, kriva, izlomljena, položena, uspravna i kosa.

Pravilna i nepravilna tijela.

Uočavanje uglova na tijelima i crtanje pravilnih predmeta i crtanje nepravilnih predmeta.

Uvježbavanje zadataka sa dvije i više računskih radnji. Usmene sa zapisivanjem.

Primjer za vježbanje računskih radnji u opsegu 100 uzeti iz oblasti stvarne nastave i poljoprivrede, na primjer stoka na livadi dogoni se sa raznih strana, prodaja sabirne akcije, rezultati raznih četa, rada pionira itd.

ÜI. STUPANJ

Sve četiri računске operacije do 1.000.

Ponavljanje gradiva iz **II.** stupnja.

Sve četiri računске radnje usmeno do 100 i rad deseticama do 200 usmeno.

Rad deseticama i jedinicama do 200, sve četiri računске radnje. Zapisivanje brojeva do 200.

Sve četiri računске radnje usmeno do 300 i zapisivanje brojeva. Sabiranje deseticama i oduzimanje do 400. Množenje stotinama i deseticama do 400 i dijeljenje deseticama do 400. Pisanje brojeva do 400. Sve četiri računске radnje u krugu broja 500.

Prelaz na pismeno računanje. Pismeno sabiranje i oduzimanje deseticama i stotinama do 500.

720:

Pojam pismenog sabiranja jedinica i desetica u krugu broja 200 i 300.
 Sve četiri računске radnje u krugu brojeva do 1.000 usmeno. **Pismeno sabiranje i oduzimanje do 500.**
 Pisanje brojeva do 1.000.
 Pismeno množenje sa jednocifrenim brojem u opsegu broja 500.
 Pismeno oduzimanje jedinica, desetica i stotina – od jedinica, desetica i stotina u krugu broja 500 – bez pozajmljivanja – sa pozajmljivanjem.
 Pismeno sabiranje u krugu broja 1.000.
 Pismeno oduzimanje u Jarugu broja 1.000 – sa pozajmljivanjem – bez pozajmljivanja.
 Sve četiri računске radnje u opsegu 5.000 – usmeno.
 Pisanje brojeva do 5.000.
 Mjere: Milimetar, kilometar. Upoznavanje sa mjerama i računanje. Milimetar¹), hektolitar.
 Pismeno množenje sa jednocifrenim brojem i pismeno dijeljenje sa jednocifrenim brojem.
 Usmeno i pismeno računanje od 5.000 – 10.000.
 Pisanje brojeva do 10.000.
 Pojam: tijelo. Geometrijsko tijelo.
 Geometrijske slike: četverokuti, troikuti, romb i romboid.
 Pojam površine. Izračunavanje površina kod kvadrata i pravougaonika.
 Višecifreni broj, pojam.
 Računanje sa višecifrenim brojevima.
 Množenje dvocifrenim brojevima. Dijeljenje dvocifrenim brojevima.
 Pojam razlomka.
 Desetni razlomci (deset stotiniti dijelovi i hiljaditi dijelovi).
 Pisanje desetnih razlomaka, upotreba pri iznošenju rada u proizvodnji.
 Povišenje ili sniženje rada.
 Pretvaranje cijelih brojeva u desetine i obrnuto.
 Računanje desetnim razlomcima.
 Mjere za površine: ar, hektar, kilometar, kvadratni metar i dunum,, mjere za zapreminu: kubični metar, decimetar i centimetar.
 Prosto pravilo trojno.
 Složeni zadaci sa dvije do četiri računске radnje.
 Pisanje brojeva do 50.000 i pojam količine: milion, milijarda.

ZEMLJOPISNA NASTAVA

Cilj:

Cilj zemljopisne nastave je da preko realnog tumačenja prirode i prirodnih pojava upozna učenike sa prirodnim bogatstvima i ljepotama zemlje, da upoznaju koliko je čovjek uspio savladati prirodu i mogućnost daljnjeg savlađivanja prirode. Iskorištavanje prirodnih bogatstava za društvo. Osnovna geografska znanja u svrhu pravilne orijentacije na zemlji. Pomoću nastave razviti ljubav učenika prema svojoj domovini..

II. STUPANJ

Najbliža dječja okolina.

Selo (život ljudi u selu, ustanove; poređenje sa obližnjim selima).
Opština, sva sela u opštini. Opštinski NOO. Rad odbora.

Srez, sve opštine u srezu. Sreski NOO.

Grad i život u gradu.

Saobraćajni putevi: staza, put, cesta, željeznica, vodeni put, zračni put, telefon i telegraf.

Saobraćajna sredstva: tovarni konji, kola, željeznica, auto, lađe, avioni i cepelini.

- Čovjek i priroda: zavisnost čovjeka od zemljišta i klime.

Planina, ravnica, visine i nizine, primorje, klimatske promjene i prilagođavanje čovjeka tim uslovima života.

Geografsko pretstavljjanje dječje okoline. Sadašnjost, prošlost i budućnost okoline u privrednom, kulturnom i prosvjetnom pogledu.

Grubo pretstavljjanje dječje okoline – reljef i uvođenje u stvaranje mape.

Voda: opis i zapažanje na rijeci. Pojam i vrsta vode – stajaće, tekuće, ljevkovite, tople, hladne i slane. Voda i čovjek. Vodena snaga.

Napori čovjeka da savlada snagu rijeke i da primora vodu na pokretanje mašina, navodnjavanje polja. U vezi s tim i stvaranje električne energije, primjena u životu: radio, električna peć, svijetlo, pegla itd.

Važnost vode za lični život čovjeka: umivanje i održavanje čistoće pomoću vode i sapuna. Kako je to bilo u prošlosti, a kako* je danas.

Šuma: Najbliže šume. Postanak šume. Značaj šuma za privredni život i danas u borbi. Bogatstva šume i iskorištavanje (ogrevno drvo i ugalj. Drvo u industriji u prošlosti i u budućnosti. Čovjek i savlađivanje pustinja i prašuma. Čovjek savlađuje prirodu tehnikom i radom i podvrgava je svojoj volji.

Planina: Najbliže planine u Bosanskoj Krajini (već prema tome u kojoj se oblasti nalazi škola). Postanak planine – ukratko. Promjena na planinama. Dadašnji izgled planine i dijelovi. Život životinja u planini. Život pokraj rijeke i mora.

Ravnice i doline: Vrste ravnica, najbliža ravnica u okolini, život u ravnici. Sela i gradovi u ravnici.

Orijentacija: Pronalaženje strana svijeta U prirodi. Orijentacija na kartama:

Zemaljska lopta: Okretanje zemlje – dan i noć. – Orijentacija na zemljišnoj kugli (kompas).

Okretanje zemlje oko sunca – godišnje doba.

➤ Bos. Krajina: (važi za škole u Bos. Krajini). Smještaj, oblik zemljišta, klima, privreda, stanovništvo, rijeke, planine i gradovi (za škole koje se nalaze u drugoj oblasti obraditi isto za dotičnu oblast).

III. STUPANJ

Bosna i Hercegovina kao uža domovina dječja. Planine, rijeke i gradovi – detaljno. Rad ljudi u sadašnjosti i u budućnosti i E[^] bogatstva. j^ae[^]vii,j^ea

Karta Bosne i Hercegovine i crtanje karata.

Jugoslavija kao cjelina i domovina svih južnoslovenskih na[^]

Obrađivati po federalnim jedinicama svaku posebno i d^{^^}da. Karakteristike pojedinih federalnih jedinica u prošlosti, sada f[^]a[^]i[^]j[^] uslovima razvoja za budućnost. i

Jugoslavija kao zemlja na Balkanu i njeno mjesto u Evro[^]

Evropa – opšte crte.

Ostale države u Evropi: bratski SSSR. Istorijsko-geografs^v evropskog i azijskog dijela SSSR-a.

Ostali dijelovi svijeta (istaći značajnije narode i države).

NASTAVA PRIRODNIH NAUKA

Cilj:

Cilj nastave prirodnih nauka je da se upozna priroda stvena cjelina sa zakonima koji vladaju u njoj i prirodnim p['] jedij- da oslobodi ljude predrasuda o postanku svijeta i života uopšte, i[^]vaiä'a' gući pravilno shvatanje snage napretka u životu: da dođe do saz \ tehnik u rukama čovjeka savladava prirodu i dovodi ga do m[^] j[^] spodara prirode. ^ ^

II. STUPANJ

Prirodne pojave: kiša, vjetar i lijepo vrijeme (barometar), doba: ljeto – jesen (kiša, grad, grom, munja), zima – proljeć[^] ^tug[^]g mraz, snijeg, inje).

Zavisnost čovjeka od tih pojava u prirodi. (Sunce, vazduh, toplomjer). Q^R4otj i

Život na zemlji: biljni i životinjski svijet u službi čovjek[^] stva zemlje Bosanske Krajine i Bosne i Hercegovine (odnosno Kh[^]ogat- kojoj se nalazi škola). Rude, vrsta rude. Šume, vode, zemljišta z[^] ^s t i u Rudnici uglja, gvožđa, bakra, aluminijska itd. Fabrike i sirovine. ^radu nja kreča i krečane. r o[^]vod-

Šume i industrija: Drvo, pilane i tvornice za preradu drv^K, «!»• * * (h*.

Voda: snaga. Od vodenice do električne centrale. Vodena pa kotao. a> \$ a t o i

Pogon strojeva (željeznica, brod, vršalica i fabrika).

Nafta i motori.

II. STUPANJ

Najbliža dječja okolina.

Selo (život ljudi u selu, ustanove; poređenje sa obližnjim selima).
: Opština, sva sela u opštini. Opštinski NOO. Rad odbora.

Srez, sve opštine u srezu. Sreski NOO.

Grad i život u gradu.

Saobraćajni putevi: staza, put, cesta, željeznica, vodeni put, zračni put, telefon i telegraf.

Saobraćajna sredstva: tovarni konji, kola, željeznica, auto, lađe, avioni i cepelini.

. Čovjek i priroda: zavisnost čovjeka od zemljišta i klime.

Planina, ravnica, visine i nizine, primorje, klimatske promjene i prilagođavanje čovjeka tim uslovima života.

Geografsko pretstavljanje dječje okoline. Sadašnjost, prošlost i budućnost okoline u privrednom, kulturnom i prosvjetnom pogledu.

Grubo pretstavljanje dječje okoline – • reljef i uvođenje u stvaranje mape.

Voda: opis i zapažanje na rijeci. Pojam i vrsta vode – stajaće, tekuće, ljevkovite, tople, hladne i slane. Voda i čovjek. Vodena snaga.

Napori čovjeka da savlada snagu rijeke i da primora vodu na pokretanje mašina, navodnjavanje polja. U vezi s tim i stvaranje električne energije, primjena u životu: radio, električna peć, svijetlo, pegla itd.

Važnost vode za lični život čovjeka: umivanje i održavanje čistoće pomoću vode i sapuna. Kako je to bilo u prošlosti, a kako je danas.

Suma: Najbliže šume. Postanak šume. Značaj šuma za privredni život i danas u borbi. Bogatstva šume i iskorištavanje (ogrevno drvo i ugalj. Drvo u industriji u prošlosti i u budućnosti. Čovjek i savlađivanje pustinja i prašuma. Čovjek savlađuje prirodu tehnikom i radom i podvrgava je svojoj volji.

Planina: Najbliže planine u Bosanskoj Krajini (već prema tome u kojoj se oblasti nalazi škola). Postanak planine – ukratko. Promjena na planinama. Dadašnji izgled planine i dijelovi. Život životinja u planini. Život pokraj rijeke i mora.

Ravnice i doline: Vrste ravnica, najbliža ravnica u okolini, život u ravnici. Sela i gradovi u ravnici.

Orijentacija: Pronalaženje strana svijeta U prirodi. Orijentacija na kartama:

Zemaljska lopta: Okretanje zemlje – dan i noć. – Orijentacija na zemljišnoj kugli (kompas). • .> .

Okretanje zemlje oko sunca – godišnje doba.

Bos. Krajina: (važi za škole u Bos.. Krajini). Smještaj, oblik zemljišta, klima, privreda, stanovništvo, rijeke, planine i gradovi (za škole koje se nalaze u drugoj oblasti obraditi isto za dotičnu oblast).

III. STUPANJ

Bosna i Hercegovina kao uža domovina dječja. Planine, rijeke, šume i gradovi – detaljno. Rad ljudi u sadašnjosti i u budućnosti i privredna bogatstva.

Karta Bosne i Hercegovine i crtanje karata.

Jugoslavija kao cjelina i domovina svih južnoslovenskih naroda.

Obradivati po federalnim jedinicama svaku posebno i detaljnije. Karakteristike pojedinih federalnih jedinica u prošlosti, sadašnjosti i uslovima razvoja za budućnost.

Jugoslavija kao zemlja na Balkanu i njeno mjesto u Evropi.

Evropa – opšte crte.

Ostale države u Evropi: bratski SSSR. Istorijsko-geografski pojam evropskog i azijskog dijela SSSR-a.

Ostali dijelovi svijeta (isitaći značajnije narode i države).

NASTAVA PRIRODNIH NAUKA

Cilj:

Cilj nastave prirodnih nauka je da se upozna priroda kao jedinstvena cjelina sa zakonima koji vladaju u njoj i prirodnim pojavama: da oslobodi ljude predrasuda o postanku svijeta i života uopšte, da omogući pravilno shvatanje snage napretka u životu: da dođe do saznanja da tehnika u rukama čovjeka savladava prirodu i dovodi ga do mjesta gospodara prirode.

II. STUPANJ

Prirodne pojave: kiša, vjetar i lijepo vrijeme (barometar). Godišnje doba: ljeto – jesen (kiša, grad, grom, munja), zima – proljeće (vjetar, mraz, snijeg, inje).

Zavisnost čovjeka od tih pojava u prirodi. (Sunce, vazduh, toplota i toplomjer).

Život na zemlji: biljni i životinjski svijet u službi čovjeka. Bogatstva zemlje Bosanske Krajine i Bosne i Hercegovine (odnosno oblasti u kojoj se nalazi škola). Rude, vrsta rude. Šume, vode, zemljišta za obradu. Rudnici uglja, gvožđa, bakra, aluminijska itd. Fabrike i sirovine. Proizvodnja kreča i krečane.

Šume i industrija: Drvo, pilane i tvornice za preradu drveta (hartija).

Voda: snaga. Od vodenice do električne centrale. Vodena para, parni kotao.

Pogon strojeva (željeznica, brod, vršalica i fabrika).

Nafta i motori.

II. STUPANJ

Pračovjek i prvo oruđe. Zavisnost ljudi od prirode (strah od prirode).

Borba čovjeka kroz historiju sa prirodom. (Vatra, sjekira, strijela, prvi plug, gvožđe, mašina i moderni stroj.)

Biljni svijet: biljke u okolini i pojmovi i osobine biljaka. Sve vrste žita. O biljci uopšte: jednogodišnje, dvogodišnje biljke. Dijelovi biljaka. Rastenje, cvjetanje, plod i hranjenje.

Kulturne biljke: lan, konoplja, duhan, šećerna repa, pamuk, kakao, kafa, voće i južno voće.

Povrće.

Industrija: sirovine i prerada sirovina kod nas i na strani. Sve vrste tvornica. Imenovanje i način rada tih tvornica. Pojam industrije. Organizacija i zadatak industrije. O zanatima. Zanati koji se razvijaju i koji propadaju.

Pojam privrede uopšte.

ISTORIJA

Cilj. Istorijska nastava, prikazujući život našeg naroda i borbu za slobodu i nacionalnu nezavisnost, koristeći se iskustvom prošlosti, a na osnovu zakona društvenog razvitka – predviđa planove za bolju budućnost; ona treba da razvije ljubav prema svome narodu i svim bratskim narodima; da učvrsti jedinstvo i bratstvo u N. O. borbi, da odgaja u duhu čuvanja tekovina N. O. borbe, a sve da bude osnova za izgradnju nove državne zajednice.

II. STUPANJ

Kroz priče o narodno-oslobodilačkoj borbi istaći ličnost druga Tita. Najpopularniji narodni borci u tome kraju.

Poznati narodni heroji: Mladen Stojanović, Simo Šolaja, Zdravko Pčelar²⁾ i Metko³⁾, Sava Kovačević i Čiča⁴⁾ i dr.

Masovna i pojedinačna herojstva u borbi.

O bratstvu i jedinstvu naroda u borbi za slobodu u ustanku. Junačke pjesme postale za vrijeme borbe (o Titu, o Mladenu, o Šolaji itd.).

Narodna istorija i narodna prošlost – pojam.

Borba naroda za bolji život.

Slaveni, naseljavanje na Balkanu. Jugoslovenski narodi.

Srpski narod i prve srpske države. Nemanja i Nemanjići. Kosovska bitka.

Car Lazar, Kraljević Marko (prema narodnim pjesmama).

Hrvatski narod i prve hrvatske države. Ljudevit Posavski, Tomislav propast države – Petar Svačić.

Bosanska država – veza između Srba i Hrvata. Kulin Ban. Kralj Tvrtko.

Makedonija: Prva makedonska država, borba protiv tuđina.
Tuđinska prevlast nad našim narodima: Mlečani, Habsburgovci, Turci.
Ropstvo pod Turcima. Otpor srpskog naroda protiv turskog gospodstva: hajduci, uskoci (prema ličnostima iz narodne pjesme: Starina Novak, Starac Vujadin, Smiljanić Ilija, Senjanin Ivo, Janković Stojan).
Ustanak u Šumadiji 1804 g. (Karađorđe, Birčanin Ilija, Hajduk Veljko) narodna pjesma: početak bune na dahije
Crna Gora: Borba s Turcima, Vladike.
Narodno-oslobodilačka borba naroda Jugoslavije.
Razvoj i tekovine borbe. Jedinstvo i bratstvo naroda Jugoslavije
Narodno-oslobodilačka vojska.
Narodna vlast.
Federativna demokratska Jugoslavija.
Federalna Bosna i Hercegovina.

III. STUPANJ

Ponavljjanje i proširenje gradiva iz II. stupnja.
Naši narodi pod tuđinskom vlašću.
Feudalni odnosi u našim zemljama: Srbija, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slovenija, Crna Gora.
Seljačka buna u Hrvatskoj (Matija Gubac).
Otpor hrvatskog naroda protiv tuđinske vlasti.
Stvaranje nove srpske države: Karađorđevići, Obrenovići.
Njemačko-austrijsko nadiranje na Balkan. Okupacija Bosne i Hercegovine.
Srbija za Kralja Petra I.
Balkanski ratovi.
Bosna i Hercegovina pod Austrijom. Sarajevski atentat.
Prvi imperijalistički rat. Naši narodi u ratu.
Naši narodi u Jugoslaviji od 1918–1941 g.
Drugi imperijalistički rat.
Propast Jugoslavije i stvaranje uslova za ustanak. Razvoj narodno-oslobodilačke borbe.
Bosna u ustanku. Bosanska krajina kao žarište ustanka.
Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije;
Razvitak narodne vlasti od Narodno-oslobodilačkih odbora do federativne Jugoslavije.
Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) i Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH).
Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.
Zemaljska antifašistička vijeća ostalih federalnih jedinica.
Odluke AVNOJ-a.
Odluke ZAVNOBiH-a.

POLJOPRIVREDNE POUKE

Cilj. Cilj praktičnih poljoprivrednih pouka jeste oživljavanje onih grana poljoprivrede čiji će proizvodi najbrže moći podmiriti ekonomske potrebe naroda, a uvođenjem naprednih metoda rada stvarati napredniju nacionalnu poljoprivredu.

II. STUPANJ

Tlo – vrste obradivog tla.

Obrada tla: Oranje.

Preoravanje.

Zaoravanje trnokosa.

drljanje,

rigolanje,

tanjuranje livade,

đubrenje,

stajsko i umjetno đubre.

Sitne grane poljoprivrede:

povrtlarstvo,

obrada,

važnost,

praktični radovi,

voćarstvo,

obrada,

važnost u ishrani,

praktični radovi,

pčelarstvo,

praktični radovi,

živinarstvo,

kuničarstvo.

Zemljište, nadmorska visina i klima kao uslovi za uzgoj neke biljke.

Korov i uništavanje.

III. STUPANJ

Zemljopradska. Žitarice, okopavanje, uzgoj i prerada.

Industrijske biljke: lan, konoplja, šećerna repa, duhan, pamuk – obrada i prerada.

Prirodne i umjetne livade.

Stočna hrana, uzgoj i čuvanje – silaža.

Stočarstvo: Goveda, konji, ovce, svinje – uzgoj, bolesti stočne.

Stočni proizvodi i prerada – mljekarstvo, suhomesnata roba, vuna, vunare, izrada štofova, kožare.

Pčelarstvo, vrtlarstvo, voćarstvo kao i u drugom stupnju prošireno i sa praktičnim radom.

Strojevi za obradu tla.

Zadružno iskorištavanje strojeva za rad i zajednička obrada tla.

Veza poljoprivrede sa ostalim granama privrede: zanatstvom, industrijom i trgovinom.

Poljoprivredni produkti kao industrijska sirovina.

Opširnije obrađivati one grane poljoprivrede koje su razvijenije u tom kraju ili imaju mogućnost za razvitak, a ostalih se ukratko dotaći. Kod svih grana istaći potrebu razvijanja te grane radi podizanja ekonomskog stanja naroda i izlaska iz ratnih prilika. Zbog pomanjkanja radne snage i stoke istaći nužnost i predanost zajedničke obrade u poljoprivredi-

HIGIJENA

Cilj: Zadatak predmeta higijene je da u cilju podizanja narodnog zdravlja još iz malena upućuje učenike u higijenske propise, razvije svijest o potrebi higijenskog života i stvara higijenske navike.

II. STUPANJ

Sunce i vazdaih. Provjetravanje prostorija, zračenje, sunčanje, igra na čistom zraku i suncu. Rad na otvorenom prostoru (ljetne šumske škole). Voda i sapun. Umivanje, kupanje u rijeci i u toploj vodi. Pranje zuba i usta. Pranje rublja, posteljine, suđa. Čistoća kuće i dvorišta.

Vježbe i igre. Važnost dječijih igara i vježbi za razvitak tijela i očuvanje zdravlja.

Čuvanje od zaraznih bolesti. Odvajanje zdravih od bolesnih i njega bolesnih.

Nužnik. Potreba izgradnje nužnika naročito na selu.

Hrana i piće. Zdrava i zagađena voda. Štetna pića, alkohol, kafa-kofein. Štetnost duhana – nikotin.

Zdrava i pokvarena hrana. Voće i povrće u ishrani – vitamini.

Umjerenost u jelu i piću.

III. STUPANJ

Opis čovječjeg tijela (anatomija): organi i funkcija organa.

Čuvanje i njega organa naročito čula.

Postanak i razvitak čovjeka od pećinskog čovjeka do oivilizovanog u vezi unapređenja zdravlja.

Zarazne bolesti (tifus) pjegavac i trbušni, (dizenterija, tuberkuloza, trahom). Malarija i malarični komarac. Isušivanje močvara. Svrab i druge kožne bolesti. Otklanjanje uzroka zaraznih bolesti, čuvanje od zaraznih bolesti i liječenje.

Prva pomoć. Manje rane, prelom kosti i iščašenje, ujed zmije, ujed bjesna psa, davljenje u vodi, trovanje.

Rad zdravstvenih sekcija N. O. odbora na podizanju narodnog zdravlja u postojećim prilikama.

Zdravlje u SSSR-u.

- a) pravo građana na zdravstvenu zaštitu i održanje zdravlja.
- b) mreže bolnica, ambulanata, rodilišta, savjetovaništa, odmarališta, uređenje uopšte.
- c) zaštita djece i matera – dječiji vrtovi i jasle.

Školska higijena.

NASTAVA CRTANJA

Cilj. Cilj nastave crtanja je da kao izražajno sredstvo pomogne u obradi ostalih predmeta, da kod djece razvije smisao i ukus za lijepo i da kod djece postignu izvjesnu vještinu u crtanju.

I. STUPANJ

Na ovome stupnju crtanje nije poseban predmet, nego je pomoćno izražajno sredstvo svakog nastavnog predmeta gdje se ono po prirodi stvari može uključiti. Crtanje je sasvim slobodno.

II. I III. STUPANJ

U II. i III. stupnju crtanje je također pomoćno izražajno sredstvo sa naglašenim razvijanjem čula, vida i opipa. Na posebnim časovima vježba se na predmetima i uočava skladnost, veličina, oblik, proporcija, simetrija i savladava tehnika crtanja. U II. se radi samo olovkom.

Crta se predmeta, voća, povrća, cvijeća itd.

Ilustracija priča, basni, pjesama i doživljaja.

U III. stupnju, pored ovog crtanja crtaju se ornamenti iz narodnih šara. U tehnici crtanja upotrebljava se još ravnalo, šestar i pastelne boje.

LIJEPO PISANJE

Cilj:

Cilj nastave lijepog pisanja je da djecu nauči lijepo i pravilno pisati, da razvije smisao za urednost.

II. STUPANJ

Piše se olovkom po predlošci ili po primjeru sa table.

Pazi se na lijepo i pravilno pisanje i kod školskih i domaćih radova.

III. STUPANJ

Piše se po predlošci ili po primjeru sa table – mastilom.

PJEVANJE

Cilj.

Cilj i zadatak nastave pjevanja je da održi vedar i radostan dječji život: da pravilnim izvođenjem pjesme probudi i razvija estetska osjećanja i smisao* za lijepo, da zajedničkim pjevanjem razvije smisao za socijalni život a preko narodnih i borbenih pjesama ljubav prema domovini.

I. STUPANJ

Početi sa ritmičkim vježbama. Sat kuca: tiik-tak, tik-tak: zvono zvoniti: bim-bam, bim-bam itd. Zatim na pjesme sa manjim intervalima i jednostavnim ritmom, pa prelaziti na pjesme sa većim intervalima i složenijim ritmom. Za ovo su podesni narodni napjevi koji su im poznatiji, a obično su jednostavni, samo treba obratiti pažnju na izgovaranje glasova. Zatim preći na borbene i umjetničke dječje pjesme. Na ovom stupnju pjeva [se] jednoglasno. Pjesmu vezati sa gimnastikom, igrom i narodnim kolom.

II. STUPANJ

Pjevati pjesme sa većim intervalima i složenijim ritmom. Narodne pjesme, umjetničke i borbene, dječje pjesme. Na ovom stupnju mogu djeca lakše pjesme pjevati dvoglasno – paralelnom tercom, bez naročitih varijacija drugog glasa. Onako kako se to u narodu pjeva.

III. STUPANJ

Na ovom stupnju se uzimaju također umjetničke dječje pjesme narodne i borbene, koje se mogu pjevati i dvoglasno, a bolji dječji horovi i troglasno.

Upoznati djecu sa osobinama glasova: visina, dužina, jačina i boja. Izvoditi ritmičke složenije vježbe, vježbe za visinu, dužinu i jačinu glasova. Upoznati ih sa skalom ne ulazeći u njenu konstrukciju.

U sva tri stupnja gdje god je to moguće vezivati pjesmu sa gimnastikom, igrom i narodnim kolom, uvježbavati pjesme za dječje i druge priredbe.

GIMNASTIKA I DJECIJE IGRE

Cilj.

Cilj i zadatak gimnastike je da sistematski pomaže harmoničan tjelesni razvitak djeteta, razvijajući čvrstinu, gipkost, okretnost i ljepotu tijela, kao uslov za održavanje zdravlja; da dječjim igrama pomogne intelektualni razvitak djeteta; da razvije maštu, smisao za socijalni život, a preko narodnih igara i nacionalno osjećanje.

II. STUPANJ

Gimnastika: Na ovom stupnju se izvode pokreti ruku, nogu i tijela koji imitiraju razne radove na pr. branje jabuka (skakanje u vis), kupljenje jabuka, kako se kafa melje, kako se konac mota, drvo pila, sječe, kako roda šeta, ptica leti i si.

Zatim stilizovani pokreti ruku, nogu i tijela. Pokreti nisu grubi i otsječni, nego sa prelazima.

Vrsta, red, komanda »mirno« »na mjestu voljno« i »voljno«.

Dječije igre. Izvoditi dječje igre koje odgovaraju njihovom uzrastu i fizičkoj snazi.

Godje god je moguće uzimati igre sa pjesmom.

II. STUPANJ

Pored gimnastičkih vježbi I. stupnja, na ovom stupnju izvoditi proste vježbe, vježbe sa spravama i stilizovane vježbe sa pjesmom.

Dvije vrste, prosti redovi, okretanje na mjestu: na desno, na lijevo i stupanje.

Dječje igre. Uzimati igre koje traže više snalaženja i okretnosti. Igra s pjesmom.

III. STUPANJ

Ponoviti vježbe II. stupnja, ritmičke vježbe sa pjesmom.

Vježbe sa spravama.

Okretanje na mjestu. Kretanje. Udvajanje redova. Prestrojavanje u kretanju. Igre dječje sa težim zadacima. Razne vrste štafetnog trčanja. Skok u vis i dalj.

Narodna kola. Pored kola koja se igraju u tom kraju igrati i kola iz drugih krajeva. Izvoditi stilizovana narodna kola sa pjesmom.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 15439, original, (nije inventarisan).

1) Pogrešno napisano mjesto mililitar.

2) Pogrešno napisano mjesto Celar (Zdravko).

3) Pogrešno napisano mjesto Metlo (Dušan Metlić).

4) Slaviše Vajner.

Prilog 3.

METODSKA UPUTSTVA ZA OSNOVNU NASTAVU

Vaspitanje pomoću nastave znači svjesno, namjerno, plansko, sistematsko sticanje znanja i razvijanje učenikovih snaga (sposobnosti). Naša narodna osnovna škola treba da putem dječje školske zajednice da učenicima osnovnu pismenost i najnužnija znanja, da ih osposobi za realno posmatranje života, razvijajući u njima stvaralački duh, samoprijegor, svjesnu disciplinu upornost i oduševljenje za rad u cilju izgradnje nove državne i društvene zajednice.

Pionirske i druge omladinske organizacije treba da pomognu i upotpune rad škole, naročito u pogledu vaspitanja i [u] cilju čuvanja i uzdi-

zanja tekovina narodno oslobodilačke borbe. Kroz ove organizacije škola će lakše biti povezana sa selom, odborom, narodom uopšte, lakše će postati odraz života i spremati omladinu za stvarni život, dajući joj perspektive novog srećnijeg života. Te su organizacije podesne za provođenje duha Narodno-oslobodilačkog pokreta u školsku zajednicu. Treba uvesti djecu u aktivno učešće na sprovođenju zadataka NO Odbora (na primjer rad oko sjetve, žetve, prikupljanja hrane i kod svih vrsta sabirnih akcija). Inače uvođenje novog duha u našu školu vršiće se postepeno i prema prilikama. Najbolje je otpočeti sa organizovanim radom djece na potrebama škole: pitanje čistoće škola i učenika, snabdijevanje vodom i drvima, školskim potrebama, obrada školske bašte, pomaganje roditeljima, spremanje programa za školske priredbe, izdavanje zidnih novina i t. d.

Nastavni program ne treba kruto shvatiti, jer je on uglavnom samo nacrt ili pregled šta treba da se obradi iz pojedinih predmeta, a nastavnicima je ostavljena široka inicijativa, da ga što umjesnije prilagode. Ima stvari važnijih kod kojih se treba zadržati duže i manje važnih koje se mogu izložiti ukratko. U odabiranju nastavnog gradiva bitno je to, da ga djeca mogu shvatiti i da ono najbolje osposobljava za praktičan život. A i sami naziv »osnovna nastava« znači da u izlaganju nastavnog gradiva ne treba zalaziti u detalje i sporednosti. Na osnovu izabranog nastavnog gradiva, kao i prema težini nastavnih predmeta i prema mjesnim i vremenskim prilikama treba još prije početka školskog rada sastaviti *plan lekcija* (pošto se sračuna koliko ima radnih dana ostavljajući potrebno vrijeme za ponavljanje i utvrđivanje gradiva). Ali prelaženje iz jedne u drugu oblast rada ne treba vezivati strogo mehanički ni za nastavni program ni za raspored časova, nego se uglavnom rukovoditi stvarnim potrebama (na primjer logička veza građe ili kad neposredne činjenice iz okoline izazivaju potrebu da se momentalno preskoče izvjesne partije, ili neki naročiti događaj u školi zahtjeva da se izvjesno gradivo odmah obrađuje, bez obzira da li je taj predmet ili ta lekcija određena baš za taj dan itd.). Ne treba mnogo očajavati u nedostatku udžbenika. Oni su bih neophodni u staroj verbalističkoj školi, kada se učilo bez razumjevanja (»odavde-dovde«) i to učilo više za školu nego za život. U osnovnoj nastavi treba dati samo najpotrebnije i to putem posmatranja i razumjevanja stvari i pojava, a čak i poneke apstraktne stvari mogu se uprostiti primjerima iz života, ogledima, crtežima, slikama itd:

Sama škola treba da bude uistinu *radna zajednica*. Učitelj je rukovodilac u životu i radu školske zajednice, iskusni pomagač i najveći prijatelj djece. Na sastancima dječje zajednice rješavaće se sva pitanja učešća u radu, discipline i kažnjavanja, putem uzajamne kritike i samokritike, putem drugarske utakmice u radu.

Samoradnja i očiglednost temelj su cjelokupne radne nastave. Nije cilj samo *sticanje znanja*, nego još više *razvijanje snaga uma*, volje i osjećanja i to *aktivnim radom učenika* i mnogostranim vježbanjem, *angažujući po mogućnosti uvijek sva čula*, kako bi osposobljavanje bilo svestranije, trajnije i sigurnije. Učitelj to vješto pomaže, pedagoški organizuje i upravlja tim radom. Voditi računa o zdravlju i svježini djece (ne samo

putem higijene i gimnastike nego i stvaranjem uslova za to u školskoj zgradi, da se djeca nalaze što više na čistom vazduhu, po mogućnosti i poljske učionice, rad u slobodnoj prirodi).

Dijete treba da bude centar škole i u nastavi se polazi od njegovog sopstvenog života. *Učitelj i nastava služe djetetu*. Stoga je *poznavanje djeteta* prvi uslov prave nastave. Kad se bude bolje poznavalo više će se i *voljeti dijete*, a bez ljubavi nema pravog vaspitanja. Dak treba da dolazi u razred sa zadovoljstvom, da se osjeća u njemu ugodno i vedro, da mu škola bude privlačna. Djeci ostaviti što više spontanosti – okanjujući se autoritativne discipline, jer ona parališe volju: učenik nije kip da sjedi ukočeno itd.

I sama *nastavna metoda* zasnivaće se na poznavanju djeteta. Nastavnik će voditi računa o dječijoj individualnosti, sposobnosti shvatanja, o njegovoj tjelesnoj i psihičkoj kondiciji, o prilikama kod njegove kuće, o uslovima predškolskog vaspitanja, saradivati sa njegovim roditeljima. U nastavi treba da bude reda, ali red nije isto što i mrtva tišina, niti se on stvara samo postavljajući pravila. Treba vješto zaposliti učenike, da se zainteresuju, da se užive u posao, ne premarati ih, razvijati svjesnu disciplinu.

Za dijete su naročito važni prvi utisci u školi, početni rad u njoj. Zato osobitu pažnju posvetiti *radu sa školskim početnicima*. Kod početka, pored svih individualnih razlika, živa aktivnost je njihova zajednička i najmarkantnija odlika. Nagonska potreba za *kretanjem i zanimanjem*. Sve što prime i prežive traže da to izraze, a škola treba da bude mjesto prirodnog razvitka djeteta. Tu je bitno prije svega: vježbanje učenika u posmatranju, mišljenju, govoru i ručnom radu, tu nema potrebe da se odjeljuju predmeti nego je bolje raditi po *principu ukupne nastave*. Prije nego pođu u školu djeca vole da škrabaju, crtaju, da grade. Stoga njihovo posmatranje, shvatanje, doživljavanje treba [da] nađe izraza naročito u crtanju i ručnom radu, a vježbama iz prostog crtanja i modelovanja vrši se priprema i za pisanje. U radu sa početnicima nastava dobiva izvjesno obilježje igre. *Približiti nastavu igri* znači učenje i rad podesiti tako, da djeca u njima nalaze zadovoljstva i radost. Radosno raspoloženje je element dječijeg života, a osim toga duhovna energija mnogo se manje troši, manje izaziva zamor kad rad prati interes i nenamjerna t. j. spontana pažnja. Nastava protkana živošću, raspoloženjem ne samo što ne zamara već podiže i pojačava funkcionisanje čitavog organizma, sviju sposobnosti, djeca rade brže i produktivnije, tako se nastavom obučenom u igru najbolje navikavaju na rad. Nagon, upravljen u prvo vrijeme na slobodno zanimanje, upućuje se postepeno ka određenim ciljevima, i od igre prelazi se na ozbiljan rad, a školi je cilj <Ja svoj naraštaj razvije u dobre i radne ljude.

Na svakom stupnju (u svakom razredu) *nastava mora biti* pristupačna učenikovom shvatanju, polaziti od bližeg i lakšeg ka nepoznatijem i težem. Dječije poznavanje stvari pretežno je poznavanje više ili manje složenih cjelina, a ne elemenata, na primjer mnogo je pristupačnija rečenica kao izraz jedne misli (cjeline) nego njeni dijelovi (riječi, slogovi),

do kojih dolazi tek apstrahovanjem. Cjelina opažajnog iskustva za dijete je psihološki prosta i ako je u stvari logički složena. Pojedinačne bliske cjeline grupišu se u veće cjeline i učenici na neosjetan način dolaze do saznanja naučne klasifikacije. Tako se vrši vezivanje rasturenog gradiva, a učenik se navikava na naučni način mišljenja i uopštavanja. Sve zavisi od vještine učitelja pri izboru gradiva na kome se to vještom metodom može lako i razumljivo ostvariti.

U planu jedne metodske jedinice treba istaći predmet i cilj predavanja, navesti mjesto u udžbeniku koje odgovara predavanju, dati nacrt predavanja, naznačiti metodu za obradu, glavna pitanja koja učenicima treba postaviti, navesti nastavna sretstva kao i zadatke i vježbe za koje ta metodska jedinica daje primjenu. Samo *obrađivanje metodske jedinice prolazi* u glavnom ovaj proces: postavljanje problema ili cilja rada (ako je moguće postavljaju sami učenici spontano) pravljenje plana rada (učenici prikupljaju potrebna sretstva za rad, razmišljaju kako će najbolje doći do cilja), izvođenje rada (učenici pokušavaju sami da riješe pitanje bilo kao razredna zajednica bilo po grupama ili pojedinačno) i najzad rezultati i kritika rada (kritički stav prema vlastitom radu i primjena stečenog znanja).

Nastavno gradivo izlagati koncizno i ukratko, jer je bolje manje a temeljito (da postane trajna svojina) nego mnogo i površno. Sve mora biti razumljivo. Nije dovoljno da nastavnik kaže samo kako su đaci shvatili, izradili, naučili, nego treba i konkretnim primjerom pokazati i ispraviti nedostatke i greške. Uvijek savjesno i svestrano posmatrati, pratiti i provjeravati nastavni rad, napredak i vladanje svojih đaka, uzdizati se u svojoj pedagoškoj stručnoj spremi, ozbiljno se i svestrano spremati za predavanja, sa ljubavlju za predmet, školu i učenike, topline tona, intenzivnim i metodske radom. Učenike ne štedjeti od rada i njihovih dačkih dužnosti, a ocjenjivati ni prestrogo ni preblago (na osnovu posmatranja dječijeg aktivnog učešća u nastavi, njihovih individualnih osobina, uslova života i dr.).

Postavljati što manje *pitanja*, a omogućiti da djeca više pitaju u skladu sa njihovim nagonom za ispitivanje i radoznalost. Češće postavljati pitanja slabo razvijenim stidljivim učenicima, pomažući i hrabreći. Nastavnik ne treba da mnogo govori ili da brza i da se mnogo šeta kad izlaže, ili da predavanje počinje izdaleka (sa velikim izlišnim uvodima), ili da često ponavlja ono što kaže, ili uvijek jednim tonom, ili sa raznim uzrečicama («ovaj», »dakle«, »kaže« i si.). Pitanja treba postavljati svima i ispitivati sve kao što se i predaje svima, vraćajući se vješto češće na onog koji ne zna. Neka je pitanje jasno, određeno (ne dvosmisleno), logično, gramatički pravilno, što kraće i da postiže na odgovor. Kad đak odgovara dati mu vremena da razmišlja, da ga drugi ne ometaju, paziti da odgovor bude potpun i tačan. Nastavnik griješi ako sam pita i odgovara, a često mu se pri tom čini da učenici znaju.

Da bi rezultati nastave postali što trajnijom dječijom svojinom, potrebno je pored pravilnog izbora i obrade nastavnog gradiva, obaviti i pravilno *ponavljanje i utvrđivanje nastavnog gradiva*. Treba često po-

navijati, naročito u početku, jer je tada zaborav veći, a kasnije ponavljanja mogu biti rjeđa. Ponoviti -ono što je u toku časa pređeno, u početku svake lekcije ponoviti glavne tačke prethodne lekcije iz dotičnog predmeta, na kraju kakvog većeg odjeljka (na primjer kad se obradi jedna epoha u istoriji) ili na kraju određenog vremena (tromjesečno ili polugodišnje) uopšte kad god to zahtijeva pedagoško-didaktička potreba. Ponavljanje mora biti praćeno pažnjom inače slabo koristi. Učenje cjelina ekonomičnije je i bolje, jer preglednost, grupisanost i povezanost gradiva olakšava pažnju. Ponavljanje učenici mogu vršiti i na taj način što će u vidu pismenog zadatka saopštavati ono što su naučili, ili će se tražiti da to naučeno ilustruju, modeluju, dramatizuju itd. Za ponavljanje mogu poslužiti i čitanke i druge knjige gdje je gradivo drukčije izloženo. Ponavljanja ponekad mogu se vršiti i u horu, ali to obično postane mehaniziranje. Uopšte ponavljanje treba vršiti na razne načine, kako bi se očuvao interes i pažnja i kako bi se lakše upamtilo. Navikavati na istrajnost kod učenja. Naučeno se naročito utvrđuje primjenom u životu.

Pored navedenih opštih principa za nastavu navešćemo važnija uputstva za sve nastavne predmete pojedinačno, a nastavnici će to sve sami razraditi i dopuniti što je moguće više i postarati se da imaju kod sebe izrađen metodski potsjetnik koji će im pomoći u školskom radu.

NASTAVA MATERNJEG JEZIKA

Djeca treba da obogate svoj riječnik i da se izvježbaju u pravilnom usmenom i pismenom izražavanju misli. Neka djeca imaju prilike da *slobodno kazuju i objašnjavaju* živim prirodnim jezikom, jer se tako bolje *vježbaju u govoru*, nego ušablonjenim oblikom nastavnog razgovora (u vidu pitanja i odgovora i si.). Sam nastavnik uvijek mora da *govori pravilno* i da ispravlja greške u dječijem govoru. Djeca vole da *pričaju i da slušam priče*. Stoga će priče, pripovijetke i deklamovanje olakšati vježbanje u govoru. Gdje god je moguće treba praktikovati dramatizovanje priča, basni i pjesama. Najbolje je kad djeca i nastavnik slobodno razgovaraju ili izlažu priče, basne, događaje, razgovaraju pri posmatranju slika, pri učenju napamet stihova ili uloge za dječije pozorište itd.

Što se tiče čitanja treba imati na umu naročito slijedeće: da se čita *sve sa razumjevanjem*, da se ne čita po jedno slovo nego u vezi jedno s drugim, onako *kako je napisano*. Do lakoće u čitanju dolazi se čestim i pažljivim čitanjem. Nastojati da se sam učenik popravi ako pogriješi. Iskidano čitanje može se izbjeći ako djeci naviknu da *zastanu kod znakova*, a nipošto ondje gdje nema znakova. Neka je glas pri čitanju prirodan, niži i viši, a kad se sadržima razumije onda je to lako. Stoga je važno da se *obradi sadržaj*. Najbolje je da djeca pričaju slobodno svojim riječima ono što su pročitala. Ponekad se može čitati i u horu. Članke *čitati u vezi sa pojedinim predmetima*, a ne redom kako stoje u čitanci. Za čitanje koristiti i dječije časopise, knjige i novine, pa i novine za odrasle. Kad

jedan učenik čita neka svi ostali paze. Mnogo je bolje ako djeca naviknu da pri učenju i obično u životu čitaju u sebi, nego naglas, jer čitanje u sebi pomaže više razviću pažnje, izrađuje tehniku i saznanje čitanja, djeca ne smetaju jedni drugima, čitaju bez žurbe itd.

Kad se djeci da predstava o glasu odmah preći na obradu toga glasa, a ne čekati dok se izvrši dioba riječi na slogove. *Sčitavanje* ne smije biti na slogove nego u početku glasovno, a docnije sve brže dok se djeca ne oslobode da mogu sčitavati i cijele riječi. Da bi učenici znali i napisati ono što čitaju, bolje je ako se naviknu da izgovaraju (otegnuto) ono što piše, t. j. da jednovremeno čitaju i pišu. Sčitavanje se vrši ne samo iz bukvara, nego i sa slovarice i sa školske table. Na bukvar se prelazi tek kad se obradi izvjestan broj slova. Uspjeh u sčitavanju ne zavisi samo od broja pređenih slova, stoga ne treba žuriti sa obradom novih slova. Obrada sčitavanja izgledala bi od prilike ovako: istakne se cilj, vodi se razgovor o predmetu ili se ispriča jedna pričica koja se odnosi na taj predmet, prelazi se na riječi toga predmeta, pa se ista dijeli na slogove i glasove, izdvaja se nov glas (na pr. kad je riječ zvono »Z«) i pitaju se đaci da li su taj glas kad čuli (kad pčela zuji), djeca se uče taj glas izgovarati, traže se druge riječi u kojima ima taj glas (u početku, sredini i na kraju), piše se novo slovo (Z), učenici takođe pišu to novo slovo. Bolje je da se prvo obradi štampano slovo, pa tek onda pisano, jer je to lakše. Ako se pak čita neki članak onda učitelj kaže koji će se članak čitati, zatim neki učenik čita jedan otsjek iznese njegovu sadržinu (priča slobodno, svojim riječima) poslije toga čitaju se na isti način drugi otsjeci a na kraju se pročita cio članak bez prekida, pa se vodi razgovor o onome što je u njemu važno i primjenjuje na život i rad učenika.

Napominjemo da se za čitanje biraju članci *realnog sadržaja* I NAROČITO ONO ŠTO JE U VEZI SA SVAKIDAŠNJIM ŽIVOTOM. Citati 1 cjeline, a ne samo odlomke, iz književnih i drugih djela (naročito narodne priče i pjesme), a pročitano štivo sadržajno, etički i psihološki razčlaniti, ukazujući na uzroke i posljedice događaja i pojava, razvijajući kritičko mišljenje. Kad učenici kod kuće čitaju neka prave kratke izvode i bilješke i o tome referišu, u školi. Pri čitanju neka uoče nove riječi – neka i tako obogaćuju svoj riječnik.

Što se tiče pisanja: naučiti kako se pravilno sjedi i drži pisaći pribor, kako se izvlače pojedine crte. Pisanje se vrši pod nadzorom, da bi se dale potrebne popravke. Obratiti pažnju i na estetsku stranu i navikavati na čistoću i red. Lijepo pisanje sprovoditi kroz cijelu nastavu, a ne samo na časovima lijepog pisanja.

U pogledu pismenih sastava treba napomenuti da prepisivanje ima vrijednost samo na prvom stupnju, jer ono ne služi ni razvijanju stila niti učenju pravopisa, a cilj pismenih vježbanja je da se djeca osposobe za slobodno pismeno izlaganje, za *stvaralačko prikazivanje*. To je slobodno pretstavljavanje, kao što je i crtanje, modelovanje i dr. i zato se njime može početi još u prvom razredu. To je slobodni dječiji izraz onoga što su zapazila, doživjela, što ih interesuje. Zato se pripremaju vježbanjem i slobodnim pričanjem. Valja izbjegavati mrtvo i jednoliko opisi-

vanje stvari, a davati lake interesantne, praktične sastave i to iz sviju nastavnih predmeta. Nastavnik će đачke radove uvijek pregledati, obratiti pažnju i na spoljnu formu pismenog zadatka. Paziće da se pravilno upotrebljavaju znaci, upućivati da đaci sami ispravljaju greške itd.

Slaba je vrijednost pismenog sastava u kome se naprosto ponavljaju tuđe misli, zato neka učenici pišu *svojim stilom i svojom duševnom* sadržinom, neka iskreno iznose svoje misli i osjećanja. Neka se uvijek bazu da napišu onako kako bi to nekome usmeno ispričali. Pismeni sastavi mogu se ilustrovati crtežom koji je u vezi sa sadržinom teme. Naročitu pažnju obratiti ispravljanju pismenih sastava, a to je najbolje vršiti skupno na času, gdje će nastavnik uz saradnju učenika istaknuti općenite greške pred cijelim razredom. Na ovaj se način najbolje uče, ponavljaju gramatička i pravopisna pravila. Dobro je *ispravljanje vršiti podvlačenjem*, jer se tako učenici navikavaju da sami pronalaze i ispravljaju greške. Može se sa strane crvenim mastilom *naznačiti tačkama* koliko u tom redu ima grešaka. Ne treba se bojati grešaka, niti zbog njih čak izvirgavati ruglu.

U vezi sa pismenim sastavima napominjemo i veliki značaj đачkih novina. (Priče, pjesme, rebusi, kratki članci, poslovice, zagonetke, crteži itd.).

ISTORIJSKA NASTAVA

Ne treba izlagati suviše opširno, nego dati *kratku karakteristiku glavnih epoha*, a narodnu istoriju predavati gdje god je to moguće u vezi sa narodnim pjesmama i umjetničkim tvorevinama, a istorijske događaje vezivati sa zemljištem gdje su se odigrali. Naročito valja istaći uzroke pojedinih događaja, što je *odlučujuće u društvenom razvoju*, kako ljudi sami stvaraju istoriju i to uglavnom široke narodne mase.

Često učitelj mora da priča istorijske događaje, a stoga je važno da to pričanje bude prosto, razumljivo, pregledno, očigledno i plastično, živo, dramatski sa unutrašnjim učešćem i toplinom. Nastojati da se učenici ne preopterećuju pamćenjem mnogih imena, godina i manje značajnih detalja istorijskih događaja. Za preporuku su dječija *dramatska prikazivanja*, gdje je to moguće. Nije dovoljno osloniti se samo na udžbenike, nego naći podesnu literaturu, dobro je da se sastavi *istorijske čitanka*, pa uputiti učenike da pri čitanju teksta traže opšte pitanje na koje taj tekst hoće da odgovori, motriti na glavne ideje onoga što se čita, ponoviti ga poslije čitanja, napraviti izvod iz njega, pretresti ga u razgovoru itd.

Vrlo je važan i *osjećajni momenat u nastavi istorije*, razviti *ljubav prema narodu* i njegovoj slobodi i mržnju prema neprijateljima slobode, a na osnovu ljubavi prema svome narodu neka učenici zavole i ostale narode, neka se osjete članovima velike čovječanske zajednice. Neka se učenici uživaju u istorijsko doba, neka im se da ono što im je psihološki najbliže. Često je podesna genetička i komparativna, pa konekad i biografska metoda u istorijskoj nastavi. Treba vršiti sociološku i psihološku

analizu karaktera ličnosti, događaja, potstičući učenike na razmišljanje i traženje uzročnih veza. Važnije rezultate može neki učenik napisati na tabli, a ostali u svoje sveske. Pri ponavljanju gradiva upotrebiti i hronološku i sinhronističku metodu.

U nastavi se poslužiti i grafičkim prikazivanjem. Neka i sami učenici crtaju granice, male mape, neka skupljaju razglednice, marke, slike iz novina i časopisa, neka to slažu u albume, neka skupljaju razne istorijske predmete. Nastojati da se postepeno stvori u školi *mala istorijska zbirka*. Učionice i školske prostorije ukrasiti istorijskim slikama (istorijskih događaja i ličnosti), i tako dalje.

ZEMLJOPISNA NASTAVA

Upoznavajući *zavičaj i polazeći od njega upoznati postepeno cijelu otadžbinu i razviti ljubav prema njoj*. Valja početi prvo od kuće i dječijeg života, vrta, ulice, saobraćaja, škole, školskog života, polja, šume itd. Kad djeca idu na brdo i odatle posmatraju svoje mjesto onda to ima naročitu draž novine i zanimljivosti i tako se najbolje upoznaje mjesto, njegov položaj, okolina. Može se i svakom učeniku dati i zadatak da posmatra pojave u svojoj okolini, pa da poslije o tom referiše u školi.

Za zemljopisnu nastavu naročito je podesan rad u obliku plastičnog izrađivanja ili pretstavljanja, a naročito *rad u pjesku*. Djeca izrađuju ono što su posmatrala: brdo, potok, rijeku, planine, školu i okolne ulice, selo, plan mjesta sa najvažnijim tačkama u njemu itd.

Geografska karta je važno nastavno sredstvo, a najbolja je reljefna slikovita karta (reljefnim simboličnim slikama predstavlja prilike u nekom prostoru). Mape i atlasi su jedna vrsta čitanki iz kojih đaci crpe geografsko znanje, zaključuju o geografskim pojmovima itd. Učenici mogu praviti reljefne slikovite karte od ilovače. Gdje god postoje planovi pojedinih mjesta učenici treba da se vježbaju u pronalaženju ulica, u traženju pojedinih objekata, a prilikom crtanja karata glavna je stvar što veća očiglednost i preglednost crteža, a ne njegova stroga naučna tačnost. Jedan od najvažnijih i najtežih problema zemljopisne nastave jeste *uvođenje u čitanje i razumjevanje karata*. Evo od prilike kako treba pripremiti učenike za čitanje karata: djeca su sa brda vršila raznovrsna posmatranja, poslije u pjesku prave posmatrani predio i objekte u njemu, izrade brdo, kolski put ispod brda, željezničku prugu, rijeku, a jednog dana učitelj saopštava djeci da će sad crtati sve što su pravili. Pošto se najprije velika školska tabla položi na sto pristupi se radu koji izvode đaci i učitelj; učitelj upoznaje djecu sa znacima za obilježavanje, trudeći se da ona sama dođu do tih znakova. Sto se više izrađuje djeca bivaju sve samostalija. Ili drugi primjer: djeca su pravila u pjesku plan školske okoline (ulice, tržište, školu, važnije zgrade). Ulice označuju bijelom kredom i po njima redaju napravljene kućice ili trupčice, kamenčice (što im pretstavljaju kuće), zatim nalaze put od škole do neke druge zgrade, pokazuju što se nalazi u sredini ovoga plana, gdje su glavnije, a gdje sporednije ulice. Sa ovoga rada prelaz na crtež je vrlo prost. Ono što je izrađeno u reljefu uradi se na položenoj tabli.

Ono što su djeca izrađivala u reljefu i crtežu pokazuje im se na gotovoj karti dotičnog mjesta i okoline (koju učitelj sam izradi ako ona ne postoji).

Za izvođenje zemljopisne nastave prvoklasna su sredstva film i projekcioni aparat (u koliko postoji). Za rasvjetljavanje zemljopisnog gradiva mogu da posluže dobro i *isječci* iz časopisa i novina, podesni prospekti, planovi, fotografije, slike na dopisnim kartama, ilustracije i si.

Napominjemo da je važnije razvijanje shvatanja geografskih prilika njihove međusobne zavisnosti i uticaja na čovjeka, a imena i brojke nek se tiču samo najglavnije stvari.

NASTAVA PRIRODNIH NAUKA

Izabraće se ono što je u dječijem *zavičaju* najvažnije u pogledu dječijeg života i u pogledu prirode. Školski vrt pruža priliku za posmatranje mnogih prirodnih pojava i predmeta. Osim toga potrebno je da se što češće i u razno doba godine vode djeca u šetnju i na izlet u cilju *neposrednog proučavanja prirode*. Predmeti se neće posmatrati odvojeno, po nekoj »naučnoj« podjeli, već onako kako se oni nalaze u prirodi, kako bi se shvatio njihov uzajamni odnos, zavisnost, *uticaj prirode na čovjeka i obrnuto itd.* Pošto se tako dobije jedna opšta slika onda se detaljnije proučavaju najizrazitiji pretstavnici neke vrste životinja ili biljaka.

Pri posmatranju, opisivanju, poređenju i izvođenju zaključaka učenik će raditi što samostalnije. Nastavnik će uglavnom skretati pažnju o onom što se treba da zapazi, pokretati na razmišljanje o onom što je zapaženo. Neka učenici pribilježe svoja predavanja i sabiraju potrebne predmete iz prirode. Ako je to moguće izvoditi i ogled (pokus) i to što prostije. Pošto se ogled ponovi nekoliko puta, te djeca dobro shvate dotičnu pojavu prelazi se na poređenje i objašnjenje pojave, utvrđuje se uzrok i izvodi zakon, primjenjuje se na slične slučajeve u životu, istakne se važnost dotične pojave za ljudski život. Istaći ogromne snage koje se nalaze u prirodi i njihovo iskorišćavanje za ljudsko društvo.

Potrebno je da učenici u pratnji nastavnika ili sami obiđu *važnija industrijska poduzeća* (fabrike, pivare, rudokope itd.), u mjestu i okolini, ako nema u blizini onda se prave ekskurzije. Pri pregledu i proučavanju podesno je da su đaci podijeljeni u grupe. Grupi se zadaje problem, a đaci u grupi između sebe vrše podjelu rada. Svaki posmatra i prikuplja bilješke. Poslije predavanja učenici na osnovu svojih zapažanja i bilježaka izrade sastav, koji se u vidu izvještaja čita u razredu i o njemu se vodi diskusija. Nastavnik će svojim neprimjetnim rukovođenjem diskusije doprinijeti da se dotični problem sasvim rasvijetli i zaokruži u cjelinu. Nije glavno opisivanje prirode, nego *poznavanje prirode kao cjeline*, uzajamna povezanost, uzročnost pojava – zakoni u prirodi i to sve na prostim primjerima. Takođe i o *čovječijem tijelu* i njegovim organima, treba izučavati najopštije, ističući pri tom ono što je od koristi i od štete za čovjekovo zdravlje itd.

RAČUNSKA NASTAVA

Ova nastava treba da *stvari jasne pretstave i pojmove o količinama i brojevima, o obliku i veličini objekata*, osposobljavajući učenike da pozdano, lako, brzo i tačno rješavaju svakodnevne usmene i pismene računске (i geometrijske) zadatke. Istovremeno računska nastava može najbolje poslužiti za *razvijanje logičnog mišljenja, osjećanja tačnosti i pravilnosti*.

Princip samoradnji i očigledno računanje na samim stvarima sprovoditi u čitavoj računskoj nastavi. Omogućiti učenicima da sami traže načina za rješavanje zadataka, da sami izvedu pravila i formule, da sami razglabaju i postavljaju probleme, da sastavljaju praktične zadatke. Da se djeca upoznaju sa mjerama i tegovima, treba da ona sama što više mjere. Ne treba zadavati ono čega nema i ono što je bez vrijednosti za mišljenje i za praktičan život, ni ono što ne budi interesovanje.

Usmeno računanje treba da bude temelj pismenom računanju. Od kuglica ili drvaca može se preći na apstraktne brojeve, a onda na izračunavanje zadataka iz praktičnog života. Prvo početi sa lakšim zadacima, a onda postepeno ka težim i sa dovoljno prirodnosti u zadacima (neprirodno je na primjer: »dijete ima 230 jabuka, pa drugome da 160 jabuka«, ili »četiri čovjeka pojedu 130 jaja« i si.), treba izgovoriti cio zadatak i dati dovoljno vremena da djeca sračunaju, a onda neka đak pokaže kako je došao do toga rješenja. Često jedan isti zadatak treba raditi na više načina. Dobro utvrditi jedno po jedno (kad se utvrdi sabiranje onda preći na oduzimanje), paziti na pravilnost izražavanja: mjesto riječi »pozajmiti« bolje je »uzeti«, mjesto »pretvoriti« bolji je izraz »promijeniti«, jer je tako u običnom životu. Bolje je i preglednije je kad se brojevi pri sabiranju i oduzimanju pišu vertikalno, tako se radi i u životu. Sami zadaci neka budu iz praktičnog života: nadnica, trošak, godišnji račun i pro račun, kupovina, prodaja itd., neka zadatak rade svi učenici.

Davati i zadatke koji su u *vezi sa računskim igrama*. Na pr. učitelj tobože zamisli jedan broj i rekne da i djeca zamisle, pa pošto neko dijete saopšti svoj broj, učitelj kaže za koliko je njegov broj veći ili manji, a onda djeca pogađaju koji je broj učitelj zamislio. Dobro je postavljati i ovakve zadatke: »koji je broj 7 puta veći od 8? kad ti imaš 7 godina, a tvoj brat 9 koliko je on stariji, a koliko će on biti stariji kad njemu bude 12 godina?« ili: »4 mačka u 4 budžaka, pred svakim mačkom 3 mačka – koliko je svega mačaka?«. Nastojati da se djeca odviknu od nagađanja, upućujući ih na trezveno razmišljanje, na *logičnu vezu*. Neka se nastavnik suviše ne upliće, nego samo potstiče na samostalan rad. Neka djeca provjeravaju tačnost zadataka, neka se precizno izražavaju, uredno pišu.

NASTAVA RUČNOG RADA

Ova nastava navikava na rad, tačnost, istrajnost, marljivost, pojačava poštovanje rada i radnog svijeta koji stvara ljudska dobra, vježba spretnost u rukovanju stvarima, vježba oko i izrađuje smisao za oblike,

pojačava samoradnju, smisao za red i čistoću, daje maha urođenom nagonu za djelatnost, probuđuje radost zbog vlastitog stvaranja, razvija kolektivni duh itd.

Ručni rad služi i kao *princip u nastavi uopšte*, jer on u njoj nalazi ogromnu primjenu, utvrđuje i provjerava znanje iz ostalih predmeta, znanje čini trajnijim i primjenjivijim, omogućava da učenici angažuju sva čula. Evo nekoliko primjera primjene ručnog rada kao didaktičkog principa: *u početnoj stvarnoj i jezičnoj nastavi* pravljenje jednostavnih dječijih igračaka, pravljenje slova iz gline, izrezivanje iz novina i papira, sabiranje košpica, voća i lišća, modeiovanje pojedinih objekata iz dječije okoline, sabiranje i njegovanje biljki i životinja itd.; *u računskoj nastavi sabiranje* materijala i sretstava (kamenčića, štapića, kestenova) izrezivanje novčanice od običnog papira, skupljanje novina u kojima su cijene raznih životnih namirnica ili razni statistički podaci, rad s predmetima pri sticanju raznih računskih pojmova, kod računskih operacija (zbrajanje, oduzimanje, množenje, dijeljenje, mjerenje) u razlomcima, u mjerenju i vaganju pojedinih predmeta, kod pravljenja geometrijskih tijela, kod izračunavanja volumena pomoću mjerenja itd.; *u zemljopisnoj nastavi* radom u pjesku, glini, ilovači (brdo, dolina, rijeka i dr.), pojam umanjenog mjerila radom u pjesku pomoću štapića i crtanja, pravljenje željezničkih karata, modeiovanje čamaca, sabiranje materijala za geografsku nastavu itd.; *u istorijskoj nastavi* sabiranje starina (oružje, oruđe, novac) pravljenje i modeiovanje spomenika, sabiranje članaka, slika, ilustracija itd.

Od svih ručnih radova najpodesnije je modeiovanje, jer je materijal najprostiji i nije potreban alat.

Potrebna je budnost, nadzor i pomoć nastavnika kao i kod svih predmeta.

NASTAVA CRTANJA

Pored govora i pisanja i crtanje je *način izlaganja odn.[nosno] predstavljanja*; ono je u prvobitnoj zajednici služilo kao sredstvo za sporazumijevanje i čovjek se služio njime prije nego slovima. Ono danas u izvjesnom smislu služi *kao priprema za pisanje*, a ne izučava se samo kao poseban predmet nego kao i ručni rad služi kao princip u nastavi uopšte – njime se koriste u radu i učenici i učitelj.

Nastava crtanja upućuje učenike da *tačno posmatraju stvari i ljepote prigode i umjetnosti*. Upućivanjem i čestim vježbanjem u ovoj vještini pomaže se razvitak učeničkih *stvaralačkih snaga*, naročito nagon umjetničkog stvaranja. Crteži uopšte nemaju vrijednosti ako nijesu izraz učenikovog shvatanja i osjećanja. Ono po vrsti može biti: očigledno (ali ne precrtavanje nego shvatanje onog što je tipično), crtanje po sjećanju, crtanje na osnovu prirode i umjetničkih originala, na osnovu doživljaja, mašte, ritmičko crtanje itd. Ne smije se ništa mehanički crtati, nego sve na osnovu posmatranja, promišljanja, prosuđivanja i zaključivanja.

Perspektivno crtanje je teško zato na shvatljiv način predočiti osnovne pojmove perspektive. Učenici će okom pogađati razmjer bez mje-

renja, paziti na proporciju, početi sa perspektivnim crtanjem najobičnijih predmeta. Kad su učenici shvatili perspektivno predočavanje sa linijama, onda dolazi sjenčenje predmeta olovkom, perom, bojama. Za crtanje odabrati u prvom redu ono što interesuje učenike. *Postupak kod crtanja* po sjećanju bio bi od prilike: djeca prvo predmet posmatraju, onda se on ukloni, pa ga crtaju kako su ga zapamtili, zatim se ponovno iznosi predmet, učenici ispravljaju svoje pogreške, a nastavnik vrši korekturu značajnijih grešaka pred svim učenicima (na školskoj tabli). U tehnici rada slobodnog crtanja ne smije se upotrebljavati lenjir, šestar i guma. Uputiti učenike kako će držati tijelo kada se služe priborom itd.

NASTAVA PJEVANJA

Kad se rad shvati kao čast, kad rad ima uspjeha onda je tu i zadovoljstvo, radost, pjesma, a to opet sa svoje strane daje još više poleta za rad. Zato neka djeca pjevaju ne samo na času pjevanja nego kad god se pruži prilika, kad god ne ometa nastavu. A i sama pjesma vaspitava. Pravilna nastava pjevanja razvija sluh i glas, osposobljava za samostalno pjevanje, budi i jača estetska i rodoljubiva osjećanja, podiže duh, jača volju za život.

Nastavnik objasni *sadržinu pjesme*, vješto je unosi u okvir dječjeg raspoloženja, da je djeca pjevaju sa osjećanjem i razumijevanjem. Ako se želi da pjesma zaista zvuči lijepo, onda se mora paziti na *tekst i melodiju*, jer je pjevanje idealizovani govor. Osobito treba paziti na lijepo izgovaranje riječi. Sistematska *vježbanja glasa i deklamovanje* izvrsna su priprema za lijepo pjevanje. Paziti na ugodno, prirodno i na ne nasilno zvučenje tona, na pravilnu intonaciju i pouzdan ritam. Nije dobro istovremeno pjevati i svirati. Ne treba brzati u pjevanju, a isto tako ljepota u pjevanju ne sastoji se u vikanju. Pjesmu treba prvo naučiti, ako su pjesme lakše može se istovremeno učiti sadržina i melodija i to da se uče u svoje vrijeme (na pr. »Kišo mati blagodati« ne učiti u decembru nego kad se blagodat kiše može i osjetiti). Naučne pjesme treba da umiju odpjevati svi učenici pojedinačno, a ne samo skupno. Kad je god moguće pjeva se stojeći i na čistom vazduhu ili u učionici sa otvorenim prozorima.

NASTAVA GIMNASTIKE

Treba *vješto kombinovati igru, gimnastiku i higijenska uputstva*. (Hrana, stan, rad – odmor, uopšte način života). Za tjelesni odgoj seoske djece obratiti više pažnje njihovom načinu života, a gradska se djeca *qpet* manje kreću na čistom vazduhu, pa su im još *potrebnije* tjelesne vježbe. Izvjesnim periodima vremena i uzrasta *odgovaraju određene promjene u organizmu*, pa stoga i to uzeti u obzir. I rad i vježba mogu biti štetni ako ne odgovaraju uzrastu i ako pretjerano naprežu. Izbjegavati mehanizam, nametanje i dosadu u gimnastici, a pružiti više mogućnosti

oduševljenja, drugarskoj utakmici i uopšte jačanju radne sposobnosti (naročito volje) kod vaspitanika. Pokretima dati više *prirodnu sadržinu* koju vježbači preživljaju. Svestrano i skladno razvijanje i snaženje tijela, privikavajući ga pravilnom držanju i pokretima. Razvijanje okretnosti, odvažnosti, samosvjesti, njegovanje istrajnosti, druželjublja, požrtvovanja, tačnosti, urednosti, pojačavanje rada organa za disanje i krvotoka, oživljavanje nerava i izazivanje radosti života (naročito kada se pjesma udružuje sa gimnastikom) itd.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 15439, original (nije inventarisan).

169.

Sanski Most, 20. novembar 1944.

SRESKI NARODNI SUD U SANSKOM MOSTU DOSTAVLJA ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O ORGANIZACIJI I SAŠTAVU SUDA I TRAŽI UPUTE O VOĐENJU POSTUPKA I IZRICANJU KAZNI U KRIVIČNIM PREDMETIMA¹⁾

I

Ovim se službeno izvještava to Pretsjedništvo, Odjeljenje za pravosuđe, da je izvršena organizacija Sreskog narodnog suda u Sanskom Mostu i da je taj sud dne 13. novembra 1944. otpočeo sa redovnim radom.

Plenum Sreskog Narodnog Oslobođilačkog Odbora na svojoj sjednici od 3. novembra 1944. izabrao je za sudce Sreskog Narodnog suda u Sanskom Mostu drugove: Dmitra Čurguza iz Koprivne, Zorana Bjelanovića iz Kozice i Đžafera Beširevića iz Sanskog Mosta, a za njihove zamjenike drugove: Ivana Polovinu iz Rasavaca i Dušana Durića iz Lipnika.

Izabrani sudci na svojoj sjednici od 10. novembra 1944. izabrali su između sebe za svoga pretsjednika drugu Dmitra Čurguza, o čemu je sačinjen zapisnik, koji je time postao pretsjednikom ovog suda.

Istom prilikom Sreski Nar.[odno]oslobođilački odbor dodijelio je ovom sudu za upravitelja sudske pisarnice drugu: Vejsila Vaizovića, bivšeg sudskog činovnika u Sanskom Mostu, koji ima 24 godine sudske prakse; za zapisničara suda drugu: Hazima Sabića iz Sanskog Mosta, koji ima 1 [i] 1/2 godinu sudske prakse; za sudskog dostavljača drugu Miloša Krejića iz Kozice, te za podvornika suda drugu Muharema Alagića iz Sanskog Mosta, koji je ranije bio 15 godina podvornik kod opštine u Sanskom Mostu.

Prema dopisu Oblasnog Narodno Oslobođilačkog odbora za Bos. Krajinu u Sanskom Mostu broj 597 od 28/10 1944, upućenom ovdašnjem Sreskom Narodno Oslobođilačkom odboru, postavljen je za sekretara ovoga suda drug Dr. Vladimir Ladić, zamjenik državnog tužitelja iz Banja Luke, koji je penzionisan u julu 1941. godine sa preko 17 godina

efektivne sudske službe, a potom od 16. V 1942 radio kao pomoćni sudac kod Invalidskog suda pri Okružnom sudu u Banja Luci sve do 27. 9. 1944 godine kada je prešao na oslobođeno područje; a za pomoćnog sekretara ovoga suda postavljen je drug: Džafer Tahirbegović sudski pripravnik kod Sreskog suda u Goraždu sa 3 godine sudske pripravničke službe.

Pošto u smislu »Uputa za organizaciju i rad Narodnih sudova«²⁾ sekretare sreskih narodnih sudova postavlja Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a na prijedlog Odjeljenja za pravosuđe, a gore imenovani sekretari nisu primili dekrete o postavljenju, to se umoljava za priposlanje istih.

Ujedno se izvješćuje da gore imenovano osoblje ovoga suda također moli dekret o postavljenju.

II

Odmah nakon što je ovaj Sreski narodni sud otpočeo sa radom pristiglo je ovome sudu nekoliko krivičnih prijava većinom zbog krivičnog djela iz §§ 314, 316 i 333 biv.[šeg] Jugosl.[ovenskog] k.faznenog] z.jakonikaj.

Kako prema »Uputama za organizaciju i rad Narodnih sudova« u krivičnim stvarima kod Sreskih Narodnih sudova, gdje je povrijeđen javno pravni interes, te interese imaju zastupati javni tužioci, koji će po službenoj dužnosti stavljati prijedloge za otvaranje postupka, dizati optužnicu i zastupati je na suđenju, to se ukazuje potreba da se kod .ovog Sreskog Narodnog suda postavi javni tužioe ili bar privremeno netko ovlasti da vrši poslove javnog tužioca.

Ovaj sud za sada, da bi se sačuvali dokazi za postojanje krivičnog djela i krivične odgovornosti lica, izvršuje preslušanja osumnjičenih, oštećenih i svjedoka, vrši dakle izviđaje, da bi nakon dovršenih izviđaja mogao predati spis javnom tužiocu na predlog.

U koliko ne bi bio postavljen kod ovoga suda javni tužioe umoljava se za uputstvo, kome će se izviđajni spisi poslati na predlog, odnosno radi neposrednog podizanja optužnice, ali i u ovom slučaju priposljanja spisa ostaje otvoreno pitanje tko će optužnicu zastupati na glavnom pretresu.

Isto tako sud moli za uputstvo da li može mjesto kazne zatvora odnosno robije izreći upućivanje na prisilni, odnosno teški prisilni rad, a u jednom slučaju, kome se .osuđenik ima uputiti radi izvršenja ovih kazni.

Pretsjednik:

Sekretar:

Dr. Vladimir Ladić

ABiH, ZAVNOBiH, original, ćirilica.

(Spis je zaveden u Sreskom narodnom sudu S. Most pod br. Su. 4, a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 14 od 30. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/14–15.

(Pečat sa natpisom: Sreski narodni odbor Sanski Most.)

¹⁾ Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a odgovorilo je na upit Sreskog narodnog suda u Sanskom Mostu svojim dopisom od 7. decembra 1944. godine (V. dok. br. 195.)

²⁾ V. dok. br. 111.

Beograd, 21. novembar 1944.

POVJERENIŠTVO ZA SUDSTVO NKOJ SAOPŠTAVA PREDSEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a RJEŠENJE NKOJ O POSTAVLJANJU DELEGATA U
ADVOKATSKIM KOMORAMA

I. — Nacionalni Komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije na svojoj sednici od 17. novembra 1944. god. doneo je sledeće

REŠENJE

Clan 1.

Do konačnog uređenja advokature (odvetništva) u svim advokatskim Komorama postavlja se Delegat.

Clan 2.

Ovo će rešenje provesti u život federalne jedinice po svojim nadležnim organima, a Poverenik za sudstvo u Nacionalnom Komitetu Oslobođenja Jugoslavije izdaće u tu svrhu potrebna objašnjenja.

Stavljajući vam ovo na znanje, molimo, da se, odmah, odnosno u danom momentu, tako i postupa.

Uveren sam, da će nadležni organi Zemaljskih Veća odnosno Skupština shvaćajući intenciju gornjega rešenja, ovo ispravno i realizirati bez potresa i povrede interesa i načela Narodno-oslobodilačke borbe i pokreta.

II. — Ovom prilikom mišljenja sam da je potrebno naglasiti sledeće:

1) Po bivšim zakonima Jugoslavije Advokatske koimore bile su javno-pravne staleške korporacije i kao takve uživale stanovita prava i dužnosti. Da li će i u koliko potrebama, interesima i načelima poretka, kojeg je ostvario i kojeg namerava ostvariti Narodno-oslobodilački pokret odgovarati takva institucija i u kakvom obliku pokazaće iskustvo, a napose iskustvo novog narodnog sudstva koje je u stvaranju. Zbog toga je stavljanje pod nadzor tih institucija preko nužno.

2) Osim toga ove institucije raspolažu arhivom, novčanim i drugim materijalnim sredstvima (zgradama, gradilištima i si.), koju je potrebno u interesu celine sačuvati i eventualno koristiti pa u tu svrhu staviti pod nadzor.

3) Ovime je ujedno i okarakterisana i funkcija Delegata kako u početku preuzimanja dužnosti tako i za svo vreme do definitivnog donošenja odluke o advokaturi.

III. — Molim, da o izvršenom odmah, a o eventualnim zaprekama i potrebama povremeno izvestite i izveštavate ovo Povereništvo.

Poverenik za sudstvo:
Frane Frol

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Povjereništvu za sudstvo NKOJ pod br. 27 Kab., a
Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 309 od 21. XI 1944.)
AIRP, S., ZAVNOB.H-a, III/8-9.
(Pečat Povereništvo za sudstvo NKOJ.)

171.

[Jajce], 21. novembar 1944.

DOPIS ODJELJENJA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU PRI ZAVNOBiH-u
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O REGULISANJU ISPLATE RADNIKA
KOJI RADE U ČEBETARI ZAVNOBiH-a

Po naređenju načelnika ovog Odjeljenja druga Starog¹⁾ pozvano je 8 drugova čebetara iz Livna, da ovdje prerade oko 600 kg. sirove vune u čebeta.

Do sada su izradili 11 komada čebeta, što dođe odprilike jedno čebe na dan.

Oni se sada hrane na taj način, što primaju nepriređenu hranu (u sirovom stanju) od Sreskog NOO Jajce, pa si sami kuhaju. Obzirom na to, da ovi ne rade za Sreski NOO već za ZAVNOBiH, to se predlaže, da Predsjedništvo preuzme na se brigu oko izdržavanja spomenutih majstora, te da im umjesto nagrade u naravi odredi redovitu nadnicu od Din. 600.- odnosno akord od Din. 3.000.- po izrađenom čebetu.

Napominjem, da su čebetari molili da im se dadne kakovo odijelo, jer im je odjeća potpuno pohabana i izderana.

Referent,
Ing. Tolnauer

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u pod br. 45.)
AIRP, S., ZAVNOBiH, III/377.

1) Đuro Pucar.

172.

Tuzla, 21. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU
DOSTAVLJA ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O
RADU ODJELJENJA¹⁾

Sudski odsjek²⁾ O [blasnog] N. O. O. za ist.[očnu] Bosnu od 1 septembra o. g., kada je formiran O.[blasni] N. O. O., pa do danas nije imao nikakvih naročitih radova.

745:

Beograd, 21. novembar 1944.

POVJERENIŠTVO ZA SUDSTVO NKOJ SAOPSTAVA PREDSEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a RJEŠENJE NKOJ O POSTAVLJANJU DELEGATA U
ADVOKATSKIM KOMORAMA

I. — Nacionalni Komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije na svojoj sednici od 17. novembra 1944. god. doneo je sledeće

R E Š E N J E

Clan 1.

Do konačnog uređenja advokature (odvetništva) u svim advokatskim Komorama postavlja se Delegat.

Clan 2.

Ovo' će rešenje provesti u život federalne jedinice po svojim nadležnim organima, a Poverenik za sudstvo u Nacionalnom Komitetu Oslobođenja Jugoslavije izdaće u tu svrhu potrebna objašnjenja.

Stavljajući vam ovo na znanje, molimo, da se, odmah, odnosno u danom momentu, tako i postupa.

Uveren sam, da će nadležni organi Zemaljskih Veća odnosno Skupština shvaćajući intenciju gornjega rešenja, ovo ispravno i realizirati bez potresa i povrede interesa i načela Narodno-oslobodilačke borbe i pokreta.

II. — Ovom prilikom mišljenja sam da je potrebno naglasiti sledeće:

1) Po bivšim zakonima Jugoslavije Advokatske koimore bile su javno-pravne staleške korporacije i kao takve uživale stanovita prava i dužnosti. Da li će i u koliko potrebama, interesima i načelima poretka, kojeg je ostvario i kojeg namerava ostvariti Narodno-oslobodilački pokret odgovarati takva institucija i u kakvom obliku pokazaće iskustvo, a napose iskustvo novog narodnog sudstva koje je u stvaranju. Zbog toga je stavljanje pod nadzor tih institucija preko nužno.

2) Osim toga ove institucije raspolažu arhivom, novčanim i drugim materijalnim sredstvima (zgradama, gradilištima i si.), koju je potrebno u interesu celine sačuvati i eventualno koristiti pa u tu svrhu staviti pod nadzor.

3) Ovime je ujedno i okarakterisana i funkcija Delegata kako u početku preuzimanja dužnosti tako i za svo vreme do definitivnog donošenja odluke o advokaturi.

III. — Molim, da o izvršenom odmah, a o eventualnim zaprekama i potrebama povremeno izvestite i izveštavate ovo Povereništvo.

Poverenik za sudstvo:
Frane Frol

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Povjereništvu za sudstvo NKOJ pod br. 27 Kab., a u
Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 309 od 21. XI 1944.)
AIRP, S., ZAVNOB.H-a, III/8-9.
(Pečat Povereništvo za sudstvo NKOJ.)

171.

[Jajce], 21. novembar 1944.

DOPIS ODJELJENJA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU PRI ZAVNOBiH-u
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O REGULISANJU ISPLATE RADNIKA
KOJI RADE U ČEBETARI ZAVNOBiH-a

Po naređenju načelnika lovog Odjeljenja druga Starog¹⁾ pozvano je
8 drugova čebetara iz Livna, da ovdje prerade oko 600 kg. sirove vune
u čebeta.

Do sada su izradili 11 komada čebeta, što dođe odprilike jedno čebe
na dan.

Oni se sada hrane na taj način, što primaju nepriređenu hranu (u
sirovom stanju) od Sreskog NOO Jajce, pa si sami kuhaju. Obzirom na
to, da ovi ne rade za Sreski NOO već za ZAVNOBiH, to se predlaže, da
Pretsjedništvo preuzme na se brigu oko izdržavanja spomenutih majstora,
te da im umjesto nagrade u naravi odredi redovitu nadnicu od Din. 600. –
odnosno akord od Din. 3.000. – po izrađenom čebetu.

Napominjem, da su čebetari molili da im se dadne kakovo odijelo,
jer im je odjeća potpuno pohabana i izderana.

Referent,
Ing. Tolnauer

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u
pod br. 45.)
AIRP, S., ZAVNOBiH, III/377.

*) Đuro Pucar.

172.

Tuzla, 21. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU
DOSTAVLJA ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O
RADU ODJELJENJA¹⁾

Sudski odsjek²⁾ O.[blasnog] N. O. O. za ist.[očnu] Bosnu od 1 sep-
tembra o. g., kada je formiran O.[blasni] N. O. O., pa do danas nije imao
nikakvih naročitih radova.

745:

[

Glavni posao ovog odsjeka u ovom razdoblju bio je u tom, što je otpočeo sa prikupljanjem podataka o zločinima okupatora i njegovih pomagača u vezi sa više raspisa Zavnobih i Zem.[ajiske] komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.

U tom pogledu izdane su pod br. 26/44 upute Okružnim N. O. O. (tuzlanski, majevički, posavsko-trebavski, vlasenički i romanijski) i dostavljeni im formulari za prikupljanje tih podataka, koje je O.[blasni] N. O. O. dobio od Zavnobih odn.jncsno] od Komisije za ispitivanje zločina.

U kom stadiju se radovi za prikupljanje ovih podataka nalaze, nije sudskom odsjeku poznato, jer nije još ni jedan izvještaj stigao.

Znači ovaj odsjek nije imao nikakvih drugih poslova.

Isto tako nemamo izvještaja, da li su okružni i drugi niži odbori ista učinili u pogledu organizacije sudstva na svojim područjima. Izgleda da u tom pravcu na području O.[blasnog] N. O. O. za Ist.[očnu] Bosnu do danas još ništa nije učinjeno, a ako je što učinjeno, to je od manjeg značaja". Razlozi za to su:

1) Nisu stigla nikakva uputstva za rad i organizaciju sudova.

2) Naša narodna vlast na području Ist.[očne] Bosne još nije svagdje formirana jer su još uvijek veliki kompleksi u ovom kraju pod kontrolom okupatora i njegovih pomagača, ustaša (Posavina), četnika (Trehava, Ozren itd.) i zelenokadrovaca.

3) Istočna Bosna je još uvijek u oštroj oružanoj borbi sa okupatorom, njegovim pomagačima pa se radi toga ne ukazuje ni naročita potreba za sudovima i sudstvom.

Glavno težište poslova naših narodnih vlasti u ovim krajevima još je uvijek koncentrisano na materijalno pomaganje naše nar.[odno] osl.[obodilačke] vojske i dokle god ovako stanje traje odn.[osno] dok se cjelokupno područje Ist.[očne] Bosne ne oslobodi, neće se moći organizirati naše sudstvo.

Jure Begić

ABiH, ZAVNOBiH, original, rukopis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 46/45-1, od 26. II 1945. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/99-100.

1) Na ovaj izvještaj odgovorilo je Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dopisom od 27. II 1945. godine (v. knj. II, dok. br. 74).

2) Pogrešno upotrijebljen naziv, treba Odjeljenje za pravosuđe. Prema Odluci Predsjedništva o stvaranju organa javne uprave od 3. IX 1944. (v. dok. br. 61), kao i Pravilnika o ustrojstvu i radu NOO i NO skupština od 15. XI 1944. godine (v. dok. br. 161), pri oblasnim NOO formiraju se odjeljenja za pravosuđe, a ne odsjeci.

Jajce, 22. novembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a TRAZI OD [OKRUŽNOG NOO SARAJEVOJ¹⁾] SPISAK LICA SA ODGOVARAJUĆOM STRUČNOM SPREMOM RADI PREGLEDA RADA NOVČANIH USTANOVA U SARAJEVU I OSTALIM OSLOBOĐENIM GRADOVIMA

Dragi drugovi,

Finansijsko .odjeljenje namjerava odmah poslije oslobođenja Sarajeva da izvrši pregled rada svih novčanih ustanova u gradovima koji budu tada oslobođeni. U tome cilju je spremilo i Uredbu.²⁾ Za ono vrijeme dok se bude vršio pregled, novčane ustanove će obustaviti rad sa strankama. Kako je vrijeme pregleda ograničeno na 8 dana potrebno je da ga vrše lica sa stručnom spremom, koja će biti u stanju da taj posao u određenom roku obave. Stoga Vas molim, da mi javite imena svih ljudi koji imaju stručnu spremu, za taj posao (da su svršili trg.fovačku] akademiju ili visoku kornere,[ijalnu] školu) i imaju dužu praksu u nekoj banci ili Finansijskoj direkciji, a koji su pouzdani i nisu kompromitovani zbog saradnje sa okupatorom. U svemu bi bilo potrebno 15–20 ljudi.

Za Načelnika,
Drag.[omir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original
(Spis je zaveden u Finansijskom odeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 31 od 22. XI 1944. godine.)
AIRP, S,, mf. ZAVNOBiH-a, III/240.

¹⁾ Na originalu nije naznačen adresat. Provjerom u sačuvanom djelovodnom protokolu Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a (MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14021/53) utvrđeno je da je dopis upućen Okružnom NOO Sarajevo.

²⁾ V. dok. br. 132.

Jajce, 22. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE ZAVNOBiH-a OBJAŠNJAVA OBLASNOM NOO ZA BOSANSKU KRAJINU ZNAČAJ ORGANIZOVANJA ZDRAVSTVENIH KURSEVA I DOSTAVLJA PLAN KURSA ZA DEZINFEKTORE I PLAN KURSA ZA ČLANOVE ZDRAVSTVENIH SEKCIJA

Na Vaš dopis od 29. X. 1944 godine¹⁾ odgovaramo slijedeće:

Mišljenja smo, da u sadašnjim našim zdravstvenim prilikama treba da se održavaju slijedeći kursevi:

1. KURS ZA DEZINFEKTORE

2. KURS ZA ČLANOVE ZDRAVSTVENIH SEKCIJA.

1. Dezinfektori su nam potrebni kao najpouzdaniji saradnici naših ljekara koji će imati, kao najglavniju svoju dužnost, suzbijanje i ugušivanje zaraznih oboljenja te likvidiranje žarišta endemijskih zaraza. Na ovom suzbijanju će ljekar moći da poluči uspjeh, ako će imati stručno pomoćno osoblje, sposobno da na licu mjesta sprovede potrebne mjere dezinfekcije i dezinsekcije te praktički sudjelovati u asanaciji kuća i naselja. U ovoj fazi rada na suzbijanju zaraznih bolesti dezinfektori će trebati da rješavaju krupna zdravstvena pitanja praktički na terenu, u glavnom na selu. Kao takovi biće samo na korist našem narodu i ljekaru sa kojim će raditi na terenu. U tu svrhu smo i sastavili program kursa koji treba naročitu pažnju da obraća na praktičnu stranu osposobljavanja dezinfektora kao pomoćnog zdravstvenog osoblja na suzbijanju i ugušivanju zaraznih bolesti kod nas.

2. Zdravstvene sekcije trebaju, kao pomoćni zdravstveni organi naših Narodno-oslobodilačkih odbora, da isto tako u prvom redu sudjeluju na polju suzbijanja zaraznih bolesti. Ove sekcije trebaju da naročito vode računa o prijavi zaraznih bolesti u svome kraju. Zatim trebaju da se angažuju naročito pri sprovođenju u život mjera u cilju suzbijanja zaraznih bolesti i likvidiranju ognjišta endemijskih zaraza. Na planu podizanja higijenske svijesti narodu trebaju da postanu zdravstveni centri, koji će obuhvatiti zdravstveno cio narod, rješavajući aktuelna pitanja čuvanja i podizanja narodnog zdravlja svoga kraja. One trebaju da osiguravaju saradnju naroda oko sprovođenja svih mjera na polju čuvanja i podizanja narodnog zdravlja i da budu inicijatori poduzimanja zdravstvenih mjera na tom polju. U tom pravcu je izrađen plan kursa koji treba naročito da obuhvati sva pitanja praktično.

Što se tiče Vašeg predloga o održavanju bolničarskog kursa, mišljenja smo, da je ovaj kurs u sadašnjim našim uslovima preran, jer nemamo mogućnosti da osposobimo takav bolničarski kadar, koji je potreban našem sanitetu. Vjerujemo, da svaki ljekar, može da sam izobrazu pomoćno osoblje, koje mu je danas potrebno. S druge strane možemo dobiti izvjestan broj bolničara i bolničarki od vojnog saniteta kojeg ćemo moći korisno upotrebiti.

Prilažemo plan kursa za dezinfektore²⁾ i za članove zdravstvenih sekcija³⁾ s tim, da ga pošaljete onim odborima, kojima će te povjeriti organizaciju ovakvih kurseva, po kojim će predavač raditi. Razumije se, da je potrebno, da se svaki kurs, već prema mogućnosti, što češće kontroliše.

O održanim kursevima kao i o njegovome uspjehu podnijecete izvještaj.

Priloga: 2.

Sekretar,

Pretsjednik,

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AiitP, S., mi. ZAVNOBHi-a, III/142–145.

Aaveđeni dopis nije pronađen.

²⁾ Vidi prilog 1.

³⁾ Vidi prilog 2.

Prilog 1.

KURS ZA DEZINFEKTORE

Na ovaj kurs treba pozvati kandidate koji su navršili 17 godina života i to iz raznih krajeva. Kursisti treba da su pismeni. Poželjno je, da su radili na zdravstvenom polju i da imaju volju za taj rad. Pri tome voditi računa, da se na kurs pozivaju iz onih mjesta, gdje ima endemije.

Važnost ovog kursa se sastoji u tome, da se olakša rad, a naročito tehnički, ljekaru na polju suzbijanja zaraznih bolesti i asanaciji sela. Stog je potrebno osposobiti što veći kadar ovog zdravstvenog osoblja.

NASTAVNI PROGRAM

I. *Zarazne bolesti i njihovo suzbijanje:* Šta su zarazne bolesti, bakterije kao uzročnici zaraznih bolesti, šta je i kako nastaje infekcija, putevi širenja i prenošenja zaraznih bolesti (dodir s bolesnicima, izmet, fligeove kapljice, ispijuvak, prašina, zaražena hrana, mlijeko, voda, insekti), šta biva sa bakterijama, kad dođu u čovječije tijelo. Kako nastaju epidemije, endemije i pandemije. Mjere pri pojavi zaraznih bolesti: izdvajanje u Suanu, nadzor nad ukućanima zaraženih domova, zabrana posjećivanja i obilaženja zaraženih domova, prenošenje zaražene osobe. Šta su kliconoše i opasnost njihova. Prijava zaraznih bolesti.

II. *Kod kojih zaraznih bolesti se određuje dezinfekcija i dezinfekcija?*

1. Pjegavi tifus: kratki opis o naravi bolesti.
2. Trbušni tifus i njegova grupa: Kratki opis o nar.[avi] bol.[esti].
3. 'Griža'), dizenterija: Kratki opis o naravi bolesti.
4. Šarlah: Kratki opis o naravi bolesti.
5. Difterija: Kratki opis o naravi bolesti.
6. Epidemična upala moždane opne: Kratki opis o naravi bolesti.
7. Povratni tifus: Kratki opis o naravi bolesti.
8. Prave boginje: Kratki opis o naravi bolesti.
9. Erizipel: Kratki opis o naravi bolesti
10. Kuga: Kratki opis o naravi bolesti.
11. Kolera: Kratki opis o naravi bolesti.

III. *Dezinfekcija*: Šta je to dezinfekcija, čemu služi, kad je treba sprovesti. Dezinfektorovo oružje: prskalica, metar, ljevak, vrč, četka za ipranje ruku, četka za krećenje, škare, nož, britva, aparat za šišanje, maska za plinove, čekić, klješta, posuđe, parni aparat za dezinfekciju, formalinski aparat za dezinfekciju, srpsko bure, partizansko bure, (kotao).

Sredstva za dezinfekciju: sublimati, kristalna voda, klorov preparat, krezolov preparat, formaldehidski preparat, alkohol, cijanovodonički preparat, petrolej, kreč, lug.

Upotreba i način rukovanja sa priborom i sredstvima za dezinfekciju.

1. Fizikalna dezinfekciona sredstva: šta su to fizikalna dezinfekciona sredstva: sunčane zrake, toplota, kipuća voda, kuhanje.

a) Dezinfekcija vodenom parom. Koje se stvari mogu dezinfekovati u strujućoj vodenoj pari.

Srpsko bure, partizansko bure, parni dezinfekcioni oparat, rukovanje sa njima kako i koje stvari se mogu staviti u njih.

2'. *Kemijska dezinfekciona sredstva*: Šta su to kemijska dezinfekciona sredstva, koje kemikalije dolaze za dezinfektore u glavnom u obzir. Kako se čuvaju kemikalije i kako se upotrebljavaju. Kako se prave rastopine određene % razređenosti.

a) Lukšija i kako se pravi rastopina lukšije

b) Soda " " " sode

c) Zelena galica i kako se upotrebljava

d) Negašeni kreč " "

e) Klorno vapno " "

f) Karbolna kiselina " "

g) Krezol " "

h) Formaldehid " "

i) Kalijev hypermanganat " "

j) Salmijakova žesta " "

k) Sublimat " "

l) Modra galica " "

lj) Petrolej

3. *Mehanička sredstva*:

a) Ribanje kipućom lukšijom.

4. *Ukuhanje instrumenata, zavoja, posuđa, posteljine*.

5. *Stalna dezinfekcija*: Postupak sa zaraženim bolesnikom i lješom. Dezinfekcija izmetina i izlučina, kod kojih bolesti, dezinfekcije ispljuvka kod tuberkuloznih, dezinfekcija zagađene vode.

6. *Zaključna dezinfekcija*: Svrha zaključne dezinfekcije i kako se sprovodi.

7. *Dezinfekcija prostorija*: sobe, sale itd. Dezinfekcija prostorija sa formaldehid-aparatom, dezinfekcija prostorija bez aparata: formaldehid i kalijev permanganat, dezinfekcija krećenjem.

8. *Dezinfekcija staje*:

IV. *Dezinsekcija*: Kako se tamani gamad, na koji način može gamad da prenosi infektivne bolesti.

1. *Sredstva za tamanjenje gamadi*:

- a) Petrolej za uši i stjenice
- b) Sabadil – sirce za uši u glavi
- c) Zeleni sapun za uši
- d) Siva živina mast
- e) 5% otopine krezola za uši
- f) Soda za iskuhavanje
- g) Sumpor za uši, stjenice, pacove i miševе
- h) Negašeno vapno
- i) Boraks za [žohare]¹⁾
- j) Fosforova mast za miševе i pacove
- k) Rastopina formaldehida za tamanjenje muha
- 1) Cijanovа kiselina za svu gamad
- lj) Parni dezinfekcioni aparat, suha komora, srpsko i partizansko bure.
- m) Sumporna mast i Flemings-ove otopine protiv svraba
- n) Uši kao prenosioci pjegavca i njihovo najuspješnije tamanjenje.

Kod svih ovih sretstava treba i praktički to kursistima predočiti i vježbati ih sa njima. Naročito obratiti pažnju na otrovnost kemikalija.

V. *Opšta i lična higijena*: čist zrak, dobar i suh stan, kuhinja, svjetlost, dobra i zdrava hrana, zdrava pitka voda, dezinfekcija zagađene vode klorom i kaporitom, uređenje nužnika i đubrišta, dezinfekcija njihova krečom i klorom, njihovo čišćenje.

VI. *Organizacija narodne vlasti i sanitetska služba*:

VII. *Praktične vježbe*:

- a) organizacija i način kupanja,
- b) šišanje
- c) razušivanje
- d) rad na svim dezinfekcionim i dezinsekcionim sredstvima i priborima.

Kurs treba da traje do 2 mjeseca. Predavanja trebaju da su jednostavna, sa veoma mnogo praktičnih primjera iz svakidašnjeg života i da vode računa o današnjem stanju zdravlja te o uslovima i mogućnostima rada, naročito na našem selu.

Kurs treba održati kod Oblasnog narodno oslobodilačkog odbora.

Poželjno je da se pojedina predavanja i pismeno obrade, pa da se za vrijeme ili na kraju kursa dadnu svakom kandidatu.

U poglavlju NASTAVNI PROGRAM pod tačkom II kod popisa zaraznih bolesti od 1 do 11 dopisani su na margini rukom nazivi slijedećih bolesti: Antrax, Siphilis, Malleus, Malar.[ia], Tetanus, Lyssa, Parotitis, Pertussis].

¹⁾ Riječ u zagradi na originalu je precrtana.

²⁾ U originalnom tekstu upotrijebljen je narodni izraz koji bi da je ostao unio nejasnoću.

KURS ZA ČLANOVE ZDRAVSTVENIH SEKCIJA

Na ovaj kurs treba pozvati članove i članice zdravstvenih sekcija. Prvenstveno treba pozvati kandidate iz onih sela i opština u kojima ima mnogo bolesti a naročito zaraznih obolenja. Isto tako iz onih mjesta, gdje je zdravstveno stanje naroda teško te se trebaju provesti zdravstvene mjere.

Kandidati trebaju da su pismeni i da imaju volju za rad na zdravstvenom polju. Omladinke iz zdravstvenih sekcija treba naročito pozvati.

Važnost ovoga kursa je naročito velika danas, kada zdravstvene sekcije trebaju, kao zdravstveni centri, da sudjeluju u čuvanju i podizanju narodnog zdravlja i da na tome polju ne djeluju samo kao zdravstveni organi, koji će pomoći rad ljekara, već koji će djelovati i inicijativno na tom polju-

NASTAVNI PROGRAM

I. LJUDSKO TIJELO I NJEGOVO ZDRAVLJE

1. *Kratka anatomija i fiziologija:* treba se služiti slikama i živim tijelom prilikom nastave. Čistoća tijela, umivanje i kupanje.
2. *Vazduh:* važnost vazduha, pokvaren vazduh, klima i sunčanje.
3. *Voda:* pijaća voda, obskrbljivanje naselja vodom, izvor, bunar, čatrnja, lokva, vodovod, asanacija.
4. *Hrana:* značaj hrane po ljudsko tijelo, vrste hrane, zaražena i pokvarena hrana.
5. *Odjeća i obuća:* čistoća odjeće, pranje veša.
6. *Stan:* zdrav stan, provjetravanje, grijanje, kućni namještaj, krevet, smetljište, zahodska jama, đubrište, nužnici i čučavci. Podizanje higijenske kuće, zdravo naselje i asanacija kuće i naselja.
7. *Zarazne bolesti:* pjegavac, trbušni tifus, dizenterija, difterija, šarlah, morbili, tuberkuloza. Šta su epidemije, kako se šire i suzbijaju.
8. *Prijava zaraznih bolesti:* koje se zarazne bolesti prijavljuju i način prijave.
9. *Izolacija zaraznih bolesnika:* važnost izolacije u posebnoj kući i bolnici.
10. *Dezinfekcija i dezinsekcija:* način i praktična primjena, lukšija, parenje, partizansko bure.

II. POMOR I POBOL, NAROČITO NA SELU: uzroci, naročito pomora odojčadi. Briga o roditeljima i djeci.

III. STARANJE O INVALIDIMA I BOLESNICIMA SIROMAŠNOG STANJA.

IV. ZDRAVSTVENO POUČAVANJE NARODA: saziv sastanaka po svim važnim zdravstvenim pitanjima.

V. ORGANIZACIJA NARODNE VLASTI i organizacija našeg saniteta unutar vlasti.

Narodno Oslobođilački odbori i zdravstvena sekcija.

Kurs treba da traje najmanje mjesec dana. Predavanja trebaju da su jednostavna, sa veoma mnogo praktičnih primjera iz svakidašnjeg života i da se vodi računa o današnjem zdravstvenom stanju i uslovima života, mogućnostima rada, naročito na našem selu.

Kurs se može održati pri oblasnom, okružnom i sreskom narodno-oslobođilačkom odboru, gdje radi ljekar dovoljno upućen <u naše zdravstvene prilike i koji ima sposobnost da osposobi kandidate prema nastavnom planu.

Poželjno je, da se pojedina predavanja i pismeno obrade, pa da se za vrijeme ili na kraju kursa dadnu svakom kandidatu.

Ispod teksta dokumenta dopisano rukom ćirilicom: »Da li je ovaj tečaj za to da osposobi stručno osoblje ili je to samo akt koji spada u zdravstveno prosvjećivanje omladinki.«

175.

[Beograd], 22. novembar 1944.

POVJERENIŠTVO ZA SUDSTVO NKOJ TRAZI OD ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a MIŠLJENJE O PODJELI ZAKONODAVNE DJELATNOSTI IZMEĐU CENTRALNOG I FEDERALNIH ZAKONODAVNIH TIJELA¹⁾

Povjereništvo za sudstvo smatrajući da je potrebna saradnja u svim važnim pitanjima u našem novom zakonodavstvu radi jedinstva izgradnje i obnove naše državne zajednice moli, da mu to Povjereništvo odgovori na slijedeća pitanja na osnovu stečenih iskustava:

1). koji bi zakoni iz posla pravosuđa trebali da budu doneseni po centralnom zakonodavnom tijelu (AVNOJ-u) a koji po federalnom zakonodavnom tijelu:

2). od zakona koji bi imali biti doneseni po centralnom zakonodavnom tijelu koje bi trebalo donijeti u cjelini po centralnom zakonodavnom tijelu, a koje samo kao okvirne zakone; da li bi prve trebalo iznašati i pred federalno zakonodavno tijelo ili ne bi trebalo. Ističe se, da bi kod okvirnih zakona federalno zakonodavno tijelo dopunilo i proširilo zakonsku osnovu prema svom shvatanju i potrebama držeći se tačno osnove (okvira);

3). naročito treba u slučaju pod 2) razraditi mišljenje o građanskom zakonu (tu su važne partije nasljednog prava, bračnog i obiteljsko), zakonu o uređenju sudova i vanparničnom zakonu;

4). kako se zamišlja sticanje jugoslovenskog državljanstva, odnosno pojedinih federalnih jedinica.

Os m toga moli se u buduće sve zakonske osnove, a naročito one koje imaju vezu sa čuvanjem tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, prije donošenja dostaviti ovom Povjereništvu radi uvida i koordinacije. U tom smislu treba dostaviti ovom Povjereništvu sve do sada izdate i pripremljene zakonske osnove radi centralne evidencije.

Povjerenik:
Frane Frol

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original i neovjereni prepis.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za sudstvo NKOJ pod br. 29 kab. od 22. XI, u .Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 308 od 14. XII, a prepis u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 24 od 16. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 111/6-7 i VII/31.
(Pečat Povjereništva za sudstvo NKOJ.)

>) Na ovaj upit Povjereništva za sudstvo NKOJ odgovorilo je Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dopisom 25. II 1944. godine. Dopis nije objavljen, a nalazi se u fondu ZAVNOBiH-a u Arhivu Bosne i Hercegovine.

176.

Sanski Most, 23. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ ŠPIRE KULIŠIĆA, RUKOVODIOCA UČITELJSKOG TEČAJA, O RADU TEČAJA I USPJEHU UČENIKA

Tečaj je trajao 60 radnih dana, i to od 10/VIII do 25/X 1944. Od 29/X do 4/XI 1944 godine održan je završni ispit (pismeni 29/X, a usmeni od 31/X do 4/XI).

1. Brojno stanje učenika:

Na početku tečaja bilo je upisano 27 učenika i 36 učenica, svega 63. U toku tečaja otpala su tri učenika (jedan udaljen i vraćen u svoju jedinicu, dva upućena od Oblasnog N. O. Odbora na drugu dužnost) i devet učenica (jedna odustala, jedna postavljena za nastavnicu muzike, a sedam prekinulo pohađanje tečaja zbog bolesti). Prema tome na kraju tečaja bilo je 24 učenika i 27 učenica, svega 51.

2. Rezultat ispita:

Završni ispit polagali su 24 učenika i 26 učenica, svega 50. Jedna učenica je odustala od polaganja, te prema tome nije završila tečaj.

754:

Na osnovu cjelokupnog rada kandidata u toku tečaja i prema uspjehu pokazanom na ispitu, uspješno je završilo tečaj 50 kandidata, i to s ovim uspjehom:

11 s odličnim uspjehom

13 sa vrlo dobrim uspjehom

26 sa dobrim uspjehom

Iz pojedinih predmeta na ispitu je pokazan slijedeći prosječni uspjeh:

Iz maternjeg jezika i književnosti	3,58
Iz psihologije	3,56
Iz pedagogije	3,72
Iz teorijske metodike	3,74
Iz primijenjene met.[odike] s prak. [tičnim] vježbama	3,74
Iz istorije	3,58
Iz zemljopisa	3,60
Iz kulturnog rada	3,78

Prosječni uspjeh iz svih predmeta je 3,66. Prema tome opšti uspjeh tečaja je skoro vrlo dobar.

3) *Brojno stanje nastavnika:*

U toku tečaja mijenjao se broj nastavnika, te su na kraju tečaja teorijske predmete predavali svega dva nastavnika i četiri nastavnice, a praktičnim radom rukovodio je jedan učitelj. Dvije nastavnice bile su određene od strane Oblasnog N. O. Odbora kao obavezni, stalni hospitant, dok su cjelokupni rad tečaja pratili pet nastavnika i četiri nastavnice iz Banje Luke.

4) *Nastava:*

U toku 60 radnih dana nastavnici su prešli gradivo koje je programom bilo predviđeno. Iz maternjeg jezika i književnosti broj časova povećan je za deset časova koji su većinom iskorišćeni za razvijanje pismenosti kod učenika. Ovo povećanje bilo je moguće izvesti na taj način što je za neke predmete bio predviđen veći broj časova, nego što je prema samom programu bilo potrebno, kao i time što su u programu nekih predmeta bile izvršene manje izmjene. Ovakvim smanjenjem broja časova iz nekih predmeta omogućeno je da se u toku tečaja održi i šest časova iz matematike, što se pokazalo kao neophodno potrebno. Ovim povećanjem broja časova nije prekoračen ukupan broj radnih dana.

Glavne poteškoće u izvođenju nastave bile su:

a) neujednačenost učenika po njihovoj prednaobrazbi.

Na tečaju je bilo učenika i učenica sa nekoliko razreda učiteljske škole ili sa nekoliko viših razreda gimnazije, a bilo ih je i sa samom osnovnom školom, dok je znatan broj učenica završio žensku stručnu školu. Najslabiji uspjeh pokazale su baš ove učenice, kao i oni đaci koji

su završili po koji razred građanske škole. Iz ovoga se vidi da ženska stručna škola, kao i građanska škola ne daju dovoljnu prednaobrazbu za uspješno pohađanje Učiteljskog tečaja.

b) Nedostatak udžbenika i bilježaka, kao i nedostatak podesne literature za same nastavnike.

Za sada su izrađena skripta iz hernije, fizike i metodike, ali biće potrebno da se umnože u većem broju. Na ovom tečaju nisu bila upotrebljena.

c) Nedovoljan broj stručno spremnih i dovoljno iskusnih nastavnika.

Od nastavnika svega je troje imalo punu spremu i ranije je predavalo u srednjoj školi. Dvije su nastavnice diplomirale filozofski fakultet, ali ranije nisu radile u školi, a jedna nije završila studije niti je ranije predavala. Više nego nedostatak stručne spremlje osjetilo se pomanjkanje iskustva, ali su obe nastavnice pokazale veliku ljubav za rad u školi i snalažljivost u radu, te imaju sve uslove da se razviju u dobre nastavnike [i. i.]

Usljed navedenog kvalitativnog sastava nastavnika nastava na samim časovima bila je ustvari najslabija. U nedostatku udžbenika neki su nastavnici jednostavno diktirali pojedine lekcije. Ovakvo izvođenje nastave bilo je prije svega u direktnoj suprotnosti sa ciljem tečaja, tj. da se kandidati osposobe za učitelje radne škole. Učenici su pri ovakvom radu bili potpuno neaktivni, te nisu mogli da se unesu u gradivo koje im je izlagano, niti da ga savladaju ni prime. Poslije konferencije održane sa drugovima Antom Babićem i Kostom Grubačićem, na kojoj je iscrpno raspravljano pitanje nastavne metode, osjetilo se prilično poboljšanje u nastavi. Principijelno je usvojeno da nastavnici predaju po savremenim metodama koje pretpostavljaju aktivnu saradnju učenika, a da se po nuždi diktira samo najbitniji izvod iz predavanja.

Tako je ovim nastava znatno bila poboljšana, u potpunosti nije zadovoljavala, jer neki nastavnici nisu sa dovoljno sigurnosti vladali materijom i nisu imali u praksi izgrađene metode. Tako je npr. u nastavi psihologije gradivo predavano bez dovoljno veze sa pedagogijom i sa praktičnim ciljem samog tečaja, što je primjećeno i na završnom ispitu. Osim toga u istoj nauci davane su đacima mnogo netačne, nenaučne postavke. Isto tako se pokazalo da mnogi učenici zbog nedostatka udžbenika više nastoje da mehanički zabilježe svaku riječ nastavnikovu, nego da sa razumijevanjem prate predavanje. Ovo je u mnogome bila posljedica ranijeg diktiranja na koje su đaci već bili navikli.

Nastavnici su na svakodnevnim konferencijama pretresali methodske jedinice iz svakog pojedinog predmeta. Zanimljivo je da su neki nastavnici postavljali oštro i nestvarno, zapravo nedijalektički, granicu između stare i nove škole. Ovo se pokazalo i u mnogim netačnim odgovorima đaka na ispitu, a ovakva shvatanja još više su ometala vaspitni rad na tečaju i život zajednice. Iz ovoga se vidi da nije dovoljno razvijati stručnu i methodsku spremu nastavnika u užem smislu, već da je potrebno da nastavnici temeljito upoznaju naprednu filozofiju i nauku o razvoju dru-

štva. Na taj način oni će pravilno postavljati i izlagati nauku koju predaju, a isto tako će pravilno shvatiti savremenu razvojnu fazu naše škole.

Rad po kružocima odvijao se uglavnom pravilno, premda je pravo takmičenje među kružocima nastupilo tek pred ispit. Ovo takmičenje treba organizirati i stalno podržavati od početka tečaja (isticanjem rezultata na konferencijama i u zidnim novinama). Važno je ipak naglasiti da je rad po kružocima bio uistinu kolektivni rad, pri čemu su bolji đaci pružali punu pomoć slabijima. Ovakav rad je znatno olakšao uklanjanje one razlike koja je među učenicima postojala uslijed njihove nejednake prethodne spreme.

Rad na diskusijama

U praksi se pokazalo da je zgodnije za dva časa diskusije raditi dva predmeta umjesto jednog, kako je to bilo predviđeno. Time se postiglo da je rad postao raznovrsniji i da se manje materijala gomilalo za diskusiju iz pojedinih predmeta. Diskusije su bile češće, a materijal za diskutovanje svježiji.

U početku su diskusije više imale izgled propitivanja i pri tome su se javljali metodski nedostaci kao i na časovima nastave (dugo ispitivanje jednog đaka umjesto rada sa cijelim razredom). Diskusije su u toku rada poprimile sve više izgled pravih diskusija na kojima su se pretresala važnija pitanja, utvrđivalo i zaokruživalo gradivo predavano na časovima. No i pored toga mnogi kandidati nisu osposobljeni za dobre rukovodiocne diskusije, a nije postignuto ni to da svi učenici aktivno učestvuju u diskutovanju. Ovi nedostaci jasno su se pokazali na završnom ispitu. Biće potrebno da se u buduću na sve načine što više aktiviraju svi učenici i da se na kraju diskusije zavede obavezna samokritika i kritika rukovodioca diskusije, kao i kritika po cjelokupnom toku diskusije, o čemu bi nastavnik imao da konačno da svoje mišljenje. Isto tako treba stalno nastojati da učesnici pravilno izlažu svoje misli i da se jasno izražavaju. Na ispitu se pokazalo da su učenici često davali nejasne i ne tačno izražene odgovore.

Praktični rad

Učenici su pratili 18 oglednih predavanja koje su održali rukovodioci praktičnog rada (uglavnom drug Branko Čanković), i to:

Iz maternjeg jezika	5
Iz računa	8
Iz stvarne nastave	1
Iz istorije	2
Iz zemljopisa	1
Iz poznavanja prirode	1

U toku tečaja svi su učenici održali po jedno predavanje a 47 učenika održalo je po dva predavanja. Predavanja su održana na sva tri stupnja, i to:

Iz maternjeg jezika	38
Iz računa	29
Iz stvarne nastave	10
Iz istorije	5
Iz zemljopisa	6
Iz poznavanja prirode	5
Iz pjevanja	3
Iz crtanja	2
Svega	98

Četiri predavanja nisu uspjela (dva iz maternjeg jezika i dva iz istorije), ali su ih učenici uspješno ponovili.

Prilikom praktičnog rada učenici su pokazali snalažljivost i zrelost, a naročito pravilan i neposredan nastup prema djeci. Na diskusijama po predavanjima kao i na samim predavanjima, učenici su pravilno primjenjivali teorijsko poznavanje metodike. Ovaj uspjeh iz metodike omogućen je punom saradnjom i velikim zalaganjem nastavnika teorijske i nastavnika primjenjene metodike.

Završni ispit

Završni ispit kandidati su polagali iz maternjeg jezika i književnosti (pismeno i usmeno), iz metodike, psihologije i pedagogije, iz istorije i zemljopisa, te iz kulturnog rada. Nije se polagao .apii, jz i'.zike, hernije i administracije. Svi su učenici odgovarali na jedno pitanje iz svakog od navedenih predmeta, a ujedno su bili ispitivači najmanje iz jednog predmeta. Ispit se polagao po predmetima radi ponavljanja i utvrđivanja gradiva. Kandidati su izvlačili cedulje sa pitanjima, a polagali su po kružocima. Ovim se postiglo da su ispitivači ispitivali učenike iz svakog kružoka, a ujedno se moglo izvesti takmičenje među kružocima. Pitanje je upućeno svim kandidatima koji su svojim odgovorima dopunjavali odgovore ispitivanog kandidata i tako imali priliku da pokažu svoje znanje na raznim pitanjima. Predmetni nastavnik je takođe učestvovao u ispitivanju, ukoliko je bilo potrebno da se pomogne ispitivaču ili kandidatu, kao i u cilju zaokruživanja ili ispravljanja đačkih odgovora.

Na pismenom ispitu iz maternjeg jezika, koji je trajao dva sata, kandidati su obradili temu: »Djeca vas čekaju«.

Pokazalo se da su učenici pri kraju ispita bili jako zamoreni. Na idućem tečaju predavače se još biologija i matematika te će biti potrebno da se najprije utvrdi iz kojih će se sve predmeta polagati ispit. Osim toga izgleda da bi u toku ispita bilo potrebno uvesti barem jedan dan odmora. Isto tako se pokazalo da vrijeme od četiri dana, koje je

đacima bilo određeno za ponavljanje gradiva, nije bilo dovoljno. Uopšte 0 načinu ispitivanja na završnom ispitu biće potrebno da se vodi računa na časovima diskusija i da se vrše eventualne probe, te da se zatim konačno utvrdi najpodesnija forma spitivanja.

O rezultatima ispita, kao i o ostalim primjedbama bilo je govora u drugim dijelovima ovog izvještaja.

Rad na vaspitanju i život u zajednici

U životu radne zajednice vladao je potpuno demokratski duh. Odnos nastavnika prema učenicima bio je odnos starijih i iskusnijih drugova prema mlađima, a učenici su pazili na autoritet nastavnika i ophodili se prema njima sa poštovanjem i povjerenjem. Vaspitni uticaj vršen je uglavnom putem kritike i ubjeđivanja na konferencijama zajednice, pri čemu su učenici vrlo živo učestvovali. Ali ponekad bilo je potrebno i posebno uticati na pojedince kritikom i savjetom. Od velikog vaspitnog značaja bio je politički rad sa učenicima. Pored političkih konferencija održavane su usmene novine i tom prilikom čitani su takvi članci koji su mogli poslužiti za zgodnu diskusiju sa vaspitnim ciljem.

Održavanje discipline i uspjeh u vaspitanju uopšte ima se u mnogome zahvaliti svijesnijim učesnicima koji su svojim primjerom i ubjeđivanjem pozitivno djelovali na svoje drugove i davali ton cjelokupnom životu zajednice. Svijest o zadacima i ciljevima naše borbe, kao i o njejoj veličini, djelovala je da su i u svakodnevnim sitnijim pitanjima života zajednice učenici pokazivali širinu shvatanja, visoku svijest i samodisciplinu. Đaci i nastavnici bili su saradnici na istom poslu, svijesni dužnosti prema svome narodu. Ovo široko shvatanje, sa kojeg su posmatrani svi problemi, van okvira školske učione i van odnosa đaka i nastavnika, bilo je temelj vaspitanja i cjelokupnog života i rada naše zajednice. Na tome se temelje svi pozitivni rezultati ovog tečaja.

Ali ovi su rezultati postignuti u toku neprekidnog i upornog rada na savlađivanju raznih poteškoća. U prvom redu nisu svi učenici bili jednako svijesni. Oni među njima koji su mali više razreda ranije škole unosili su često i njen duh u našu zajednicu, posmatrajući probleme sa gledišta učenika čije interese ugrožavaju nastavnici. Isto tako bilo je pojava pogrešnog shvatanja slobode i demokratije i pogrešnog shvatanja naše škole. Ovakva shvatanja u vezi su i sa nepravlnim prikazivanjem naše škole od strane nekih nastavnika koji su takva shvatanja sprovodili 1 u svome radu [.. .]²)

Ovaj problem shvatanja naše škole javljaće se i u buduće te će biti potrebno da mu se obrati najveća pažnja, jer će pravilno rješenje svih problema zavistiti od realnog, dijalektičkog shvatanja razvitka naše škole. Ovaj problem biće time teži ukcdko će u školi bici manji broj svijesnih učenika (misli se na one koji nisu učestvovali u borbi). Prema dosadašnjem iskustvu izgleda da će biti potrebno da se formalno omogući rukovodiocima tečaja i škola, kao i nastavnicima, da uz svoj pravilan nastup i rad steknu više autoriteta. Prema dosadašnjoj organizaciji tečaja nije dovoljno jasno određena funkcija uprave i samog rukovodioca, a naio-

čito je neodređen položaj i kompetencija nastavničkog savjeta. Ovo pitanje je u praksi stalno iskrsavalo te je neophodno potrebno da se konačno pročisti.

Rad van tečaja

Učenici su prisustvovali jednom dijelu konferencije učitelja podgrmečkog okruga i učestvovali u diskusiji po referatu »Disciplina u školi«. Isto tako su prisustvovali na jednoj konferenciji na kojoj se raspravljalo po pitanjima kulturnog rada uopšte i o organizaciji kulturnog rada u Sanskom Mostu. U selu Lipniku učenici su zajedno sa nastavnicima dali dva broja usmenih novina za narod. Na zahtjev Oblasnog N. O. Odbora sa nekoliko tačaka učestvovali su u priredbama za domobrane, kao i za izbjeglice iz Banje Luke. Uopšte može se reći da za vrijeme tečaja nije bilo ni jedne priredbe u Sanskom Mostu u kojoj nisu učestvovali naši đaci.

Dvije nastavnice radile su i u kulturnom odboru Sanskog Mosta, dok su i ostali nastavnici pomagali kulturni rad u mjestu (usmene novine i slično).

Osim hospitovanja na tečaju, nastavnici koji su stigli iz Banje Luke zajedno sa redovnim nastavnicima tečaja izradili su programe za razne tečajeve i za redovnu gimnaziju. O radu ovih komisija podnijeće se poseban izvještaj.

Sa nastavnicima iz Banje Luke održano je do sada sedam političkih konferencija na kojima su se upoznavali sa ciljevima naše borbe, organizacijom narodne vlasti, NOP-a, kao i sa raznim drugim pitanjima.

Spiro Kulišić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S,, mf. ZAVNOBiH-a, 1/24–29.

¹⁾ Izostavljen je dio izvještaja (5 redaka) koji se odnosi na karakterne osobine jedne nastavnice.

²⁾ Izostavljen je dio izvještaja (11 redaka) koji se odnosi na karakterne osobine dviju nastavnica.

177.

Tuzla, 23. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU PREDsjedNIŠTVU
ZAVNOBiH-a O POLITIČKIM, EKONOMSKIM I DRUGIM PRILIKAMA, KAO
I RAZVOJU U RADU NOO U ISTOČNOJ BOSNI

Vaš dopis broj 72 od 9. V o. g.¹⁾ primili smo tek 28. VII o. g. ali nismo bili u mogućnosti da vam tražene podatke pošaljemo prije. Nastojaćemo da prikazemo stanje u Istočnoj Bosni što tačnije, ali zbog još uvijek ne-

760:

sređenog stanja i teških prilika, i pored najbolje volje, nećemo moći dati iscrpne i detaljne podatke iz svih oblasti života.

Prema vašem traženju prikazaćemo:

- 1) razvoj postanka narodne vlasti
- 2) današnje ekonomske i političke prilike u Istočnoj Bosni
- 3) probleme narodne vlasti
- 4) kako se je organizovala ishrana vojske i civilnog stanovništva
- 5) kako se organizovala sanitetska služba
- 6) kako se organizovao kulturno-prosvjetni rad
- 7) razno

U procesu razvoja narodne vlasti u Istočnoj Bosni možemo da uočimo tri perioda:

I period od početka ustanka do februara 1943.

II period od februara 1943. do sedme ofanzive (14. mart 1944)

III period od sedme ofanzive do danas.

I PERIOD (od početka ustanka do februara 1943):

Uporedo sa razvitkom oružanog ustanka protiv okupatora u Istočnoj Bosni, uspostavljeni su NOO, kao klica buduće narodne vlasti, a koji su trebali da smijene pretstavnike vlasti bivših nenarodnih režima, koji su ili likvidirani ili su prešli na stranu okupatora. Da bi ti odbori bili izraz želja borbenog raspoloženja naroda, te da bi bili začeci prave narodne vlasti, u njih su ulazili najčestitiji, najbolji i narodnoj stvari najodaniji ljudi. Ti su odbori na većem dijelu teritorije koja se oslobađala, postavljeni od strane naših operativnih jedinica. Tada se još nije moglo omogućiti narodu da u potpunosti izrazi svoju želju: NO Odbori postavljeni su na užim konferencijama.

Glavni zadatak tih odbora bio je: snabdijevanje naših jedinica hranom, odjećom i obućom, mobilizacija novih boraca i popularisanje NO Pokreta u širokim narodnim masama. Uporedo s time – briga oko obrade zemlje, pomoć porodicama azginulih boraca i seoskoj sirotinji, obavještajna služba, borba protiv petokolonaša.

Uopšte uzevši, rad odbora u ovom periodu nije zadovoljio iz slijedećih razloga:

a) što su bili sastavljeni uglavnom od seljaka i radnika koji do tada nisu učestvovali u rješavanju narodnih problema, te u tom poslu nimali iskustva. Nisu bili u stanju da riješavaju kompdikovanije probierte, što je u očima masa umanjivalo njihov autoritet. Odbornici nisu shvatili dovoljno važnost i značaj NO Odbora;

b) okupator je pravilno shvatio značaj NO Odbora, te je svim sredstvima nastojao da u očima masa umanja njihov autoritet i da paralizira njihovo djelovanje. To su pokušavali time, što su svakom mogućom likom oživljavali bivše protunarodne ustanove – opštinske uprave, darmerijske stanice, knezove, muhtare itd. Osim toga odbornici su kažnjavani materijalnim kaznama, a često i ubijani od strane okupatora

izdajnika. Rad odbornika svodio se uglavnom na sinabdjevanje naših jedinica, dok su se nalazile na njihovom terenu. Odlaskom jedinica rad je zamirao zbog pritiska neprijatelja i odbornici su održavali samo lične veze sa pojedincima i na taj način vršili propagandu za NO Pokret. Bilo je pokušaja da se putem masovnog učešća naroda na izborima izaberu pravi NO Odbori. To se i učinilo u novembru 1941. godine u svim selima sreza rogatičkog (sem Podžepnja). Izbori nisu istovremeno vršeni u cijelom srezu, nego pojedinačno, po selima. U te NO Odbore ulazili su i četnici, koji su onda saradivali sa NOV, ali i pored učešća [u] NO, četnicima nije bila simpatična ta forma narodne vlasti i nastojali su da ponovo ožive preživjele oblike vlasti.

Ovi odbori nisu bili duga vijeka: prva ozbiljnija neprijateljska ofanziva i pokolj srpskog stanovništva od strane Francetićeve²) »Crne legije«, a zahvaljujući izdaji četnika, bili su uzrok da je prestao svaki rad ovih odbora.

U Semberiji i na Majevidi u NOO nisu imali učešća četnici. Ali, u krajevima gdje su oni bili u većini, nastojali su da održe bivše ustanove (opštinske uprave, knezove, žandarmerijske stanice).

Slično stanje bilo je i u Birču.

Na Ozrenu, u izvjesnom broju sela, bili su stvoreni NOO koji su, usljed povlačenja naših jedinica sa tog sektora, prestali sa radom.

Na sektoru Vareša i Zvijezde NOO, postavljeni od naših vojnih jedinica, postojali su od novembra 1941. do maja 1942. godine gotovo u svim selima: Srednje, Okruglica, Ivančici, Pržići, Brgule, Krivojevići, Podlipnik, Stomarine, Podrova, Gajevi, Rakova Noga, Sirovine, Bjelođavljev.ći, Imamovići, Sahbegovići. Četnici nisu imali svoje vlasti. Pristali su na naše NOO samo su nastojali da ometaju rad. U februaru 1942, na konferenciji na kojoj su bili predstavnici svih odbora, izabran je Okružni NOO za Zvijezdu. U ostalim krajevima (Trebava, Posavina, predjeli oko Zvornika srebrenički kraj) nije bilo NOO.

U mnogim selima, npr. u Semberiji, gdje su bile neprijateljske posade, postojali su NOO. Isto tako postojali su ilegalni NOO u nekim gradovima (Brčko, Bijeljina, Tuzla). Cilj tih NOO bio je: prikupljanje materijalnih sredstava za našu vojsku i propagandna djelatnost. Neki od njih, i pored teških uslova, postigli su u tom vidne rezultate. U ovom periodu organizacija narodne vlasti izostajala je iza brzog i masovnog razvoja oružane borbe. NOO nisu bili u stanju da djeluju i pod najtežim okolnostima. Oni nisu bili oličenje NO Pokreta, jer su bili tek u začetku, bez iskustva, bez dobro sprovedene organizacije u poslu, što im je krnjilo ugled i autoritet.

II PERIOD:

U februaru 1943 godine provedeni su prvi organizovani izbori za izbor NO Odbora uz šire učešće naroda, u šekovačkoj opštini, a djelimično u Cikatama i Zalukoviku. Za ove izbore narod u Birču pokazao je veliko

interesovanje. To je dokaz da je značaj NO Odbora pravilno ocijenjen i da je njihov ugled porastao, iako oni u prvom periodu nisu bili na visini. Narod je uvidio da će putem slobodnih izbora doći do svoje narodne vlasti, koja će biti izraz njegovih želja i zastupnik njegovih interesa. Prilike nisu dozvoljavale da se u ostalim krajevima provedu organizovani izbori, prvo, što je te krajeve često kontrolisao neprijatelj, a drugo, što u tim krajevima mase nisu bile politički pripremljene i moglo se je desiti da se u NO uvuku narodni neprijatelji.

Tek u septembru 1943 (6 septembra) provedeni su organizovani izbori uz masovno učešće naroda u Semberiji, jednom dijelu Majevice (cio bijeljinski srez, jedan dio broanskog, jedan dio tuzlanskog sreza). Održan je niz predizbornih konferencija i zborova na kojima je objašnjen značaj i važnost izbora i uspostavljanja narodne vlasti. Narod je s velikim oduševljenjem došao na biralište. Naročito je primjećen veliki broj žena i omladine. Izbore je provela okružna izborna komisija po uputstvima VŠ (organizacija narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji). Izbori za seoske NOO održani su istog dana u svim selima pomenute teritorije. Nedelju dana kasnije održane su konferencije za izbor opštinskih odbora, na kojima su u isto vrijeme birani i delegati za sreske NOO. Okružna konferencija za izbor okružnog NOO nije održana i tek u februaru 1944 formiran je Majevički Okružni NOO.

Rad NO Odbora u Majevisi i Semberiji u ovom periodu bio je dosta plodan. Odbori su bili prilično povezani i organizaciono sređeni. Svi NOO od sreskih do seoskih imali su svoja sjedišta (prostorije), u kojima su svršavani tekući poslovi. To im je omogućilo da riješe čitav niz krupnih pitanja, kao što su mobilizacija, snabdjevanje vojske i transportovanje hrane za pasivne krajeve (Birač). U pogledu ostvarivanja bratstva i jedinstva, može se reći da su Majevički NOO postigli veliki uspjeh. Šovinistička mržnja, koju je okupator uspio da raspiri između pojedinih sela u Semberiji i Majevisi, skoro je potpuno likvidirana.

Posavsko-trebavski inicijativni NOO formiran je oktobra mjeseca prošle godine sa zadatkom da uspostavi u tom kraju seoske i opštinske NO Odbore i pripremi teren za izbore. Do sada je uspio da provede izbore u nekim selima oko Gradačca i u jednom dijelu modričkog sreza. U većem broju sela sreza gradačačkog i u Posavini, gdje se nisu mogli provesti izbori, postavljeni su privremeni NO Odbori, koji će vršiti dužnost do izbora. Ovi odbori još ni iz daleka nisu u stanju da predstavljaju pravu narodnu vlast. Oivaj Okružni odbor, pored stalne pomoći našoj vojsci naročito se istakao u političkom radu. Održao je mnogo zborova i konferencija, stalno je obavještavao narod o svim političkim događajima. Naročiti uspjeh pokazao je u tome, što je uspio da u priličnoj mjeri odstrani šovinističku mržnju i netrpeljivost, koju [je] okupator sa svojim slugama sijao među narod toga kraja. U ovom okrugu ostvareno je do prilične mjere bratstvo i jedinstvo između Muslimana i Srba. Simpatije velikog broja Muslimana na strani su NO Pokreta. Kao primjer može se navesti muslimansko selo Tarevci, koje je dalo većinu svoje omladine za našu vojsku, kao i neka sela oko Gradačca.

Tuzlanski Okružni NOO postavljen je prilikom prvog oslobođenja Tuzle. Usljed izuzetnih prilika, on je morao svesti svoj rad na srebreničku opštinu i sela prema Tuzli i pruži Tuzla–Doboj. U više sela formirani su ilegalni NOO. U srebreničkoj opštini provedeni su izbori krajem februara ove godine. I ovaj odbor uradio je dosta na ostvarenju bratstva i jedinstva. To nam potvrđuje činjenica da je srebrenička opština i niz sela oko nje, jedno od naših najboljih uporišta odakle možemo da proširimo svoj uticaj na ostala sela toga kraja.

Romanijski Okružni NOO živio je i radio pod vrlo teškim okolnostima radi stalne aktivnosti okupatora. Četničke bande primjenjivale su takav teror, činile takva zvjerstva nad stanovništvom, kakav teško ko može zamisliti. Rad ovog odbora u ovakvoj situaciji sastojao se u održavanju veza sa ilegalnim odborima i pojedincima koji rade po selima. Preko tih ljudi održavale su se veze sa stanovništvom i ono je obavještavano o događajima.

NOO još ni iz daleka nisu rješavali u potpunosti zadatke koji su se postavljali pred njih, nisu bili na visini prave narodne vlasti i često nisu shvatili svoju dužnost, jer nisu shvatili ogroman istorijski značaj stvaranja narodne vlasti iz krvave NO Borbe, nisu shvatili svu veličinu svete službe koju su uzeli na sebe u najtežim, ali najslavnijim danima istorije naših naroda. U radu NOO primjećivala se tromost, aljkavost i neorganizovanost u radu, što je rezultiralo gubljenjem perspektive i volje za radom.

III PERIOD:

Majevički Okružni NOO. – Posljednja neprijateljska ofanziva pokazala je da i ovaj Odbor nije dorastao do tog stepena, da može da odgovori onim zadacima koji se pred njega postavljaju, u jednoj takvoj situaciji. Osnovni njegov nedostatak bio je u tome što među odborima nije bilo međusobne povezanosti. Okružni NOO nije uspio da na vrijeme obavijesti sve odbore o situaciji i da im da uputstva kako da se drže za vrijeme ofanzive. Desilo se to da su mnogi odbornici platili glavom, jer nisu uspjeli da se na vrijeme povuku ispred neprijateljske najezde. Jedan manji broj odbornika sa nešto naroda uspio je da se evakuše.

Za vrijeme ofanzive odbornici iz Semberije i Majevice bili su raspoređeni po srezu vlaseničkom i srebreničkom, radi pomoći odborima, a mlađi, tjelesno izdržljiviji, raspoređeni su po vojnim jedinicama.

U sedmoj ofanzivi okupator i četnici vršili su strašan teror nad stanovništvom, a naročito su se okomili na članove NOO, tako da ih je velik broj nastradao (nemamo tačan broj pobijenih).

Tačnog pregleda o držanju odbornika nemamo, ali smo obavješteni da se dobar dio odbornika držao vrlo dobro. Izvjesni odbornici držali su se slabo, čak su pojedini podlegli pritisku i stupili u četnike, samo da bi sačuvali glave.

Vlasenički Okružni NOO. – Držanje odbornika ovoga okruga u posljednjoj ofanzivi može se pohvaliti i istaći kao primjer, naročito što se

tiče organizovanja povlačenja stanovništva ispred neprijatelja i njegovog sklanjanja.

Posavsko-trebavski NOO, sa jednim dijelom odbornika povukao se sa terena sa XVIII brigadom u Centralnu Bosnu. O držanju odbornika, koji su za vrijeme ofanzive ostali na terenu, nemamo podataka.

Romanijski Okružni NOO u ovo vrijeme živio je i radio pod vrlo teškim okolnostima. Četničke bande vršile su nevjerovatan teror. Okupator je koristio teško ekonomsko stanje naroda na Romaniji i pokušavao je da ga potkupi i odvrati od NO Pokreta, dijeleći mu mizerne količine žita i konzervi, na što su se pojedinci i prevarili. I pored svih ovih teškoća, odbornici su bih u stalnom kontaktu s narodom, obavještavali ga o događajima i podizali mu vjeru u pobjedu svojim junačkim držanjem. Kao primjer hrabrosti i vrijednoće bio je drug Veso Racković, koji je poginuo od četnika. Zahvaljujući ovakvom radu odbornika, sav rad okupatora i njegovih sluga bio je uzaludan. Narod Glasinca i okoline danas je listom uz NO Pokret. U onom dijelu Romanije, gdje su se više nalazile Derikonjine³) četničke bande, to je prema Zvijezdi i Varešu, stanje je mnogo teže, četnici terorom održavaju svoj uticaj.

Jedan dio Tuzlanskog Okružnog NOO u početku ofanzive povukao se i cijelo vrijeme bio je s našim vojnim jedinicama.

Oblasni inicijativni NOO formiran je 23 oktobra 1943. godine. Prilikom napuštanja Tuzle svi su se odbornici povukli osim starog Ramljaka. Veći dio odbora sve do početka sedme ofanzive bio je u Bijeljini, gdje je počeo da se sređuje i da preuzima inicijativu. U tome ga je prekinula neprijateljska ofanziva, jer se Oblasni NOO morao povlačiti s vojskom. Odbornici su se kretali s jedinicama i njihov rad svodio se na pomoć odborima onih teritorija kuda su prolazili. Naročito je pomognut Vlasenički Okružni NOO, pošto su se na njegovom terenu članovi Oblasnog NOO najduže zadržavali i pružali mu pomoć.

Rad Oblasnog NOO nije mogao biti sistematski ni intenzivan zbog teških prilika.

Ovaj inicijativni odbor više je bio predstavničko-političko tijelo i onakav kakav je bio, nije mogao rješavati probleme u vezi sa stvaranjem državnosti Bosne i Hercegovine. Pretsjednik ovog odbora, drug Tošo Kuđić nije htio da se povlači i ostao je u svome selu Popovima. Do prije izvjesnog vremena bio je živ, ali još uvijek za njega postoji opasnost, jer neprijatelj drži selo.

Simo Eraković bio je u sedmoj ofanzivi zarobljen od neprijatelja, a poslije izvjesnog vremena pušten na slobodu. Našli smo ga u Tuzli. O njegovom držanju pred neprijateljem nemamo tačnih podataka, izuzev onih koje smo mogli dobiti iz razgovora sa njime. On tvrdi da njegova izjava koja je izašla u ustaškoj štampi, nije njegova, jer nema njegovog potpisa, nego da su to novinari pisali svaki za svoj račun, što može biti i tačno. Ali sama činjenica da je pušten, iako je neprijatelj znao da je on član AVNOJ-a i da je istupao javno na zborovima i konferencijama kao govornik, govori o tome da se vjerovatno nije baš primjerno držao. Pošto nije bilo tačnih podataka o njegovom držanju, to nije došao u ob-

zir pri izboru novog odbora. Osim toga već je star, bez dovoljno radne energije, i ne bi mogao odgovoriti dužnostima člana užeg radnog odbora. On i dalje svojim istupanjem na zborovima izražava svoju odanost pokretu, i s obzirom na njegov ugled među stanovništvom Tuzle i okoline, mišljenja smo da bi mogao biti član ZAVNOBiH-a i u Zemaljskom ili Oblasnom odboru NO Fronta.

Dr. Ljubo Peleš još u šestoj ofanzivi vratio se u Tuzlu. Za cijelo vrijeme boravka sa nama držao se rezervisano, da se ne bi svojim radom kompromitovao kod neprijateljskih vlasti. Unaprijed je isposlovao preko svojih veza propusnicu kod okupatorskih vlasti i pri povratku u Tuzlu postupali su sa njim kao sa »povratnikom« i ostavili su ga na slobodi. Danas se nalazi u Tuzli. Radi slabog držanja i neaktivnosti u pokretu, nije došao u obzir da bude biran u odbor.

Abdulah Kunosić cijelo vrijeme nalazio se s nama i držao se dosta dobro. Izabran je u plenum Oblasnog odbora.

Dr. Ivo Sunarić isto tako prošao je sa nama i šestu i sedmu ofanzivu. Držao se 'dobro. Voli i može dobro da piše i govori, ambiciozan je, [... j¹)

Nametala se potreba stvaranja Oblasnog NOO. To je trebalo učiniti još u januaru ove godine. Učinjeni propust nije se mogao pripremiti docnije zbog neprijateljske ofanzive koja je trajala 6 mjeseci.

Tek 3 septembra o. g., poslije dolaska druga Murata⁵) i njegovih direktiva donesenih od vas, održana je u Šekoviću oblasna konferencija za izbore Oblasnog NOO⁶). Kako situacija ni tada nije bila povoljna, ipak je konferencija uspjela. Bili su prisutni najugledniji ljudi naše oblasti. Bili su zastupljeni svi krajevi Istočne Bosne. Predložena lista odbornika primljena je jednoglasno. Izabrani su: Miloš Škorić, Stevo Popović, Mujo Hodžić, Grajo Novaković, Duško Jovanović, Seja Jovanović⁷), Brano Savić, Jure Begić, Boro Popović, Tomo Majkalović. Izabrani odbor odmah je pristupio poslu. Na prvoj sjednici izvršena je podjela rada. Pristupilo se organizovanju odjeljenja i prikupljanju stručnjaka.

6. septembra o. g. održana je konferencija za izbor Okružnog NOO za Vlasenicu. Izabranom Okružnom NOO-u date su direktive i počeo je sa radom.

Istovremeno postavljen je Romanijski Okružni NOO, jer nije bilo uslova za održanje izborne konferencije zbog četničkog terora.

II

U razvoju političke situacije u Istočnoj Bosni u posljednjih sedam mjeseci, to jeste od 15 marta pa do danas, moglo se uočiti sljedeće: Neprijatelj je uviđao značaj Istočne Bosne za NO Pokret i nastojao je da 'jedinice našeg III Korpusa uništi ili potisne sa terena Istočne Bosne. Na taj način htio je onemogućiti naše veze sa Srbijom i Vojvodinom, odvojiti nas od najjačeg našeg uporišta, baze za snabdijevanje i mobilizaciju – Semberije, spriječiti proces stvaranja bratstva i jedinstva naših naroda u Istočnoj Bosni, koji se u tom periodu naglo razvijao. Koliku je opasnost

za okupatora predstavljalo bratstvo i jedinstvo naših naroda, vidi se iz toga što je mnogo mjeseci okupljao i dresirao u Njemačkoj zloglasnu 13 SS B. H. diviziju⁸⁾, sastavljenu od ološa muslimanskog naroda iz Bosne i Hercegovine, koji je još ranije okaljao ruke narodnom krvlju, služeći okupatoru u ustaškim ili crno-legijaškim formacijama. Ova do zuba naoružana, u krvničkom poslu izdrosirama i dobro organizovana banda prešla je Savu 14 marta sa parolom: »spasavanje Muslimana od komunista«. Da bi što bolje zamaskirao njihovo izdajničko l'ce i cilj koji želi postići pomoću njih, okupator im je nabio zeleni fes na glavu i nazvao ih 13 SS muslimanskom B. H. divizijom. Nju je pomagala SS divizija »Princ Eugen«, koja je svojim jačim dijelovima nadirala od Sokoca i Rogatice prema Vlasenici, potpomognuta Derikonjinim četničkim bandama. Zloglasni ustaški pukovnik Sudar organizovao je jake ustaške bande u srebreničkom srezu, da bi na tom sektoru spriječio vezu našim jedinicama sa Srbijom, da bi spriječio razvoj NO Pokreta u tome kraju.

Ovi zlikovci, u toku sedam mjeseci njihovog boravka u Istočnoj Bosni, počinili su nevjerovatne zločine. Odmah u početku ofanzive priključili su im se četnici i zelenokadrovci koji po svojim zločinačkim djelima nisu ništa izostajali od SS-ovaca. Svi kolebljivci koji su se ušunjali u pokret, otpali su i počeli otvoreno ili prikriveno da služe okupatoru. Izvršena je diferencijacija među stanovništvom, tako da se mogla ocijeniti privrženost NO Pokretu pojedinih mjesta pa čak i pojedinaca. Sva sela koja su se istakla svojim učešćem u NO Borbi bila su izložena zvjerstvima ovih razbojnika bez obzira da li su srpska ili muslimanska.

Prvih dana dolaska na Majevicu 13 SS divizije, u muslimanskom selu Vražićima postrojili su 30 Muslimana i pobili ih mitraljezima. U Srpskoj Trnavi napravili su pokolj nad stanovništvom i ranjenicima koji su se nalazili po bazama. Još uvijek, radi stalnog boravka neprijatelja u tome kraju, ne možemo da prikupimo podatke o zvjerstvima neprijatelja, o broju žrtava i popaljenih kuća, ali znamo to da su još prvih dana pobili samo na Majevici, ne računajući Trnave, oko 500 lica. Sela: Trnava, Mačkovac i Jablanica skoro potpuno su uništeni. Četnici su bili stalno aktivni u svem krvničkom poslu i nastojali su da sistematski istrijebe sve naše simpatizere. Naročito su se okomili na odbornike i ljude koji su se svojim radom u NO Pokretu istakli. Ima primjera junačkog držanja pojedinih odbornika, kao na primjer držanje Jove Mitraševića iz Mačkovca, pretsjedn'ka Majevičkog Okružnog NOO i člana prizidijuma ZAVNOBiH-a, pred četničkim banditima, kad su ga izveli na strijeljanje. Odbornici iz Trnave, pod najtežim okolnostima, sklanjali su preostale ranjenike i jednu grupu naših boraca koja se zadržala tamo. Ne samo odbori, nego i svo stanovništvo iz Trnave, Bjeloševca, Kacevca, Modrana i ostalih okolnih sela, koje se poslije prvih dana pokolja vratilo na zgarište, sklanjalo je i hranilo ovu grupu boraca, koji su pravili zasjede četnicima i svojom aktivnošću natjerivali im strah u kosti. Radi toga četnici su potpuno raselili selo Bjeloševac. Jedan dio stanovništva iz Trnave i okolnih sela kretao se sa našim jedinicama, a dobar dio stanovništva iz semberskih sela pobjegao je sa dijelovima Majevičkog odreda u Srijem i tamo se sklonio.

Birač je pretrpio veoma teške udarce u toku sedme neprijateljske ofanzive. Neprijatelj je bio naročito kivan na Birač i nastojao je da ga temeljito uništi, da bi nas riješio jedne od najboljih naših baza. Pri tome je palio i uništavao sve što mu je pod ruku došlo. Samo u opštini Šekovičkoj popaljeno je 643 kuće, pobijeno je preko 600 osoba, opljačkana stoka i ostalo, tako da se narod Birča nalazi sada u vrlo teškom ekonomskom stanju. Narod je vjerovao da će i ova kao i prošle ofanzive prohujati brzo i nije htio da se povlači sa vojskom, jer je vjerovao da će se moći sakriti po šumama i špiljama oko sela kao i ranije. Radi toga se desilo da je za vrijeme prvih naleta neprijatelja stradalo mnogo naroda. Kasnije se narod povlačio sa vojskom pod rukovodstvom odbora. Ovom prilikom NO Odbori u Birči istakli su se svojom hrabriošću i odanošću prema narodnoj stvari. Uspjeli su da organizovano povlače velike zbjegove naroda i da ga sklanjaju ispred neprijatelja, što je u očima naroda Birča još više podiglo ugled narodnih vlasti. Četnici su i ovdje kao i na Majevidi bili predvodnici SS-ovskih bandi. Nije ostala ni jedna špilja, ni jedan kutić koga ove bande nisu pretresle, tragajući za pljačkom i za našim drugovima ranjenicima koji su bili sklonjeni po bazama. Pri ovom su učestvovali i naročito se istakli četnici Kerovića⁹⁾ i Erkića¹⁰⁾. Važno je naglasiti da pri pljačkanju Birča nisu uzeli učešća muslimanska sela iz Spreče i okolice Kladnja.

Posljednji događaji u svijetu i koid nas izazvali su očitu pometnju kod reakcije. Raspadom 13 SS divizije počeo je da se prijavljuje veliki broj Muslimana iz zelenog kadra. Naročito veliki broj pripadnika bivše 13 SS divizije predao se sa cijelim naoružanjem, jer nije htio da izvrši naredbe švapskih oficira i da pođe za Mađarsku. Zeleni kadar ne predstavlja više neku organizovanu vojničku snagu, nego u manjim grupama, zajedno sa četnicima, napada na naše transporte i ometa saobraćaj. Četnici su mnogo uporniji i u svojim zločinima, naročito u posljednje vrijeme postali su bezobrazni. Zloglasni vojvoda Kerović pokušava da izvrši totalnu mobilizaciju, mobilišući sve od 14 do 65 godina, ali narod bježi i priključuje se našim jedinicama čim dođe sa njima u dodir.

U posljednje vrijeme stanje na Romaniji znatno se izmijenilo – naročito u okolici Glasinca. Najnoviji događaji koji su se odigrali kod nas i u svijetu, stvorili su kod četničkih glavešina pometnju i kolebanje, nastalo je među njima rasulo. Vojvoda Aćim Babić i major Koprivica¹¹⁾ predali su se našim vlastima. Babić je osuđen na smrt i strijeljan, dok je Koprivica ostavljen život i sada se nalazi kod naše XXVII divizije. Veći broj četnika predao se našim jedinicama koje se nalaze na Romaniji. Narod sa oduševljenjem dočekuje našu vojsku, sretni što su se otnesli četničkog terora. Omladina stupa dobrovoljno u redove naše vojske, pa čak ima i starih ljudi preko 50 godina koji se dobrovoljno javljaju.

Na zapadnom dijelu Romanije stanje je mnogo teže pošto se tamo ne zadržavaju naše jedinice. Četnici uspijevaju da putem terora održavaju svoj uticaj. Uslovi za rad na Romaniji mnogo su bolji nego ranije. Okružni NO Odbor radi na uspostavljanju novih seoskih i opštinskih odbora, na prikupljanju podataka o šteti napravljenoj u toku rata, na prikupljanju podataka o zločinima okupatora i njegovih pomagača, održavajući zborove

i konferencije, mobilišu za vojsku itd. Naš uticaj je ojačao naročito u posljednje vrijeme kad je počeo da radi Romanijski Okružni odbor.

Četničke bande Trebave i Ozrena ostaju i dalje uporne nastojeći da putem terora zadrže svoj uticaj i da narod zavaraju svojim lažima o tome, kako će oni da preuzmu vlast po dolasku saveznika u našu zemlju. I pored svega toga narod preko naših veza saznaje pravu istinu. Četnici sa Trebave i Ozrena, istina za sada u manjem broju, predaju se našim jedinicama.

Iako postoje izvjesne veze na sektoru Foča–Kalinovik, još uvijek nismo u stanju da na tome sektoru uspostavimo bar u nekim mjestima narodne vlasti, radi stalne kontrole toga kraja od strane četnika, koji nastoje da putem terora održe svoj uticaj. Prema posljednjim izvještajima koje smo dobili sa toga kraja, četnici pokušavaju da izvrše totalnu mobilizaciju, ali to im ne uspjeva, jer narod bježi i sklanja se po šumama. Kod velikog broja Muslimana, kao i kod sve većeg dijela Srba, postoje velike simpatije prema NO Borbi.

Kako je već napomenuto, usljed povoljnog razvoja događaja kod nas i u svijetu, vrši se diferencijacija među širokim narodnim masama i vidljivi rezultati toga su raspadanje četničkih i zelenokadrovskih bandi. Treba samo napomenuti da taj proces kod četnika ide sporije, jer dok su zelenokadrovci raspadom 13 SS divizije izgubili podršku i perspektive, te masiovno prilaze NO Vojsci u kojoj vide jed nu silu, dotle četničke vode još uspjevaju da putem laži zavaraju jedan dio neobavještenih masa. Muslimani, iako prilaze, primjećuje se da su još rezervisani i kolebljivi u čemu ih podržavaju b.vše vođe koje lutaju oko sela sa ostacima razbijenih bandi.

Proces prilazanja NO Pokretu i cnih masa, koje su do sada bile po strani, vrši se i sada i vršiće se i ubuduće sve brže, uporedo sa povoljnim razvojem događaja i pored grčevitog nastojanja neprijatelja, a naročito četnika, da te mase održe pod svojim uticajem. Reakcija svakim danom sve više gubi svoje pozicije i izoluje se od masa.

III

Jedan od najvažnijih problema narodnih vlasti u Istočnoj Bosni jeste što hitnija i što potpunija pomoć postradalim krajevima, u prvom redu, Birču i Romaniji. Od svih krajeva najviše je postradala opština Šekovička i prema tome prvu pomoć trebalo je ukazati stanovništvu te opštine, koja je ostala bez igdje ičega.

Vlasenički Okružni NO Odbor sa svoje strane preduzeo je što hitniju izgradnju bar kakvih-takvih koliba, u koje bi se stanovništvo moglo skloniti i prezimiti. U toku je izgradnja preko 200 takvih koliba, koje bi mogle, prema proračunu odbora, primiti ovo stanovništvo. Pri ovom poslu osjetila se oskudica u građevnom materijalu, naročito u ekserima i staklu, stoci za vuču kao i u samoj radnoj snazi. Oblasni NO Odbor i Vojna oblast III Korpusa poslali su odmah nešto građevnog materijala i stručnih radnika, koji će uz pomoć radnih četa iz mjesta ubrzati rad na podizanju koliba.

Osim toga u toku je prenošenje nekoliko velikih baraka iz Tuzle za Šekoviće, koje će moći da prime oko 50 porodica, kao i jedne male pilane koja će služiti za rezanje građe. I pored svega toga, uslovi za stanovanje na Birču biće vrlo teški, pa pored i ostalih nedostataka naročito u hrani, odjeći i obući, zima će biti vrlo teška i postoji bojazan da se radi toga u proljeće, naročito kod omladine, ne pojave razne bolesti. Radi toga Oblasni odbor ima u planu, kad to vojničke prilike dozvole, da jedan dobar dio stanovništva, a naročito omladine, preseli u naše bogatije krajeve gdje ima boljih uslova za smještaj i prehranu, da bi što lakše proveli ovu zimu.

U toku je šira akcija pomoći Birču. U ovoj akciji učestvuju Trebavski, Tuzlanski i Majevički Okružni NOO-i, kao i sve naše vojne jedinice. Prema planu Oblasnog odbora, kao prva pomoć Birču, treba da bude 50 pari volova i 50 konja. Osim toga u gradu Tuzli sakupljene su razne stvari za pomoć Birču, kao na pr. posteljina, odjeća, posuđe. Građani Tuzle pravilno su shvatili tu akciju narodnih vlasti i pomogli su je time, što je iz grada poslato oko 30 kola raznih stvari, među kojima ima veliki broj ćebadi, jorgana itd. Do sada je poslato oko 100 grla goveda i preko 2 miliona kuna u novcu, koji je skupljen kao prilog za Birač. Akcija je u toku, a biće proširena i na druge krajeve, a pri dijeljenju pomoći doćiće u obzir i postradala sela Romanije i Majevice.

Drugi problem kojim se bavimo jeste održavanje industrijskih postrojenja tuzlanskog bazena, naročito solane i rudnika uglja u Kreki. Potrebno je podići sadašnji minimalni kapacitet proizvodnje soli i uglja. Pri tome nam je potrebna radna snaga, potrebna su nam materijalna sredstva, potreban nam je bio novac. Osim toga moralo se pomoći činovnicima i penzionerima, koji su ostali bez plata, moralo se pomoći porodicama naših boraca i sirotinji. Radi toga odlučili smo da raspisemo u našoj oblasti bes-kamatni zajam na priznanice od 300 miliona kuna iz čega bi podmirivali naše potrebe. Do sada je uplaćeno oko 20 miliona kuna i na osnovu vaše depeše od 31. X 44.¹²⁾ zajam je obustavljen.

Zajam se po našem mišljenju mogao uplatiti, jer mi nismo davali nikakvih obaveza o načinu isplate, kamatnoj stopi itd. Davali smo obične priznanice kojima smo se obavezivali da ćemo zajam otplatiti poslije rata (i ništa više), a koje su se mogle zamijeniti vašim obligacijama, ukoliko vi raspisete zajam. Pri donošenju odluke za raspis zajma rukovodili smo se time, da moramo stvoriti sretstva za održanje industrijskih postrojenja tuzlanskog bazena, a naročito solane i rudnika Kreka. Ukoliko mi ne obezbijedimo radnicima bar koliku-toliku pomoć, oni neće moći raditi, a posao će stati. Bojimo se da vaša pomoć u novcu, koju ste nam obećali neće Sitići na vrijeme i mi bi se našli u teškoj situaciji, jer ne bi mogli dati pomoć niti radnicima, niti porodicama naših boraca i sirotinji, kao i drugim našim namještenicima. Od toga bi svakako imali i političke štete, jer bi to okrnjilo ugled i autoritet narodnih vlasti. (Opširnije o stanju i problemima u izvještaju privrednog ostsjeka¹³⁾).

Na jednom velikom dijelu naše oblasti još nijesu uspostavljene narodne vlasti, kao na pr. na Ozrenu, jednom dijelu Trebave i Posavine, u zeničkom kraju i na sektoru oko Foče i Kalinovika. To nam, istina, nisu dozvoljavale ni vojničke prilike, ali nije mnogo učinjeno na tome da se

naši odbori povežu sa poštenim ljudima iz tih krajeva putem raznih ličnih poznanstava, putem porodičnih veza.

Odbori su dobili uputstva da se putem ličnih, porodičnih i drugih veza povežu sa poštenim ljudima u onim krajevima u kojima nema naših narodnih vlasti i da putem štampe i ličnih sastanaka sa uglednim ljudima, razbiju uticaj reakcije i da pripremaju teren za uspostavljanje narodnih vlasti, kad to dozvole i vojničke prilike. Pri tom će vidnu ulogu odigrati odbori NO Fronta.

Važan je i problem stručnjaka, kojih svakim danom treba sve više i više. Naročito se osjeća pomanjkanje ljekara. Još sve naše brigade nemaju brigadnih ljekara, a čitavi okrugi (kao na pr. vlasenički, gdje radi teških životnih uslova postoji opasnost od zaraznih bolesti) nemaju ni jednog ljekara. Nemamo dovoljno ni mašinskih i građevinskih inženjera. Naši okružni odbori, radi svojih potreba, nemaju nikakvih stručnjaka. Danas, što imamo inženjera, jedva zadovoljavaju potrebe Tuzle, Kreke i Solane.

Da bi koliko-toliko zadovoljili potrebe u stručnjacima, odlučili smo da se drže stručni kursevi iz raznih grana i da se ponovo otvori Zanatska škola u Tuzli, da bi se na taj način dobio jedan broj nižeg stručnog kadra. Zdravstveni kurs već je počeo i trajaće mjesec dana. Takođe je u toku i učiteljski kurs, koji pohađaju učenici Učiteljske škole, koji će poslije kursa biti raspoređeni po terenu.

Saobraćajna sretstva su težak problem, koji nismo u stanju za sada da riješimo svojim silama. U toku rata veliki dio volovskih i konjskih kola uništen je. Naročito su postradali konji, koji su bili glavno saobraćajno sretstvo za naše brdske krajeve. Na pr. Okrug vlasenički ima danas svega 14 konja, a za saobraćajna sretstva i komunikacije vezano je riješenje mnogih drugih problema, kao što je prevoz hrane i razmjena dobara, prevoz građevinskog materijala, kao i mnoga druga u vezi sa obnovom naše oblasti. Od prijeke potrebe bio bi jedan broj kamiona (bar 50), koji bi za prvo vrijeme unekoliko zadovoljili potrebe ove oblasti.

Tokom rada pojavilo se pitanje stvaranja sindikalnih radničkih organizacija, putem kojih bi se najlakše regulisala sva radnička pitanja, kao na pr. isplata pomoći radnicima, primanje novih radnika itd. U toim smislu mi smo pristupili stvaranju radničkih odbora. Po ovom pitanju svakako očekujemo vaše mišljenje.

Pitanje penzionera i nezaposlenih činovnika nismo još riješili, jer nam to još uvijek ne dozvoljavaju ekonomske prilike – iz priloženog izvještaja blagajne Tuzlanskog Gradskog NOO-a¹⁴) možete vidjeti na koji način Odbor u Tuzli rješava ekonomska pitanja.

U prilogu šaljem izvještaje privrednog, prosvjetnog, zdravstvenog, odjeljenja, kao i odjeljenja za ishranu iz kojih ćete moći da vidite sve druge probleme¹⁵).

Sekretar:
Stevo Popović

(Pečat)

Pretsjednik:
M.¹⁶ Škorić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 43167/64, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 123, od 24. II 1945.
godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a.
(Pečat oblasnog NOO za istočnu Bosnu.)

- 1) V. dok. br. 27.
- 2) Jure.
- 3) Savo.
- 4) Izostavljen dio teksta (dva retka) koji se odnose na lične osobine dr. I. Sunarića.
- 6) Pašaga Mandžić.
- 6) Konferencija je održana u selu Vasilići kod Šekovića.
- 1) Radojka.
- 8) Pun naziv i druge podatke o ovoj diviziji vidi u nap. 65 uz dok. br. 34.
- 9) Radivoje.
- 10) Miloš.
- 11) Milivoje.
- 12) Tekit depeše vidi u dok. br. 124.
- 13) V. dok. br. 167.
- 14) Navedeni izvještaj nije pronađen.
- u) Pionaaen je i objavljen samo izvještaj Privrednog odjeljenja. (V. dok. br. 167).
- 11) Miloš.

178.

[Beograd], 24. novembar (1944)

POVJERENIŠTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU [NKOJ] TRAŽI OD
[PREDSJEDNIŠTVA] ZAVNOB.H-a PODATKE O CIJENAMA NAMIRNICA,
VISINI PLACA I OPTICAJU NOVCA

Javite hitno cijene najvažnijih živežnih namirnica na vašem području, visinu nadnica i plaća i količine i vrstu novca u opticaju.

Pov.fjerenišтво] za trg.[ovinu]
i industriju

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/54-5, retro, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

179.

[Jajce], 24. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDsjedNIŠTVU ZAVNOB:H-a NA ODOBRENJE UPUTE ZA RAD SUDOVA U KRIVIČNIM STVARIMA I UPUTE ZA VOĐENJE KRIVIČNOG POSTUPKA¹⁾

U prilogu dostavljaju Vam se Upute za rad sudova u krivičnim stvarima²⁾ i Upute za vođenje krivičnog postupka pred narodnim sudovima³⁾ s molbom, da iste odobrite.

772:

Pošto su narodni sudovi već otpočeli sa radom smatramo, da je radi pravilnog postupka u krivičnim predmetima potrebno da se predložene upute čim prije dostave sudovima.

Načelnik:
Bogomir Brajković

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 11 od 24. XX 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a IH/49.

¹⁾ Provjerom u sačuvanim zapisnicima sjednica Predsjedništva, kao i kod Bogomira Brajkovića, utvrđeno je da navedene Upute nisu bile razmatrane na sjednicama Predsjedništva, te prema tome ni usvojene.

²⁾ Vidi prilog 1.

i) Vidi prilog 2.

Prilog 1.

UPUTE ZA RAD SUDOVA U KRIVIČNIM STVARIMA

Uvod

U cilju olakšanja rada narodnih sudova u krivičnom sudovanju izdaju se ova uputstva.

Uputstva će važiti s-ve dok ih ne zamijeni krivični zakonik, koji će donijeti naše najviše zakonodavno tijelo. Prema tome ova uputstva su privremenog karaktera. No iako su privremenog karaktera ona odgovaraju potrebama naroda i slobodarskom, demokratskom shvatanju naših naroda. Ujedno ona daju osnovne smjernice za praktični rad naših sudova.

U njima će naši narodni suci naći odgovor na sva ona važna pitanja, koja se postavljaju u svakidašnjoj praksi pri suđenju u krivičnim stvarima.

U prvom opštem dijelu uputstava sadržane su oznake elemenata krivičnih djela, kako se dijele krivična djela, pretpostavke za krivičnu odgovornost, vrste kazne itd.

U posebnom dijelu sistematizirana su određena krivična djela. Radi pravilne primjene u praksi ovih uputstava treba naglasiti slijedeće:

Kod svakog pojedinog djela u drugom posebnom dijelu ovih uputstava navedeno je kada je koje djelo prekršaj, prestup ili zločin. Prema tome će sudovi moći odrediti visinu kazne. Za svaku vrstu ovih djela, za sve prekršaje, prestupe i zločine predviđena je kazna, koja bi se mogla u njenom najvišem iznosu odmjeriti. Dužnost je suda, da kod svakog takvog pojedinog djela sam prema svim okolnostima i prilikama ustanovi pravilno i pravedno kakvu će kaznu odmjeriti unutar okvira, koji se predviđa za vrstu toga djela.

Opći dio

1. Sta je krivično djelo?

Krivično je djelo svaka protudruštvena radnja ili propuštanje neke građanske dužnosti, kada se time povređuje javni ili privatni interes zaštićen zakonom.

Između povrede privatnog interesa pojedinog lica i krivičnog djela razlika je u tome, da se kod povrede privatnog interesa oštećuje samo pravo jednog, tim djelom, zainteresiranog građanina. Kod krivičnog djela vrijeđa se interes čitavog društva, koje ne dopušta protupravnosti i protidruštveni rad samovoljnim kršenjem osnovnih načela na kojima se zasniva društvo. Ne ispunjenje kakve obaveze iz ugovora pretstavlja samo privatno pravnu otštetu interesa pojedinaca. No ako je netko prevario drugog građanina i lažno mu prikazao stvar te ga imovinski oštetio, tu se ne radi samo o povredi interesa prava pojedinca, nego i o povredi interesa čitave društvene zajednice. Država ne može dopustiti, da građani međusobno postupaju prevarno, da oštećuju interese drugih lažnim prikazivanjem činjenica. Taiko je djelo protivno interesima cijelog društva i zato se ono smatra krivičnim djelom.

2. Kako se dijele krivična djela?

Sva krivična djela dijele se prema težini protidruštvene volje i opasnosti koja odatle dolazi po društvo na tri vrste:

- a) prekršaje,
- b) prestupe i
- c) zločine

Razlika između njih leži u samoj težini djela, koje je počinjeno ili pokušano. Na osnovu težine djela sud ustanovljuje koliko je počinitelj opasan po društvene interese i koju kaznu država treba primijeniti da tu opasnost po društvo ukloni.

Prekršaji su najlakša krivična djela, kojima se u najmanjem opsegu narušava društveni red i interesi zajednice, te se zato smatra da je dovoljna kazna za to djelo prinudni rad najviše do godine dana.

Prestupi su ona krivična djela, kojima se već teže vrijeđa društveni red i interesi zajednice uopšte, ali koja sama po sebi ne pokazuju da bi počinitelj bio po društvo toliko opasan, da protiv njega treba primijeniti najteže vrste kazne. Radi toga smatra se da je dovoljna kazna za to djelo prinudni rad do 5 godina ili novčana kazna prema imovinskim mogućnostima počinitelja.

Zločin je najteža vrsta krivičnog djela koja (u vezi sa ostalim okolnostima) pokazuje da [je] počinitelj toga djela po društvo osobito opasan i da radi toga prema njemu treba primijeniti najtežu vrstu kazne. Prema tome protiv počinilaca zločina sudovi mogu odmjeriti i najteže vrste kazne.

U posebnom dijelu ovih uputstava nabrojani su samo neki delikti kod kojih je posebno istaknuto kada su oni prekršaji, kad prestupi, a

kad zločin. Prema tome će sudovi u okviru gore navedenih smjernica moći odmjeriti za njih potrebnu kaznu, uzevši u obzir i ostale okolnosti. Za ostala u posebnom dijelu ne navedena krivična djela, sudovi će prema sličnosti sa djelima navedenim i posebnom dijelu, sami iznaći i ocjeniti kada će se koje od počinjenih djela smatrati prekršajem, prestupom ili zločinom.

3. *Dovršeno ili pokušano djelo*

Krivično djelo može se počiniti radnjom ili propustom. Radnjom se počinja krivično djelo onda, ako počinitelj izvršava sve ono što nužno doводи do kažnjivog djela. Radnja dakle pretpostavlja da je počinitelj sam radio, postupao sam aktivno i nastojao izvršavanjem nekih čina da dođe do rezultata, kojim se narušava društveni interes.

Propustom se počinja krivično djelo onda, ako počinitelj sam ne izvršava, ne postupa, ne djeluje aktivno da izazove zabranjeni ih kažnjivi rezultat, nego taj kažnjivi rezultat i protupravnost izaziva na taj način da propušta učiniti ono što bi mu inače bila dužnost.

Radnjom je prema tome izvršeno djelo kada počinitelj nabavlja oružje za usmrćenje drugoga, nosi ga, cilja ga i usmrćuje drugog. Propustom je izvršeno djelo kada željezničar u namjeri da izazove sudar vlakova ne makne skretnicu i tako izazove sudar ili kada državni organ obavezan na čuvanje državnih interesa ne postupa protiv neprijatelja naroda i ako je to dužan bio učiniti, pa svojim pasivnim držanjem ne rado omogućava ovome da ošteti državne interese.

Krivično djelo smatra se dovršenim ako je nastupio onaj rezultat kojim se na vidljivi način vrijeđaju i štete javni interesi, dakle ako je na pr. neko usmrtio drugoga.

Krivično djelo je nedovršeno i ostalo je u pokušaju, ako počinitelj nije dovršio sve ono što treba da se izazove kažnjivi učin, jer je u izvođenju svoga djela spriječen nekim drugim uzrocima, koji su izvan njegove volje i namjere. Tako na pr. nedovršeno je djelo i smatra se pokušajem namjeravano ubistvo trovanjem kada je počinitelj usuo otrov u čašu i dao drugome da ga ispije, ali je ovaj primijetio otrov i nije ga ispio. Ili, kada je počinitelj s nožem navalio na protivnika da ga ubije, ali su ga drugi spriječili u izvođenju njegove namjere, ili jer je u krivoj pretpostavci da je sve dovršeno, upotrebio apsolutno nesposobna ili relativno nedostatna sredstva, koja nisu samo radi svoje svojstvenosti ili nedostatnosti proizveli željeni učinak.

Pokušaj treba uvijek kazniti kod prestupa i zločina, kod prekršaja samo onda, ako se iz svega ostalog vidi da je počinitelj po svojoj protidruštvenoj sklonosti opasan po društvo.

Pripreme radnje jesu: sakupljanje sredstava, kojima se treba izvršiti krivično djelo, ali [koja] počinitelj još nije upotrebio za izvršenje. Tako na pr. smatra se pripremnim radnjama nabavka noža ili otrova za ubistvo, ako počinitelj nije ništa učinio da to sredstvo upotrebi za izvršenje svoje namjere. Pripreme radnje treba uvijek kažnjavati, kada se iz svih okolnosti može ustanoviti da je počinitelj po svojoj protidruštvenoj volji opasan po društvo.

4. *Patstrekači i pomagači*

Patstrekač je ono lice, koje navodi ili nagovara počinioca na izvršenje krivičnog djela bez ličnog sudjelovanja.

Pomagač je ono lice koje doprinosi izvršenju djela savjetima, uputama, pridonajanjem sretstava izvršenju, odstranjenjem prepreka ili koja poslije izvršenog djela sakrivaju počinitelja ili uništavaju tragove djela.

Njihova je odgovornost jednaka odgovornosti počinioca, a kažnjivost se određuje prema njegovom uplivu na počinioca i visini opasnosti.

5. *Uvjeti za kažnjavanje*

(krivnja, namjera i nehat)

Počinilac krivičnog djela neće biti uvijek kažnjen. Da se krivično djelo kazni, potrebno je da sud ustanovi krivnju, odnosno opasnost počiniteljevu po društvo-. Kazna se dakle može izreći samo protiv onoga za koga sud ustanovi da je kriv.

Kriv je onaj, tko je krivično djelo hotimice ili nehotice počinio ili pokušao, kada je predviđao ili mogao predvidjeti po društvo štetne posljedice njegovog rada i propusta.

Kod krivnje treba dakle razlikovati dvoje: da li je počinilac djelo izveo zlonamjerno, hotimice, želeći da iz njegove radnje ili propusta nastane po društvo štetna posljedica, ili je postupao nenamjerno, nehotice, te je ne htijući izazvao takovu štetnu posljedicu. Prema tome djelo hotimično ili namjerno, ako ga je htio izazvati, a nehatno ili nenamjerno je onda, kada je djelo nastalo bez njegovog htijenja, bez njegove namjere da to djelo izvrši. Namjerno postupa onaj, koji želi da izvrši društveno opasno djelo, dakle onaj, koji je predvidio ili je mogao znati, da će iz njegove radnje nastupiti takvo djelo, ali je lakomisleno dopustio, da iz njegovog rada ili propusta nastane štetna posljedica. Namjerno postupa onaj koji želeći nekoga usmrtiti unaprijed pripremi oružje i usmrti drugoga. Jednako postupa varalica, koji drugome lažno prikazuje stvar drukčije kako bi ga imovinski oštetio. Namjerno postupa onaj koji svjestan svoje dužnosti prema državi i štetnih posljedica po narodne interese, neprijatelju otkriva boravište naših četa ili skrovišta narodne imovine, kao i onaj, koji znajući za neprijateljeve namjere propušta da o tome obavijesti naše vlasti. U svim tim djelima krivično je plod njegove zlonamjernosti, njegove volje da nastane posljedica štetna i opasna po javni interes. Namjerna krivična djela treba teže kazniti, zato jer se u njima očituje veća društvena opasnost počinitelja, jer on postupa svjesno znajući težinu i posljedicu svog djela. Namjerno se može djelo učiniti kakvom radnjom ili propuštanjem dužnosti.

Nenamjerno postupa onaj, koji nije htio da iz njegove radnje ili propusta nastane po društvo štetna i opasna posljedica, ali koji je to lako mogao predvidjeti, pa nije odustao od izvršenja započete radnje ili propusta, jer se lakomisleno nadao, da po društvo štetna i opasna posljedica neće nastati ili da će je moći ukloniti. Nenamjerno ili nehatno (nehotično) postupa onaj, koji se igra s puškom i nehotice drugoga usmrti,

kao i onaj koji ne htijući koristiti neprijatelju pred drugima lakomisleno odaje kakve državne tajne, ili onaj, koji nehotice upali drugome kuću igrajući se sa šibicom itd.

Za nenamjerni delikt kriv je počinitelj zato, jer je mogao i morao predvidjeti, da će iz njegovog postupka proizaći po društvo štetna posljedica. Zločin je redovno uvijek namjerno djelo, a prestup i prekršaj može biti i namjerno i nehotično djelo.

6. *Kada nema krivnje*

Može se dogoditi da netko hotimično počini krivično djelo, ali ga se ipak ne može proglasiti krivim. Kriv može biti samo onaj, koji je svjesno htio i predvidio ili je mogao predvidjeti opasnost svoga djela po društvo. Kad luđak ubije on ipak nije kriv, jer on nije bio svjestan djela i njegove posljedice. Isto tako ne može biti kriv ni onaj, koji je krivično djelo počinio u stanju potpunog pomućenja svijesti. Krivično djelo može hotimice učiniti dijete, ali se ni ono ne može proglasiti krivim jer nema svijesti o štetnim i po društvo opasnim posljedicama svoga rada. Krivnju dakle isključuju: a) nedoraslost, b) neuračunljivost, i c) nesvjesno stanje.

A) Nedoraslost je razlog, koja oslobađa od krivnje, ako je krivično djelo počinilo dijete tj. osoba koga nije navršila 14 god. života. Prema djetetu sud dakle neće izričati kaznu, nego će učiniti sve što treba radi oporavka djeteta.

B) Neuračunljivost postoji onda, kada je počinitelj postupao u stanju potpunog duševnog rastrojstva, u kome on nije bio svjestan težine i posljedica svog djela. Luđak je htio da izvrši zločin, ali zato jer nije svjestan svoga čina, djelo mu se ne može upisati u krivnju. No povodom kriv.[i]čnog] djela sud će uvijek saslušati i mišljenje stručnjaka liječnika o opasnosti njegovoj po društvo, pa će na osnovu toga odlučiti kako će se luđaku onemogućiti da ne bude opasan po društvo. _____

C) Nesvjesno stanje jest ono, kada počinitelj kriv.[i]čnog] djela postupuje u stanju punog pomućenja svijesti, tako da nije znao ni bio svjestan težine i posljedica svoga djela. Ako je svijest bila potpuno zamračena te počinitelj nije znao što radi, tada se o krivnji ne može govoriti. U nesvjesnom stanju na pr. postupa potpuni pijani, katkada padavičar itd. U slučaju sumnje, da li postoji potpuno pomućenje svijesti potrebno je preslušati liječnika kao stručnjaka. Treba istaći da pijanstvo ipak nije razlog, koji sasvim ispričava od krivnje. Ako se netko potpuno opio i tako došao u besvjesno stanje, pa izvršio kriv.[i]čno] djelo, tada ga treba kazniti radi pijanstva. Naročito će se kazniti teže radi djela koje je počinio, ako se namjerno opio u cilju da lakše izvrši ovo djelo ili da se kasnije može braniti pijanstvom.

7. Sticaj krivičnih djela.

Ako je netko počinio dva ili više kriv.[ičnih] djela, tada postoji sticaj. Povodom toga počinitelja treba kazniti teže, jer je ovim djelima dokazao veću opasnost po društvo.

8. Vrsta kazne.

Protiv počinitelja kriv.fičnog] djela sudovi će izricati slijedeće kazne:

I. Za zločine:

1. Smrtnu kaznu
2. Prinudni rad od 1 god. do 20 god. sa lišenjem slobode.

II. Za prestupe:

1. Prinudni rad od 1 dana do 5 god. sa lišenjem slobode.

III. Za prekršaje:

- i. Prinudni rad od 1 dana do 1 god. bez lišenja slobode.

Smrtna kazna ne može se izreći nad licima koja nisu navršila 18 god. života i nad trudnim ženama.

Smrtna kazna izvršuje se streljanjem.

Kazna na prinudni rad može trajati od 1 dana do 20 godina.

To su glavne kazne.

Uz ove glavne kazne sud može izreći i slijedeće kazne i to: ili kao sporednu kaznu gornjim kaznama, ili samostalno, kada ne izriče ni jednu od glavnih kazni.

Sporedne (dopunske) kazne su ove:

1. Gubitak građanskih i političkih prava kroz određeno vrijeme nakon izdržane kazne,
2. Odstranjenje od dužnosti i to trajno ili na određeno vrijeme,
3. Zabranu vršenja određenog zvanja,
4. Dužnost naknade učinjene štete,
5. Ukor ili opomena, i
6. Novčana kazna.

Kod zločina mora se uvijek izreći gubitak časnih prava, a kod prestupa i prekršaja samo onda, ako je sud ustanovio nedostojnost počinitelja, da ih kroz određeno vrijeme do svoga popravka obavlja. Kazna treba da ima karakter društvene obrane počinitelja za koga je utvrđeno da je opasan po društvo. Ona služi onemogućavanju počinitelja kriv.fičnog] djela da i dalje bude opasan po društvo. Ujedno kazna treba odgojno da djeluje.

Gubitak građanskih i političkih prava pretstavlja:

- a) Gubitak aktivnog i pasivnog izbornog prava tj. prava birati i biti baran,
- b) Gubitak prava članstva i učestvovanja u javnim organizacijama,
- c) Gubitak prava na državnu službu,
- d) Gubitak roditeljskih prava,
- e) Gubitak prava na penziju i pomoć za slučaj nezaposlenosti,
- f) Gubitak prava na počastna zvanja.

Sudovi će uvijek tačno odrediti gubitak ovih pojedinih prava.

Gubitak roditeljskih prava sud će ustanoviti samo onda, ako je dokazano da je počinitelj ta prava zloupotrebjavao.

Gubitak prava na penziju i pomoć u slučaju nezaposlenosti može se izreći samo onda, ako se osuđuje radi kriv.[ičnog] djela protiv države i poretka i radi djela iz koristoljublja.

Ukor ili opomenu sud izriče samo u slučaju najlakših kriv.fičnih] djela.

ODMJERENJE KAZNE

Kod određivanja kazne ili mjere socijalne zaštite potrebno je da sud ustanovi kako prema težini počinjenog (ili pokušanog) djela, tako i prema svim okolnostima stupnja opasnosti počinitelja po društvo. Prema stepenu njegove krivnje, odnosno opasnosti po društvo, sud će izreći kaznu. Pri tome će sud uzimati u obzir sve okolnosti koje otežavaju ili olakšavaju krivnju počinitelja.

Otežavajuće su okolnosti na pr.:

- 1) Izvršenje djela protiv države i javnih ustanova,
- 2) Mogućnost, da izvršeno djelo izazove štetu po javne interese, prera-
da ono prvobitno nije upravljeno protiv tih interesa,
- 3) Počinjenje djela po organiziranoj bandi ili od strane više lica,
- 4) Kada je počinitelj ponovno počinio kriv.[ično] djelo, makar i ne bilo
iste vrste sa novo-počinjenim (povrat),
- 5) Izvršenje djela iz koristoljubivih ili drugih niskih pobuda,
- 6) Izvršenje djela na osobito surov način, nasiljem ili lukavstvom,
- 7) Izvršenje djela protiv lica, koja su prema počinitelju potčinjena ili
pod starateljstvom ili u stanju bezpomoćnosti radi mlađe dobi ili za-
visnosti o njemu itd.

Olakšavajuće su okolnosti na pr.:

- 1) Izvršenje djela radi zaštite države, poretka, ličnosti ili prava na-
padnutog lica, ako je prekoračena kod napada nužna obrana,
- 2) Dosadašnja neporočnost (nekažnjenost),
- 3) Izvršenje djela iz razloga, koji zaslužuju obzira i blažeg postupanja,
- 4) Učešće kao borac ili saradnik Narodno-oslobodilačkog pokreta,
- 5) Izvršenje djela pad prijetnjom ili usljed službene ili materijalne
ovisnosti,
- 6) Jaka duševna uzbuđenost,
- 7) Izvršenja djela u stanju gladi, nužde (potrebe) ih pod uticajem teških
ličnih ili porodičnih prilika,

8) Izvršenje djela usljed primitivnosti ili slučajnog sticaja prilika (tj. kada se počinitelj slučajno bez svoje volje našao u položaju da djelo izvrši pod okolnostima, koje inače ne bi izvršio),

9) Nepunoljetnost,

10) Trudnoća.

Kod otežavajućih okolnosti sud će odrediti veću kaznu, a kod olakšavajućih može kaznu ublažiti prema svom nahođenju.

Sud odmjerava kaznu slobodno i nije pri tom vezan niti na zakonsku najmanju mjeru kazne niti na vrstu kazne. U ovom slučaju sud je dužan navesti razloge za ovo vanredno ublaživanje kazne.

U slučaju osude na vremenski određen prinudni rad treba [u] ovu kaznu uračunati vrijeme istražnog zatvora ili pritvora.

9. Sto isključuje kaznu, kada počinitelj ostaje nekažnjiv.

Iako je sud ustanovio da je počinitelj kriv.[ičnog] djela kriv (tj. da je htio svjesno kažnjivu protupravnost) ipak ima slučajeva, kada se on zato ne može kazniti. To biva u slučaju a) nužne obrane, b) stanja nužde (prinude).

a) Nužna obrana postoji onda, kada je počinitelj izvršio djelo radi toga da od sebe ili koga drugoga odbije nepravedni istovremeni napad. Potrebno je za nužnu obranu:

1) Da je oštećeni onaj protiv koga je kriv.[ično] djelo izvršeno nepravedno napadao počinitelja ili koga drugoga,

2) Da je taj napad bio opasan da ga je trebalo odbiti sredstvima i na način, kako je počinitelj djelo izvršio.

U nužnoj obrani je onaj, koji je na pr. tjelesno ozlijedio onoga, koji je s nožem u ruci napao i htio da ubije jednog prolaznika, koji je bio bez sredstava za obranu i prema napadaču bezpomoćan.

Ako je počinitelj tom prilikom izvršio teže djelo, negoli je bilo potrebno da se odbije nepravedni istovremeni napad, on tada prekoračuje nužnu obranu. U nužnoj obrani počinitelj postupa nužno, dakle ga se zato djelo ne može kazniti. No ako je on prekoračio nužnu obranu, sud će ga za to djelo kazniti, ali blaže od drugih slučajeva, (dakle kada nema napadaja).

Isto tako će se kazniti ako je on pretekao nužnu obranu t.j. ako je svojim djelom, da odbije budući napad, izvršio više negoli je potrebno za suzbijanje napada. Tako ako na pr. počinitelj vidi nekoga s nožem u ruci (a još nije ni otpočeo napad na drugoga) pa počinitelj rani tog budućeg napadača, tada će se počinitelj kazniti.

b) Stanje nužde ili prinude postoji onda, ako je počinitelj bio prinuđen da počini kažnjivo djelo. Na pr. ako je netko drugi počinioca kriv.[ičnog] djela silom natjerao na izvršenje kriv.[ičnog] djela. U tom će slučaju sud morati ispitati da li je prinuda na to zaista bila tako velika

i opasna da je počinitelj to djelo morao izvršiti. Sud ovdje mora osobito oprezno ispitati da li se zaista i uopšte radi o sili, koju počinitelj na drugi način nije mogao mimoći. Treba ispitati da li je baš mogao počiniti ovo i ovakvo djelo, a ne što manje. Prema tome će odrediti i eventualnu kaznu za počinitelja.

10. Kaznena odgovornost djece.

Djetetom se smatra lice koje nije navršilo 14 god. života i ono [kriv. fično] ne odgovara. Dijete koje počinilo [kriv. fično] djelo predaje se roditeljima [radi] kažnjavanja.

11. Odgovornost mladih i starijih maloljetnika.

I. Mlađi maloljetnik jest lice od navršene 14 god. života do navršene 16 godine. Ako su ona kadra da shvate prirodu i značaj svoga djela, a počinio koje kažnjivo djelo:

- a) predaju se roditeljima, adoptantima, tutorima, starateljima, rođacima, da se o njemu staraju ili inače drugim licima, da se o njemu brinu.
- b) za slučaj da je mlađi maloljetnik zapuštenog odgoja pa počinio koje teže [kriv. fično] djelo, uputiće se u zavod za popravljanje, gdje će ostati najmanje jednu, a najviše 3 godine.

II. Stariji maloljetnici jesu lica od navršene 16-te godine, a najviše do 18-te godine, i oni se kažnjavaju, ako počinio koje [kriv. fično] djelo, blaže nego punoljetna lica.

12. Uvjetna kazna.

Sud može izreći kaznu i tako da njezino izvršenje odgodi na određeno vrijeme, pa ako to vrijeme (uvjetno vrijeme) prođe a počinitelj ne počinio kakvo novo djelo, izrečena kazna se neće izvršiti. Uvjetovati se može izvršenje svake vremenske kazne (dakle ne smrtne) koja nije veća od 5 godina prinudnog rada ili svake novčane kazne. Kazna ukora ne može se uvjetovati.

Ako je s kaznom prinudnog rada (lišenja slobode) izrečena novčana kazna, tada će se pored uvjetne kazne (lišenja slobode ili prinudnog rada) izvršiti bezuvjetno novčana kazna. To isto važi i za odredbu naknade štete. Naprotiv uvjetovati se može (ali i ne mora) gubitak građanskih i političkih prava

Ako osuđenik za vrijeme trajanja uvjeta (kroz određeno vrijeme) počinio novo [kriv. fično] djelo, sud će povodom osude zato novo djelo odrediti da počinitelj izdrži i raniju uvjetovanu kaznu.

Izvršenje kazne ne može se odgađati (uvjetovati) duže od 5 godina

Kad prođe vrijeme kušnje bezprijekorno smatraće se kao da okrivljenik nije bio osuđivan.

13. *Povratak izgubljenih prava.*

Osuđenik na kaznu prinudnog rada do 5 godina ili na novčanu kaznu (bilo da ju je već platio, bilo da nije platio samo radi toga što nije mogao) može nakon 3 godine od izdržavanja kazne a kod neplaćene novčane kazne od pravomoćnosti presude, zatražiti od suda, koji je sudio u prvom stepenu da se briše kazna izrečena tom presudom. To će moći zatražiti onda ako se kroz isve to vrijeme [dobro vladao], te ako je nastojao, da ispravi zlo koje je prema državi i oštećeniku djelom počinio. U takvom slučaju, kada narodno-oslobodilački odbor potvrdi da taj osuđenik zasluži uvaženje njegove molbe, sud će donijeti odluku kojom se briše ranije izrečena presuda i osuđeniku vraćaju izgubljena građanska i politička prava. No plaćena novčana kazna nikada mu se neće vraćati.

14. *Izricanje smrtno kazne.*

Smrtna kazna može se izreći samo za ova kriv.lična] djela:

- 1) Za kriv.lično] djelo protiv života i tijela pod a) t.j. za umorstvo,
- 2) Kriv.lično] djelo protiv imovine pod a) t.j. za grabež.

Smrtna kazna ne može se izreći nad licima koja nisu navršila 18 godina života i nad trudnim ženama.

15. *Krivična djela osuđenika.*

Ako osuđenik za vrijeme izdržavanja prisilnog rada (lišenja slobode) počinu prekršaj, kazniće se disciplinski, a ako počinu zločin kazniće se za novo kriv.lično] djelo i izdržaće novu kaznu pored kazne koju već izdržava.

II. POSEBNI DIO

1. *Krivična djela protiv poretka u državi.*

Zločin je svako djelovanje kojim se svjesno i zlonamjerno ruši ugled državni[^] vlasti i širi neprijateljska propaganda, a sve u cilju da se oslabe narodne vlasti i poredak stvoren Narodno-oslobodilačkom borbom, ukoliko ova djela nemaju obilježja zločina, koja spadaju u nadležnost vojnih sudova.

a) Krivotvorenje javnih isprava, kao i svaka svjesna upotreba krivotvorenih javnih isprava smatra se zločinom,

b) Zločinom se smatra svako djelotvorno opiranje javnim organima pri vršenju njegove dužnosti, kada počinitelj prema njima upotrebljava nasilje ili ozbiljnu prijetnju.

Prestupom će se smatrati svako drugo ometanje javnih organa pri vršenju njihove dužnosti, kada protiv njih nije upotrebljena ni sila ni prijetnja,

c) Zločin pretstavlja neizvršenje zakonske naredbe naročito ako se radi o obrani zemlje,

d) Zločinom se smatra svaka kleveta i uvreda državnih organa,

e) Zločinom se smatra samovlasno prisvajanje državnih funkcija, zvanja i znakova, kada je to upotrebljeno radi priprema ili pokušaja kakvog djela protiv javnih interesa. Prestupom se takvo djelo smatra, ako nije namjeravano ili pokušano kakvo djelo protiv javnih interesa,

f) Prestupom se smatra svaka povreda državnog pečata ili znaka ili povrede službene tajne. Ako se radi o osobito važnim javnim interesima, naročito o narodnoj obrani takvo je djelo zločin,

g) Zločin je svako nasilno oslobođenje zatvorenika ili omogućavanje njihovog bjegstva,

h) Prestup je svako prikrivanje činjenica koje smetaju sklapanju braka, a zločin je ovo djelo ako ga počini javni organ radi toga da bi se omogućilo sklapanje braka, koji inače ne bi bio dopustiv,

i) Prestup je svako samovoljno pribavljanje nekog prava mimoilažeći javne organe,

j) Zločin je svaka lažna prijava podnesena vlastima ili krivo svjedočenje pred sudom ili javnim vlastima uopšte,

k) Prestupom se smatra svaka povreda gospodarskih interesa društva,

1) Zločin je svako izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje,

◄n) Prestup počinja onaj, koji na bilo koji način pri vršenju svog zvanja ili rada dovede u opasnost tuđi život, a ako je netko usljed toga usmrćen, djelo je zločin (na pr. u kamenolomima ne staviti znakove opasnosti ili u rudnicima),

n) Prestup je ko bilo kojim vozilom (kolima, parnim ili motornim vozilima) prouzrokuje na putevima, željeznicama nesreću u kojoj bude jedno ili više lica tjelesno povređeno ili imovina u većoj mjeri oštećena, a zločin je ako pri tome jedno ili više lica strada životom.

Krivična djela javnih organa.

a) Zločin je svaka zloupotreba vlasti,

b) Prestupom se smatra svako neosnovano lišenje slobode ili ograničenje prava građana,

c) Prestupom se smatra svako nasilno iznuđivanje iskaza pred sudom ili drugom javnom vlasti,

d) Zločin je primanje mita ili nagovaranje drugoga da radi mita prekrši svoju dužnost,

e) Zločin je kada javni službenik u vršenju svoje službe povjereni mu novac ili druge kakve stvari u svoju korist zadrži.

Krivična djela protiv života i tijela.

a) Zločinom se smatra svako umorstvo t.j. ubistvo, koje je unaprijed pripremljeno,

b) Zločin je svako namjerno ubistvo (kada nije unaprijed pripremljeno) ali je namjerno izvršeno bez ranijeg predhodnog pripremanja,

c) Prestup je kada žena za vrijeme porođaja ili neposredno iza porođaja, dok traju duševni poremećaji izazvani porođajem, usmrti svoje dijete,

d) Zločin je svaka teška tjelesna namjerna ozlijeda, kada je povređen koji važan dio tijela ili uništen koji organ (vid, sluh itd.),

e) Prestup je svaka namjerna tjelesna povreda za čije ozdravljenje ili liječenje treba više od 4 tjedna,

f) Prestup je svaka tjelesna teža povreda, koja nije namjerno izvršena, ako je povrijeđen koji važan dio tijela ili uništen koji organ,

g) Prekršaj je svaka tjelesna povreda za čije liječenje i ozdravljenje treba manje od 4 tjedna,

h) Prestup je svako nenamjerno – nehотиčno ubistvo,

i) Zločin je svako dovođenje materijalno ili na drugi način, o počinitelju zavisnog lica, u takav položaj, da ono počini samoubistvo,

j) Prestup je svako venerično zaraženje drugoga, kada počinitelj zna da može zaraziti drugoga, te se ne podvrgava i namjerno ne traži liječničku pomoć,

k) Prestup je kad se ne pruži pomoć osobama u ozbiljnoj životnoj opasnosti, kada počinitelj to može i treba izvršiti bez opasnosti po sebe i svoje,

l) Prestup je svako svjesno ostavljanje maloljetnika ili bezpomoćnog lica u stanju nužde, kada je počinitelj mogao i trebao pomoći bez opasnosti i štete po sebe i svoje,

m) Prestup je kad nestručno lice na zahtjev ili pristanak trudne žene izvrši nad njom pobačaj, a isto tako ako ovo izvrši liječnik premda nije bilo potrebe, da se otkloni opasnost po zdravlje i život trudne žene,

n) Zločin je ako je posljedica gore navedenog djela bila smrt trudne žene.

Prestup je ako trudna žena dozvoli da se nad njom izvrši pobačaj koji nije bio potreban, da se otkloni opasnost po njen život i zdravlje, a isto tako odgovara ko trudnu ženu nagovara ili joj pomaže da izvrši pobačaj.

Krivična djela protiv imovine.

a) Zločinom se smatra svako razbojništvo t.j. nasilno otimanje tuđe imovine i to silom ili prijetnjom, a naročito ako je pri tome neko lice lišeno života,

b) Zločinom se smatra svaka krađa iz zemunice,

c) Prestupom se smatra svaka krađa, a zločinom je to djelo ako je krađa izvršena po organizovanoj bandi, uzimanjem na sebe lažnih zna-

kova vojnih državnih organa ili je izvršena na način, koji izražava opasnost počinitelja po društvo, tako noću, na osobito drzak način, provalom, koristeći se nevoljom drugoga (za vrijeme napuštanja domova) oduzimanjem stoke itd.

d) Zločin je oštećenje tuđih imovinskih interesa lažnim pretstavljanjem stvari, lažnim prikrivanjem istinitih činjenica ili uopšte dovođen/e u zabludu radi pribavljanja protupravne imovinske koristi a vrijednost stvari je veća od 30.000 Kuna – Din.,

e) Prestupom se smatra prevara ispod Kuna 30.000 Din.,

f) Zločinom se smatra svako lihvarstvo t.j. pretjeranost naplaćivanja kamata ili uzimanja drugih koristi prilikom davanja ili vraćanja zajma,

g) Zločinom se smatra svako iznuđivanje imovinske koristi prijetnjom kakva zla,

h) Prestup je svako namjerno oštećenje tuđe imovine,

i) Prestup je svako uništenje ili premještanje graničnih ili međošnjih oznaka,

j) Prestupom se smatra svako prisvajanje tuđe nađene ili mu povjerenе stvari,

k) Zločin počinja onaj koji vara pri kartanju ili uopšte kod igara na sreću.

Krivična djela protiv javnog morala.

a) Zločin počinja onaj koji drugog primorava na prostituciju ili mu omogućava istu s time da sebi pribavi imovinsku korist,

b) Zločin je svako silovanje ili uopšte primoravanje ženskog bića na obljubu,

c) Zločin je svako demoralisanje maloljetnika, vršenje bilo kakvih bludnih radnja nad njima u cilju zadovoljenja spolne požude.

Krivična djela protiv braka i porodice.

a) Zločin počinja onaj koji maloljetnu žensku osobu navodi ili prinuđava na nemoralan život,

b) Zločin počinja onaj koji nasilno odvodi djecu radi podavanja nemoralnom životu,

c) Prestup počinja onaj koji maloljetnika navodi na prosjačenje,

d) Prestup počinja onaj koji znajući da njegov prvi brak nije pravovaljano razveden ipak sklopi drugi brak,

e) Prestup počinja onaj koji na bilo koji način surovo iskorišćuje ili zloupotrebljava dijete ili maloljetnika uopšte radi toga da sebi pribavi kakvu imovinsku korist,

f) Zločin počinja svaki javni organ koji znajući za postojanje ženidbenih zapreka, protiv tog svog znanja sklopi ili omogući sklapanje braka.

Krivična djela protiv časti.

a) Zločin počinja onaj koji svjesno i zlonamjerno širi protiv drugoga neistinite činjenice, koje mogu ili su dovele do omalovaženja i prezrenja istoga, te usljed toga oklevetani izvrši samoubistvo,

b) Prestup počinja onaj, ko za drugoga svjesno i zlonamjerno širi neistinite činjenice koje bi mogle naškoditi časti i dobrom imenu oklevetanog i njegovom ugledu. Ovo se djelo progoni na privatnu tužbu,

c) Prestup čini onaj ko drugoga vrijeđa na javnom mjestu, ovo se djelo progoni po privatnoj tužbi.

Krivična djela protiv narodnog zdravlja.

a) Zločinom se smatra svako zagađivanje javnih bunara naročito vodenih naprava, rijeka, bunara, vodovoda itd. (u cilju izazivanja bolesti naroda),

b).Prestup počinja svaki nadriljekar ako je svoji/m liječenjem drugih narušio zdravlje drugoga, pokušavajući za plaću liječiti nepodesnim sredstvima, koja štete zdravlju.

Krivična djela protiv imovine uopšte.

a) Prestup počinje onaj ko kod prodaje živežnih namirnica i drugih sredstava potrebnih za život upotrebljava lažnu vagu, odnosno mjeru,

b) Zločin počinja onaj, ko protivno naredbi vlasti nagomilava ili sakriva živežne namirnice i druga sredstva potrebna za život u cilju da ih oduzme od namjene za njihovu upotrebu za ishranu i opskrbu stanovništva,

c) Zločin počinja onaj koji prodaje kao pravu robu takvu koja u sebi sadrži sastojke štetne po zdravlje,

d) Prestup počinja onaj koji se obrtimice ili u više navrata bavi hazardnim igrama na sreću,

e) Zločin počinja onaj koji namjerno upali drugome kuću za stanovanje ili spremište živežnih namirnica ili hrane za stoku,

f) Prestup počinja onaj koji upali drugome kuću ili spremište hrane za stoku, ali kada to nije učinjeno namjerno nego usljed grube nepažnje i nemarnosti.

Krivična djela protiv opštih društvenih interesa.

a) Zločin počinja onaj ko zlonamjerno kvarenjem nasipa izazove poplavu i odatle nastane opasnost po život ljudi i njihovu imovinu,

b) Prestup počinja onaj tko kod takve po život ili zdravlje opasne sprave (električni uređaji itd.) usljed grubog nehata propusti izvršiti osiguranje uređaja, pa odatle bude štete po zdravlje i život drugoga,

c) Prestup počinja onaj ko drugome ozbiljno prijeti kakvim opasnim sredstvima,

d) Prestup počinja onaj ko lažno daje znak za uzbunu, pa usljed toga bude nesreće, te neko bude usmrćen ili tjelesno povrijeđen,

e) Prestup počinja onaj ko nemarno ili iz neznanja rukuje sa eksplozivima, te odatle izazove smrt ili tjelesnu povredu drugoga.

Krivična djela ovdje ne spomenuta.

Ako pred sud dođe kriv.[ično] djelo koje ovdje nije navedeno, sud će nastojati da to djelo prema njegovoj sličnosti svrsta pod onu vrstu kriv.[ičnog] djela, kojoj je to novo djelo prema svim njegovim oznakama najbližnje, prema tome će i odmjeriti kaznu.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a, pod br. 244 od 24. XI 1944. godine.)

ARIP, S., mf. ZAVNOBiH-a, HI/50.

Prilog 2.

UPUTE ZA VOĐENJE KRIVIČNOG POSTUPKA PRED NARODNIM SUDOVIMA

U svrhu nadopuna Uputa za organizaciju i rad narodnih sudova¹⁾ izdaju se daljnje upute za vođenje krivičnog postupka.

POKRETANJE POSTUPKA

Kriv.[ični] postupak pokreće se na predlog privatnog tužioca, javnog tužioca ili oštećene stranke.

Strankom se smatra: privatni tužilac, javni tužilac i onaj protiv koga se vodi kriv.[ični] postupak t. j. okrivljenik.

Privatni tužilac je ono lice, koje podnosi tužbu zbog kriv.[ičnog] djela, koja se progone samo po privatnoj tužbi, (kao zbog uvrede i klevete).

Javni tužilac jest ono lice, koje progona okrivljenog za ona kriv.[ična] djela, koja se gone po službenoj dužnosti, a to su sva djela osim uvrede i klevete.

Oštećeno lice jest ono lice, koje je učinjenim kriv.[ičnim] djelom oštećeno, povrijeđeno ili ugroženo u svojim pravima.

Privatni tužilac podnosi prijavu za ona djela, koja se progone po privatnoj tužbi u roku od 3 mjeseca od dana kada je saznao za djelo na njegovu štetu počinjeno.

Javni tužilac pak podnosi prijavu za sva ostala djela, koja se progone po službenoj dužnosti. Oštećeno lice može staviti prijedlog za progon samo pred opštinskim narodnim sudovima i u tom slučaju ne treba prijedloga javnog tužioca.

Svaka vlast koja primi prijavu ima je dostaviti sudu.

NADLEŽNOST SUDOVA

Za suđenje u kriv.[ičnim] stvarima nadležan je onaj sud na čijem je području kriv.[ično] djelo počinjeno. Ako su kriv.[ična] djela počinjena na [području] više sudova, tada je za sva kriv.[ična] djela nadležan onaj sud, koji je prvi započeo kriv.[ični] postupak protiv okrivljenika. Ovo vrijedi samo onda, ako su za sva ta djela nadležni sudovi iste vrsti. (T. j. opštinski, sreski narodni sudovi, okružni narodni sudovi). Međutim ako je okrivljenik počinio na raznim područjima teža ili lakša kriv.[ična] djela, za suđenje po svim djelima nadležan je onaj sud, na čijem je području počinio najteže kriv.[ično] djelo. (Na pr. ako je za jedno od tih djela nadležan opštinski narod.[ni] sud, a za drugo sreski narod.fni] sud, a za treće okružni narod.[ni] sud, tada će za sva djela suditi okružni narodni sud).

STVARNA NADLEŽNOST

I. *Opštinski narod.[ni] sudovi*

U kriv.[ičnim] stvarima ovi su sudovi nadležni:

- a) za sve prekršaje koji su navedeni u uputama za rad narod,[nih] sudova u kriv.[ičnim] stvarima, kao i u sporednim zakonima,
- b) za slijedeće prestupe: lake tjelesne povrede, krađe, prevare i pro-nevjerena manje vrijednosti,
- c) za preslušanje po zamolnicama drugih opštinskih narodnih sudova.

Kod opštinskih narod.[nih] sudova sudsku vlast vrše: sudska vijeća od tri člana i sudija pojedinac. Sudija pojedinac sudi u stvarima najmanje vrijednosti, a sudska vijeća u svim drugim kriv.[ičnim] predmetima.

II. *Sreski narodni sudovi*

Ovi su sudovi nadležni u ovim kriv.[ičnim] stvarima:

- a) za sve prestupe osim onih koji spadaju u nadležnost opštinskih narod,[nih] sudova,
- b) za sve zločine izuzevši one koji spadaju pod vojne sudove i pod okružne narod.[ne] sudove (t. j. one za koje je predviđena kazna smrti),
- c) za postupanje po zamolnicama drugih sreskih i okružnih narod,[nih] sudova.

Sreski narod.fni] sudovi rješavaju u drugom stepenu i to u krivičnim] stvarima po žalbama protiv rješenja i presuda opštinskih narod.[nih] sudova.

III. *Okružni narodni sudovi*

U nadležnost ovih sudova spadaju djela za koja je predviđena kazna smrti, osim onih koja spadaju u nadležnost vojnih sudova.

Nadalje su ovi sudovi nadležni po žalbama u kriv.[ičnim] stvarima protiv rješenja i presuda sreskih narod.[nih] sudova, a u trećem stepenu sude konačno protiv presuda opštinskih narod.[nih] sudova.

IV. Privremeni sudski savjet

Privremeni sudski savjet rješava konačno žalbe protiv presuda sreskih i okružnih narodnih sudova (t. j. potvrđuje ili ukida njihove odluke bez prava donošenja odluka o samoj stvari).

POSTUPAK PRED OPŠTINSKIM NAROD.[NIM] SUDOVIMA

Čim prijava stigne sudu, predsjednik vijeća (sudija pojedinac) zakazuje na osnovu iste raspravu, poziva okrivljenog i potrebne svjedoke. Raspravom rukovodi pretsjednik vijeća (sudija pojedinac), najprije čita prijavu, zatim sasluša okrivljenog, a nakon toga potrebne svjedoke, vještaka itd. Nakon toga povlači se na vijećanje i veći[no]m glasova donosi se presuda, koju pretsjednik vijeća javno objavljuje. Nezadovoljna stranka ako je prisutna ima pravo da odmah izjavi žalbu, a ako je odsutna može izjaviti žalbu u roku od 8 dana nakon primitka presude. Protiv okrivljenika, koji je valjano i pravodobno na raspravu pozvan i 0 tome predloži dokaz, može sud provesti postupak i izreći presudu u njegovoj odsutnosti.

Žalba se predlaže sa svim spisima na rješavanje sreskom narod.[nom] sudu u što kraćem roku.

Oslobođavajuća presuda dostavlja se sa spisima javnom tužiocu radi eventualne izjave žalbe i to samo u kriv.[ičnim] djelima, koja se gone po službenoj dužnosti, a ovaj ima žalbu poslati sudu u roku od 8 dana po primitku spisa.

POSTUPAK PRED SRESKIM NAROD.[NIM] SUDOVIMA

I. Sreski narod.[ni] sud provada izviđaje u svim kriv.[ičnim] djelima počinjenim na njegovom teritoriju, koja spadaju u nadležnost okružnih narod.[nih] sudova. Nakon provedenih izviđaja koje će provoditi što hitnije, sve spise dostavlja javnom tužiocu. Protiv okrivljenog mora odrediti pritvor kao obligatoran. Javni tužilac ima u roku od 3 dana da donese odluku o otvaranju istrage ili staviti predlog da odustaje od progona.

Predlog o istrazi podnosi javni tužilac istražnom sudiji okružnog narod.[nog] suda, ako stvar nije dovoljno izviđena po sreskom narod.[nom] sudu. U protivnom slučaju t. j. ako je predmet dovoljno izviđen podiže optužnicu. U oba slučaja t. j. ako predlaže otvaranje istrage ili podiže neposredno optužnicu, stavlja predlog za određenje istražnog zatvora kao obvezatnog.

II. Sreski narod.[ni] sud u svim djelima, koja spadaju u njegovu isključivu nadležnost, zakazuje i to u prestupima na temelju prijave

privatnog ili javnog tužioca raspravu na koju poziva okrivljenog, svjedoke, vještake itd. i nakon provede[ne] rasprave donša presudu. Ako je okrivljenik valjano i pravodobno na raspravu pozvan može se i u njegovoj odsutnosti rasprava provesti i stvar presuditi.

Na suprot tome u zločinima za koja je on nadležan, na temelju prijave provađa potrebne izvide i protiv okrivljenog određuje pritvor, ako postoji jedan od razloga za određenje pritvora. Nakon provedenih izviđa koje provodi jedan član suda, dostavlja sve spise javnom tužiocu, koji stavlja predlog da se obustavi postupak ili podiže optužnicu. Protiv pritvora (kao i protiv optužnice) okrivljenik ima pravo žalbe u roku od 3 dana na vijeće okružnog narod.[nog] suda, čije je rješenje konačno.

Pritvor odnosno istražni zatvor naređuje se:

- a) U svim kažnjivim djelima za koja je predviđena kazna smrti,
- b) U ostalim kriv.[ičnim] djelima pritvor, odnosno istražni zatvor, može se odrediti:
  - 1) Ako postoji osnovana sumnja, da bi okrivljenik mogao pobjeći (skitnica itd.),
  - 2) Ako postoji pogibelj da bi mogao utjecati na svjedoke, vještake ili suokrivljene i tako omesti utvrđenje djela,
  - 3) Ako je vjerojatno da će okrivljenik ponoviti djelo ili da će izvršiti pokušano djelo ili da će djelo kojim se prijeti, počiniti.

Pritvor i istražni zatvor može trajati u pravilu najdulje 2 mjeseca, a iz opravdanih razloga može se produžiti još 1 mjesec dana (t.j. neobvezatan pritvor i istražni zatvor).

Po pravomoćnosti optužnice sud naređuje raspravu.

POSTUPAK PRED OKRUŽNIM NAROD.[NIM] SUDOVIMA

Ako javni tužilac nađe da sreski narod.[ni] sud nije dovoljno stvar izvidio i to u kriv.[ičnim] djelima za koje je nadležan okružni narod.[ni] sud, staviće predlog istražnom sudiji okružnog narod.[nog] suda, da provede istragu stavljajući ujedno predlog, da se protiv okrivljenog odredi obvezatni istražni zatvor. Ovakav predlog za otvaranje istrage mora sadržavati i tačnu oznaku kao i opis kriv.[ičnog] djela zbog koga se progoni.

Protiv otvaranja istrage i određenja istražnog zatvora okrivljenik ima pravo žalbe u roku od 3 dana na vijeće okružnog narodnog suda čije je rješenje konačno. Nakon provedene istrage spisi se dostavljaju javnom tužiocu, koji podiže optužnicu ili stavlja predlog da se postupak obustavi. Protiv optužnice okrivljenik ima pravo prigovora u roku od 3 dana nakon saopćenja na vijeće okružnog narod.[nog] suda čije je rješenje konačno.

Nakon pravomoćnosti optužnice okružni narod.[ni] sud određuje raspravu.

GLAVNA RASPRAVA

Glavna rasprava počinje s time da pretsjednik vijeća (sudija pojedinaac) objavi da je počelo suđenje. Zatim sud ustanovljuje ko je od pozvanih prisutan. Iza toga treba optuženika preslušati o ličnim okolnostima (ime i prezime, starost, mjesto rođenja, zavičajnost, državljanstvo, zanimanje, vjera, porodično stanje, narodnost, da li je ranije bio osuđivan, odnos okrivljenika prema narodno-oslobodilačkoj borbi) poslije toga sud upućuje svjedoke izvan sudnice, objasnivši da će najprije biti preslušan optuženi, a onda da će svjedoci biti pojedinačno pozvani na preslušanje. Iza udaljenja svjedoka iz sudnice čita javni tužilac svoju optužnicu ili prijavu. Ako se radi o kriv.[ičnim] djelima koja se gone po privatnoj tužbi, optužnicu čita on ili njegov zastupnik. Ako ima više okrivljenika (optuženika) sud će osim prvoga ostale udaljiti iz sudnice za vrijeme preslušanja prvog optuženika.

Prije nego što se pređe na saslušanje optuženika pretsjednik vijeća će protumačiti optužnicu okrivljenog. Okrivljenog treba najprije pustiti da sam iskazuje, te istom nakon toga stavljaju mu se pitanja i to najprije pretsjednik vijeća, zatim sudije i stranke. Jednako se ispituju i ostali okrivljenici. Ima li nejasnoća ili suprotnosti s ostalim ranijim njihovim iskazima, to će im se predočiti prilikom saslušanja, a po potrebi provesti i suočenje.

Nakon toga se pristupa ispitivanju svjedoka, koji se pozivaju u sudnicu jedan po jedan. Pošto su iskazali o svojim odnosima (pri čemu treba paziti na njihov odnos prema optuženiku) treba ispitati nisu li možda u srodstvu ili svađi s optuženikom. Svjedok sam iskazuje što zna o stvari, a nakon toga stavljaju mu se pitanja. Da li će svjedok biti zaprisegnut odlučuje sud na predlog ili bez predloga stranaka. Jednako se ispituju vještaci ako sud odluči da ih treba zaprisegnuti, to će učiniti prije njihovog iskaza.

Nakon toga sud prelazi na čitanje važnih spisa.

Ako je stavljen predlog o odgodi radi kakvog novog dokaza, sud vijeća o tome (može i u samoj sjednici), a nakon vijećanja pretsjednik vijeća objavljuje svoju odluku.

Nema li više takvih predloga i ako sud smatra stvar zreom za odluku, završuje dokazivanje i poziva stranke da stave svoj konačni predlog. Najprije javni tužilac (privatni tužilac) iznosi svoj predlog obrazlažući svoju optužnicu (tužbu).

Nakon njega dobiva riječ branitelj odnosno optuženik kome pripada zadnja riječ.

Sud se zatim povlači na vijećanje. U vijećanju pretsjednik vijeća obrazlaže stanje stvari, nakon čega se pristupa glasanju i to najprije o pitanju da li je okrivljenik kriv, a zatim o kazni. Odlučuje se većinom glasova. Sekretar prisustvuje suđenju i vijećanju i ima pravo savjetodavnog glasa, ali nema pravo glasati ni o krivnji ni o kazni. On je odvojeno lice od zapisničara.

Pošto je sud donio presudu, istu u sudnici objavljuje pretsjednik uz najkraće obrazloženje. Nakon obrazloženja odluke izjavljuju stranke da li su s njom zadovoljne i to prvi javni tužilac, a za njim branitelj, odnosno okrivljenik. Žalbu treba odmah izjaviti, a obrazloženje mora dati u roku od 3 dana. Po izjavljenoj žalbi pretsjednik vijeća zaključuje raspravu. Stranke ne potpisuju zapisnik već samo pretsjednik vijeća i zapisničar. Spis sa žalbom se odmah dostavlja višem narod.[nom] sudu.

NAČIN GLASANJA KOD NARODNIH SUDOVA

Pretsjednik vijeća izlaže stanje stvari i nakon toga pristupa se glasanju i to ovim redom:

Prvi glasa najmlađi član suda, zatim ostali prema starosti tako da pretsjednik glasa posljednji. Vijeća bira u nejavnoj sjednici o kojoj se sastavlja posebni zapisnik koji potpisuje pretsjednik i zapisničar.

OBRANA

U krivičnim stvarima pred svim narod.[nim] sudovima okrivljenik može imati branitelja.

U postupku radi zločina pred sreskim narod.[nim] sudovima, ako sud smatra za potrebno, postaviće okrivljeniku branitelja ako ga sam okrivljenik nije odabrao. Pred okružnim narod.[nim] sudovima okrivljenik mora imati branitelja, u toku istrage i na raspravi, kojega ako okrivljenik ne imenuje postavlja sud po službenoj dužnosti. Isto tako će sud uvijek postaviti branitelja u postupku koji se vodi protiv mlađeg ih starijeg maloljetnika.

Braniteljem može biti: advokat, kao i svaka druga pravu vješta punoljetna osoba, koja nije osuđivana radi kakvog zločina iz nečasnih ili koristoljubivih pobuda (kao krađa, prevara, pronevjerjenje itd.) ih koja su izgubila časna prava.

Branitelj ima pravo da dozvolom suda pregleda spise i to u toku izviđaja i istrage, ako to ne bi bilo od štete po samu stvar, a nakon sprovođenja izviđaja ili istrage branitelj može slobodno uzeti uvid u spise uz dozvolu suda.

MOLBA ZA POVRAĆAJ U PREĐAŠNJE STANJE, zbog nedolaska na raspravu i zbog promašenja roka za izjavu pravnog lijeka.

I. Okrivljenik, protu kojega je donešena presuda u njegovu odsustvu može pored žalbe predati sudu, koji je u samoj stvari sudio, u roku od 3 dana molbu za povraćaj u prijašnje stanje, u kojoj opravdava svoj nedolazak na raspravu i tražiti da se ponovno provede rasprava kod istog suda, ako dokaže da nije primio poziva za raspravu ili da nije mogao doći na raspravu iz opravdanih razloga (nevrijeme, bolest itd.). Sud će na

tu molbu zakazati ponovnu raspravu i nakon provedenih ponuđenih dokaza molbu odbaciti ili uvažiti, prema uspjehu provedenih dokaza. Ako molbu uvaži, nakon provedene rasprave izreći[će] novu presudu poništavajući ujedno raniju presudu. Okrivljenik ima pravo žalbe u roku od 8 dana protiv rješenja kojim mu je molba odbačena, kao i protiv izrečene nove presude.

Ovakvoj molbi ima mjesta samo protiv presuda opštinskih i sreskih narod,[nih] sudova.

II. Isto tako ima okrivljenik pravo da preda, sudu koji je donio presudu u prvom stepenu, molbu za povraćaj u prijašnje stanje zbog promašenja roka za izjavu pravnog lijeka (žalbe) protiv presuda svih sudova i to pod slijedećim uslovima:

1. Ako dokaže da radi bolesti ili drugih opravdanih razloga nije mogao na vrijeme izjaviti pravni lijek (žalbu).

2. Ako molbu preda odmah nakon prestanka smetnje.

Sud o molbi odlučuje nakon provođenja ponuđenih dokaza rješanjem. Ako molbu odbaci, okrivljenik se može žaliti u roku od 8 dana.

IZVRŠENJE KAZNE

Smrtna se kazna izvršava strijeljanjem i to ako je više osuđenika, strijeljanje se obavlja redosljedom kako je to određeno u presudi.

POSTUPAK O PONIŠTAJU PRESUDE I VRAĆANJU IZGUBLJENIH PRAVA

Molbu za poništaj presude podnosi okrivljenik onome sudu, koji je sudio u prvom stepenu.

Sud će provesti potrebne izviđaje i nakon toga uvažiti ili odbaciti molbu, rješenje, prema tome da li su se stekle sve zakonske pretpostavke za poništaj ili ne.

Nezadovoljna stranka ima pravo žalbe u roku od 8 dana.

MOLBA ZA OBNOVU KRIVIČNOG POSTUPKA

Molbu za obnovu kriv.[ičnog] postupka podnose stranke, ako su iza donošenja pravomoćne presude doznale za nova dokazala, koja su podobna da okrivljeni bude oslobođen ili da bude presuđen za blaže krivično djelo nego li ono zbog kojega je osuđen, odnosno ako je oslobođen, da bude proglašen krivim. Isto tako ima mjesta obnovi, ako je svjedok, na čijem je iskazu okrivljeni proglašen krivim, bude osuđen zbog lažnog svjedočanstva.

Molba se podnosi sudu, koji je presudio u prvom stepenu. Ako sud ne odbaci molbu kao neosnovanu, provešće ponuđene nove dokaze i nakon

toga rješenjem odlučiti, da li ima mjesta obnovi ili ne. Ako molbu ne odbaci, zakazaće raspravu i prema uspjehu ponuđenih provedenih dokaza može molbu odbaciti ili izreći novu presudu poništavajući ujedno raniju presudu,.

Stranke imaju pravo žalbe u roku od 8 dana i protiv rješenja suda kojim odbacuje molbu za obnovu, kao i protiv nove presude.

MOLBA ZA ODLAGANJE IZVRŠENJA KAZNE

Izvršenje kazne, koje ne prelazi 5 god. prisilnog rada, može se odložiti samo jedared i to najdulje za vrijeme od 3 mjeseca, ako okrivljenik dokaže da postoje važni obiteljski, ekonomski ili zdravstveni razlozi za to odlaganje.

Molbu podnosi osuđenik onom sudu koji je donio presudu u prvom stepenu sa potrebnim dokazima. Sud molbu uvažava ili odbacuje prema tome da li je osuđenik dokazao opravdanost odlaganja.

Osuđenik nema prava žalbe, ako mu je molba odbačena.

JAVNI TUŽILAC

Pri svakom okružnom narod.[nom] sudu postoji javni tužilac koji zastupa javne interese, te stavlja predlog za progon, podiže i zastupa optužnicu na raspravama, te ulaže pravne lijekove i to u svim kriv.[ičnim] djelima koja spadaju u nadležnost okružnih narod.[nih] sudova. Ovu funkciju vrši narod.fni] tužilac lično ili preko svog zamjenika.

Osim toga, javni tužilac stavlja predlog sreskim narod.[nim] sudovima za progon svih kriv.[ičnih] djela, koja se gone po službenoj dužnosti, podiže i zastupa optužnicu kod tih sudova, te ulaže pravne lijekove. Ako je on zapriječen da svoju dužnost lično obavlja u 'pojednosti i cijelosti, ovlašten je da imenuje svoga zastupnika, koji će te radnje u njegovo ime obaviti.

OPTUŽNICA

Svaka optužnica mora sadržavati:

1. Ime i prezime okrivljenika sa njegovim ličnim podacima,
2. Kriv.fično] djelo sa zakonskim nazivom kao i potanji opis djela,
3. Imena svjedoka, vještaka, koja se imaju na raspravu pozvati i spisi koji se imaju pročitati,
4. Kratko obrazloženje.

Optužnica se dostavlja sudu u toliko primjeraka, koliko je okrivljenih, više jedan za sud.

POSTUPAK SA KRIVIČNIM SPISIMA KOJI SE NALAZE NERJEŠENI
KOD DOSADAŠNJIH SUDOVA

Svi kriv.[ični] predmeti koji se nalaze nedovršeni kod dosadašnjih sudova imaju se nastaviti i dovršiti pred narod.[nim] sudovima, koji su stvarno nadležni prema propisima gornjih uputa za vođenje krivičnog postupka.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 11, od 24. XI 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 245 od 24. XI 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III.

')} V. dok. br. 111.

180.

[Jajce], 25. novembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a TRAZI OD ODJELJENJA ZA
PRAVOSUĐE OBLASNOG NOO ZA BOSANSKU KRAJINU IZVJEŠTAJ O
ORGANIZACIJI SRESKIH NARODNIH SUDOVA, KAO 1 MIŠLJENJE O
FORMIRANJU DVA OKRUŽNA NARODNA SUDA

Radi daljnje organizacije sudstva i pregleda onoga što je do sada učinjeno neophodno je potrebno da ovo-odjeljenje bude upoznato sa radom narodnih sudova na teritoriji vaše oblasti. Do danas od vas nismo primili nikakvog izvještaja.

Iz tih razloga dostavite nam odmah izvještaj sa slijedećim podacima: u kojim mjestima su već formirani sreski narodni sudovi, imena narodnih sudaca sa njihovim ličnim podacima kao imena i kvalifikacije sekretara tih sudova. Ujedno navedite koji su od tih sudova već otpočeli sa radom.

Za sada dok još ne postoje okružni sudovi tražite od svakog sreskog narodnog suda da vam dostavlja mjesečne izvještaje koji će sadržavati pregled cjelokupnog njihovog rada. Taj izvještaj treba biti tako sastavljen da se iz njega vidi kakvi sporovi danas najviše dolaze pred narodne sudove, koliko je predmeta riješeno nagodbom, a protiv koliko je presuda uložena žalba. Na temelju tih izvještaja dostavljacete ovom Odjeljenju jedan pregledan izvještaj.

Radom sreskih narodnih sudova pojavljuje se potreba osnivanja okružnih narodnih sudova kao drugostepene instance. Smatramo da bi za sada na teritoriji vaše oblasti bila dovoljna dva okružna narodna suda. Dostavite nam vaše mišljenje gdje bi bilo najzgodnije da za sada bude sjedište okružnih narodnih sudova

795:

Ujedno tražite od sreskih narodno-oslobodilačkih odbora njihovo mišljenje gdje smatraju da bi bilo potrebno pristupiti osnivanju opštinskih narodnih sudova, te prema tome na temelju dostavljenih vam uputa nastavite daljnju organizaciju narodnog sudstva a ovo Odjeljenje odmah izvjestite o svakom novo-osnovanom sudu.

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/10.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 10.)

181.

[Jajce], 26. novembar (1944)

[PREDSJEDNIŠTVO] ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA NKOJ O STANJU
OSLOBOĐENIH RUDNIKA BOKSITA U HERCEGOVINI, KOLIČINAMA
RUDE I MOGUĆNOSTIMA ZA IZVOZ RUDE NA MORE

U Hercegovini je oslobođeno nekoliko rudnika boksita. Instalacije su dobro očuvane. Gotove rude ima na hiljade vagona. Komunikacije su dobre za izvoz na more.

ZAVNOBiH

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/166-5, verso, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

182.

[Jajce], 26. novembar (1944)

(PREDSJEDNIŠTVO) ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA NKOJ DA JE PITANJE
OTKUPA DUVANA OD POLITIČKE VAŽNOSTI ZA HERCEGOVINU I
PREDLAŽE, UKOLIKO SE NE MOŽE DOBITI POMOĆ ZA OTKUP, DA SE
ISPITA MOGUĆNOST IZVOZA DUVANA SAVEZNICIMA U ZAMJENU ZA
HRANU

Nismo dobili odgovor na našu depešu po pitanju duhana.¹⁾ Obavješteni smo da je ovo pitanje od ozbiljne političke važnosti za tu oblast. Trebalo bi hitno pristupiti otkupu duhana u Hercegovini, zašto bi nam trebala izvjesna količina hrane. Ako se ne može računati na pomoć, postoji

796:

li mogućnost da se sa Saveznicima napravi sporazum o izvozu duhana za hranu.

ZAVNOBiH

VII, Depeša V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/166–5, verso, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.

AIRP, S., kserografisani dokument, nije inventarisan.

¹⁾ V. dok. br. 156.

183.

[Jajce], 26. novembar 1944.

ZEMALJSKA KOMISIJA ZAVNOBiH-a ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA OBAVJEŠTAVA ŠTAB V KORPUSA DA JE ZEMALJSKA KOMISIJA OTPOČELA SA RADOM, TE TRAŽI SARADNJU I POMOĆ VOJNIH ORGANA I RATNIH SUDOVA U PRIKUPLJANJU PODATAKA O RATNIM ZLOČINIMA¹⁾

U skladu sa zaključcima Moskovske i Teheranske konferencije koji se odnose na odgovornost fašističkih zavojevača za počinjena zvjerstva u toku rata, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije²⁾ donijelo je na svom drugom zasjedanju između ostalih i odluku, kojom se pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a obrazuje Zemaljska komisija za ispitivanje zločina okupatora i njihovih pomagača za Bosnu i Hercegovinu.³⁾ Cilj je ove komisije da utvrdi odgovornost svih onih lica koja su odgovorna za zločine počinjene u toku ovoga rata nad nevinim stanovništvom Bosne i Hercegovine, da pronađe zločince, da ih privede zasluženoj kazni, kao i da utvrdi materijalnu štetu, koju je našim narodima nanio okupator. Komisija je već otpočela sa ovim radom. U svim opštinama, srezovima, okruzima i oblastima postoje danas već njeni organi – komisije, koje prikupljaju podatke o zločinima i njihovim izvršiocima.

Zadatak je ove komisije da preduzme sve što je potrebno, da ni jedan zločin okupatora i njihovih slugu ne ostane nekažnjen. U ovom nastojanju treba komisiju da pomogne i naša vojska. Upravo naši borci raspolagaće mnogobrojnim podacima, jer su baš oni, njihove porodice i njihovi domovi ti, koji su bili prve žrtve neprijateljskih zvjerstava.

Molite se s toga da sa ovim upoznate na shodan način našu vojsku i da primljene prijave ustupite ovoj komisiji. Napominje se da pojedinci mogu podnositi prijave ne samo o zlodjelima, koja se njih lično tiču, nego o svim zločinima okupatora i njihovih pomagača, koja su mu poznata.

Prilaže se obrazac⁴⁾ koji podnosioc prijave treba da ispuni.

Ovom prilikom molimo naslov još i za slijedeće: Prije kratkog vremena bili ste umoljeni putem Pretsjedništva ZAVNOBiH-a³⁾ da date naređenje svirn Vašim operativnim jedinicama i vojno pozadinskim vlastima, kao i partizanskim odredima, da sve podatke i dokazni materijal o zločincima okupatora i njegovih pomagača, kao i eventualno ranije sačinjavane spiskove zločinaca, te zaplijenjene arhive okupatora, ustaša i četnika u koliko iste obzirom na njihov vojni značaj nisu potrebne vojnim vlastima, predadu našim oblasnim organima, koji će ih dostaviti ovoj komisiji. Ovo naše traženje nadopunjujemo time, što Vas molimo da upozorite sve ratne sudove Vašeg područja kako vojne, tako i vojno pozadinske, kao i odjeljenja za zaštitu naroda, da sve zapisnike okrivljenih ili svjedoka, u kojima se spominju i pored okrivljenog još neka lica, koja su činila zlodjela, ali se ne nalaze u rukama vlasti, dostavljaju također ovoj komisiji, kako bi mogli pokrenuti postupak i stvar dalje izvidjeti.

O učinjenom molimo da nas izvijestite.

Sekretar:
Alihodžić

Pretsjednik:
Ljubibratić

Dostavljeno – • štabu III Korpusa
i XXIX Divizije

VII, K. 460 B, original, br. reg. 17/1–15.

(Spis je zaveden u Zemaljskoj komisiji ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača pod br. 72.)

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokumenat, nije inventarisan.

*) Štab V korpusa je obavijestio štabove podređenih divizija o zahtjevu Zemaljske Komisije ZAVNOBiH-a, što se može zaključiti na osnovu koncepta dopisa upućenog štabu Divizije (nije naznačeno koje) V korpusa (VII, K. 460 B, br. reg. 17/2–5.)

²⁾ Pogrešno napisano, treba Bosne i Hercegovine.

³⁾ V. dok. br. 34., str. 240.

⁴⁾ Vidi prilog.

⁵⁾ Navedeni dopis Pretsjedništva ZAVNOBiH-a nije pronađen. Pronađen je i objavljen sličan zahtjev Zemaljske komisije pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a upućen Štabu V korpusa 1. XI 1944. godine (v. dok. br. 130).

Prilog

P R I J A V A

o zločinu okupatora i njihovih pomagača.

Zločinac (ime i prezime, starost, narodnost, čin u vojsci i zanimanje, posljednje boravište)

Žrtva zločina (Ime i prezime, starost, mjesto rođenja i boravište, vjera i narodnost i broj članova obitelji koje je izdržavao) ....

Gdje je zločin izvršen (mjesto, opština, srez)

Zločin

Vrsta zločina (ubistvo, paljevina, pljačka silovanje itd.)

Vrijeme izvršenja te način izvršenja (oštećenik treba da ukratko da opis kada i kako je zločin izvršen)

Dokazi (preslušati svjedoke koje žrtva navodi, te prikupiti ostali dokazni materijal)

Šteta (navesti tačno u čemu se sastoji šteta kao na pr. popaljena kuća, izgorjele zgrade gospodarske, ili opljačkana kuća, kućni namještaj, žito, stoka, itd .već prema tome kakva je u konkretnom slučaju šteta pricinjena)

Vrijednost štete u predratnim dinarima (oštećeni mora navesti tačnu vrijednost najprije zasebno za pojedine oštećene stvari i predmete, a na koncu ukupni iznos štete)

Procjena štete (navode oštećenog o šteti procjenjuju dva vještaka procjenitelja tj. dvojica odbornika dotičnog NOO-a seoskog, opštinskog ili gradskog već prema tome gdje organ komisije radi)

U _____ dne

Potpis odnosno rukoznak oštećenog

184.

[Jajce], 27. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ ODJELJENJA ZA POLJOPRIVREDU I STOČARSTVO PRI ZAVNOBiH-u PREDsjedNIŠTVU ZAVNOBiH-a O STANJU STOČARSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI, KAO I POTREBAMA STANOVNIŠTVA U MESU I MASNOĆAMA

Prateći kretanje brojnog stanja stoke od 1895. do 1937. godine opažamo, da je broj domaćih životinja u Bosni i Hercegovini u stalnom opadanju. Tako je god. 1895. bio okruglo 1,418.000 a 1937. 957.000 goveda

1910.	3,230,700	„	„	1,950.000 ovaca
1933.	1,448.000	„	„	473.000 koza
1937.	663.000	„	„	407.000 svinja.

Ovom opadanju brojnog stanja stoke bila su uglavnom dva stalna uzroka: bezobzirno izvlačenje iz Bosne i Hercegovine stoke za klanje i neprestaino haranje stočnih zaraznih i nezaraznih bolesti (goveđa i svinj.[ska] kuga, ovcije boginje, crni prišt, slinavka i šap, metiljavost i dr. parazitarne bolesti).

Tokom ovoga rata nisu ni po jednom dijelu Jugoslavije pustošeći prokrstarile tolike neprijateljske armije kao po Bosni i Hercegovini. Iz nijednog kraja Jugoslavije nisu okupatorove sluge toliko stoke uništili, pobili i za svoje gospodare odvukli, koliko iz Bosne i Hercegovine tako da mi danas ne možemo *sa sigurnošću računati sa 20@o predratne stoke.*

800:

Stoka je najvećem dijelu stanovništva ove federalne države, glavni uslov za njegovo opstojanje. Ovaj uslov, osobito u našim brdskim najstradalijim krajevima, progresivno nestaje.

Ako pretpostavimo, da će se savremenim uređenjem i radom veterinarske službe u Bosni i Hercegovini za kratko vrijeme utrnuti postojeća žarišta stoč.[nih] zaraznih i nezaraznih bolesti, mogli bi uz stanovite uslove – ovih 20°/o preostale stoke spasiti. Ali ako i spasimo ovaj preostali stoč.[ni] fond od raznih zaraza i bolesti, nije ga lako sačuvati od najnužnijih narodnih potreba na mesu i masti, jer oplijenjeni i iscrpljeni narod ove zemlje nema više drugog izvora, iz kojeg bi podmirio najnužnije životne potrebe na masti i bjelančevinama.

Nadoknada životin j.[ske] masti i mesa sa biljnim bjelančevinama i uljem, za sada je u Bosni i Hercegovini neizvodiva, pošto su polja i oranice većim dijelom opustjele, a ono malo što je obrađeno dolazi tek dogodine u obzir. Maslo, sir, kajmak, mlijeko i slanina, kao masti i bjelančevine, skoro ne dolaze u obzir, pošto su potpuno ovisni o stvarnom broju preostale stoke.

Na pokriće jednog dijela narodnih potreba na mesu i mastima sa prigojenim stoč.[nim] prirastom ne smijemo računati, jer taj prirast do svoje zrelosti treba 2–3 godine, te on neće biti dovoljan da nadoknadi onaj gubitak stoke, koji poslije rata redovito nastaje usljed ratne iznuđenosti, uzgojnih, parazitaro-invazionih bolesti, nedovoljne higijene i najminimalnijih seoskih potreba na mesu i masti.

Između 2 miliona žitelja Bosne i Hercegovine ima najmanje 400.000 onih, koji se moraju hraniti mesom i mašeu. U obzir dolazi, u prvom redu, naša vojska i njeno osoblje; u drugom redu bolesno i najpotrebnije stanovništvo i radništvo. *Težište problema oko očuvanja zadnjeg stoč.[nog] inventara Bosne i Hercegovine leži u pitanju opskrbe Vojske i najpotrebnijeg stanovništva mesom i mašću.*

Pretpostavljajući da se s područja Bosne i Hercegovine *dnevno* nabavlja meso i mast za 100.000 vojnika i vojnih namještenika u količini od 50 kgr. mesa i 2,5 dkg. masti po osobi, *to se crpe 50 tona mesa i 2,5 tone masti svaki dan.*

Računajući za 300.000 najpotrebnijeg stanovništva dnevni minimum samo sa 200 grama mesa i 25 grama masti, po osobi, onda ti ljudi trebaju *60 tona mesa i 7,5 tona masti na dan. To znači, da VOJSKA SA NAJPOTREBNIJIM STANOVNIŠTVOM troši DNEVNO OKO 1.110 TONA MESA I 104 TONE MASTI.*

Uzimajući srednju odraslost i težinu bosan.[skih] goveda sa 70, ovaca i koza sa 10 i svinja sa 40 kg. čistog mesa (bez masti) dobit ćemo:

od 200.000 goveda	14.000
od 500.000 ovaca i koza	5.000
od 100.000 svinja_____	4.000

Ukupno oko 23.000 tona mesa.

DAKLE CJELOKUPNI OSTATAK STOKE U BOSNI I HERCEGOVINI MOŽE POTROŠITI 400.000 vojnika i najpotrebnijih stanovnika za 7-8 MJESECI.

Slične perspektive imamo i u pogledu opskrbe sa mastima. Opskrba pučanstva biljnim mastima potpuno je isključena, usljed čega se cjelokupne potrebe naše vojske i stanovništva uputiše zadnjim ostacima istrebljene stoke, kao posljednjem izvoru masti.

Uzmimo, da se od svake naše svinje dobije prosječno 20, od goveda 5, a ovce i koze po 1 kg. čiste masti, masla, kajmaka i t. si. imati ćemo:

od 200.000 goveda	1,000.000
od 500.000 ovaca i koza	500.000
od 100.000 svinja	2,000.000

Ukupno oko 3,500.000 kg. ili 3.500 tona masti. OGRANIČIVSI DNEVNU KOLIČINU MASTI SVAKOM OD 400.000 VOJNIKA I NAJPOTREBNIJIH STANOVNIKA NA 2,5 DKG. POTROŠIT CE SE CJELOKUPNA ŽIVOTINJSKA MAST BOSANSKO-HERCEGOVACKE STOKE ZA CCA GODINU DANA.

Ostavljajući najnužnije potrebe preostalih 1,800.000 stanovnika Bosne i Hercegovine na masti i mesu za sada po strani, ovaj otsjek smatra dužnošću, da skrene pažnju na izložene stvarnosti, te u cilju uklanjanja predstojećeg iskorjenjenja stoke u Bosni i Hercegovini predlaže:

- 1.) DA SE PORADI STO PRIJE NA TOM, KAKO BI SE NASA VOJSKA NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE OPSKRBILO MESOM I MASCU IZVAN PODRUČJA OVE ZEMLJE.
- 2.) DA SE STO PRE NABAVI ZA 300.000 NAJPOTREBNIJIH STANOVNIKA BOSNE I HERCEGOVINE NAJMANJE 12.000 TONA KONZERVIRANOG MESA I SIRA UZ 1.500 TONA MASTI, ULJA I MASLA, ZA NJIHOVU OPSKRBU, ZA 200 DANA.

Poznato je da stoč.[ni] prirast do svoje zrelosti treba 2-3 godine timarenja, radi čega bi navedenu nabavku trebalo srazmjerno povišiti, da se sačuvaju preostali, teško oštećeni temelji stoč.[ne] produkcije.

Iz ove kalkulacije izuzeto je ono stanovništvo za koje se pretpostavlja da mu ni pre rata nije meso bilo osnovna hrana. U Bosni i Hercegovini je danas i kod ovih stanje izmijenjeno, jer oni nisu u mogućnosti, da životinj.[sku] mast i meso zamijene sa biljnim bjelančevinama i uljem.

Navedeni postotak preostale stoke mogao bi se smatrati preniskim, ali bio taj 20% ili 30%, stvarnost bi se izmijenila vrlo kratkim povećanjem konsumnog termina, čime se ne bi uklonilo predstojeće uništenje bez nabavke životinj.[ske] masti i bjelančevina izvan područja Bosne i Hercegovine.

∴

Opskrba naše vojske i ovim ratom najpogođanijeg dijela stanovništva mesom i mašću izvan ovog najteže nastradalog dijela Jugoslavije, predstavlja jedini put, da se sačuva preostali stočfni] fond, koji će nam poslužiti kao minimalna baza za regeneraciju stočarstva u Bosni i Hercegovini.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u pod br. Vet. 214 od 27. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/446–447.

185.

[Jajce], 29. novembar 1944.

®

ODJELJENJE ZA SAOBRAĆAJ I POŠTE ZAVNOBiH-a PREDLAŽE PREDSDJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a DA ODOBRI IZGRADNJU INDUSTRIJSKOG KOLOSJEKA OD STANICE BILA DO RUDNIKA HAN BILA U CILJU VEĆE PROIZVODNJE UGLJA

Za najžurniji pogon željeznice potrebno je dnevno oko 60 tona uglja. Današnja proizvodnja uglja jedva može da podmiri 25% potreba, te je neophodno potrebno povećati proizvodnju ugljena. Dosadašnji radovi u Jajcu, Bugojnu i Gračanici ne obećavaju da će moći podmiriti potrebe željeznice. U sporazumu sa odjeljenjem za šume i rude kao i mjesnim N.O. vlastima u Travniku, pregledan je rudnik Bila i elaborat oko izgradnje industrijskog kolosjeka od Bile do rudnika ugljena Han Bila. Smatramo, da će se izgradnjom ovog industrijskog kolosjeka i dobrom organizacijom proizvodnje uglja najbolje riješiti problem snabdijevanja željeznice ugljem. Dnevna proizvodnja mogla bi iznositi oko 50 tona, a s vremenom bi se i povećala. Dobrom organizacijom posla, kolosjek bi se mogao izgraditi za 20 do 30 dana.

Ovo odjeljenje predlaže, da predsjedništvo odobri predhodne radove oko organizacije izgradnje kolosjeka, koje će voditi posebni odbor, u koji će ući jedan predstavnik odeljenja za saobraćaj i pošte, jedan predstavnik uprave željeznica i jedan predstavnik Okružnog NO odbora.

Detaljni elaborat-predlog proračuna odeljenje će podnijeti naknadno.

u. z. Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za saobraćaj i pošte ZAVNOBiH-a pod br. 221, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 259 od 29. XI 1944. godine.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/1690–691.

f

186.

Beograd, 30. novembar 1944.

UPUTSTVO POVJERENIŠTVA ZA ŠUME I RUDE NKOJ PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a ZA ORGANIZACIJU RADA U RUDAR- SKIM PREDUZEĆIMA

Danas posle tri i pol godine uporne i teške borbe, zahvaljujući ogromnim žrtvama datim u krvi i materijalu, naša je zemlja skoro cela oslobođena. Odmah pri tome treba istaći da oslobođenjem ne prestaje i potreba našeg daljnjeg zalaganja za ovu zemlju. Rat je mnogo šta uništio i zemlju treba obnoviti. Veliki je to, težak i odgovoran zadatak. O njegovom pravilnom rešenju zavisice sav naš dalji razvoj i po njemu će se tek videti plod naših borbi i žrtava.

Dužnost je svakog pojedinca i svake zajednice da sa svoje strane doprinese, maksimum svoje mogućnosti. Zemlji su potrebne sve naše snage, svi, sva sredstva i sav materijal koga ima narod i zemlja.

U prvom redu treba oživeti našu privredu. Time će se postići dvoje: daće se narodu i zemlji potrebne materije za život i razvoj, radnom svetu pružiti mogućnost rada i zarade, i time stvoriti mogućnost jednog ljudskog življenja, za sve ljude dobre volje.

U obnovi zemlje treba da učestvuje čitav narod i to ne samo da učestvuje kao izvršilac potrebnih radova, već na svakom koraku i pri svakom radu mora se ispoljiti puna svest, samoinicijativa, sviju s voljom da se od sebe da sve i zatim stahanovski udarnički rad treba da ide uporedo sa znanjem da rat nije završen, i da, u momentu dok oni rade na obnovi zemlje i pružanju najpotrebnijeg za tu obnovu, dotle stotine hiljada naših boraca dokrajčuju na drugoj strani svoj postavljeni zadatak: borbu do konačnog istrebljenja okupatora i njegovih slugu iz naše zemlje, obezbeđenje naših granica, kuća, njiva i oranica, stvarajući i dajući našim radnicima, udarnicima, mogućnost da slobodni i u miru na svom poslu doprinesu sa svoje strane u jednakoj meri sve za oslobođenje, pobeđu i obnovu.

Naša zemlja obiluje rudnim blagom i njegovo racionalno iskorišćavanje pretstavlja jedan od najznačajnijih faktora za brzu i temeljitu obnovu zemlje. Na razvitku rudarstva zasnovan je ceo privredni napredak i cela kultura čovečanstva. Naročito, današnji razvitak saobraćaja i industrije stoji u tesnoj vezi i zavisnosti od rudarstva. Pa radi toga, potrebno je, da se naši rudnici dovedu do stanja njihove maksimalne proizvodnje

Za vreme okupacije i u toku oslobodilačkog rata mnogi rudnici pretrpeli su veće ili manje štete. Kako je obnova rada punim kapacitetom u rudnicima i rudarskim preduzećima mnogo značajnija sada, nego ikada ranije, potrebno je najbrže dovesti u ispravno stanje sve oštećene objekte i pristupiti smesta najintenzivnijem radu.

Da bi se ovi zadaci ispunili potrebno je, da se što tešnje koordinira narodno-oslobodilačke vlasti i narodno-oslobodilačke vojske sa radom teh-

ničkih rukovodioca na rudarskim preduzećima. Pitanje ekonomske obnove i izgradnje naše zemlje je pitanje takmičenja na polju obnove, stvaranja plana za rad i njegovo izvršenje kao i vođenje uporne borbe za kulturno podizanje našeg naroda. U te planove pored tehničkih pitanja ući će i pitanje pribavljanja brojne radne snage, potrebnog tehničkog materijala, (jamske građe, rudarskog eksploziva i dr.) i ostalih najnužnijih potreba.

Kako je naša vojska svojom dugotrajnom borbom stekla vanredno' veliko iskustvo i sposobnost PO PITANJU ORGANIZACIJE I SPROVOĐENJA U DELO TE ORGANIZACIJE, TO SAVETE I UPUTSTVA DATA OD STRANE NAŠIH VOJNIH VLASTI ne treba mimoilaziti i izbegavati, već ih uvek TRAZITI I POSVETITI IM PUNU PAŽNJU.

Kod rada, kao što je to već naglašeno, treba da se svuda vidi takmičenje organa narodnih i državnih vlasti sa radnicima i tehničkom upravom preduzeća, ali tako, da, PRI TOM TAKMIČENJU NE SME BITI OMETANJA I KOČENJA RADA, VEC TREBA DA SE ZDRAVA INICIJATIVA SVIH ISPOLJI, PAZEĆI PRI TOME, DA SVAKI OSTANE U KOMPETENCIJAMA SVOGA PODRUČJA.

Odmah pri ovom treba naročito naglasiti DA VLAST TREBA POSTEPENO DA PRELAZI U NARODNE RUKE preko državnih i narodnih organizacija, te će trebati, da se sve učini, da se vojska oslobodi za vršenje njenih vojničkih dužnosti i potreba, koje joj te dužnosti nameću. Međutim, GDE BI GOD DOŠLO DO NEREDA I NESUGLASICA, VOJSCI SE OSTAVLJA PRAVO DA RECE POSLJEDNJU REC.

Za intenziviranje eksploatacije rudnika, potrebno je totalno angažovanje svog stručnog i pomoćnog osoblja, kako rudarskih tehničkih radnika, tako i administrativnog osoblja, jer se obim i tako značajni radovi ne mogu u potpunosti izvesti sa uspehom bez jednih ili drugih. Od velikog je uticaja za rezultat proizvodnje pravilno organizovanje rada, pravilna podela posla, tako da se nadležnosti nigde ne sukobljavaju.

Iz rudnika, koji su toliko oštećeni da se u dogledno vreme ne može pristupiti racionalnom radu, treba prebaciti raspoložive strojeve u druge rudnike, gde se oseća oskudica istih. Jednako je tako i sa radnom snagom. Potrebno je, da rudnici sprovode krajnju štednju i čuvanje materijala.

S obzirom na ogromni značaj rudarstva za privredu i obnovu zemlje, a u cilju uspešnog dopunjavanja po svima federalnim jedinicama, potrebno je, da Uprava ostane do dalje odluke centralisana u Povereništvu za šume i rude (Rudarsko odeljenje). U ovom smislu donešena je odluka Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Ali to ne znači, da će se time izbeći uticaj narodne vlasti, naprotiv, Povereništvo će tražiti po svim pitanjima njenu saradnju i s njom i preko nje će gde god bude trebalo provoditi svoje planove.

Radi objedinjavanja rada ovo Povereništvo uputilo je na pojedine rudnike stručnjake koliko za ustanovljivanje polaznog stanja, toliko i radi davanja uputa u cilju produženja rada i pravilnog odvijanja svih

poslova. Na pojedinim rudnicima naša vojska pokrenula je rad sasvim pravilno po svojoj inicijativi.

Iz dobivenih izveštaja, naročito vojnih, vidi se da su državni organi narodno-oslobodilačkih odbora i vojne vlasti u raznim krajevima nejednako postupili zalazeći predaleko u svojim pravima ili su se čak u nadležnosti sukobljavale na štetu opštih interesa.

Da bi se odmah uveo rad, daju se sledeća uputstva. Od oslobođenja rudnika postupak će biti ovakav:

I. VOJNE VLASTI

Prilikom zauzimanja rudnika, neposredno po oslobođenju toga kraja, najbliža vojna vlast, korpusna oblast, područje ili komanda mesta, postavlja na rudnik (preduzeće) stražu sa privremenim vojnim komandantom rudnika. Jednovremeno obaveštava okružni NOO i poziva ga da pregleda i utvrdi stanje na rudniku. Samo za slučaj da se uprava rudnika ogrešila o čast i interese naroda Komandant rudnika u sporazumu sa okružnim NOO-om smenjuje upravu i određuje privremeno drugu. On zatim poziva upravitelja rudnika, odnosno upravnika ukoliko ovoga nema, i naređuje mu, da produži rad pod njegovom kontrolom i uz njegovu potporu. U svakom slučaju primopredaju izvršiti pravilno i ovo Povereništvo izvestiti o tom preko Okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i Pretsedništva federalne jedinice o načinu rešenja problema. Pretsedništvo u sprovođu predloga daće svoje mišljenje.

Komandant rudnika ostaje na rudniku u svojoj funkciji "Vojnog komandanta sve dok ga ne povuče njegova Komanda, odnosno dok se ne uvede potpun red.

O uspostavi reda i normalnog rada rudnika Komanda će o tome ovo Povereništvo izvestiti, a ovo će Povereništvo zatim odrediti što bude potrebno.

Umoljava se Komanda korpusa oblasti da i ona vrši povremenu kontrolu, da se rad ne bi kočio ili sabotirao, a također da se spreči raznošenje materijala i alata sa rudnika.

II. N O. VLASTI

N.O.O. okružni i oblasni a gde je potrebno i sreski, imaju da vođe evidenciju o rudnicima u smislu pribavljanja svih potrebnih podataka o rudarstvu svoga kraja, a u cilju dostavljanja svog mišljenja i predloga za unapređenje i organizaciju. Oni treba da budu potstrekači u podizanju produktivnosti i čuvanju opštih interesa čineći sugestije u tom pogledu sledećoj višoj instanci. Lične koristi neće i ne sme biti, te zbog toga svu tendenciju u tom pravcu N.O.O. treba da uočavaju i onemogućavaju. Preduzeća se moraju zaštićavati od samovolje pojedinaca, da bi ona mogla planski raditi na opšte dobro.

N.O.O. staraće se da pomognu rudarskim preduzećima oko nabavke životnih namirnica za rudarske nabavljačke zadruge.

Na preduzećima čiji su vlasnici neprijateljski državljani ili su se suviše angažovali u službi okupatora ovo Povereništvo je postavilo prinudne upravitelje, a gde je bilo potrebno i tehničke upravitelje. Svi su oni postavljeni u sporazumu sa Pretsedništvom federalne jedinice.

Ako ima još preduzeća gde bi trebalo postaviti prinudnu upravu dužnost je N.O.O.-a da učine obrazloženi predlog navodeći lice koje bi trebalo odrediti za prinudnog upravitelja, vodeći računa da je predloženi sposoban i odan N.O. borbi.

III. ODBORI N.O. FRONTA

Ovi odbori su politički organi a ne državni. Oni vrše političke i rodoljubive dužnosti u vaspitnom smislu. Oni pomažu narodno-oslobodilačke odbore svojim savetom, a upravu preduzeća pomažu u smislu ostvarenja dužnosti pozadinske ustanove, koja radi za naš front. Ovi odbori treba da povežu sve istinski patriotske trudbenike u čvrstu zajednicu, koja će svojim radom pomoći pobeđu nad neprijateljem, a tim ostvariti i svoje oslobođenje. Naša pozadina je omogućila naše uspehe svojim zalaganjem, znajući da će doći vreme kada će brati plodove svog rada.

Pozadina daje snagu našem frontu, zalaganjem svih ljudi na poslu koji vrši.

IV. UPRAVA RUDNIKA (PREDUZEĆA)

Uprava rudnika (preduzeća) je isključivo ovlašćena za vođenje rudarskog preduzeća u tehničkom i administrativnom smislu s tim da knjige budu verna slika rudarskog preduzeća. Nastojanje uprave mora da ide u pravcu što veće produkcije putem tehničkog usavršavanja, a sve u cilju: pomoći narodno-oslobodilačkoj borbi i obnovi zemlje. Preduzeće se mora voditi pažnjom rodoljuba i dobrog domaćina držeci se stručnih propisa i osveštanih pravila sigurnosti. Preduzeće se ima i nadalje voditi na komercijalnoj osnovi te se moraju vršiti plaćanja rada i naplate produkta.

V. FINANSIRANJE RUDNIKA

Finansiranje rudnika vršice se na sadašnji način. Ako je novac blokiran preduzeće ima podneti molbu za deblokiranje novca navodeći gde je novac blokiran i poreklo novca. Potvrdu navoda vrši mesni narodno-oslobodilački odbor i Povereništvo za trgovinu i industriju.

VI. SNABDEVANJE RUDNIKA I RADNIKA

Za snabdevanje rudnika tehničkim materijalom [izvršice se] proširenje rudarske nabavljačko-prodavačke zadruge s. o. j. u Beogradu u koju se mogu učlaniti svi rudnici. Preko ove zadruge nastojaće se da sva ru-

darska preduzeća dobiju sav potrebni tehnički materijal. Zbog oskudice ovog materijala nabavka će se vršiti za sada samo u najnužnijim količinama. Ali već sada treba pripremiti pregled svega materijala, mašina i alata, koji je potreban za normalan rad rudnika, a koji će se tražiti na ime reparacije, kao i onih koji će trebati usled dotrajalosti ili zastarelosti, zamehiti.

Ukoliko rudnici mogu sami da nabavljaju potreban materijal, mašineriju i alat, oni će to učiniti ne vezujući se u tome za gornju zalihu. Popis materijala, mašina i alata koje treba tražiti za račun reparacije podneće ovome Povereništvu i u ovom slučaju.

Snabdevanju radnika i nameštenika putem njihovih nabavljačkih zadruga treba pokloniti punu pažnju. Ovo treba da bude briga i uprave rudnika i N.O. odbora. U pasivnim krajevima gde N.O.O. ne mogu da izvrše nabavke i doznake, treba tražiti životne namirnice putem N.O.O. od Povereništva za ishranu.

VII. OSIGURANJE RADNIKA

Do izrade novog zakona o socijalnom osiguranju radnika to osiguranje ima se vršiti na dosadašnji način. Inače se proučava pitanje radničkih nadnica i ono će biti vrlo brzo rešeno.

VIII. OSTALA UPUTSTVA

a) Za osiguranje snabdevanja naših željeznica ugljem, stavljaju se rudnici uglja u Istočnoj Srbiji u pogledu organizacije i eksploatacije uglja sposobnog za željeznički pogon pod nadzor Povereništva saobraćaja.

b) Ova uputstva izdaju se za već oslobođenu teritoriju, a treba ih primeniti i pri budućem oslobađanju još neoslobođene teritorije.

c) Zbog vrlo velike oskudice u stručnom osoblju ovo Povereništvo je zamolilo Vrhovni Štab N.O.V. i P.O.J. da se privremeno oslobode od vojne obaveze rudarski inženjeri, mineri, kopači, izvežbani pomoćnici kopača i podgrađivači. Da bi se sprečile zloupotrebe pri oslobađanju, Uprava rudnika podneće pretstavku za oslobodjenje stručnjaka preko Komande vojnog područja, koje će žurno ispitati tačnost i dalje postupiti u smislu vojnih propisa i naređenja. Na isti način postupati i pri traženju rudara već mobilisanih.

Za osoblje koje se može zameniti ne tražiti oslobađanje od vojne obaveze.

d) Po pitanju čuvanja preduzeća i sprečavanja raznošenja materijala i zaštite od svakovrsnog upropašćavanja, komandant rudnika, uprava preduzeća i narodno-oslobodilački odbor fronta uzajamno će se pomagati imajući uvek pred očima opšte interese.

IX. IZVEŠTAJI

Izveštaje će preduzeća dostavljati redovito svakih petnaest dana svome povereništvu, a po priloženim formularima.²⁾ Kopiju izveštaja zadržati na rudniku.

POVERENIK
Pukovnik
Sul.fejman] M. Filipović, s. r.

Da je ovaj prepis veran svome originalu tvrdi:

Zast.[upnik] načelnika
Odjeljenja za rudarstvo
Ing. Budimir³⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original (tekst priloženih formulara pisan ćirilicom).
(Spis je zaveden u Povjereništvu za šume i rude NKOJ pod br. 275, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 65 od 5. II 1945. godine.)
AIRP, S., mĕ. ZAVNOBiH-a, III/622–625.

¹⁾ Okružnica je dostavljena još i Vrhovnom štabu NOV i POJ, Glavnim štabovima Srbije, Hrvatske i Slovenije, predsjedništvima svih zemaljskih i pokrajinskih AVNO, rudarskim glavarstvima u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Skopju i Splitu, a zatim povjereništva NKOJ: za trgovinu i industriju, za saobraćaj i za građevine.

²⁾ Vidi prilog.

³⁾ Ime nije utvrđeno.

Prilog

1..... Broj radnih dana.....
(naziv rudnika) Prosečna dnev.[na] proizvodnja.....

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ

Od.....do.....194.

Proizvodnja	Otprema		Zaliha		Ukupno
	Vrsta i količina uglja u tonama				
	Komad	J Kocka	Orah	j Sitni	Rovni
Zaliha od ranije					
Polumesečna proizvodnja					
Ukupno					
1					
Otpremljenc2					
Kome 3					
4					
Sopstvena potrošnja					
Ukupna otprema					
Zaliha					

STANJE RUDNIKA

Radnici	Broj radnika	Broj izrađen, [ih] nadnica	Radnici	radnika	Broj izrađen, [ih] nadnica
T T A M A L J A M A			III VANJSKI PROMET		
Predradnici (Nadzornici pal.[ioci] mina)			Predradnici (nadzornici)		
Kopači (rudari)			Zanatlije		
Pom. [očni] kopači			Ostali vanjski		
Vozači i zgrtači			Šegrti		
Zanatlije u jami			Ukupno		
Ostali u jami			Vanjski promet		
Ukupno jama					
II. SEPARACIJA			IV. ELEKTRANA		
			Zanatlije		
			Ostali		

UKUPAN PREGLED

Promet	Broj radnika	Broj izrađ.[enih] nadnica	Učinak tona (nadmica)
Jamski promet			
Separacija			
Vanjski promet			
Ukupno kopači*)			
RAD ELEKTRIČNE CENTRALE			
PROIZVEDENO		K. W.	PRIMEDBA
Sopstvena potrošnja			
PRODATO	Na rudniku		
	izvan rudnika		

*) Kopače uneti u jamski promet. Ponovo ih iskazati radi pregleda učinka u rubrici »kopači«.

UTROŠAK VAŽNIJEG MATERIJALA

Vrsta materijala	Količina	Po toni	Rezerve krajem polu-meseca	Primedba
jamska građa	M ³			
Eksploziva	Kgr.			
Kapsle	Kom.			
Štapina	Met.			
Karbid	Kgr.			
Ulja i maziva				

TEGLECA STOKA

Broj zaposlene tegleće stoke	U jami	Spolja (vani)
Konja		
Volova		

IZVEŠTAJ

(Kratak opis rada i dr. primedbe)

(Datum)

Upravnik rudnika:

. 187.

Beograd, novembar 1944.

**UPUTSTVO POVJERENIŠTVA POLJOPRIVREDE NKOJ PREDSEDNIŠTVU
 ZAVNOBiH-a ZA ORGANIZACIJU POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I
 UPRAVE NAD DRŽAVNIM, KONFIKOVANIM, SEKVESTRIRANIM I
 NAPUŠTENIM POLJOPRIVREDNIM IMANJIMA NA OSLOBOĐENOJ
 TERITORIJI**

Pravilno procenjivanje privrednih problema posle oslobođenja od strane najviših rukovodećih institucija naše Narodno-oslobodilačke borbe pokazalo se tačno. O tim predviđanjima sa odgovarajućim uputstvima dostavljeno je blagovremeno svima federalnim jedinicama Jugoslavije.

811:

I sada sa ovih strana imamo izveštaje iz kojih se vidi da su se organi narodne vlasti našli pred mnogobrojnim pitanjima poljoprivredne proizvodnje sela u do sada oslobođenim teritorijama koje treba brzo, efikasno i racionalno rešavati.

Kao i kod ostalih privrednih grana tako i kod poljoprivredne, najvažniji zadatak za sada jeste da se poljoprivredna proizvodnja ako ne može da se poveća — bar da se održi na onom kapacitetu i u onom opsegu koji je bio do sada, i da se spreče sve eventualne pojave uništenja u ma kakvom vidu poljoprivrednih dobara, stanbenih zgrada i svih objekata, živog i mrtvog inventara poljoprivrednog gazdovanja zemlje. Sav rad organa narodne vlasti treba uperiti u tom pravcu putem organizacija poljoprivredne službe uključivši raspored i rad stručnog osoblja.

Pojavljuje se — a i nadalje će se pojavljivati slučajevi napuštenih imanja privatnih i državnih, lutajuće stoke oko lokalnih imanja, potom napuštenog poljoprivrednog alata, napušteni državni magacini koji su bili u službi poljoprivrede, nagomilane hrane po skladištima koja neprijatelj nije mogao da uništi itd.

Postupak kod ovakvih slučajeva treba da bude kao i kod ostalih privrednih grana. Državna imanja biće rukovođena od nadležnih organa t. j. odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća. Ta odeljenja još u početku imenovaće odmah upravu za svako državno poljoprivredno imanje, sastavljenu od drugova i ljudi odanih N.O. borbi, i od stručnjaka sporazumno sa okružnim, sreskim ili oblasnim N.O.O. na čijem se terenu dotično imanje nalazi. Ako su poljoprivredna imanja, po proceni nadležnih federalnih vlasti manjeg značaja treba [ih] predati na upravu pojedinim N.O.O.

Sa konfiskovanim poljoprivrednim imanjima upravljачe se na isti način kao i sa državnim, samo sa razlikom što će se o njima voditi posebna evidencija i što će se u izveštajima Nacionalnom komitetu posebno navoditi.

Sekvestriranim poljoprivrednim imanjima narodnih neprijatelja, nad kojima još nije izrečena presuda i na imanjima stranaca iz neprijateljskih zemalja neposredno će rukovoditi sekvestri, ali tako da kontrola rada na imanju spada takođe pod nadležnost odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća. Na ovim poljoprivrednim imanjima treba voditi posebnu evidenciju i posebno ih prikazivati u izveštajima Nacionalnom komitetu.

Pod nadležnost organa odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća takođe treba da podpadnu sva ona potpuno napuštena i opustošena poljoprivredna imanja, čiji vlasnici nisu u životu ili se više neće vratiti ih će eventualno doći kasnije njihovi naslednici.

Najvažnije je da na svima ovim imanjima započne rad još od prvog dana, da budu obrađena i zasejana ili pripremljena za prolećnu setvu. Da se očuvaju zgrade, poljoprivredni alat i stoka.

Sem toga nadležna odeljenja Pretsedništva zemaljskih veća i njihovi organi posvetiće najveću pažnju i pružiti pomoć u granicama mogućnosti i ostalim seljačkim gazdinstvima da bi i ona u punom opsegu održala svoju proizvodnju i gde je to moguće da je povećaju.

U tim postupcima prema seljačkom radnom svetu, u toj pokazanoj bratskoj i iskrenoj pažnji i najbednijem seljaku – radnom čoveku leži jedan od najvažnijih političkih momenata manifestacije demokratskog duha narodne vlasti, gde će taj sitni radni čovek osetiti da je faktor u novom ustrojstvu države, čime će se jako podići njegova samosvest o tome da je izvor vlasti u radnom narodu i da državnu i nacionalnu snagu pored drugih faktora pretstavlja i on – radni čovek.

Sve u tom duhu i pravcu, saglasno ranijim datim instrukcijama o intenzivnom jesenjem zasejavanju što većih površina, ukoliko vremenske prilike još dozvoljavaju to, potrebno je nastojati energično i udarno da se sve površine privatne ili državne, na kojima je u toku ratovanja potpuno ili najvećim delom uništen inventar i radna stoka, obrade zajednički – kolektivno pomoću radnih seoskih brigada ili na drugi način, jer će nam pored ostalog trebati svako zrno hrane, koja se proizvodi ili koja se može proizvesti.

Brojno stanje sitne i radne stoke za nas sada pretstavlja problem za sebe.

U toku rata stoka u pojedinim krajevima je vrlo mnogo stradala, tako da nestašica radne stoke oseća se oštro, a i sitna stoka je isto tako mnogo stradala čime će kasnije mala domaćinstva biti osetno pogođena. Prvo što treba uraditi je to da se spreči bezrazborna klanje stoke – naročito steonih krava ili priplodnih grla. Razume se to ne treba shvatiti kao apsolutnu zabranu klanja, već nastojati da se u to unese izvestan red i sistem s obzirom na potrebe vojske i raspoloživim zalihama zimske stočne hrane. U koliko u nekoj oblasti broj stoke je jako smanjen treba nastojati da se stoka obnovi ili dovođenjem iz drugih oblasti, koje su manje stradale ili preko stanica za veštačko oplodivanje gde takvih stanica ima.

Da bi bar donekle nadoknadili gubitke u stoci a naročito kod rešavanja pitanja ishrane, a kasnije svakako i našeg izvoza, nameće nam se potreba planskog podizanja u velikim razmerama i u brzom tempu svinjarstva u žitorodnim krajevima pa čak i u onim planinskim selima gde 'ma dosta hrastovog žira. U vezi s tim nalaže se u idućoj sezoni proširenje kulture uljanih biljaka. I za jedno i za drugo postoje uslovi samo ih treba iskoristiti. Na taj način povećali bismo proizvodnju masti i ulja, koji su jedna od glavnih namirnica za ishranu vojske i naroda. S druge strane to bi nam omogućilo klanje goveda i ovaca, čije obnavljanje ne može da se izvede tako brzo kao kod svinja i pernate živine.

Budući da će rešavanje svih ovih problema biti jako otežano prvih dana po oslobođenju s obzirom na uništen inventar i stoku podnesite u najkraćem mogućem vremenu detaljan izveštaj ovom Povereništvu sa konkretnim predlozima: kakav poljoprivredni alat je neophodan za prvo vreme i u kakvoj količini; kakva je potreba u stručnom personalu i sa kakvim do sada raspolazete; kakva je potreba u semenu i radnoj stoci.

(Pečat)

Poverenik:
Em.fanuil] Hr. Čučkov •

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povereništvu poljoprivrede NKOJ pod br. 30, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 315 od 14. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/440–441.

(Pečat Povjereništva poljoprivrede NKOJ.)

188.

Jajce, 1. decembar 1944.

IZVJEŠTAJ FINANSIJSKOG ODJELJENJA ZAVNOBiH-a PREDSDJEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a O STANJU DRŽAVNE BLAGAJNE NA DAN 30. NOVEMBRA
1944. GODINE

Ovom odjeljenju čast je podnijeti slijedeći izvještaj o stanju državne blagajne na dan 30. novembra 1944.

Prema posljednjem izvještaju od 31. oktobra t.g.¹⁾ saldo blagajne iznosio je:

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
	102,707.590.	146.150	20.018	22.790
<i>Primljeno</i> za vrijeme od 1 XI do 30. XI 1944.				
Od odjeljenja za Trg.[ovinu] i ind.[ustriju] za prodane cigarete i šibice	300.000.			
Ostali primitci	10.710.			2.600
Svega:	103,018.300.	146.150	20.018.	25.390,
Izdatci u vremenu od 1. XI do 30. XI t.g. Centralnoj pozorišnoj grupi	10.000.			
Štampariji »Oslobođenje«	10.000.			
Centralnoj intendanturi	3,905.000.			
Glavnom odboru Crvenog krsta Federalne B. i H.	20.000.			
Odjelj.[enju] [za] trg.[ovinu] i ind.[ustriju], isplata radnika fabr.fike] šibica	1,600.000.			
Gradskom NOO, Jajce – zimska pomoć sirotinji i porodicama boraca NOV i POJ-a	300.000.			
Putni troškovi	10.450.			

814:

	Kuna	Dinara	Dolara	Lira
Odjeljenju za saobraćaj i pošte				
– pomoć željeznič.[arima]	12,000.000.			
Zamjena novca	15.600.			
<u>K a z n o</u>	<u>11.150.</u>			
Na dan 30 novembra				
1944 g. ostaje saldo	<u>85,046.100.</u>	<u>146.150</u>	<u>20.013.</u>	<u>25.390.</u>

Za Načelnika:
Krndija

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14357/53, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 44 od 1. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/263.

) V. dok. br. 133.

189.

2. decembar 1944.

IZVJEŠTAJ ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE OBLASNOG NOO ZA HERCEGOVINU ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a O RADU ODJELJENJA KAO PRAVOSUDNOG ORGANA I KAO OBLASNE KOMISIJE ZA ISPITIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA

1.) Upute za organizovanje i rad narodnih sudova su tek 21./XI. stigle, odobrene i potpisane od strane ZAVNOBiH-a,¹⁾ koje su na radu za umnožavanje u tehnički tako da se dostave svim okružnim, sreskim i opštinskim n.o. odborima na rad po istim.

Odjelenje je usljed pomanjkanja lica sa pravničkom spremom pozvalo izvjestan broj pravnika iz Mostara koji se nalaze na neoslobođenoj teritoriji, koji bi došli u obzir prigodom formiranja narodnih sudova. Cijm pozvani drugovi izađu na oslobođenu teritoriju i ispita se njihovo dosadanje držanje prema n.o. pokretu biće predloženi ZAVNOBiH-u kako bi se mogli postaviti na odgovarajuća mjesta.

Dosadnji rad sastajao se u tome, da su pristigle presude vojnih sudova i to vojnog suda XXIX. Udarne Divizije, te vojnog suda II. i III. Područja, prepisane, registrovane i otpremljene Okružnim n.o. odborima za sjevernu, južnu i zapadnu Hercegovinu na oslobođenoj teritoriji kao i Sreskom n.o. odboru Mostar i Konjic, koja je teritorija još neoslobođena, radi obnarodovanja i registrovanja.

815:

2.) Odjelenje pravosuđa radilo je i kao oblasna komisija za ispitivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, za koju je komisiju dodijeljen drug Dušan Šakota kao pravnik koji je sada od Vrhovnog štaba postavljen na dužnost podpretsjednika Vojnog suda XXIX Udarne Divizije. Drugi članovi do sada nijesu još imenovani. Dosadanji se rad sastojao u tome da su obrazovane komisije za ispitivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača pri okružnim n.o. odborima za sjevernu i južnu Hercegovinu od po četiri lica od kojih su po jedan pravnik, i to pri sjevernom n.o. odboru Savo Vučetić, sudija, a pri južnom n.o. odboru Uglješa Radojičić, pravnik.

Sve upute i formulari koji su pridošli od strane Državne i Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njihovih pomagača umnožene su prema potrebnom broju i dostavljene uz potrebne upute okružnim komisijama sjevernog i južnog n.o. odbora.

Okružne komisije su organizovale potrebne gradske i opštinske komisije na njihovim teritorijama koje već rade te je od nekih već počeo da pristiže prikupljeni materijal o zločinima okupatora i njihovih pomagača.

Imena lica opštinskih komisija, okružne komisije nam još nijesu dostavile, te usljed toga Zemaljsku komisiju nije se moglo do sada izvještiti o stanju komisija za Hercegovačku oblast, jer se neki krajevi tek sada oslobodavaju.

Zapadnom okružnom n.o. odboru dostavljena su sva uputstva za organizovanje i rad komisija za ispitivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, dočim komisija još pri ovom okružnom odboru obrazovana nije iz razloga da se na teritoriji toga okruga još vođe borbe.

Nastoji se da se i pri ovome okrugu obrazuje komisija da bi odpočela sa radom na oslobođenoj teritoriji

Načelnik odjeljenja
' Joksir Mrković

Pretsjednik:
Novak Mastilović

(Pečat)

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe Oblasnog NOO za Hercegovinu pod br. 35, a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 25 od 16. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/43-44.

(Pečat Oblasnog NOO za Hercegovinu.)

), Odnosi se na Upute koje je Predsjedništvo ZAVNOBiH-a odobrilo na sjednici održanoj 17. oktobra 1944. godine. (V. dok. br. 1,11.)

[Jajce], 10. decembar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE U2EG PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Dnevni red:

1. Pitanje zavođenja stočnih pasoša i kontrole stočnih pijaca.
2. Uputstva o sastavljanju i izvršenju mjesečnog budžetiranja.¹⁾

Ad.). Zaključeno je, da se zavedu stočne putnice kao i da se preduzmu mjere u cilju kontrole stočnih pijaca iz sljedećih razloga:

A) S obzirom na današnje stanje našega stočarstva, koje je u toku rata, pustošenjem i trošenjem znatno iscrpljeno, potrebno je preduzeti hitne mjere u cilju zaštite našeg stočarskog fonda.

B) Zavođenje sitočnih pasoša i kontrola stočnih pijaca treba da spriječi razne oblike šverca i špekulacije koje su uzele maha u trgovini i preprodaji stoke.

C) Preduzimanje ovakvih mjera nameće potreba pravilnog regulisanja prometnih i trgovačkih odnosa koji su nastali oslobođenjem Dalmacije.

Projekt koji je izrađen u Odjeljenju za poljoprivredu i stočarstvo²⁾ u cilju pred uzimanja ovih mjera u načelu je prihvaćen.

Zaključeno je, da se zavedu dva bezmesna dana u svim ustanovama narodno-oslobodilačkih odbora. Korpusna vojna oblast za B. Krajinu također se solidarisala sa ovom mjerom. U svim ustanovama vojno-pozadinskim također su zavedena dva bezmesna dana.

Ad 2.) U načelu je prihvaćen projekat uputstva Financijskog odjeljenja za sastavljanje i izvršenje mjesečnog budžetiranja.

Nije usvojeno mišljenje, izneseno u uputstvima po kojem se, ostavljaju slobodne ruke pojedinim narodno-oslobodilačkim odborima u pogledu zavođenja taksa i trošarina, naročito u gradovima.

Zaključeno je da se takse i trošarine mogu zavesti s tim da se njihova visina određuje visinom režijskih troškova svake pojedine javne službe.

Ukoliko ovim izvorima ne mogu da se osiguraju potrebni prihodi za pojedine odbore, zaključeno je, da se zavede gradski porez na tečevinu trgovaca, zanatlija, gostioničara itd. koji će imati karakter prireza. Stavljeno je u dužnost Financijskom odjeljenju da u tom pravcu izda potrebna objašnjenja na osnovu kojih će se moći odmjeravati ovaj porez.

U uputstvima se predviđa način na koji će narodno-oslobodilački odbori prilikom podnošenja pregleda prihoda i rashoda trebati krediti kod nadležnih viših narodno-oslobodilačkih odbora.

S obzirom da još danas nismo u mogućnosti da pređemo na normalno financiranje, to se stalo na stanovište da u ovim uputstvima, za sada ne treba regulisati pitanje trebovanja kredita. Viši narodno-oslobodilački odbori, na bazi pregleda donosiće odluku, u svakom konkretnom slučaju i prema svojim mogućnostima, o tome koji će odbori i u kojoj visini moći dobiti potrebne kredite.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/453.

¹⁾ V. dok. br. 164.
²⁾ V. dok. br. 134.

191.

4. decembar (1944)

ZAVNOH TRAZI DA ZAVNOBiH ODOBRI SAKUPLJANJE HRANE U OKRUGU CAZIN ZA POTREBE JEDINICA GLAVNOG ŠTABA NOV HRVATSKE¹⁾

Molimo da odobrite okrugu Cazin, da se na njegovom području vrši kampanja sakupljanja hrane za naše jedinice koje tamo operišu. Potrebe hitne.

ZAVNOH

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 1/29-5, retro, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

Odgovor Predsjedništva ZAVNOBiH-a vidi u dok. br. 202.

192.

[Jajce], 4. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNU PROSVJETU PRI ZAVNOBiH-u TRAZI OD PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a POMOĆ U NOVCU I ŽIVOTNIM NAMIRNICAMA ZA POTREBE UČITELJSKOG TEČAJA U JAJCU, ORGANIZOVANOG OD STRANE OBLASNOG NOO ZA BOSANSKU KRAJINU

Oblasni Narodno oslobodilački odbor za Bosansku Krajinu otvara 2 tečaja za učitelje: jedan u Prijedoru, a drugi u Jajcu. Tečaj u Jajcu treba da počne 5 ov. mjeseca i ima na opskrbi 52 lica.

818:

Oblasni Narodno oslobodilački odbor još nije snabdio tečaj sa potrebnim životnim namirnicama a Sreski Narodno oslobodilački odbor pored opskrbljavanja tolikog broja vojnih jedinica i raznih kurseva, ni uz najbolju volju nije u stanju da efikasno priteče u pomoć tečaju.

Dok stignu potrebne životne namirnice od Oblasnog odbora potrebno je pobrinuti se za izdržavanje tečaja bar prvih 10 dana.

Najnužnije namirnice za tih 10 dana bile bi:

400 kg. žita uz cijenu od	160.000 Dinara
160 kg. mesa	96.000
200 kg. krompira	20.000
10 kg. masti	50.000
100 kg. graha	20.000
druge potrebe	100.000

Ukupno: 446.000 Dinara

Umoljava se naslov da izvoli dati tečaju jednokratnu pomoć u novcu u iznosu od 446.000 Dinara.

Ali, pošto se mora još sutra početi sa kuhanjem za tečaj, a navedene životne namirnice se ne mogu nabaviti prije tri dana, umoljava se naslov za odobrenje da centralna intendatura ZAVNOBiH-a odmah izda za tečaj slijedeće životne namirnice: 75 kg. brašna, 50 kg. krompira, 38 kg. mesa, 2 kg. soli, 8 kg. graha, 3 kg. masti i 1.50 kgr. zeleni, 1.50 kg. crvenog luka, 0,50 kg. bijelog luka i 20 kg. kupusa.

Pošto ovo odjeljenje ni na koji drugi način ne može da nađe izlaz iz ove teške situacije, nada se da će Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a udovoljiti gornjoj molbi i odobriti pomoć u novcu i životnim namirnicama, kojom bi se osiguralo izdržavanje tečaja za prvih 10 dana.

Ujedno se umoljava naslov da kod vojne vlasti izradi pozajmicu za nabavku potrebnog broja čebeta i padobrana za kiursiste ikoja bi se poslije završetka kursa povratila.

Osim toga potrebno je tečaj snabdjeti sa najnužnijim školskim priborom za prvo vrijeme rada pa se umoljava naslov da i to pitanje riješi-

Za Načelnika:

D.¹⁾ Tafro

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a pod br. 14, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 279 od 4. XII 1944. godine.) AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, 1/60-61.

Na poleđini dokumenta dopisano rukom: »Treba hitno riješiti«, a ispod toga: »Naređeno Fin. odjeljenju da izvrši isplatu. Vidi Pl. Nalog br. 73, 5. XII 1944. Veljko [Đorđević]«.

) Derviš.

200.

[Jajce], 10. decembar 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA ODJELJENJE ZA NARODNU PROSVJETU PRI ZAVNOBiH-u DA JE FINANSIJSKOM ODJELJENJU IZDAT NALOG ZA ISPLATU 448.000 KUNA ZA POTREBE UČITELJSKOG TEČAJA U JAJCU

Izdali smo nalog Finansijskom odjeljenju da vam isplati svotu od 446.000.— kuna za potrebe učiteljskog kursa koji se održava u Jajcu. Smatram da je potrebno, da što hitnije stupite u vezu sa Oblasnim odborom za B. Krajinu u cilju regulisanja daljnje ishrane ovoga kursa.

Sekretar:

[Paraf: Hasan Brkić]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod brojem 279 od 5. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, 1/59.

194.

[Jajce], 7. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE PRI ZAVNOBiH-u DOSTAVLJA PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG UPUTA NARODNOOSLOBODILACKIM ODBORIMA I ŠTABOVIMA JEDINICA O POSTUPKU PRILIKOM PREUZIMANJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA U NOVOOSLOBOĐENIM GRADOVIMA

Nacionalni Komitet oslobođenja Jugoslavije, Povjerenstvo narodnog zdravlja pod br. 15/44 od 5. X. 1944. god. poslalo je uputstvo prilikom preuzimanja zdravstvenih ustanova i organizacija na novo oslobođenim predjelima.¹⁾ U vezi sa ovim upiustvom predlažemo da se uputi slijedeće Oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima za Bosansku Krajinu, Hercegovinu i Istočnu Bosnu.

Oblasnom Narodno-oslobodilačkom odboru

Za Bosansku Krajinu
Hercegovinu
Istočnu Bosnu.

U toku oslobođenja do sada okupiranih teritorija padaće u naše ruke sve veći broj civilnih sanitetskih ustanova i organizacija. Da bismo mogli uspješno preuzeti sve ustanove i osposobiti ih za rad u našoj zdrav-

stvenoj organizaciji, potrebno je još sada formirati odjeljenja i odjeljke narodnog zdravlja i socijalnog staranja kod svih oblasnih, okružnih i sreskih narodno-oslobodilačkih odbora i popuniti sa stručnim osobljem (ljekarima, dezinfektorima, pomoćnim bolničkim osobljem, pokretnom zdravstvenom ekipom itd.).

Isto tako treba napraviti konkretan plan o raspodjeli ljekara i ostalog stručnog sanitetskog osoblja za svako mjesto, koje se oslobađa, naročito s obzirom na sanitetski kadar po gradovima. U planu treba predvidjeti način preuzimanja kao i način kasnijeg rada svake pojedine zdravstvene ustanove ili organizacije (bolnica, klinika, ambulanta, dom narodnog zdravlja, higijenski zavod). Za ove ustanove treba predvidjeti lica, koja će preuzeti te ustanove i staviti ih u rad kao i stručna lica, koja treba zaposliti u tim ustanovama.

Odeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje oblasnog i okružnog narodno-oslobodilačkog odbora treba da preuzmu nakon oslobođenja sve sanitetske ustanove kao bolnice, higijenske zavode, domove narodnog zdravlja, lječilišta, sanatorije, ambulante, banje, kupatila i apoteke. Isto tako treba izraditi uputstva za njihov normalan rad.

U svrhu očuvanja sanitetskih ustanova oblasni i okružni narodno-oslobodilački odbori stupiće u vezu sa operativnim štabovima jedinica, koje sudjeluju u oslobođenju gradova i sa njima napraviti plan o postupku sa sanitetskim ustanovama i unaprijed predvidjeti ljekare, koje treba, po oslobođenju, staviti na raspolaganje civilnom sanitetu, kao i dužnosti koje će oni preuzimati.

Isto tako treba sa štabovima operativnih jedinica predvidjeti sve mjere, da vojska zaštiti sanitetske ustanove i spriječi njihovo oštećavanje i razvlačenje materijala tako, da zadrži kontrolu putem sigurnih straža nad njima, dok narodno-oslobodilački odbori ne budu u stanju da preuzmu ove ustanove.

Naročito treba obratiti pažnju na to, da se sanitetski materijal ne razvlači po jedinicama, koje sudjeluju u oslobođenju gradova.

Pri rasporedu ljekara treba imati u vidu sljedeće: vojni sanitet, koliko za to bude bilo potreba, mobilisaće fizički zdrave ljekare a civilnom sanitetu staviće na raspolaganje iskusne i provjerene vojne ljekare, koji će moći da preuzmu ljekarske dužnosti i naše sanitetske ustanove ukoliko ne bude takovih ljekara na raspolaganju civilnom sanitetu. I u tom pogledu treba napraviti konkretan plan sa vojnim sanitetom.

U vezi sa ovim upuistvom mišljenja smo, da treba sanitetskom odjeljenju V i III korpusa i štabu 29 divizije u Hercegovini uputiti sljedeće:

Štabu V korpusa

Štabu III korpusa

Štabu 29 divizije u Hercegovini

Sanitetskom odjeljenju

U toku oslobođenja do sada okupiranih teritorija padaće u naše ruke sve veći broj civilnih sanitetskih ustanova i organizacija. Da bismo mogli ove ustanove preuzeti neoštećene i staviti ih odmah u normalni rad po-

trebno je, još sad napraviti plan sa narodno-oslobodilačkim odborima (oblasnim i okružnim), još prije oslobođenja gradova. Dosadašnje iskustvo je pokazalo, da se sanitetske ustanove oštećavaju, da se sanitetski materijal i instrumentarij razvlači tako da je u takvim ustanovama nemoguć kasniji normalni rad. Stoga je potrebno da vojska, putem unaprijed određenih straža, zaštiti sve sanitetske ustanove, da spriječi njihovo oštećavanje i razvlačenje sanitetskog -materijala, instrumentarija i tu kontrolu treba zadržati sve dotle, dok narodno-oslobodilački odbor ne bude u stanju da preuzme ove ustanove.

Isto tako treba napraviti plan i o raspodjeli ljekara. Ukoliko postoji potreba za ljekare u vojnom sanitetu možete mobilisati fizički zdrave ljekare, ali trebate da stavite na raspolaganje civilnom sanitetu iskusne ljekare, koji će moći preuzeti naše civilne sanitetske ustanove i odgovorne dužnosti sanitetske službe, jer ih mi još ne posjedujemo u dovoljnoj mjeri.

Mišljenja smo, da ostavite svo pomoćno sanitetsko osoblje u dotičnim sanitetskim ustanovama, jer mi ne posjedujemo u našoj službi dovoljno izučeno pomoćno osoblje a bez njih je otežan normalni rad u tim ustanovama. U vezi s time, potrebno je, da nam stavite na raspolaganje takvo osoblje, koje je izašlo iz sanitetskih ustanova a koji su danas na radu kod Vas. Tu se radi o laborantima, sestrama-pomoćnicama, sestrama-dadi-ljama, dezinfektorima itd.

Mišljenja smo, da ovakva uputstva treba hitno poslati oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima i štabovima korpusa i divizije u Hercegovini.

Načelnik
pukovnik,
Dr. Vaso Butozan

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno staranje pri ZAVNOBiH-u pd br. 66 od 7. XII 1944. godine.)

Na trećoj strani ispod teksta dokumenta dopisano je naknadno rukom ćirilicom: »Da bi se izbjegle komplikacije i nesporazumi – postoji mogućnost da se već sada sva pitanja planski i posebno urede.«

AIRP, S., ZAVNOBiH-a, III/149–151.

[Paraf: Dr. Vojislav Kecmanović]

) V. dok. br. 82.

195.

[Jajce], 7. decembar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a SRESKOM NARODNOM SUDU U SANSKOM MOSTU O VOĐENJU POSTUPKA I IZRICANJU KAZNI U KRIVIČNIM PREDMETIMA¹⁾

Vaš izvještaj od 20. XI. 1944. broj Su 4/44 prima se na znanje te se na stavljena pitanja daju ove upute:

822:

1) Za sada se neće izdavati dekreti licima, koja su postavljena za sekretara, pomoćnog sekretara i ostalo osoblje toga suda. Ovo će pitanje biti naknadno riješeno pri definitivnom postavljenju sudskog osoblja.

2) U svim kriv.[ičnim] stvarima, pa i u onim u kojima se radi o zločinima, nastavite postupak i provedite suđenje bez obzira što nema prijedloga javnog tužioca i bez podizanja formalne optužnice.

Ovakvo postupajte dok se ne postave javni tužioci pri okružnim narodnim sudovima, koji će biti formirani u dogledno vrijeme, jer su radovi za osnivanje ovih sudova u toku.

Mjesto kazne zatvora odnosno robije sud neka do daljnje izriče kaznu prisilnog rada sa lišenjem slobode ili bez lišenja slobode. Ovu Kaznu osuđenici će izdržavati kod opštinskih narodno oslobodilačkih odbora ako su osuđeni na prisilni rad bez lišenja slobode: a kod Sreskog narod.[no]-oslobodilačkog odbora, ako su osuđeni na prisilni rad sa lišenjem slobode time da se osuđenici upotrebe za korisne radove.

Uskoro će izići potonje upute materijalno i formalno pravne prirode za krivi.[čno] suđenje kao i za izvršenje kazne.

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original, rukopis.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 14 od 7. XIX 1944. godine.)

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, VII/15–16.

*) Upute su odgovor Odjeljenja za pravosuđe ZAVNOBiH-a na upit Sreskog narodnog suda u Sanskom Mostu od 20, XI 1944. godine. (V. dok. br. 169.)

196.

Dolac, 7. decembar 1944.

ROMAN MANDROVIC, SEKVESTAR TVORNICE ŠIBICA U DOĆU. TRAZI OD ODJELJENJA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU PRI ZAVNOBiH-u NOVAC ZA ISPLATU RADNIKA I OBAVJEŠTAVA O RADU I DRUGIH¹ POTREBAMA TVORNICE

Novac:

Dne 5. o. mj. brzojavili smo Vam

»Molimo doznačite novac prema našim pismima od 24. XI i XII o.g.«¹) što ovime potvrđujemo.

Kako smo već i u spomenutim pismima javili, novac nar² le potreban za isplatu radnika i namještenika od 15. XI. do 30. XI. 0- £• zatim,

za troškove sječe, izvoza i utovara industrijskog drveta, te razne nabavke za tvornicu. Molimo, da se zatraženi iznos od Din. 3,800.000 hitno doznači, kako bi mogli isplatiti radnike do 30. XI. o. g. i osigurati radove za dobavu drveta.

Potrebe novca do 15. XII. o. g.:

Do navedenog datuma trebaćemo slijedeće iznose:

1.) za nadnice i plaće radnika od 1.–15. XII. Din.	1,600.000.–
2.) za troškove sječe, izvoza i utovara industrijskog drveta od 1.–15. XII. o. g.	„ 1,000.000.–
3.) za razne nabavke kao: sijeno, materijal za proizvodnju, staklo, alat itd. od 1.–15. XII. o. g.	„ 200.000.–
4.) za kuhinju članova uprave i namještenika od 1.–15. XII. o. g.	„ 60.000.–

Ukupno Dinara 2,860.000.–

pa molimo da nam se taj iznos pribavi *najkasnije do 15. XII. o. g.*

Nabavke kod Duhanske tvornice:

Od te tvornice ponovno smo kupili 350 garnitura za sanduke, pa Vam u prepisu šaljemo odnosni račun od 5. XII. o. g. na Din. 595.000.–²⁾, pa ga izvolite izravno likvidirati tvornici, jer ista traži isplatu tog računa, pošto joj je novac potreban za isplatu radnika i namještenika.

Od iste tvornice nabavili smo 100 kg. tutkala u tekućem stanju, koje je upotrebivo u našoj proizvodnji samo uz smjesu običnog stolarskog tutkala (u pločama). Također smo uzeli 80 kg. tutkala u krutom stanju, a saznajemo da tvornica imade još izvjesnu veću zalihu ovakvog tutkala, pa molimo da istoj pišete da nam tu zalihu izruči, tim više, što toj tvornici kod njezinog budućeg rada ovakovo tutkalo nije neophodno potrebno.

Kako smo Vam već svojedobno pisali, a i saopćili Načelniku drugu Muratu,³⁾ imademo vrlo malu zalihu papira za unutarne kutije šibica, pa da taj nedostatak donekle uklonimo, upotrebljujemo za proizvodnju kutija papir, u kojem smo dosada pakovali šibice. Za samo pakovanje šibica prošli smo u Tvornici duhana jednu vrst papira koja može odgovarati toj svrsi, samo je taj papir znatno deblji i teži od onog papira, kojeg smo do sada upotrebljavali. Ovoga papira također ima Tvornica duhana, te smo od iste već uzeli kg. 1.200 t.j. 40 kotura a trebali bi još 180 kotura ili kg. 5.400. Molimo, da i radi toga papira pišete Tvornici da nam ga ustupi ukoliko je to moguće. Primjećujemo da ovoga papira po težini mnogo više se troši, jer je pretežak, ali za danas nemamo drugog izlaza, sve dok ne dobijemo odgovarajući papir za izradu unutarnjih kutija, a zatim papir i za pakovanje.

Gumi-arabica i kisik:

Prigodom zadnjeg boravka drug Načelnik Murat izvjestio nas je da ste poduzeli korake, da se gumi-arabica (u krutom stanju) nabavi, a također i kisik. Kako o ovoj nabavci ovisi daljnji rad u fabrici, to treba poduzeti sve moguće da se ne bi morao rad obustaviti. Gumi-arabice imademo najviše za 15 dana, dočim uslijed pomanjkanja kisika ne možemo popravljati strojeve, pa ako dođe do većeg kvara moraće Tvornica da stane.

Infuzijska zemlja: (ili Kieselghur)

Ovoga materijala trebaćemo, jer ga imademo za oko 2 mjeseca, pa molimo da se informirate kod Tvornice karbida da li ga imade.

Otprema šibica:

Današnja zaliha šibica iznosi 923.000 kutija, pa smo htjeli Vama uputiti opet 1 vagon. Međutim, ovdašnji Okružni odbor nam javlja da još sa Komara nije prevežen vagon šibica, kojeg smo 28. pr. mj. uputili Oblasnom NOO za Krajinu. Smatramo da bi bilo potrebno po mogućnosti ovu otpremu sa Komara bolje organizirati, kako se na taj način ne bi stvarala prevelika zaliha šibica u magazinu tvornice i spriječila mogućnost uništenja šibica uslijed vlage i kiše kod prijevoza. Nastojaćemo da Vam uputimo daljnji vagon čim Okružni odbor uredi pitanje otpreme, a o čemu ćemo Vas kao i do sada pismeno obavijestiti.

Nabavka štambilje:

Našim pismom od 1. o. mj.⁴⁾ zamolili smo da nam se nabavi štambilja za tvornicu, pa o izgledu i formatu iste odlučite Vi i dajte istu čim prije izraditi.

Pisaća mašina:

Već nekoliko puta smo Vam pisali, da nam je pisaća mašina vrlo potrebna, pa molimo, da nam jednu nabavite ili da zatražite od Saobraćajnog odsjeka V. Korpusa da nam povрати svojedobno uzetu našu mašinu. Ovaj list, kao i dosadašnje, pišemo na pozajmljenoj mašini, ali koju moramo vratiti ili bolje rečeno dobivamo je samo sat dva na upotrebu.

Odjevni predmeti:

Molimo da nam se po mogućnosti pošalju uniforme i odjevni predmeti prema zabilješkama Načelnika druga Murata, kao i cigarete, koje do sada nismo uopće primali.

Roman Mandrović

AIRP, S., Fond ZAVNOBiH-a, original.

¹⁾ Navedeno pismo nije pronađeno.

²⁾ Citirani račun priložen je uz dopis.

³⁾ Pašaga Mandžić, načelnik Odjeljenja za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u.

⁴⁾ Navedeno pismo nije pronađeno.

[Jajce], 10. decembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PREDSJEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a ALTERNATIVNI PRIJEDLOG UPUTSTVA ZA SASTAVLJA-
NJE I IZVRŠENJE MJESEČNOG PREGLEDA PRIHODA I RASHODA

U vezi sa predlogom uputstva za sastavljanje i izvršenje mjesečnog pregleda prihoda i rashoda koji je upućen Pretsjedništvu pod br. 27/44 od 18. XI. 1944. g.¹⁾ ovo odjeljenje podnosi alternativni predlog,²⁾ kojim se finansiranje rashoda NOO-a unekoliko mijenja.

Predlog se sastoji u tome da se zavađanje taksa i trošarine dozvoli samo gradskim narodnooslobodilačkim odborima, svi ostali NOO-i da svoje rashode pokriju приходima od svojih preduzeća, ako ih imaju, ili da traže dotaciju od ovog Odjeljenja, ukoliko rashodi premašuju prihode.

I ovaj kao i prvobitni predlog imaju privremeni karakter. Čim se oslobodi cijela Bosna i Hercegovina sve te takse i trošarine biće ukinute i zavedene u sporazumu sa NKOJ-em jedinstvene državne trošarine, a dotle će ovo odjeljenje izraditi i predlog novog zakona o taksama sa taksonom tarifom. Tada će se izmijeniti i način budžetiranja. Namjesto ovoga kojeg sada odjeljenje predlaže, zavešće se novi baziran na principu budžetskog jedinstva tako, da će jednim budžetom biti obuhvaćeni svi organi narodne vlasti od Pretsjedništva ZAVNOBiH-a do seoskog NOO-a.

Za Načelnika:
Drag.[omir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 50, a u Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 228.)

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/230–231.

1) V. dok. br. 164.

2) Navedeni prijedlog nije pronađen.

[Jajce], 8. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a UPUĆUJE SRESKI NOO
TRAVNIK KAKO TREBA SPROVESTI ORGANIZACIJU SRESKOG NAROD-
NOG SUDA U TRAVNIKU

Priloženi primjerak Uputa za organizaciju i rad narodnih sudova¹⁾ dostavite Sreskom narodnom sudu Travnik. Prema tim uputama izabrani narodni suci trebaju da između sebe izaberu pretsjednika suda. Kako pretsjednik narodnog suda uz ostalo rukovodi poslovima sudske uprave,

to upozorite narodne suce da za pretsjednika izaberu onog člana suda, koji će biti stalno u sjedištu suda.

Ukoliko bude potrebno privremeno možete u suglasnosti sa pretsjednikom narodnog suda postaviti na rad u sud i druga stručna lica.

Dužnost je Vaša, da se pobrinite za smještaj suda kao i njegovo snabdjevanje svim potrebštinama a također se Vi brinete za opskrbu (hranu i stan) osoblja u sudu kao i sudaca kada po poslu se nalaze u sjedištu suda.

Kad sreski narodni sud u Travniku počne sa radom izvijestite nas o tome i dostavite nam imena sudaca i sudskog osoblja sa njihovim podacima.

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 18.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, VII/21.

*) V. dok. br. 111.

199.

Tuzla, 10. decembar 1944.

OBLASNI NOO ZA ISTOČNU BOSNU TRAZI OD PREDSJEDNIŠTVA
ZAVNOBiH-a DETALJNA UPUTSTVA O PITANJU RADA SERIJATSKIH
SUDOVA I SERIJATSKIH SUDIJA

U radu N.O. Odbora pojavljuju se razna pitanja, koja riješavamo u smislu dobivenih uputstava, ali često se postave i takva pitanja opšteg značaja koja u dosadanjim uputstvima nisu obuhvaćena, a sami ih ne smijemo riješavati.

Jedno od takvih pitanja je i rad šerijatskih sudova – sudija.

Molimo da nam se po ovom predmetu pošalju detaljna uputstva.

Sekretar:
Stevo Popović

(Pečat)

Pretsjednik:
Miloš Škorić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 43166/64, original.

(Spis je zaveden u Oblasnom NOO za istočnu Bosnu pod br. 361. a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 122, od 24. II 1945. godine.)

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a.

(Pečat sa natpisom, ćirilicom i latinicom: »Oblasni N.O. odbor za Istočnu Bosnu.«)

827:

[Jajce], 10. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA PRETSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG ZA OSNIVANJE BANJALUČKOG I TRAVNIČKOG OKRUŽNOG NARODNOG SUDA NA TERITORIJI OBLASTI BOSANSKE KRAJINE

Na teritoriji oblasti Bosanske Krajine pristupilo se osnivanju sreskih narodnih sudova sa sjedištem u slijedećim mjestima: Prijedor, Sanski Most, Drvar, Mrkonjić [Grad], Ključ, Jajce, Bugojno, Livno, Petrovac, Prnjavor i Travnik. Neki od tih sudova otpočeli su sa radom i već ima presuda protiv kojih su stranke uložile žalbu.

Samim radom sreskih narodnih sudova pojavljuje se potreba osnivanja okružnih narodnih sudova kao drugostapene instance. Prema uputama za organizaciju i rad narodnih sudova¹⁾ koje je primilo Pretsjedništvo na sjednici od 17. X 1944.²⁾ suce za okružne narodne sudove bira okružna narodno-oslobodilačka skupština odnosno plenum dotičnog odbora.

Smatramo, da okružne narodne sudove treba osnivati ne prema današnjoj podjeli na okruge, nego tako, da oni obuhvate veći teritorij. Prema mišljenju ovog odjeljenja za sada bi bilo dovoljno na teritoriji oblasti Bosanske Krajine formirati svega dva okružna narodna suda i to banjalučki sa privremenim sjedištem u Sanskom Mostu i travnički sa privremenim sjedištem u Bugojnu. Pod nadležnost banjalučkog okružnog narodnog suda za sada bi spadali ovi sreski narodni sudovi: Sanski Most, Petrovac, Prijedor, Drvar, Ključ i Prnjavor, a pod nadležnost travničkog okružnog narodnog suda bi spadali slijedeći sreski narodni sudovi: Travnik, Bugojno, Livno, Jajce i Mrkonjić [Grad],

Dok ne bude mogućnosti da se provedu izbori za banjalučki okružni narodni sud putem banjalučke okružne narodno-oslobodilačke skupštine predlažemo, da bi se ovlastio Oblasni narodno-oslobodilački odbor da izabere potreban broj sudaca za taj sud nastojeći, da među njima bude i stručnih lica – pravnika. Time ne bi bio povređen princip izbornosti sudaca pošto je Oblasni narodno-oslobodilački odbor državni organ izabran po narodu. Radi same organizacije banjalučkog okružnog narodnog suda O Odjeljenje bi poslalo Oblasnom odboru jednog pravnika sa dužnom sudsom praksom.

Kod travničkog okružnog narodnog suda postoji mogućnost da se izbori izvrše prema uputama t.j. plenum okružnog narodno-oslobodilačkog odbora Travnik–Jajce izabraće određen broj narodnih sudaca za taj sud.

Molimo, da Pretsjedništvo riješi predlog ovog Odjeljenja uvažavajući sadašnje mogućnosti i hitne potrebe daljnje organizacije našega sudstva.

Načelnik:

[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 19J AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, VII/22.

↳ V. dok. br. 111.

2) Zapisnik navedene sjednice nije pronađen.

201.

[Jajce], 11. decembar 1944.

PRIMJEDBE PREDSDJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a FINANSIJSKOM ODJELJENJU ZAVNOBiH-a NA PRIJEDLOG UPUTSTAVA ZA SASTAVLJANJE I IZVRŠENJE MJESEČNOG PREDLOGA PRIHODA I RASHODA

i

Uže Predsjetništvo uzelo u razmatranje, na svojoj sjednici od 17. XII. 1944. godine¹⁾ predlog Uputstava za sastavljanje i izvršenje mjesečnog pregleda prihoda i rashoda,²⁾ koga je podnijelo to Odjeljenje. Predlog je u načelu prihvaćen U uvodnom dijelu predloga, u kojem se predviđa da pojedini narodno-oslobodilački odbori mogu da zavedu trošarine i razne takse kao na pr.: vagarina, klaonička taksa, taksa za trošenje pića, takse na ulaznice kod raznih zabava, nije preciziran način na koji će pojedini odbori određivati visinu taksa i trošarina. Stoga smo mišljenja da je potrebno da se uputstva izmijene u tome smislu, što će se takse i trošarine naplaćivati samo u visini režijskih troškova javnih službi koje podliježu oporezivanju. U koliko pojedini gradski narodno-oslobodilački odbori ne budu u mogućnosti da iz tih prihoda podmire svoje rashode, potrebno je da im se dadnu uputstva za uvođenje gradskog poreza na tečevinu trgovačkih i obrtničkih radnji. Financijsko odjeljenje će izraditi detaljnija uputstva o načinu odmjeravanja i naplate ovog poreza.

Na str. drugoj, tač.[ka] 2. Uputstva predviđa se način na koji će narodno-oslobodilački odbori, prilikom podnošenja pregleda prihoda i rashoda trebati kredite kod nadležnih viših narodno-oslobodilačkih odbora. S obzirom da mi nismo još u mogućnosti da pređemo na normalno finansiranje, to smatramo da u ovim uputstvima, za sada, još nije potrebno regulisati pitanje trebovanja kredita, jer viši nadležni narodno-oslobodilački odbori ne raspolažu sa sredstvima kojima bi mogli u svim slučajevima da odobravaju tražene kredite. Viši narodno-oslobodilački odbori, imajući u rukama pregled prihoda i rashoda nižih narodno-oslobodilačkih odbora moći će odlučivati o slučajevima kada je potrebno da se nižem narodno-oslobodilačkom odboru odobri potreban kredit.

Sekretar:³⁾

Pretsjednik:⁴⁾

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 228.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/228 – 229.

*) Zapisnik navedene sjednice nije pronađen.

2) V. dok. br. 164.

3) Hasan Brkić.

4) Dr Vojislav Kecmanović.

202.

[Jajce], 11. decembar (1944)

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA OKRUŽNI NOO CAZIN
DA SE JEDINICE GLAVNOG ŠTABA NOV HRVATSKE MOGU PREHRANJIVATI
NA BAZI DOBROVOLJNIH PRILOGA I OTKUPA¹⁾

Jedinice G.[lavnog] Š.[taba] za Hrvatsku koje operišu na vašem području možete prehranjivati na bazi dobrovoljnih priloga i otkupa.

Predsjedništvo ZAVNOBiH-a

VII, Depеше V korpusa, K. 461 A, br. reg. 1/35–5, verso, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.
AIRP, S., kserografsani dokument, nije inventarisan.

!) Obavještenje je odgovor na depešu ZAVNOH-a od 4. decembra 1944. godine. (V. dok. br. 191.)

203.

[Jajce], 11. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA POLJOPRIVREDU, STOČARSTVO I VETERINARSTVO
PRI ZAVNOBiH-u DOSTAVLJA PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a UPUTSTVO
ZA SUZBIJANJE BJESNILA NA ODOBRENJE I UKAZUJE NA
HITNOST PREDUZIMANJA MJERA PROTIV OVE BOLESTI

U naprednijim krajevima Jugoslavije, gdje je veterinarsko zdravstvena služba dosegla do najzabitnijih sela, – moglo se je lako ustanoviti i zabilježiti skoro svaki slučaj pojave opasnijih zaraznih bolesti.

Uporedo sa razvitkom veterinarske službe, povećao se i broj ustanovljenih slučajeva BJESNILA na domaćim životinjama ne zato, što ih ranije nije toliko bilo, nego radi toga što su nastali uslovi, da se najveći dio slučajeva bjesnila otkrije i zabilježi.

830:

Iako su uslovi stručnog nezapažanja u Bosni i Hercegovini i dalje ostali takvi, da je samo djelomičan broj slučajeva bjesnila zabilježen, ipak je B. i H. ostala ona zemlja, kojoj je službeno ipriznat razmjerno najveći dio bijesnih slučajeva Jugoslavije.

Koliko još u Bosni i Hercegovini ostane prikrivenih, neprijavljenih i nezabilježenih slučajeva ove smrtonosne zaraze, osobito, kod pasa i mačaka kao glavnih prenosioca, utvrdit će se tačnije tek onda, kada veterinarsko zdravstvena služba bude osigurana i najzabitnijem našem selu.

Ova raširenost bjesnila u Bosni i Hercegovini uvjetovana je sa:

- 1) Ogromnim brojem nepotrebnih pasa;
- 2) Uobičajenim klatarenjem nenadziranih pasa i mačaka;
- 3) Bjesnilom divljih životinja (vukovi i lisice);
- 4) Neupućenosti naroda u potrebe preventivnog cijepljenja pasa protiv bjesnila;
- 5) Neprovađanjem veterinarsko zdravstvenih propisa. Od navedenih uzroka, najveće značenje za naše prilike imaju tri prva.

Ovaj rat je ne samo osobito pogodovao širenju bjesnila u B. i H. nego je i potpuno isključio skoro sva sretstva za liječenje i za suzbijanje ove zaraze.

Čopori pasa ostadoše bez kuće i vlasnika i razmnoživši se divlje preplaviše preostale ruševine naših sela i gradova. Sve veterinarsko-zdravstvene mjere u cilju spriječavanja bjesnila i klatarenja pasa izostadoše, a cjepiva za zaštitu ljudi i životinja protiv ove opasne bolesti podpuno nestade.

To je stanje u kom se danas nalazimo bjesnilo se progresivno širi po našim krajevima raznašano bezbrojnim psima, koji na svakom koraku ugrožavaju živote prolaznika i stoke. Osobita ozbiljnost ovog pitanja leži u potpunom pomanjkanju lijekova i cjepiva. Svaki ujed bijesna psa, mačke ili druge životinje može da prouzroči najstrašnju smrt pozlijedena čovjeka. Za mnoge od ovih nesretnih slučajeva može da se čini odgovornim i ona narodna vlast, koja protiv toga ništa ne poduzima.

Kako je suzbijanje bjesnila kod divljih životinja tehnički neprovedivo, a sa preventivnim i postinfekcionim cijepljenjem ljudi i životinja ne možemo za sada računati, primorani smo da se ograničimo na rigorozno sprovođenje veterinarsko zdravstvenih mjera, koje bi se sastojale:

- 1.) U eliminisanju nepotrebnog broja pasa i mačaka, kao glavnih prenosioca ne samo bjesnila, nego i mnogih drugih opasnih bolesti (razvlačenje lješina uginule stoke od crnog prišta, svinjske kuge i td., rasijavanje ehinokokusa i tome si.)
- 2.) U sprečavanju svakog klatarenja pasa i mačaka i
- 3.) U propisima o držanju pasa.

U tu svrhu predlaže se u prilogu UPUTSTVO ZA SUZBIJANJE BJESNILA,¹⁾ koje je potrebno odobriti te narodno Oslobođilačkim vlastima dostaviti na izvršenje.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za Poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u pod br. Vet. 274 od 11. XII 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 319 od 16. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/452 – 453.

¹⁾ Uputstvo je ponovo umnoženo u Povjereništvu za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u 9. IV 1945. godine i pod br. Vet. 229 dostavljeno narodnooslobodilačkim odborima (vidi MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 39627/60).

²⁾ Vidi prilog.

Prilog

[Jajce], 11. decembar 1944.

Uputstvo za suzbijanje bjesnila

I.

- 1.) U zaraženim mjestima i u krajevima gdje postoji opasnost, da će se pojaviti bjesnilo ili da će se ono raširiti, moraju se poduzeti slijedeće mjere:

i

- a) Da se svi nepotrebni, suvišni i beskorisni psi odmah pobiju.
  - b) Da se kućni psi čuvari drže vezani na kućnom lancu.
  - c) Da se suvišne mačke – naročito skitnice – pobiju.
  - d) Da vlasnici vode računa o svojim psima, – koji se radi svoje svrhe ne mogu držati na lanou, – da ne bi naklali ljude i životinje.
- 2.) Za vojničke, policijske, kolodvorske, čobanske i lovačke pse mogu oblasni N.O. Odbori u opravdanim slučajevima predvidjeti izvjesne izuzetke.

II.

Ako bi se bjesnilo raširilo među psima u jačoj mjeri na području kojega opštinskoga, gradskoga ili seoskoga N.O. Odbora, ili ako se uzastopce pojave novi slučajevi bjesnila, može drugo-stepena narodno-oslo-

bodilačka vlast narediti ubijanje svih pasa i mačaka na području odnosno seoskog, opštinskog ili gradskog N. O. Odbora, – u koliko to ubijanje ne naredi sam dotični N.O. Odbor.

III.

- 1.) Svako je obavezan svoju i povjerenu mu životinju odmah ubiti ili je izdvajanjem učiniti bezopasnom, ako se na njoj pokažu znaci bjesnila, ili ako se opaze samo takvi znaci, po kojima se može naslućivati da će se kod životinja pojaviti bjesnilo.
- 2.) Životinje, kod kojih se pojavilo bjesnilo a PSE I MAČKE, za koje se sumnja da su bijesne, treba pobiti. Pobiti treba i one pse i mačke za koje se može utvrditi, da su sa bijesnim životinjama ili na bjesnilo sumnjivim psima i mačkama došle u dodir.
- 3.) Ako pseto ili mačka pozlijedi ili ujede čovjeka, takvu životinju treba po mogućnosti na sigurno mjesto zatvoriti i ostaviti pod veterinarski nadzor.
Ako je veterinarski nadzor nesprovodiv, narodno oslobodilačke vlasti preduzet će potrebno da se takova životinja veže i na sigurno mjesto zatvori, sve dotle, dok se ne isključi bjesnilo u inkubaciji. Ostale domaće životinje osim pasa i mačaka, za koje postoji sumnja da su ujedene od pobjesnjelih životinja ili su sa ovima bile u dodiru, imaju se odijeliti i držati pod nadzorom (po mogućnosti veterinarskim) i to konji i goveda najmanje 6 mjeseci, a svinje, ovce i koze 3 mjeseca ako posjednik ne pristane da se odmah ubiju.
- 4.) Ako narodno oslobodilačka vlast sazna da se neko bijesno ili sumnjivo pseto skita, ima odmah narediti da se ono uhvati ili ubije. O tomu treba da se obavijeste i susjedne narodno oslobodilačke vlasti.
- 5.) Sreski i ostali N.O. Odbori mogu narediti hajku protiv vukova i lisice da se pobiju, ako među njima vlada bjesnilo.
- 6.) Zabranjeno je klati bijesne i na bjesnilo sumnjive životinje kao i upotrebljavati, prodavati ili poklanjati pojedine njihove dijelove, mlijeko kao i druge produkte od takvih životinja.
- 7.) Za lješeve od uginulih ili ubijenih bijesnih ili na bjesnilo sumnjivih životinja ne smije se skidati koža, već se takvi lješevi sa kožom, dlakom i otpacima neškodljivo ukloniti, a ako je moguće i spaliti.
- 8.) Lješevi životinja koje su uginule od bjesnila ili pod sumnjom bjesnila smiju se otvarati samo pod nadzorom veterinara ili njegova zamjenika.
- 9.) Glave, kao i drugi dijelovi životinja, koje su uginule pod sumnjom bjesnila ne smiju se bez nadležnog odobrenja sreske N.O. vlasti nepropisno pakovane, prenositi u veterinarske ustanove u svrhu ustanovljenja bjesnila.

IV.

Da bi se umanjili slučajevi bjesnila potrebno je, da svaka drugostepena N.O. vlast u roku od 6 mjeseci propiše pravilnik o držanju pasa na tom području i da njima zavede porez na sve luksuzne pse kao i na one, koji se ne upotrebljavaju u korisne svrhe. Ovaj porez ima u cijelosti da pripadne opštinskoj, odnosno gradskoj, blagajni, te će poslužiti na izdržavanje psetolovaca, ubijanje i zakopavanje pasa i mačaka.

Navedeni pravilnik o držanju pasa ima predhodno da odobri odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo Predsjedništva antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine.

V.

Da se ovo uputstvo provede u život pobrinut će se N.O. Odbori i to putem objašnjavanja, ubjeđivanja i sprovođenja mjera, da se nepotrebni i klatareći se psi i mačke pobiju, a ostalim da se onemogućiti pozljeđivanje ljudi i stoke.

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/454 – 455.

204.

[Jajce], 11. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
ZAVNOBiH-a TRAŽI OD SANITETSKOG OTSJEKA V KORPUSA POD-
ROBNIJE PODATKE O KRETANJU ZARAZNIH OBOLJENJA

Primili smo Vaš prikaz o kretanju zaraznih oboljenja.¹⁾ Molimo Vas, da nam pošaljete tabelarni prikaz sa naznakom mjesta oboljenja, jer nam to treba, radi preduzimanja potrebnih mjera.

(Pečat) Načelnik
Pukovnik,
Dr. Vaso Butozan

VII, br. reg. 57–1/9, K. 466, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a pod br. 76.)

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokumenat, nije inventarisan.

U gornjem desnom uglu dokumenta dopisano rukom: »KVO raniji broj (934) 979/20. XI.«

¹⁾ Navedeni prikaz nije pronađen.

205.

12. decembar (1944)

UPIT (?) ZAVNOBiH-u O MOGUĆNOSTI ISHRANE JEDINICA GLAVNOG ŠTABA NOV HRVATSKE U OKRUGU CAZINI)

Hrvatska moli da joj se dozvoli snabdjevanje svojih jedinica iz okruga Cazin.²⁾ Odgovorite možete li pristati.³⁾

VII, Depeše V korpusa, K. 461 A, br. reg. 7/59–5, retro, dešifrovani radiogram, rukopis, ćirilica.

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

*) Redakcija nije mogla ustanoviti od koga potiče ova depeša. Ali i pored toga depeša je uvrštena u Zbornik radi toga što je interesantna za odnose između ZAVNOBiH-a i ZAVNOH-a.

²⁾ Odnosi se na jedinice pod komandom Glavnog štaba NOV i PO za Hrvatsku koje su operisale u cazinskom okrugu.

³⁾ ZAVNOBiH je dan prije prijema ove urgencije, tj. 11. decembra 1944. odgovorio (v. dok. br. 202) na depešu ZAVNOH-a od 4. decembra 1944. godine (v. dok. br. 191) o ovom pitanju.

206.

[Jajce], 12. decembar 1944.

UPUTSTVO FINANSIJSKOG ODJELJENJA ZAVNOBiH-a ZA RAČUNOVODNO-BLAGAJNICKU SLUŽBU FINANSIJSKIH ODJELJENJA I ODJELJAKA NOO KAO I ZA POSLOVANJE EKONOMATA PRI SEKRETARIJATIMA NOO¹⁾)

I.

Računovodno-blagajnička služba finansijskih odjeljenja i odjeljaka NOO-a.

Računovodno-blagajničku službu obavljaće i to: u gradskim i sreskim narodno-oslobodilačkim odborima njihovi finansijski odjeljci a u okružnim i oblasnim NOO-ima finansijska odjeljenja.

a) *Rukovodioci* finansijskih odjeljaka u gradskim i sreskim NOO-ima su šefovi a rukovodioci finansijskih odjeljenja u okružnim i oblasnim NOO-ima su načelnici.

Dužnosti šefa, odnosno načelnika su:

1) da se staraju da se služba u finansijskom odjeljku, odnosno odjeljenju, obavlja u duhu ovih uputstava i da istu organizuju.

- 2) da najmanje jedanput nedeljno vrše kontrolu i pregled blagajne.
  - 3) da vrše kontrolu nad ekonomatom NOO-a.
  - 4) da sastavlja predlog pregleda prihoda i rashoda NOO-a.
  - 5) da izdaje naloge za isplatu u granicama da tog mu ovlaštenja od NOO-a, i
  - 6) da rukovodi i svom ostalom finansijskom službom u svom odjeljenju, odnosno odjeljku,
«te.
- b) *Blagajničko poslovanje*

Svi finansijski odjeljci i odjeljenja moraju imati svoje samostalne blagajne. Šef odjeljka i načelnik odjeljenja ne mogu biti (blagajnici, ali su dužni da obavljaju (kontrolu nad radom blagajnika. Kod postavljanja jednog službenika za blagajnika, treba paziti na: 1) da je potpuno pouzdano i povjerljivo lice, i 2) da prvenstveno dolaze u obzir oni koji su tu dužnost obavljali prije u raznim državnim ustanovama.

Blagajnik mora voditi slijedeće knjige: knjigu blagajne koja mora biti jemstvenikom prošivena, pečatom providena i ovjerena od strane pretsjednika i sekretara NOO-a klauzulom: »Da ova knjiga blagajne ima... duplo označenih strana i da je propisno zapečaćena ovjeravaju (potpis pretsjednika i sekretara).«

Knjiženje primitaka i izdataka u knjigu blagajne (prema priloženom obrascu) obavlja se samo na temelju urednih dokumenata. Urednim dokumentom smatra se: a) za primitak akt ustanove ili lica koje vrše uplatu, b) za izdatak računi, obračuni, s priznanicama, spiskovi pomoći i dr. Akt mora biti prethodno zaveden u djelovodni protokol, zatim ako je u pitanju račun, obračun ili spisak pomoći mora biti ovjera od strane knjigovođe ili šefa, odnosno načelnika. Konačno prije isplate moraju ispladni dokumenti biti snabdjeveni nalogom za isplatu od naredbodavca 1. ih II. stepena.

Isplata može biti i privremena a obavlja se na temelju privremene priznanice vizirane po naredbodavcu klauzulom: »odobravamo da se privremeno isplati«. Privremena priznanica čuva se u blagajni kao gotov novac, ne knjiži se a ima se opravdati u roku od 30 dana.

Knjiga blagajne vodi se na foliji – duplo označenim stranama (1–1). Na lijevoj se strani knjiže primanja, a na desnoj izdavanja. Vodi se čitko i uredno, brojka se ne smije pisati preko brojki. Ako je neka suma pogrešno upisana, precrtava se tankom crtom i poviše nje upiše se ispravna suma. Knjiga blagajne zaključuje se dnevno, dvodnevno itd., već prema broju stavaka, ali najmanje svake nedelje jedanput. O tome odlučuje šef finansijskog odjeljka odnosno načelnik finansijskog odjeljenja, koji su ujedno dužni da svake nadelje nakon zaključka blagajne izvrše, pregled i kontrolu blagajne. Prilikom svakog zaključka i kontrole knjige blagajne, knjigu potpisuje šef finansijskog – odjeljka odnosno načelnik finansijskog odjeljenja.

Blagajne finansijskih odjeljaka i odjeljenja NOO-a imaće dvostruku zadaću:

1) kao samostalne blagajne u sastavu finansijskih odjeljaka i odjeljenja rukovaće i čuvaće novac NOO-a kojem pripada blagajna. Taj novac proističe: a) iz prihoda koje NOO zavodi samostalno, a koji su predviđeni i odobreni pregledom prihoda i rashoda, b) iz prihoda u korist Narodno-oslobodilačkog fonda i c) iz dotacije koju NOO dobija od viših NOO-a, odnosno od Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a za pokriće viška rashoda nad vlastitim prihodima prema odobrenom pregledu prihoda i rashoda za jedno izvjesno vremensko razdoblje.

Naredbodavci za raspolaganje ovim novcem su pretsjednici i sekretari NOO-a i po ovlašćenju ovih, šefovi finansijskih odjeljaka, odnosno načelnici finansijskih odjeljenja.

2) da budu opštedržavne blagajne dok se cijela zemlja ne oslobodi i ne budu opet uspostavljene poreske uprave, finansijske direkcije, pošte, poštanska štedionica i druge državne banke.

U izvršavanju ove svoje druge zadaće blagajne finansijskih odjeljaka i odjeljenja pojedinih NOO-a dolaziće u priliku da primaju novac od raznih lica, privatnih i javnih ustanova za račun i korist Finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a. Na primjer, filijala državne prodavaonice monopolskih i drugih predmeta polaže novac blagajni najbližeg NOO-a u korist Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a, ili NOO-i ubiru izvjesne državne prihode u korist Uprave državnih dobara (organ Savezne države – Povjereništvo za trgovinu industriju), NOO-i ubiru izvjesne federalne prihode u vidu raznih razrezanih poreza, trošarina, taksa i drugo.

O novcu pod tačkom 2. mora se voditi odvojena evidencija i o svakoj uplati odmah izvještavati neposredno Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a. Sa ovim novcem ne može se raspolagati niti se on može trošiti bez neposrednog odobrenja i naređenja Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a.

c) *Knjigovođa*

Ukoliko to obujam posla bude zahtjevao, a ima na raspolaganju stručnih lica, Finansijski odjeljci i odjeljenja NOO-a pored blagajnika imaće i knjigovođu, o tome odlučuju NOO-i na predlog šefova finansijskih odjeljaka, odnosno načelnika finansijskih odjeljenja. Ako se iz ma kojih razloga ne postavi posebno lice za knjigovođu, sve poslove knjigovođe obavlja blagajnik pored blagajničkih poslova

Dužnosti su knjigovođe: 1) da vodi kontrolnik kredita, odobrenih pregledom prihoda i rashoda, 2) da daje vize za svaku isplatu iz blagajne NOO-a, nakon što se prethodno uvjeri da ima kredita za tu isplatu, 3) da pregleda sve račune, obračune, putne troškovnike, 4) da sastavlja spiskove pomoći službenicima NOO-a i 5) da vodi knjigu tekućih računa u kojoj će se voditi tačna evidencija o svim uplatama u blagajnu NOO-a za račun finansijskog odjeljenja ZAVNOEiH i dr. (npr.: u knjizi će biti tekući računi: državni kupoprodajni zavod, uprava državnih dobara, viši NOO-i itd.).

Čim prime ovo uputstvo svi NOO-i pristupiće odmah formiranju finansijskih odjeljenja i odjeljaka u koliko već nisu formirani.

Finansijski odjeljci i odjeljenja saobraziće svoj rad propisima ovog uputstva na slijedeći način: blagajnici će zaključiti blagajne, srediti sva dokumenta primanja i izdavanja, a nakon toga će šef finansijskog odjeljka odnosno načelnik odjeljenja i jedan član NOO-a izvršiti detaljan pregled blagajne. Ispravno nađeni saldo blagajnik će prenijeti u novu blagajničku knjigu obrazovanu prema ovim uputstvima. Staru blagajničku knjigu nakon zaključka potpisaće: dosadašnji blagajnik, šef odjeljka odnosno načelnik odjeljenja i jedan član N O.O.

Ovo uputstvo odnosi se na gradske, sreske, okružne i oblasne NOO-e. Finansijski odjeljci nižih NOO-a podliježu kontroli finansijskih odjeljenja viših NOO-a a svi podliježu i neposrednoj kontroli finansijskog odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Finansijski odjeljci i odjeljenja svih NOO-a podnijeće neposredno Finansijskom odjeljenju do 31. XII 1944. godine izvještaj da su svoj rad saobrazili ovim uputstvima.

Ukoliko pri provođenju u život ovih uputstava pojedini njegovi propisi ne budu jasni, finansijski odjeljci, odnosno odjeljenja, obratiće se za objašnjenje neposredno finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a. Isto tako, ako odjeljci i odjeljenja u svom službenom poslovanju naiđu na materiju, koja nije obuhvaćena ovim uputstvom, obratiće se za uputstvo ovom odjeljenju. Neposredno obraćanje za uputstvo ovom odjeljenju potrebno je da bi se postigla jednoobraznost u radu svih odjeljaka i odjeljenja dok se ne donese definitivno finansijsko zakonodavstvo u federalnoj Bosni i Hercegovini.

II.

POSLOVANJE EKONOMATA

Ekonomatom u sastavu sekretarijata NOO-a rukovodi ekonom.

Pri postavljanju ekonomata treba paziti da se isti odabere iz redova službenika, koji su već radili prije na tom poslu (ekonom državne bolnice, u vojnim intendaturama, u željezničkim magazinima i si.).

Dužnosti su ekonomata NOO-a:

1) da vodi evidenciju o inventaru NOO-a, 2) da nabavlja (vodi evidenciju) i izdaje administrativni potrošni materijal (kancelarijski materijal), 3) da nabavlja, rukuje, vodi evidenciju i izdaje životne namirnice i 4) da rukuje i vodi evidenciju narodno-oslobodilačkog fonda u naturi.

Ekonom vodi slijedeće knjige, prema priloženim obrascima:¹⁾

- 1) Dnevnik nabavaka,
- 2) Knjigu inventara,
- 3) Knjigu potrošnog materijala, (kancelarijskog materijala),
- 4) Magacinsku knjigu za životne namirnice i
- 5) Knjigu narodno-oslobodilačkog fonda u naturi.

Sve ove knjige treba da budu jemstvenikom prolivene, propisno zapečaćene i ovjerene od strane pretsjednika i sekretara NOO-a klauzulom: »da ova knjiga inventara ima .... duplo označenih strana i da je propisno zapečaćena ovjeravaju (potpisi sekretara i pretsjednika)« itd. za ostale knjige.

Odmah po primitku ovog uputstva ekonom će izvršiti inventuru svih nepotrošenih stvari koje se nalaze u upotrebi pojedinih odjeljenja, odjeljaka, ili se nalaze u magazinu NOO-a. Šefovi odjeljaka odnosno načelnici odjeljenja predaće nakon toga ekonomu reverse na predmete inventara koji se nalaze u njihovim odjeljcima odnosno odjeljenjima na upotrebi.

Sav zatečeni potrošni administrativni materijal ekonom će odmah popisati u jedan pregled i iz pregleda proknjižiti na stranu primanja u knjizi potrošnog materijala. Pregled će potpisati dosadašnji ekonom i sekretar NOO-a. Nakon toga sve buduće nabavke i izdavanja na trošenje administrativnog potrošnog materijala ekonom će obavljati po niže navedenim propisima ovog uputstva.

Isto tako ekonom NOO-a odmah će popisati po vrsti i količini sve zatečene zalihe životnih namirnica. Popis će potpisati dosadašnji ekonom i sekretar. Nakon toga će se izvršiti knjiženje na strani primanja novo-obrazovane magazinske knjige iz ovog popisa. Nabavke novih zaliha kao izdavanje po magacinskoj knjizi u buduće će se vršiti prema niže navedenim uputstvima.

Sve zatečene zalihe narodno-oslobodilačkog fonda u naturi popisaće se i postupiće se kako je navedeno u prethodnom stavu.

Nabavke administrativnog potrošnog materijala, životnih namirnica i dr. obavijaće ekonom neposrednom pogodbom ako iznos ne prelazi Kuna 100.000.— Za sve nabavke preko Kuna 100.000.— ekonomi treba da podnesu referat NOO-u a koji će odrediti komisiju od tri člana i ona će nabavku izvršiti na način koji propiše odbor. Ovaj može da odredi da se nabavka izvrši bilo direktnom pogodbom bilo licitacijom prema mjesnim prilikama i predmetu koji se kupuje.

Kada je nabavka izvršena a prije nego je obračun sa referatom isplaćen ekonom će na referatu staviti klauzulu: »primio materijal i zaveo u knjigu potrošnog materijala (ili u magazinsku knjigu) na strani .... potpis ekonom.«

Izdavanje materijala po knjizi potrošnog materijala vrši se na temelju trebovanja koje potpisuju šefovi odjeljaka, odnosno načelnici odjeljenja. Preporučljivo je da se izdavanje po ovim trebovanjima vrši jedanput nedeljno. Sva trebovanja se jedanput nedeljno unose u pregled, a iz ovog pregleda knjiži se u knjigu potrošnog materijala.

Izdavanje životnih namirnica za potrebe raznih kuhinja i kolektiva NOO-a vršiće se na temelju trebovanja sastavljenih prema brojnomo stanju i tablici sledovanja, koje će nadzornici kuhinja podnositi ekonomu. Ekonom je dužan da prekontroliše trebovanje prije izdavanja hrane. Na temelju trebovanja svih kuhinja (ako ih ima više) sastavlja se svaki dan pregled koji se zatim knjiži u magacinsku knjigu.

Sav rađ ekonomata u NOO-ima u disciplinskom pogledu potpada pod kontrolu sekretarijata, a u računskom pogledu pod kontrolu finansijskih odjeljaka, odjeljenja NOO-a, šefovi finansijskih odjeljaka, odnosno načelnici finasijskih odjeljenja obavljaju ovu kontrolu ih lično, ili će u tu svrhu odrediti jednog činovnika svoga odjeljenja, odnosno odjeljka. Kontrolu treba izvršiti najmanje jedanput mjesečno i činovnik koji obavi pregled treba da se potpise u svim knjigama ekonomata. Ova uputstva su privremenog karaktera i važe do daljnje naredbe.

Po ovlaštenju Pretsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Bosne i Hercegovine.

Za načelnika finansijskog
odjeljenja:
Drag.[omir] Krndija

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14346/53, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 60 od
13. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, IV/285 – 288.

*) Navedeni obrasci nisu pronađeni.

207.

[Jajce], 14. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNU PROSVJETU ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a NA ODOBRENJE PRIVREMENA UPUT-
STVA ZA ORGANIZACIJU I RAD OSNOVNIH ŠKOLA I ANALFABETSKIH
TEČAJEVA U BOSNI I HERCEGOVINI¹⁾

Imajući u vidu skoro oslobođenje čitave naše zemlje a u cilju da se dosadašnji školski i vanškolski rad ne prekida nego odmah produži na širem planu, Odjeljenje za narodnu prosvjetu Pretsjedništva ZAVNOBiH-a izdaje ova privremena uputstva za organizaciju i rad narodnih osnovnih škola i analfabetskih tečajeva u Bosni i Hercegovini.

I.

NARODNA OSNOVNA ŠKOLA

1) U osnovnim školama radiće se po planu i programu koji odobri Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a.

2) -Nastava je obavezna za svu mušku i žensku djecu od 7–12 godina, ali će-se u školu prvenstveno upisati prerasla djeca od 8 do 12 go-

840:

dina, koja se dosad nisu mogla školovati zbog rata. I djeca mlađa od 8 godina upisaće se u školu ukoliko bude postojala mogućnost.

3) Osnovna škola dijeli se na tri stupnja, a svaki stupanj traje 6 mjeseci.

4) Svaka škola ima svoj pečat s natpisom: Narodna osnovna škola u (naziv mjesta), sa petokrakom zvijezdom u sredini.

5) Učenički napredak u nastavnim predmetima i vladanju ocjenjuje se dva puta za trajanja jednog stupnja, krajem svakog tromjesečja. Uspjeh učenika u pojedinim predmetima ocjenjuje se ocjenama: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), slab (2), rđav (1). Vladanje učenika ocjenjuje se ocjenama: odlično (5), vrlo dobro, dobro, loše. Prevođenjem učenika u viši stupanj vrši se na završetku prethodnog stupnja na osnovu ocjena uspjeha.

6) Kad učenik prelazi iz jedne osnovne škole u drugu izdaje mu se uvjerenje o dotadašnjem uspjehu u školi.

7) Nakon uspješno završenog trećeg stupnja učenici dobijaju svjedočanstvo o svršenoj osnovnoj školi. Sadašnji školski stupnjevi treba da se završe do 15. januara, a slijedeći do 15. jula 1945. godine. Svjedočanstvo potpisuje upravitelj škole i nastavnik dotičnog stupnja. Svjedočanstvo nosi pečat škole.

8) Organi narodno-oslobodilačke vlasti vodiče računa o tome da se u školu upiše toliko djece koliko god bude moguće prema tački 2 ovih uputstava.

9) Nastava je potpuno besplatna.

10) Nove škole privremeno otvara Oblasni narodno-oslobodilački odbor na predlog i traženje sreskog narodno-oslobodilačkog odbora ili i svojom inicijativom.

11) Učitelje i upravitelje škola privremeno postavlja i premješta oblasni narodno-oslobodilački odbor na predlog svog odjeljenja za narodnu prosvjetu. Ukoliko opšti interesi i potrebe zahtijevaju postavljanje i razmještaj učitelja i upravitelja škola vršiće Odjeljenje za narodnu prosvjetu pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a prema ukazanim potrebama.

12) Opštinski narodno-oslobodilački odbor dužan je starati se oko podmirenja svih materijalnih potreba škole. Dok se pitanje prinadležnosti učitelja ne reguliše, dužnost je opštinskog narodno-oslobodilačkog odbora da se stara o izdržavanju učitelja. Sreski narodno-oslobodilački odbor vodiče strogo računa da se dužnost izdržavanja učitelja vrši uredno.

13) Pored vaspitanja i poučavanja djece prema propisanom planu i programu, nastavnici su dužni uredno voditi prozivnik, glavni imenik i knjigu inventara, te čuvati u ispravnom stanju sve povjerene im školske stvari.

14) Jednom mjesečno održavaće se sreske radne konferencije učitelja dotičnog sreza. Konferenciju saziva i rukovodi njome referent za narodnu

prosvjetu pri sreskom narodno-oslobodilačkom odboru ili učitelj koga odredi sreski odbor.

15) Jednom u svaka tri mjeseca održavaće se okružna konferencija učitelja dotičnog okruga. Ovu konferenciju saziva i rukovodi njome referent za osnovnu nastavu pri okružnom odboru ili učitelj koga odredi okružni odbor.

16) Upravitelji škola rukovode čitavim školskim radom te su odgovorni za pravilno funkcionisanje škole. Oni vode školsku prepisku i podnose mjesečno izvještaj sreskom narodno-oslobodilačkom odboru o stanju i potrebama nastave.

17) Sreski narodno-oslobodilački odbor preko svoga referenta za narodnu prosvjetu vodi nadzor nad svim školama i tečajevima svoga sreza, vodi statistiku svih škola, odjeljenja, nastavnika i učenika u svom srezu te šalje mjesečne izvještaje okružnom narodno-oslobodilačkom odboru o stanju narodne prosvjete u svom srezu. Okružni narodno-oslobodilački odbor podnosiće oblasnom narodno-oslobodilačkom odboru izvještaje sa svog okruga.

18) Oblasni narodno-oslobodilački odbor dužan je da svaka tri mjeseca redovno pošalje izvještaj Odjeljenju za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a o stanju škola i ostalih prosvjetnih ustanova na teritoriju svoje oblasti.

19) Oblasni narodno-oslobodilački odbor može na predlog svoga odjeljenja za narodnu prosvjetu privremeno zaposliti peinzionisane ili otpuštene učitelje ukoliko su odani narodno-oslobodilačkoj borbi.

20) Školski udžbenici mogu se upotrebljavati samo po odobrenju Pretsjedništva ZAVNOBiH-a.

II.

ANALFABETSKI TEČAJ

1) Oblasni narodno-oslobodilački odbor dužan je preko svog Odjeljenja za narodnu prosvjetu [da] sprovede organizaciju analfabetskih tečajeva u svim selima gdje još ne postoje i da otvori večernje tečajeve po gradovima, u fabrikama i preduzećima.

2) Oblasni narodno-oslobodilački odbor dužan je da preko svog Odjeljenja za narodnu prosvjetu organizuje strogu kontrolu u uspjehu tečajeva. U tu svrhu treba na završetku tečaja provjeriti znanje tečajaca na taj način što će rukovodioc tečaja u prisustvu jednog izaslanika sreskog narodno-oslobodilačkog odbora pismenim i usmenim putem ispitati svakog pojedinog tečajca da bi utvrdili njegovu sposobnost u čitanju, pisanju i računanju.

Pošto znanje tečaja bude na ovaj način savjesno provjereno, onima koji su pokazali zadovoljavajući uspjeh izdaće se uvjerenje ove sadržine:

Sreski NOO (mjesto)

UVJERENJE

N N. rođen (datum) u (mjesto i srez) pohađao (pohađala) je analfabetski tečaj od . . . . . do . . . . . i sa uspjehom ga završio (završila).

Izaslanik
Sreskog NOO-a

Rukovodilac tečaja:

Mjesto i datum.

M.P

3) Sreski narodno-oslobodilački odbor, preko svog referenta vršiće nadzor nad radom tečajeva i davati potrebna stručna uputstva. Sreski odbor slati će svakog mjeseca okružnom i oblasnom odboru izvještaj o broju tečajeva, o broju polaznika svakog tečaja, o broju do sada svršenih tečajeva na svom srezu.

4) Okružni narodno-oslobodilački odbor dužan je da za potrebe svog okruga organizuje tečaj za rukovodioce analfabetskih tečajeva u svim sreskim mjestima gdje postoje mogućnosti. Na završetku tečaja za rukovodioce polaže se ispit kojemu prisustvuje izaslanik okružnog narodno-oslobodilačkog odbora.

Rukovodioci analfabetskih tečajeva, vodiče Glavni imenik tečajaca. U Glavni imenik, po završenom tečaju unijet će se uspjeh svakog pojedinog tečajca i datum kad mu je izdato uvjerenje. Imenik će se čuvati kod općinskog narodno-oslobodilačkog odbora.

5) Uprava tečaja za rukovodioce analfabetskih tečajeva vodiče također Glavni imenik tečajaca u koji će se unoisiti i uspjeh o završenom ispitu. Prepis ovog imenika dostaviće se okružnom odboru koji će ga čuvati u svojoj arhivi.

6) Da bi se jednom upoznalo stvarno stanje pismenosti našeg naroda i o tome vodila tačna evidencija postupiće se ovako:

a) Opštinski narodno-oslobodilački odbor stalno će voditi spisak svih nepismenih lica svoje opštine, muških i ženskih, od 12 do 45 godina starosti, koji će se na osnovu uspjeha analfabetskog tečaja ispravljati.

b) Opštinski narodno-oslobodilački odbori izvjestiće, što je moguće prije, sreski narodno-oslobodilački odbor o brojnom stanju nepismenih u svojoj opštini kao i onih koji su uspješno završili analfabetski tečaj ili su kojim drugim putem postali pismeni.

c) Opštinski narodno-oslobodilački odbori slati će u buduće redovne izvještaje sreskom narodno-oslobodilačkom odboru o stvaranju svakog analfabetskog tečaja u svojoj opštini kao i o završetku i uspjehu tečaja.

d) Na osnovu gornjeg izvještaja sreski narodno-oslobodilački odbori vodiče stalno evidenciju o broju nepismenih i o broju apsolviranih analfabetskih tečajeva na teritoriju svoga sreza po opštinama.

e) Opštinski narodno-oslobodilački odbori vodiče stalnu evidenciju:

1) O svim nepismenim licima od 12 do 45 godina starosti.

2) O svim održanim analfabetskim tečajevima i uspjehu njihovih polaznika.

3) O licima koja su nekim drugim načinom postala pismenim.

f) Sreski narodno-oslobodilački odbori će nadležnim putem o svemu ovome izvještavati oblasni narodno-oslobodilački odbor koji će na taj način uvijek imati pri ruci tačan uvid u stvarno stanje narodne pismenosti svoje oblasti. O tome će oblasni narodno-oslobodilački odbor izvještavati Prosvjetno odjeljenje ZAVNOBiH-a svaka tri mjeseca.

Načelnik:
A. Babić

ABiH, ZAVNOBiH, original i kopija.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za prosvjetu ZAVNOBiH-a pod br. 25 od 14. XII 1944, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 335 od 27. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/9–16.

*) Privremeno uputstvo dostavilo je Odjeljenje za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a propratnim dopisom br. 25 od 14. XII 1944. godine, koji glasi: »U prilogu dostavlja se Uputstva za organizaciju i rad osnovnih škola i analfabetskih tečajeva u Bosni i Hercegovini s predlogom da ih Predsjedništvo odobri.

Načelnik:
A. Babić«

208.

Jajce, 14. decembar 1944.

IZVJEŠTAJ INŽENJERA JESE PAVLA ODJELJENJU ZA EKONOMSKU
OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u O STANJU INDUSTRIJE NA PODRUČJU
OKRUGA LIVNO

Temeljem putnog naloga br. 80 od 24. novembra 1944, bio sam upućen da pregledam i ustanovim stanje pilane u Glamoču, Livnu i Šujici, te Cementne tvornice i Gradske električne centrale u Livnu.

844:

Putovanje je bilo izvršeno slijedećim redom:

- 25. XI. 6 sati iz Jajca – Glamoč u 16 sati
- 28. XI. Glamoč
- 27. XI. Glamoč, u 16 sati za Livno
- 28. XI. Livno
- 29. XI.
- 30. XI. u 7 sati za Split, dolazak u 13 sati
- 1. XII. Split
- 2. XII. Split
- 3. XII. polozak u 7 sati za Livno, dolozak u 17 sati,
- 4. XII. Livno
- 5. XII. Šujica
- 6. XII. Šujica, povratak u Livno u 12 sati
- 7. XII. Livno
- 8. XII. polazak iz Livna u 7 sati, Mlinište
- 9. XII. dolozak u Jajce u 20 sati.

IZVJEŠTAJ

- 1.) *Parna pilana i mlin Spire Krstanovića i braće u Radaslijama kod Glamoča.*

Vlasnici: Spiro Krstanović i braća.

Nalazište vlasnika: Spiro Krstanović pobjegao sa Talijanima prilikom njihovog odlaska u Split, gdje se i danas nalazi. Braća se nalaze u četnicima.

Godina osnivanja: 1907

Godina oštećenja: 1942

Kapacitet: 70m³/16^h

Placeman i izvoz: Srezovi: Glamoč, Livno, Sinj, Imotski, Split

Broj zaposlenih radnika: do 50 radnika kod punog kapaciteta.

Zalihe na materijalu: nema nikakvih zaliha.

- a.) *Stanje pilane i mlina prije oštećenja.*

Sama pilana bila je nadkrivena, a sa strane otvorena. Na pilani nalazio se jedan puni gater i više kružnih pila (cirkulara) kao i kružnih pila za poprečno krajčenje (štuceva). Pogon je bio stabilnim lokomobilom firme »Assmann i Stödder G.m.b H«, Stutgart br. 3098 od 1935 god. Parni stroj jedno-cilindrični na pregrijanu paru od 12 at.[mosfera] pritiska Sna-

ga 120 KS. Kotao sa dimnim cijevima Loženje sa pilovinom i drvenim otpacima.

Lokomobil je tjerao mlin sa 3 kamena

b) *Današnje stanje pilane i mlina.*

Zgrada pilane je dosta oštećena, naročito drvena konstrukcija i fali joj krovni materijal. Zgrada u kojoj se nalazi lokomobil ponovno je nadkrivena i sposobna je za zatvaranje. Neposredno prije mog dolaska u njoj je bila štala, a ujedno je služila i kao klaonica. Zgrada u kojoj se nalaze mlin i skladište također je ponovo pokrivena, ali nije zatvorena. Mlinsko kamenje nalazi se demontirano u skladištu. Mlinski mehanizam je u ispravnom stanju, kao i potrebne prenosne osovine sa remenicama; pa bi za osposobljenje mlina bilo potrebno osposobiti lokomobil i nabaviti potrebno remenje.

Parni lokomobil. Kotao sam pregledao i izvana i iznutra, pa je po mom mišljenju ispravan. Na lokomobilu fale neki manji dijelovi kao na pr. manometar, pumpa za podmazivanje uljem, vodokazna stakla, bakrene cijevi za tlačno ulje, gornji dio ležaja na koljenčastoj osovini, spojka koja spaja ojnicu sa koljenčastom osovinom, kao i spojka na ojnici između razvodnika i regulatora broja okretaja na koljenčastoj osovini. Dalje fale razni pipci i ventili iz mesinga. Lokomobil također oskudjeva na izolacionom materijalu, kao na pr. azbestnoj vrpici i klingeritu. U samoj strojarni nalaze se neki dijelovi gatera sa pilane Tadić. Generator za proizvodnju električne struje izgorio je. Isto tako i dva manja elektro-motora. Remenja nema nikakvog. Gater je potpuno uništen, isto tako i svi cirkulari i štu-eevi osim jednog. Na pilani nema nikakvih pila ni testera niti kakvih nadoiknadnih dijelova. Bivši firmin radnik Nedjetilko Mrđan, koji se nalazi u VII brigadi sklonio je neke dijelove a možda i nešto alata (tako pričaju radnici u Glamoču), ali im nalazište nije poznato. Sreski NOO u Glamoču tražio je već nekoliko puta da se gore imenovani pošalje u Glamoč, ali bezuspješno.

Na pilani nalazi se također neki Deutz-motor broj 745265, kome fali stap sa ojnioim i neki manji dijelovi. Njegova snaga po procjeni između 15–25 KS. Vlasnik motora je Sreskom NOO nepoznat.

U blizini pilane se nalazi na garištu nekoga mlina (vlasništvo nekog bega) motor na upojni plin moderne konstrukcije, snaga po procjeni od 50–80 KS. Poskidani su mu svi važniji dijelovi, a generator za plin je neoštećen.

c.) *Preduzete mjere u svrhu osposobljavanja.*

Videći stanje pilane odredio sam, da se još za vrijeme mog boravka očisti strojarna od đubreta, kao i od ostataka od klanja stoke. Dalje da se osposobi strojarna, kao i mlin za zatvaranje i da se obe prostorije zaključaju. Ostale preduzete mjere razvidne su iz priloga br. 1 i)

2.) *Motorna pilana Pero Tadić u Suhači kraj Livna.*

Vlasnik: Pero Tadić

Nalazište vlasnika: Prije ulaska NOV u Livno, otišao u Osijek

Godina osnivanja: 1935

Godina obustave: 1943

Kapacitet: oko 20m³/12^h

Placeman: grad Livno, pilana je radila najviše 2 mjeseca godišnje.

Broj zaposlenih radnika: nepoznat

Zalihe na materijalu: nema

a.) *Stanje pilane.*

Pilanska zgrada je neoštećena, ali je samo djelomično nadkrivena. Pilana ima kao pogonski motor, motor na upojni plin firme Societe Francaise Vierson, Cher, snage 100 KS (po procjeni). Sa motora su skinuti svi važniji dijelovi, koju su bunkerisani u temeljima neke od bombardovanja porušene kuće. Sreskom NOO u Livnu poznata je osoba, koja znade za to skrovište.

Generatorske naprave su u dobrom stanju. Cirkulara i štučeva nema, Na pilani se nalaze dijelovi gatera 0,85 m. širine, /koji će se postaviti na pilani u Glamoču. Pod pilanskom zgradom se nalaze zakopani neki manji dijelovi i nešto alata, koje je za vrijeme ofanzive zakopao pilanski radnik Ilija Nenadić. Za vrijeme mog boravka, dijelovi usljed poplavljenog zemljišta nisu bili pristupačni, pa se iskop istih odgodio za kasnije povoljnije prilike.

Pilana je i u mirno doba slabo prosperirala, jer je udaljenost šuma vrlo velika, i to oko 25 km. Okružni NOO mišljenja je, da se pilana za sada ne osposobljava, te da se dijelovi gatera prenesu u Glamoč.

Predložiti i preduzete mjere razvidne su iz priloga br. 1.

3.) *Pilana u Stražnju kod Šujice*

Vlasnik: Ivo Marković – Lisica, nalazi se u Livnu.

Popravljeno i povećano: 1939 godine.

Pilana je u cjelosti u vrlo dobrom stanju, te uopšte nije bila oštećena. Leži na potoku Šujica, nalazi se u vrlo solidnoj i dobro nadkrivenoj i potpuno zatvorenoj zgradi. Šuma se nalazi u neposrednoj blizini na brdu iznad pilane, te je doprema balvana jako jednostavna. Na drugoj strani potoka nalazi se mlin na 3 kamena. U mlinu se nalazi vodena turbina snage cca. 10–15 KS, koja je tjerala istosmjerni generator 1,5 KS. Generator je služio za rasvjetu pilane i u god. 1943. je odnesen. Ljeti usljed malene vode pogon turbine i mlina skoro nije moguć.

Pogonski stroj pilane je vodena turbina snage do 30 KS. Ona je ispravna. Kad nema vode imade pilana na raspoloženju lokomobil firme H. Lauz, br. 25896. Parni stroj je jedno-cilindrični snage 50 KS. Kotao je sa plamenicom i dimnim cijevima na pregrijanu paru od 12 at, pregrijačem i kondenzatorom. Loženje sa drvenim otpacima i pilovinom. Lokomobil je ispravan osim vodokaznog istakla i manometra, koji sam ponio sa sobom na opravku. Neke manje dijelove pronašli smo u samoj strojarni i namjestili ih odmah još za vrijeme mog boravka. Na pilani se nalazi i jedan stari motor na upojni plin snage 15 KS. Motor i generator-ske naprave ispravni su, samo nisu već više godina u pogonu.

Pilana imade jedan gater širine 0,60 m. sa do najviše 20 kom. testera, kapaciteta 20 m³/12^h.

Gater je potpuno ispravan. Dalje se na pilani nalazi 1 venecianer širine 0,50 m, jedan cirkular i jedan štuc za rezanje letava i štuketa, sve u ispravnom stanju. Pilana imade stroj za oštrenje pila i brus, kome fale 2 kom. brusnog kamena, specijalnog profila i raznih tvrdoća. Pilana oskudjeva na alatu za oštrenje pila, kao turpija raznog profila i finoće.

Kod Opštinskog NOO nalazi se oko 50 kom. testera i 5 kružnih pila. Alat koji je bio na pilani odnesen je [od] NOV, te se nalazi u Kupresu kod Komande područja.

Remenja nema nikakvog. Izmjerio sam potrebne dimenzije kako slijedi:

1.) gaterski	remen	duž.	14,0 m.,	šir.	0,18 m.
2.) turbinski	"	»	12,0 m.,	a	0,18 m.
3.) cirkularski	remen	duž.	18,0 m.,	šir.	0,12 m.
4.) "	mali	"	8,0 m.,	)j	0,08 m.
5.) štucerski	"	u	10,0 m.,	a	0,12 m.
6.) "	mali	"	8,0 m.,	u	0,08 m.
7.) venecianerski	"	11	14,0 m.,	a	0,16 m.
•8.) za pogon vagona	"	1j	8,0 m.,	it	0,08 m.
9.) lokomobilski	"	11	14,0 m.,	a	0,18 m.
10.) lokomobilski	remen	duž.	14,0 m.,	šir.	0,18 m.
11.) brusni	"	»i	6,0 m.,	a	0,05 HL

Za pogon pilane za preradu daske potrebno bi bilo remenje pod red. br. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8 i 11.

Sto se tiče nabavke tog potrebnog remenja Okružni NOO u Livnu stupio je u pregovore sa Solinskom tvornicom cementa, koja će dati potrebnu količinu iz svojih zaliha u zamjenu za hranu, a djelomično kasnije za dasku.

Po šumama u blizini nalazi se od prije oko 150 kom. balvana raznih dimenzija, koji će se dopremiti uskoro na samu pilanu, da budu pri ruci, čim pilana proradi.

Sve preduzete mjere razvidne su iz priloga br. 1.

4.) *Gradska električna centrala, Livno.*

Ona se nalazi ispod visokih pećina na samom izvoru potoka Bistrice. Maximalni iskoristivi pad je 4,5 m. Vanjski promjer dovodne cijevi 0,45 m Ø. Vodena turbina spiralna, Francaise, potpuno zastarjele konstrukcije i tjera preko remenice generator naizmjenične struje 220/380 V, snage 21 KVA. Turbina i generator su u dobrom stanju. Mjerači instrumenti sa razvodne ploče odneseni su, osim voltmetra. Fali ampermetar, sigurnice i drugi instalacioni materijal u samoj centrali. Pogon vodi i nadgledava jedan bravar, koji se po vlastitoj izjavi malo razumije u posao. Potrebno bi bilo pronaći odgovarajućeg stručnjaka. Gradska električna mreža popravljena je poslije bombardovanja grada potpuno neplanski i nestručnjački, pa je to jedan od glavnih uzroka, da neki dijelovi grada uopšte nemaju svjetla, a u nekima svjetlo jedva tinja. Razlog je u tome što nigdje nisu izvučene obadvije faze, nego samo jedna i multi-vodič, i to sasvim pomiješano, čas jedna, čas druga. Centrala dalje oskudjeva na mazivu i ulju. Za prvu pomoć potrebe sam podmirio iz materijala doveznog iz Splita (vidi prilog br. 2.).²⁾

Preduzete mjere i prijedlozi razvidne su iz priloga br. 1.

5.) *Cementna tvornica Livno.*

Vlasnici: Sime Rak iz Đakova, Stipe Đogić iz Livna, Ante (Antić) Kajić iz Livna, Metko Rebrina iz Kupresa i Hrv. banka u Livnu.

Godina osnivanja: 1921.

Godina oštećenja: u zimi 1943/44.

Kapacitet: max. kapacitet peći 3 vagona pečenog materijala na 24 h.

Sirovine: Tupina u neposrednoj blizini (cca, 800 m.) dovoz kolima.

STANJE TVORNIČKIH POSTROJENJA

a.) *Zgrade*

Sve su zgrade bez krova. Upravna zgrada je i popaljena.

Njemci [su] odnijeli svu drvenu konstrukciju sviju zgrada do zadnjeg komada.

b.) *Peći za pečenje cementa.*

Peć je neoštećena, kao i željezni most za dovod tupi ne vagonetom. Podnice na mostu odnešene su. Daske kojima je bila opločena drvena konstrukcija na platformi, vrh tornja iznad peći, odnešeni su.

c.) *Betonski rezervoari za napajanje lokomobila, koji se nalaze u brdu iznad postrojenja neoštećeni su, tako i vodovod.*

STANJE STROJEVA

a.) *Lokomobil* firme Wolf, snage po procjeni cca. 100 KS- Parni stroj dvocilindrični Coumpound izvedbe. Kotao sa plamenicom i dimnim cijevima, pregrijačem pare i kondenzatorom. Loženje ugljenom. Naprava za hlađenje rashladne vode (drveni isparivački toranj).

Lokomobil je jako oštećen. Neki dijelovi su bili minirani, tako kondenzator, koji je sasvim uništen. Fah veći dio armature i opreme. Kotao sam je u cjelini u dobrom stanju. Isparivački toranj izgoreo je. Limeni dimnjak leži rastavljen u blizini. Usljed stručnog³⁾ načina razvaljivanja lokomobila i pomanjkanja alata za demontažu biće za sada nemoguće započeti [rad] na opravci.

b.) *Mlin za meljavu pečenog materijala.*

Mlin je u glavnom neoštećen, samo treba skinuti sa njega sav materijal što se nanj srušio.

c.) *Separator za odlučivanje prema debljini.*

Separator je inače u redu, samo je oštećen vertikalni limeni kanal, za transport materijala beskonačnim lancem sa kašikama. I sa njega treba skinuti nabacani materijal.

Unatoč prilično velikog oštećenja tvorničkih uređaja odnosno zgrada, moglo bi se započeti sa radom (pečenjem materijala), jer je peć ostala pošteđena. Trebalo bi prethodno samo nadkriti jedan od magazina, u koji bi se bacalo pečeni materijal i spremilo dotle, dok se strojni dio tvornice ne osposobi, i tada bi se moglo otpočeti sa meljavom magaziniranog materijala. U tom pogledu dao sam ONOO-u u Livnu potrebne upute prema prilogu br. 1.

U jednom od porušenih magazina nalazi se nekoliko vagona pečenog materijala, koji je po svoj prilici još u dobrom stanju jer je površina usljed kiša postala kao beton i ne dozvoljava kvarenje materijala u niže ležećim slojevima. To bi, ali svakako trebalo stručnjački ispitati.

Alata nema nikakvog, fali generator za proizvodnju elektr. struje, jedan elektr o-motor za radionicu i jedan za pogon ventilatora za umjetnu promaju u peći. Na samim ruševinama tvornice, kao i na terenu u blizini nalazi se veća količina raznog željeznog materijala, tako na pr. i izvjesna količina rezervnih čeličnih ploča za mlin, koje sam dao, još za vrijeme mog boravka, sakupiti u jednu prostoriju, zajedno sa važnijim sastavnim dijelovima.

Preduzete mjere razvidne su iz priloga br. 1.

6.) *Mehanička radiona u Livnu*

Pregledavši sve spomenute industrije uvidio sam da bi se prilikom osposobljavanja istih moglo izraditi puno manjih dijelova koji fale spomenutim industrijama, pa sam zato ONOO-u u Livnu predložio da se

tamo osnuje mehanička radiona, koja bi služila prvenstveno za potrebe obnove industrija. ONOO prihvatio je moj prijedlog i na licu mjesta zajednički preduzeli smo potrebne mjere i to:

1.) Pronašli smo odgovarajuću prostoriju u bivšoj garaži, gdje je već od prije postojala mehanička radiona. Dio zgrade treba samo nadkriti, prostoriju dobro osušiti i očistiti. U prostoriji se nalazi jedan tokarski stroj, koji je skoro sasvim u ispravnom stanju, jedna bušilica i nešto alata, kao i materijala. U prostoriji se također nalaze razni drveni ormari i sanduci za spremanje alata i dijelova. Prostorija imade također električni vod.

2.) Sastavili smo kadar potrebnog stručnog osoblja, koje bi izradivalo potrebne dijelove, kao i vršilo potrebne opravke na samim industrijama. Kadar bi se prema potrebi mogao i povećati.

3.) ONOO u Livnu stavio se u pregovore sa Cementnom tvornicom vi Solinu, koja će po mogućnosti odstupiti i nešto najpotrebnijeg alata za potrebe ove radione.

4.) Riješili smo problem prehrane osoblja, koje će se prehranjivati u već postojećoj radničkoj kuhinji.

5.) Materijal koji sam donio iz Splita, preuzeo je ONOO i dodijeliće ga prema potrebi radioni, a za daljnje potrebe preduzeće ONOO potrebne korake kod firmi u Splitu, koje imaju u skladištima još dosta materijala, i do kojega će se moći doći, čim se trgovine otvore, u zamjenu za hranu.

7.) *Predloži i preduzete mjere.*

Pregledavši spomenute industrije vidio sam sve potrebe istih. Vidio sam dalje da se sve te industrije mogu obnoviti jedino, kad bi se na licu mjesta preduzele potrebne mjere, da se one neoštećuju dalje, t. j. da se čim prije nadkriju, te da se inventar zaštititi od kiše i snijega.

U dogovoru sa ONOO u Livnu, odlučio sam da preduzmemo prve potrebne mjere za osposobljavanje industrija koje sam pregledao. Izabrali smo potrebne rukovodioce za pilane i to:

Iliju Nenadića na pilani u Glamoču;

Frane Mioča na pilani u Šujici;

Okružni NOO dao im je potrebne upute li razdijelio im je najpotreb • niji materijal za čišćenje, kao i maziva i ulja.

Okružni NOO sastavio je popis radnika koji će raditi na obnovi gornjih dviju pilana, pa ukoliko se oni ne nalaze na licu mjesta, zatražio je od pripadnih Komandi područja odnosno preko Štaba V korpusa da se potrebni radnici oslobode za potrebe na pilanama.

U svrhu osposobljavanja Cementne tvornice u Livnu sastavili smo ekipu od jednog rukovodioca i 3 pomoćna radnika, koji su smjesta počeli na radovima čišćenja na strojevima, na sakupljanju željeznih dijelova, na izmjeri potrebne japije za drvene konstrukcije. ONOO nabavio je iz Solina potrebni krovni materijal za nadkrivanje prostorija spomenutih ranije u izvještaju.

Za potrebe pilane u Glamoču Okružni NOO stavio je na raspoloženje svoj vlastiti kamion i vjerovatno je već prebacio dijelove gatera sa pilane Tadić u Livnu, na pilanu Krstanović u Glamoč.

Gradskoj električnoj centrali dodijeljena je najpotrebnija količina ulja i maziva, a elektro-mehaničar kojeg je pronašao drug Suljo Dizdar, doći će u najskorije vrijeme u Livno, prema izjavi druga S. Dizdara.

Videći potrebe na materijalu otputovao sam, sporazumno sa ONOO u Livno, u Split, gdje sam preko Štaba mornarice nabavio u skladištu »Jadranskog brodogradilišta« nešto najnužnijeg materijala, prema prilogu br. 2. Zaprimljeni materijal preveo sam iz Splita u Livno i predao ga Okružnom NOO, kao što je razvidno iz priloga br. 2. Nešto od tog materijala, kao što je već ranije spomenuto, dodijelio sam sporazumno sa ONOO, gore navedenim industrijama. Okružnom NOO u Livnu, dao sam napismeno izvještaj i upute o tom pregledu, kako je razvidno iz priloga br. 1.

Ing. Ješe Pavle

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

U desnom gornjem uglu dokumenta dopisana rukom oznaka i broj: »I 126/44«, a predstavlja br. zavođenja u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u, što se može zaključiti na osnovu dok. br. 220.

*) Prilog nije objavljen.

a) Prilog nije objavljen.

8) Rečenica treba da glasi: »Usljed nestručnog načina razvaljivanja lokomobila...«

209.

Jajce, 15.decembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA ODJELJENJU ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU PRI ZAVNOBiH-u FORMULARE ISPLATNIH DOKUMENATA I DAJE UPUTSTVO ZA UPOTREBU¹⁾

U vezi ovdašnjeg rješenja br. 55 od 12. XII 1944 god.²⁾ prilažu se formulari³⁾ i to: 1.) Nalog za isplatu, 2.) Privremena priznanica, 3.) Priznanica. Iste formulare izvolite umnožiti radi vlastite upotrebe.

1.) Nalog za isplatu izdaje se, kad se neki iznos ima definitivno knjižiti kroz knjigu blagajne. Nalogu se prilaže: Obračun, priznanica i račun ili putni račun.

2.) Privremena priznanica služi blagajni kao pokriće izvjesne isplate (akontacije putnog računa i si.). Ne knjiži se kroz knjigu blagajne, već se vodi kao gotovina. Za isplatu po privremenoj priznatici ne izdaje se nalog za isplatu, već se na istu stavlja klauzula sa potpisom načelnika: »Odobravam da se privremeno isplati iz odobrenog kredita odlukom Pretsjedništva ZAVNOBiH-a od 11. XII 1944 god. broj: 267/44.

852:

Privremena priznanica ima se pravdati u roku od 30 dana. Tada se izdaje definitivni nalog za isplatu, prilaže putni račun ovjeren i odobren po načelniku odjeljenja i u nalogu naznači, da je na privremenu priznanicu podigao na ime akontacije iznos od . . . . Din.

Stoga je potrebno da odjeljenje vodi evidenciju o izuzetim akontacijama, radi iskupa privremenih priznanica i obračuna sa blagajnom.

Za načelnika:⁴⁾

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 14073/53, kopija.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 68 od 14. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/291.

) Iz sačuvanog djelovodnog protokola Finansijskog odjeljenja (MR BiH, inv. br. 14631/53) vidi se da je dopis sa odgovarajućim formularima dostavljen svim odjeljenjima pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

²⁾ Odnosi se na obavijest Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a svim odjeljenjima ZAVNOBiH-a o odobrenom kreditu od po 100.000 kuna. (Djelovodni protokol Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a, MR BiH, inv. br. 14031/53.)

³⁾ Navedeni formulari nisu pronađeni.

⁴⁾ Dragomir Krndija.

210.

Jajce, 15. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA SANITETSKI OTSJEK V. KORPUSA DA JE
NA OKRUGU KOZARA IZBILA EPIDEMIJA PJEGAVCA. ODJELJENJE
TRAŽI CJEPIVO I STRUČNU POMOĆ NA SUZBIJANJU EPIDEMIJE

Na okrugu Kozari je epidemija pjegavca uzela šireg maha. Stoga se umoljavate, da nam stavite što više cjepiva na raspolaganje. U tu svrhu šaljem Vam magistra druga Bramera.¹⁾

Ujedno Vas molimo, da naredite sanitetskom referentu na Kozari, da surađuje sa našim sanitetskim referentom na suzbijanju, pjegavca. Isto tako treba narediti i higijenskim ekipama da pomognu pri suzbijanju zaraza.

Načelnik
pukovnik,
Dr. Vaso Butozan

VII, br. reg. 3-1/9, K. 466, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a pod br. 88.)

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

U gornjem desnom uglu dopisano rukom: KVO 934/15. XII 1944. Ispod teksta dokumenta dopisano je: »naređeno«, a ispod dopisane riječi je nečitak potpis.

) Ernest.

Bugojno, 16. decembar 1944.

IZVJEŠTAJ SRESKOG NARODNOG SUDA U BUGOJNU ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a O ORGANIZACIJI, SASTAVU I RADU SUDA

Prema dopisu Oblasnog NOO-a za Bosansku Krajinu, Odjeljenje za pravosuđe, broj 585/1944. od 28. X. 1944 sazvan je Plenum Sreskog NOO-a te je na svojoj sjednici od 28. XI. 1944, izabrao za članove Narodnog suda Vidosava Cavića, Sadu Trapu, Stipu Marosa, Ristu Jurišu i Huseinbega Bušatliju.

Napomenuto je, da Plenum nije izabrao za člana suda Zvonimira Lončarića, jer je stao na stanovište, da je Lončarić postavljen [za] sekretara, te kao sekretar da ne može ujedno biti i član suda. Sudac Lončarić predočio je odboru Upute za organizaciju i rad sudova, u kojima je izričito navedeno pod tačkom »organizacija sudova«, da treba nastojati da bar jedan član suda bude pravnik. Predsjednik Sreskog NOO-a u Bugojnu izjavio je, da će sazvati Plenum i tu stvar ispraviti.

Narodni sud organizirao se je i počeo sa radom 15. XII. 1944.

Od starih službenika dodijeljen je u sud Vinko Lovrić, dočinnovnik Finka Visković, ugovorni službenik, te Rasim Lončar podvornik.

Od ostalih službenika radi Mehmed Mlačo, arhivski činovnik i Ahmet Čizmo u Sreskom NOO-u, Abdulah Fuka u Komandi mjesta, a sudski glasnik Ljupko Mandić u Općinskom NOO-u Glavice.

Za početak sudskog poslovanja dovoljan je sadašnji broj službenika u sudu, a priticanjem posla, sud će naknadno od Sreskog NOO-a zatražiti ostale službenike.

Do sada je primljeno u sudu 14 građanskih tužbi, 3 kaznene i 1 vanparnična.

Do konca ovoga mjeseca sastaje se izborni članovi suda i između sebe izabrat predjednika.

Najnužnijim kancelarijskim materijalom snabdjeo je sud Sreski NOO.

Najnužnije za sud trebalo bi da se nađe makar jedna pisaća mašina, koja se ovdje ne može dobiti.

(Pečat)

Sekretar:
Lončarić¹⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Sreskom narodnom sudu u Bugojnu pod br. Su 1, a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 26 od 18. XII 1944. godine.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/45.
(Pečat sa natpisom: Sreski nar[odno] oslob[odilački] odbor Bugojno.)

¹⁾ Zvonimir.

212.

Beograd, 19. decembar 1944.

ODLUKA NKOJ O POLAGANJU ZAKLETVE DRŽAVNIH SLUŽBENIKA I
SUDIJA NARODNIH SUDOVA¹⁾

Cl. 1.

Službenici na radu kod antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, Nacionalnog Komiteta, Povjereništva Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije i područnih im ustanova, zatim službenici ustanova federalnih jedinica i pokrajina kao i službenici svih narodno-oslobodilačkih odbora, dužni su, pri stupanju u službu, položiti slijedeću zakletvu:

»Zaklinjem se čašću svoga naroda da ću vjerno služiti narodu, da ću čuvati i braniti tekovine Narodno-oslobodilačke borbe, da ću svoju dužnost po zakonima i zakonitim naredbama vršiti savjesno, marljivo i nepristrasno«.

Cl. 2.

Sudije narodnih sudova dužni su, pri stupanju na dužnost, položiti ovu zakletvu:

»Zaklinjem se čašću svog naroda da ću vjerno služiti narodu i da ću suditi zakonito i nepristrasno, čuvajući i braneći tekovine Narodno-oslobodilačke borbe«.

Cl. 3.

Zakletva se polaže pred nadležnim starješinama i o položenoj zakletvi sastavlja se zapisnik.

Cl. 4.

Propisi ove Odluke ne odnose se na vojna lica i lica koja su na radu u vojnim ustanovama.

Cl. 5.

Provođenje ove odluke povjerava se Povjereniku Pravosuđa Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije.

Cl. 6.

Ova odluka stupa na snagu danom obnarodovanja.

Predsjednik NKOJ-a:
Maršal Jugoslavije
Josip Broz – Tito, s. r.

Povjerenik pravosuđa:

Frane Frol, s. r.

ABiH, ZAVNOBiH, prepis.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 35/45–1 od 13. II 1945. godine.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, VII/95–96.

¹⁾ Odluka je prilog uz dok. br. 218.

Jajce, 19. decembar 1944.

FINANSIJSKO ODJELJENJE ZAVNOBiH-a OBAVJEŠTAVA PREDSEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a O STANJU BLAGAJNIČKE SLUŽBE, KAO I DRUGIM PITANJIMA BLAGAJNIČKOG POSLOVANJA

Finansijsko odjeljenje ima sada uređenu blagajničku službu, pošto ima posebnog službenika za blagajnika (drug Rizvanbegović Ćamil bivši blagajnik Državne hipotekarne banke iz Sarajeva) i osim toga suključara i kontrolora (drug Sužnjević Ljubomir, bivši šef računovodstva Finansijske direkcije u Banjoj Luci) i tako je odijeljena funkcija blagajnika kao računopolagača od funkcije načelnika kao naredbodavca.

Pošto naša Glavna blagajna svakim danom ima sve veći promet moguće je da se dogode sitni manjci kao rezultat greške u brojanju bilo kod prijema novca bilo kod isplate. Postoje dva načina regulisanja tih sitnih manjaka: 1) da se blagajniku svaki mjesec isplati 1.000 kuna sa računa nehotičnih grešaka iz čega će on namiriti manjak, ako se zbilja pojavi i 2) da se nakon ustanovljenja manjka odobri isplata blagajniku onolike sume novca koliko iznosi manjak i na taj način omogućiti mu namirenje istog.

Predlažem da se za našu blagajničku službu usvoji ovaj drugi način, s tim da otpis manjka od 3.000.—• Kn. u svim blagajnama koje kontroliše ovo Odjeljenje odobrava potpisani, a u ručnim blagajnama pojedinih odjeljenja, načelnici dotičnih odjeljenja. U svim slučajevima ustanovljenog manjka biće provedeni izvidi da li je manjak posljedica nehotične greške, aljkavosti ili pronevjere i prema rezultatu tih izvida potpisani će ili narediti otpis ili naknadu štete i druge potrebne mjere.

U slučaju većih manjaka ovo Odjeljenje će nakon provedenih izvida podnijeti izvještaj i predlog Predsjedništvu o mjerama koje treba preduzeti.

Za načelnika:
Drag.[omir] Krndija

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a pod br. 88, a u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 323 od 20. decembra 1944. godine.)
AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, III/210—211.

[Jajce], 20. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA POLJOPRIVREDU, STOČARSTVO I VETERINARSTVO
DOSTAVLJA OKRUŽNOM NOO TRAVNIK SERUM PROTIV SVINJSKE
KUGE I DAJE UPUTSTVO ZA UPOTREBU¹⁾

Dostavlja se pod gornjim brojem i datumom serum protiv svinjske kuge:

Za oblasni N.O. Odbor Bos. Krajine 3 sanduka po 9,50 litara 28.500 kom.

Za oblasni N.O. Odbor Hercegovine 2 sanduka po 9,5 l. 19.000 kom.

Za okružni N.O. Odbor Mrkonjić–Ključ 4.000 kom.

Okružnom N.O. Odboru Travnik 5.500 kom.

Serum neka se čuva na suhom i hladnom mjestu, te neka se odmah dostavi područnim veterinarima potrebne količine.

Pošto još nemamo virusa za simultano cijepljenje to neka se sa serumom cijepi svinje – po ustanovljenju svinjske kuge – zaraženih i ugroženih dvorišta pasivno i ljekovito.

Prije cijepljenja treba svakako svinjama mjeriti temperaturu.

Na svinje koje su više od 2–3 dana bolesne neka se serum ne troši. Vlasnicima ovih svinja treba preporučiti klanje ovih zaraženih svinja a tek oboljele (povišenom temperaturom) neka se ljekovito cijepi sa 1–2 kom. po kg. težine kombinirano intramuskularno na više mjesta i intravenozno.

Oblasni N.O. Odbori treba da vode evidenciju o broju cijepljenih svinja i potrošku seruma, o čem ih imaju područni veterinari da izvještavaju preko svojih N.O. Odbora.

Veterinari imaju da vode evidenciju ljekovito i zaštitno cijepljenih svinja, te su dužni prije konca svakog mjeseca dostavljati područnim N.O. Odborima IZKAZ O CIJEPLJENIM SVINJAMA u koji će unijeti:

1.) Redni broj, 2.) Ime i prezime vlasnika svinja, 3.) Broj svinja pojedinog vlasnika, 4.) Težinu svinja približno, 5.) Temperaturu, 6.) Selo, 7.) Opština, 8.) Srez, 9.) Koliko je seruma utrošeno, 10.) Opaska.

Oblasni N.O. Odbori će koncem svakog mjeseca na osnovu dobivenih područnih izvještaja napraviti za svoje područje IZKAZ CIJEPLJENIH SVINJA u oblasti za mjesec (koji bude) u koji će se unijeti:

1.) Redni broj, 2.) Selo, 3.) Opština, 4.) Srez, 5.) Koliko je svinja cijepljeno, 6.) Kako je cijepljeno (zaštitno ili ljekovito), 7.) Koliko je seruma utrošeno, 8.) Opaska.

Oblasni N. O. Odbori će po utrošku seruma, iskaz o cijepljenju svinja i utrošku cjepiva dostavljati ovom odjeljenju, te će time pravdati utrošak.

Prijem seruma uredovno potvrdite, te ukoliko budu potrebne daljnje količine neka Oblasni N.O Odbor ovamo zatraži.

Načelnik:
Dr. Cemerlić

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 39628/60, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo ZAVNOBiH-a pod br. Vet. 26 od 20. XII 1944. godine.)

AIRP, S., mf., ZAVNOBiH-a, IV/293.

1) Prepis dopisa dostavio je Veterinarski odsjek Okružnog NOO Travnik Sreskom NOO Glamoč dopisom br. 3829/45 (vet. br. 323/45) od 4. VII 1945. godine, koji glasi:

»Ministarstvo poljoprivrede i stočarstva narodne vlade Bosne i Hercegovine u Sarajevu pod br. 2566/45 od 23. VI o. g. dostavlja:

Kako organi veterinarske službe nekih Narodnih odbora neracionalno i nepravilno troše serum protiv svinjske kuge • – koji je skup i do kojeg se teško dolazi – to se ponovo dostavlja prepis okružnice biv.[šeg] ZavnoBiha Vet. br. 26/44 20. decembra o.g. [treba da stoji prošle godine].

Dostavlja se na strogo ravnanje.

Veterinar tog odbora neka postupi po ovim uputama u slučaju ustanovljenja svinjske kuge na području toga sreza.

(Pečat Okružnog
NOO Travnik)

Načelnik:
Dj. Bojanović«

215.

[Jajce], 20. decembar 1944.

ZAPISNIK TEHNIČKE KONFERENCIJE O PITANJU OBNOVE I IZGRADNJE
ELEKTRIČNE MREŽE I POSTROJENJA U FEDERALNOJ BOSNI I HERCEGOVINI
ODRŽANE U ODJELJENJU ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI
ZAVNOBiH-u¹)

Prisutni: Ing. Ugljen Cazim, Ing. Jan Podboj, Ing. Boris Sikošek,
Ing. Pavle Ješe, Ing. Emerik Blum;

Raspravljalo se je po slijedećim tačkama:

- 1) Nacrta i rekonstrukcija električnih mreža u gradovima.
- 2) Tečaji za elektrotehničko stručno osoblje.
- 3) Nabava elektrotehničkog materijala.
- 4) Izrada karte Bosne i Hercegovine sa ucrtanim stanjem dalekovoda i centrala (predratno i današnje).
- 5) Forsiranje dovršenja hidrocentrale kod Sarajeva i veza Sarajeva na dalekovod Breza – Zenica.
- 6) Pitanje elektrifikacije Bosne i Hercegovine.
- 7) Osnivanje električnog preduzeća federalne Bosne i Hercegovine.
- 8) Konferencija upravnika električnih postrojenja u Bosni i Hercegovini.
- 9) Ustanovljenje današnjeg kadra elektrotehničkih stručnjaka.

ad. 1. (Nacrta i rekonstrukcija električnih mreža u gradovima).

Stanje električnih postrojenja nakon oslobođenja cijele Bosne i Hercegovine neda se danas procijeniti jer se ne zna šta će neprijatelju uspjeti da uništi pri svome povlačenju. Prema tome ne može se donijeti nikakav zaključak o konačnim radovima i redosljedu obnove starih postrojenja i mreža. Bez obzira na % oštećenja postojećih postrojenja, može se već sada zaključiti da su ta postrojenja po svome kapacitetu nedovoljna za potrebe privrede, osvjetljenja, a u tehničkom pogledu toliko loša da dovode

do gubitaka energije od 30–50%. Time se odmah u prvom periodu (u periodu koje će primarno nositi obilježje obnove) nameće potreba da se pristupi izvršenju programa jedne planske elektrifikacije. Prva tačka ovoga plana treba da bude dovođenje u red pojedinih gradskih mreža radi odstranjivanja već navedenih gubitaka u istima. Radu se ima pristupiti odmah.

- Zaključak:*
- A) Zatražiti od sreskih NOO planove gradskih električnih mreža.
  - B) Ukoliko nema planova gradskih električnih mreža, tražiti da se dostavi katastarski plan grada.
  - C) Planove tražiti od svih oslobođenih gradova (poimenice; Jajce, Travnik, Bugojno, Livno, Prijedor, Sanski Most, Ljubija, Fojnica, Tuzla, Čapljina, Trebinje).
  - D) Od ostalih gradova tražiti odmah nakon njihovog oslobođenja.
  - E) O ovom traženju izvjestiti oblasne NOO u prepisu.
  - F) Da se izbjegnju netačni i manjkavi nacrti i podaci, treba izraditi upute koje će se dostaviti pojedinim sreskim NOO od kojih se traže podaci. Upute treba da sadrže rok izrade traženih nacrti i podataka od 30 dana po primitku uputa. Nemogućnost održavanja ovoga roka treba opravdati, jer će smetnje vjerovatno biti takve prirode, da će se moći pomoću Odjeljenja za ekonomsku obnovu otkloniti.
  - G) Izradi planova za rekonstrukciju električne mreže pristupiti će se redom kako podaci budu stizali.
  - H) Izradi plana električne mreže grada Jajca ima se pristupiti odmah.
  - I) Za izvršenje ovoga zaključka zadužuje se drug Ing. Ivan Podboj.

Objašnjenje uz tačku 1.: Iako se u većini slučajeva neće moći odmah pristupiti rekonstrukciji mreže (na terenu) radi pomanjkanja materijala, izradi samih planova mora se pristupiti forsirano. Radi pomanjkanja kadra elektroinženjera neće se moći istovremeno (kada bude oslobođena cijela BiH-a) pristupiti izradi planova za elektrifikaciju Bosne i Hercegovine i planova za rekonstrukciju postojećih mreža. Pošto za sada ne posjedujemo potrebne podatke za izradu planova za elektrifikaciju Bosne i Hercegovine, radovi na izradi planova za rekonstrukciju gradskih mreža (koje će biti nakon izvršenog generalnog plana priključene na opću zemaljsku mrežu već u ispravnom stanju) imaju i sa te strane svoje opravdanje.

ad. 2. (Tečaj za elektrotehničko stručno osoblje).

Broj stručnih radnika – elektrotehničara, danas nije moguće tačno ustanoviti ali računajući prema stanju prije rata i uzevši u obzir promjene koje su neminovno nastale tokom rata, ovaj kadar nije dovoljan

za izvršenje zadataka obnove, a pogotovo planske elektrifikacije Bosne i Hercegovine. Manjkajući elektrotehničari i majstori po svojoj funkciji pri budućem planskom radu na obnavljanju razrušenih postrojenja i planske elektrifikacije razdijeliti u dvije grupe: A) Električare koji su stručno verzirani u svim poslovima koji zasijecaju u ovu struku i to u tolikoj mjeri da mogu fungirati sa punim uspjehom kao rukovodioci jedne radne grupe pri praktičnom izvođenju programa obnove i elektrifikacije.

B) Električare »specijaliste« čiji bi djelokrug rada bio samo jedan sektor električarskog-zanatskog rada (samo unutrašnje instalacije, ili samo postavljanje dalekovoda, itd.) radi nepotpune zanatske izobrazbe. Samo putem saradnje ovih dviju tipova zanatlija-električara moći će se zadovoljiti potrebama budućeg radnog programa.

Zaključak: A) Izobrazba električara rukovodioca radova ima da se izvrši putem tečaja.

B) Ljudstvo će se regrutovati iz kadra električara-pomoćnika. U tu svrhu treba zatražiti:

- a) Od NOV da se izluče oni električari zanatlije koji za NOV nisu naročito potrebni,
- b) iz preduzeća na oslobođenom teritoriju pozvati obavezno mlađe pomoćnike električare na taj tečaj.

C) Izobrazba električara »Specijalista« izvršiti će se od kadra omladinaca sa školskom naobrazbom od 2–4 razreda srednje škole.

D) Izobrazba će se vršiti putem tečaja u kojem će steći znanje o:

- a) poznavanju materijala,
- b) propisima elektrotehničkim,
- c) osnovnim teoretskim pojmovima putem prakse,
- d) praktičnom radu u onom sektoru zanata za koji pojedini tečajac pokaže volje i razumijevanje pri prvom, zajedničkom dijelu tečaja.

E) Ljudstvo će se regrutovati putem spiskova sa naznačenim karakteristikama preko sreskih NOO što većeg dijela oslobođene Bosne i Hercegovine.

F) Oba predviđena tečaja bi se održala prema današnjem stanju u Jajcu, pod istim uslovima kao i tečaj za statističare.

G) Za izvršenje ovoga zaključka zadužuje se drug Ing. E. Blum.

Objašnjenje uz tačku 2.: Kadar električara »specijalista« koji bi izvršili sa uspjehom ovaj tečaj, pokazali bi tokom tečaja i dalje pri praktičnom radu svoje individualne karakteristike, te bi se mogli ili dalje izo-

bražavati u zanatu, ili vršiti funkciju raznih skladištara, a u nekim slučajevima će sigurno dati povoda za daljnju sistematsku školsku izobrazbu. Prema tome bi se ovim putem mogla postići dva važna cilja: uspostaviti jedan kadar omladinaca koji su u svom sektoru rada punovrijedne zamatlije i izvršiti izbor za izobrazbu na dalji stepen stručne naobrazbe.

ad. 3. (Nabava elektrotehničkog materijala).

Za izvršenje potrebnih radova na obnovi električnih postrojenja i mreža, kao i izvršenju planske elektrifikacije, isto toliko kao kadar stručnjaka, potreban je i materijal za izvođenje ovih radova. Na teritoriji Bosne i Hercegovine kao i cijele Jugoslavije zaliha toga materijala je neznatna. U predratno doba su jedan dio elektrotehničkog materijala proizvodile razne tvornice (Paspas i Kontakt, Zagreb; sitni instalacioni materijal – Elka, Zagreb; električne vodove – Zugmajer i Gruber, Slovenska Bistrica i Novosadska tvornica kablova – gole električne bakrene vodove). Uređaji tih tvornica koji su za sada uglavnom na okupiranom teritoriju, njihov kapacitet, kao i pomanjkanje sirovina neće moći, barem u prvom periodu, podmiriti niti iz daleka našu potrebu. Stoga je potrebno po mogućnosti već danas tražiti načina za nabavku materijala u inozemstvu, odnosno nastojati osigurati izvjesne količine putem direktnog kontakta organa ZAVNOBiH-a u inostranstvu i putem opšte državne nabavke preko organa centralnih vlasti u Beogradu.

Opseg radova, a prema tome ni tačna potreba materijala, ne može [se] ustanoviti dok se ne oslobodi cjelokupni teritorij Bosne i Hercegovine, a djelomično i dok se ne izradi plan za elektrifikaciju Bosne i Hercegovine. Obzirom na sprovedenu tipizaciju elektrotehničkog materijala još prije rata na tržištu, moguće je odrediti u približnim razmjerima potrebnu količinu svakovrsnog elektrotehničkog materijala i uređaja, osim kompletnih velikih centrala i materijala za glavni zemaljski dalekovod.

Zaključak: A) Potrebno je odmah sastaviti popis potrebnog materijala i uređaja sa naznakom etape izvođenja.

B) Za izvođenje ovog zaključka zadužuje se drug ing. Blum.

ad. 4. (Izrada karte Bosne i Hercegovine sa ucrtanim stanjem dalekovoda i centrala, predratno i današnje).

Potrebno je ustanoviti i dobiti tačan pregled stanja električnih postrojenja prije rata kao i promjena tokom rata. Podaci se djelomično mogu pokupiti i sada, a ostatak nadopunjavati tokom oslobađanja preostalog okupiranog teritorija.

Zaključak: A) Treba ustanoviti pregledan i stalan spisak pouzdanih podataka o postojećim električnim postrojenjima prema stanju prije rata kao i promjene tokom rata.

- B) Uz spisak treba izraditi kareu federalne Bosne i Hercegovine sa ucrtanim postrojenjima kao podloga za izradu poslijeratnog plana elektrifikacije.
- C) Za izvršenje ovoga zaključka zadužuje se drug Ing. Boris Sikošek.

ad. 5. (Forsiranje dovršenja hidrocentrale kod Sarajeva i veza Sarajeva na dalekovod Breza–Zenica).

ad. 6. (Pitanje elektrifikacije Bosne i Hercegovine).

Tačka 5. je pitanje, čije izvođenje će se nametnuti odmah na početku prve etape – obnove.

Tačka 6. je pitanje koje traži detaljno i tačno tehničko razrađivanje problema na osnovu stvarnih podataka o potrebi električne energije i to kvantitativno po područjima i kvalitativno prema svrsi upotrebe. Određivanje središta za proizvodnju električne energije (centrale) zavisi o podacima o stanju vodene energije i rudnom bogatstvu pojedinih ugljenih bazena. Svi ti podaci moraju biti pomno sređeni, preispitana njihova vjerodostojnost, jer se isti ne mogu dobiti kratkim istraživanjem na terenu. Saglasno se utvrđuje da se ti podaci mogu većim dijelom dobiti u Beogradu kod ustanova kojima je prije rata podlijegao rad na elektrifikaciji. Dapače, postoje stručni teoretski radovi u tome smislu.

Nadalje, glavne smjernice elektrifikacionog plana moraju biti u saglasnosti sa opštedržavnim planom.

Zaključak: A) Prije nego se pristupi izvedbi plana potrebno je, radi nabave podataka i koordiniranja rada, uputiti jednog elektroinženjera u Beograd.

B) Izraditi predlog s obrazloženjem Pretsjedništvu ZAVNO-BiH-a u smislu tačke A).

C) Za izvođenje zaključka iz tačke B) zadužuje se drug Ing. E. Blum.

ad. 7. (Osnivanje električnog preduzeća federalne Bosne i Hercegovine).

Problem elektrifikacije na teritoriju Bosne i Hercegovine do danas je bio prepušten na rješenje pojedinim preduzećima, komunalnim upravama i pojedincima-privatnicima. Naravno da pri tome nije moglo biti ni govora o jednom planskom radu koji bi vodio računa o interesu naroda uopće, a privrede napose. Električne centrale su podizane sa gledišta vlastite potrebe dotičnog preduzeća ili privatnika bez obzira na potrebe okolnog stanovništva. Pri izgradnji dalekovoda i gradskih mreža rukovo-

dio se preduzimač samo rentabilitetom i što bržom amortizacijom uloženog kapitala.

Pravilno rješenje elektrifikacije Bosne i Hercegovine može se postići jedino putem osnivanja »Električnog preduzeća federalne Bosne i Hercegovine«. Ovo preduzeće bi trebalo da bude državno sa udjelom oblasti i srezova. Sva veća postojeća električna postrojenja treba da prodaju struju upravi toga preduzeća. U buduće će sve poslove elektrifikacije voditi ovo preduzeće. Isto će imati centralno i područna skladišta vlastitog materijala kao i kadar stručnog i administrativnog osoblja. Poslove unutrašnjih instalacija i njihovo uzdržavanje kao i propagiranje savremenih mogućnosti upotrebe električne energije vršiti će zadruga pod kontrolom ovoga preduzeća. Zadruga treba osnovati barem u svim centrima srezova.

Ovakvo uređenje pokazalo se uspješno napr. u Čehoslovačkoj, te su po tom uzoru osnovana slična preduzeća za teritoriju bivše dravske i savske banovine.

- Zaključak:** A) Izraditi predlog pravilnika električnog preduzeća federalne Bosne i Hercegovine.
B) Za izvršenje ovoga zaključka zadužuje se drug Ing. Ivan Podboj.

ad. 8. (Konferencija upravnika električnih postrojenja u Bosni i Hercegovini).

Kao prvi praktični korak ka povezivanju električnih preduzeća u jednu cjelinu potrebno je po oslobođenju čim prije sazvati konferenciju upravitelja električnih preduzeća i postrojenja u cilju davanja uputstava i ustanovljavanja prilika na području pojedinih preduzeća.

ad. 9. (Ustanovljenje današnjeg kadra elektrotehničkih stručnjaka).

Podaci se mogu dobiti jedino putem veze od jedne određene centralne ustanove na neoslobođenom teritoriju.

- Zaključak:** A) Podatke treba od te ustanove zatražiti.
B) Potrebno je zahtjev formulirati.
C) Za izvršenje zaključka iz tačke B) zadužuje se drug Ing. B. Sikošek.

Prisutni:

Ing. Ugljen, Ing. Blum, Ing. Jan Podboj, Ing. Ješe Pavle, Ing. Sikošek.

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u pod br. 152 od 29. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/55-59.

*) Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u dostavilo je navedeni zapisnik Predsjedništvu ZAVNOBiH-a 29. XII 1944. godine dopisom br. 152 koji glasi:

»Na tehničkoj konferenciji ovog Odjeljenja održanoj dne 20. decembra raspravljena su na temelju prikupljenih izvještaja i podataka aktuelna pitanja iz oblasti elektrifikacije, pa su doneseni izvjesni zaključci, koji su formulisani u priloženom zapisniku.

Dostavlja se odnosni zapisnik na znanje i načelnu saglasnost, kako bi se moglo pristupiti pripremama odnosno izradi obrazloženih predloga.

Za načelnika:

Ing. Ugljen«.

216.

[Jajce], 21. decembar 1944.

UPUTSTVO ODJELJENJA ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU ZA UVOĐENJE »ISKAZA ŠUMSKIH KULTURA I BRANJEVINA« RADI ZAŠTITE ŠUMA

Obzirom na neprocijenjenu vrijednost i važnost naših šuma za našu zemlju, treba ne samo postojeće šume čuvati, nego voditi računa i o obnovi istih. Goleti i krš, sječine i poljike zauzimaju ogromne površine, pa je u interesu nas svih, da se sve te površine ili na vještački način ili prirodnim putem opet pošume. Osnovati dakle treba čim više odnosno čim veće kulture i branjevine, gdje god je to moguće.

Ovom je odjeljenju poznato, da na području Bosne i Hercegovine već postoji više kultura i branjevina u priličnoj ukupnoj površini, te da su se za te objekte kod bivših šumarskih ustanova vodili iskazi istih sa svim potrebnim podacima i to: iskaz A) za kulture i iskaz B) za branjevine. Međutim, kod mnogih šumarskih ustanova ti su iskazi usljed ratnih prilika propali.

Za pravilno gospodarenje u šumama ti su iskazi od neobične vrijednosti. Zbog toga ih treba obnoviti i to tako, da budu sadržavali čim tačnije podatke, jer mogu samo takovi iskazi poslužiti određenoj svrsi.

Budući da šumske kulture i zabrane služe jednoj te istoj svrsi, obnovi šume, zatim, što može biti slučajeva da se ne može uvijek odlučiti, da li jedan objekt spada više u grupu kulture nego li u grupu branjevine, ili obratno. Nadalje, što su za uzdržavanje i unapređenje jednih i drugih potrebne izvjesne mjere vezane sa troškovima na račun istih kredita, tj. kredita za pošumljavanje, a konačno zbog lakšeg pregleda objekata, koji su za izvjesno vrijeme izlučeni iz iskorišćavanja, kao i zbog pojednostavljenja administracije, biće umjesnije, ako se za predmetne objekte osnuje samo jedan iskaz i to »Iskaz šumskih kultura i branjevina«, ali takav, da se iz njegovih podataka može tačno ustanoviti, da li je odnosni objekat kultura ili branjevina. Iskaz šumskih kultura i branjevina ima dakle da sadrži:

864:

- 1.) Tek.[ući] broj.
- 2.) Naziv (event.[ualni] š>um.[ski] odjel, .ili predjel).
- 3.) Vlasništvo.
- 4.) Kat.[astarska] općina pol.[itička] općina, srez.
- 5.) Šumska uprava.
- 6.) Površina u ha.
- 7.) Postoji od godine
- 8.) Opis: Tlo, nadmorska visina, nagib, ekspozicija, biljni pokrov, (naročito vrste grmlja i drveća), reducirana površina za vještačko pošumljavanje.
- 9.) Ograda: kakva (suhozid, bodljikava žica itd.), duljina u tek.[ućim] metrima i današnje stanje.
- 10.) Kome je povjerena na čuvanje (čuvar kulture ili čuvar šuma).
- 11.) Kojoj će svrsi poslužiti: eksploatacija, park, čuvanje vrela, vezanje bujičnog područja i t.d.
- 12.) Na koji će se način postići zadani cilj: zabrana paše, sječe, vještačko pošumljavanje (sadnja sadnica, sjetva), prirodno pošumljavanje sa kojim vrstama, resparkoija itd.
- 13.) Koji su razlozi dosadašnjim eventualnim neuspjesima.
- 14.) Primjedba.

Sve kulture i branjevine ucrtati u jednu kartu, kako bi se mogao ustanoviti položaj, veličina i geometrijski oblik svakog pojedinog objekta.

Za sada neka se u gornjem iskazu kulture i branjevine grupišu po šumskim upravama.

Prednjem nalogu treba čim prije udovoljiti, no šumarski će stručnjaci svim silama raditi na tome, da se u već postojećim kulturama i branjevinama čim prije postigne postavljeni cilj, te da se čim više golih šumskih površina stavi pod zabranu iskorišćavanja u svrhu pošumljavanja.

Ovom se prilikom naslov naročito upozoruje i na to da treba sve iskorišćene šumske odjele odnosno predjele odmah nakon dovršene eksploatacije staviti pod zabranu paše. O toj potrebi se u prošlosti nije vodilo računa, što nikako nije moglo biti u skladu sa današnjim temeljnim principima gospodarstva u šumama.

U današnjem šumskom gospodarstvu organizirano je iskorišćavanje na taj način, da u samom procesu iskorišćavanja šuma nalazimo i put za njezino podmlađivanje. Tako je ostvarena i ideja o trajnom iskorišćavanju šuma, što znači da su sječe tako organizirane da će imati za posljedice novi naraštaj šume. Tu je najkarakterističnija najradikalnija crta, što odvaja šumsko gospodarstvo od industrijske djelatnosti, koje samo iskorišćava.

Ako dakle iskorišćenim sastojinama ne osiguramo nesmetan razvoj podmlatka i sjemena matičnih stabala, onda nismo udovoljili temeljnom zahtjevu šumskog gospodarstva, potrajnosti u produkciji drveta, a da je baš stoka jedna od glavnih zapreka prirodnoj obnovi šume dovoljno je poznata činjenica.

Naslov će voditi računa o tome, da će potreba po trajnosti u produkciji drveta, a savezno s tim i potreba zabrane paše u iskorištenim šumama svim zanimanim na shodan način objasniti i dokaže jer će se na taj način znatno lakše postići zadani cilj, a potrebne podatke za priloženi iskaz pribaviće naslov od podređenih N.O.O., kojima treba stvar primjerno objasniti kako bi se dobili stvarni i upotrebljivi podaci.

Načelnik:
u.z. Ing. Gliha¹⁾

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a pod br. 289 od 21. XII 1944. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/699-700.

¹⁾ Ladislav.

217.

[Jajce], 21. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a TRAZI OD ODJELJENJA ZA PRAVOSUĐE OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU IZVJEŠTAJ O ORGANIZACIJI SUDOVA NA TERITORIJI OBLASTI

Našim dopisom od 14. X. 1944. broj 4/44¹⁾ dostavili smo Vam upute za organizaciju i rad narodnih sudova,²⁾ te Vas ujedno zamolili da nas redovno izvještavate o organizaciji sudova na Vašem teritoriju kao i da nam dostavite imena onih pravnika, koji su zaposleni u Pravosuđu.

Do danas međutim nismo od Vas primili nikakvog izvještaja.

¹⁾ Molimo da to učinite kao i da nam tom prilikom saopćite eventualne zapreke na koje ste u svom radu pri sprovođenju organizacije naišli.

Ovo Odjeljenje sada izrađuje Upute za rad sudova u krivičnim stvarima,⁸⁾ pa će Vam iste naknadno biti dostavljene.

Načelnik:
[Paraf: Bogomir Brajković]

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 30.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/49.

¹⁾ V. dok. br. 104.

²⁾ V. nap. 3 uz dok. br. 104.

⁸⁾ V. dok. br. 179.

866:

218.

Beograd, 22. decembar 1944.

POVJERENIŠTVO PRAVOSUĐA NKOJ DOSTAVLJA ODJELJENJU ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a ODLUKU NKOJ O POLAGANJU ZAKLETVE DRŽAVNIH SLUŽBENIKA I SUDIJA NARODNIH SUDOVA I DAJE UPUTE ZA IZVRŠENJE ODLUKE¹⁾

Prema odluci o polaganju zakletve državnih službenika i sudija narodnih sudova, koja se u prilogu dostavlja,²⁾ svi službenici i narodne sudije federalnih jedinica dužni su da polože zakletvu prema tekstu zakletve koji je propisan u pomenutoj odluci. O položenoj zakletvi svoga službenika, odnosno sudije, potrebno je sastaviti zapisnik.

M. P³⁾

Povjerenik
Frane Frol

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu pravosuđa NKOJ pod br. 31/44-3a, a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 35/45-1, od 13. II 1945. godine.) AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/94.

¹⁾ Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a izradilo je 20. II 1945. godine obrazac zapisnika o polaganju zakletve i dostavilo ga svim narodnim sudovima u Bosni i Hercegovini (V. knj. II, dok. br. 65).

²⁾ V. dok. br. 212.

³⁾ Stavljena samo oznaka za pečat.

219.

[Jajce, 22. decembar 1944]

IZVJEŠTAJ MIROSLAVA WILHELMA, SLUŽBENIKA ZAVNOBiH-a, ODJELJENJU ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU ZAVNOBiH-a O PREGLEDU »TVORNICE KOZE BRACE FRANJIC« I SRESKE PRODAVNICE U BUGOJNU

Prema putnom nalogu broj 119/44 od 18. decembra 1944 otputovao sam u Bugojno, gdje sam pregledao kožaru braće Franjić i Sresku prodavnicu, te o svom pregledu podnašam slijedeći izvještaj:

KOZARA BRACE FRANJIC

Kožari je dodijeljen od strane V. korpusa kao izaslanik kapetan drug Dodig Ranko, jer Korpus želi da kože preradi za izradu opanaka. Tim je poslom već započeto i to od onih. 68 koža, za koje smo trebali nabaviti 20 kg ricinusa i 10 kg pretopijenoga loja.

U odsutnosti vlasnika Matka Franjići, koji je baš boravio sa drugom Dodigom u Jajcu, govorio sam sa bratom mu Zivkom, koji mi reče da je od tih koža ostavljeno 26 komada goveđih najboljih koža, koje će se učiniti za »Oberleder« a ev.jentualno] i nešto za »futer«, U tu svrhu sam predao Sreskom N.O.O-u u Bugojnu Kn. 100.000.— da nabavi 5 kg. sapuna i za ostatak novca pretopljeni loj, izručivši to kožari Franjić, te da vodi brigu o tom, da čim prije kože budu gotove, [te] da ih preuzme i po kuriru ih nama dostavi.

Potvrda o novcu pileži,¹⁾ pa molim da me se tim iznosom rastereti, a zaduži Sreski N.O.O., Bugojno, koji će Vam novac svojevremeno obračunati.

Pomenuti odbor izdao je Franjiću za dalju preradu koža, koje su u P9slu, potrebnih 120 kg. soli.

Smatram potrebnim napomenuti da bi bilo umjesno staviti se u vezu sa V. Korpusom, kako ne bi izišle divergentne odredbe radi prerade i primanja kože.

SRESKA PRODAVNICA:

Osoblje-vodstvo: Pregledao sam poslovanje prodavnice i nakon diskusije i razgovora sa drugovima ustanovio slijedeće: Sresku prodavnicu vodi drug Rustampašić Derviš, referent finansijskog odsjeka pri Sreskom N.O.O.-u, a blagajnik je drug Havranek, dok samu mjesnu prodavnicu vodi poslovođa, koji svaki dan dnevni utrošak predaje drugu Havraneku.

Novac: Prema dobivenim podacima od druga Blagajskog²⁾ digla je Sreska prodavnica Bugojno slijedeće:

20.XI.	250 vreća soli (50 besplatno)	Kn.	4,500.000.—
7.,,	260.000 kom. cigareta	„	1,300.000.—
	45.000 kutija šibica_____		900.000.—
5.XII.	70.000 „ „	„	1,400.000.—
7.XI.	2.000 kg. karbita	„	600.000.—
	Prema tome bi ukupno dugovanje iznosilo Kn.		8,700.000.—

Na to je Sreska prodavnica uplatila:

Finansijskom Odjeljenju Zavnobih-a	Kn.	2,200.000.—
Okružnom N.O.O.-u, Travnik	„	2,000.000 —
Ukupna uplata do danas je	Kn.	4,200.000.—

Po gornjem obračunu znači da je osim soli sve u cijelosti plaćeno. Za sol tvrde, da su sasvim u početku primili:

od Okr. NO.O.O-a (Hamdije Sinanovića) iz Travnika . . .	40	vreća
iz našega magazina svega	200	„
„	ukupna	240 vreća

Na vazi im je to međutim sve ali dalo samo brutto oko 7.500 kg. Ako se od toga odbije kalo i vreće, ostaje cca 7.000 kg. netto za obračun. Uputio sam prodavnicu da to imade pismeno komisijski da konstatuje i da traži otpis.

Trampa soli za žito: Tramljena je sol za žito po naređenom im omjeru 1:3 i danas se nalazi u magazinu svega 2.100 kg. žita (pšenice).

Ta pšenica pohranjena je kod sreskog N.O.O.-a Bugojno u suhoj magazi i ostaje na ISKLJUČIVO raspolaganje druga Starog,³⁾ kako mi je to po njemu telefonski naređeno, što sam stavio u naročitu dužnost sekretaru Sreskog N.O.O.-a drugu Matijaniću i drugu Bećiru Rustampašiću,⁴⁾ referentu finansijskog odsjeka pri Sreskom N.O.O.-u.

Odbiv 700 kg. soli za trampu žita, ostao bi dug od cca 3,000.000.— (ako im se reklamacija uvaži, ostaje za obračun 4.000 kg. soli, a 3.000 kg je za besplatnu podjelu narodu.)

Na taj dug uplatit će svakako još ove neđelje kod finansijskog Odjelenja za naš račun Kn. 2,000.000.—, a ostatak od Kn. 1,000.000.— u najkraće vrijeme.

Nova narudžba. No zato mole, da im se dadne na kredit uz što skoriju isplatu

1,000.000. komada cigareta

30.000 paklića duvana i

1 vagon od 10 tona karbita.

Šibica ne trebaju, jer im je drug Čehić ovih dana isporučio 450.000 kutija šibica u Travniku, o čemu ovo Odjelenje još nije dobilo nikakove obavijesti. Gornju narudžbu, izuzev šibica, odobrio je drug Stari telefonski u cijelosti, pa će im se ista, čim novac uplate, isporučiti.

Prazne vreće i kante: Naredio sam, da se imadu smjesta sve prazne vreće od soli kao i prazne kante od karbita vratiti u Jajce, što će i učiniti.

Besplatno izdavanje: Saopćio sam, po želji druga Blagajskoga, Sreskoj prodavnici u Bugojnu, da mi ne možemo priznati besplatno dijeljenje, svojedobno po Okružnom N.O.O.-u Travnik, odobrenih i isporučenih im 60.000 komada cigareta i 300 kg karbita, jer ISKLJUČIVO pravo besplatnog dijeljenja pridržaje si samo i jedino Pretsjedništvo Zavnobih-a. Oni se međutim pozivaju da ih je na to ovlastio Okružni N.O.O., Travnik, pa mole da s njima tu stvar iznesemo na čistac.

Knjigovodstvo. Isto još nije definitivno uređeno, jer su do sada dobili samo od Okr. N.O.O.-a raspis, ali sam im ja predao formulare, po kojima treba da se knjigovodstvo uvede i da bude isto svagdje jednolično vođeno.

Opaska: Konačno želim da konstatiram dvije činjenice, o kojima bi trebalo donijeti brzu odluku.

Sreska prodavnica dobila je od Okr. N.O.O.-a razne raspise, među inima i to, da samo njemu imade polagati gotov novac. Baš jučer nakon održane konferencije u Travniku donešen je zaključak da se novac imade polagati Oblasnom N.O.O.-u u Sanskom Mostu, a mi insistiramo na tome

da se sav novac imade da polaže isključivo Finansijskom Odjelenju Zavnobih-a za naš račun.

Kako od nas nisu dobili nikakova pismena naređenja ni raspisa, u nedoumici su šta da čine, pa to treba da se principijelno uredi i odredi, uz obavijest Oblasnom i Okružnom odboru, svim Sreskim prodavnicama. Nadalje se insistira na tome da poslije prve isporuke, koju prodavnice dobivaju na kredit, ostale isporuke imadu platiti unapred u gotovom. To teoretsko stanovište je u praksi neprovedivo, jer bi sreska prodavnica onda uvijek morala zatvoriti prodavnicu dok joj druga nova roba ne stigne, a to nije u našoj intenciji. To tim manje, što ne želimo da su sreske prodavnice tečevna preduzeća.

Potrebna novca za tekuće izdatke u prodavnici kao što su razni izdaci za radnike, te putovanja i slično, treba da traže budžetom odobren kredit iz kojega će se isti namirivati.

Neminovno je potrebno, da se svaka isporuka pismeno potvrdi i fakturira, kao i o svakoj izvršenoj uplati pismeno da izvijesti finansijsko Odjelenje, isto tako i nas, a eventualno i Oblasni i Okružni Odbor.

Prilažem putni nalog s tim, da sam 21. o. mj. na večer stigao s puta, kao i punomoć, koju nisam morao praktički upotrebiti.⁵⁾

3 priloga

Od toga jedan prilog potvrda na kn. 100.000.—

Miroslav Wilhelm

AIRP. S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a pod br. 127 od 22. XII 1944.)

^{*)} Navedena potvrda nalazi se priložena uz izvještaj.

²⁾ Rudolf.

³⁾ Odnosi se na količinu žita koja je stavljena na raspolaganje Odjeljenju za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u, načelnik kojeg je tada bio Đuro Pucar Stari.

⁴⁾ Za istu ličnost naprijed je navedeno ime Derviš. Redaktor nije mogao ustanoviti koje je ime navedeno tačno.

⁵⁾ Putni nalog i punomoć nalaze se priloženi uz izvještaj.

220.

[Jajce], 22. i 23. decembar 1944.

ZAPISNIK TEHNIČKE KONFERENCIJE O PITANJIMA OBNOVE INDUSTRIJSKIH PREDUZEĆA U BOSNI I HERCEGOVINI, ODRŽANE U ODJELJENJU ZA EKONOMSKU OBNOVU ZAVNOBiH-a¹⁾

Prisutni: Ing. Ugljen Gazim, Augustin Papić, Ing. Ivan Podboj, Ing. Boris Sikošek, Ing. Pavle Ješe, Ing. Bmerik Blum, Ing. Rolih.

Raspravljalo se po slijedećim tačkama:

870:

I. *Industrijska preduzeća na oslobođenom teritoriju, sadašnje stanje i mogućnost obnove:*

- 1) Teslić – kemijska industrija, pilana
- 2) Drvar – kemijska industrija, pilana
- 3) Livno – cementna ind.[ustrija], pilana, ugljenokop
- 4) D.[onji] Vakuf – pilana, rudnik gipsa
- 5) Zenica – željezara
- 6) Jajce – tvornica karbida
- 7) Bugojno – kožara
- 8) Vitez – impregnacija pragova i građe
- 9) Dolac – tvornica šibica
- 10) Travnik – tvornica duhana
- 11) Ljubija – rudokop
- 12) Željeznice Bosne i Hercegovine
- 13) Stanje u Hercegovini

II. *Povećanje produktivnosti:*

- 1) Zarada i ishrana radnika
- 2) alat
- 3) nadzor
- 4) sirovine
- 5) organizacija rada

III. *Osnivanje radionice za izradu alata*

IV. *Osnivanje livnica:*

- 1) program livnice u Jajcu
- 2) program livnice u Ljubiji

V. *Nabavka materijala*

VI. *Očuvanje materijala i naprava u mjestima za vrijeme oslobođenja*

VII. *Stanje industrije na neoslobođenoj teritoriji*

VIII. *Pitanje odgoja naučnika*

IX. *Eventualije*

ad. HL. (Industrijska preduzeća u teslicu – kemijska ind.fustrija], pilana). Čitanje izvještaja (akt br. 125/44 Obnova) druga Ing. Milana Vidmara i Ing. Borisa Sikoška o tvornici i pilani u Teslicu.²⁾ Iz njega se vidi da je od cijele centrale moguće obnoviti samo jedan trofazni generator – 250 KW. Taj generator je u tako lošem stanju, da njegov opravak iziskuje prevoz u jednu veću radionicu (na pr. Zenica) a rad na njemu trajao bi oko 2 mjeseca.

Od pogonskog postrojenja na pilani može se obnoviti parni stroj 400 KS i to samo 1 cilindar, tako da bi njegova snaga nakon obnavljanja bila 200 KS. Osim toga, na pilani se nalazi i jedan parni stroj jačine 45 KS i jedan generator 65 KW. Ovi posljednji su sada već u pogonu. Ostali pilanski uređaj je u potpuno ispravnom stanju.

Rudnik je zatopljen. Na rudniku postoje dvije sisaljke kapaciteta 5 m³ min. sa kojima bi se moglo izvršiti odvodnjavanje, koje bi trajalo najmanje 5 mjeseci. Za sada se vrši vađenje lignita u blizini rudnika u dnevnom kopu. Se/paracija ugljena je u ispravnom stanju zajedno sa motorom. Elektrana rudnika je potpuno uništena.

Kemijska industrija, osim produkcija acetona i proizvoda acetona, nalazi se u ispravnom stanju.

Za radove obnavljanja potrebno je 45 KS sa kojom snagom danas industrija već raspolaže.

Za obnavljanje normalnog rada potrebno je:

za kemijsku industriju:	250 KW
za rudnik	: 150 KW
za pilanu	: 100 KW

ukupno : 500 KW

Pošto će pilana raspolagati nakon opravka jednog cilindra parnog stroja sa vlastitom snagom od 200 KS, potrebno je za potrebe industrije i rudnika obezbjediti energiju od 500 KS. Kotlovska postrojenja kemijske industrije nalaze se u ispravnom stanju, a po kapacitetu su dovoljna da snabdiju jednu parnu mašinu ili turbinu sa parom od pritiska 10 atm. za proizvodnju potrebnih 500 KS.

- Zaključak:**
- 1) Treba forsirati popravak jednog cilindra parnog stroja na pilani od ukupno 200 KS.
  - 2) Oštećeni generator od 250 KW nakon oslobođenja prenijeti u Zenicu, radi izvršenja popravke.
  - 3) Nakon izvršenog popravka parnog stroja, stručno osoblje ima da pređe na čišćenje i vršenje sitnih popravaka u pojedinim odjeljenjima kemijske industrije i pilane.
  - 4) Potrebno je iznaći u nekom drugom preduzeću jedan pogonski parni stroj od 500 KS i odgovarajući elektrogenerator radi postavljanja u Tesliću.
  - 5) Pošto se preduzeća u Tesliću ne mogu obnoviti vlastitim snagama, potrebno je rad na obnavljanju u Tesliću koordinirati sa radom na obnavljanju ostalih preduzeća putem Odjeljenja za obnovu. To se da postići tako, da obnova uputi u Teslić jednog svog stručnjaka, koji će organizirati rad u Tesliću i služiti kao redovna veza.

- 6) S obzirom na to, da je personal obnove nedovoljan, po broju, da odvoji jednog od svojih stručnjaka, potrebno je zatražiti od Vojne Oblasti V. Korpusa da stavi obnovi na raspoloženje nekoliko stručnjaka, koji vojski nisu neophodno potrebni, a čiji popis će obnova dostaviti Vojnoj Komandi. Jednog od ovih stručnjaka uputiće u Teslić, a ostali će se rasporediti po drugim industrijama na oslobođenom teritoriju, gdje su prilike slične.
- 7) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. B. Sikošek.

ad. 1/2. (Drvar – kemijska industrija, pilana)

Prema izvještaju (akt. Ob. br. 141/44) komandira tehničke čete V. Korpusa potporučnika Rodić Steve,³⁾ tvornica celuloze u Drvaru nalazi se u takvom stanju, da se ne da obnoviti, nego se mora pristupiti njenoj ponovnoj izgradnji.

Stanje u kojem se nalazi Šipadova pilana nije tačno poznato.

Zaključak: 1) Treba tražiti od Oblasnog NOO (drug Ozren Radulović) izvještaj o stanju Šipadove pilane u Drvaru.

- 2) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. P. Ješe.

ad. 1/3. (Livno – cementna ind.fustrija], pilana, ugljenokop).

Tvornica cementa u Livnu (akt. Ob. br. 126/44)⁴⁾ nalazi se u takvom stanju, da je obnavljanje moguće u roku od mjesec dana, ukoliko to vremenske prilike dopuste, jer je glavna poteškoća ta, da su sve zgrade bez krovova. *Pilana u Livnu* ne dolazi u obzir za ponovno uspostavljanje, jer se šuma nalazi 25 km. daleko od bivše pilane. Na bivšoj pilani nalazio se je jedan ispravan gater za čiji prenos na pilanu u Glamoč je svojevrmeno već izdano naređenje.

Osim toga, u Livnu na pilani se nalazi jedan pogonski stroj na upojni plin sa ispravnim plinskim generatorom, efektivna snaga cca. 100 KS. Ovaj stroj je tamo nepotreban. Izvjesni njegovi dijelovi nalaze se sakriiveni pod ruševinama neke kuće u Livnu. Dato je naređenje da se ti dijelovi pronađu i stroj kompletira.

Za pogon cementarne u Livnu, potrebno je:

- 1) 6–10 KS za pogon ventilatora peći cementarne.
- 2) 3–4 KW električne energije za osvjetljenje cementarne, jer je rad neprikladan.
- 3) za pogon mlina i saparatora cementarne potrebno je cca. 100 KS.

Pilana u Šujici je uglavnom u ispravnom stanju. Svojevremeno je pilana imala dva pogonska stroja: jednu vodenu turbinu, snage cca. 35 KS i jedan lokomobil snage cca. 50 KS. Turbina je u ispravnom stanju, a lokomobila zahtjeva samo manji popravak. Osim toga, na pilani u Šujici manjka svo remenje i potreban alat.

Prema izjavi Okružnog NOO u Livnu, na rudniku Tušnica nalazi se 1 lokomobil u ispravnom stanju, efektivne snage nepoznate, koji nije potreban rudniku Tušnica, jer je svojevremeno bio dovučen od Nijemaca radi pravljenja briketa.

Na pilani u Šujici nalazi se jedan ispravan motor na upojni plin, efektivne snage cca. 14 KS. Ovaj motor u Šujici nije potreban.

- Zaključak:**
- 1) Date su upute prilikom boravka druga Ing. P. Ješe-a u Livnu, da se nadkriju zgrade tvornice cementa, koje dolaze u obzir za pečenje cementa i uskladištenje istoga.
  - 2) Pogon ventilatora peći za pečenje cementa, ima se uspostaviti na taj način da se preveze motor na upojni plin 14 KS iz Šujice i postavi u cementarnu. Nadalje je potrebno od tvornice »Elektrobosne« d.d., Jajce, nabaviti jedan elektromotor, jedan elektrogenerator, kao i ventilator, čije dimenzije i karakteristike treba tek ustanoviti.
  - 3) Za pogon mlina i separatora dolazi u obzir:
    - a) motor na upojni plin, koji se nalazi u Livnu od 100 KS.
    - b) ili lokomobil koji se nalazi na rudniku u Tušnici.
  - 4) Treba izviditi mogućnost uspostave kolosjeka za prevoz tupine.
  - 5) Potrebno je poslati manometar za lokomobil u Šujicu.
  - 6) Tražiti izvještaj od druga Kemala Tabakovića koga je poslao Oblasni NOO, kao i od Okružnog NOO o izvršenim poslovima kao i detaljan izvještaj o stanju u kojem se nalazi:
    - a) cementarna u Livnu,
    - b) motor na upojni plin 14 KS u šujici,
    - c) pilana u Šujici,
    - d) motor na upojni plin koji je na pilani u Livnu,
    - e) tačni tehnički podaci o tome kakav je ventilator potreban za cementarnu,
    - f) tačni tehnički podaci o lokomobilu na rudniku Tušnici i mogućnosti njegovog prenosa u cementarnu,
- ..

g) da li je iz Dalmacije nabavljeno remenje za pilantf-
u Sujici.

7) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing.
P. Ješe.

ad. 1/4. (D.fonjij Vakuf – pilane, rudnik gipsa).

Pilana u Semešnici (akt Ob. br. 37/44):⁵⁾ pogon bi se mogao uspostaviti pomoću turbine koja izgleda da je u ispravnom stanju. Time bi se uspostavio rad sa jednim gaterom, dva cirkulara i eventualno jednim generatorom za osvjetljenje. Generator za osvjetljenje bi trebalo tražiti od »Elektrobosne« ali nije neophodno potreban, jer bi se pilana mogla služiti sa karbidnim osvjetljenjem.

Pilana »Ugar« (akt Ob. br. 56/44). Prema izvještaju druga Ing. Ješe-a⁶⁾ rad na pilani bi se mogao uspostaviti u kratkom roku, potrebno je samo pronaći remenje koje je navodno odvezeno u Travnik.

Gipsana. (Akt Ob. br. 178/44).⁷⁾ Prema izvještaju Odjeljenja za industriju i trgovinu za uspostavu pogona gipsane manjka samo remenje, neki sitni strojni dijelovi i stručno lice, koje je sada na vojnoj dužnosti (Ljubo Mikić, IX. brigada, Busovača).

- Zaključak:** 1) Radi uspostave pogona pilane u Semešnici i pilane »Ugar«, potrebno je izaći ponovno na lice mjesta i uzeti podatke, sve u sporazumu sa Odjeljenjem za šumarstvo.
- 2) Radi uspostave pogona gipsane, treba se staviti u vezu s Odjeljenjem za industriju i trgovinu.
- 3) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. P. Ješe.

ad. 1/5. (Zenica – željezara).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 133/44) druga Ing. Podboja.⁸⁾ Glavna poteškoća za normalan rad je nedovoljna električna energija, pošto centrala u Zenici snabdijeva i rudnike Kakanj i Breza, kao i željezaru u Varešu električnom energijom. Transformator za dalekovod Zenica – Kakanj – Breza nije dovoljno velik. Da se poveća kapacitet centrale u Zenici potrebno je povećati kapacitet kotlovskih postrojenja, čime bi se postiglo ne samo to da svi rudnici budu dovoljno snabdjeveni sa električnom energijom, nego bi se time stavilo na raspoloženje: sa rudnika Breze dva agregata i kompletna stara centrala u Zenici. Ova postrojenja mogla bi se koristiti za druge industrije, čija su postrojenja uništena.

- Zaključak:** 1) Potrebno je preko veza uputiti zahtjev za očuvanje postrojenja u Zenici, a naročito centrale, od daljnje oštećenja.
- 2) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/6. (Jajce – tvornica karbida).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 116/44) tvornice za prošli mjesec.⁹⁾

- Zaključak:** 1) Da se stručna lica »Obnove«¹⁰⁾ upoznaju sa uređajem tvornice, kao i sa zalihama raznog materijala u njenim skladištima posjetom same tvornice.
- 2) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/7. (Bugojno – kožara).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 57/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu,¹¹⁾ iz kojega se vidi, da redovnom radu kožare manjkaju samo kemikalije. Osim toga, je potrebno ispitati političko držanje vlasnika tvornice Braće Franjić, koji su ujedno i jedini stručnjaci sada u toj tvornici.

- Zaključak:** 1) Potrebno je tražiti obavještenje kožare od Odjeljenja za industriju i trgovinu i u zajednici s tim Odjeljenjem poraditi na uspostavi normalnog rada u tom preduzeću.
- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. J. Rolih.

ad. 1/8. (Vitez – impregnacija pragova i građe).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 52/44) Zavoda za impregniranje pragova i građe u Vitezu,¹²⁾ iz kojeg se vidi, da je sav tehnički uređaj u dobrom stanju, osim jednog kazana za impregnaciju (od 2 postojeća).

- Zaključak:** 1) Prilikom popravka defektnog kazana za impregnaciju, treba voditi računa o tome da ga se produži za toliko da se omogući impregniranje stupova za električne vodove dužine 15 m, a najmanje 12 m.
- 2) S obzirom na vojne operacije koje se vode u blizini toga preduzeća, potrebno je za sada skloniti najvažniji alat i materijal.
- 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/9. (Dolac – tvornica šibica).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 36/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu,¹³⁾ iz kojega se vidi da su uređaji u ispravnom stanju i da je tvornica nastavila sa radom odmah po oslobođenju.

ad. 1/10. (Travnik – tvornica duhana).

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 36/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu.¹⁴⁾

trgovinu,
Zaključak: 1) U zajednici sa Odjeljenjem za industriju koji je
naći mogućnosti da se nadomjesti uređaj¹ Ing-
odnesen ili uništen.
2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se J. Rolih.

ad. 1/11. (Ljubija – rudokop). za"

Prilikom boravka druga Ing. C. Ugljena u Ljubiji, po¹ r Uređaja, jednički sa upravom rudnika program rada na obnovi rudnika¹ u Pošto ni do danas nije stigao nikakav izvještaj o izvršenju¹¹ Asesta-Ljubiji, potrebno je ponovo otići na lice mjesta, te saznati U¹ nju nalaze:

- 1) parna turbina,
- 2) generator,
- 3) kotao »Steinmüller«,
- 4) dalekovod Prijedor – Ljubija,
- 5) ustanoviti stanje centrale u Prijedoru, ^jfaBijeka.
- 6) riješiti pitanje lokomobila i generatora na rudniku^o

ad. 1/12. (Željeznice Bosne i Hercegovine). a

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 179/44)¹⁵ drug³ * begovića.¹⁶)

pojati da
Zaključak: 1) U sporazumu sa Odjeljenjem za rudarst¹⁰ ** se poveća proizvodnja rudnika Gračan^{ica}" ing.
2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se C. Ugljen.

ad. 1/13. (Stanje u Hercegovini). br.

Pročitani su izvještaji Oblasnog NOO za Hercegovini^{*} ^ Uništenih 136/44)¹⁷) Odjeljenja za obnovu, o nastojanjima za obii^{ov} naselja.

ad. II. (Povećanje produktivnosti). ^loja.¹⁸)

Pročitani su izvještaji (akt Ob. br. 132/44) druga Ing. P^o"
Konstatuje se, da je uglavnom u preduzećima produkcija rfl¹ ^čŽ¹ ^Glavne red nastojanja i dobre volje zaposlenih da se produkcija . ^ o b u č e poteškoće su: organizacija, nadzor, pomanjkanje alata, pom^{*11} i odjeće, te pitanje ishrane zaposlenih.

j¹iaće vo-
Zaključak: 1) Potrebna je smišljena organizacija rad^a> diti računa o svim gore navedenim pot^{es} Sigu.
2) Potrebno je izraditi jedan predlog u A.
3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zaduži^{le} Papić.

ad. 1/6. (Jajce – tvornica karbida).

Pročitani je izvještaj (akt Ob. br. 116/44) tvornice za prošli mjesec.⁹⁾

- Zaključak:** 1) Da se stručna lica »Obnove«¹⁰⁾ upoznaju sa uređajem tvornice, kao i sa zalihama raznog materijala u njenim skladištima posjetom same tvornice.
- 2) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/7. (Bugojno – kožara).

Pročitani je izvještaj (akt Ob. br. 57/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu,¹¹⁾ iz kojega se vidi, da redovnom radu kožare manjkaju samo kemikalije. Osim toga, je potrebno ispitati političko držanje vlasnika tvornice Braće Franjić, koji su ujedno i jedini stručnjaci sada u toj tvornici.

- Zaključak:** 1) Potrebno je tražiti obavještenje kožare od Odjeljenja za industriju i trgovinu i u zajednici s tim Odjeljenjem poraditi na uspostavi normalnog rada u tom preduzeću.
- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. J. Rolih.

ad. 1/8. (Vitez – impregnacija pragova i građe).

Pročitani je izvještaj (akt Ob. br. 52/44) Zavoda za impregniranje pragova i građe u Vitezu,¹²⁾ iz kojeg se vidi, da je sav tehnički uređaj u dobrom stanju, osim jednog kazana za impregnaciju (od 2 postojeća).

- Zaključak:** 1) Prilikom popravka defektnog kazana za impregnaciju, treba voditi računa o tome da ga se produži za toliko da se omogući impregniranje stupova za električne vodove dužine 15 m, a najmanje 12 m.
- 2) S obzirom na vojne operacije koje se vode u blizini toga preduzeća, potrebno je za sada skloniti najvažniji alat i materijal.
- 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/9. (Dolac – tvornica šibica).

Pročitani je izvještaj (akt Ob. br. 36/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu,¹³⁾ iz kojega se vidi da su uređaji u ispravnom stanju i da je tvornica nastavila sa radom odmah po oslobođenju.

ad. 1/10. (Travnik – tvornica duhana).

Pročitani je izvještaj (akt Ob. br. 36/44) Odjeljenja za industriju i trgovinu.¹⁴⁾

- Zaključak:** 1) U zajednici sa Odjeljenjem za industriju i trgovinu, naći mogućnosti da se nadomjesti uređaj i alat koji je odnesen ili uništen.
- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. J. Rolih.

ad. 1/11. (Ljubija – rudokop).

Prilikom boravka druga Ing. Ć. Ugljena u Ljubiji, postavljen je zajednički sa upravom rudnika program rada na obnovi rudničkih uređaja. Pošto ni do danas nije stigao nikakav izvještaj o izvršenim radovima u Ljubiji, potrebno je ponovo otići na lice mjesta, te saznati u kojem se stanju nalaze:

- 1) parna turbina,
- 2) generator,
- 3) kotao »Steinmüller«,
- 4) dalekovod Prijedor – Ljubija,
- 5) ustanoviti stanje centrale u Prijedoru,
- 6) riješiti pitanje lokomobila i generatora na rudniku Stara Rijeka.

ad. 1/12. (Željeznice Bosne i Hercegovine).

Pročitano je izvještaj (akt Ob. br. 179/44)¹⁵⁾ druga Ing. Selimbegovića.¹⁶⁾

- Zaključak:** 1) U sporazumu sa Odjeljenjem za rudarstvo nastojati da se poveća proizvodnja rudnika Gračanica.
- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen.

ad. 1/13. (Stanje u Hercegovini).

Pročitano je izvještaj Oblasnog NOO za Hercegovinu (akt Ob. br. 136/44)¹⁷⁾ Odjeljenja za obnovu, o nastojanjima za obnovu uništenih naselja.

ad. II. (Povećanje produktivnosti).

Pročitano je izvještaj (akt Ob. br. 132/44) druga Ing. I. Podboja.¹⁸⁾ Konstatuje se, da je uglavnom u preduzećima produkcija minimalna i porred nastojanja i dobre volje zaposlenih da se produkcija poveća. Glavne poteškoće su: organizacija, nadzor, pomanjkanje alata, pomanjkanje obučene i odjeće, te pitanje ishrane zaposlenih.

- Zaključak:** 1) Potrebna je smišljena organizacija rada, koja će voditi računa o svim gore navedenim poteškoćama.
- 2) Potrebno je izraditi jedan predlog u tome smislu.
- 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug A. Papić.

ad. III. (Osnivanje radionice za izradu alata). (Akt Ob. br. 132/44).¹⁹⁾ Za obnovu mnogih preduzeća, porušenih naselja i kućanstva prvenstveno manjka alat. Pošto je nabavka alata danas gotovo nemoguća, potrebno je osnovati jednu radionicu u kojoj bi se serijski proizvodio alat prema programu i potrebi »Obnove«. U sporazumu sa sekvestrom tvornice »Elektrobosne« drugom Ing. Franjićem, postoji mogućnost da se koriste radionice tvornice, a djelomično i materijal, koji se nalazi u tvornici za tu svrhu. Tvornica bi bila voljna da odvoji 2–3 svoja majstora, koja bi ušla u tu radionicu. Cjelokupno ljudstvo takve radionice sastojalo bi se od najmanje 2 bravara, 1 kovinotokara, 1 kovača, 1 stolara i 10 naučnika. Ova grupa bi radila isključivo na ostvarenju ovoga plana.

Pošto bi ova radionica stajala pod direktnom upravom Odjeljenja za ekonomsku obnovu, moralo bi Odjeljenje voditi brigu o ishrani ljudstva. Lični i materijalni izdaci pokrivali bi se prihodima od proizvedenog alata. Za prvi početak bio bi potreban jedan kredit za finansiranje kuhinje.

- Zaključak:**
- 1) U pogledu strojeva i prostorija stupiti u vezu sa upravom tvornice.
  - 2) U pogledu potrebnog broja stručnih lica, da se pobrine »Obnova«.
  - 3) Zatražiti odobrenje od Pretsjedništva ZAVNOBiH-a za osnivanje ove radionice.
  - 4) Sa izvršenjem tačke 1. i 2. ovoga zaključka zadužuje drug Ing. E. Blum, a tačke 3. drug Ing. Č. Ugljen.

ad. IV. (Osnivanje livnica). (Akt Ob. br. 132/44).²⁰⁾

Tvornica »Elektrobosna« odlučila je da izgradi vlastitu livnicu. Konstatuje se da je »Obnova« dužna da pomogne izgradnju s tim, da ona služi ne samo za tvornicu, nego i za radove po programu »Obnove«. Stručna lica (bar .1 ljevača i 1 modelstolara) iznaći će »Obnova«. Pošto je livnica u Ljubiji osposobljena za rad, potrebno je ustanoviti program njenog rada. Na licu mjesta treba ustanoviti kakve gotove modele posjeduje livnica i odrediti one čije odlijevanje bi spadalo u program »Obnove«.

- Zaključak:**
- 1) Potpomoći izgradnju livnice u sklopu tvornice »Elektrobosna«.
  - 2) Zatražiti od Vojne Oblasti V. Korpusa potrebne stručnjake.
  - 3) Putem Oblasnog NOO u Sanskom Mostu informirati se da li se u Sanskom Mostu ili u Prijedoru nalazi netko od ljevača banjalučke ljevaonice.
  - 4) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. E. Blum.

ad. V. (Nabavka materijala).

Pored alata, potrebno je nabaviti za obnovu industrijskih preduzeća najnužniji materijal. Nabavka se može izvršiti jedino putem jedne delegacije u Bariju i jedne u Beogradu.

- Zaključak:**
- 1) O potrebi nabavke materijala u Bariju i Beogradu obavijestiti Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a, i sporazumiti se o načinu dobave.
  - 2) Sastaviti spisak najnužnijeg strojarskog i elektrotehničkog materijala, koji će pokušati nabaviti drug Vinterhalter²¹⁾ prilikom svog puta u Bari.
  - 3) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing. C. Ugljen. Sa izradom spiskova zadužuju se drugovi Ing. Sikošek i Ing. Ješe.

ad. VI. (Očuvanje materijala i naprava u mjestima za vrijeme oslobođanja.)

Iz mnogih izvještaja a i prilikom obilaska preduzeća na oslobođenom teritoriju, konstatuje se, da se prilikom oslobađanja mjesta bez potrebe oštećuju i raznose uređaji kao da pripadaju neprijatelju. Time se dovodi u opasnost obnova rada ovih preduzeća, a nekada se i potpuno onemogućuje njihova obnova. Potrebno je poduzeti protiv toga odgovarajuće mjere i to preventivne, jer sva dosadašnja upozorenja nisu izvršila svoj zadatak.

- Zaključak:**
- 1) Ponoviti upute vojsci za očuvanje industrijskih preduzeća, prilikom akcija oslobađanja.
  - 2) Predložiti da se pri diviziji osnuje jedna specijalna ekipa, koja bi imala za dužnost da odmah pri akciji oslobađanja poduzme sve mjere protiv oštećivanja i pljačke preduzeća.
  - 3) U obzir dolaze slijedeća preduzeća:

Zenica: rudnik i željezara (naročito zenička centrala o čijem je radu ovisan rudnik Kakanj, Breza, željezara Vareš i sam rudnik i željezara u Zenici),
Kakanj: rudnik,
Breza: rudnik,
Vareš: željezara,
Sarajevo: električna centr.[ala], željeznička radionica,
Voj.[no] tehn.[ički] zavod,
Preduzeće Ećimović²²⁾,
ložiona,
tvornica duhana,
ljevaona Ančić²³⁾

Preduzeće Butaconi,²⁴⁾
Mostar: rudnik,
tvornica duhana,
platnare,
Banja Luka: rudnik,
električna centrala,
tvornica duhana,
ljevaona,
tvornica cipela Turčinhodžić,²⁵⁾
Visoko: kožara.

- 4) Izraditi predlog sa obrazloženjem Pretsjedništva ZAVNOBiH-a, s tim da ono odredi stručna lica koja bi bila dodijeljena ovim ekipama.
- 5) Sa izvršenjem ovoga zaključka zadužuje se drug A. Papić.

ad. VII. (Stanje industrije na neoslobođenom teritoriju).

Današnje stanje nije mjerodavno, jer se ne zna u kakvom će se stanju pojedine industrije zateći prilikom oslobađanja. Osim mjera za očuvanje industrije putem vojske potrebno je da takve mjere poduzmu i narodno-oslobodilačke organizacije na neoslobođenom teritoriju.

Zaključak: 1) Putem Pretsjedništva ZAVNOBiH-a dostaviti upute narodno-oslobodilačkim organizacijama na neoslobođenom teritoriju da poduzmu mjere za očuvanje postrojenja, kao i da se nastoji skloniti razni tehnički materijal iz skladišta na sigurnija mjesta.

- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka zadužuje se drug Ing. J. Rolih.

ad. VIII. (Pitanje odgoja naučnika). (Akt Ob. br. 134/44).²⁸⁾

Pročitani su referat druga Ing. Podboja. Konstatuje se da po ovome pitanju treba raditi zajednički sa predstavnicima Odjeljenja za rudarstvo, industriju, građevinarstvo, saobraćaj i prosvjetu. Prema iskustvu sa dosadašnjim zanatskim i stručnim produžnim školama, a i s obzirom na budući program i način rada potrebno je više specijalnosti [u] nastavnom programu. Kod primanja naučnika treba voditi računa o tome da se prvenstveno uzimaju djeca boraca i invalida. Dosadašnju proporciju broja naučnika prema broju majstora treba povećati u korist naučnika, tako da bi se osposobio što veći kadar zanatlija. Rok naukovanja treba skratiti. Da bi se ovo postiglo bez štete na kvalitetu treba osnovati naučničke domove i škole pri većim preduzećima, a u mjestima za skup manjih preduzeća. Naučnici bi se primali u ove škole, a nikako kod pojedinih majstora. Tek iz ovih škola bi se dodjeljivali na rad u pojedine radione.

- Zaključak:** 1) Tražiti preko Beograda literaturu o Sovjetskim naučničkim školama i njihovoj izobrazbi.
2) Izraditi nacrt o reformama naukovanja naučnika u postojećim tečajevima.
3) Izraditi definitivni plan, kad se prostudiraju planovi ostalih naprednih zemalja.
4) Sva ova pitanja pretresati u zajednici sa predstavnicima drugih zainteresovanih odjeljenja.
5) Sa izvršenjem ovoga zaključka, zadužuje se drug Ing Podboj.

ad. IX. (Eventualije).

- 1) Ustanovljenje kartoteke strojeva, nabavki i zaliha. Radi tačnog pregleda i mogućnosti kontrole, potrebno je ustanoviti:
    - a) matičnu knjigu (u formi kartoteke) strojeva, bez obzira na vrstu preduzeća.
    - b) kartoteku nabavki.
    - c) kartoteku zaliha.
    - d) Sa izvršenjem ovoga zaključka zadužuje se drug Ing. Ješe.
  - 2) Potrebno je napraviti popis stručnih lica, koja su potrebna »Obnovi« za rad pojedinih preduzeća i zatražili njihov otpust iz vojske.
Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. Blum.
  - 3) Konstatuje se da je po mogućnosti potrebno nabaviti još jedan pisaći stroj za Odjeljenje.
Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. Ćazim Ugljen.
  - 4) Konstatuje se da je potrebno održati zajedničku konferenciju sa otdjeljenjem za industriju i trgovinu radi koordiniranja rada.
Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se drug Ing. Ugljen C.
- [Potpisi prisutnih:] Ing. Blum, Ing. Jan Podboj, Ing. Ugljen, Ing. Ješe Pavle, Ing. [potpis nečitljiv], A. Papić, Ing. J. Rolih.

ABiH, ZAVNOBiH, original.
ÄIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/60-69.

Marginalne napomene dopisane naknadno rukom: Kod pasusa ad. I/1. (Industrijska preduzeća u Tesliću - kemijska ind.[ustrija], pilana), dopisano je: »Markee Edo, Siprage, strojni poslovođa«. Pusus ad. 1/8. (Vitez - impregnacija pragova i građe), kod tač. 1, ispod riječi »zaključak« dopisano je: »Impregniranje telefonskih stubova dužih od 10 m«. Pusus ad. 1/10. (Travnik - tvornica duhana), kod tač. 1, ispod riječi »zaključak«, dopisano je: »elektromotori«. Pusus ad. 1/11. (Ljubija - rudnik), kod tač. 1, na lijevoj str., dopisano je: »Lokomobil u Staroj Rijeci«, a na desnoj str.: »Stručna komisija«. Pusus ad. VI. (Očuvanje materijala i naprava u mjestima za vrijeme oslobođenja), kod tač. 1-3, ispod riječi »Zaključak«, dopisano je: »Stab V korpusa. Stab III korpusa, Stab 29. divizije«.

*) Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u dostavilo je zapisnik Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dopisom br. 186 od 29. decembra 1944. godine koji glasi:

»Na konferencijama ovog Odjeljenja održanim 22. i 23. decembra raspravljana su na temelju prikupljenih izvještaja i podataka aktuelna pitanja iz oblasti industrije i rudarstva, pa su doneseni izvjesni zaključci formulisani u priloženom zapisniku.

Dostavlja se zapisnik na znanje i načelnu saglasnost, kako bi se u sporazumu sa odnosnim odjeljenjima moglo pristupiti pripremama i realizaciji zaključaka.

Za Načelnika
Ing. Ugljen.«

- 2) Citirani akt nije pronađen.
- 3) Citirani akt nije pronađen.
- 4) V. dok. br. 208.
- 5) Citirani akt nije pronađen.
- 6) Citirani akt nije pronađen. Ostali podaci o stanju pilane »Ugar« sa-
držani su i u izvještaju ing. Karla Tolnauera (v. dok. br. 81).
- 7) Citirani akt nije pronađen. Pronađen je i objavljen izvještaj ing. Leona
Poljokana o stanju gipsane u D. Vakufu (v. dok. br. 146).
- 8) Citirani akt nije pronađen.
- 9) Citirani akt nije pronađen.
- 10) Odnosi se na Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u.
- 11) Citirani akt nije pronađen. Podaci o stanju kožare »Braće Franjić« u
Bugojnu sa-
držani su u izvještajima ing. Karla Tolnauera (v. dok. br. 81 i dok.
br. 103), kao i u izvještaju Miroslava Vilhelma (v. dok. br. 219).
- 12) V. dok. br. 141.
- 13) Citirani akt nije pronađen.
- 14) Citirani akt nije pronađen.
- 15) Citirani akt nije pronađen.
- 16) Ime nije utvrđeno.
- 17) Citirani akt nije pronađen.
- 18) Citirani akt nije pronađen.
- 19) Citirani akt nije pronađen.
- 20) Citirani akt nije pronađen.
- 21) Vilko.
- 22) Branko, inženjer, vlasnik firme »Avia«.
- 23) Nikola.
- 24) Drvno-industrijsko preduzeće Butaconi – Venturini.
- 25) Adem.
- 26) Citirani akt nije pronađen.

221.

[Jajce], (22) i 23. decembar 1944.

ZAPISNIK KONFERENCIJE POSVEĆENE NEKIM PROBLEMIMA ŠUMAR-
STVA, POLJOPRIVREDE, STOČARSTVA, RUDARSTVA I GRAĐEVINAR-
STVA U BOSNI I HERCEGOVINI¹⁾

I. ŠUMARSTVO

Prisutni načelnik Odjeljenja ZAVNOBiH-a Dr. Cemerlić, načelnik
Oblasnog odbora drug Simo Komljenić²⁾ i ref.[erent] šum.[arstva] Ing.
Gojmerac,³⁾ ref. šumarstva Ing. Emil Špiler, Ing. Knežević,⁴⁾ Ing. Slan-
der,⁵⁾ Ing. Seke⁶⁾ i Ing. Mijić.⁷⁾

882:

Dnevni red:

- 1.) Osnivanje i organizacija državnih šumskih režijskih manipulacija (pravilnik, uputstvo).
- 2.) Šta je do sada učinjeno u šumsko organizacionom pogledu. (Šumarski otsjeci i referenti kod N.O. Odbora. Odnos šumarskih stručnjaka – referenata – prema organima N.O. Odbora).
- 3.) Podizanje novih pilana. Odobrenje za podizanje novih pilana. Obnavljanje, podizanje i proširenje pilana – odobrenje.
- 4.) Odnos Oblasnog N.O. Odbora (Otsjek za šumarstvo) prema ZAVNOBiH-u (Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo).
- 5.) Šumski fond (budžet), raspodjela prihoda i rashoda, donošenje i odobravanje cjenovnika za šumske takse, pitanje rekviriranog drveta, dodjeljivanje drveta za obnovu sela.
Administrativna veza, pitanje izvještaja, rokovnik.
- 6.) Sreski šumarski referati bivše šumske uprave Direkcije šuma u Travniku, koji gravitiraju Travniku treba da pripadnu pod djelokrug šumskog otsjeka Okružnog N.O.O. Travnik.
- 7.) Postavljanje šumarskog osoblja (šumarski referenti – inženjeri manipulanti, lugari) kompetencije pojedinih Odbora u tom pogledu.
- 8.) Pitanje dosadašnjih Direkcija šuma. Osposobljenje šumarskog otsjeka Okružnog N.O. Odbora Travnik. Dodjeliti potrebna stručna lica.
- 9.) Lugarski tečaj.
- 10.) Obnova šuma, upute.
- 11.) Zaštita šuma, upute.
- 12.) Eventualije.

Drug Dr. Cemerlić otvara konferenciju i prelazi odmah na dnevni red. Na početku drug Dr. Cemerlić izlaže, da prilikom projektiranja šumskih manipulacija u režiji moramo voditi računa, da su krediti maleni. Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a dotiraće nam izvjesnu sumu novca, pa istu treba štedljivo prema najhitnijim potrebama raspodjeliti. Načelno su se drugovi složili, da treba ove radove na produkciji drveta koncentrisati u režijske manipulacije, zatim izlažu poteškoće na tome radu, a ujedno krajeve, koje bi neobhodno bilo aktivirati kao: Travnik, Fojnicu, Bugojno, Jajce i Podgrmeč. Drug Ing. Špiler izlaže, da je započeto sa radom [na] ovčarskoj⁸) manipulaciji, ah se za istu nije dobilo dovoljno osiguranje, a sada je uzela vojska u svoje ruke. Dalje iznose da se vojska i državne ustanove na dosta mjesta snabdijevaju odkupljenim drvetom, ali gdje toga nema svako na svoju ruku proizvodi drvo. Tumače da uslijed toga što nema režijskih manipulacija, da svaki radi na svoju ruku, što znači nesocijalno rasipavanje sredstava i radne snage. A usljed toga što nema dovoljno produkcije postoje neposredne pojave kod raspodjele izrađenog materijala. Radi toga su se složili da je po mogućnosti potrebno sve poslove na produkciji drveta skoncentrisati u režijske manipulacije pod vodstvom, stručnog šumarskog osoblja, odnosno šumarskih referada po-

jedinih N.O. Odbora. Isto tako sredstva s kojim se raspolaže slati na raspoloženje dotičnih ustanova. Kod već postojećih vojnih, željezničkih itd. radova postaviti šumarske stručnjake za stručno vođenje radova. Sto se tiče poteškoća u radu u vezi sa vojskom i željeznicom treba poduzeti korake da iste po pitanju šumskih radova izilaze u susret šumarskim ustanovama.

Drug Dr. Cemerlić zagovara, da se postave samostalni vojnički radovi u cijju dobivanja drveta pošto ista raspolaže veći autoritet kod naroda, a isto tako dolazi lakše do radne snage, alata, hrane i stočne vuče. Neki zastupaju mišljenje, da vojnički rad u šumskom poslu ne će dati potrebni efekat.

Već bi trebalo iskoristiti prednosti, koje uživa vojska i kombinirati ih sa radom državne režijske manipulacije. Iznose, da se vojska drvetom podmiruje pretežno od drugih manipulacija ili otkupom. Drug Gojmerac iznosi jedan primjer iz Krajine, gdje je vojska pod vodstvom stručnog osoblja dala dobar rezultat rada, a navodi primjer rada u Podgrmeču, gdje su radom devastirali šumu.

Drugovi iznose čitav niz poteškoća u toku rada. Danas se specijalno nalaze u poteškoći uslijed toga što se pojavljuje novčana nagrada za izvršeni rad. Dosadašnji poslovi vršeni su na dobrovoljnom ili obaveznom radu, a danas bi za normalno razvijanje rada bilo potrebno preći na novčanu nagradu, za koju nemamo gotovo nikakvih sredstava.

U vezi sa ovim ističe potrebu stvaranja šumskog fonda, odnosno za režijsko poslovanje osnivanje režijskog fonda, [uz] pomoć ZAVNOBiH-a. A već [su] se prije složili o potrebi izrađivanja pravilnika za drž.[avnu] režiju, te potrebnih uputstava [za] tehnički manipulativni i novčani rad.

U pitanju ovoga sektora rada, koji gravitira Travniku, a tu spadaju Jajce, Bugojno, Fojnica, G. Vakuf i Prozor, da bi trebalo aktivirati Okružni Odbor Travnik i povezati rad ovih krajeva na iste. U vezi sa tim treba tražiti demobilisanje druga Ing. Granića.⁹⁾

Sve ovo provesti u vezi sa objektivnom važnosti šumske privrede ovih krajeva i zime, koja nastupa i sa tim vezane teškoće. Drug Ing. Gojmerac iznosi detaljne podatke o radu pojedinih šumskih manipulacija na području Bos. Krajine i gledište na kojima bi se kod ovih rad trebao pojačati, zatim traži, da se sa pojavom novčarstva u ovim radovima moraju voditi blagajničke knjige. Detaljno obrazloženje kako bi se taj rad imao u praksj provesti. Trebalo bi odvojiti materijalne knjige od finansijskog poslovanja, a sve isplate bi vršio sreski šumarski referent. Kontrolni organ bi bio privredni referent N.O.O. Razumije se, da bi u svom finansijskom poslovanju kontrolu i raspodjelu vršio ZAVNOBiH. Postavlja se pitanje da li će se privatnicima prodavati drvo u šumi na panjevima putem malo-prodaje i to: zanatlijama sa majstorskim pravom, koji izrađuju drvene predmete i od toga zanata žive, drvo onim zemljoradnicima, koji se pored zemljoradnje bave izrađivanjem poljoprivrednih sprava, alata, drvenog suđa i slično kao kućnom industrijom, kao i onima koji se bave paljenjem ćumura u malom, jednom licu u jednoj godini u količini, koja je njemu za prednje svrhe stvarno potrebno.

Dalje se raspravlja o finansiranju državnih šumskih režijskih manipulacija, te se u tu svrhu osniva šumarski režijski fond, u koji ulaze privremeno svi prihodi od šumskih taksa, zatim izvjestan procenat fonda za pošumljavanje i čisti prihod dobiven prodajom režijskog materijala. Dalje se zaključuje, da s tim režijskim fondom raspolaže Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a. Nakon podulje diskusije po pitanju Pravilnika o organizaciji i poslovanju državnih šumskih režijskih manipulacija¹⁰⁾ isti se prima jednoglasno sa izvjesnim izmjenama.

Dalje se raspravlja o pitanju, da li mogu privatna lica podizati pilane, odnosno kakav mora biti postupak ako hoće netko podizati novu pilanu. Zaključuje se, da se svakako mora pomoći svako podizanje pilana. Isto tako se zaključuje, da se stane na stanovište, da obnavljanje starih pilana odobrava Oblasni N.O. Odbor, dok podizanje novih pilana, odnosno proširenje starih pilana, odobrava Pretsjedništvo ZAVNOBiH-a.

Drug Dr. Cemerlić konstatuje, da postoji između Odjeljenja ZAVNOBiH-a i Odjeljenja Oblasnih N.O. Odbora slaba veza, te predlaže, da se kod Privrednog Odjeljenja Oblasnog N.O. Odbora postave dva instruktora, koji će biti dobro podučeni u svim granama narodne privrede. Ti instruktori bi obilazili pojedine N.O. Odbore i upućivali ih u radove, te bi tako bila tješnja veza između Odjeljenja ZAVNOBiH-a, Oblasnog Odbora i drugih podređenih N.O. Odbora. Što se tiče Direkcije šuma u Travniku, ona će kao takova ostati nerasformirana, samo će se odrediti točno njezin djelokrug rada.

Zaključuje se, da pod djelokrugom rada te Direkcije šuma dođu srezovi Bugojno, Jajce, Travnik i eventualno Fojnica i Prozor, dok Teslić gravitira Banja Luci. Direkcija šuma biće direktno vezana sa Oblasnim Odborom, a preko njega za ZAVNOBiH.

Drug Gojmerac predlaže, da se postavi za direktora Direkcije šuma u Travniku drug Ing. Granić, koji bi kao vojnik imao više autoriteta. Nadalje predlaže, da automatski preuzima ova Direkcija sve šumarije Fojnica, Busovača, Visoko itd.

Dalje se postavlja pitanje, što će biti sa onim pilanama koje su zaplijenjene od narodnih neprijatelja. Za svaki pojedini slučaj mora doći odluka suda, i ako on odredi, da je pilana doista od narodnog neprijatelja, onda će se ista podržati. Što se tiče prodaje izrađenog drveta, isto će se prodavati, a čisti prihodi unositi u fond, dok će se izdavanje drveta vojski i državnim ustanovama, ono se neće naplaćivati, ali će se morati držati u evidenciji i pravdati.¹¹⁾ Dalje se zaključuje, da prilikom rekviriranja drveta od privatnika treba na licu mjesta ustanoviti kakvo je drvo i na kojem mjestu.

Dodjeljivanje drveta za obnovu sela vršiće se na sljedeći način: Seljak koji ima pravo da dobije drvo za svoju kuću, treba prvo zatražiti od N.O. Odbora potvrdu i tek nakon toga mu smije lugar dati doznaku za određenu količinu drveta. O tome će se dati detaljna uputstva. Onom seljaku, koji nema volove ili vučne snage, treba mu se pomoći, da dovuče potrebno drvo na lice mjesta,

Da bi se postigla što tješnja veza između pojedinih Odbora predlaže drug Dr. Cemerlić, da se u Oblasnom Odboru postave 2 instruktora, koji će obilaziti pojedine N.O. Odbore i upućivati ih u poslove, dok drug Simo predlaže, da se isti traže od vojske, koji bi kao takovi imali više autoriteta. Zaključuje se, da Oblasni Odbori šalju Odjelenju ZAVNOBiH-a mjesečne izvještaje.

Što se tiče postavljanja šumarskog osoblja, ono će postavljati kao i do sada Odjelenje ZAVNOBiH-a odnosno Oblasni N.O.O., ali se mora kod toga druga strana obavijestiti, da ne dođe do kolizije. Oblasni Odbori će napraviti pregled, gdje su postavljeni pojedini službenici i poslati odjelenju ZAVNOBiH-a. Postavljanje lugara je kompetencija Oblasnog N.O. Odbora. Dalje se zaključuje, da se sastave za službenike lični podaci.

Što se tiče obnove šume poslao je N.K.O.J. upute,¹²⁾ po kojima će izdati Oblasni Odbor.¹³⁾

NASTAVAK KONFERENCIJE dne, 23. XII. 1944. god.

P O L J O P R I V R E D A

Prisutni Dr. Hamdija Cemerlić, Simo Komnenić, Ing. Božić,¹⁴⁾ Dr. Kvasnieka¹⁵⁾ i Dr. Boko.¹⁶⁾

Dnevni red:

- 1.) Gnojenje njiva i zimsko oranje.
- 2.) Priprema za proljetnu sjetvu.
- 3.) Osiguranje stočne hrane za proljetnu obradu.
- 4.) Organizacija čuvanja napuštenih imanja i obrada istih.
- 5.) Zimski i proljetni radovi u voćnjaku.
- 6.) Održavanje poljoprivrednih tečajeva.
- 7.) Popis i evidencija stručnog osoblja.

Drug Ing. Božić postavlja pitanje, što je sa napuštenim imanjima. Drug Simo primjećuje, da su mnoga imanja uništena prilikom ratnih operacija, 'mnoga zemljišta data su narodu da sije. Nad mnogim imanjima nema za sada nikakve kontrole. Neki rasadnici su prilično obrađeni, samo nisu ograđeni kao na pr. kod Prijedora i Mrkonjića Grada. Sjetva je slaba radi mobilizacije, a još više radi stalnih kiša. Osim toga nije bilo dovoljno ni tegleće stoke, a ista se iskoristila do krajnjih granica. Stoga treba zimsku sjetvu nadopuniti sa proljetnom sjetvom, te u tu svrhu sijati jaro pšenicu i ječam. U koliko se ne može posijati jaro žito, neka se posije kukuruz. Dalje se ustanovljuje, da je u proljeće teže pitanje ishrane stoke nego same tegleće stoke. Pošto se osjeća velika oskudica u masti, potrebno je, da se organizuje sakupljanje sjemena, iz kojeg bi se pravilo ulje. (npr. košpice od bundeva – istih ima u dovoljnoj količini). Dalje se treba posvetiti velika pažnja sjemenastom kukuruzu, da ne iz-

mrzne, jer sada slabo niče. Važno je da se i raž mnogo sije, koji daje dobru slamu. Slama bi dobro došla za pokrivanje kuća i štala. Pošto je narod gol i bos, a nemamo tvornica, koje bi pokrile potrebe na odjelu, potrebno je sakupljati konopljinu i laneno sjeme i zasijati s njima što veće površine. Ustanovljuje se, da je narod prilično toga posijao. Sto se tiče plugova, istih ima u dovoljnoj količini.

Pošto naša pšenica ima mnogo snijeti, te bi se to sjeme moglo nabaviti iz Italije. Dalje bi se trebalo što više propagirati za sadnju i čuvanje voćaka. Nadalje se zaključuje, da se treba voditi evidencija o stručnom osoblju i zatim da se kod preuzimanja uprave u novooslobođenim gradovima ne uništavaju knjige, jer se ustanovilo da se prilikom oslobođenja Prijedora sve stručne knjige uništile.¹⁷⁾

STOČARSTVO

Drug Dr. Kvasnička govori da bi se trebalo što više zaštititi stoka, jer je ona do sada mnogo pretrpjela.

Stoga bi se trebali unijeti¹⁸⁾ bezmesni dani. U Oblasti Bos. Krajine uvedena su sedmično 2 bezmesna dana. Da bi se narod snabdio mesom treba se pojačati uzgoj zečeva i peradi. Uzgoj zečeva trebao bi se povjeriti djeci. Drug Dr. Boko primjećuje, da nije moguće da se na taj način obskrbi mesom ni masti nego da je potreban uvoz bjelančevina i masti u Bosnu iz drugih krajeva. Problem mesa u Bosni biće najmanje još 5 godina. Zečevi bi mnogo štete pravili vrtlarstvu i voćkama. Sto se tiče peradi, ona će biti mnogo korisnija. Ipak se zaključuje da se posveti pažnja hranjenju kunića i peradi. Od vrlo velike je važnosti uzgoj svinja, te se i njima mora posvetiti što veća pažnja. Dalje se ustanovljuje, da se nalazi kod Sarajeva još jedan dio ergele, te se zaključuje, da [bi] se ista svakako po mogućnosti morala izvesti prije nego to Nijemci učine.

Nadalje se diskutuje o tome kako stoji sa rasplodnom stokom. U tu svrhu trebaju se dobiti tačni podaci po planu. Sto se tiče rasplodne stoke, ona se uopšte mora zabraniti klati.

Drug Dr. Boko raspravlja o potrebi novih veterinara, jer se osjeća velika oskudica na njima. Zatraženo je, da dođu oni veterinari koji su izbjegli u Srbiju. Isto tako, da se od vojske zatraže veterinari, koji nisu tamo potrebni. Dalje je potreban kurs, za kojeg treba poslati dobrog predavača. Kurs će se otvoriti u Sanskom Mostu, a za predavače se predlažu drugovi Dr. Kvasnička odnosno Dr. Burić.¹⁹⁾

Sto se tiče zaraza drug Simo izvještava, da postoje zaraze svinjskom kugom u Kozari i Podgrmeču, dok crnog prišta nema. Sugavih konja nema mnogo. Narod liječi šugu čorbom od duhana. Do sada je dobiveno oko 600 kg. sumpora za pravljenje lijeka protiv šuge, te se zaključuje, da se odmah pošalje Oblasnom N.O. Odboru sumpora kao i uputstva za pravljenje toga lijeka. Zaključeno je da se iz Travnika zatraži još sumpora jer ga premalo ima.

Drug Dr. Boko izvještava dalje, da nema vakcine protiv bjesnila, te da bi se morala poduzeti što stroža mjera za vezanje i tamanjenje bespotrebnih pasa. Nadalje se treba kastrirati krmače, u koju svrhu treba malo zato i propagande.

R U D A R S T V O

Prisutni drug Dr. Hamdija Cemerlić načelnik Odjeljenja za šume i rude, drug Simo Komnenić načelnik Oblasnog N.O.O. za Bos. Krajinu i drug Ing. Gliha Ladislav referent za rudarstvo Odjeljenja ZAVNOBiH-a.

Drug Ing. Gliha izvještava o stanju na pojedinim rudnicima u oslobođenim krajevima. Učinci u ugljenokopima su vrlo slabi koji se mogu pravdati ne samo razlozima opće prirode, kao činjenica da rudari rade gotovo goli i bos i slabe ishrane, nego postoje razlozi tehničke prirode kao pomanjkanje eksploziva, jamske građe i ostalog potrebnog materijala kao i pomanjkanja transportnih sredstava. Tako su učinci u ugljenokopu Palančište 0,236 ton. (u Veseloj 0,240) na d.[an], Gračanica 0,366 ton/nad. a Jajce čak 0,069 ton/nad. Kod rudnika Jajce je učinak naročito slab radi male debljine sloja (0,60) i jalovih radova, koji se nisu mogli izbjeći.

Rad geologa i mjeračke ekipe na ugljenokopu Jajce završen je, izrađena je karta vanjske situacije sa jamskim radovima. Ustanovljena je zaliha uglja u neposrednoj blizini jame, koja iznosi oko 6.000 tona. Geolog i mjeračka ekipa su upućeni u rudnike lignita »Vesela« i »Gračanica« radi najvažnijih snimanja.

Sto se tiče zajedničke uprave istražnih radova Jajce – Bugojno – Travnik praktično nije izvodljivo iz sljedećih razloga:

1.) Ugljenokopi lignita Vesela i Gračanica, a naročito ugljenokop smedeg ugljena Jajce, imaju samo privremeni značaj, te će se na istim obustaviti rad, čim se dovrše pripremni radovi (koji se sastoje uglavnom LI postavljanju želj.[ezničke] pruge od želj.fezničke] stanice Bila do rudnika kod Han-Bile), kod ugljenokopa u blizini Travnika, jer će se tamo noći dobivati ugalj u dovoljnoj količini 50–60 tona/1 dan. i mnogo jeftiliji. Svakako bi se trebao zatvoriti rudnik Jajce kao najnerentabilniji proizvodni troškovi 1 tone uglja iznosili su dosada oko 20.000 Kn). Ugljenokopi kod Bugojna došli bi jedino u obzir za snabdjevanje grada sa igljenom. U tome slučaju biti će dovoljno, da radi samo jedan od tih rudnika (Vesela ili Gračanica).

2.) Snabdjevanje rudnika sa jamskom građom, kao i radnika hranom i duhanom te obskrbljivanje njihovih porodica i si. vezano je na >rivredne odjeljke pojedinih Sreskih N.O. Odbora. Zato je mnogo prikladlija odijeljena uprava kod pojedinih Sreskih N.O. Odbora – privrednog)djeljka.

3.) Za vrijeme dok su u prometu oba rudnika u Bugojnu ih Jajcu •ostavljena su kod ovih Sreskih N.O. Odbora stručna lica kao referenti, e stalni nadzor obezbijeđen. Kasnije, kada rudnik Jajce bude obustavljen, ireostali rudnik u Bugojnu potpasti će pod nadzor Uprave rudnika u "ravniku.

4.) Istražni radovi u Mrkonjić Gradu nisu sada aktuelni te nije ni potrebno tamo postavljati kakvog rudarskog stručnjaka.

U pogledu predloga privremene organizacije na pojedinim rudnicima sa istim se slaže ovo odjeljenje samo sa primjedbom, da se glavni dio organizacije stručnog rada prepušta u prvom redu rudarskim stručnjacima, što uostalom zahtjeva priroda teškog i odgovornog rada i nadzora nad sigurnošću radnika i rudnika.

Što se tiče mjesečnog sastanka Uprave, napominje se, da je radi tehničke strane sastavljanja mjesečnog izvještaja, da je na većim rudnicima taj sastanak moguć tek oko 5–6 u mjesecu, dok bi se kod malih rudnika mogao održati već 2-og. Plan rada za sljedeći mjesec treba sastaviti na drugom dekadnom sastanku uprave oko 24-og u mjesecu. Na svim rudnicima osjeća se velika oskudica na jamskoj građi, te je usljed pomanjkanja iste izgubljeno dosta radnih dana. Dalje se osjeća svuda pomanjkanje stručnog osoblja i to ne samo nadzornog nego i profesionalista rudara i obrtnika svih grana. Zato je vrlo aktuelno otvaranje stručnih tečajeva za naučnike i nekvalifikovane rudarske radnike, kao i organizacija zanatske škole radi daljnje stručne izobrazbe svršenih zanatlija.

Što se tiče rudnika Gračanica, izvršeni su svi pripremni radovi za eksploataciju, te je tokom mjeseca decembra već započeto sa istom. Dnevna proizvodnja iznosi 4–5 tona, s vremenom će se povećati i na 10 tona i na više u koliko budu zato dati uslovi (kao npr. snabdjevanje rudnika jamskom građom i ostalim materijalom, snabdjevanje rudara hranom, odjećom i obućom i si.).

Osim pitanja jamske građe i dasaka najteže je pitanje prevoznih sredstava od rudnika do grada, odnosno pojedinih konzumenata, radi pomanjkanja kola. Deponirani ugall naročito kod Bugojna brzo se raspada, te kao takav postaje neupotrebljiv.

Dalje se raspravlja o pitanju plaćanja radnika i cijenama materijala, te se zaključuje, da će se za sada davati radnicima i službenicima mjesečna pomoć, a cijene materijala neka se vode lokalno prema mjesnim prilikama (samo da se navede tačna količina).

GRAĐEVINARSTVO

Prisutni: Ing. Kadić,²⁰⁾ Ing. Kreso,²¹⁾ načelnik Dr. Cemerlić, načelnik i drug Simo.

Postavlja se pitanje da li ima dovoljan broj cestara. Drug Simo izvještava, da ih ima oko 70, te da dođe na svakih 10 km. po jedan, što je premalo. Ima cestara dobrih i uhodanih, i nekoliko nadcestara, ali ima ih dosta i slabih. I ovdje se osjeća velika poteškoća u teglećoj stoci, te nije moguće dovući kamen za popravak ceste, usljed čega su ceste slabo popravljene. Drug Ing. Kreso izvještava, da je napravljen jedan tip mosta, poznate su dimenzije građe za razne raspone, te će moći takve mostove graditi cestari i nadcestari. Plan toga mosta će se poslati Oblasnim N.O.

Odborima. Nadalje bi se trebalo znati brojno stanje inženjera i drugog stručnog osoblja, što obećava drug Simo da će se odmah poslati. Sto se tiče stručnog osoblja koje se nalazi u NOV, isto će se pozvati od vojske. Nadalje se ustanovljuje, da ima prilično drobilica i motornih valjaka, koji će doći u obzir u proljeće kod popravaka cesta. Da bi radnici imali pristojnu hranu predviđena je posebna baraka za 22 osobe, koja se može lako prevlačiti kolima iz mjesta u mjesto. Pošto se osjeća velika nestašica građevnog drveta, potrebno je da se već sada organizuje zimska sječa. Isto tako bi se trebalo organizovati kopanje gline, ilovače, da se ista preko zime izmrzne.

Što se tiče podizanja i izgradnje popaljenih i porušenih sela ona se izgrađuju samo gdje su i do sada bila. Budući da imamo sela, koja su daleko od komunikacija i gdje nema pitke vode, dobro bi bilo da se sela izgrađuju bliže prometnim putevima. Pošto je to za sada nemoguće izvršiti, to se ostavlja za budućnost.

Nakon što je dnevni red iscrpljen zaključuje se konferencija.

Zapisničar:

Načelnik:

Prisutni:

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

(Na prvoj strani dokumenta, u gornjem desnom uglu, dopisano je rukom: »R Broj 142/45«, što vjerovatno predstavlja broj djelovodnog protokola Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/15-20.

¹⁾ Konferenciji su prisustvovali načelnici i referenti odjeljenja ZAVNO-BiH-a, i to: Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo, Odjeljenja za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo i Odjeljenja za građevinske radove, zatim načelnik i šumarski referent Privrednog odjeljenja Oblasnog NOO za Bosansku krajinu.

²⁾ Pogrešno napisano mjesto Komlenić.

³⁾ Milan.

⁴⁾ Ratko.

⁵⁾ Joža.

⁶⁾ Dezider.

⁷⁾ Ante.

⁸⁾ Pogrešno napisano, treba »novčarskoj«.

⁹⁾ Fičo.

¹⁰⁾ Navedeni Pravilnik nije pronađen.

¹¹⁾ Tekst treba da glasi »... dok se izdavanje drveta vojsci i državnim ustanovama neće naplaćivati, ali će se morati držati u evidenciji i pravdati«.

¹²⁾ V. dok. br. 88.

¹³⁾ Tekst vjerovatno treba da glasi »... po kojima će se izdati oblasnim odborima uputstva za rad«.

¹⁴⁾ Ljubomir.

¹⁵⁾ Bogumil.

¹⁶⁾ Frano.

¹⁷⁾ Tekst treba da glasi: »... jer se ustanovilo da su prilikom oslobođenja Prijedora sve stručne knjige uništene«.

¹⁸⁾ Pogrešno napisano, treba: »uvesti«.

¹⁹⁾ Ime nije utvrđeno.

²⁰⁾ Muhamed.

²¹⁾ Hasan.

[Jajce], 24. decembar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE UŽEG PREDSJEDNIŠTVA ZAVNGBiH-a

Dnevni red:

- 1.) Dodjeljivanje novčane pomoći službenicima odjeljenja pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.
- 2.) Predloži Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača dostavljeni br. 96 od 23. XII. 1944.¹⁾
- 3.) Odobrenje kredita Štabu V. korpusa NOVJ.
- 4.) Izdavanje legitimacija službenicima.

Ad 1) Zaključeno je da se svim službenicima, koji rade u odjeljenjima Pretsjedništva dodijeli pomoć u iznosu od Kuna 7.000 (sedam hiljada kuna) za one koji stanuju van službenih prostorija, a 5.000 (pet hiljada kuna) za one koji stanuju u službenim prostorijama i 2.000 (dvije hiljade kuna) na svakog člana porodice službenika ukoliko se oni nalaze na oslobođenoj teritoriji. Odobrena pomoć namijenjena je za isplatu kirije, pranje veša, brijanje i ostalih svakodnevnih potreba. Ukoliko u odjeljenju radi više članova jedne porodice, pomoć u cjelini isplatiće se jednom od njih (ocu, majci i mužu) a ostali će dobiti pomoć u iznosu koji je predviđen za članove porodice.

Zaključeno je da se isplati kao pomoć redakciji i štampariji »Oslobođenja« suma od Kuna 100.000.— (sto hiljada kuna). Članovima Umjetničke ekipe pri Pretsjedništvu daće se kao pomoć po Kuna 2.000.— (dvije hiljade kuna).

Ad 2.) Predlog komisije o tome da se u Komisiju naimenuje jedan vojni rukovodilac u cilju uspostavljanja uže saradnje i kontakta sa štabovima operativnih jedinica nije prihvaćen. Stavljajući se u dužnost Komisiji da u buduće dopisima i neposrednim dodirom sa pojedinim štabovima osigura što čvršću saradnju sa štabovima jedinica i da na taj način obzabijedi slanje potrebnog materijala. Zaključeno je da i samo Pretsjedništvo uputi u tom smislu dopis Štabovima korpusa i divizije na teritoriji Bosne i Hercegovine. Zaključeno je da se u organima narodno-oslobodilačkog pokreta obezbijede stalne rubrike za saopštenja i publikaciju Zemaljske komisije.

Komisiji je odobren kredit od Kuna 150.000.— (stopedeset hiljada kuna).

Ad 3.) Odobrena je kao pomoć Štabu V. Korpusa suma od 20.000.000.— (dvadeset miliona kuna).

Ad 4.) Legitimacije službenicima izdavače načelnici odjeljenja.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/455.

*) Citirani prijedlozi nisu pronađeni.

[Jajce], 24. decembar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE ODJELJENJA ZA INDUSTRIJU I TRGOVINU PRI
ZAVNOBiH-u, POSVEĆENE NEKIM PITANJIMA RADA ODJELJENJA

Prisutni: drug ing. Vjekoslav Franjić.
„ Karlo Tolnauer
„ Miroslav Wilhelm
„ Leon Poljokan
„ Josip Lazar
„ Dorđević Tođor
„ Milan Vidmar
i drug Smail Bahtijarević

Predsjedava drug ing. Vjekoslav Franjić.

Sjednica je otvorena u 9 časova.

Drug ing. Franjić izvještava, da je od fabrike šibica u Dolcu uz šibice stigla i ostala roba, kao remenje i kemikalija. Da se pozna, što je u kojem sanduku zapakovano, zaključeno je, da se svaki sanduk naročito označi kakovom šifrom, a da se zapišu na posebnom papiru šifre, tako da se uvijek zna, koja je roba u kojem sanduku.

Drug ing. Franjić traži, da se dostavi drugu Načelniku prepis dugovanja svih Okružnih i Sreskih N.O.O.-a za izdatu robu.

Drug Wilhelm će isporučiti Bugojanskoj prodavnici sav materijal, koji trebaju, akt broj 1.044/44 od Sreskog N.O.O.-a u Bugojnu.¹⁾

Sreski N.O.O. Jajce aktom broj 354/44²⁾ traži, da se za područno osoblje izdaju besplatne cigarete. Po nalogu druga Staroga³⁾ ima da im se izda određena količina cigareta druge klase.

Uprava Željeznica traži aktom broj 196/44, eksere.⁴⁾ Eksere u magazinu popisaće drug Wilhelm, i ovo Odjelenje staviće se u vezu s Obnovom,⁵⁾ da im se što prije dostave ekseri.

Finansijsko Odjelenje pri Zavnobih-u traži, da se predvide svi prihodi i rashodi za mjesec februar 1945. Po referatu druga Dorđevića, zamjenik Načelnika finansijskog Odjelenja drug Krndija⁶⁾ rekao je, da treba sastaviti prijedlog prihoda i rashoda mjesečno i za preduzeća. Drug ing. Franjić tvrdi da moraju preduzeća tražiti odobrenje za svaki rashod od Odjelenja za industriju i trgovinu. Od industrija izradiće budžet za februar »Elektrobosna«⁷⁾ a tražiće se, da izradi Tvornica duvana u Travniku i Fabrika šibica »Dolac«.

Nadalje je zaključeno, da će radnike, koji rade na sortiranju duvana u magazinu, nadalje isplaćivati Elektrobosna, a ne više ovo Odjelenje.

Drug Đorđević, predlaže, da sve prodavnice direktno potpadaju pod kompetenciju nabavno-prodajnog ureda. Zaključeno je, da drug Cehić³⁾ svrši pravilnik o radu i organizaciji u prodavnicama, ako bi on bio spriječen, Odjelenje će izraditi pravilnik i dostaviti ga drugu Načelniku na odobrenje.

Drug Lazar saopćava, da u magazinu ima svega 208 vreća soli, ali da ih je dosta neispravnih, poderanih i praznih, te računa, da ima svega oko 150 ispravnih vreća. Zaključeno je, da se što prije završi sa sortiranjem, i prebrojavanjem robe u magazinu i onda će se sastaviti komisija, koja će ustanoviti stanje u magazinu.

Nadalje je zaključeno, da će se za svu isporučenu robu izdavati otpremnice u 3 primjerka i to: 1. primjerak za Računovodstvo ovog Odjelenja, 1. primjerak za prodavnicu i 1 primjerak za magazionera. Računovodstvo ovog Odjelenja će na osnovu ove otpremnice izdati račun naslovniku, kome je roba upućena.

Drug ing. Tolnauer govori zatim o kožari u Bugojnu. Tamo je postavljen delegat V. korpusne Oblasti, koji nadzirava rad ove kožare. Ovo Odjelenje nije upoznato, da li je ta kožara izradila šta gotove kože i je li tko preuzeo tu gotovu kožu. Na to izvještava drug ing. Franjić, da će u tu kožaru biti postavljen od strane Zavnobih-a kožar Jakuš⁹⁾ iz Banjaluke kao delegat i stručni radnik. Drug, ing. Tolnauer je zadužen, da izradi dopis, gdje će se tačno precizirati odnosi delegata iz Zavnobih-a i delegata iz V korp.[usne] Oblasti. Nadalje saopštava, da Nabavljačka zadruga radnika Elektrobosne ima nekoliko koža, te je zaključeno, da će se ova koža izraditi u kožari u Bugojnu za opanke za radnike fabrike Elektrobosna.

Zaključeno je na prijedlog druga ing. Tolnauera, da se održi zajednička sjednica s Obnovom radi fabrike cementa u Livnu. Zaključeno je još, da pilane većeg opsega potpadaju pod Odjelenje za industriju i trgovinu. Zaključeno je, da se za potrebe ovog Odjelenja zatraži jedan kurir i jedna daktilografkinja. Drug Franjić će se pobrinuti, da se dođe do ovih pomoćnih sila, no dok ne stigne daktilografkinja, stavio je na raspoloženje daktilografkinju iz fabrike Elektrobosne.

Na prijedlog druga ing. Tolnauera zaključuje se, da se odredi kontrolor Sreskih prodavnica. Zaključeno je, dok ne dođe drug Hotić,¹⁰⁾ da će privremeno drug Bahtijarević kontrolirati prodavnicu u Jajcu, i izraditi pravilnik o dužnostima i pravima kontrolora.

Daije je bilo govora o izradi alata kao: lopata, krampova, motika itd. Dogovoreno je da će drug ing. Blum¹¹⁾ osposobiti jednu radnu ekipu za izradu alata, a isto tako da se osposobi jedna radna ekipa i u Ljubiji.

Osim toga zaključeno je, da se traži izrada pečata i ovog Odjelenja.

Sjednica je zaključena u 10,30^h.

Zapisničar sjednice:
Ing. Poljokan Leon

Pretsjednik sjednice:
Pomoćnik načelnika Odjelenja,
Ing. Franjić

ARP. S , fond ZAVNOBiH-a, original.

- 1) Citirani akt nije pronađen.
- 2) Citirani akt nije pronađen.
- 3) Đuro Pucar.
- 4) Citirani akt nije pronađen.
- 5) Odnosi se na Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u.
- 6) Dragomir.
- 7) Odnosi se na »Bosansko dioničko društvo za elektrinu«, Jajce.
- 8) Camil.
- 9) Josip.
- 10) Mehmed.
- 11) Emerik.

224.

[Jajce], 24. decembar 1944

DOPIS ODJELJENJA ZAVNOBiH-a ZA GRAĐEVINARSKÉ RADOVE ŠTABU III. KORPUSA NOVJ, KOJIM TRAŽI POMOĆ SVIH VOJNIH JEDINICA I USTANOVA U OČUVANJU KATASTARSKIH I GRUNTOVNIČKIH KNJIGA, KAO I GEODETSKIH INSTRUMENATA PRILIKOM OSLOBOĐENJA GRADOVA

Usljed ratnih operacija na teritoriji Bosne i Hercegovine uništeno je do danas 40–50% našeg katastra, a isto toliko gruntovničkih knjiga te geodetskih instrumenata.

Šteta koja je time nastala može se donekle procijeniti, kad se uzme u obzir da je za snimanje novog katastra potreban period od 15–20 godina i ogromni aparat, sa kojima mi ne raspolažemo.

Nije rijedak slučaj da pojedini katastarski planovi i pojedini listovi gruntovničkih knjiga služe za zamotavanje raznih potrepština. Razlog ovome jest ne poznavanje vrijednosti istoga. Isti slučaj je i sa geodetskim instrumentima, koji se vrlo često mogu pronaći po raznim radionicama među starim gvožđem.

Da bi se to izbjeglo i da bi donekle sačuvali bar izvjesni dio našega katastra, gruntovničkih knjiga i geodetskih instrumenata, potrebno bi bilo da izdate naređenje svim Štabovinja Divizija i Brigada kao i Komandama područja i mjesta, da kod oslobođavanja pojedinih mjesta vode naročito računa da se sačuvaju katastarske i gruntovničke knjige kao i geodetski instrumenti i da se isti po uspostavi civilne vlasti preda na daljnje čuvanje.

U tu svrhu potrebno je da se već unaprijed odredi lice po mogućnosti stručno, koje će istoga dana po oslobođenju -pojedina mjesta preuzeti nadzor i rukovođenje sa katastrom, gruntovničkim knjigama i geodetskim instrumentima.

Da bi se taj rad što uspješnije izveo navađamo mjesta i zgrade u kojima se nalaze katastarski planovi, gruntovničke knjige i instrumenti.

1.) u Banjoj Luci, nalazi se osim banjalučkog katastra, koji je smješten u Sreskom sudu još i prijedorski katastar. U rizničkom upraviteljstvu nalazi se katastar iz Sanskog Mosta i Kotor Varoša, zatim ured za novu izmjeru grada Banja Luke, te mnogi geodetski instrumenti kao i podaci o novom snimanju.

2.) u Sarajevu, nalazi se katastar u bivšoj banovini, gradski katastar u vijećnici a gruntovnica u sudu.

3.) u Mostaru nalazi se katastar u zgradi Učiteljske škole, gruntovnica u sudu.

Budući, da je ta stvar vrlo važna i hitne naravi to Vas molimo da u tom pogledu izdate hitno naređenje svim podređenim jedinicama.

Za Načelnika:
Dr. Cemerlić

VII, br. reg. 10/1–5, K. 408, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za građevinske radove ZAVNOBiH-a pod br. 47.)

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokumenat, nije invenlarisan.

225.

[Jajce], 28. decembar 1944.

UPUTE ODJELJENJA ZA POLJOPRIVREDU, STOČARSTVO I VETERINARSTVO ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA BOSANSKU KRAJINU ZA SUZBIJANJE SVINJSKE KUGE I NABAVKU SERUMA I VIRUSA

U slučaju pojave svinjske kuge u pojedinim mjestima Vaše oblasti zatražiti odmah ovamo serum protiv svinjske kuge (u koliko ga nemate), a za virus se istodobno obratite ZAVNOH-u [u] Baniji.

Serum i virus protiv svinjske kuge treba – odmah po ustanovljenju zaraze – preuzeti po kuririma i to u stvarno potrebnim količinama, kako valjanost virusa ne bi istekla.

Ako u srezovima gdje se svinjska kuga pojavi nema veterinar, upotrebite drugog raspoloživog veterinar, sa područja Vaše oblasti.

(Pečat)

Načelnik:
Dr. Cemerlić

MR BiH, dokumentacija, inv. br. 569/b, original.

(Spis je zaveden u Oblasnom NOO za Bosansku krajinu pod br. 192 od 19. I 1945, a u Odjeljenju za privredu Oblasnog NOO za Bosansku krajinu pod br. 142 od 19. I 1945. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/269–297.

U gornjem desnom uglu dokumenta dopisano rukom »Šibenik«.

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

[Jajce], 24. decembar 1944.

ODJELJENJE ZA ŠUMARSTVO I RUDARSTVO ZAVNOBiH-a TRAŽI OD SRESKOG NOO TESLIĆ PODATKE O STRUČNIM KVALIFIKACIJAMA OSOBLJA U PRIVREDNOM ODJELJKU ODBORA, O STANJU I IZVRŠENIM RADOVIMA NA RUDNIKU, PILANAMA I SUMSKIM MANIPULACIJAMA, KAO I O NAČINU PLAĆANJA RADNIKA U RUDNIKU¹⁾

Dostavite što prije ovom odjeljenju slijedeće podatke:

1.) S kojim stručnim osobljem raspolaže Vaš privredni odjeljak (poljoprivredne, stočarske, veterinarske, šumarske, rudarske i građevinske struke) navesti pojedinačno, kvalifikaciju i gdje su zaposleni.

2.) U kakvom se stanju nalazi rudnik kod Teslića. S kojim postrojenjima raspolaže rudnik i u kakvom se stanju nalaze. Mjesečna proizvodnja prije rata i sada. Brojno stanje radnika i stručnog osoblja prije rata i sada. Stanje zaliha materijala u materijalnim skladištima i slagalištima. Mogućnost povećanja proizvodnje. Vrsta i visina šteta prouzrokovanih u toku rata. Što je učinjeno za obnovu rada u rudniku i pilanama.

3.) Navesti koje su šumske manipulacije već u radu, sa kakvim uspjehom, a koje su u projektu.

4.) Navesti sve konzumente za uglj i drvo, da li se proizvodi prodavaju, koja količina, pod kakvim uslovima, odnosno cijenama.

5.) Da li je uveden sistem plaćanja radnika u rudnicima, ili je rad dobrovoljan ili prisilan.

6.) Koje su pilane puštene u pogon, njihovi kapaciteti u kakvom se stanju nalaze. U kakvom se stanju nalazi destilacija drveta u Tesliću.

7.) Poslati detaljni izvještaj o dosadašnjim radovima na rudniku, manipulacijama i pilanama.

(Pečat)

Za Načelnika:

Ing. Gliha

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 9626/52, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a pod br. 381 od 29. XI 1944, a u Sreskom NOO Teslić pod br. 36 od 5. I 1945. godine.)
AIRP, S., ZAVNOBiH-a, IV/298–299.

Na drugoj strani dokumenta, iznad teksta, dopisano rukom: p.[arni] st.[roj] 40 K.S. p.farni st.[roj] 220 K.S.; 3 g.[atera] + 4 c.firkulara + 2 štuc.fne]; 5 4-2 špalt [gatera] i 32 cirkulara. (To su u stvari podaci za izvještaj SNOO Teslić Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a.)

(Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ Tražene podatke dostavio je Sreski NOO Teslić Odjeljenju za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a 5. januara 1945. godine (v. knj. II, dok. br. 3).

IJajce], 29-decembar 1944.

DOPIS ODJELJENJA ZA NARODNO ZDRAVLJE I SOCIJALNO STARANJE
ZAVNOBiH-a SANITETSKOM ODJELJENJU V. KORPUSA KOJIM SE T^A.
ZI POMOĆ VOJNIH SANITETSKIH ORGANA U SUZBIJANJU PJEGAVOG
TIFUSA

U cilju koordinacije rada na suzbijanju pjegavca, potrebno je da izdate naređenja svim sanitetskim referentima u jedinicama, **komandama** mjesta i komandama područja da aktivno pomažu borbu, koju smo **predu-** zeli u cilju suzbijanja pjegavca. Na tome poslu treba angažovati sve vojne ljekare, vojno zdravstveno pomoćno osoblje i vojne higijenske ek^{!De} Civilnom sanitetu, koji na terenu radi, treba po potrebi staviti na raspolaganje burad¹⁾ i ostala srestva kao i pomoći pri prebacivanju buradj materijala i ljudstva. Naši opunomoćenici, koji akcijom na terenu rukovode su slijedeći: za okrug Kozara i Podgrmeč Dr. Grujić,²⁾ za okr^{ug} Jajce i Mrkonjić Dr. Grin,³⁾ za okrug Drvar Dr. Davidović⁴⁾ i za okr^{ug} Livno Dr. Finci.⁵⁾ Potrebno je da date naređenja podređenim organima da na terenu sa njima sarađuju i da ih u radu pomažu.

Druga Dr. Balvanovića,⁶⁾ koga je nepravilno mobilisala komanda mjesta Prijedor, treba odmah vratiti Okružnom NOO-u Prijedor.

Isto tako treba odmah staviti na raspolaganje Oblasnom NOO-u za Bosansku Krajinu sestre pomoćnice Holjevac Stefaniju i Prunk Ivanku, koje sada rade u Korpusnoj bolnici br. 8.

Načelnik
pukovnik,
Dr. Vaso Butozan

(Pečat)

VII, br. reg. 25-1/11, K. 466, original.

(Spis je zaveden u Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno stara^We ZAVNOBiH-a pod br. 134.)

AIRP, S., ZAVNOBiH, kserografisani dokument, nije inventarisan.

Ispod teksta dokumenta dopisano rukom: »Depešom naređeno da se daju Obi. NOO 19. I 1945« [odnosi se vjerovatno na tražene sestre pomoćni^{!'}] (Pečat Predsjedništva ZAVNOBiH-a.)

¹⁾ Odnosi se na burad za raskuživanje.

²⁾ Ivan.

³⁾ Ernest.

⁴⁾ Zaharije.

⁵⁾ Identitet ličnosti nije bilo moguće utvrditi. Provjerom je utvrđeno u Bosni i Hercegovini u NOR-u nije učestvovao ljekar dr Finci.

⁶⁾ Franjo.

[Jajce], 24. decembar 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

Dnevni red:

1.) Teritorijalna podjela Bosne i Hercegovine (izvještaj komisije za izradu predloga teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine pod br. 327 od 21. XII 1944. godine).¹⁾

2.) Privremena uputstva za organizaciju i rad osnovnih škola i analfabetskih tečajeva u Bosni i Hercegovini.²⁾

3.) Predlog o privremenom formiranju dvaju okružnih narodnih sudova na teritoriji Bosne i Hercegovine.³⁾

Sjednici su prisustvovali: Dr. Voja Kecmanović, Dr. J. Grgurić, A. Humo, Dj. Pucar, H. Brkić, Ante Babić, O. Karabegović, M. Zaimović, M. Sudžuka, Dr. H. Cemerlić, Tolo Niko, B. Brajković i Dr. Vaso Butozan.

Sjednici je prisustvovao drug Drago Ljubibratić, kao član komisije za izradu predloga o teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine.

Pretsjednik otvara sjednicu u 9,15h.

Drug Đuro Pucar predlaže da se unese kao posebna tačka dnevnog reda formiranje suda nacionalne časti, koji bi kao specijalni sud trebao da sudi licima, koja su se ogriješila o narodne interese u periodu narodno-oslobodilačke borbe. Sud ove vrste već je formiran u Srbiji, pa je stoga mišljenja, da bi i mi trebali da ga stvorimo. Zaključeno je, da se po ovome pitanju raspravi u vezi sa 3) tačkom dnevnog reda.

1.) Teritorijalna podjela Bosne i Hercegovine.

Drug Muhamed Sudžuka ukratko obrazlaže predlog teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine koga je izradila komisija.

U izradi predloga komisija je pošla sa prvobitne administrativne podjele Bosne i Hercegovine, naime od one podjele koja je sa manjim izmjenama postojala iz vremena Turske, Austrije sve do zavođenja banovine poslije 1929. godine. Ranije je Bosna i Hercegovina bila teritorijalno podijeljena na 6 okruga. Ta podjela uvjetovana je ekonomskim, saobraćajnim i istorijskim razlozima. Komisija je stala na stanovište, s obzirom da se radi o privremenoj podjeli, da je najzgodnije da se kao baza i za našu teritorijalnu podjelu usvoji ranija podjela Bosne i Hercegovine po okruzima. Okruži su po broju stanovnika približno jednaki i po nacionalnom sastavu homogeni. Da bi se Hercegovini dao poseban položaj u pretstojećoj administrativnoj podjeli, zbog njene istorijske posebnosti, njene osobene uloge u narodno-oslobodilačkoj borbi, komisija je stala na stanovište da ona bude u administrativnoj podjeli kao oblast kojoj bi stajao na čelu narodno-oslobodilački odbor. Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu po svojim funkcijama, neće se razlikovati od ostalih odbora.- U komisiji je pretresano pitanje stvaranja još dva okruga,

i to: dobojskog i livanjskog. Stvaranje dobojskog narodno-oslobodilačkog odbora za sada je odgođeno, a stalo se na stanovište da bi područje livanjskog okružnog narodno-oslobodilačkog odbora i po prostranstvu i po broju stanovnika, bilo maleno u odnosu na ostale okruge, te radi toga nije zgodno da se stvara poseban livanjski okružni narodno-oslobodilački odbor. Komisija je u svome izvještaju iznijela predlog stvaranja novih srezova, koji su u svome razvoju postali pogodni ekonomski i upravni centri.

Detaljno obrazloženje svih predloga komisije u vezi sa pretstojećom teritorijalnom podjelom Bosne i Hercegovine sadržano je [u] pismenom izvještaju koji je podnesen Pretsjedništvu.

Pretsjedavajući otvara diskusiju po ovoj tački dnevnog reda.

Drug Grgurić: Stavlja primjedbu da je komisija u svom pismenom izvještaju stala na stanovište da je opština na prvom mjestu ekonomska i kulturna jedinica, a tek na drugom mjestu administrativna jedinica. On je mišljenja, da je ovakvo shvatanje nepravilno i da ga treba izmijeniti u tome smislu što će se na prvom mjestu staviti da je opština administrativna, a tek u drugom redu ekonomska i kulturna jedinica.

Gj. *Pucar:* predlaže da se po predlogu komisije načelno diskutuje, a poslije toga da se pretresaju pojedinačna pitanja. Ovaj je predlog prihvaćen.

A. *Humo:* Mišljenja sam, da se predlog komisije može prihvatiti u cjelosti. Nova administrativna podjela Bosne i Hercegovine postavlja se kao nužan i prečan zadatak, jer je postojeća podjela, naročito Oblasni narodno-oslobodilački odbor za B. Krajinu, postala organizacionom preprekom za daljnji pravilan razvoj naše narodne vlasti. Oblasni Odbor za B. Krajinu zbog prevelike teritorije koju obuhvata, nije u stanju da rješava sve zadatke i da uspješno rukovodi radom podređenih narodno-oslobodilačkih odbora. Stvaranjem novih okruga ZAVNOBiH će biti u mogućnosti da uspostavi tješnji kontakt s njima i da na taj način uspješno utiče na njihov rad. Slaže se sa predlogom komisije u pogledu stvaranja hercegovačke oblasti. Poseban položaj Hercegovine u našoj administrativnoj podjeli nameće izuzetan istorijski razvoj Hercegovine. Osim toga, postoje izvjesni razlozi političkog oportuniteta da se Hercegovina izdvoji od ostalih okruga, jer je ona i u periodu narodno-oslobodilačke borbe istupala kao cjelina. Narodne mase u Hercegovini ne bi pravilno prihvatile našu odluku, u koliko bi mi s njom izjednačili Hercegovinu sa ostalim okruzima.

Dr. Grgurić: Obrazlaže da je Bosna i Hercegovina jedinstvena i da zbog toga nema nikakvog razloga da se pojedini njeni dijelovi izdvajaju u posebnu oblast. Davati Hercegovini posebno mjesto i poseban naslov nije inkompatibilno sa pojmom jedne jedinstvene federalne jedinice. Izdvajanje Hercegovine u posebnu oblast ima i tu nezgodu, što se time izdvaja njen separatan položaj u odnosu na ostale dijelove Bosne i Hercegovine. Funkcija i značenje okruga ni u kom slučaju neće povrijediti raspoloženje naroda Hercegovine, jer je okrug po svojoj sadržini i funkciji isto što i oblast. Predlaže da se sve jedinice nazovu okruzima.

Dj. Pucar: **Obrazlaže potrebu** da se **Hercegovina** izdvoji u posebnu oblast. Ona je i kroz raniju istoriju a i kroz period narodno-oslobodilačke borbe, stvarno jedna istorijska oblast. U teritorijalnoj podjeli drugih federalnih jedinica biće slučajeva da će se njihovi pojedini dijelovi oformiti kao oblast. Vjerovatno da će takav slučaj biti sa Dalmacijom i Slavonijom u federalnoj Hrvatskoj.

Dr. *Grgurić:* Iznosi mišljenje da će se i u Hrvatskoj odustati od stvaranja posebnih oblasti. On je obaviješten da se radi na tome da se Hrvatska podijelili na županije. Stoga se ne možemo u pogledu naše teritorijalne podjele sigurno pozivati na ostale federalne jedinice. Rukovođen principom jedinstva naše federalne jedinice ostajem pri svome ranijem predlogu.

Dr. Kecmanović: Prvo mi pada u oči da su referenti u izradi svoga predloga stali na jedno tradicionalno gledište. Uzimajući za bazu prvobitnu teritorijalnu podjelu Bosne i Hercegovine, komisija je i suviše naglasila taj momenat, ističući da će ovakva teritorijalna podjela biti trajna. Podjela koju predlaže komisija potiče još od vremena turske uprave. Nju je prihvatila austrijska okupatorska vlast. U istorijskom razvoju nastale su mnoge promjene, koje nameću potrebu nove podjele, ali mi danas nemamo vremena da ispitujemo sve saobraćajne, ekonomske i kulturne momente na osnovu kojih bi mogli izvršiti drukčiju podjelu od one koju je komisija predložila. Kada budemo u mogućnosti da po ovom pitanju angažujemo razne stručnjake koji će detaljno ispitati, ne samo ekonomske, saobraćajne i kulturne momente, koji nameću novu podjelu, nego koji će moći da stave predlog za tu podjelu u vezi sa opštom državnom politikom, tek tada će se moći stvoriti sigurna osnova teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine. Pitanje posebnog položaja Hercegovine diskutovano je u užem Pretsjedništvu, ali po tome pitanju nije postignuta jednoglasnost. Smatram da ne postoje nikakvi razlozi da se Hercegovina izdvoji u posebnu oblast. Oblasni odbor za Hercegovinu neće imati drukčije funkcije od onih koje će na drugim područjima imati okružni narodno-oslobodilački odbor. Stoga je naziv oblast šuplja i bez sadržaja. Ja sam zato da se ni jednom dijelu ne da specifično mjesto u pretstojećoj teritorijalnoj podjeli.

Posebno se osvrće na ono mjesto u izvještaju komisije, gdje se u isti red stavlja bivša Jugoslavija i ustaška Hrvatska, u pogledu njihovog odnosa prema teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine. Nema mjesta ovakvom izjednačenju, jer, i moralno i politički, bivša Jugoslavija i NDH nisu jedno te isto. NDH je jedan monstrum i do kraja tvorevina naših nacionalnih neprijatelja. Bivša Jugoslavija, i pored toga što [su] se o njene interese teško ogriješili vladajući krugovi, došla je kao rezultat borbe naroda. Ovu stilizaciju treba izmijeniti, jer ona pokazuje da drugovi u ocjeni stvari nisu imali mjere.

Ja sam zato da se prihvati predlog komisije. Smatram da nije potrebno da se Hercegovini daje specijano mjesto. Kao što sam i ranije istakao, sutra, kada budemo u mogućnosti da detaljnije proučimo eko-

nomske, **saobraćajne** i kulturne razloge i momente, moći ćemo **da** stvorimo jedan novi osnov za teritorijalnu podjelu Bosne i Hercegovine.

Dr. Cemerlić: U načelu sam zato da se prihvati prijedlog koga je podnijela komisija. Smatram da je potrebno da Hercegovina zauzme posebno mjesto u pretstojećoj teritorijalnoj podjeli. Ona je u prošlosti imala mnogo posebnosti, ja bih išao i dave što bi Hercegovini kao oblasti dao i šire funkcije od onih koje će imati ostali okruži. Komisija je stavila predloge za formiranje novih srezova. Mišljenja sam da se u ovo pitanje ne bi trebalo sada upuštati. Ono se može kasnije riješiti. Osnovno je, da se sada izvrši podjela po okruzima.

A. Humo: Ponovo obrazlaže svoj predlog da se Hercegovina izdvoji u posebnu oblast. Bosna pretstavlja jednu pokrajinu a Hercegovina se pojavljuje kao oblast. Kroz istoriju je stvoren pojam hercegovačke posebnosti. U Bosni se kroz istoriju nije stvorilo osjećanje cjeline kao što je to slučaj u Hercegovini. Politički takt traži da se očuva oblasni odbor Hercegovine, makar on ne posjedovao pune funkcije, koje inače ima oblasni odbor na čijem području pored sreskih narodno-oslobodilačkih odbora stoje i okružni NOO-i. Hercegovački narod tradicionalno je vezan sa Crnom Gorom i bilo bi nezgodno da Crna Gora, koja teritorijalno nije mnogo veća od Hercegovine bude podijeljena na više okruga, a da Hercegovina u cjelini postane jedan okrug. Iako to nije važan momenat ipak i o njemu treba da povedemo računa.

H. Brkić: Slaže se sa predlogom koga je podnijela komisija Pretsjedništvu. Pretstojeću teritorijalnu podjelu treba izvesti na taj način, da se ona bez većih potresa uvede u život i da se pravilno primi kod naroda. U ratu su se stvorili izvjesni oblici naše teritorijalne podjele. Oblasni odbori u Istočnoj Bosni i B. Krajini nisu obuhvatili istorijske oblasti i zbog toga je potrebno da se na njihovim područjima izvrše promjene u teritorijalnoj podjeli. Oni razlozi koji su ranije nametali potrebu odbora u jednoj i drugoj oblasti otpašće u času oslobođenja zemlje. I jedan i drugi odbor, što je pokazala dosadašnja praksa, nisu u mogućnosti da obuhvate sve one zadatke koje treba rješavati na tako velikim područjima. Oni su prepreka daljem pravilnom razvoju narodne vlasti. Što se tiče Hercegovine, tu je potrebno zadržati oblast iz svih onih razloga koji su u diskusiji istaknuti. Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu fakat je obuhvatio ovu oblast u cjelini i on je stekao kroz borbu u cijeloj oblasti veliki moralni i politički autoritet, pa iz tog razloga ne bi bilo zgodno i opravdano da se mjesto njega uspostavi okružni narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu.

Ante Babić: Ističe da se i mi u našoj teritorijalnoj podjeli moramo rukovoditi istorijskim momentima, kojima se rukovodilo i II zasjedanje AVNOJ-a, kada je donosilo odluku o federativnom uređenju Jugoslavije. Istorijska posebnost Crne Gore, iako je ona u nacionalnom pogledu sastavni dio srpskih zemalja, nametala je potrebu da se Crna Gora organizuje kao posebna federalna jedinica. Razlozi istorijske posebnosti postoje i kada je riječ o Hercegovini. Još od X vijeka Hercegovina ima svoju posebnu istoriju. Slobodno se može reći da se vremenom formirao i poseban

mentalitet naroda. Izvjesni momenti iz privredne strukture Hercegovine također nameću potrebu da se Hercegovina izdvoji u posebnu oblast.

Drago Ljubibratić: kao član komisije za izradu predloga za teritorijalnu podjelu, obrazlaže zašto je komisija stala na stanovište da Hercegovina ostane kao oblast. Pri stvaranju federativne Jugoslavije vodilo se računa o istorijskim momentima. Taj princip važan je i za nas s obzirom na istoriju pojedinih dijelova Bosne i Hercegovine. Neosporan je fakat da postoje izvjesne male razlike između Hercegovine i Bosne. Iako će se one u budućem razvoju potpuno preživiti, ipak je potrebno da se tim razlikama da, bar za danas, jedan formalan izražaj. Na primjedbu Dr. V. Kecmanovića koja se odnosila na poređenje bivše Jugoslavije i NDH, D. Ljubibratić ističe da se to poređenje nije vršilo uopšte, nego samo u pogledu njihovog odnosa po pitanju administrativne podjele Bosne i Hercegovine.

O. Karabegović: Ističe da se teritorijalni pojam Krajine nije oformio u onoj mjeri kao što je to slučaj sa Hercegovinom. Izjednačenje Hercegovine sa ostalim okruzima ne bi bilo pravilno prihvaćeno od narodnih masa u Hercegovini. Unutrašnja cjelina Bosne i Hercegovine, koja je ostvarena kroz borbu, neće biti povređena, u koliko se Hercegovini dade posebno mjesto u predstojećoj teritorijalnoj podjeli. Rasformiranje Oblasnog odbora za B. Krajinu nije skopčano sa nekim naročitim teškoćama. Stvaranje novih okruga na području B. Krajine biće pravilno prihvaćeno od naroda,

Dr. Grgurić: Ponovo ističe da stvaranje okruga u Hercegovini neće izazivati neraspoloženje i nezadovoljstvo naroda. Jedinostvena misao i zajedničke težnje povezali su narod u narodno-oslobodilački pokret. Ta misao i težnja biće oslon buduće državne politike, te stoga nije bitno kakva će teritorijalna podjela biti izvršena.

Pretsjedavajući zaključuje opštu diskusiju po ovom pitanju i stavlja predlog o teritorijalnoj podjeli na glasanje.

Predlog komisije prihvaćen je većinom glasova. Za predlog su glasali: A. Humo, Gj. Pucar, H. Brkić, Ante Babić, O. Karabegović, M. Zaimović, M. Sudžuka, Dr. H. Cemerlić, Tolo Niko, B. Brajković i Dr. V. Butozan. Dr. V. Kecmanović, i Dr. Grgurić glasali su protiv predloga u onome dijelu koji se odnosi na stvaranje hercegovačke oblasti.

Specijalna diskusija. Dr. H. Cemerlić predlaže da se Drvar priključi kao srez bihaćkom okrugu.

Dj. Pucar: Predlaže da se Zenica i Zepče izdvoje iz travničkog okruga i priključe sarajevskom okrugu. Zenica je sastavni dio industrijsko-rudarskog bazena koji se najvećim dijelom nalazi na području sarajevskog okruga. S obzirom na veliki značaj koji će ovaj rudarski industrijski bazen imati u budućnosti potrebno je da se on okupi u jednu cjelinu. To će se postići svakako priključenjem Zenice sarajevskom okrugu. Ovom izmjenom Travnik će ostati na periferiji okruga. Moglo bi se uzeti u razmatranje i ta mogućnost da se Bugojno uzme kao okružni centar, iako ima mnogo stvarnih istorijskih razloga da se Travnik zadrži kao okružni centar. Slaže se sa mišljenjem da je potrebno da se Drvar oformi kao srez.

Za vrijeme bivše Jugoslavije namjerno se izbjegavalo da Drvar postane sresko mjesto. Drvar je bio ispostava Grahova, iako je on kao industrijski centar imao veći broj stanovnika i bio od veće važnosti nego Grahovo. Slaže se sa mišljenjem da se Drvar priključi bihaćkom okrugu.

Dr. V. Kecmanović: ističe da je Bihać kao periferni grad nepogodan za sjedište okružnog centra.

M. Sudžuka: Napominje, da se i u komisiji raspravljalo pitanje o tome da se područje bihaćkog okruga priključi banjalučkom okrugu. Ali danas je to teško sprovesti. U neposrednoj budućnosti razvije se novi centri prema kojima će se moći vršiti i nova teritorijalna podjela. Nepravilna raspoređenost pojedinih centara u Bosni i Hercegovini došla je kao rezultat nepravilne politike koja se ranije vodila u Bosni i Hercegovini. Sve važnije saobraćajne linije, najvećim dijelom, periferni su obuhvatile Bosnu i Hercegovinu. I za vrijeme Jugoslavije bili su izrađeni projekti o novim komunikacijama koji su također obuhvatali i povezivali periferni dijelove. Nije se nikada imao u vidu interes cjelovitog razvoja Bosne i Hercegovine. Slaže se sa predlogom da se Zenica i Žepče izdvoje iz travničkog okruga i pripoje sarajevskom okrugu iz svih onih razloga, koje je u svome predlogu iznio drug Dj. Pucar.

Dr. V. Kecmanović: Ističe da se pri odabiranju pojedinih okružnih centara ne smijemo rukovoditi tradicionalnim razlozima. Mi moramo birati najpodesnije centre koje ćemo vremenom izgraditi i osposobiti da oni zaista postanu pogodni za sredinu pojedinih okruga. Postojeći nepogodan raspored pojedinih važnijih centara u Bosni i Hercegovini objašnjava kao rezultat neprijateljske politike. Cjelokupna željeznička mreža u Bosni i Hercegovini sprovedena je i izgrađivana iz čisto eksploatatorskih i strateških razloga. Sutra neće biti tako. Mi ćemo prema našim potrebama stvarati centre i vezati ih prirodnim i najpodesnijim vezama. Da se za sada ne bi mnogo eksperimentisalo najpodesnije je da se prihvati onako stanje kakvo jeste.

Dr. Grgurić: Ne slaže se sa prijedlogom da se Zenica i Žepče izdvajaju iz travničkog okruga. Zenica će kao industrijsko preduzeće u okviru travničkog okruga imati mogućnosti da se nesmetano razvija. Slaže se s predlogom da se Drvar priključi bihaćkom okrugu. Nije prirodno da se Sanski Most i Ključ priključuju bihaćkom okrugu. Postoje mnogi razlozi da se ova dva sreza pripoje banjalučkom okrugu. Oni su mnogo bolje povezani sa Banja Lukom kao centrom.

Iako je prihvaćen predlog o stvaranju 5 okruga i jedne oblasti smatram za potrebno da istaknem one osnovne razloge koji govore da se formira poseban livanjski okrug. Nekoliko srezova vezano je za Livno, i oni čine jednu teritorijalnu i privrednu cjelinu, koja je tijesno povezana sa velikim brojem srezova u Dalmaciji. Ovaj kraj nema pogodnih saobraćajnih veza sa ostalim dijelom travničkog okruga. U toku zime postoje takve elementarne vremenske teškoće da je za duže ili kraće vrijeme prekinuta svaka veza između Livna i Bugojna. Ovaj bi se kraj pravilnije i uspješnije razvijao ukoliko bi se u Livnu nalazio jedan okružni centar.

Pretsjedavajući drug, A. Humo ističe slijedeća pitanja koja su se u toku specijalne diskusije pojavila, a koja treba riješiti:

- 1) Pripajanje Drvara bihaćkom okrugu;
- 2) Izdvajanje sanskog i ključkog sreza iz bihaćkog okruga i njihovo priključenje banjalučkom okrugu;
- 3) Izdvajanje Zenice i Žepča iz travničkog okruga i njihovo priključenje sarajevskom okrugu.

Drug Dj. Pucar predlaže da se predlog vrati komisiji koja će na osnovu diskusije i mišljenja pretsjedništva podnijeti novi predlog. —

Muhamed Sudžuka kao član komisije ističe, da se ova pitanja treba da riješe u Pretsjedništvu i nema praktične potrebe da se predlog ponovo vraća komisiji.

A. Humo slaže se sa mišljenjem M. Sudžuke. Ova pitanja treba da se riješe na sjednici, da bi se što prije moglo pristupiti reorganizaciji narodne vlasti u B. Krajini. Osim toga, potrebno je što hitnije da se predlog o novoj teritorijalnoj podjeli preda oblasnim narodno-oslobodilačkim odborima, koji će ga u svojim plenarnim zasjedanjima pretresati i dati eventualne primjedbe. Ova konzultacija je nužna.

Dr. V. *Butozan*: Slaže se sa mišljenjem da se ključki i sanski srez priključe banjalučkom okrugu. Oni su i ekonomski i saobraćajno mnogo bolje vezani za Banja Luku nego za Bihać. Ova vezanost je naročito se učvrstila za vrijeme bivše Jugoslavije.

Dr. *Grgurić*: Prihvata predlog druga Dj. Pucara da se predlog ponovo vrati na razmatranje komisije. Ona će, na bazi diskusije na ovoj sjednici, unijeti korekcije u svoj raniji predlog i sama izvršiti potrebnu konzultaciju oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora.

Dj. Pucar: ističe da je ovaj predlog Dr. Grgurića nepodesan i nepravilan. Nije komisija pozvana da se po ovom pitanju konzultuje sa oblasnim odborima nego to je dužnost Pretsjedništva.

Dr. *Kecmanović*: predlaže da se diskusija po ovom pitanju odloži za poslije podne. Ovaj predlog je prihvaćen. Nastavak sjednice zakazan je za 15. časova.

Nastavak sjednice

Zaključeno je:

- 1.) da se srezovi Sanski Most i Ključ priključe banjalučkom okrugu;
- 2.) da se Zenica i Žepče priključe sarajevskom okrugu;
- 3.) da se Drvar priključi bihaćkom okrugu.

Stavljeno je u dužnost komisiji da na bazi ovih zaključaka unese ispravke u svoj predlog i da ga što hitnije dostavi Pretsjedništvu koje će sa svoje strane izvršiti konzultaciju oblasnih odbora. Komisija će izvršiti i stilske ispravke u svom izvještaju u duhu primjedaba dr. V. Kecmanovića i dr. J. Grgurića.

2.) Privremena uputstva za organizaciju i rad osnovnih škola i analfabetskih tečajeva u Bosni i Hercegovini (br. 335/44).

Načelnik odjeljenja za prosvjetu drug Ante Babić čita projekat uputstva. Mijenja se 2 tačka prvog dijela uputstava u tome smislu što je nastava obavezna za mušku i žensku djecu od navršene 7 do 12 godine. Tačka 20 istog dijela uputstava mijenja se u tome smislu što oblasni odnosno okružni narodno-oslobodilački odbor može na predlog svog odjeljenja za narodnu prosvjetu privremeno zaposliti penzionisane ili otpuštene učitelje u koliko se nisu ogriješili o interese narodno-oslobodilačke borbe. (Mjesto: . . . . u koliko su odani narodno-oslobodilačkoj borbi).

S obzirom na pretstojeću administrativnu podjelu Bosne i Hercegovine uputstvima se svugdje pored oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora postavlja i okružni narodno-oslobodilački odbor.

Tačka 4 drugog dijela uputstva mijenja se u tome smislu što će pri završetku tečaja za rukovodioce na ispitima prisustvovati stručno lice kao izaslanik okružnog narodno-oslobodilačkog odbora.

Spomenutim izmjenama prediog privremenih uputstava za organizaciju i rad osnovnih škola i analfabetskih tečajeva prihvaćen je jednoglasno.

3) Predlog o formiranju dvaju okružnih narodnih sudova na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Načelnik odjeljenja za Pravosuđe obrazlaže potrebu stvaranja dvaju okružnih narodnih sudova na području Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za B. Krajinu. Rad sreskih narodnih sudova na ovome području nameće potrebu osnivanja okružnih narodnih sudova kao prvostepenih institucija. Okružne sudove ne bi trebalo stvarati prema postojećoj podjeli na okruge, nego tako, da oni obuhvate veći teritorij. Na teritoriji oblasti B. Krajine treba da se formiraju dva okružna narodna suda i to: banjalučki narodni sud sa privremenim sjedištem u Sanskom Mostu i travnički okružni narodni sud sa sjedištem u Bugojnu. Pod nadležnost banjalučkog okružnog narodnog suda spadali bi ovi sreski narodni sudovi: Sanski Most, [Bosanski] Petrovac, Prijedor, Drvar, Ključ, Prnjavor, kao i sudovi sa područja budućeg bihačkog okruga sve do onog časa dok se ne bude formirao bihački okružni narodni sud. Pod nadležnost travničkog okružnog narodnog suda spadali bi slijedeći sreski narodni sudovi: Travnik, Bugojno, Livno, Jajce, Mrkonjić [Grad].

Zaključeno je, da se formiraju predložena dva okružna narodna suda i stavljeno u dužnost Ođjelenju za pravosuđe da u sporazumu sa oblasnim narodno-oslobodilačkim odborom izvrši njihovo formiranje.

Sud nacionalne časti

Drug Djuro Pucar obrazlaže potrebu stvaranja specijalnog suda koji bi, uporedo sa vojnim sudovima sudio lica koja su se ogriješila o interese narodno-oslobodilačke borbe. Dr. Grgurić zastupa mišljenje da se trenutno ne osjeća praktična potreba za stvaranjem specijalnog suda, jer

vojni sudovi uglavnom sude svim ratnim zločincima i narodnim neprijateljima. Po pitanju stvaranja specijalnog suda, po primjeru suda nacionalne časti u Srbiji, donesen je zaključak da Odjeljenje za pravosuđe izradi projekat odluke o formiranju takvog suda sa potrebnim obrazloženjem. Ovaj projekat Odjeljenje za pravosuđe podnijeće u roku od 15 dana.

Sjednica je završena 18,45h.

H. Brkić

Dr. Kecmanović

ABiH, ZAVNOBiH, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/409-415.

¹⁾ Navedeni izvještaj nije pronađen. Pronađen je izvještaj Komisije od 6. januara 1945. godine, prerađen prema primjedbama Predsjedništva sa ove sjednice (v. knj. II, dok. br. 9).

²⁾ V. dok. br. 207.

³⁾ V. dok. br. 200.

229.

Ključ, 30. decembar 1944.

SRESKI NARODNI SUD U KLJUČU DOSTAVLJA ODJELJENJU
ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O FORMIRANJU I RADU SUDA

Upućujemo Vam izvještaj o formiranju i radu Sreskog narodnog suda u Ključu.

Oblasni narodno oslobodilački odbor za Bos. Krajinu (odjeljenje za pravosuđe) svojim riješenjem od 28. oktobra 1944. br. 585/44 postavio je za sekretara Sreskog narodnog suda u Ključu druga AHMEDA FILIPOVIĆA, sudskog pripravnika Okružnog suda u Banjoj Luci, koji ima 3 godine i 6 mjeseci sudske prakse.

Plenum Sreskog narodno oslobodilačkog odbora izabrao je slijedeće drugove za sudce Sreskog narodnog suda u Ključu: STOJANA AMIDŽIĆA, pretsjednika Opštinskog narodno oslobodilačkog odbora iz Ribnika, HUSEJINA RAMIĆA, člana Opštinskog narodno oslobodilačkog odbora iz Sanice, JANDRIJU DJUKIĆA, člana Sreskog plenuma iz Sokolova, te zamjenike STOJANA BJEIĆA pretsjednika Seoskog narodno oslobodilačkog odbora, iz Ramića i LUKU RADAKA, pretsjednika Opštinskog narodno oslobodilačkog odbora iz Sitnice.

Sreski narodno oslobodilački odbor dodijelio je još sudu kurira ZARIFA PALISLAMOVIĆA iz Hripavaca, opština Ključ.

Na svojoj sjednici održanoj dne 20. novembra 1944. godine, sudci Sreskog narodnog suda izabrali su za pretsjednika Stojana Amidžića.

906:

Radi poznatih prilika koje vladaju u Ključu, Sreski narodni sud nije mogao odmah, po izboru sudaca, početi sa suđenjima (radi neimanja zgrade, namještaja i materijala).

Dana 10 decembra 1944. godine počeo je Sreski narodni sud u Ključu sa redovnim poslovima, pošto je prikupio materijal, namještaj, ustrojio knjige i uredio prostorije u zgradi druga Ilije Jungića u Sehićima.

Tužbe i prijave primao je sekretar suda od 15. novembra 1944. godine te se je sud sastajao u Sreskom narodno oslobodilačkom odboru i vršio nagodbu stranaka.

Većina tužbi i prijava tiče se zagubljene stoke za vrijeme ofanziva neprijatelja.

Pošto ovaj sud ne raspolaže sa nikakvim priručnicima za sudovanje osim Uputa za organizaciju i rad sudova,¹⁾ to se moli Odjeljenje za pravosuđe da odobrene zakone po Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a dostavi što brže ovom sudu.

Sekretar:
Ahmed Filipović

(Pečat)

Pretsjednik:
S.2) Amidžić

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Sreskom narodnom sudu Ključ pod br. Su. 1, a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 10 od 8. I 1945. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/63.

(Pečat sa natpisom »Sreski narodni sud Ključ«.)

¹⁾ V. dok. br. 111.

²⁾ Stojan.

230.

Beograd, 30. decembar 1944.

POVJERENIŠTVO PRAVOSUĐA NKOJ-a OBAVJEŠTAVA ODJELJENJE ZA PRAVOSUĐE ZAVNOBiH-a DA JE NACRT ODLUKE O UREĐENJU SUDOVA U DEMOKRATSKOJ FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI U PRIPREMI, ZBOG ČEGA TRAZI DA ODJELJENJE DOSTAVI NACRTE ILI PAK SUGESTIJE O OSNOVNIM PITANJIMA UREĐENJA SUDOVA

Ovo Povjereništvo sprema nacrt Odluke o uređenju sudova demokratske i federativne Jugoslavije. Da bi se vidilo kakvo shvaćanje o tom pitanju imaju pojedine federalne jedinice, izvolite nam dostaviti nacрте koje vi imate u pogledu toga uređenja, a ako ih nemate dostavite nam vaše sugestije i poglede u osnovnim pitanjima uređenja.

907:

Ujedno vas molimo, da postupite tačno po našem uputstvu od 10. oktobra Br. 15/44, u kom smo zahtijevali da nam dostavite sve do sada izdate i pripremljene odluke, pravilnike i nacрте.

(Pečat)

Povjerenik

Frane Frol

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za pravosuđe NKOK-a pod br. 44/44 Zak., a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 32/45-1 od 11. II 1945. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/88.

(Pečat Povjereništva za sudstvo NKOK.)

0 Navedeno uputstvo nije pronađeno.

231.

[Jajce], 30. decembar 1944.

ZAPISNIK KONFERENCIJE POSVEĆENE PITANJIMA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE U BOSNI I HERCEGOVINI, ODRŽANE U ODJELJENJU ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u¹⁾

Prisutni: Ing. Ugljen Gazim, Papić Augustin, Ing. Božić Ljubo, Ing. Rolih Josip, Dr. Kvasnička Bogumil, Djurić Dušan, te kod raspravljanja tačke I. još i Ing. Križan Oton, Hotić Mehmed i Bahtijarević Smail, uposljeni do sada u službi drž.[avnog] monopola.

Dnevni red

I. Problem proizvodnje duhana u našim krajevima u vezi sa proizvodnjom u Hercegovini.

II. Pripreme za proljetnu sjetvu.

- 1) Zimsko duboko oranje,
- 2) Problem sjemena žitarica i industrijskog bilja za proljetnu sjetvu,
- 3) Nabavka povratljarskog sjemena,
- 4) Rezerviranje stočne hrane za ishranu zaprežne stoke u proljeće.

III. Nabavka zaprežne stoke, traktora sa odgovarajućim plućnim garniturama kao i pogonskog goriva, za proljetnu obradu zemlje.

- 1) Nabavka sredstava za dezinfekciju jarih žitarica za proljetnu sjetvu.

903:

IV. Zaštita ribolova u našim vodama.

V. Zaštita stočarstva i već preduzete mjere u tom pravcu.

VI. Ishrana naroda.

ad. I. (Problem proizvodnje duhana u našim krajevima u vea^{6*} proizvodnjom istoga u Hercegovini).

Za vrijeme ratnih godina, površine u Bosni pod duhanom su se^{6*} većale. Ovo povećanje prirodna je posljedica nemogućnosti nabave diti^{6a} normalnim putem, kao i njegova visoko nabavna i prodajna cijena. P^{6b} na zasijana duhanom proširila se uglavnom na račun povrća, koje;č¹ onako slabo uzgajalo u našim krajevima. Kako kvalitet duhana u Bp^{6c} daleko zaostaje za hercegovačkim duhanom, to bi u budućnosti tte^{6d} ograničiti sadnju duhana u Bosni, a forsirati sadnju u Hercegovini, g^{6e} su klimatske i druge prilike odlične za uzgoj vrlo kvalitetnih duha^{6f}. U Bosni i Hercegovini sada postoje 4 tvornice za preradu duhana, b^{6g} u normalnom pogonu troše mjesečno oko 50 vagona duhana ili 600 v^{6h} godišnje. Ova količina neće moći biti podmirena kroz nekoliko go⁶ⁱ samom žetvom duhana iz Hercegovine, nego će biti potrebno kroz^{6j} vrijeme namirivati manjak duhana proizvodnjom u Bosni. U 1944, berba duhana u Hercegovini (prema prispjelim podacima) iznosi o^{6k} 220 vagona. Kako sada, od strane Oblasnog odbora određeni Ing. Kri^{6l} Oton i Hotić Mehmed, odlaze u Hercegovinu radi otkupa duhana,^{6m} im se ujedno stavlja u dužnost da ispitaju stvarne količine godišnje žetve u Hercegovini, kao i sve uslove za sadnju u 1945. g. Do⁶ⁿ stanjem sadnje duhana u Bosni, pojaviti će se u dogledno vrijeme p^{6o} škoće oko obustave sadnje, te se ovom problemu treba pristupiti sa v^{6p} likim oprezom. Narod u Bosni trebao bi biti poučen da kasnije, pril^{6q} ograničavanja sadnje duhana, kroz izvjesno vrijeme, ne shvati ovaj^{6r} [kao] uperen protiv njegovih interesa, nego kao potrebnu mjeru zaof^{6s} narodnu korist. Nadalje, i sama politika cijena prilikom otkupa moia^{6t} takova da se prvenstveno dadne prednost kvalitetnim hercegovačkim^{6u} hanima, po čemu će manje kvalitetni bosanski duhani biti lakše potisit^{6v} sa tržišta. Ovo nisko plaćanje bosanskog duhana, usmjeriti će obradiva^{6w} zemlje bosanskog seljaka u pravcu proizvodnje kultura koje mu set^{6x} rentiraju kao žita, povrća i dr. Za sada se u Bosni uzgajaju vrlo sorte duhana »Čučće« i »Bosanca« koje su za pušenje nepodesne ifcoje

su tek uporabive za pripremanje duhanskog ekstrakta, upotrebivog^{6y} uništavanje biljnih uši i l.jeeenje šuge kod stoke. Ali kako su op^{6z}, iz spomenute 4 tvornice duhana dovoljni, pa i preveliki za proizvod^{6aa} duhanskog ekstrakta, to će i ovaj razlog, za uzgoj duhana u Bosni, otp^{6ab}

Za prvih nekoliko, godina do ojačanja hercegovačke proizvod^{6ac} duhana, došlo bi u obzir uzgajanje duhana na području banjalučki^{6ad} prijedorskog sreza, te još nekih krajeva u Posavini, gdje su uslovi njegov uzgoj, donekle povoljni i gdje je pružena mogućnost vršenjait^{6ae} zora i davanje uputa za uzgoj od strane duhanske tvornice u Banjoj Lu^{6af}

Ujedno vas molimo, da postupite tačno po našem uputstvu od 10. oktobra Br. 15/44,*) u kom smo zahtijevali da nam dostavite sve do sada izdate i pripremljene odluke, pravilnike i nacрте.

(Pečat)

Povjerenik

Frane Frol

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Spis je zaveden u Povjereništvu za pravosuđe NKOJ-a pod br. 44/44 Zak., a u Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a pod br. 32/45-1 od 11. II 1945. godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VII/88.

(Pečat Povjereništva za sudstvo NKOJ.)

*) Navedeno uputstvo nije pronađeno.

231.

[Jajce], 30. decembar 1944.

ZAPISNIK KONFERENCIJE POSVEĆENE PITANJIMA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE U BOSNI I HERCEGOVINI, ODRŽANE U ODJELJENJU ZA EKONOMSKU OBNOVU PRI ZAVNOBiH-u')

Prisutni: Ing. Ugljen Ćazim, Papić Augustin, Ing. Božić Ljubo, Ing. Rolih Josip, Dr. Kvasnička Bogumil, Djurić Dušan, te kod raspravljanja tačke I. još i Tng. Križan Oton, Hotić Mehmet! i Bahtijarević Smail, uposleni do sada u službi drž.[avnog] monopola.

Dnevni red

- I. Problem proizvodnje duhana u našim krajevima u vezi sa proizvodnjom u Hercegovini.
- II. Pripreme za proljetnu sjetvu.
  - 1) Zimsko duboko oranje,
  - 2) Problem sjemena žitarica i industrijskog bilja za proljetnu sjetvu,
  - 3) Nabavka povratljarskog sjemena,
  - 4) Rezerviranje stočne hrane za ishranu zaprežne stoke u proljeće.
- III. Nabavka zaprežne stoke, traktora sa odgovarajućim plužnim garniturama kao i pogonskog goriva, za proljetnu obradu zemlje
  - 1) Nabavka sredstava za dezinfekciju jarih žitarica za proljetnu sjetvu.

903:

IV. Zaštita ribolova u našim vodama.

V. Zaštita stočarstva i već preduzete mjere u tom pravcu.

VI. Ishrana naroda.

ad. I. (Problem proizvodnje duhana u našim krajevima u vezi sa proizvodnjom istoga u Hercegovini).

Za vrijeme ratnih godina, površine u Bosni pod duhanom su se povećale. Ovo povećanje prirodna je posljedica nemogućnosti nabave duhana normalnim putem, kao i njegova visoko nabavna i prodajna cijena. Površina zasijana duhanom proširila se uglavnom na račun povrća, koje se i onako slabo uzgajalo u našim krajevima. Kako kvalitet duhana u Bosni daleko zaostaje za hercegovačkim duhanom, to bi u budućnosti trebalo ograničiti sadnju duhana u Bosni, a forsirati sadnju u Hercegovini, gdje su klimatske i druge prilike odlične za uzgoj vrlo kvalitetnih duhana. U Bosni i Hercegovini sada postoje 4 tvornice za preradu duhana, koje u normalnom pogonu troše mjesečno oko 50 vagona duhana ili 600 vagona godišnje. Ova količina neće moći biti podmirena kroz nekoliko godina samom žetvom duhana iz Hercegovine, nego će biti potrebno kroz to vrijeme namirivati manjak duhana proizvodnjom u Bosni. U 1944. g. berba duhana u Hercegovini (prema prispjelim podacima) iznosi oko 220 vagona. Kako sada, od strane Oblasnog odbora određeni Ing. Križan Oton i Hotić Mehmed, odlaze u Hercegovinu radi otkupa duhana, to im se ujedno stavlja u dužnost da ispitaju stvarne količine ovogodišnje žetve u Hercegovini, kao i sve uslove za sadnju u 1945. g. Dopuštanjem sadnje duhana u Bosni, pojaviti će se u dogledno vrijeme poteškoće oko obustave sadnje, te se ovom problemu treba pristupiti sa velikim oprezom. Narod u Bosni trebao bi biti poučen da kasnije, prilikom ograničavanja sadnje duhana, kroz izvjesno vrijeme, ne shvati ovaj akt [kao] uperen protiv njegovih interesa, nego kao potrebnu mjeru za opću narodnu korist. Nadalje, i sama politika cijena prilikom otkupa mora biti takova da se prvenstveno dadne prednost kvalitetnim hercegovačkim duhanima, po čemu će manje kvalitetni bosanski duhani biti lakše potisnuti sa tržišta. Ovo nisko plaćanje bosanskog duhana, usmjeriti će obrađivanje zemlje bosanskog seljaka U pravcu proizvodnje kultura koje mu se više rentiraju kao žita, povrća i dr. Za sada se u Bosni uzgajaju vrlo slabe sorte duhana »Čučće« i »Bosanca« koje su za pušenje nepodesne i koje su tek uporabive za pripremanje duhanskog ekstrakta, upotrebivog za uništavanje biljnih uši i lječenje šuge kod stoke. Ali kako su otpatci iz spomenute 4 tvornice duhana dovoljni, pa i preveliki za proizvodnju duhanskog ekstrakta, to će i ovaj razlog, za uzgoj duhana u Bosni, otpasti.

Za prvih nekoliko, godina do ojačanja hercegovačke proizvodnje duhana, došlo bi u obzir uzgajanje duhana na području banjalučkog i prijedorskog sreza, te još nekih krajeva u Posavini, gdje su uslovi za njegov uzgoj, donekle povoljni i gdje je pružena mogućnost vršenja nadzora i davanje uputa za uzgoj od strane duhanske tvornice u Banjoj Luci.

- Zaključak: 1) Napraviti sa sađiocima duhana pogodbu o sadnji, koja bi sadržavala: površinu zasađenu duhanom, broj strukova, način otkupa i dr. i gdje bi NOO ili event.[ualno] monopolske vlasti imale točnu evidenciju o svemu potrebnom.
- 2) Nabaviti potrebno sjeme kvalitetnih sorti duhana za Bosnu i obavijestiti se kod Oblasnog odbora za Bos. Krajinu, da li je poručeno sjeme duhana iz Bratunca. već prispjelo.
- 3) Izviditi u Travniku mogućnost pripremanja duhanskog ekstrakta.
- 4) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu, a za točku 3) drug Bahtijarević

ad. II/L. (Zimsko duboko oranje).

Ovogodišnja sjetva ozimih usjeva nije uspjela radi dugotrajnih jesenjih kiša, koje su ometale obradu zemljišta i poradi malog broja zaprežne stoke. Prema dosad prikupljenim podacima ovogodišnja (1944. g.) sjetva ozimih usjeva iznosi svega 30% prošlogodišnjih (1943. g. u jesen), što je vrlo malo uzevši u obzir, da i sjetva 1943. g. nije bila dovoljna za podmirenje narodnih potreba hrane. Ovo stanje pogoršano je i činjenicom, da je ovogodišnja sakupljena stočna krma, radi ljetne suše, manjkava za normalnu ishranu stoke do nove krme, te će stoka baš u vrijeme najvećih poljoprivrednih radova oskudijevati na proljetnoj hrani.

Usljed svega navedenog, jasno je, da sa izgladnjelom i prorijeđenom zaprežnom stokom neće biti moguće obraditi potrebnu površinu zemljišta u proljeće, nego je potrebno već zimi, kad god prilike dopuštaju, vršiti duboko oranje za sjetvu proljetnih usjeva.

Zimsko duboko oranje nije nikakva novost u poljoprivredi, već naprotiv posao, koji je vrlo uobičajen u naprednim poljoprivrednim zemljama. -Zemljište poorano u zimu ih u kasnu jesen, ostavljeno u brazdama, sposobno je upiti velike količine vode i zadržati je za sušni ljetni period, kad je ista neophodna za normalni porast bilja. Zemljište poorano zimi, usljed djelovanja mraza, raspada se u proljeće u sitni prah i daje vrlo povoljnu sredinu za neposrednu sjetvu proljetnih usjeva. Takovo tlo nije potrebno u proljeće ni drljati, nego odmah po nastupu prvih sunčanih dana, sposobno je za sjetvu.

- Zaključak: 1) Provesti propagandu za ovaj rad preko NOO-a i putem novina.
- 2) Upotrebiti za oranje traktore, koji se nalaze na našoj teritoriji.
- 3) Gorivo za pogon traktora (naftu) nabaviti iz Dalmacije.
- 4) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. 11/2. (Problem sjemena žitarica i industrijskog bilja za proljetnu sjetvu).

Osim problema oranja pojaviće se u proljeće, također, problem nabave potrebnog sjemena za sjetvu. Zasad, kod naroda još postoje izvjesne količine sjemena proljetnih usjeva, ali tokom nastupajućeg vremena, ukoliko se ne bi moglo sačuvati sjeme, od potrošnje u svrhu prehrane, svakako će se u proljeće osjetiti manjci istog.

Od industrijskog bilja, dolaze u obzir kod nas predivo i uljno bilje. Svima nam je poznata potreba na tekstilnim prerađevinama i poteškoće oko nabave istog, te nužnost toga nije potrebno ni naglašavati. Kod nas dolazi u obzir uzgoj lana i konoplja.

Što se tiče uljnih biljaka dolazi u Bosni u obzir uljna repica, suncokret, bundevske košpice i soja. Potreba uzgoja istih povećala se i još će se povećati radi pomanjkanja mesnih i masnih produkata životinjskog porijekla. Ta oskudica u životinjskim mastima, trajaće sigurno još nekoliko godina i bezuvjetno je nužno, potrebu masti nadoknaditi mastima biljnog porijekla. Osim toga, uljne pogače kao krepka krma za stoku, biće nam od velike vrijednosti.

- Zaključak: 1) Sačuvati u prvom redu ječam za proljetnu sjetvu, koji najranije dozreva, kako bi se osigurala prehrana stanovništva do nove žetve pšenice i kukuruza. U tu svrhu NOO-i, da organizuju čuvanje i spremanje sjemena, koje postoji na njihovoj teritoriji i osigurati ga za proljetnu sjetvu, a ljudima dati za hranu druge žitarice.
- 2) Ukoliko se nađe proljetne raži, sijati istu po mogućnosti u krajeve slabije pošumljene i slamu upotrebljavati za pokrivanje zgrada.
- 3) Potrebno je izdati upute NOO-ima, o čuvanju kukuruza za sjeme, da se ne bi tokom zime desili slučajevi promrznuća i uginuća klice.
- 4) Preko Nacionalnog komiteta potražiti mogućnost dobave proljetnog lana i konoplja.
- 5) Potrebno sjeme soje i suncokreta također tražiti od Nacionalnog komiteta.
- 6) Sjetvu ovog industrijskog bilja vršiti u prvom redu na državnim imanjima, zbog toga, što će državna imanja biti na zemljištima koja nisu tokom ratnih godina mnogo iscrpljivana i što seljaci u Bosni nisu navikli uzgajati industrijsko bilje, pa će nerado i sada pristupiti k tomu.
- 7) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. II/3. (Nabavka povrtlarskog sjemena).

Upotreba povrća u svrhu prehrane bila je kod našeg naroda i u predratno vrijeme neznatna, a danas je to stanje još mnogo slabije. Mnoge povrtlarske površine danas su zasađene duhanom, da se nadomjesti manjak istog, koji je bio tokom rata. Ako uzmemo u obzir veliku korist povrća u ishrani, koje osim svoje kalorične vrijednosti, sadrži i potrebne vitamine vrlo korisne organizmu za normalni razvitak i život, onda tek dobivamo jasnu sliku o vrijednosti povrća.

Zaključak:

- 1) Nabaviti iz Dalmacije potrebno sjeme povrća, a tako isto tražiti i putem Nacionalnog komiteta u Beogradu, da se Bosni osigura izvjesna količina povrtlarskog sjemena.
- 2) Izračunati količinu svega potrebnog sjemena.
- 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. II/4. (Rezerviranje stočne hrane za ishranu zaprežne stoke u proljeće).

Dugotrajne suše u ljeti 1944. g. bile su jedan od uzroka slabog otkosa sijena, naročito otave. Nadalje pomanjkanje radnika za obavljanje kosidbe uvjetovalo je, da je vrlo malo stočne krme spremljeno za prehranu stoke, te će ovo pitanje krme u proljeće postati vrlo akutno, ukoliko se već sada ne provede štednja i čuvanje stočne krme do krajnjih granica.

Kako je sada vojska najveći posjednik zaprežne stoke, to se na toj strani može desiti, uz slabu pažnju hranilaca stoke, rasipanje stočne hrane, kao: sijena, slame i dr., prilikom hranjenja stoke.

Zaključak:

- 1) Izdati potrebne upute za čuvanje stočne hrane NOO-ima.
- 2) Preko Ekonomskog odsjeka vojne oblasti V. Korpusa poraditi na tome, da vojska sprovodi najveću štednju stočne krme.
- 3) Uz pomoć Nacionalnog komiteta tražiti za proljetnu obradu (bar za vrijeme od 15 dana) krepku krmu (zob).
- 4) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. III. (Nabava zaprežne stoke, traktora sa odgovarajućim plućnim garniturama, kao i pogonsko gorivo za proljetnu obradu zemlje).

Iz **prikupljenih** podataka o broju stoke sviju vrsta u Bosni, vidljivo je, da je broj stoke strahovito stradao, pa tako i zaprežne stoke. Pošto je Bosna trpjela naročito prilikom ovih ratnih godina, to je i stoke najviše stradalo u Bosni. I ona stoka, koja je još preostala, u vrlo je slaboj kondiciji, izmršavjela i izgladnjela, te će s njom biti nemoguće obraditi potrebne ratarske površine zemljišta u proljeće.

- Zaključak:**
- 1) Putem Nacionalnog komiteta tražiti traktore, koji bi orali u nizini, a stoku iz nizine prebaciti u brdovitije predjele. Uz traktore tražiti i potrebno gorivo, kao i sve što je s tim u vezi.
  - 2) Od Nacionalnog komiteta tražiti dodjeljivanje zaprežne stoke, naročito konja, koji će u mnogim našim krajevima biti glavno i jedino prevozno sredstvo, kao i sredstvo za obradu zemljišta.
  - 3) Tražiti od Nacionalnog komiteta svu hranu za stoku, koja bi nam bila dostavljena.
  - 4) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. III/l. (Nabavka sredstava za dezinfekciju jarih žitarica za proljetnu sjetvu).

Svake godine usljed pojave tvrde snijeti, propada u Bosni veliki %o bijelih žitarica, tako, da ponekad strada prirod i do 40%o (slučaj u Kozari 1944. g.). U svrhu sprečavanja ove bolesti potrebno je provoditi dezinfekciju sjemena. Ali kako, u vrijeme ovih ratnih godina, nije bilo moguće nabaviti sredstava za dezinfekciju, to je ova bolest iz godine u godinu uzimala sve više maha i postala ozbiljnom opasnosti, da u godini 1945. uništi ponegdje i 50% priroda.

Pokušaji dezinfekcije krečom nisu mogli efikasno djelovati, kao upotreba već probanih sredstava u prahu i modre galice.

- Zaključak:**
- 1) Treba izviditi mogućnost nabave sredstava za dezinfekciju sjemena iz Italije. U obzir dolaze slijedeća sredstva: ceretan, abavit, porzol, gernizan i dr. u prahu, kao i modra galica.
  - 2) Preko Nacionalnog komiteta također tražiti sredstava za dezinfekciju sjemena.
  - 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. IV. (Zaštita ribolova u našim vodama).

Na teritoriji BH nalazi se priličan broj rijeka, koje obuhvaćaju teren, velik po svojoj površini. Kao i ostala tla, potrebno je i vodene po-

vršine iskoristiti do maksimuma. Ovo iskorišćenje treba da bude, osim u svrhu dobijanja električne energije, još i u svrhu uzgoja riba, radi namaknuća mesa za ishranu naroda. U Bosni se, do sada, polagalo malo pažnje na ovu granu privrede i tamanjenje riba, pogotovu sada, vrši se na bezobzirne načine upotrebom eksploziva, što je vrlo štetno po naš ribolov, naročito ako se to vrši u vrijeme mriještenja ribe.

- Zaključak:** 1) Propagandnim sredstvima nastojati smanjiti ubijanje ribe.
- 2) Sa izvršenjem ovog zaključka zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu.

ad. V. (Zaštita stočarstva i već preduzete mjere u tom pravcu),

O strahovitom uništavanju stoke, već se dosta govorilo i mnogima je poznato, da je njen manjak ogroman. Povećanje broja stoke, naročito krupne, zahtijeva dugo vrijeme i stoga je potrebno, već sada provesti neke mjere za zaštitu stoke. U tu svrhu već je Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinu donijelo neke zaštitne mjere, kao: dva bezmesna dana u sedmici, uvađanje pasoša i dozvola za kupovinu stoke, nadzor nad klanjem i dr. Kako su bezmesni dani za vojsku i građanstvo uvedeni u različite dane, to se često dešava zloupotreba od strane mesara, a i potrošača, koji izigravaju ovu naredbu i uživaju meso svakodnevno.

- Zaključak:** 1) Obavijestiti Oblasni odbor za Dalmaciju, o našim mjerama za zaštitu stoke, kako bi isti mogao na svom teritoriju popularisati i upoznati ovdašnje stanovništvo, koje trguje sa Bosnom, sa našim zaštitnim mjerama.
- 2) Forsirati uzgoj sitne stoke, kao peradi i kunića, radi što skorijeg namaknuća mesa za prehranu stanovništva.
- 3) Nabaviti potrebne inkubatore, za masovno i brzo uzgajanje pilića.
- 4) Na mesnicama skupljati otpatke prilikom klanja, kao: papke, rogove, noge i dr. za pravljenje tutkala.
- 5) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo, i veterinu.

ad. VI. (Ishrana naroda).

Pošto ovo pitanje potpada pod kompetenciju Odjeljenja za ishranu, ono se neće raspravljati, ali s obzirom na čisto lokalne prilike može se doneti slijedeći

- Zaključak:** 1) Nutricu od stoke iskoristiti u svrhu prehrane, šaljući je redom u pojedine javne kuhinje, radi pripremanja jela.
- 2) Nastojati, da bezmesni dani građana i vojske dolaze u isti dan, kako bi se izbjeglo izigravanje naredbe o> bezmesnim danima.
- 3) Sa izvršenjem ovog zaključka, zadužuje se Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinu.

Zapisničar:
Ing. J. Rolih

Prisutni:
Ing. Ugljen
A. Papić /
D. Durić . '
Dr. Bogumil Kvasnička
Ing. Božić

ABiH, ZAVNOBiH, original.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 11 od 6. I 1945. godine.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, III/572–578.

*) Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u dostavilo je Zapisnik Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na uvid i odobrenje dopisom br. 8 od 5. I 1945. godine.

232.

[Jajce, druga polovina 1944.]¹⁾

POSLOVNIK ZA RAD ZEMALJSKE KOMISIJE ZAVNOBiH-a
ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA²⁾ •

Na osnovu čl. 4. Odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine od 1. VII. 1944. donešen je ovaj

POSLOVNIK

§• 1.

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača dužna je pomoću svojih organa pravne službe putem provedenih izvida utvrditi sve zločine, protupravna djela ma koje vrste i prirode, te materijalnu štetu, koju su počinili okupatori i njihovi pomagači narodima Bosne i Hercegovine.

f

§• 2.

Zemaljska komisija sarađivaće u svom radu na utvrđivanju zločina, protupravnih djela ma koje vrste sa državnom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, koja je stvorena pri Nacionalnom Komitetu oslobođenja Jugoslavije (čl. 2. Odluke Zemaljskog anti-fašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine).

§• 3.

Zemaljska komisija sastoji se od pretsjednika i 14 članova. Prema potrebi Komisija se može proširiti.

§• 4.

Pretsjednik saziva, otvara sjednice i s njima rukovodi. Rješenje – zaključci – donasaju se većinom glasova. Za donasjanje punovažnih rješenja – zaključaka – potrebna je nadpolovična većina. Dok traje ratno doba punovažna rješenja – zaključke – donasaju najmanje tri člana Zemaljske Komisije.

§• 5.

Zemaljska komisija bira iz svoje sredine sebi dva potpretsjednika, sekretara. Kada je pretsjednik zapriječen ili odsutan sve njegove funkcije obavlja potpretsjednik. Sekretar vodi sve poslove komisije, te prima i šalje potrebite dopise. Sve dopise rješenja, dekrete potpisuje pretsjednik i sekretar.

§• 6.

Zemaljska komisija u cilju pronalaženja odgovornosti i utvrđivanja zločina, protupravnih djela ma koje vrste i prirode te materijalne štete počinjene od strane okupatora i njegovih pomagača, daje u ovu svrhu inicijativu i po njezinom predlogu svaki opštinski i gradski narodno oslobodilački odbor postavlja u svojim seoskim i gradskim opštinama pravnu službu, koja se sastoji od najmanje tri člana i zapisničara za svako selo i za svaki grad. Ovom pravnom službom rukovodi po jedan član opštine. Pravna služba prima od stranaka donešene gotove prijave ili iste prima u zapisnik, te na temelju tih prijava vodi izvide. Nadalje svaka seoska i gradska pravna služba dužna je za svaki pojedini slučaj sastaviti dva preslušana zapisnika i na svaki staviti štmbilj dotičnog narodno oslobodilačkog odbora, te jedan primjerak ostaviti u svojoj arhivi, a drugi poslati Zemaljskoj komisiji preko okružnog odnosno oblasnog organa. Da se provedenim izvidima evidentira utvrđeni zločin, protupravno djelo i materijalna šteta, dužna je svaka pravna služba sačiniti po jednu kartoteku – • imenik – u koji će upisati ime i prezime oštećenog, zločinca, zločin i visinu materijalne štete. O svom radu i poslovanju dužna je pravna služba redovito obavještavati Okružni, a ovaj Oblasni organ, a Oblasni > organ opet Zemaljsku komisiju za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih po magača.

§• 7-

U cilju lakšeg, bržeg i stvarnijeg sakupljanja podataka i dokaznog materijala, te utvrđivanja odgovornosti okupatora i njegovih pomagača, Zemaljska komisija postavlja oblasne organe i njihove pomoćnike za svaku oblast, te okružne organe za svaki okrug u dotičnoj oblasti. Oblasni organi i njihovi pomoćnici imaju osim kancelarijskih poslova obavljati svoje dužnosti na terenu, davati potrebna uputstva, savjetovanje svojim okružnim organima i nadzirati njihov rad i poslovanje, a prema potrebi i seoskim i gradskim pravnim službama. Okružni organi dužni su obavljati svoj rad i posao kako u kancelariji tako i na terenu, te seoske i gradske pravne službe nadzirati, davati im potrebna savjetovanja i upute u njihovom radu.

§• 8.

Okružni organi dužni su svaki mjesec slati oblasnom organu izvještaj o svom radu i poslovanju, a oblasni organi dužni su o svom radu i poslovanju svaki mjesec slati izvještaj zajedno sa izvještajem svih okružnih organa Zemaljskoj komisiji.

§. 9.

Sve civilne i vojne vlasti dužne su oblasnim i okružnim organima u susret izaći, dati im životne namirnice, i opskrbu, konačište, podvozna sredstva, te uopšte sve ono, što im je potrebno u vršenju njihove dužnosti bilo u kancelariji bilo na terenu.

§. 10.

Ovaj poslovnik stupa odmah na snagu.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/305-306.

¹⁾ Dokument nije datiran, a budući da nije sačuvan zapisnik sjednice Predsjedništva na kojoj je razmatran i usvojen ovaj Poslovnik, nije bilo moguće utvrditi ni približan datum njegovog nastanka. Pretpostavka da je nastao u 1944. godini zasniva se na tome što su svi organi ZAVNOBiH-a u toj godini, a poslije Drugog zasjedanja, donosili slične normativne dokumente.

²⁾ Redaktor nije mogao utvrditi da li je ovo tekst konačno usvojenog Poslovnika ili, pak, prijedlog koji je upućen Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje.

)

IMENSKI REGISTAR

A

Adamovič Milan 547
 Aganović Hadžialija 214, 282
 Alagić Muharem 742
 Aiihodžić Asim 126, 292, 305, 414,
 439, 601, 798
 Alikalfić ing. Fazlija 59, 68, 89, 126
 167, 414
 Amidžić Stojan 906, 907
 Ančić Nikola 879
 Anđrić Veljko 58, 167
 Arnaiutović ing. Ferid 584
 Avramović Risto 597

B

Babić Ačim 768
 Babić A-nto 59, 67, 125, 154, 155, 161,
 1K8, m, 259, 266, 268, 271, 277,
 291, 292, 310, 371, 436, 445, 464,
 479, 480, 483, 517, 518, 519, 712,
 756, 844, 898, 901, 902, 905
 Baibić Dane 49, 164
 Babić Liuibo 59, 63, 164
 Babić Nikola 76, 168
 Babić intg. Simo 59, 116, 167, 324
 Badniev.ie Esref 59, 126, 169, 278,
 308, 415
 Bahtiiarević Smail 892, 893, 908,
 910
 Bajalica Dragica 84
 Bajalica Mila 462
 Bajalica MitaT 52, 164, 266
 Balvanović dr Franjo 897
 Banjac Ilija 174
 Batak Hasan 291, 414
 Batinić ins. Mijat 584
 Batoz Rađoje 46
 Besić Huso 415
 Begić Jure 29, 33, 59, 65, 126, 746,
 706
 Beeić Vehid 66, 414
 Bektašević Ismet 59, 66, 68, 89, 163
 Bektašević Niaz 59, 90, 167
 Besarović dr Vojo 555
 Beštrević Džafer 742
 Bešlagić Hilmiija 86
 Bijedić Sukrija 280, 282, 283

Bijeljac Krstan 59, 164
 Bilić Nikola 59, 168
 Birčanin Ilija 725
 Bjekić Marko 59, 279
 Bjelajac 673
 Bjelaković Mihailo 292
 Bjelanović Zoran 742
 Bjelica ing. Janko 59, 67, 167, 278,
 308, 333
 Bjelić Stojan 906
 Blagajski Rudolf 868, 869
 Blagojević Duško 125
 Blažević Zvonimir 392
 Blum inig. Emerik 858, 860, 861, 862,
 863, 870, 878, 881, 893, 894
 Bojnović Đurađ 59, 64, 164, 858
 Boikan Nena 199
 Boko dr Frano 886, 887, 888
 Bosnić Kasta 242, 291
 Bosnić Raj:ko 53
 BoSković Olga 487, 488
 Božić mg. Ljubomir (Ljubo) 439,
 443, 444, 886, 890, 908, 915
 Braća Franjić 500, 501, 867, 876
 Braća Kulenović 86
 Braća Radići 48, 289
 Brajković Bogomir 48, 59, 68, 76,
 168, 174, 197, 204, 277, 291, 292,
 295, 304, 305, 308, 409, 436, 437,
 438, 445, 447, 479, 480, 483, 503,
 517, 667, 670, 671, 672, 674, 675,
 773, 796, 823, 827, 828, 866, 867,
 898, 902
 Bramer Ernest 853
 Brkić Hasan 59, 65, 68, 75, 90, 94,
 122, 128, 129, 153, 157, 159, **160**,
 164, 170, 173, 174, 175, 177, **189**,
 197, 202, 213, 218, 226, 232, 233,
 236, 241, 252, 276, 277, 282, 283,
 291, 293, 295, 300, 304, 305, 308,
 310, 335, 360, 408, 414, 436, 437,
 438, 439, 440, 441, 444, 445, 447,
 479, 480, 483, 489, 517, 531, 55-2,
 562, 563, 583, 614, 617, 618, 629,
 660, **688**, 820, 830, 898, 901, 902,
 905

Broz Josip (Tito) 28, 30, 37, 40,
44, 70, 74, 82, 85, 89, 115, 163, 170,
172, 173, 174, 179, 182, 188, 197,
198, 202, 211, 212, 213, 220, 221,
222, 224, 227, 230, 266, 269, 282,
286, 290, 319, 332, 338, 382, 414,
724, 855
Brstina Dušan 59, 67, 167
Bubaš Ivan (Ivić) 60, 167
Bučar ling. Franjo 126
Bućma Žarko 59, 63, 164
Budimir ing. 809
Bimdalo Ljubo 45, 77
Burek Ibro 418, 419
Bursać Milan 59, 64, 164, 277
Bušatlija Huseinbeg 854
Bušatlija Mahmut 53
Butozan dr Vaso 13, 29, 32, 59, 64,
68, 75, 122, 126, 153, 159, 164, 173,
174, 197, 252, 262, 277, 292, 295,
304, 308, 310, 311, 312, 436, 445,
479, 480, 481, 483, 517, 532, 534,
633, 667, 668, 669, 670, 671, 672,
822, 834, 853, 897, 898, 902, 904

C'

Cankar dr Isidor 179, 281
Car Lazar 724
Cikota Božo 126, 305, 308
Cikota Mira 199

C

Caçmo Edhethn 59, 66, 89, 168, 278,
414
Čanković Branko 462, 757
Čavar Jako 695
Čavić Vidasav 854
Čehić Camil 869, 893, 894
Čelar Zdravko 53, 724, 730
Čewic Ibro 59, 90, 168, 415
Čerčil Vkišton 28, 179, 282
Čizmo Aihmet 854
Colaković Rodoljub (Rofrko) 24, 25,
28, 29, 33, 44, 47, 49, 59, 66, 68,
75, 76, 126, 144, 145, 153, 154, 155,
156, 157, 159, 160, 161, 168, 175,
211, 235, 277, 283, 284, 291, 295
Comić Halid 59, 90, 167
Čučkov EmanU'il (Mane) 655, 667,
815
Čulinović dr Ferdo 76, 285

C

Cemerlić dr Asim 66, 308
Cemerlić dr Hamdija 47, 59, 68, 39,
126, 168, 208, 210, 277, 278, 282,
291, 292, 293, 308, 310, 338, 351,
382, 390, 406, 414, 419, 436, 437,
438, 439, 443, 445, 446, 477, 479,
480, 481, 482, 483 488, 492, 500,
504, 506, 517, 585, 620, 624, 626,
628, 632, 667, 668, 670, 671, 672,
673, 674, 675, 694, 702, 803, 832,
857, 882, 883, 884, 885, 886 888,
889, 895, 898, 901, 902
Copić Branko 59, 63, 165
Copić Soja 174, 291
Curguz Dmtitar 742
Ćuskić Pero 43

D

Danilović iing. Uglješa 23, 24, 59, 65,
68, 169, 220, 276, 277, 310, 436,
437, 479, 480, 481, 483, 485, 517,
667, 668, 669, 670, 671, 672, 673,
674, 675
Danon dr Osikar 59, 125, 168
Davidović dr Zaharija 897
De Gol Sari 281
Deriikonja Savo 765, 772, 767
Despić dr Aco 135
Dizdar Sulejman 59, 90, 126, 165,
291, 292, 415, 852
Dizdarević Nijaz 242, 415
Dodig Ranko 867, 868
Došen Ilija 29, 59, 64, 78, 165, 277,
479
Draganić Nikola 59, 68, 167
Dugonjić Rato 59, 67, 168
Duradbegović Maleo 418, 419, 420

Dž

Džaja Matko 462
Džanikić Hasan 392

©

Đilas Milovan- 314
Đagić Stipe 845
Đorđević inu. Tđđor 892. 893
Đorđević Veljko 585, 701, 819
Đukanović Blažo 37, 77
Đukanović Pero 47, 59. 66, 69, 168,
277
Đukarie Sredo 59, 165
Đukić Jandrija 906 . ' J

Dunica Dorđe 673
Đurić Dušan 742, 908, 915 >
Đurić dr, veterinar 887..
Đurić (major) 162, 212

E

Eleta Stevo 59, 169
Ećimović Branko 879, 882
Eraković Simo 59, 66, 69, 126, 169,
277, 765
Erčić Miloš 768, 772

F

Fabijanović dr Sfcne 483, 534
Fazlagić ing. Mehmedalija 125
Filipović Ahmed 906, 907
Filipović Safet 174
Filipović Sulejman 28, 59, 67, 69, 39,
153, 154, 159, 164, 168, 175, 240,
273, 277, 291, 295, 414, 451, 455,
809
Finci Eli 125
Finci ing. Jahiel (Jafoo) 128, 439,
440, 535, 550, 701
Fiinci -dr 897
Fjodorović Nikolaj – Vatutin 219,
283
Forkapić ing. Alfred. 584
Forkapa Nikola 45, 77
Francetić Jure 762, 772
Franić N'kola 418, 475
Franjić Matko 868
Framić in< Viekoslav 126, 389, 390,
392, 418, 439, 441, 443, 444, 473,
573, 878, 892, 893
Franjić Zivko 868
Frol Frane 653, 744, 754, 855, 908
Fuka Abdulah 854

G ;

Gajić Goiko 174
Gavrić Milan 125
Gebels Josef Paul 233, 283
Gensković dr Leon 76, 281, 283, 284,
285
Glihb<Jović Dževađ 5.10, 517
Gliha in<?. Ladislav 625, 626, 866,
888, 896
Gluić Omer 60 66, 90, 168, 415
Goimerac ins*. M'la<h 882, 884; 885
Geranin Pavle 60, 168
Gbranović Maksim 314 •"
Granić ing. Fićo 126, 884, 885, 890

Grđić Šćepan 553, 555
Grgašević Jaša 136, 140
Grgurić dr Jakov 174, 175, 225, 277,
278, 291, 292, 293, 295, 304, 305,
310, 436, 667, 668, 669, 670, 671,
672, 673, 674, 675, 678, 898, 899,
900, 902, 903, 904, 905
Grk Dušan 60, 67, 167, 175, 292
Gru'bačić dr Košta 45. 60, 125, 167,
756
Gruhonjić Osman 60, 90, 168
Grujić dr Ivan 483, 897
Grin dr Emest 483, 897
Gubec Matija 725
Guteša Milan 60, 165, 282

H

Habsburgovci 725
Hadžić Boško 45, 60, 165, 175, 278
414
Hadžić Hakija 86
Hadžić Kasim 53
Hadžisarajlić Halil 60, 90, 165
Hadžiasmanović Smail 60. 65, 90,
165
Hadžiomerspasić Kemal 673
Hadžismailović 'Ahmet 597
Hajduk Veliko 725
Hamidović Muhidin 174, 415
Hamović Rade 60, 69, 167
Handžić- Mehmed 214, 282
Hasić Mustafa 174
Havranek 868
Hebrang Andrija 479
Hercegovac Ađem 60, 64, 165, 210,
414
Hitler Adolf 33, 37, 38, 41, 42, 43,
48, 70, 79, 86, 88, 163, 182, 188,
211, 213, 224, 226, 230, 243, 286,
289, 411, 663
Hod'ić Mujo 60, 67, 90, 169, 292,
766
Holjevac Stefaniija 897
Horti Mi'kloš 35, 77
Hotić Mehmed 893, 894, 908, 909
Hotić Mesuid 60, 65, 90, 165
Hoziić Safoit 60, 90, 165
Humo Avdo 28, 58, 60, 68, 69, 90,
153, 154, 155, 158, 159, 160, 167,
175, 228, 231, 236, 237, 241, 252,
277, 291, 293, 308, 310, 414, 436,
437, 438, 445, 446, 479, 480, 481,
483, 484, 485, 517, 583, 667, 668,
669, 670, 671, 672, 673, 674, 675,
898, 899, 901, 902, 904

I

Ibraković Osman (Osmica) 435
Idrizbegović Smail 584
Ilić Bogoljub 281
Ilić Slobodan 60, 165
Ivezić Dušan (Dujō) 28, 46, 60, 64,
69, 154, 155, 161, 165, 173, 242, 266,
269, 277, 291, 293, 517
Ivić Bubaš 60, 167

J

Jahić Fadil-Španac 53
Jakovljević Radion – Malinovsfc
219, 283
Jaksić Rade 60, 168
Jaikupovičić Mevla 60, 168
Jaikuš Josip 892
Janković Stjepan 556
Janiković Stojan 725
Janžek tag. Simon 417, 418
Jarić Petar 174
Jefremović Kliment – Varošilov
219, 283
Jeftić Mladen 174, 224
Ješe ing. Pavle 844, 852, 858, 863,
870, 873, 874, 875, 879, 881
Jevđević Dobroslav 212
Jevtić Bogoljub 55, 78
Joikanović Mišo 67
Jokanović dr Vlado 174, 278
Jokić Spira-n 60, 65, 166
Josipović Dušan 60, 64, 166
Jovanović Arsa 29
Jovanović Dragoš 76
Jovanović Dušan (Duško) 60, 279,
766
Jovanović Seja 766
Jovanović Slobodan 77, 281
Junsić Ilija 907
Juriša Risto 854

K

Kadić ing. Muhamed 889, 800
Kaiić Ante (Antić) 849
Kalaj Đula 35, 77
Kamenjačević Ante 61, 66, 69, 168
Karvor čodo 60, 164, 167, 174, 202,
278, 282, 283, 324
Karabegović Irfan 585, 619, 630
Karaibe"ov;ć O'man 26, 29, 49, 58,
60, 64, 69, 90, 153, 165, 206, 277,
282, 291, 293, 414, 479, 480, 483,
898, 902
Karađorđe 725

Karađorđević Petar I 725
Karađorđević Petar II 31, 32, 33, 38,
39, 44, 46, 47, 71, 74, 80, 87, 178
Karađorđevići 725
Karanović Nikola 479
Kardelj Edvard (Bevc) 126, 153, 314
Karei Novak 77, 212
Karočić Vejsil 462
Kecman Jovan 49
Kecman Miloš 60, 64, 279
Kecmanović dir Vojislav 25, 28, 29,
60, 64, 68, 73, 74, 94, 122, 128, 129,
153, 154, 164, 168, 169, 170, 175,
222, 236, 252, 276, 277, 278, 283,
291, 293, 295, 300, 304, 308, 310,
335, 360, 373, 408, 436, 437, 438,
445, 446, 447, 479, 480, 481, 483,
489, 517, 531, 552, 583, 618, 660,
667, 668, 669, 670, 671, 672, 673,
674, 688, 822, 830, 898, 900, 902,
903, 904, 905
Kerović Radivoje 768, 772
Klimeča Josip 584
Knežević Matija 66
Knežević Rade 391
Knežević inig. Ratko 882, 890
Kolak Rudolf (Rudi) 60, 165
Komlenić Simo 60, 78, 165, 392, 882,
886, 887, 888, 889, 890
Konapek Franjo 475
KonKtantinović Georgij – Zuikov 219,
283
Koprivica Milivoje 768, 772
Kosorić Pero 60, 168
Koščuško Tadeuš 235, 284
Kovačević Dušarika 291
Kovačević Lazar 60, 167
Kovačević Mitar 32, 60, 64, 165
Kovačević Sava 724
Kovačević Zora 199
Kraljević Marko 724
Kreco Voio 27
Krejić Miloš 742
Kreco ing. Hasan 889, 890
Križan iir«. Oton 908, 909
KrjaTmn Boris 487, 488
Krndiia dr Dragom'r (Drago) 318,
319, 3R2, 370, 393, 435, 4^9, 478,
4RR, 488, 509, 517, 564, 574, 608,
620, 631, 667, 668, 6R9, 670, 671,
700, 747, 815, 826, 840, 853, 856,
892, 894
jr-ro+ano^iće SIV!O 84-5, 852
Fr51*ik 60, PO, 168
Kpflić To*o fif). 169, 765
Kulenović D*=>fer 52, 72, 86, 87, 90
Kulf"W"iće ^Vpm^pf 9, R0, R5, 74,
76, 78 90 125, 164, 165, 174, 271,
278, 282, 283, 414

Kuliin Ban 724
Kulišić Spiro 760
Kunecki Ignac 48, 60, 165, 216, 235,
236, 283, 284
Kunosić Abdulah 60, 69, 90, 168, 766
Kurt Husnija 29, 33, 60, 68, 69, 89,
122, 125, 155, 161, 167, 277, 291,
292, 414, 436, 445, 479, 480, 483,
517' 667, 670, 672, 673, 674
Kvasnička dr Bogumil 886, 887, 908,
- 915

h

Ladić dr Vladimir 742, 743
Laikatoš Joso 135
Landa Arnošt 709
Lazar ing. Josip 892, 893
Lazić Lazo 60, 63, 166, 267
Ličina Rade 53
Lišančić Stefa 487, 488
Lončar Rasim 854
Lončarić Zvonimir 854
Lovrentxwr M^o 556
Lovrić Vinko 854
Lozić Miodrag 179, 281
Lukić Simo 60, 66, 165
Lukić Veljko – Kurjak 60, 168

u

Ljapidovski ing. Genadj 416, 420
Ljubibratić dr Dra^oslv 126, 278,
279, 292, 484, 485, 601, 674, 798,
898, 902
Ljudevit Posavski 724
Ljujić Vojo 60, 67, 168

M

Mačftk dr V^tko 37, 43, 52, 56, 72,
77, 172, 187, 188, 189, 207, 212,
228, 289, 322
Maffn.ilin dr Ekrem 125
Maff'ajMć Šefket 29, 32, 61, 82, 83,
90, 165, 415
Magovae Božidar 31
Mabmutnohajić Džemal 59, 64, 89,
270, 279
Maiić ms. Tomislav 55U
Tor"o 61, 168, 766
IVTaikin Tfr>sfq 485
It/Tqlrcm^ Omer Rt, 68, 90, 167
Man*^A N^IVn,lq R5
Mandić Liupko 854
Mamdić 535, 546, 548
Mandrovlć Roman 823 825

Marodžić Pašaga 61, 66, 69, 90, 168,
277, 278, 291, 292, 293, 294, 318,
339, 415, 479, 495, 496, 667, 670,
673, 674, 766, 772, 824, 825

Marasović Olga 174
Marić Ignjat 60, 65, 165, 201
Markee Edo 881
Marfcovie Andrija 61
Marković Ivan – Irac 53
Mairković Ivo (Lisica) 847
Markotić Mato 61, 167
Markušić fra Jozo 76
Maros Stipo 854
Masari Adolf 391
Mastilović Novak 28, 46, 61, 67, 69,
116, 126, 167, 175, 222, 277, 291,
292, 333, 816
Mastilović dr Obrad 555
Matijanić 869
Mauricijus ing. Staip 418
Mažar Josip – Soša 61, 165
Medan Savo 61, 68, 167
Međo Tomo 61, 168
Me^ihović Halid 61, 90, 167, 414
Mešić Ademaga 86
Mešković Eniver 67
Metlić Dušan – Metlo 724, 730
Mićamović Stavko 61, 102, 168
M'ićević Milan 61, 167
Mihailović Draža 31, 32, 37, 38, 39,
41, 42, 46, 52, 70, 71, 77, 78, 80,
86, 87, 162, 178, 181, 182, 186, 188,
192, 207, 212, 213, 222, 224, 281,
285, 288
Miiat.ović Cvijetin – Majo 61, 68,
168
Mivć ing. Anto 584, 882, 890
Miiić ine Mitar 404
Mikić Ljubo 875
Mikšić toi». Vlado 418, 419
Mikulić Jure 61, 65, 166, 291, 292
Miler dr Lazar 475, 573
Milovac Jovo 61, 78, 279
Milutinović Ivan 314, 316, 394, 399
Miljević Ilija 45, 85
Miljković Huška 87, 88, 90, 211, 214,
2:15, 282
Minić Mitar 61, 168
Mioč Frane 851
Miskin Vaso – Crnii 61, 67, 167, 277,
406, 673
Mitrašević Jovo 61, 66, 69, 168, 277,
767
Mlačo Mehmed 854
M'nikar ing. Ivan 475
Mrđan Nedeljko 846
Mriković Joksim 61, 167, 816
Muidović Zehra 174, 291, 415
Mujezinović Ismet 125

Mujkie Hadži-Mehmed 61, 64, 69,
90, 165
Musolküi Benito 37, 226, 663

N

Najman 535, 550
Nazečić Sa.lko 61, 90, 167, 174, 197,
267, 414
Nazor Vladimir 28
Nedić Milan 30, 52, 70, 71, 77, 108,
178, 224, 227, 315, 670
Nemanja (osnivač dinastije Neima-
njića) 724
Nemanjići 724
Nenadić Ilija 847, 851
Nikolić dr Nikola 126
Nikolić Zora 61, 168, 308
Ninčić Maksim 61, 167
Niniković Dtmđtar 61, 64, 165
Novaković Grujo 61, 67, 168, 766

Nj

Nježić Vid 45, 61, 64, 165, 291

O

Obrenovići 725
Oljača Ruža 308
Oman-ović Hamdija 61, 65, 90, 165,
214, 220, 415
Osmanović Galib 695
Osmić Omer 61, 68, 90, 165

P

Palislamović Zarif 906
Pantić Milan 62, 66, 168
Paipa Pije XII 48
Papić Avgustiln 370, 393, 438, 441,
478, 870, 877, 880, 881, 908, ">15
Pasko Bego 597, 598
Pašajlić Doka 62, 67, 167
Pavelie dr Ante 30, 31, 38, 42, 47,
52, 70, 77, 160, 163, 181, 222, 224,
226, 227, 228, 289, 322, 662, 665
Pavlović Mihailo 175
Pehlivanović Mehmed 61, 65, 90,
166
Peleš dr Ljubo 62, 169, 766
Peleš Rado 100
Perendija dr *Jopikim* 125
Perić Draeo 61, 166
Perić Patko 61, 169
Perm Đoko 555
Perković Mile 32, 61, 65, 165, 291

Perović dr Danica 61, 165, 199, 292,
308

Petrović Nikola 314
Pijade Moša 109, 122
Pjanić Abdulah 62, 66, 90, 169
Plenča Dušan 281, 282
Poibrić Kdhean 61, 65, 90, 165, 203
Podboj ing. Jan 858, 859, 863, 870,
875, 877, 880, 881
Polovina Ivan 742
Poljaković 391
Poljokan ing. Leon 630, 892, 893
Popovix Borivoje (Boro) 61, 169, 711,
766
Popović Mihailo – Kaja 61, 64, 279
Popović Stevo 62, 169, 291, 766, 771,
827
Porotoić Mustafa (Mujo) 61, 65, 90,
165, 415
Poaderac Nurija 215
Preka Aleksandar 28, 62, 66, 68, 169
Priibišić Lazo 62, 67, 167
Princip Slobodan – Seljo 43
Pucar Đuro – Stari 24, 25, 28, 30,
61, 64, 68, 122, 153, 154, 155, 156,
158, 160, 165, 173, 175, 177, 197,
213, 214, 226, 277, 282, 283, 291,
292, 293, 295, 304, 308, 318, 436,
437, 438, 445, 446, 480, 481, 482,
483, 490, 517, 562, 745, 869, 870,
892, 894, 898, 899, 900, 902, 903,
904, 905
Prunk Ivanka 897
Purić Božidar 162, 180, 182, 212, 281

R

Racković Veso 765
Radak Luka 906
Radić Rade 45, 77
Radić Riisto 673
Radić Simo 62, 67, 167
Radić Stieipan 48, 204, 205
Radiša Pero 49, 62, 65, 166
Radoičić Ignjat 66
Rađojčić Uglješa 816
Radovanovski 630
Radulović Ozren 873
Rajić Nikola 475
Rak girre 849
Rakita Niko 49
Rakita Petar 695
Fanv'c Hu;=eiin 906
Ramliak 765
RavVc Pelo 673
Rehanna Metko 849
Fedžić Enver 62, 64, 90, 166, 415
Ribar dr Ivan 28, 30, 109, 171

Ristić Vaso 555
Rizvanbegović Camil 856
Radić Slavko 62, 166, 230
Rodić Stevo 873
Roliš ing. Josip 870, 876, 877, 880,
881, 908, 915
Rasić Jovo 62, 65, 166
Rupčić Nikola (Nino) 171, 278
Ruipnik dr Lean 30, 70, 77, 181
Rus Josip 171, 280
Rustampašić Bećir 869, 870
Rustempašić Derviš 868
Rustansbegović Mujfoag 62, 66, 90,
169
Ruzvelt Franklin Delano 28, 282

S

Sabljić Petar 174
Saleta Karlo 475
Sandalj ing. Vukašin 392
Sarajlić Halil 47
Savić Brano 62, 66, 169, 673, 766
Savić Savo 25, 62, 67, 169, 212, 308
Seke ing. Dezider 882, 890
Seli-mfoegoivić ing. 877
Semak Vasilj 48, 62, 166, 219
Senjanin Ivo 725
Serneć Dušan 107, 108, 314, 316
Sikošek tog. Boris 858, 862, 863, 870,
871, 873, 879
Simatović Baško 62, 63, 166
Simić Bož'n 179, 281
Simić Branko 292
Simić Stanoje 281
Simović Dušan 281
Simović dr Vojislav 76
Smanović Hamdija 868
Slavić Božo 62, 167
Slavnić Ilija 46, 175
Smiljanić Ilija 725
Softić Fadila 487, 488
Softić Sađija 487, 488
Soldat Mitar 62, 64, 166
Spaho dr Mehmed 52, 77, 56, 207
Stainižić Bajo 37
Stanišić ing. Milenko 126
Stanišljević Pej-o 62, 63, 167
Starac Vujadin 725
Starina Novak 725
Starović Obren 62, 67, 167
Steipanović Ivan – Konjev 219, 283
Stspanović dr *Pero* 126
Stoiadinović Milan 207, 282
Stojanović dr Mladen 53, 78, 724
Stoj-mić Velimir (Veljo) 62, 166
Ston 281
Stošović Dobrivoje 268, 285

Strugar dr Savo 126
Subofčić Mitar 62, 64, 187
Sučević Bra-mko 294, 295
Sučić Florijaa 174, 198, 277, 291
Sudar 767
Sudžuka Muhamed 58, 62, 65, 69,
76, 89, 153, 154, 155, 159, 163, 277,
291, 308, 370, 414, 436, 437, 439,
445, 446, 479, 480, 483, 517, 562,
563, 666, 667, 688, 669, 670, 671,
673, 674, 675, 898, 902, 903, 904
Sunarić dr Ivo 766
Sužnjević Ljutoomir 856
Svačić Petar 724

S

Šabić Hazim 742
Šahinpašić Sarin 62, 169
Sakanović Halil 174, 220, 283, 414,
415
Šakota Dušan 816
Šakota Slobodan 62, 168
Šator Ibrahim 62, 67, 90, 167
Šegrt Vlado 62, 67, 69, 167, 291
Šehić ing. Ibrahim 392
Šehović Ahmet 62, 166
Sević Simo 62, 166
Šiljegović Boiško 62, 63, 69, 166
Šiljegović Miloš 62, 166
Šimović dr Luka 126, 308
Šimunović Braco 174
Š/ipka Zarko 309, 673
Škondrić Mihailo 62, 63, 166
Škorić Miloš 62, 169, 766, 771, 772,
827
škriivanić Milan 599
Škrivanić Miroslav 599
Slander ing. Joža 584, 882, 890
Šolaja Simela (Simo) 724
Šotra Mileniko 332
Špiler ing. Emil 439, 443, 444, 882,
883
Subašić dr Ivan 180, 188, 211, 281,
282, 319, 332
Šuljak Alija 86

T

Taba'ković Kemal 874
Tađić Pero 846, 847, 852
Tafro Derviš 462, 819
Tahirbegović Džafer 743
Tatlić dr Mehmed 58, 308, 415
Terček Dragutin 597
Todotrović dr Košta 253

Tainauer in. Karlo 370, 415, 419,
421, 439, 444, 500, 502, 745, 892,
893
Tolo Nikola (Niko) 62, 65, 69, 166,
277, 667, 670, 671, 674, 898, 902,
903
Tomislav kralj hrvatski 724
Tomljenović Dragan 474
Topčić Nešet 87, 88
Topić Sulejman 174, 415
Tošković Tošo 308
Trapo Sađo 854
Trikić Vaiso 62, 166, 292
Trišić Nikola 555
Turčinhodžić Adem 880, 882
Tvrtko, kralj bosanski 724

U

Ugljen mg. Cazim (Caza) 126, 174,
415, 439, 440, 442, 443, 444, 473,
858, 863, 864, 870, 875, 876, 877,
878, 879, 881, 882, 908, 915
Uzelac Franjo 584

V

Vaizović Vejail 742
Vajner Slaviša – Čiča 53, 724, 730
Varović ing. Ivo 419, 420, 470
Vasić Nenađ 63, 68, 168
Vasić Savo 175
Vejnović Svetožar 62, 63, 166, 673
Vejnović Mile 308
Verbić ing. Stane 596, 600
Vidmar Josip 28, 31
Vidimar ing. Milan 601, 602, 614, 615,
Ö71, 892
Vinarž Ivan 392

Vinterhalter Vilko 125, 879
Visarionovič Josif – Staljin 28, 33,
40, 70, 282, 383
Visković Finka 854
Vlatković Nemanja 62, 166
Vojnović Petar 63, 166
Vranješević Rada 32, 63, 166
Vranješević Žarko 63, 64, 166
Vučetić Savo 816
Vujanović Dragan 49, 62, 83, 166
Vujačić Marko 171
Vujasinović Todor (Tošo) 29, 33, 63,
64, 140, 153, 154, 166, 175, 269,
277, 291, 314
Vukić Sveto 62, 63, 78, 166
Vukoje Božo 63, 67, 168
Vulin Sava 63, 167

W

Wilhelm ing. Miroslav 867, 870, 892

Z

Zagorac Nikola 63, 166
Zaimović Muratbeg 174, 277, 291,
308, 414, 436, 445, 479, 480, 481,
483, 485, 517, 667, 668, 670, 671,
672, 673, 674, 898, 902
Zakušek Alojz 392
Zečević Vlado 32, 314, 356, 357
Zekić Miloš 63, 169
Zeković Veljko 635, 640
Zulić Mahmut 174, 414

Ž

Zarković dr. Grujica 422, 424
Zivković Petar 55, 78

GEOGRAFSKI REGISTAR

- Afrika 34, 69, 177, 224
Albanija 282
Aleksandrija 177
Amerika (vidi i Sjedinjene Ameri-
čke Države) 35, 40, 44, 71, 80,
81, 82, 89, 110, 162, 181, 192, 203,
211 242 290 411
Austrija 50, 51, 183, 267, 541, 725,
898
Austro-Ugarska 216, 283
- B**
- Ba 282
Banovići 219
Balkan 30, 40, 73, 226, 229, 723, 724,
725
Baltine Bare 468
Baljci 60, 78, 167
Banija 210, 214. 215. 255, 895
Banovići 506, 508, 707
Bania Luka 14, 28, 46, 60, 61, 64,
69, 90, 165, 277, 282, 292, 308, 361,
435, 461, 462, 478, 501, 519, 565,
592 (Prilog), 631, 668, 669, 674,
742, 743, 755, 760, 856, 880, 885,
895, 903, 904, 906, 909
Banjani 110
Bari 879
Bavar 469, 694
Beč 30, 541
Begov Po tak 508, 707
Belgija 516
Beograd 53, 58, 76, 77, 86, 135, 136,
207, 224, 260, 274, 281, 282, 554,
555, 557, 650, 652, 653, 666, 671,
744, 753, 772, 804, 809, 811, 855,
861, 862, 867, 879, 881, 907, 912
Berlin 30
Besarabija 35
Bešpelj 473
Bihać 27, 62, 64, 65, 87, 90, 166,
171, 225, 230, 280, 283, 479, 575,
592 (Prilog). 596, 674, 903, 904
Bijela Voda 444
Bijeljina 25, 28, 59, 60, 61, 62, 64,
66, 90, 147, 168, 169, 174, 224, 308,
592 (Prilog), 704, 705
Bila 803
Bileća 59, 60, 63, 67, 90, 111, 146,
167, 168, 320, 323, 324, 325, 326,
330, 592, (Prilog)
BArač 101, 705, 708, 762, 763, 768,
769, 770
Bistrica (potok) 849
Bjeljevac 390
Bjelosavljeviei 762
Bjeloševac 767
Blagaj (kod Kupresa) 61, 65, 165
Blažuj 67
Bliski istok 281
Bobani 112
Boka Kotorsika 6, 8, 82, 63(5)
Borci (kod Konjica) 59, 68, 167
Bosanska Bubica 46, 59, 62, 63, 121,
164, 166, 392, 592, (Prilog)
Bosanska Gradiška 59, 63, 164, 174,
309, 592, (Prilog)
Bosanska Krajina 25, 26, 28, 29, 37,
46, 49, 54, 79, 82, 83, 93, 97, 98,
99, 101, 102, 103, 104, 105, 117,
118, 120, 122, 125, 127, 128, 129,
141, 142, 143, 146, 148, 149, 164,
174, 191, 210, 211, 214, 215, 216,
230, 246, 253, 254, 255, 256, 257,
258, 262, 263, 264, 267, 282, 293,
296, 297, 298, 300, 305, 308, 310,
312, 338, 370, 372, 381, 382, 389,
406, 409, 414, 415, 436, 456, 466,
469, 472, 477, 478, 488, 489, 504,
510, 517, 574, 596, 608, 616, 722,
723, 725, 742, 747, 795, 817, 818,
820, 825, 828, 854, 857, 858, 884,
887, 888, 890, 895, 897, 899, 901,
902 904, 905, 910
Bosanska Krupa 59, 63, 164, 165,
167, 174, 592 (Prilog)
Bosanski Brod 391, 416
Bo?m'i<i Novi 62, 63, 166, 584, 592
(Prilog)
Bosanski Petrovac 26, 27, 29, 49,
59, 60, 64, 84, 85, 165, 279, 282,
292 (Prilog). 828, 905
Bosanski Samac 169, 705

Bosansko Grahovo 27, 28, 61, 64, 85, 110, 146, 165. 292, 592 (Prilog), 903
 Bosna (rijeka) 23
 Bosna 47, 48, 49, 51, 76, 104. 117, 198, 203, 205, 207, 209, 210, 216, 219, 220, 221, 226, 230. 267, 269, 275, 315, 553, 692, 887, 901, 903, 910, 911, 912, 913, 914
 Bosna i Hercegovina 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 63, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 82. 83, 85, 86, 109, 116, 119, 123, 124, 125, 129, 135, 142, 145, 146, 147, 150, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 204, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 216, 220, 221, 222, 225, B26, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 250, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 080, 262, 264, 265, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 297, 301, 304, 308, 319, 340, 342, 357, 361, 362, 403, 411, 413, 414, 432, 441, 456, 465, 467, 468, 474, 483, 487, 490, 510, 511, 513, 515, 516, 520, 521, 551, 552, 554, 555, 557, 558, 563, 564, 566, 567, 569, 586, 589, 595, 605, 618, 619, 620, 621, 623, 626, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 639, 640, 642, 643, 648, 649, 650, 651, 652, 680, 661, 662, 671, 674, 676, 677, 678, 680, 686, 691. 692, 699, 723, 725, 765, 767, 797, 800, 801, 802, 803, 814, 826, 831, 840, 858, 859, 860, 861. 862, 883, 854, 867, 871. 877, 882, 891, 894, 897. 898. 899, 900, 901, 902, 903, 905. 908, 909, 913, 915
 Brainci 61, 168
 Bratislava 174
 Bratunac 59; 68, 89, 168. 910
 Brčko 66. 592 (Prilog), 705. 762
 Breza 174, 513. 621. 631. 707, 858, 862, 875, 879
 Brgule 762
 Budimpešta 30
 Bugarska 34, 411

Bugojno 60, 64, 65, 165, 292, 415, 418, 419, 443, 444, 469, 470, 473, 474, 475, 476, 477, 500, 592 (Prilog), 597, 598, 674, 803, 828, 854, 859, 867, 868, 869, 871, 876, 882, 883, 884, 885, 888, 889, 893, 892, 902, 903, 905
 Bukinje 507, 513, 706
 Buikovica (kod Lopara) 61, 168, 292
 Bukovica (kod Travnika) 694
 Bukovina 35
 Busije 9, 174
 Busovača 584, 875, 885
 Butmir 704, 705

Cazin 65, 87, 174, 214, 592 (Prilog), 818, 830, 835
 Caizinska krajina 172, 214, 215, 216, 220, 280, 282, 283, 289, 411
 Centralna Bosna 49, 54, 97, 98, 127, 148, 153, 203, 204, 219, 267, 309, 616, 765
 Cikote 762
 Crkvice 324
 Crna Gora 36, 37, 45, 50, 53, 54, 80, 82, 110, 117, 136, 178, 182, 231, 267, 324, 635, 725, 901
 Crna Rijeka 61, 168, 279
 Crni Vrh 23

Čadavica 23
 Čajniče 592 (Prilog)
 Čapljina 62, 112, 168, 859
 Čehoslovačka 863
 Čelić 23
 Čevljanovići 707

D

Dabar 60, 67, 167, 323, 326, 329
 Dalmacija 36, 37, 72, 80, 135, 202, 204, 227, 245, 322, 875, 900, 903, 910, 912, 914
 Danska 36
 Demokratska Federativna Jugoslavija (vidi i Jugoslavija) 32, 44, 48, 72, 73, 74, 81, 88, 89, 104, 123, 124, 157, 161, 162, 170, 171, 172, 173, 180, 182, 184, 186, 189, 191, 193, 195, 197, 208, 213, 216, 219, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 258, 271, 273, 274, 282, 288, 294, 312, 353, 295, 397, 411, 414, 642, 676, 725, 907

Derventa 29, 45, 59, 60, 61, 64, 90,
 164, 165, 218, 219, 592 (Prilog),
 704, 705
 Divin 323, 324, 326
 Dujepar 34
 Doboј 66, 98, 592 (Prilog), 674, 705,
 764
 Dolac 615, 823, 871, 876, 892
 Donji Koričani 4^R 77
 Danji Vaxuf 63, 166, 415, 418, 419,
 443, 444, 469, 470, 511, 630, 871,
 875, 882
 Drava 36, 37'
 Dračevo (kod Ljubinja) 62, 67, 167
 Drina 23, 32
 Drinić 60, 64, 279
 Drinska banovina 632, 633
 Drvar 26, 45, 59, 62, 64, 84, 85, 148,
 148, 151, 164, 166, 200, 264, 277,
 292, 333, 532, 535, 546, 547, 548,
 549, 550, 616, 828, 871, 873, 897,
 902, 903, 904, 905
 Duboštica 707
 Dubrav 219
 Dubrave 62, 67, 90, 167, 322, 323
 Dubrovnik 598
 Dulići 323
 Duvno 61, 65, 165, 166, 207, 592 (Pri-
 log)

Ö

Đevđelija 178
 Đurđevik 508, 707

E

Engleska (vidi i Velika Britanija)
 35, 40, 44, 71, 80, 81, 82, 89, 108,
 110, 162, 203, 212, 242, 290, 649
 Evroipa 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 42,
 54, 69, 70, 79, 162, 177, 199, 212,
 216, 253, 259, 411, 723

F

Fatnica 59, 79, 90, 167, 324, 329
 Fazlagića Kula 322
 Finska 34, 70, 218, 411
 Foča 592 (Prilog), 769, 770
 Fojnica 62, 65, 69, 166, 208, 277,
 592, (Prilog), 859, 883, 884, 885

G

Gacko 28, 46, 60, 61, 62, 67, 69, 111,
 112, 126, 146, 167, 277, 292, 324,
 325, 326, 330, 331, 334, 408, 592,
 (Prilog)

Gajevi 762
 Galicija 50, 219
 Glamoč 59, 61, 64, 97, 98, 120, 146,
 148, 164, 165, 254, 293, 511, 532,
 584, 592 (Prilog), 616, 844, 845;
 846, 847, 851, 852, 857, 873
 Glasinac 61, 67, 148, 168, 765, 768
 Glavice 854
 Glogovac 219, 444, 469
 Goleš 622 i
 Gomel 33
 Gorazde 169, 704, 705, 743
 C-ornje Babine 60, 279
 Gornje Grnjelovo 174
 Gornji Koričani 175
 Gornji Vakuf 65, 166, 208, 599, 616,
 884
 Gorica 37
 Gorski kotar 227
 Gradačac 59, 62, 66, 90, 168, 169,
 592 (Prilog), 763
 Grahovo – Vidi Bosansko Grahovo
 Grdanovci 291
 Gračanica 101, 592 (Prilog), 704
 Gračanica (kod Bugojna) 597, 600,
 803, 877, 888, 889

H

Halilovci 391
 Hamburg 474
 Han Bila 803, 888
 Han Pijesak 23
 Harkov 34
 Hašaini 59, 63, 165, 174, 391, 469
 Hercegovina 24, 45, 49, 109, 110, 111,
 113, 116, 117, 118, 119, 125, 126,
 143, 146, 148, 149, 150, 153, 156,
 167, 178, 192, 202, 203, 207, 221,
 246, 255, 256, 267, 268, 283,, 292,
 319, 320, 322, 323, 324, 325, 326,
 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333,
 334, 406, 407, 408, 409, 413, 456.,
 466, 483, 488, 517, 531, 551, 573,
 574, 660, 674, 796, 815, 816, 820,
 857, 871, 877, 898, 899, 900, 901,
 902, 908, 909
 p-prppff Novi 635
 Holandija 253
 Hrasno 111
 Plrgar 27
 Hnipavci 906
 Hrvaćani 219
 Hrvatska 37, 43, 48, 50, 53, 54, 72,
 80, 82, 123, 126, 163, 171, 172,
 182, 183, 184, 185, 204, 205, 207,
 215, 216, 219, 226, 227, 230, 231,

235, 280, 284, 289, 294, 295, 304,
305, 308, 314, 315, 322, 361, 479,
552, 619, 622, 725, 809, 818, 830,
835, 900
Hrvatsko Međumurje 227
Hrvatsko Primorje 36, 227

I

Imamovići 762
Imotski 845
Istočna Bosna 23, 24, 25, 42, 48, 49,
54, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
155, 110, 125, 126, 142, 143, 144,
146, 148, 149, 150, 153, 154, 162,
163, 168, 192, 224, 225, 264, 267,
282, 289, 292, 203, 294, 305, 334,
339, 403, 413, 466, 489, 490, 492,
496, 502, 503, 505, 506, 509, 517,
551, 574, 583, 703, 704, 745, 746,
760, 761, 766, 767, 769, 820, 827,
864, 866, 901
Istočna Pruska 286
Istočna Srbija 808
Istra 37, 204
Italija 34, 36, 69, 70, 77, 79, 123,
178, 212, 328, 913
Ivančici 762

Jaiblanica (kod Lopara) 100, 767
Jadransko more 224
Jajce 49, 60, 64, 76, 90, 104, 105,
146, 148, 165, 171, 198, 226, 231,
280, 283, 296, 335, 415, 417, 419,
•420, 435, 436, 439, 443, 444, 445,
456, 464, 469, 470, 473, 474, 476,
477, 478, 479, 485, 486, 487, 488,
489, 490, 491, 496, 500, 501, 502,
503, 505, 506, 509, 510, 511, 517,
520, 531, 534, 535, 551, 552, 558,
562, 563, 570, 572, 573, 575, 583,
585, 586, 592 (Prilog), 593, 596,
599, 600, 601, 602, 608, 609, 614,
615, 616, 617, 618, 619, 624, 625,
626, 630, 632, 634, 640, 643, 655,
660, 667, 676, 678, 688, 694, 695,
700, 701, 702, 712, 745, 747, 772,
795, 796, 797, 800, 803, 814, 817,
818, 820, 822, 826, 828, 829, 830,
832, 834, 835, 840, 844, 845, 852,
853, 856, 858, 859, 860, 864, 866,
867, 868, 869, 870, 871, 874, 876,
882, 883, 884, 885, 888, 891, 892,
894, 895, 896, 897, 898, 905, 908,
915

Janj 60, 90, 148, 168, 297, 443, 444,
469, 700
Jasenica 707
JeLašinovci 166
Jugoslavija (vidi i Demokratska
Federativna Jugoslavija) 26, 30,
31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45,
46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 56,
57, 58, 68, 70, 74, 76, 77, 79, 80,
81, 84, 86, 87, 89, 104, 105, 130,
136, 138, 150, 156, 161, 163, 169,
170, 171, 173, 174, 177, 178, 179,
181, 183, 184, 185, 186, 188, 189,
190, 198, 202, 203, 205, 209, 210,
211, 212, 213, 214, 216, 217, 220,
221, 222, 224, 225, 226, 228, 231,
233, 239, 244, 248, 252, 253, 259,
260, 266, 267, 268, 272, 275, 281,
282, 284, 285, 286, 287, 290, 298,
301, 309, 315, 361, 362, 368, 385,
386, 389, 398, 402, 411, 413, 414,
423, 451, 458, 459, 467, 493, 499,
515, 516, 578, 584, 586, 589, 595,
618, 622, 633, 635, 638, 648, 649,
655, 660, 666, 686, 708, 723, 725,
744, 797, 800, 803, 805, 811, 820,
830, 831, 855, 861, 900, 901, 902,
903, 904, 915

K

Kairo 30, 31, 32, 39, 44, 47, 80, 88,
162, 180, 281
Kakanj 443, 473, 512, 631, 707, 875,
879
Kalinovik 769, 770
Kamenica 59, 64, 164, 277
Karaula (kod Travnika) 694, 695
Kesići 61, 165
Kiseljak 23
Kladanj 67, 592 (Prilog) 768
Klanac Potok 508
Klekovača 254
Klofeoevac 383
Ključ 32, 60, 64, 120, 127, 141, 165,
174, 264, 296, 469, 592 (Prilog),
616, 828, 857, 903, 904, 905, 906,
907
Knešpolje 59, 63, 164, 166
Kolašin 82, 640
Konić 59, 68, 90, 111, 167, 208, 325,
592 (Prilog), 851
Kaprivna 742
Koraj 23, 66
Kordun 210, 215
Korićani (vidi Donji Korićani)
Kosmet 282
Kotor 635

Kotor Varoš 59, 60, 61, 64, 90, 165,
166, 174, 175, 592 (Prilog), 895
Kozara 46, 49, 79, 83, 97, 98, 120,
121, 122, 146, 199, 216, 254, 264,
266, 267, 296, 309, 456, 532, 853,
887, 897
Kozarac 219, 391, 472
Kozica 742
Kozin 390
Krajina — Vidi Bosanska Krajina
Kravice 59, 66, 69, 168, 277
Kreka 506, 507, 508, 509, 513, 708,
708, 709, 770, 771
Kreševo 174
Kravaja 513
Krivojevići 762
Krupa na Vrbasu 63, 64, 166
Krušćica 622
Kukavica 707
Kuipres 65, 146, 201, 264, 293, 443,
511, 592 (Prilog), 848, 849
Kursk 33, 34

Lastva 59, 62, 110, 167
Liiievče Polje 99
Lika 53, 202, 245
I/innik 742, 760
Lišnja 47
Livno 59, 62, 65, 126, 146, 164, 165,
166, 174, 198, 207, 292, 511, 584,
592 (Prilog), 674, 745, 828, 840,
844, 845, 847, 848, 849, 850, 851,
852, 859, 871, 873, 874, 893, 897,
903, 905
London 47, 52, 56, 72, 77, 179
Lopare 61, 66, 168
Lukavac (kod Nevesinja) 62, 67,
176, 323, 326
Lukavac (kod Tuzle) 490, 708, 709

Lj

Lješljani 60, 63, 166
Ljig 282
Ljubia 389, 390, 391, 392, 443, 468,
472, 473, 476, 512, 513, 602, 614,
615, 859, 871, 877, 878, 881
Ljubija Islam 390
Ljubinja 62, 67, 167, 324, 325, 326,
330, 331, 592 (Prilog)
Ljubljana 77, 135, 260, 809
Ljubuški 61, 90, 167, 322, 323, 592
(Prilog)

M

Mačkovac 61, 66, 69, 100, 168, 277,
767
Mačva 224, 225
Mađarska 34, 35, 70, 411, 768
Maglaj 60, 63, 66, 165, 166, 592 (Pri-
log), 704, 705
Majeвица 707, 762, 763, 764, 767, 768,
770
Majkić Japra 153, 155
Makedonija 50, 79, 80, 108, 182, 231,
725
Mala Kladuša 283
Mezigrāja 707
Milici 60, 168
Minsk 213
Miošići 61, 168
Mlinište 845
Modran 707
Modrica 65, 169, 705
Mokro 61
Moluhe 507
Moskva 35, 77, 182, 282
Moslavina 295
Mostar 28, 29, 59, 60, 61, 63, 68, 69,
89, 90, 167, 168, 277, 292, 308,
321, 330, 461, 462, 512, 513, 519,
592 (Prilog), 631, 674, 815, 880,
895
Mrkonjić Grad 25, 26, 28, 32, 60, 62,
64, 76, 79, 104, 105, 146, 147, 165,
166, 174, 262, 296, 592 (Prilog),
616, 828, 857, 886, 889, 897, 905
Mušići 508, 707

N

Negotin 382, 383
Nemila 584
Neretva 208
Nevesinje 59, 67, 112, 167, 325, 326,
330, 331, 592 (Prilog)
Nezavisna Država Hrvatska 37, 42,
43, 58, 136, 216, 217, 459, 474,
489, 490, 493, 514, 557, 584, 592
(Prilog), 618, 634, 649, 661, 662,
708, 900, 902
Nova Lišnja 219
Novi Sad 135
Novo Selo 65
Norveška 36

Nj

Njemačka 33, 34, 35, 36, 39, 69, 79,
108, 182, 211, 213, 215, 230, 244,
283, 290, 300, 301, 411, 552

O

Obudovac 61, 169
 Odesa 35
 Odžak 59, 169
 Okruglica 762
 Orašje 219, 704
 Orža 213
 Osijek 135, 598, 847
 Ostrožac 208
 Oštrelj 547
 Otočac 82
 Ozren 746, 762, 769, 770

P

Pađani 63, 168
 Palančište 62, 63, 166, 392, 472, 473, 888
 Palanka 391, 392, 469, 472
 Pariz 281
 Pećigrad 214
 Peljave 62, 169
 Pešta – vidi Budimpešta
 Petrovac – Vidi Bosanski Petiovac
 Pijava 50
 Plana 323, 326
 Plitvička jezera 82
 Pliva 417, 419
 Podgrmeč 49, 245, 246, 262, 264, 296, 532, 883, 887, 897
 Podlipnik 762
 Potrova 762
 Podžeplje 762
 Poljska 216, 217, 286
 Popovi 60, 169, 308, 765
 Papovici 59
 Popovo Po>lje 110, 111, 112, 113, 114, 148, 323, 329
 Posavina 23, 99, 100, 146, 225, 634, 762, 763, 770, 909
 Posušje 592 (Prilog)
 Prekaja 164
 Prevalje 390
 Prijedor 60, 62, 63, 121, 165, 166, 282, 390, 392, 468, 472, 592 (Prilog), 601, 602, 615, 616, 818, 828, 859, 877, 878, 886, 887, 897, 905
 Primorje 396
 Primorska banovina 632
 Prnjavor 45, 47, 48, 59, 60, 61, 62, 64, 89, 147, 165, 166, 219, 270, 279, 532, 584, 592 (Prilog), 616, 828, 905-
 Proror 68, 90, 202, 207, 208, 584, 592 (Prilog), 884, 885

Pržići 762
 Pula 138
 Puračić 506, 507, 706

R

Radin 508, 707
 Radujevac 383
 Rakova No,ga .762
 Rama 208
 Ramie 906
 Rasavci 742
 Ribnik 52, 60, 142, 145, 165, 297, 908
 Rijeka 138
 Rim 178
 Rogatica 39, 62, 67, 146, 169, 592 (Prilog), 707, 767
 Romanija 101, 143, 168, 765, 768, 769, 770
 Rūmunija 34, 35, 70, 101, 411

S

Sajkovići 62, 65, 166
 Samobor (kod Gacka) 167
 Sandžak 37, 80
 Sana 390, 392, 472
 Sanka 293, 295, 297, 300, 304, 305, 308, 310, 315, 318, 334, 339, 340, 352, 357, 360, 369, 370, 372, 374, 381, 382, 389, 393, 403, 406, 408, 469, 476, 478, 906
 Sanski Most 62, 63, 147, 164, 166, 170, 174, 177, 232, 233, 234, 236, 239, 240, 241, 242, 252, 276, 279, 291, 371, 372, 418, 456, 592 (Prilog), 616, 742, 743, 754, 760, 828, 859, 869, 878, 887, 895, 903, 904, 905
 Sarajevo 14, 15, 16, 17, 27, 28, 47, 59, 60, 61, 67, 68, 69, 76, 77, 89, 90, 135, 168, 169, 174, 207, 208, 214, 277, 279, 284, 285, 361, 391, 461, 462, 510, 511, 512, 513, 516, 517, 519, 553, 554, 555, 563, 565, 567, 592 (Prilog), 620, 641, 650, 652, 662, 668, 669, 674, 704, 705, 747, 809, 856, 858, 862, 879, 887, 895
 Sase 707
 Sava 23, 37, 767
 Semberia 146, 224, 225, 762, 763, 764, 766
 Semešnica 875
 Semizovac 707
 Seōna 707
 Simin Han 490, 506, 508, 509, 708

- Sinj 845
 Sirovine 762
 Sisak 598
 Sitnica 908
 Sjedinjene Ameriške Države (vidi i Amerika) 164, 213, 282, 300
 Skela (kod Jajca) 417, 419, 469
 Skender Vakuf 59, 165
 Skoplje 135, 426, 809
 Slavinovići 704, 709
 Slavonija 82, 182, 204, 219, 245, 280, 598, 900
 Slavonski Brod 416, 598
 Slatina (kod Saniskag Mosta) 63
 Slovenija 31, 36, 37, 50, 54, 77, 80, 212, 230, 254, 315, 725, 809
 Slovenska Bistrica 861
 Sočanica 165
 Sofija 35
 Sokolac 60, 469, 704, 705, 767
 Sokoline 444
 Solin 851
 Sovjetski Savez (vidi i SSSR) 31, 33, 34, 35, 36, 40, 44, 46, 48, 50, 71, 77, 81, 82, 89, 110, 162, 164, 177, 181, 182, 192, 203, 205, 211, 213, 219, 220, 236, 242, 281, 282, 290, 300, 328, 383, 411, 519, 520
 Split 36, 809, 845, 851, 852
 Spreča 23, 768
 Srbija 30, 32, 37, 38, 39, 45, 47, 50, 53, 79, 80, 108, 136, 182, 183, 184, 185, 188, 189, 224, 231, 267, 288, 320, 552, 666, 725, 766, 767, 809, 887, 898, 906
 Srebrenica 47, 66, 308, 592 (Prilog), 704, 705, 707
 Srebrenik 65, 101
 Srednja Bosna 24, 45, 48
 Srednje 762
 Sredozemlje 69
 Srijem 598, 767
 Sokolovo 906
 SSSR (vidi i Sovjetski Savez) 520, 723, 728
 Staljingrad 34, 177, 181
 Stara Gradiška 309
 Stara Lišnja 219
 Stara Rijeka 390, 877, 881
 Stari Majdan 390
 Staro Selo 444
 Stekerovci 59, 64, 164
 Stolac 60, 62, 67, 90, 167, 324, 325, 326, 330, 331, 592 (Prilog)
 Stomarine 762
 Stražba 707
 Strmica 62, 67, 169
 Strvice 61
 Sveti Urh 77
 Svodna 62, 166
 Suhaja 59, 164
 Suho Polje 60, 66, 165
 Suvaja 60, 165, 282
- S**
- Šehbegovići 762
 Sator 254, 273
 Satorovići 60, 67, 90, 169, 292
 Ščit 65, 69
 Sehići 907
 Sekovići 25, 62, 63, 66, 169, 292, 766, 768, 769, 770, 772
 Sije 554
 Šjprage 532, 881
 Široki Brijeg 618, 619
 Štrpci 553
 Sumadija 725
 Sujica 844, 845, 851, 874, 875
 Sujica (potok) 847
- T**
- Taganrog 33
 Tarevci 763
 Teheran 182, 282
 Teočak 27
 Taslić 61, 65, 165, 175, 203, 474, 477, 592 (Prilog), 871, 872, 873, 881, 885, 896
 Tešanj 64, 167, 592, (Prilog)
 Timok 36
 Tiškovac 174
 Tofout 23
 Todorovo 174
 Topusiko 280
 Torlakovac 694 -
 Travnik 29, 49, 58, 60, 65, 77, 90, 165, 166, 167, 168, 175, 418, 512, 583, 584, 592 (Prilog), 615, 617, 618, 619, 620, 642, 643, 674, 694, 695, 803, 826, 828, 856, 857, 858, 859, 888, 859, 868, 889, 871, 875, 876, 881, 883, 884, 885, 887, 888, 892, 902, 905, 910
 Trebava 23, 746, 762, 769, 770
 Trebinje 59, 60, 61, 62, 67, 112, 167, 202, 277, 279, 325, 330, 592 (Prilog), 635, 674, 895
 Triglav 178
 Trnava 767
 Trnovo 279
 Trst 36, 138
 Turbe 65, 584
 Turska 183, 267, 411, 898
 Tušnica 874

Tuzla 28, 48, 59, 60, 61, 62, 66, 69, 90, 98, 99, 100, 101, 168, 169, 174, 204, 277, 461, 462, 464, 504, 508, 519, 592 (Prilog), 674, 702, 704, 705, 706, 708, 709, 710, 745, 760, 762, 764, 765, 766, 770, 771, 827, 859

U

Ugljevik 506, 707
Ulci'nj 36
Ukrajina 219, 245
Una 393
Unae 547

V

Varcar Vakuf 76
Vareš 513, 762, 765, 875, 879
Varošluk 65
Vasilici 772
Vašmgtoffi 178
Vedro Polje 59, 64, 165
Veličani 62, 167
Velika Britanija (viidi i Engleska) 77, 164, 178, 181, 189, 192, 211, 213, 282, 300, 411
Velika Kladuša 174, 280, 282
Velika Rujiška 62, 63, 166, 279, 282, 308, 393
Vesela 597, 599, 888
Vijačani 61, 64, 165
Vilusi 110
Vinac 469, 694
Vis 281, 282, 312, 314, 353, 356, 368, 383, 393, 402, 409, 421, 422, 448
Visoko 23, 208, 501, 592 (Prilog), 618, 704, 705, 880, 885
Višegrad 592 (Prilog)
Vitebsk 213
Vite" 584, 620, 622, 623, 871, 876, 881

Vlasenica 59, 60, 66, 90, 146, 162, 168, 592 (Prilog), 704, 705, 766, 767
Vojvodina 80, 245, 654, 766
Vranjski Potok 622
Vražalice 49, 169
Vražiči 767
Vrbas 417, 419, 444, 599, 600
Vrbaska banovina 632, 633
Vršani 62, 169
Vukosavci 62, 169
Vuikovar 598

Z

ZadaT 138
Zagreb 53, 58, 76, 77, 135, 140, 172, 207, 224, 260, 285, 391, 416, 418, 474, 475, 502, 557, 570, 573, 598, 650, 662, 663, 665, 670, 861
Zalukoviik 762
Zapadna Bosna 43, 150, 224, 267
Zdena 286
Zenica 592 (Prilog), 621, 631, 707, 858, 862, 871, 872, 875, 879, 902, 903, 904
Zetska banovina 633
Zovi Do 323
Zubci 110
Zvijezda (planina) 762, 765
Zvormiik 58, 62, 66, 87, 98, 168, 592 (Prilog), 704, 762

W'

Z

Zepče 584, 592 (Prilog), 704, 902, 903, 904
Zivanj 62, 67
Zivinice 508, 705, 707, 709
Zitomir 33

S A D R Ź A J

	Strana
Predgovor	5
Skraćenice	19
DOK	21
PRIPREME ZA OSNIVANJE ZAVNOBiH-a . sZT.	23
1. 14. septembar 1943. Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu Oblasnom komitetu KPJ za Hercegovinu u kome se daje pregled vojne i političke situacije u istočnoj Bosni i obavještava o uslovima za formiranje ZAVNOBiH-a	23
2. 14. oktobar 1943. Izvod iz izvještaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu Centralnom komitetu KPJ u kome se, pored ostalog, izvještava i o preduzetim mjerama za obrazovanje ZAVNOBiH-a	24
3. [Riibnik], 15. novembar 1943 Oblasni komitet KPJ za Bosansku krajinu obavještava okružne komitete KPJ da će se 23. novembra u Mrkonjić-Gradu održati skupština za izbor ZAVNOBiH-a i upućuje ko sve treba da dođe kao delegat na skupštinu	25
4. 15. novembar 1943. Okružni komitet KPJ za drvarski okrug obavještava Sreski komitet KPJ [Bosanski] Petrovac da će se 25. novembra 1943. održati u Mrkonjić-[Gradu] zasjedanje ZAVNOBiH-a i traži da se izvrše pripreme za odlazak delegata sa okruga koji će se okupiti u Bosanskom Petrovcu	26
PRVO ZASJEDANJE ZAVNOBiH-a	28
5. Mrkonjić Grad, [25/26] novembar 1943. Zapisnik Prvog zasjedanja ZAVNOBiH	23
– Zapisnik Verifikacionog odbora Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a	33
	935:

– Referat Rodoljuba Čolakovića: O spoljnoj i unutrašnjoj političkoj situaciji	33
– Referat Osmana Karabegovića: Značaj ZAVNOBiH-a	49
– Spisak članova ZAVNOBiH-a i članova AVNOJ-a izabranih na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a	58
– Spisak članova Predsjedništva ZAVNOBAH-a izabranih na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a	68
– Rezolucija Prvog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine	69
 DJELATNOST ZAVNOBiH-a IZMEĐU PRVOG I DRUGOG ZASJEDANJA	 79
6. [Mrkonjić-Grad], 26. novembar 1943. godine. Proglas Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine – Narodima Bosne i Hercegovine	79
7. 3. decembar 1943. Oblasni NOO za Bosansku krajinu dostavlja Okružnom NOO za Kozaru Proglas ZAVNOBiH-a narodima Bosne i Hercegovine i daje upute o rasturanju	82
8. 10. decembar 1943. Okružni NOO za Kozaru izvještava Oblasni NOO za Bosansku krajinu o načinu rasturanja i tumačenja Proglasa ZAVNOBiH-a	83
9. 10. decembar 1943. Okružni NOO za Kozaru dostavlja sreskim NOO sa svog područja Proglas ZAVNOBiH-a i daje uputstva kako ga treba narodu protumačiti	83
10. 28. decembar 1943. Okružni komitet KPJ Drvar dostavlja Sreskom komitetu KPJ Bosanski Petrovac odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a i Rezoluciju Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a i daje uputstva za prorađu	84
11. Decembar 1943. Proglas Muslimana vijećnika ZAVNOBiH-a Muslimanima Bosne i Hercegovine	85
12. 13. februar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a dostavlja Oblasnom NOO za Bosansku krajinu statističke formulare za prikupljanje podataka o privrednom i zdravstvenom životu naroda i daje uputstva za popunjavanje	93
13. 3. mart 1944. Izvještaj Predsjedništva ZAVNOBiH-a Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije o problemu ishrane vojske i civilnog stanovništva na oslobođenoj teritoriji Bosanske krajine, centralne i istočne Bosne	97
14. 5. mart 1944. Izvještaj Inicijativnog oblasnog odbora za istočnu Bosnu Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o radu i stanju narodne vlasti na teritoriji oblasti	99
15. 6. mart 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a traži da Oblasni NOO za Bosansku krajinu pristupi formiranju privrednih ko-	

	misija pri Oblasnom i okružnim NO odborima i daje upute za organizaciju predstojećih sjetvenih radova	.102
16.	16. mart 1944. Pismo Dr Vojislava Kecmanovića, predsjednika ZAVNOBiH-a, Predsjedništvu I oblasne konferencije za izbor Oblasnog NOO za istočnu Bosnu, u kome pozdravlja formiranje Odbora i ukazuje na politički značaj dalje izgradnje NO vlasti	.103
17.	16. mart 1944. Upute Povjereništva za finansije NKOJ svim zemaljskim 'oslobodilačkim odborima io organizaciji finansijske službe i novčanih zavoda po pokrajinama	.105
18.	31. mart 1944. Predsjedništvo AVNOJ-a traži od Predsjedništva ZAVNOBiH-a izvještaj o razvoju narodne vlasti i njenih organa od početka ustanka, kao i dostavu zakonskih akata koji se odnose na organizaciju državne uprave u Bosni i Hercegovini	.109
19.	4. april 1944. Privremeni oblasni NOO za Hercegovinu šalje Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izvještaj o svom radu, političkoj i ekonomskoj situaciji, kao i stanju NOO u Hercegovim	.109
20.	9. april 1944. Dopis Predsjedništva ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Hercegovinu u kome se ukazuje na specifičnosti razvoja NOP u Hercegovini i daju uputstva za politički rad u masama	.116
21.	24. april 1944. Dopis Predsjedništva ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Bosansku krajinu u kome se daju uputstva za popunjavanje statističkih fiormiulara i objašnjava značaj i uloga statističke službe	.120
22.	24–25. april 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNO-BiH-a	.122
23.	25. april 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a traži od Oblasnog NOO za Bosansku krajinu lizvještaj o sprovođenju sjetvene kampanje i organizaciji privredne službe pri narodnooslobodilačkirn odborima	.127
24.	27 april 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a traži od Oblasnog NOO za Bosansku krajinu izvještaj o razvoju i stanju NOO u Bosanskoj krajini	.129
25.	[27. april 1944.] Povjereništvo za ekonomsku obnovu NKOJ dostavlja ZAVNOBiH-u Uputstvo za rad organa za ekonomsku obnovu	.130
26.	28. april 1944. Dopis Predsjedništva ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Bosansku krajinu kojim traži da se u jednom selu ključkog sreza izvrši anketa o stanju gladi	.141
27.	[Ribnik], 9. maj 1944. Dopis Predsjedništva ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu u kome se ukazuje na karakteristike razvoja NO vlasti u Bosanskoj krajini i istočnoj Bosni i traži izvještaj o političkim, ekonomskim i drugim prilikama, kao i o postanku i razvoju NOO na teritoriji oblasti	.142

28. [Ribnik], 9. maj 1944. Odluka Predsjedništva Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine o sazivu Vijeća na Drugo zasjedanje	145
29. [Ribnik], 11. maj 1944. Izvještaj Predsjedništva ZAVNOBiH-a Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije o problemu ishrane na oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine	145
30. [Drvar], 19. maj 1944. Povjereništvo za sudstvo NKOJ dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a prijedlog za formiranje i rad opštinskih, sreskih i okružnih narodnih sudova, kao i sudskog odjeljenja ZAVNOBiH-a	151
31. [Majkić Japra], 17. juni 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	153
32. [Majkić Japra], 21–23. juni 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	155
33. Vlasenica, 25. juni 1944. Proglas konferencije članova AVNOJ-a 1 ZAVNOBiH-a iz istočne Bosne, kojim se narod istočne Bosne poziva na odlučnu borbu protiv okupatora i narodnih izdajnika	162
 DRUGO ZASJEDANJE ZAVNOBiH-a	 164
a) Prva sjednica 30. juna /1. jula 1944. godine	164
34. Sanski Most, 30. juni – 2. juli 1944. Zapisnik Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a	164
– Spisak vijećnika ZAVNOBiH-a na Drugom zasjedanju	164
– Pozdravni telegrami	169
– Pozdravni govor Nikole Rupčića, izaslanika ZAVNOBiH-a	171
– Utvrđivanje dnevnog reda	173
– Izbor Verifikacionog odbora i zapisničara	174
– Prijem novih vijećnika u ZAVNOBiH	174
– Izbor radnog predsjedništva II zasjedanja	175
– Usvajanje Odluke o poslovniku za rad zasjedanja ZAVNOBiH-a	175
– Referat Đure Pucara Starog: Značaj odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a za dalji razvoj narodnooslobodilačkog pokreta Bosne i Hercegovine	177
– Referat Hasana Brkića: O izgradnji bosansko-hercegovačke državnosti u okviru Demokratske Federativne Jugoslavije	189
– Izvještaj Verifikacionog odbora	197
– Diskusija o referatima Đure Pucara Starog i Hasana Brkića	197
 b) Druga sjednica 1/2. juli 1944. godine	 y
(Nastavak diskusije o referatima Đure Pucara Starog i Hasana Brkića)	213
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o odobrenju rada bosansko-hercegovačke delegacije na Drugom zasjedanju AVNOJ-a	231

Usvajanje Odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine	232
Usvajanje Deklaracije ZAVNOBiH-a o pravima građana Bosne i Hercegovine	233
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o stvaranju Zakonodavnog odbora	236
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština u Federalnoj Bosni i Hercegovini	237
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o uspostavljanju Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača	240
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o uspostavljanju Vjerske komisije	241
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o izborima za seoske, opštinske i gradske narodno-oslobodilačke odbore i sreske, okružne i oblasne narodnooslobodilačke skupštine	241
– Referat Dušana Ivezića: Privredni zadaci naših narodnih vlasti	242
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o raspisivanju zajma narodnog oslobođenja	252
– Referat dr Vase Rutozana: Zdravstveno stanje našeg naroda	252
– Referat Ante Babica: Rad narodnooslobodilačkih vlasti na prosvjetnom polju	259
– Diskusija o referatima Dušana Ivezića, dr Vase Butozana i Ante Babica	266
– Usvajanje Odluke ZAVNOBiH-a o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBiH-a u vremenu između Prvog i Drugog zasjedanja	276
– Izbor Predsjedništva ZAVNOBiH-a	277
– Izbor Zakonodavnog odbora pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a	278
– Završetak zasjedanja	278

DJELATNOST ZAVNOBiH-a IZMEĐU II i IH ZASJEDANJA

35. Zdena, 3. juli 1944. Proglas Izvršnog odbora narodnooslobodilačkog pokreta Bosne i Hercegovine – Narodima Bosne i Hercegovine	286
36. [Grdanovci], 6. juli 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	291
37. [Sanica], 12. juli 1944. Zapisnik sjednice užeg Predsjedništva ZAVNOBiH-a	293
38. 12. juli 1944. Odjel narodne prosvjete ZAVNOBiH-a obavještava Odjeljenje za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a da će se oko 20.	

	avgusta 1944. godine održati savjetovanje prosvjetnih radnika Hrvatske i poziva da ZAVNOBiH uputi svoje izaslanike . . .	294
39.	[Sanica], 18. juli 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	295
40.	[Sanica], 19. juli 1944. Izvještaj Predsjedništva ZAVNOBiH-a Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije o stanju ishraine stanovništva u Bosanskoj krajini	295
41.	[Sanica], 23. juli 1944- Predsjedništvo ZAVNOBiH-a upućuje Oblasni NOO za Bosansku krajinu na koji način treba organizovati stalnu brigu i pomoć ratnim vojnim invalidima	297
42.	[Sanica], 25. juli 1944. Projekt uputstava Zemaljske komisije ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača o radu organa komisije, organizaciji službe pri NOO i načinu prikupljanja podataka i dokaznog materijala	300
43.	[Sanica], 28. juli 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	304
44.	[Sanica], 5. avgust 1944. Odjeljenje za ekonomsku obnovu ZAVNOBiH-a upućuje Oblasni NOO za istočnu Bosnu kako treba popunjavati priloženi forimular za prikupljanje podataka o imovini koju je opljačkao okupator i domaći izdajnici	305
45.	[Sanica], 6. avgust 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	308
46.	7. avgust 1944. Zastavnik Žarko Šipka saopštava Predsjedništvu ZAVNOBiH-a podatke o svom radu u zadružnim organizacijama prije rata	309
47.	[Sanica], 16. avgust 1944. Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a traži od Oblasnog NOO za Bosansku krajinu podatke o granama privrede pri NOO podatke o osoblju koje radi u resoru privrede, kao i o stanju zanata u oblasti	310
48.	[Sanica], 18. avgust 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a	310
49.	[Vis], 19. avgust 1944. Povjereništvo unutrašnjih poslova NKOJ dostavlja Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a upute za organizaciju i rad organa unutrašnje uprave pri NOO	312
50.	[Vjs], 19. avgust 1944. Zapisnik konferencije održane u Povjereništvu za privredu - NKOJ povodom nekih aktuelnih finansijskih pitanja u federalnim jedinicama	314
51.	[Sanica], 22. avgust 1944. Odjeljenje za ekonomsku obnovu ZAVNOBiH-a traži da Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri Oblasnom NOO za istočnu Bosnu prouči mogućnost uređenja grupnih zanatskih radiona i drugih objekata za proizvodnju građevinskog materijala	317
52.	[Sanica], 25. avgust 1944. Zapisnik o prijemu novca od Dure Pucara Starog za Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a	318

53. [Crkvice], 26. avgust 1944. Izvještaj Privremenog -oblasnog NOO za Hercegovinu Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o političkoj situaciji u oblasti i radu odbora	319
54. [Sanica], 26. avgust 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a traži od Oblasnog NOO za istočnu Bosnu podatke o potrebama civilnog stanovništva u hrani, odjeći, obući, lijekovima i drugom materijalu	334
55. [Jajce], 27. avgust 1944. Nastavni program jednomjesečnog kursa za čuvare šuma	335
56. [Sanica], 29. avgust 1944. Odjeljenje za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u traži od Oblasnog NOO za istočnu Bosnu podatke o potrebama civilnog stanovništva u hrani, odjeći i obući, kao i potrebama područja oblasti u sjemenu za jesenju sjetvu	339
57. [Sanica, kraj avgusta 1944.] Organizacija mjesnih organa državne vlasti, projekt zakonodavnog odbora ZAVNOBiH-a predložen Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje	340
58. [Sanica, kraj avgusta 1944.] Predsjedništvo ZAVNOBiH-a izdaje Pravilnik o rukovanju potvrdama o otkupu hranie za vojsku i građansko stanovništvo	352
59. [Vis], 1. septembar 1944. Povjereništvo unutrašnjih poslova NKOJ dostavlja Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a privremena uputstva o nadležnosti, načinu organizacije i funkcionisanja službe unutrašnjih poslova pri NOO	353
60. [Vis], 1. septembar 1944. Povjereništvo unutrašnjih poslova NKOJ dostavlja Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a objašnjenje Uputstva, od 19. avgusta 1944. godine, o organizaciji i radu organa unutrašnjih poslova pri NOO	356
61. [Sanica], 3. septembar 1944. Odluka Predsjedništva ZAVNOBiH-a o stvaranju organa javne uprave	357
62. [Sanica], 3. septembar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a Pravilnik o organizaciji finansijske službe Federalne Bosne i Hercegovine na odobrenje i obrazlaže predloženu organizaciju finansijske službe	360
63. [Vis], 4. septembar (1944). Nacionalni komitet Oslobođenja Jugoslavije traži od (Predsjedništva) ZAVNOBiH-a podatke o broju stanovnika, potrebama stanovništva u hrani, odjeći i obući, kao i podatke o stanju žetve i stoke na području Bosne i Hercegovine	363
64. [Sanica], 6. septembar [1944], Predsjedništvo ZAVNOBiH-a saopštava Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije podatke o broju stanovnika, potrebama stanovništva u hrani, odjeći i obući, kao i podatke o stanju žetve i stoke na području Bosne i Hercegovine	369
65. [Sanica], 9. septembar 1944. Izvještaj Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o stanju državne blagajne od 25. avgusta do 8. septembra 1944. godine	369
66. [Sanica], 11. septembar 1944. Izvještaj načelnika Odjeljenja za prosvjetu ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o radu	

- i uslovima za rad učiteljskog tečaja pri Oblasnom NOO za Bosansku krajinu 370
67. [Sanica], 11. septembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Oblasni NOO za Bosansku krajinu o stanju učiteljskog tečaja pri navedenom odboru i predlaže mjere za poboljšanje uslova rada tečaja 572
68. [Sanica], 11. septembar 1944. Projekt organizacije i zadataka Odjeljenja za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u 375
69. [Sanica], 15. septembar 1944. Upute Odjeljenja za narodnu privredu ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Bosansku krajinu za organizovanje jesenje sjetve žitarica 381
70. [Sanica], 15. septembar <1944). Pozdravni telegram Predsjedništva ZAVNOBiH-a Vrhovnom komandantu NOV i PO maršalu Titu povodom susreta jedinica NOV sa jedinicama Crvene armije 382
71. [Vis], 16. septembar 1944. Upute Povjereništva za industrij/u i trgovinu NKOJ [Predsjedništvu ZAVNOBiH-a] za organizaciju industrijskih i trgovačkih preduzeća poslije oslobođenja zemlje, sa šemom organizacije Povjereništva 383
72. [Sanica], 17. septembar 1944. Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izvještaj ing. Eranjića o pregledu rudnika Ljubija i traži upute za izgradnju rudnika i organizaciju uprave u rudniku 389
73. [Sanica], 20. septembar 1944. Zapisnik o primopredaji novca između Avgustina Papića i Dragomira Krndije, načelnika Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a 393
74. [Vis], 22. septembar 1944. Povjereništvo poljoprivrede NKOJ dostavlja Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a upute za organizaciju poljoprivrede poslije oslobođenja zemlje, kao i šemu organizacije Povjereništva poljoprivrede 393
75. [Vis], 27. septembar [1944], Nacionalni komitet [oslobođenja Jugoslavije] obavještava [Predsjedništvo] ZAVNOBiH o nadležnosti proglašavanja ratnih zločinaca i daje upute za rad Zemaljske komisije 402
76. [Sanica], 23. septembar 1944. Upute Odjeljenja za narodnu privredu ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu o organizaciji privrednog odjeljenja pri Oblasnom odboru 403
77. [Sanica], 28. septembar 1944. Dopis Predsjedništva ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Hercegovinu o stvaranju organa javne uprave pri NOO, kao i o organizaciji otkupa ljudske i stočne hrane za NOV. 406
78. [Sanica], 28. septembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavlja Oblasnom NOO za istočnu Bosnu Upute za organizaciju i rad narodnih sudova i daje načelna uputstva za organizaciju narodnog sudstva 403

79. [Vis], 30. septembar 1944. Upute Povjereništva za unutrašnje poslove Odjeljenju za unutrašnje poslove ZAVNOBiH-a za postupak prema odbornicima NOO koji se neodgovorno odnose prema svojoj dužnosti 409
80. Septembar 1944. Proglas Muslimana vijećnika ZAVNOBiH-a Muslimanima [Bosne i Hercegovine], kojim se pozivaju Muslimani da se priključe NO-poikretu i stupaju u redove NOV 411
81. Jajce, 1. oktobar 1944. Izvještaj inženjera Karla Tolnauera, referenta za industriju , trgovinu i zanatstvo u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a, o stanju privrednih preduzeća u Jajcu, Bugojnu i Donjem Vakufu 415
82. [Vis], 5. oktobar 1944. Upute Povjereništva narodnog zdravlja NKOJ Odjeljenju za narodno zdravlje [i socijalno staranje] ZAVNOBiH-a o postupku prilikom preuzimanja zdravstvenih ustanova i organizacija u nov»oslobođenim krajevima 421
83. [Vis], 5. oktobar 1944. Povjereništvo narodnog zdravlja NKOJ dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a statističke upitnike i daje upute za prikupljanje podataka o stanju narodnog zdravlja i zdravstvene službe 422
84. Jajce, 5. oktobar 1944. Zapisnik o prijemu i stanju novca dobijenog iz Banje Luke, sastavljen u Finansijskioim odjeljenju ZAVNOBiH-a 435
85. [Jajce], 5. i 6. oktobar 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a 436
86. [Jajce], 6. [oktobar 1944], Zapisnik konferencije predstavnika Odjeljenja za ekonomsku obnovu, Odjeljenja za narodnu privredu i Odjeljenja za finansije ZAVNOBiH-a o razgraničenju nadležnosti između pojedinih odjeljenja 439
87. [Jajce], 7. oktobar 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a 445
88. [Vis], 8. oktobar 1944. Uputstvo Povjereništva za šume i rude NKOJ [Predsjedništvu] ZAVNOBiH-a za organizaciju šumarske i rudarske službe poslije oslobođenja zemlje 448
89. [Jajce, prije 9. oktobra 1944.] Izvještaj o radu Odjeljenja za narodnu prosvjetu Predsjedništvu ZAVNOBiH-a sa prijedlogom organizacije Odjeljenja i planom neposrednih zadataka . . . 456
90. [Jajce], 9. oktobar 1944. Izvještaj Odjeljenja za narodnu privredu ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o radu Odjeljenja i stanju nekih privrednih preduzeća 464
91. [Jajce], 9. oktobar 1944. Izvještaj Odjeljenja za finansije ZAVNOBiH-a o pregledu prihoda i rashoda državne blagajne za vrijeme od 8. septembra do 9. oktobra 1944. godine 478
92. [9. oktobar 1944.] Štab Petog korpusa NOVJ dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a radiogram Glavnog štaba NOV i PO

- Hrvatske, kojim se obavještava ZAVNOBiH da je Okružni NOO Bihać tražio od ZAVNOH-a pozajmicu od 500.000 kuna za izgradnju bajti 479
93. [Jajce], 9.–11. oktobra 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a 479
94. [Jajce], 10. oktobar 1944. Zapisnik sjednice užeg Predsjedništva ZAVNOBiH-a 485
95. [Jajce], 10. oktobar 1944. Odjeljenje za narodnu privredu ZAVNOBiH-a traži da Predsjedništvo ZAVNOBiH-a odobri novčanu pomoć željezničkim službenicima i radnicima iz Jajca 486
96. Jajce, 10. oktobar 1944. Učitelji Narodne osnovne škole u Jajcu mole od [Predsjedništva ZAVNOBiH-a] pomoć u novcu ili naturi radi normalnog obavljanja učiteljske dužnosti 487
97. [Jajce, 11. oktobar 1944.] Izvod iz izvještaja Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a upućenog Predsjedništvu ZAVNOBiH-a . 488
98. [Jajce], 13. oktobar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Sraski NOO Jajce da je učiteljima Narodne osnovne škole u Jajcu dodijeljena jednokratna pomoć u iznosu od 100.000 kuna 488
99. [Jajce], 14. oktobar 1944. Odjeljenje za trgovinu i industriju pri ZAVNOBiH-u traži od Oblasnog NOO za istočnu Bosnu podatke o stanju industrijskih preduzeća i broju stručnog osoblja na teritoriji oblasti_____ 489
100. [Jajce], 14. oktobar 1944. Upute Odjeljenja za narodnu privredu ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu za organizaciju jesenje sjetve i unapređenje stočarstva 490
101. [Jajce], 14. oktobar 1944. Upute Odjeljenja za ekonomsku obnovu ZAVNOBiH-a Odjeljenju za ekonomsku obnovu Oblasnog NOO za istočnu Bosnu za prikupljanje i sređivanje statističkog materijala za realizaciju plana pomoći i obnove zemlje 492
102. [Jajce], 14. oktobar 1944. Odjeljenje za građevinske radove ZAVNOBiH-a dostavlja Odjeljenju za građevinske radove Oblasnog NOO za istočnu Bosnu upute o sakupljanju podataka za obnovu saobraćaja, električnih centrala i školskih zadruga . . . 500
103. [Jajce], 14. oktobar 1944. Referat inženjera Karla Toilnauera . Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a o stanju tvornice kože braće Franjić u Bugojnu. 500
104. [Jajce], 14. oktobar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavlja Oblasnom NOO za istočnu Bosnu načelno prihvaćene upute za organizaciju i rad narodnih sudova i daje uputstva za formiranje i organizaciju Odjeljenja za pravosuđe, kao i narodnih sudova 502
105. [Jajce], 14. oktobar 1944. Dopis Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu o mjerama za zaštitu šuma i organizaciju šumarske službe 503

944:

106. [Jajce], 14. oktobar 1944. Uputstvo Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu za prikupljanje podataka o stanju šumarstva i šumske privrede . 505
107. [Jajce], 14. oktobar 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a traži od Oblasnog NOO za istočnu Bosnu izvještaj o stanju rudnika uglja u Kreki, Baniavićima, Puračiću i Ugljeviku, kao i o stanju državne solane i Kreki i Simin Hanu 500
108. [Jajce], 15. oktobar 1944. *Finansijsko* odjeljenje ZAVNOBiH-a izvještava Predsjedništvo ZAVNOBiH-a o isplati 100.000 kuna Sreskom NOO Jajce na ime pomoći učiteljima Namdne osnovne škole u Jajcu. 509
109. [Jajce], 16. oktobar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izvještaj o radu i prijedlog buduće organizacije finansijske službe u Bosni i Hercegovini. 510
110. [Jajce], 16. oktobar 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a. 517
111. [Jajce, 17. oktobar 1944.] Predsjedništvo ZAVNOBiH-a izdaje upute za organizaciju i rad narodnih sudova. 520
112. Jajce, 19. oktobar 1944. Zapisnik konferencije o problemima zdravstva i socijalnog staranja održane u Odjeljenju za narodno zdravlje i socijalno staranje pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a 531
113. [Jajce, 19] oktobar 1944. Izvještaj kapetana ing. Jahiela Fincija i potparuenika Najmana o stanju i mogućnostima obnove svih pogona pilane »Šipad« i pilane »Mandić«, kao i tvornice celuloze u Drvaru. 535
114. [Jajce], 20. oktobar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavlja Oblasnom NOO za Hercegovinu upute za organizaciju i rad narodnih sudova, odobrene od Predsjedništva ZAVNOBiH-a i daje uputstva za formiranje i organizaciju narodnih sudova. 551
115. [Jajce], 20. oktobar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Odjeljenje za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a o svom zaključku da se preduzeće »Bosansko dioničko društvo za elektrinu« u Jajcu stavi pod sekvestar i traži da Odjeljenje postavi sekvestra. 551
116. [Jajce, druga polovina oktobra?, 1944.] Nekoliko podataka i zapažanja o zadrukarstvu u Bosni i Hercegovini. 552
117. [Jajce, druga polovina oktobra?, 1944.] Projekat organizacije službe unutrašnjih poslova pri predsjedništvu ZAVNOBiH-a i narodnooslobodilačkim odborima. 558
118. [Jajce], 25. oktobar 1944. Hasan Brkić, sekretar ZAVNOBiH-a, dostavlja Duri Pucararu, potpredsjedniku ZAVNOBiH-a, materijale o organizaciji Odjeljenja za unutrašnje poslove pri ZAV

- NOBiH-u i referat Muhameda Sudžuke »O napuštenim imanjima« 562
119. [Jajce], 27. oktobar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja na odobrenje Predsjedništvu ZAVNOVBiH-a prijedlog novog Pravilnika sa dodatkom o organizaciji Odjeljenja i finansijske službe u Bosni i Hercegovini 563
120. Jajce, 27. oktobar 1944. Zapisnik o stanju tvornice »Bosansko d. d. za elektrinu u Jajcu« prilikom njenog stavljanja pod sequestar 570
121. [Jajce], 28. oktobar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a obavještava Oblasni NOO za Hercegovinu o mjerama koje treba preduzeti prema novčanim ustanovama prilikom oslobođenja gradova i traži spisak stručnih lica za povjerenike u novčanim preduzećima . . . . .
122. 28. oktobar (1944) ZAVNOH traži od [Predsjedništva] ZAVNOBiH-a pomoć u hrani za jedinice u pasivnim krajevima Hrvatske 575
123. Jajce, 28. oktobar 1944. Nacrt Pravilnika o djelokrugu i organizaciji Odjeljenja za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u 575
124. [Jajce], 29. oktobar 1944. Zapisnik sjednice užeg Predsjedništva ZAVNOBiH-a održane 29. oktobra 1944. godine u 14 časova 583
125. [Jajce], 31. oktobar 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a prijedlog organizacije šumarske službe na području bivšeg Ravnateljstva šuma u Travniku 583
126. [Jajce], 31. oktobar 1944. Centralna pozorišna grupa za Bosnu i Hercegovinu traži od Predsjedništva ZAVNOBiH-a 35.000 dinara za potrebe grupe 585
127. [Jajce], oktobar 1944. Nacrt Pravilnika o djelokrugu i organizaciji Odjeljenja za građevinske radove ZAVNOBiH-a 583
128. [Jajce], 1. novembar (1944). [Predsjedništvo] ZAVNOBiH-a obavještava ZAVNOH o preduzetim mjerama za isporuku hrane sa bihačkog okruga za potrebe ZAVNOH-a 596
129. Bugojno, 1. novembar 1944. Izvještaj inženjera Verbiča, referenta u Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a, o stanju rudnika lignita »Vesela« kod Bugojna i rudnika »Gračanica« 597
130. [Jajce], 1. novembra 1944. Zemaljska komisija ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača traži od Štaba V korpusa pomoć vojnih organa Zemaljskoj komisiji u prikupljanju podataka o ratnim zločinima 600
131. Jajce, 3. novembar 1944. Referat inženjera Milana Vidmara Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a o stanju električne centrale u Prijedoru 601

132. [Jajce], 2. novembar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje prijedlog Uredbe o pregledu poslovanja novčanih ustanova, kao i Puno- moć za delegate Finansijskog odjeljenja 602
133. [Jajce], 3. novembar 1944. Izvještaj Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o stanju državne blagajne na dan 31. oktobra 1944. godine 608
134. [Jajce], 3. novembar 1944. Odjeljenje za poljoprivredu, stočar- stvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje Privremeni pravilnik o stočnim uvjerenjima, sa odgovarajućim lormularima 609
135. Jajce, 3. novembar 1944. Referat ing. Milana Vidmara Odjelje- nju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a o stanju električne centrale u rudniku Ljubija 614
136. [Jajce], 4. novembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a oba- vještava O/kružni NOO Jajce u Travniku o svom zaključku da se privremeno obustavi rad svih privatnih škola. Predsjedništvo traži da odbor privremeno obustavi rad privatnih škola u Trav- niku i Doeu 615
137. [Jajce], 4. novembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a upu- ćuje Oblasni NOO za Bosansku krajinu na koji način treba iz- vršiti raspodjelu i prodaju soli i drugih monopolskih artikala 616
138. [Jajce], 4. novembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavje- štava Odjeljenje za industriju i trgovinu o zaključku da se fa- brika šibica u Travniku stavi pod sekvestar i traži da Odje- ljenje postavi sekvestra 617
139. (Jajce, 4. novembar 1944.) Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obraz- laže NKOJ prijedlog svog Odjeljenja za narodnu prosvjetu o ukidanju svih privatnih škola i uvođenju vjeronauke kao fakul- tativnog predmeta. Predsjedništvo traži mišljenje NKOJ o ovim prijedlozima 618
140. [Jajce], 4. novembar 1944. Centralna pozorišna grupa Bosne i Hercegovine traži od Predsjedništva ZAVNOBiH-a da za po- trebe grupe dodijeli 5.000 dinara 619
141. Travnik, 4. novembar 1944. Izvještaj Zavoda za impregniranje pragova i građe u Viteziu Odjeljenju za narodnu privredu ZAVNOBiH-a o poslovanju Zavoda, stanju postrojenja i moguć- nostima daljnje proizvodnje željezničkih pragova i građe . . . 620
142. [Jajce], 4. novembar 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a traži od Sreskog NOO Jajce da se radnicima rudnika Jajce obezihijedi zajednička ishrana, obuća i odjeća . 624
143. Jajce, 4. novembar 1944. Odjeljenje za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a traži od Gradskog NOO Jajce da preduzrne po- trebne mjere za upis svih šegrta u šegrtsku školu 625

144. [Jajce], 5. novembar 1944. Odjeljenje za (šumarstvo i rudarstvo) ZAVNOBiH-a ukazuje Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na potrebu organizovanja zajedničke kuhinje za radnike rudnika Jajce, i traži da se radnicima, kao i trojici rudarskih inženjera, službenika Odjeljenja, obezbijedi potrebna obuća i odjeća 625
145. [Jajce], 7. novembar 1944. Odsjek za stočarstvo Odjeljenja za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje prijedlog »Mjere za očuvanje stočarstva« i oglas »Rodoljubi čuvajte naše stočarstvo« 626
146. Jajce, 7. novembar 1944. Referat inženjera Leona Poljokana Odjeljenju za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u o mogućnosti puštanja u pogon gipsane u Donjem Vakufu 630
147. [Jajce], 9. novembar 1944. Centralna pozorišna grupa Bosne i Hercegovine dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a priznanicu za kupljeni materijal za kostime baleta i traži da se naknadno odobri suma od 5.000 dinara 630
148. [Jajce], 9. *novembar* 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a traži da Predsjedništvu ZAVNOBiH-a preduzme kod vojnih vlasti mjere za obustavu mobilizacije rudarskih radnika i službenika prilikom oslobođenja pojedinih rudnika 631
149. Jajce, 9. novembar 1944. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a obrazlaže Predsjedništvu ZAVNOBiH-a potrebu cijepjenja djece protiv velikih boginja i traži da se za 1944. i 1945. godinu obezbijedi odgovarajuća količina vakcine, limfe i drugog materijala. 632
150. [Jajce, prva polovina novembra 1944?] Referat o ustrojstvu i radu Odjeljenja za unutrašnje poslove pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a i narodnooslobodilačkim odborima 634
151. [Jajce, prva polovina novembra 1941.] Prijedlozi F&nansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o organizaciji finansijske službe u Federalnoj Bosni i Hercegovini . . 640
152. [Jajce, prva polovina novembra 1944.] Referat o zadrugarstvu u Bosni i Hercegovini izrađen prema zaključku konferencije o zadrugarstvu održane u ZAVNOBiH-u 22. oktobra 1944. godine, sa dodatkom 643
153. [Beograd], 10. novembar 1944. Povjereništvo za sudstvo NKOJ traži od Odjeljenja za pravosuđe ZAVNOBiH-a izvještaj o formiranju narodnih sudova u Bosni i Hercegovini 652
154. Beograd, 10. novembar 1944. Povjereništvo za poljoprivredu NKOJ upućuje Predsjedništvu ZAVNOBiH-a mjere koje treba preduzeti za organizaciju jesenje i proljetne sjetve žitarica . . 653
155. [Jajce, 11. novembar 1944.] Predsjedništvo ZAVNOBiH-a izdaje Uputstvo za organizaciju i rad organa za ishranu pri narodnooslobodilačkim odborima 655

156. [Jajce], 11. novembar (1944). Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Povjerenika za finansije Nacionalnog komiteta [oslobođenja Jugoslavije] o rodu duvana u Hercegovini i traži pomoć za regulisanje otkupa. 660
157. [Jajce, 11. novembar 1944.] Referat o napuštenim imanjima izrađen za potrebe Predsjedništva ZAVNOBiH-a. 660
158. Beograd, 11. novembar 1944. Dopis Povjereništva za poljoprivredu NKOJ Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o mjerama za zaštitu voćarstva. 666
159. [Jajce], 13–15. novembar 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a 667
160. [Jajce], 14. novembar 1944. Zakonodavni odbor pri Predsjedništvu ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje Poslovnika Zakonodavnog odbora. 676
161. [Jajce], 15. novembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a izdaje Pravilnik o ustrojstvu i radu narodnooslobodilačkih odbora i narodnooslobodilačkih skupština. 678
162. [Jajce], 16. novembar 1944. odsjek za stočarstvo Poljoprivrednog odjeljenja ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje program mjera za dobivanje masti, mesa i ulja. 688
163. [Jajce], 17. novembar 1944. Sreski NOO Jajce izvještava Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a o poteškoćama prevoza četinarskih trupaca do pilane Jajce. 694
164. [Jajce, 18. novembar 1944.] Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja na odobrenje Predsjedništvu ZAVNOBiH-a prijedlog Uputstava za sastavljanje i izvršenje mjesečnog pregleda prihoda i rashoda. 695
165. [Jajce, 18] novembar 1944. Tehnički izvještaj uz nacrt tipiziranih kuća u opštini Janj. 700
166. [Jajce], 18. novembar 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izvještaj SNOO Jajce o poteškoćama prevoza četinarskih trupaca u pilanu Jajce. Odjeljenje predlaže da se za prevoz trupaca obezbijede novčana sredstva. 702
167. [Tuzla], 18. novembar 1944. Privredno odjeljenje Oblasnog NOO za istočnu Bosnu dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izvještaj o radu i stanju privrednih preduzeća na teritoriji oblasti . 703
168. [Jajce], 20. novembar 1944. Odjeljenje za narodnu prosvjetu pri ZAVNOBiH-u dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje Nastavni plan, program i methodska uputstva za narodne osnovne škole. 712

169. Sanski Mast, 20. novembar 1944. Sreski narodni sud u Sanskom Mostu dostavlja Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a izvještaj o organizaciji i sastavu suda i traži upute o vođenju postupka i izricanju kazni u krivičnim predmetima 742
170. Beograd, 21. novembar 1944. Povjereništvo za sudstvo NKOJ saopštava Predsjedništvu ZAVNOBiH-a rješenje NKOJ o postavljanju delegata u advokatskim ikoimorama 744
171. [Jajce], 21. novembar 1944. Dopis Odjeljenja za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o regulisanju ispla-te radnika koji rade u čebetari ZAVNOBiH-a 745
172. Tuzla, 21. novembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe Oblasnog NOO za istočnu Bosnu dostavlja Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a izvještaj o radu Odjeljenja 745
173. Jajce, 22. novembar 1944. Fmansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a traži od [Okružnog NOO Sarajevo] spisak lica sa odgovarajućom stručnom spremom radi pregleda rada novčanih ustanova u Sarajevu i ostalim oslobođenim gradovima 747
174. Jajce, 22. novembar 1944. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a objašnjava Oblasnom NOO za Bosansku krajinu značaj orgafnizovanja zdravstvenih kurseva i dostavlja plan kursa za dezinfektore i plan kursa za članove zdravstvenih sekcija 747
175. [Beograd], 22. novembar 1944. Povjereništvo za sudstvo NKOJ traži od Odjeljenja za pravosuđe ZAVNOBiH-a mišljenje o podjeli zakonodavne djelatnosti između centralnog i federalnih zakonodavnih tijela 753
176. Sanski Most, 23. novembar 1944. Izvještaj Špire Kulišića, rukovodioca učiteljskog tečaja, o radu tečaja i uspjehu učenika . . . 754
177. Tuzla, 23. novembar 1944. Izvještaj Oblasnog NOO za istočnu Bosnu Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o političkim, ekonomskim i drugim prilikama, ikao i razvoju u radu NOO u istočnoj Bosni 760
178. [Beograd] 24. novembar (1944) Povjereništvo za trgovinu i industriju [NKOJ] traži od [Predsjedništva] ZAVNOBiH-a podatke o cijenama namirnica, visini plaća i opticaju novca . . . 772
179. [Jajce], 24. novembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje Upute za rad sudova u krivičnim stvarima i Upiute za vođenje krivičnog postupka. . . . 772
180. [Jajce], 25. novembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a traži od Odjeljenja za pravosuđe Oblasnog NOO za Bosansku krajinu izvještaj o organizaciji sreskih narodnih sudova, kao i mišljenje o formiranju dva okružna narodna suda . . . 795
- > 181. [Jajce], 26. novembar (1944). [Povjereništvo] ZAVNOBiH-a obavještava NKOJ o stanju oslobođenih rudnika boksita u Her-

	cegovini, količinama rude i mogućnostima za izvoz rude na more	798
182.	[Jajce], 26. novembar (1944). [Predsjedništvo] ZAVNOBiH-a obavještava NKOJ da je pitanje otkupa duvana od političke važnosti za Hercegovinu i predlaže ukoliko se ne može dobiti pomoć za otkup, da se ispita mogućnost izvoza duvana saveznicima u zamjenu za hranu	796
183.	[Jajce], 26. novembar 1944. Zemaljska komisija ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača obavještava Štab V korpusa da je Zemaljska komisija otpočela sa radom, te traži saradnju i pomoć vojnih organa i ratnih sudova u prikupljanju podataka o ratnim zločinima	797
184.	[Jajce], 27. novembar 1944. Izvještaj Odjeljenja za poljoprivredu i stočarstvo pri ZAVNOBiH-u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o stanju stočarstva u Bosni i Hercegovini, kao i potrebama stanovništva u mesu i masnoćama	800
185.	[Jajce], 29. novembar 1944. Odjeljenje za saobraćaj i pošte ZAVNOBiH-a predlaže Predsjedništvu ZAVNOBiH-a da odobri izgradnju industrijskog kolosijeka od stanice Bila do rudnika Han Bila radi veće proizvodnje uglja	803
186.	Beograd, 30. novembar 1944. Uputstvo Povjereništva za šume i rude NKOJ Predsjedništvu ZAVNOBiH-a za organizaciju rada u rudarskim preduzećima	804
187.	Beograd, novembar 1944. Uputstvo Povjereništva poljoprivrede NKOJ Predsjedništvu ZAVNOBiH-a za organizaciju poljoprivredne proizvodnje i uprave nad državnim, konfiskovanim, sekvestrinanim i napuštenim poljoprivrednim imanjima na oslobođenoj teritoriji	811
188.	Jajce, 1. decembar 1944. Izvještaj Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a Predsjedništvu ZAVNOBiH-a o stanju državne blagajne na dan 30. novembra 1944. godine	814
189.	2. decembar 1944. Izvještaj Odjeljenja za pravosuđe Oblasnog NOO za Hercegovinu Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a o radu Odjeljenja kao pravosudnog organa i kao Oblasne komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača	815
190.	[Jajce], 4. decembar 1944. Zapisnik sjednice užeg Predsjedništva ZAVNOBiH-a	817
191.	4. decembar (1944). ZAVNOH traži da ZAVNOBiH odobri skupljanje hrane u -okragu Cazin za jedinice Glavnog štaba za Hrvatsku	818
192.	[Jajce], 4. decembar 1944. Odjeljenje za narodnu prosvjetu pri ZAVNOBiH-u traži od Predsjedništva ZAVNOBiH-a pomoć u novcu i životnim namirnicama za potrebe Učiteljskog tečaja u Jajcu, organizovanog od strane Oblasnog NOO za Bosansku krajinu	81°

193. [Jajce], 5. decembar 1944. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Odjeljenje za narodnu prosvjetu pri ZAVNOBiH-u da je Finansijskom odjeljenju izdat nalog za isplatu 446.000 kuna za potrebe Učiteljskog tečaja u Jajcu 820
194. [Jajce], 7. decembar 1944. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje pri ZAVNOBiH-u dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a prijedlog uputa narodnooslobodilačkim odborima i štabovima jedinica o postupku prilikom preuzimanja zdravstvenih ustanova u novooslobođenim gradovima 820
195. [Jajce], 7. decembar 1944. Upute Odjeljenja za pravosuđe ZAVNOBiH-a Sreskom narodnom sudu u Sanskom Mostu u vođenju postupka i izricanju kazni u krivičnim predmetima 822
196. [Dolac, 7. decembar 1944. Roman Mandrović, sekvestar tvornice šibica u Docu, traži od Odjeljenja za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u novac za isplatu radnika i obavještava o radu i drugim potrebama tvornice 823
197. [Jajce], 7. decembar 1944. Finansijski odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a alternativni prijedlog uputstva za sastavljanje i izvršenje mjesečnog pregleda prihoda i rashoda 826
198. [Jajce], 8. decembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a upućuje Sreski NOO Travnik kako treba sprovesti organizaciju sreskog narodnog suda u Travniku 826
199. Tuzla, 10. decembar 1944. Oblasni NOO za istočnu Bosnu traži od Predsjedništva ZAVNOBiH-a detaljna uputstva o pitanju rada šerijatških sudova i šerijatskih sudija 827
200. [Jajce], 10. decembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a prijedlog za osnivanje banjoilučkog i travničkog okružnog narodnog suda na teritoriji oblasti Bosanske krajine_____ 828
201. [Jajce], 11. decembar 1944. Primjedbe Predsjedništva ZAVNOBiH-a Finansijskom odjeljenju ZAVNOBiH-a na prijedlog Uputstava za sastavljanje i izvršenje mjesečnog predloga prihoda i rashoda 829
202. [Jajce], 11. decembar (1944). Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavještava Okružni NOO Cazin da se jedinice Glavnog štaba za Hrvatsku mogu prehranjivati na bazi dobrovoljnih priloga i otkupa 830
203. [Jajce], 11. decembar 1944. Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo pri ZAVNOBiH-u dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a Uputstvo za suzbijanje bjesnila na odobrenje i ukazuje na hitnost preduzimanja mjera protiv ove bolesti_____ 830

204. Jajce, 11. decembar 1944. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a traži od Sanitetskog odsjeka V korpusa detaljnije podatke o kretanju zaraznih oboljenja 834
205. 12. decembar (1944). Upit [?] ZAVNOBiH-u o mogućnosti ishrane jedinica Glavnog štaba Hrvatske u okrugu Cazin 835
206. [Jajce], 12. decembar 1944. Uputstvo Finansijskog odjeljenja ZAVNOBiH-a za računovodno-blagajničku službu finansijskih odjeljenja i odjeljaka NOO, kao i za poslovanje efemonata pri sekretarijatima NOO. 835
207. [Jajce], 14. decembar 1944. Odjeljenje za narodnu prosvjetu ZAVNOBiH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOBiH-a na odobrenje Privremena uputstva za organizaciju i rad osnovnih škola i analfabetskih tečajeva u Bosni i Hercegovini 840
208. Jajce, 14. decembar 1944. Izvještaj inženjera Ješa Pavla Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u o stanju industrije na području okruga Livno. 844
209. Jajce, 15. decembar 1944. Finansijsko odjeljenje ZAVNOBiH-a dostavlja Odjeljenju za trgovinu i industriju pri ZAVNOBiH-u formulare isplatnih dokumenata i daje uputstvo za upotrebu . 852
210. Jajce, 15. decembar 1944. Odjeljenje za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a obavještava Sanitetski odsjek V korpusa da je na okrugu Kozara izbila epidemija pjegavca. Odjeljenje traži cjepivo i stručnu pomoć na suzbijanju epidemije. 853
211. Bugojno, 16. decembar 1944. Izvještaj Sreskog narodnog suda u Bugojnu Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a o organizaciji, sastavu i radu suda 854
212. Beograd, 19. decembar 1944. Odluka NKOJ o polaganju zakletve državnih službenika i sudija narodnih sudova. 855
213. Jajce, 19. decembar 1944. Finansijsko Odjeljenje ZAVNOBiH-a obavještava Predsjedništvo ZAVNOBiH-a o stanju blagajničke službe, kao i drugim pitanjima blagajničkog poslovanja . 856
214. [Jajce], 20. decembar 1944. Odjeljenje za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo dostavlja Okružnom NOO Travnik serum protiv svinjske kuge i daje uputstvo za upotrebu 856
215. [Jajce], 20. decembar 1944. Zapisnik tehničke konferencije o pitanju obnove i izgradnje električne mreže i postrojenja u Federalnoj Bosni i Hercegovini održane u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u 858
216. [Jajce], 21. decembar 1944. Uputstvo Odjeljenja za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za istočnu Bosnu za uvođenje »iskaza šumskih kultura i branjevina« radi zaštite šuma

217. [Jajce], 21. decembar 1944. Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a traži od Odjeljenja za pravosuđe Oblasnog NOO za istočnu Bosnu izvještaj o organizaciji sudova na teritoriji oblasti . 866
218. Beograd, 22. decembar 1944. Povjereništvo NKOJ dostavlja Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a Odluku NKOJ o polaganju zakletve državnih službenika i sudija narodnih sudova i daje upute za izvršenje Odluke 867
219. [Jajce, 22. decembar 1944.] Izvještaj Miroslava Wilhelma, službenika ZAVNOBiH-a, Odjeljenju za industriju i trgovinu ZAVNOBiH-a o pregledu »Tvornice kože – braća Franjić« i sreske prodavnice u Bugojnu 867
220. [Jajce], 22. i 23. decembar 1944. Zapisnik tehničke konferencije o pitanjima obnove industrijskih preduzeća u Bosni i Hercegovini, održane u Odjeljenju za ekonomsku obnovu ZAVNOBiH-a 870
221. [Jajce], (22) i 23. decembar 1944. Zapisnik konferencije posvećene nekim problemima šumarstva, poljoprivrede, stočarstva, rudarstva i građevinarstva u Bosni i Hercegovini 882
222. [Jajce], 24. decembar 1944. Zapisnik sjednice užeg Predsjedništva ZAVNOBiH-a 891
223. [Jajce], 24. decembar 1944. Zapisnik sjednice Odjeljenja za industriju i trgovinu pri ZAVNOBiH-u, posvećene nekim pitanjima rada Odjeljenja 892
224. [Jajce], 24. decembar 1944. Dopis Odjeljenja ZAVNOBiH-a za građevinske radove Štabu III Ikorpusa NOVJ kojim traži pomoć svih vojnih jedinica i ustanova u očuvanju katastarskih i gruntovničkih knjiga, kao i geodetskih instrumenata prilikom oslobodjenja gradova 894
225. [Jajce], 28. decembar 1944. Upute Odjeljenja za poljoprivredu, stočarstvo i veterinarstvo' ZAVNOBiH-a Oblasnom NOO za Bosansku krajinu za suzbijanje svinjske kuge i nabavku seruma i virusa 895
226. [Jajce], 29. decembar 1944. Odjeljenje za šumarstvo i rudarstvo ZAVNOBiH-a traži od sreskog NOO Teslić podatke o stručnim kvalifikacijama osoblja u privrednom odjeljku odbora, o stanju i izvršenim radovima na rudniku, pilanama i šumskim manipulacijama, kao i o načinu plaćanja radnika u rudniku . 896
227. [Jajce], 29. decembar 1944. Dopis Odjeljenja za narodno zdravlje i socijalno staranje ZAVNOBiH-a Sanitetskom odjeljenju V korpusa kojim se traži pomoć vojnih sanitetskih organa u suzbijanju pjegavog tifusa 897
228. [Jajce], 30. decembar 1944. Zapisnik sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a 893
229. Ključ, 30. decembar 1944. Sreski narodni sud u Ključu dostavlja Odjeljenju za pravosuđe ZAVNOBiH-a izvještaj o formiranju i radu suda 906

230. Beograd, 30. decembar 1944. Povjereništvo pravosuđa NKOJ obavještava Odjeljenje za pravosuđe ZAVNOBiH-a da je nacrt odluke o uređenju sudova u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji u pripremi, zbog čega traži da Odjeljenje dostavi nacрте ili pak sugestije o osnovnim pitanjima uređenja sudova . . . 907
231. [Jajce], 30. decembar 1944. Zapisnik konferencije posvećene pitanjima poljoprivredne proizvodnje u Bosni i Hercegovini, održane u Odjeljenju za ekonomsku obnovu pri ZAVNOBiH-u 908
232. [Jajce, druga polovina 1944.] Poslovnik za rad Zemaljske komisije ZAVNOBiH-a za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača. 915

slobodu i demokratska prava, ako ona ne bi bila ujedno uperena i protiv domaćih izdajnika i reakcionera iz muslimanskih redova. Taj i takav rad izazvao je ubrzani proces diferencijacije između muslimanskih masa i muslimanskih reakcionera. Iz dubine muslimanskih masa rađaju se i razvijaju slobodarske i demokratske težnje. Smatram, drugovi i drugarice, da je to važan momenat i da bi' o njemu trebalo voditi računa pri radu na mobilizaciji muslimanskih masa u drugim krajevima Bosanske Krajine u kojima tek tinjaju iskre slobodarskog i demokratskog gibanja. Na koncu treba odati puno priznanje rukovodiocima NOP iz Hrvatske, koji su pružili i vojničku pomoć u kadrovima narodu Cazinske Krajine i na taj način omogućili Muslimanima Cazinske Krajine, da učvrste i svoju vojsku i svoju narodnu vlast.

Federalna država Hrvatska, djelo borbe naroda Jugoslavije, sastavni dio federativne demokratske Jugoslavije, time je pokazala novo lice i duh državne tvorevine, koja se temelji na ravnopravnosti i bratskoj saradnji svih naroda Jugoslavije.

Taj duh ovladao je i našom Cazinskom Krajinom i ona danas na ponos svih Muslimana Bosne i Hercegovine smjelo korača stazama slobode.

IGNAC KUNEOKI: Drugovi vijećnici, kao sin bratskog poljskog naroda i kao vijećnik ZAVNOBiH-a i pretstavnik poljskih manjina u Bosni, donosim vam preko plodnog Lijevča i slavom ovjenčane Kozare bratski pozdrav od 16.000 Poljaka koji žive u ovoj zemlji.

Na ovom istoriskom zasjedanju želio bih da prikazem stav Poljaka u ovoj zemlji prema narodno-oslobodilačkoj borbi. Prije svega potrebno je upoznati: prvo, zašto i kako su Poljaci došli u ovu zemlju; drugo, kako su živjeli za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije; treće, kako su živjeli za vrijeme bivše Jugoslavije; četvrto, kako žive za vrijeme NDH, i, peto, kako žive danas.

Drugovi i drugarice, 1795 godine tri velike sile okupirale su našu domovinu – Poljsku. Poljski narod živio je pod veoma teškim uslovima, te je zbog toga bio primoran na česte ustanke, koji su bili uvijek ugušivani. Za 123 godine Poljaci nisu mogli doći do svoga oslobođenja. Poljski narod pritisnut silom okupacije, morao je da se seli iz svoje domovine.

1 Nije nikakva slučajnost, niti ie ikakva ludost da su se Poljaci našli i u

oracu i naše očeve sa njihove roaene gruae, otrgavsi ajecu od njihovih roditelja. Tako mi danas živimo ne samo po Evropi nego i izvan Evrope. U emigraciji se nalazi oko osam i po miliona Poljaka.

Život Poljaka za vrijeme Austro-Ugarske monarhije u Bosni bio je tako skučen da Poljaci nisu imali svojih organizacija, svojih škola, ni svojih sveštenika. Učitelji i sveštenici bili su u većini nepoljske narodnosti.

Što se tiče života Poljaka u bivšoj Jugoslaviji, on je bio sličan životu za vrijeme Jugoslavije,⁶⁹⁾ s tom razlikom što su nas počeli nazivati Galicijancima, tim mrskim za nas imenom. Poljaci su imali za vrijeme Jugo-